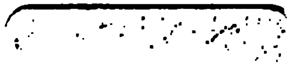

PROPERTY OF
University of Michigan Libraries
1817
ARTES SCIENTIA VERITAS

BRUS

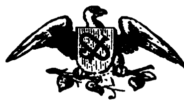
JAZYKA ČESKÉHO,

KTERÝ SESTAVILA

KOMMISSE ŠIRŠÍM SBOREM MATICE ČESKÉ

ZŘÍZENÁ.

DRUHÉ, ROZMNOŽENÉ VYDÁNÍ.

NAKLADATEL
KNIHTISKÁRNA J. OTTO V PRAZE KNIHKUPECTVÍ
1881.

Knihtiskárna: J. OTTO v Praze.

Brus jazyka českého potkal se hned, jak r. 1877. na světlo vyšel, s nemalým účastenstvím vzdělaného obecenstva; kritika jej přijala dosti příznivě, i měl tak rychlý odbyt, že již na konec dotčeného roku bylo pomýšleti na vydání nové. Kommisse k tomu zřízená doplněna jest širším sborem v ten způsob, že zvolen do ní spisovatel na slovo vzatý, z. šk. inspektor Jan Kosina; i zasedali v ní odtud mimo něho členové tito: z. šk. inspektor Václav Svoboda, prof. Václav Hylmar, prof. Frant. Kott, prof. Frant. Patočka a prof. K. Tieftrunk. Hlavní redakce druhého vydání svěřena prof. Hylmarovi.

Předkem kommisse uvažovala všecky kritiky, o Bruse vůbec podané; i činila to nejen v poradách svých, ale i ve schůzích širšího sboru. Samo sebou se rozumí, že největší cenu pro kommissi měly takové úvahy, ve kterých nalézaly se i positivné opravy a doplňky syntaktické, jaké byly na př. kritiky p. prof. Bartoše v časop. Komenském, spisovatele p. Jak. Malého v Časop. Č. Mus. a soukromě podaná kritika p. Fr. Lepaře, ředitele gymn. jičínského. Rovněž kommisse užila všech pokynutí, kterých dostalo se jí také v poradách širšího sboru; při tom vděčně též připomíná, že jí zaslali vítané příspěvky pan Frant. Vymazal, spisovatel v Brně, a p. Václav V. Zelený, studující na universitě pražské.

Již takovým způsobem mnohé části Brusu patrně poopraveny a rozmnoženy jsou. Než kommisse i sama sbírala material jednak ze spisů nových, jaké jsou Slovník Kottův, Národní písně Sušilovy a j., jednak i z pramenů starších, jako z Chelčického a j. Tak rozmnožen material Brusu znamenitě, zejména v oddělení lexikalním, kde jest mnoho článků docela nových.

Ve příčině oddílu, který se týká skloňování cizích jmen, jakožto části nejzáhadnější, kommisse byla na rozdílu. Někteří členové chtěli tomu, aby pojala se tam jen hlavní pravidla skloňovací, protože skloňování v oboru tom na jisto postaveno není, a důslednosť na

velikė tu naráží obtíže. Proti tomu namítáno, že z práce, tak pilně a systematicky složené, jaká po zevrubných studiích k místu přivedena byla p. zemským školním inspektorem Svobodou, bylo by těžko vybrati hlavní pravidla. Nad to ukazováno i k tomu, že právě neustálenosť, jaká se jeví ve skloňování cizích jmen, toho vymáhá, by celé pojednání uveřejnilo se k důkladnému posouzení znalcův. Tím způsobem má se raziti cesta k tomu, aby buď system skloňovací, panem spisovatelem navržený, byl schválen a přijat, anebo důvodnou kritikou na jeho místo postaven byl způsob jiný, snadnější. Aby pak této části o skloňování cizích jmen tím snáze užívati se mohlo, připojen jest k Brusu zvláštní, drobně vytištěný slovníček všech jmen, která v dotčené rozpravě jsou obsažena.

V této obnovené podobě kommisse předkládá Brus jazyka českého přátelům správného slohu, odkazujíc ve příčině ostatních výkladů k Úvodu, který z prvního vydání také sem byl položen.

V Praze dne 30. listopadu 1880.

Úvod k vydání prvnímu.

Širší sbor Matice České, ustaviv se dne 9. listopadu 1870, měl hned v prvních schůzkách pilné porady o to, jak by bylo brániti zmáhající se nesprávnosti jazykové. I usnesl se posléze dne 20. června 1871 na tom, aby zřízena byla kommisse k sepsání Brusu jazyka českého. Zvoleni jsou do ní pánové: prof. Dr. Gebauer, prof. Hattala, prof. Dr. Boh. Jedlička, prof. Kott, zemský školní inspektor Svoboda, sekretář Špatný, řed. Šťastný, prof. Tieftrunk, řed. Zelený a prof. Zikmund.

K žádosti kommisse této Zelený sepsal vřelé provolání k spisovatelům českým, v němž hned s počátku takto se pronesl:

„Kdokoli bedlivě si všímá literarního rozvoje našeho za posledních desítiletí, toho nemůže býti tajno, že, kdežto písemnictví české množstvím a rozmanitostí plodů nad doby minulé předčí, jazyk náš víc a více pozbývá původního rázu a kazí se tou měrou, že jest opravdu obávati se, aby v něm pravý duch český zúplna nevyhynul a nezbyl z něho leč pouhý prázdný zvuk.

Aniž pak nesnadno vysvětliti si žalostný ten stav. Spisovatelé naši, nabyvše při posavadním zřízení škol našich větším dílem nedostatečné znalosti jazyka svého a přijímajíce vědomosti obecné i odboru svého zvláštního jazyky cizími, zejména německým, přelévají myšlénky cizí v řeč naši obraty cizími, jež přečasto duchu jazyka našeho docela se příčí. Obraty takové opakujíce se častěji dobývají si za nedlouho jakéhosi práva občanského, a tak jazyk náš každým dnem se poskvrňuje a zohyzďuje cizotou.

Přední spisovatelé naši, mezi nimi Josef Jungmann, P. J. Šafařík a Fr. Palacký, toužili již před lety trpce na tuto nákazu a vší mocí snažili se učiniti jí přítrž, vytýkajíce chyby a poklésky jazy-

kové, v novější literatuře se vyskytující. Ale výtky a opravy jejich, týkajíce se jednotlivých toliko kusů, zůstaly na mnoze bez žádoucího prospěchu.

Také sbor musejní pro řeč a literaturu českou obrátil již roku 1845. zřetel k této stránce a vypsal cenu na složení díla, v němžto by zevrubně vytkly a vyložily se všeliké chyby, jichž dopouštějí se spisovatelé naši proti správnosti jazykové. Než vyzvání to zůstalo bez prospěchu; nenalezl se tehdy, kdo by byl dílo nesnadné vzal před se.

Od té doby zlepšily se sice vnější okolnosti jazyka českého; dostalo se mu, aspoň dílem, přirozeného práva ve školách a v úřadech, ano vzrostl i počet spisovatelů jazyka důkladněji znalých a čistoty jeho svědomitě šetřících. Avšak nákaza jazyková vzmáhá se přes to přese všecko, zachvacujíc mocným proudem již i samé jádro národu našeho."

Po těchto upřímných slovech Zelený oznámil spisovatelům českým svrchu položené usnešení širšího sboru, žádaje jich, aby díla tak důležitého, jako jest Brus, stali se účastníky, pomáhajíce kommissi výše jmenované každý dle síly a příležitosti své.

Příspěvků, jež odtud kommissi z rozličných stran poslány, mnoho sice nebylo; přes to měly některé pro Brus nemalou cenu. Zásylky tyto byly dvojí: buď obsahovaly některé běžné kazimluvy s opravami, na pouhém zdání zasylatelů založenými, neb opravovaly chybné obraty ve spisovné řeči pomocí dokladů, jež vyňaty byly ze spisovatelů dobrých.

Zásylky prvního spůsobu byly pro kommissi potud důležity, pokud činily ji pozornu na mnohé chyby, ve spisech často se naskytující; důležitější byly však příspěvky druhé, podávajíce již důvodné a bezpečné opravy. Největších zásylek s hojnými kazimluvy dostalo se kommissi od p. Jos. Ehla, tehdáž faráře v Jetřichovicích, a od zasloužilého spisovatele P. Douchy; menší takový příspěvek poslal pan K. Otman, tehdáž farář v Pozdni. K zásylkám druhým patřily: obšírné cizomluvné poznámky s doklady od p. prof. Ig. Maška v Jindřichově Hradci, od professorů real. gymnasia táborského, od prof. Kotta v Praze, výpisky syntaktické od p. prof. Rissa v Jičíně a některé jiné. Za kteréžto příspěvky níže psaná kommisse uctivé díky vzdává.

První zřetel kommisse měla k tomu, aby dotčený material pro Brus vzdělala dle pravidel, o nichž níže bude řeč, a spolu vypsala všecky práce Brusu se týkající, které až potud byly buď v časopisech

neb o sobě vytištěny. Hleděno tu předkem ku platným pracím Jungmannovým, Šemberovým, Mikšovým, Malého a j.

Nežli však kommisse uvázati se mohla v tento první úkol, oznámili v březnu r. 1872. řed. Šťastný a sekr. Špatný, že za příčinou zaměstnání jiných vystupují z kommisse, do nížto pak sbor na místo nich povolal professory Hylmara a Vinohorského. A když pak kommisse skutečně jala se pracovati, stihly ji rokem 1873. nové proměny neblahými okolnostmi. Tak jeden z předních členů jejích professor V. Zikmund přestal účastniti se prací kommisse pro stálou churavosť svou, ano v říjnu téhož roku (1873.) odňat nám přečasnou smrtí docela. O něco dříve, totiž v červnu r. 1873., vystoupili z kommisse p. prof. M. Hattala a p. prof Dr. Jedlička.

Podobně p. prof. Vinohorský, odevzdav některý příspěvek pro Brus, přestal choditi do schůzí kommisse, jsa jinak příliš zaneprázdněn.

Za příčinou těchto ztrát jmenováni jsou sborem ještě r. 1873. professoři Frant. Patočka, Otakar Slavík a brzo potom Jindřich Niederle členy kommisse, v jejichž poradách od prosince 1874 pilné účastenství míval také p. řed. Jan Lepař, jejž kommisse jakožto výborného znalce nejen spisovného jazyka českého, nýbrž i nářečí moravského k tomu konci pozvala.

Než sotva takto poněkud se doplnila, umřeli jí r. 1875. opět dva výteční členové, řed. Zelený a prof. Niederle, jižto nesnadnému úkolu kommissi vytčenému s nevšední horlivostí se oddavše, jí radou svou velice prospívali. Zůstávali odtud v ní: zemský školní inspektor V. Svoboda (předsedou), prof. Dr. Gebauer, prof. Hylmar, prof. Kott, prof. Patočka, prof. Ot. Slavík a prof. Tieftrunk.

Prof. Dr. Gebauer nemohl sice pro churavosť a mnohé zaměstnání účastným se činiti porad kommisse, nepřestával však býti jejím členem, propůjčiv se radou a pomocí svou, zejména při revisi oddílu tvaroslovného.

Již dotčené nehody nemálo překážely těžkému úkolu našemu; mnohé práce musily přecházeti z prvních rukou do druhých i třetích, a změny takové i jednotlivým členům i celé kommissi novou opět zavalovaly práci a péči.

Vedle těchto nepříznivých okolností třeba též uvážiti kommissionalní způsob, jakým skládání Brusu šlo před se. Dílo samo vymáhalo v rozdílných svých částech všestranného uvažování a mnohonásobné zkušenosti; pročež kommissi předkem na tom záleželo, aby všecken material v plných poradách bedlivě byl rozebírán a urovnáván. Členové její jeden po druhém, jak právě kdo část svou

dokončil, předkládali práce své ve společných schůzích, v nichž o každém článku obzvláště jednáno, a na čem se tu zůstalo, to zase od příslušného člena opraveno nebo znova vzděláno. Že tímto společným vyměňováním myšlének dílu samému nemálo se prospělo, pochybovati nelze; ač zase z druhé strany práce sama jen zvolna ke svému konci dospívala. Pročež kommisse, chtíc urychliti úkol svůj, od začátku r. 1873. mívala porady téměř každého téhodne.

Než přese všecko úsilí nebylo možná tak rychle práci ukončiti, jak si toho sama kommisse nejvíce přála; neboť týmž časem materialu nového pořád přibývalo vydáváním prací, Brusu našemu podobných. Přičinili se o to nejedni spisovatelé v Čechách i na Moravě, jako: Kosina, Bartoš, jehož práce kommissi nemálo prospívaly, pak Javůrek, Mašek, Kotsmích, Prasek a j.

Kommissi bylo bedlivě si všímati také prací těchto.

Za kterýmižto příčinami náš Brus teprve na začátku r. 1876. dokonán býti mohl.

Vyloživše až potud některé vnější okolnosti tohoto díla se týkající, považme nyní vnitřního složení jeho.

Hned ve schůzi dne 30. června 1871 kommisse snesla se na tom, aby Brus vyčítal a opravoval nejobyčejnější chyby pravopisné, tvaroslovné, syntaktické a lexikalné; aby měřidlem správnosti jazykové byla spisovná řeč starších dob až do času Komenského, zejména tedy čeština klassickou řečená, než i mluva obecná lidu československého a, kde ta nestačí, také analogie ostatních jazyků slovanských.

Kommisse, spravujíc se těmito pravidly a držíc se historické methody, byla zvláště ve příčině skladby odkázána ke spisovné řeči, jakou psali, zejména Štítný a jiní spisovatelé 14. věku, a jak ji spisovatelé 15., 16. až do první polovice 17. století dále vzdělávali.

Již Jungmann, mluvě o kažení jazyka našeho, vyhlásil starou literaturu naši, jmenovitě spisy 16. věku, za hlavní školu jazyka písemného. Dobří spisovatelé tehdejší utvořili nám zajisté sloh zřetelný, jadrný a se starší spisovnou řečí značně se shodující. Jest sice pravda, že sloh jejich také již poodchýlil se od staročeské mluvy Štítného, přijav mnohé zvláštnosti z jazyka latinského. Vždyť nejedni, a to právě nejlepší spisovatelé, toho pilni byli, aby řeč českou vzdělávali a šlechtili výtečnostmi jazyků klassických. Mimo jiné jsou nám toho důkazem Viktorin Kornel ze Všehrd, Jan Blahoslav, Adam z Veleslavína a Karel starší z Žerotína, jež počítáme ku předním klassikům českým. Ale spisovatelé tito, všímajíce si zvláštností jazyka latinského, cítili v sobě a znali ducha řeči české mnohem lépe

než my, epigonové jejich; i přizpůsobili také ty obraty, jež z latiny převedli do češtiny, povaze jazyka našeho, tak že mu dokonce na újmu nejsou, zvláště uváží-li se, že duch jazyků klassických mluvě naší není v té míře na odpor, jako povaha řeči německé.

Vedle češtiny staré kommisse neopomíjela všímati si jednak mluvy obecné, pokud nám se zachovala v neporušené formě, zvláště v písních a příslovích, jednak, kde toho potřeba kázala, i ostatních jazyků slovanských. Zejména z řeči lidu vybírány rozličné dobré obraty, aby vešly ve spisovný jazyk, sloužíce spolu k doložení té neb oné frase, u spisovatelů méně spolehlivých užívané. Litovati toliko jest, že tu nebylo lze hojněji užiti tohoto zdroje k obohacení jazyka našeho, protože dialekty jeho co do syntaxe méně prozkoumány jsou než co do tvarův.

Avšak stav jazyka živého, jak jeví se v jisté době, byť i sebe pokročilejší, nelze položiti za nezměnitelnou míru i časům budoucím, aspoň ne ve příčině lexikalné nebo-li materialné. Nové myšlénky a výzkumy, nové zjevy a potřeby v životě společenském nezbytně vymáhají toho, aby jazyk se rozhojňoval, nemá-li se uzavříti a nepřístupným učiniti vzdělanosti ustavičně postupující. Dobře pravil v té příčině slavný náš jazykozpytec Pavel Šafařík: „Jediné mrtvé řeči jsou neproměnitedlné, živý živého národu jazyk tím samým živ jest, že se mění; a ti, kdož ho mezemi zvyku některého věku ohraditi chtí, tajemství života nepojali, jehož bytosť jest působení, úkaz, proměna.“ *)

A výtečný znalec národní poesie slovanské Fr. Lad. Čelakovský v ten rozum se pronesl: „Jazyk, vyšed z nadšeného ducha lidského a pln jsa poesie jako život, poletuje, kde mu libo. I musíme při tom rozmanitém proplétání a rozplývání se jeho spokojiti srdce své, jestli jenom hlavní proud jsme postihli, hlavním zákonům přišli na stopu.“

Pročež jako nepřestávali svrchu jmenovaní spisovatelé 16. věku na míře mluvy české, jaká byla za Štítného, tak také mluva naše nynější nemůže ustrnouti na stavu, v jakém spisovná řeč se nalézala za 16. století, má-li pojati v sebe veliké množství novověkých myšlének světa realného a idealného.

Kam dospěl by novověký stylista, jsa dbalý slohu správného, kdyby myšlénkám jeho spisovný jazyk ukládal taková pouta, že by při každé moderní myšlénce nevěda, jak ji vyjádřiti, ustavičně ohlí-

*) Čas. Mus. 1876 str. 39.

žeti se musil po slovnících a brusech, jen na staré řeči zosnovaných? Jest třeba mu takové volnosti, aby sám mohl spisovný jazyk rozhojňovati a materiál jeho množiti. Této vlastnosti nesmějí jazyku našemu žádná pravidla odníti, poněvadž jest hlavní podmínkou dalšího života jeho.

Než rozhojňování toto díti se má tak, aby nerušila se vnitřní a zevnitřní tvářnost jazyka, beztoho dosti volnosti dopouštějící. Jakmile proti obdobě nebo-li analogii jazyka slova ohýbáme, přetvořujeme, skládáme, odvozujeme a vážeme, prohřešujeme se proti duchu jazyka toho. Pročež kommisse mnohé výrazy, vlastní i tropické, mnohé průpovědi a frase, jež vzešly z potřeb novověkých, nerozpakovala se přijati za dobré, pokud nepříčí se povaze jazyka našeho. Běželoť jí hlavně o to, aby znenáhla vyměšovaly se kazimluvy vůbec uznané, které řeč naši zbytečně hyzdí a pěkná rčení česká víc a více vytlačují; jinde zas aby ujal se nový výraz neb obrat, jejž přílišní obhájcové ryzosti jazykové nedůvodně zavrhují. Kommisse, schvalujíc takto mnohé novověké slovo a rčení, spolu dle možnosti vedle nich položila i lepší staré způsoby mluvní, chtíc tomu, aby opět ožívly. Než vyšetřujíc správnost i nesprávnost obratů pochybných, varovala se bedlivě mentorského pravidla: „Stat pro ratione voluntas"; pročež také u věcech nejistých doptávala se i mínění jiných, aby tím jistěji přiblížila se ku pravdě. Než přese všecku bedlivost a obezřelost nebylo lze některé věci postaviti na jisto, a jest tedy konečné jich vyřízení odložiti, až lepší v tom nadejde poznání.

Vedle jiných věcí nemalé nesnáze činí v pravopise neustálenost kvantity, která, jak se zdá, podle dialektů jest rozdílna. Tak na př. v severních Čechách dlouží se kmenová souhláska ve slovech jako: bájka, kníha, šídlo, strouha, sáhnouti, sáhati atd., kdežto v středních a jižních krajích se kmen v týchže slovech skracuje. Dále máme tvary i dvouslabičné *bydlo*, *bidlo* a p. s krátkým kmenem, kdežto naproti tomu *mýdlo*, *sídlo*, *křídlo* a j. jej dlouží. Při substantivech slovesných *klání*, *lkání* a j. rovněž kmen dlouhý jest, kdežto jiná jména téhož způsobu *mytí*, *praní*, *psaní* a p. zase krátký mají.

Nestejnosti takové patrně důslednosti pravopisné nemálo vadí.

Ve sklánění podstatných jmen nabývají vedle starých forem *lekcí*, *tradicí*, *kommissí*, *konversací* a p. větší a větší platnosti nové tvary *lekce*, *tradice*, *kommisse*, *konversace* a p., které i pro své rozmanité skloňování i svou větší zřetelnost jsou příhodnější. Jiná vrtkavost a nejistota ve tvarosloví bývá u přídavných jmen cizího původu, která tvoří jedni měkkou slabikou *ní*, jiní tvrdou koncovkou *ný*,

na př.: *subjektivní*, *konservativní*, *materialní*, *realní*, *idealní* a p. vedle: *subjektivný*, *konservativný*, *materialný* atd. Staří spisovatelé, zejména 16. a 17. věku, přidržovali se, tak jako dosud mnozí i naše obecná řeč, výhradně tvaru měkkého na *ní;* než nejedni spisovatelé nynější, hledíce k rozmanitějšímu sklonění tvrdému a k jiným slovanským jazykům, užívají tvrdé koncovky *ný*.

V takových věcech jest třeba připustiti spisovatelům volnosť, až spisovná řeč buď konveniencí nebo nějakou auktoritou ustálí se na tvaru jednom. Vždyť rozdíly takové spisovnému jazyku ani na újmu nejsou, nedotýkajíce se vlastní povahy jeho.

Pouštějíce tedy takové nesrovnalosti mimo sebe, hleďme raději k těm věcem, jež na jisto lze postaviti. A ve příčině takového materialu bezpečného, pokud shledati jej kommissi se podařilo, rozdělen náš Brus v oddíly dva:

I. ve tvaroslovnou čásť a

II. ve slovník.

V první části uvádějí se chyby tvaroslovné, které naskytují se ve spisovné řeči nejčastěji. Brus náš nemohl se tu pouštěti do opravování všelikých tvaroslovných chyb, které slýcháme v řeči obecné; bylotˇ by v tom způsobu jednak nesnadno, na jisté míře se ustanoviti, jednak by práce byla se příliš rozšířila. Pročež tvaroslovná čásť našeho Brusu předpokládá obyčejnou znalosť mluvnickou, již ovšem doplňuje opravami svými; než i ve slovníku čtenář nalezne mnohé tvaroslovné podrobnosti, kteréžto právě tam lépe položiti se mohly. Praktické příčiny vedly k tomu, že kommisse, skládajíc tuto čásť, držela se pořádku v mluvnicích vůbec obvyklého.

K první této části našeho Brusu připojen jest obšírný dodatek o sklánění vlastních jmen cizích.

U věci této panuje ode dávna v písemnictví našem pravá anarchie, která zároveň zmáháním se literatury množí se víc a více. Všickni takměř spisovatelé jsou v té příčině na rozdílech. Neprospívá-li nepořádek takový písemnictví našemu vůbec, jest literatuře školské přímo na škodu. Pročež také již před lety někteří učenci a přátelé školství, jako pánové: archivář Erben, bibliotekář Vrťátko, universitní professoři Kvíčala a Tomek, gymnasialní professoři Eduard Novotný, dr. Šohaj a Zikmund, gymn. ředitel Václ. Zelený, ředitel vzdělavatelny učitelské Lepař a zemský školní inspektor Svoboda — radili se, jak dosíci v dotčeném zmatku nějaké jednoty a srovnalosti. Deklinace cizích jmen z řecké a latinské řeči dosti zevrubně se probrala; avšak o sklánění cizích jmen z novějších jazyků rokovalo se

jenom krátce. Vůbec porady tyto nevedly k žádoucímu konci. Za tou příčinou obnovil řeč o téže věci inspektor Svoboda ve schůzích naší kommisse; spolu sepsal pojednání o vyslovování a sklánění vlastních jmen cizích, uživ k tomu také výsledků z porad výše řečených. Při tom hleděl k hojným potřebám filologů, historikův a zeměpisců, za kteroužto příčinou pojal v práci svou vlastní jména nejen z jazyků klassických, nýbrž i z francouzského, anglického, vlaského, německého a j. Pro rozsáhlosť tohoto článku položila jej kommisse na zvláštním místě teprve za tvaroslovím jakožto dodatek.

O pilné potřebě takového spisu, zvláště pro literaturu školní, nelze pochybovati ani dosti málo; z druhé však strany kommisse nemohla zase lehce vážiti hojných obtíží u věci, na kterou výborně hodí se známá odpověď: „Quot capita, tot sensus“ nebo-li naše české: „Kolik hlav, tolik smyslův“.

Než přese všecku nesnáz kommisse dala se do porady o choulostivém tom předmětě, doptávajíc se zároveň mínění a soudů jiných, zvláště professorských sborů gymnasií českých, od nichž, zejména z Jindřichova Hradce, dobrá pokynutí přicházela.

A jakkoliv i přes tyto úrady a dotazy kommisse shledala, že mínění znalců v tom pořád ještě se rozcházejí; přece umínila si svrchu jmenovaný eleborat předložiti k bedlivému považení důkladných a nestranných znalcův. Budiž pokládán za upřímný pokus, jímž bychom se přiblížili k jakési jednotě u věci tak důležité. Snad přece mnozí spisovatelé, hledíce k pilné této potřebě, jednotným základem v Bruse položeným spravovati se budou, spisujíce knihy školní; jiní pak, pokládajíce jej za návrh z bedlivého uvážení vyšlý, přičiní k němu důvodné opravy, jimiž by rovněž žádoucí srovnalosti dosíci se mohlo.

Druhou částí našeho Brusu jest slovník, jenž zavírá v sobě opravy dílem zvukoslovné, tedy i pravopisné, dílem, a to hlavně opravy syntaktické a lexikalné. Z pravidla klade se jakožto vřadné slovo vždy napřed tvar chybný, po němž následuje oprava; spolu pojata byla do slovníku i některá slova německá, k nimž dobrou frasi českou připojiti lze bylo. Sloučení toto slov českých s německými omluviti slušno jednak příliš skrovným počtem slov německých, aby obzvláště seřaděna byla, jednak i tou praktickou příhodností, jež vyhledávání slov i českých i německých, jsou-li v jediném slovníku pohromadě, činí snadnějším.

Ze slovníku našeho však vyloučena jest, vyjmeme-li několik názvů mluvnických, všecka terminologie. Kommisse netají se tím dokonce,

že velikých oprav, ba úplné revise potřebí jest v naší terminologii a fraseologii vědecké, zvláště v naukách realných, v nichž za naší doby znamenitě rozhojnil se jazyk náš. Avšak pro velikou rozsáhlosť úkolu takového nemohla se kommisse pouštěti do něho, zůstavujíc to příslušným jednotám vědeckým, aby dotčené potřebě každá v oboru svém, hledíc i k věci i k povaze jazyka našeho, náležitě vyhověla.

Při mnohých slovech i vazbách činí se ve slovníku našem zřejmý rozdíl mezi správnými a takovými, jež připustiti lze; oněch šetřiti má sloh, vyšším zvaný, těchto hlavně jen spisovatel prostonárodní užívati může. Jestiť spisovný jazyk, zejména v oboru vědecké literatury, spolu měřítkem vzdělanosti, k jaké vůbec řeč v jisté době dospěla; klassické nebo-li zlaté doby literatur vynikají též správným klassickým slohem. Naproti tomu sloh lehký, jenž zvláště sloužiti má potřebám obecného lidu, dopouští jisté volnosti stylistické, pokud tato napomáhá nezbytné zřetelnosti. Avšak i prostonárodní sloh tím větší přesností prospívá, čím bedlivěji vzdělává se sloh vyšší.

Než nebude zajisté nikoho, aby domníval se, že Brusem nějakým, a třebas byl i sebe důkladnějším, naučí se dotčenému přesnému slohu bez pomoci jiné. Kdož jisté dokonalosti stylistické chce dosíci, tomu především potřebí, aby pilně čítal dobré knihy staročeské, aby bedlivě všímal si nezkažené mluvy lidu, nebaže při tom po slohu strojeném, nýbrž prostém a srozumitelném. Jen takovým způsobem vnikáme v ducha řeči mateřské a osvojujeme si ty způsoby a obraty jazykové, které činí vlastní povahu její. Není zajisté pochybno, že nemalá nákaza naší spisovné řeči vzešla z toho, že mnozí spisovatelé, nedbajíce ve chvatu svých literarních prací prostého a určitého vyjádření českého, snažili se napodobovati dle frasovitých spisů cizích rovněž všeliké skroucené a složité dikce jejich.

Nemáme zapomínati, že hlavní zvláštnosť jazyka našeho záleží v jeho konkretnosti; jest třeba tedy, zejména naproti němčině, jež chýlí se více k abstraktnosti, nemalé péče, abychom mateřštině své zachovali přirozenou její povahu. Často sice možno vyjádřiti rčení německé stejným anebo podobným obratem českým; dává-li však stylista český napořád vésti se toliko frasemi německými, bývá mnohdy nesrozumitelným. Zejména ve slohu abstraktném varovati se nám jest přílišné stručnosti, jež by povaze jazyka našeho se příčila a zřetelnosti potřebné ubližovala.

Vůbec spisovateli českému jest si vésti samostatně vedle povahy jazyka. Kteréžto samostatnosti slohové nabude jenom svrchu řečeným způsobem, čítaje totiž dobré knihy a dbaje jadrné mluvy obecné.

Úkolem Brusu toliko jest, varovati chyb, které objevují se v nynějším jazyce, zvláště spisovném, ač ovšem důvodného poučení o chybách rozličných čtenáři hledati jest v důkladné mluvnici. Než ani dotčenému účelu, jak netají se kommisse tím dokonce, Brus náš vyhověti nemůže zúplna; obsahujeť jen ty chyby, jichž kommisse dopíditi se mohla, nikoli pak všecky, jež ve spisovné řeči nynější vůbec se naskytují. Dílo naše budiž tedy pokládáno jediné za první pokus ve způsobu svém, jenž rozumnou a poctivou kritikou jen získati může. Že mnohé články, pocházejíce od rozličných skladatelův, i slohem od sebe se liší, jest na bíle dni.

Než i v této nedokonalé formě Brus náš poslouží dobře aspoň jakožto pomocný rádce našim školám, z nichž nejpřirozeněji opravy jazykové se šíří, a spisovatelům, kteří o zvelebení spisovné řeči upřímně stojí.

Ostatně Brus náš, jakož výše již vyloženo, dalek jest všech krajností puristických, a není pochyby, že velepřísným a úzkostlivým opravcům jazyka rovněž tak málo bude po chuti, jako spisovatelům takovým, jejichž kosmopolitické mysli všeliké zvláštnosti mluvnické velmi jsou nepohodlny.

Jakož z věci samé již na jevo jde, byl kommissi hlavním pramenem dokladů syntaktických slovník Jungmannův; než vedle něho užito též mnohých prací mluvnických a hojných zápisků z rozličných nově vydaných památek staročeských, jako jsou zejména: spisy Štítného, M. Jana Husi, Pavla Skály, Karla Žerotína a j.

V Praze na konec prosince 1876.

1. Skratky v textu.

Vynechány jsou skratky mluvnických terminů, jakožto vůbec známé, a uvedeny jen nejpotřebnější:

a j. = a jiné;
a p. = a podobné;
č. = český nebo číslo;
germ. = germanismus;
gramm. = grammatický;
m. = místo;
něm. = německý;
n. nebo nik. = nikoli;
spr. = správně;
srovn. = srovnej;
stč. = staročeský;
str. = stránka;
v. = viz nebo vyslov;
v. T. = viz Tvaroslovnou část.

2. Skratky jmen spisův a spisovatelův.

Poněvadž největší část dokladů vážena jest z Jungmannova Slovníku (Jungm. Slov.), ponechány jsou skoro skratky, obvyklé v díle onom. Kdo chce přesvědčiti se o některém dokladě, najde tam pod příslušným slovem obyčejně doklad i jméno spisovatelovo. Týmže způsobem skracována jsou jména spisovatelův u těch dokladů, jež vzaty jsou z prací prof. F. Bartoše, ze Skladby Zikmundovy, ze Slovníka prof. Fr. Kotta a j. Zde uvedeny buďtež jen skratky k dokladům, jež nejsou vzaty z prací cizích, a jež jsou obyčejně citovány zevrubně.

Chelč. P. = Petra Chelčického Postilla (z exempláře musejního); litery *a* a *b* značí sloupce.

Jir. Anth. I_2. a II_2. = Jirečkova Anthologie. Římské číslice ukazují k dílu, arabské malé k vydání.

Mudr. = J. Čelakovského Mudrosloví.

Skála = Pavla Skály ze Zhoře Historie atd. dle vydání prof. Tieftrunka

Štít. Vrť. = Thómy z Štítného Knihy učení křesť., vyd. od Ant. Jar. Vrťátka roku 1873.

Suš. P. = Moravské nár. písně od Fr. Sušila r. 1860; litery ukazují ke sloupcům.

1. Tvaroslovná část.

I. Podstatná jména.

1. Sklonění mužská.

a) Vzory: *holub* a *dub*.

1) Jména **anděl, konšel** a **manžel** skloňují se často dle vzoru *muž*: gen. *anděle, konšele, manžele* atd., což chybno jest. Řídí se zajisté tvrdým vzorem *holub*, tedy genit. a akkus. jednotn. čísla zní: *anděla, konšela, manžela;* dat. a lok. *andělu, konšelu, manželu* (ovi); vokat. *anděle* („Anděle boží, strážce můj!“), *konšele, manžele* atd. Nomin. a vokat. množn. čísla jest *andělé, konšelé, manželé. Manželové* = ženatí mužové.

2) Rovněž podstatná jména **kotel, popel, průmysl, smysl, úmysl** a jiná se slovem *mysl* složená, pak **týl, účel, úhel** = der Winkel (ale *uhel -le* = die Kohle), **úkol, uzel, vrchol, živel** skloňují se podle vzoru *dub*, a nikoli dle *meč*. Není tedy správný genit. jednotn. čísla: *smysle, účele, vrchole* atd., nýbrž *smyslu, účelu, úkolu, vrcholu* atd.; v dat. nemá se psáti *účeli, vrcholi* atd., nýbrž *účelu, vrcholu* atd.; a nominativ, vok. a akkus. množn. čísla není *smysle, účele, vrchole* atd., nýbrž *smysly, účely, vrcholy, živly* atd.

3) Dle vzoru *holub* skláněti jest také **vlastní jména na tvrdé s, z, x**, cizí i domácí, která napořád *chybně* sklánějí se dle *muž*, jako: *Alojse, Brandejse, Karase, Krause, Nečase, Pštrose, Quise, Zákrejse, Mráze, Felixe* a p.; správně: *Alojsa, Brandejsa, Karasa, Krausa, Nečasa, Pštrosa, Quisa, Zákrejsa, Mráza, Felixa* atd. Viz též *Skloňování cizích jmen německých.*

4) Jména **hrách, mráz, pás, práh, chléb, sníh, vítr** krátí kromě nomin. a akkus. v ostatních pádech jednotn. čísla i ve všech pádech čís. množn. *á, é, í* v *a, e, ě*: gen. *hrachu*, mrazu, pasu, chleba, sněhu, větru atd.; nomin. množn. čísla: *hrachy*, mrazy, pasy, chleby, sněhy, větry. V cizích slovech *kůr* a *trůn* nekrátí se *ů*, tedy: gen. *trůnu, kůru* atd.

5) O jménech **ječmen, kámen, kořen, křemen, plamen, pramen, třemen** a p. viz *meč*.

6) **Loket, den, týden** viz *meč*.

7) **Vesmír**. Obě části tohoto slova složeného jest skloňovati, tedy: *všehomíra*, všemumíru, ve všemmíru, vším̃mírem. Je-li slovo toto *titulem* časopisu, tu stačí, skloňuje-li se slovo druhé: *Vesmír, Vesmíru* atd.

*

8) Jména **měst, vesnic, řek** a j., jež se sklánějí dle vzoru *dub*, mají v genitivě pravidelnou příponu *-a*, vyjmouc jména míst, jež povstala z obecných, tedy: Berouna, Brandýsa, Berlína, Jičína, Londýna, Rýna, Tibera (chybně: Tibery) atd. Ale mluví se: do Bělohradu, Brodu, Dubu, Chlumu, Mostu, Petrohradu. Nicméně také: do Králové Dvora, Náchoda, Ořecha, Tábora, Újezda a p.

9) **V dativě jednotn. čísla**, sejde-li se několik jmen, stačí jedno *-ovi*: *panu bratrovi*, ne *panovi bratrovi*; proto, pišme v nápisech: panu *Janu Královi*, a nikoli *panu Janovi Královi*. Položeno-li dvakráte jméno pán, tedy druhé se krátí, na př.: Ctěnému pánu panu Janu Holubovi.

Bůh, Kristus a duch mají v dat. jen *u*: Bohu, Kristu, duchu.

10) **Ve vokativě jednotn. čísla** měkčí se z pravidla *r* před *e*, na př.: bratře, Čestmíře, Petře a p.; avšak v cizích slovech měkčení není v obyčeji; tedy klaďme: pane *Fiedlere*, *Müllere*, *doktore*, *professore* atd., a nikoli nepěknou formu: Fiedleře, Mülleře atd.

V týchže slovech užívá se na místě vokativu často chybně formy *nominativné:* pane *doktor*, pane *professor*, pane *Müller*. Správno jest: *pane doktore*, *pane Müllere* atd.

11) **V lokale jedn. čísla** u neživých jmen na *b*, *l*, *m*, *p*, *s*, *v*, *z* užívati jest lépe přípony původní *-ě* za pozdější, nyní téměř výhradně se vyskytující *-u*, na př.: na *dubě*, na *stole*, v domě, ve sklepě, v lese, ve chlívě, na obraze, místo: na *dubu*, v *domu* atd. Ale i po jiných souhláskách, zvláště u jmen obecných, u nichž obojí přípony užívati lze, vol raději příponu *-ě* (*e*), na př.: na dvoře, v životě, v sudě, o zvoně, v roce, na potoce, v kožiše atd. U *jmen svatých* ustálil se rozdíl ten, že mají příponu *-ě*, označuje-li se jimi *čas*, na př.: o Havle (= termín nájemní), jinak bývá přípona *-u*, na př.: píseň o sv. Havlu. Jména *měsíců* mají z pravidla *-u*, jako: v lednu, únoru atd.

12) **Nominativ množn. čísla** ke slovům na *-ěnín*, jako **dvořenín, měštěnín** a p., není *dvořenínové*, *měštěnínové*, nýbrž *dvořané*, *měšťané*, genitiv *dvořanův*, *měšťanův* atd. Ale mouřenín má: *mouřenínové*, protože je tvořeno příponou *-enín*.

13) **Hmyz** může se též do množného čísla převésti, tak jako stádo - stáda; tedy *hmyzové*, což znamená jednotlivé druhy hmyzu, jakož toho slova i Veleslavín i Komenský v *množném čísle* užívali.

14) **Hradčín** i **Hradčana** jsou špatné tvary místo správného *Hradčany* (jako *Vysočany*, *Dolany* a p.).

15) V genitivě a dativě množn. čísla slova **hoch** slýcháme často *hošů*, *hošům*, což chybné jest místo *hochů*, *hochům*; vždyť také neříkáme ptáců, ptácům, nýbrž ptáků, ptákům. Jen před *-i* (*í*) rozlišuje se *ch* v *š* a *k* v *c*, na př.: hoši -ších, ptáci -cích.

16) **Lokal množn. čísla** končí se z pravidla na **-ích** neb **-ech**. Ale za příčinou libozvuku připouští se druhdy také **-ách**, zejména ve slovech zdrobnělých, jako: v *potůčkách*, *lesíčkách*, na *kopečkách* a p. Rozeznávej: *ve snách* (= ve snění, im Traume) a *ve snech* (= in den Träumen).

17) **V instrumentale množn. čísla** stůj vždy jen koncovka *-y*, a nikdy *-ami*. Věty, jež vedle *-y* také potřebu koncovky *-ami* dokazovati mají, jsou jen hříčky schválně vyhledávané, i mohou se snadno jinak a správně vyjádřiti, tedy: Skřípaly zub*y*, a ne zub*ami*.

18) **Host** skloňuje se nyní téměř napořád dle *holub*: nom. *host*, gen. *hosta*, dat. *hostu* atd.; nom. plur. *hosti*, gen. *hostů*, dat. *hostům* atd. Avšak správněji jest skláněti slovo to, zvláště ve slohu vyšším, dle vzoru *kosť*, jako v některých pádech čísla množného posud jesti v obyčeji, tedy:

	Číslo jednotné.	Číslo množné.
Nom.	hos*ť*	hos*té*
Gen.	hos*tě*	hos*tí*
Dat.	hos*ti*	hos*tem*
Akk.	hos*tě*	hos*ti*
Vok.	hos*ti*	hos*té*
Lok.	hos*ti*	hos*tech*
Instr.	hos*tem*	hos*tmi*

19) **Rok**; ke slovu tomu číslo množné béře se obecně od slova *léto*, viz *týden*.

b) Vzory *muž* a *meč*.

1) K tomu sklonění patří také **Francouz**; tedy: genit. *Francouze* atd. Rovněž tak se skloňují podstatná **jména** od sloves odvozená koncovkou **-tel**, jako: **učitel, spisovatel, ředitel** a p.; genit. jest *učitele*, *spisovatele*, *ředitele*, a nikoli *učitela*, *spisovatela*, *ředitela*. V nom. a vok. množn. čísla mají *-é*: *učitelé*, *spisovatelé*, *ředitelé*, *obyvatelé* atd. Jen slova: *přítel* a *nepřítel* vyjímají se; v čísle jednotném skloňují se zcela dle *muž*, ve množném mají nom. a vok. *přátelé*, gen. *přátel*, dat. *přátelům*, akkus. *přátely* (správněji dle dokladů než *přátele*), lok. *přátelích*, instr. *přátely* (správněji než *přáteli*).

2) Měkkým skloněním spravují se též tato podstatná jména, a to dle *muž*: **čmel, datel, mol, motýl**; dle *meč*: **cíl, chmel, jetel, kachel, koukol, korbel, kužel, mandel, pytel, svízel, šindel, topol, uhel** (die Kohle). Není tedy genit. *mola*, *motýla*, *kuželu* atd., nýbrž *mole*, *motýle*, *kužele* atd. (Viz Hattala Srov. Mluv. str. 183 a Blažek Mluv. jaz. č. str. 45.)

3) **Ječmen, kámen, kmen, kořen, křemen, plamen, pramen, středmen** a j. skloňují se v jedn. čísle podle vzoru *meč*, tedy: genit. *ječmene*, dat., vokat. a lokal *ječmeni*, instr. *ječmenem*; ale ve množn. čísle spravují se skloněním tvrdým (*dub*): *ječmeny*, *kameny* atd., což ve slohu prostonárodním bývá i v čísle jednotném.

4) **Loket** (také město téhož jména) skloňuje se podle *meč*; tedy: gen. *lokte*, dat. a lok. *lokti*, nom., akkus. a vok. množn. čísla *lokte*; jen instrumental množn. čísla se končí na *-y lokty*, a genit. množn. podržel starou formu *loket*, obyčejnější než *loktův*.

5) Slovo **den** (původně deň) skloňuje se heterokliticky, jednak dle *dub*, *meč*, jednak dle *kosť*; než chybuje se hlavně jen v *nom.*

a *vokat.* množn. čísla, kde sluší vždy klásti *dni* nebo *dnové*, akkus. a instr. pak jest *dni* neboli *dny*.

Týden (= týž den) buď skloňováno v jednotném čísle v obou částech: *téhodne*, *témudni*, *témdni* atd., nebo jen ve druhé, na př.: *týdne*, *týdni;* méně správny jsou tvary: nom. *téhoden*, lok. téhodni, instr.: téhodnem, gen. plur. téhodnů a t. d., byť se i u některých spisovatelů střední doby vyskytovaly. Ve množném čísle užívejme raději za tvar *týdny* slova *neděle*, tedy: *tři neděle*, *pět neděl* atd. místo *tři týdny*, pět týdnů atd. Srovnej: Ani ve třech nedělech, ani v sedmi letech. Chelč. Post. 188. V šesti nedělích ležeti. Vel. Nejednou v témdni nebo ve čtyřech nedělích. Brat.

6) **Rukojmě** skloňuje se buď dle *muž*, je-li mužského, nebo dle *růže*, je-li ženského rodu. V instrum. jedn. čís. jest *rukojmím* v rodě mužském, *rukojmí* v rodě ženském, instrumental množn. čísla jest *rukojměmi* pro oba rody, a to dle *růže*, pod který vzor původně slovo rukojmě náleželo. Vedle tvaru *rukojmě* obyčejný jest druhotvar *rukojmí*, který dle *znamení* skláněti sluší, tedy: gen. *rukojmí*, dat. *rukojmí* atd.

7) **Vokat. jednotn. čísla** často chybně se tvoří při jménech na **-ce,** jako: *soudce*, vůdce, rádce a p. Majíť vokativ rovný nominativu na *-ce*, a nikoli na *-ci* neb *-če,* jako často čítáme. Špatně tedy jest ve vokativě: pane *soudci* nebo *soudče*, vůdci nebo vůdče, strážci nebo strážče atd. místo správného tvaru: pane *soudce*, vůdce, rádce, strážce („Anděle boží, strážce můj!") atd. Koncovku *-če* mají v tomto pádě podstat. jména v *-ec* a *-ic* ukončená, jako: *otec - otče*, *chlapec - chlapče, strýc - strýče*, *biřic - biřiče*, *panic - paniče*. Neživotná v *-ec* mají ve vokat. *-i: věnec - věnci* a p.

8) **Kněz -e** má ve vokat. *kněže* (knězi); ve množném čísle skláněj slovo to buď dle *znamení*: nom. *kněží*, gen. *kněží* atd., nebo dle muž: *knězi*, *knězů* atd. Chybny jsou tvary: *kněži*, *kněžů*, *kněžům* atd.

9) **Kůň** má v *nomin.* a *vokat. množn. čísla*: *koni*, *koně*, *koňové*. Ostatní sklonění jest dle *muž*; než v genit. množn. čísla také *koní*, dat. *koním* a v instr. *koňmi* vedle *koni.*

10) **Rodič** mívá v nom., akk. a vokat. tvar čísla dvojného *rodiče* (otec a matka), tvar množného čísla je *rodiči* = otcové (die Erzeuger, genitores).

11) **Déšť** skracuje v ostatních pádech kmenovou samohlásku, tedy: gen. deště, dešti atd.

2. Sklonění ženská.

a) Vzor: *žena.*

1) Jména měst: **Boleslava, Čáslava, Přibislava, Soběslava** atd. jsou chybné formy, správně: *Boleslav*, *Čáslav*, *Soběslav* atd. Neboť tato místní jména jsou vlastně přídavná jména přisvojovací, utvořená od příslušných jmen osobních. Jako na př. ze jména *pán* a přípony *-ji -ja -je* povstalo páň - páňa - páně, ze jména *člověk* člověč - člověča - člověče,

tak i ze jmen osobních Boleslav, Čáslav vzniklo přidáním téže přípony, která ve tvaru mužském v retnici *v* zanikla konečně beze stopy: *Boleslavj-Boleslavja-Boleslavje* neboli *Boleslav* atd. Doplňovalo se k nim jméno mužsk. rodu, na př.: hrad, dvůr, tedy: Boleslavj (hrad), genit. Boleslavja (hrada) a přehláskou *Boleslavě*, dativ Boleslavju a přehl. *Boleslavi* atd. Toť nejstarší skloňování.

Časem však tato jména, stavše se podstatnými a změnivše rod, přešla pod vzor *kosť*, a tento dávno dokonaný skutek již uznati a za správný bráti třeba, ač ještě v 16. století některá z nich mužského rodu byla (Boleslav Starý, město Boleslava Mladého), čímž jakož i genitivem v *-ě* (do *Boleslavě*, do *Čáslavě* atd.), dosud užívaným, patrně na svůj původ ukazují.

2) Naproti tomu jest zase tvar **Jihlav**, gen. *Jihlavi* atd. (podle *kosť*) chybný místo správného *Jihlava*, gen. *Jihlavy*.

3) **Písmena** jest špatná forma místo *písmeno*, ježto pochází od písmě-ene jako semeno od símě-semene atd. Tak i zdrobnělé *písmenka* chybno, správně: *písmenko*.

4) **V instrum. jednotn. čísla a genit., dat., lok. a instrum. množn.** *krátí se* kmenová samohláska u *konkretných* jmen dvouslabičných, která mají v nomin. před toutu samohláskou jen jednu souhlásku: **brána**, *branou*, *bran*, *branám*, *branách*, *branami*; **míra**, *měrou*, *měr*, *měrám*, *měrách*, *měrami*; **máry**, *mar*, *marám*, *marách*, *marami*. Tak také: **díra** (děrou), **dráha, jáma, kráva, lípa, rána, sláma, víla.** Ale *káva*, *páka*, *spála* nekrátí *á*; rovněž neměni se kmenová samohláska při *sázka*, *čárka*, *hrázka*, *dírka*, *míska* a jiných zdrobnělých tvarech, protože jdou po ní dvě souhlásky.

Ou ve kmeni se také z pravidla nekrátí kromě genit. množn. čís.: *houba*, hub, moucha, much atd.

Abstraktná, jako: *krása*, *spása*, *sláva* atd., z pravidla nekrátí *á*, ač **víra** má *věrou*, *věr*, *věrám* atd., **síla** *silou*, *sil*, *silám* atd.

Kniha má v genitivě množn. čísla správně *knih*, ne *kněh*.

5) **Stepa** jest špatný tvar místo *step*, jež podle *kosť* skloňovati se má; lok. mn. čísla je *stepech*, ne *stepích*.

6) **Berle, perle, slze**; správně mluv a piš: *berla*, *perla*, *slza*; v množném čísle: *berly*, perly, slzy; berel, perel, slz, ne: *slze*-*zí* atd.

7) **Jména mužského rodu na -a**: sluha, pastucha, vozka a p. skloňují se v jednotn. čísle dle *žena*, ale v dat. a lokale mají *-ovi*: sluhovi, vozkovi atd. Ve množném pak čísle jména ta počala více než v jednotném přecházeti pod vzor *holub*, tak že skloňují se asi takto:

Nom.	sluho*vé*	tenorist*é* (*i*, *ové*)
Gen.	sluh*ů*	tenorist*ů*
Dat.	sluh*ům* (*ám*)	tenorist*ům* (*ám*)
Akk.	sluh*y*	tenorist*y*
Vok.	sluho*vé*	tenorist*é*
Lok.	sluh*ách*	tenorist*ech* (*ách*)
Instr.	sluh*y* (*ami*).	tenorist*y* (*ami*).

U některých jmen, jež ke starým se odnášejí dobám, jako: *vévoda*, *vladyka*, a j., tvary dle *žena* i v gen. a dat. množn. čísla posud jsou v užívání.

b) *Růže.*

1) **Hromnice, letnice, vánoce, velikonoce** mají v gen. do *velikonoc*, *vánoc*, dat. k *velikonocům*, *vánocům*, instr. před *vánocmi* (vánoci) *letnicemi*. **Dvéře** má ke *dveřím* i *dveřům*, instr. *dveřmi*.

2) *Kmenovou samohlásku krátí*:
a) **Práce a kůže** v instr. jednotného čísla: *prací*, *koží*; v genit., dat., lok. a instr. množn. čísla: *prací*, *pracím*, *pracích*, *pracemi*, ale též: *prácem*, *prácech*; koží, kožím atd.
b) **Lžíce, plíce, chvíle, míle** v genit. množn. čísla: *lžic*, *plic* atd.; **svíce** správněji *svěc* nežli *svic*.
c) **Dvéře, sáně, sáze** v genit., dat., lok. a instr. množn. čísla: *dveří*, *dveřím* (vedle *dveřům*), dveřích, dveřmi; saní, saním, saních, saněmi atd.

3) **Líce** viz *pole*.

4) Dle vzoru *růže* skláněti jest **jména mužská**, jak obecní tak vlastní, jež mají před *-a* měkkou souhlásku, jako: *báča*, *báťa*, *paša*; *Hnilica*, *Máša*, *Váša*, a p.: gen. *paše*, *Máše*, ne *pašy*, *Mášy* nebo *paši*, *Máši*; dat. *pašovi*, *Mášovi*; akk. *pašu*, *Mášu*; vok. *pašo*, *Mášo*; lok. *pašovi*, *Mášovi*; instr. *pašou*, *Mášou*, neboli pašem, Mášem.

Ve množn. čísle skloňují se dle *muž*: pašové, pašů, pašům atd. Staří skláněli slovo *paše*, též: nom. *paše*, gen. *pašete*, dat. *pašeti* atd. Srovn.: Byli ze zástupu pašete. Vrat. — Ale: Ve službě některého paše. Vel.

(O místních jménech na *-ice* viz níže *skloňování vlastních jmen domácích.*)

c) *Kosť.*

1) **Změkčování koncové souhlásky** se nyní často v 1. pádě jednotn. čísla tohoto sklonění zanedbává, což schvalovati nelze, ježto tím původní koncovka mnohých podstatných jmen se zbytečně mění, často i na újmu srozumitelnosti (rozlišuj trest a tresť), jakož i hlavní znak tohoto sklonění, totiž měkkosť, se stírá. Nepišme tedy: ko*st*, ctno*st*, smr*t*, odpově*d*, ma*st* atd., nýbrž ko*sť*, ctno*sť*, smr*ť*, odpově*ď*, masť atd., jak i lid obyčejně říká. Vždyť také neříkáme chu*t*, la*t*, ze*d*, pí*d*, nýbrž chuť, lať, zeď, píď a p.

2) Dle *kosť* skloňujeme též: **Boleslav, Čáslav, Soběslav, Chrudim, Kouřim, Vlašim,** ačkoli v genitivě jedn. čísla jest dosud v užívání také starý tvar *Boleslavě*, *Čáslavě* atd. (Viz *žena.*)

3) Mnohá jména, která do toho sklonění náležejí, často chybně skloňují se dle *daň*, na př.: **čásť, čtvrť, hůl, chuť, loď, měď, moc, nemoc, mysl, niť, noc, pec, píď, sůl, trať, zeleň, zvěř** a p. Tedy není dobře: nebezpečné nemo*ce*, dlouhé no*ce*, tři čás*tě*, čtvr*tě* a p., správně:

nebezpečné nemoci, dlouhé noci, tři části, tři čtvrti atd. Slovo tvář má obojí tvar *tváři* i *tváře*, ale častěji *tváři*.

4) **Lež, loď, myš, zeď** přijímají heterokliticky v dat. a lokale množn. čísla *-ím*, *-ích*, místo *-em*, *-ech*; tedy *lžím*, *myším*, *zdím*, *lodím* atd. vedle: lžem, myšem, zdem atd.

V instrum. množn. čísla klade se k odstranění tvrdosti někdy *-emi* místo pravidelného *-mi*; tedy: *lžemi* m. lžmi, *myslemi* m. myslmi, *lstemi* m. lstmi a p.

Hosť, viz str. 5.

5) **Vokativ jednotn. čísla** při tomto sklonění často chybně se rovná nominativu; máť se končiti v *-i*, kteréžto koncovky šetřiti je také v titulech, kde zbytečně v mluvnicích výjimka se připouští. Tedy chybno jest: Má drahá vlasť! Vaše Milosť! a p., klaďme: *Má drahá vlasti! Vaše Milosti!* a t. d. Jen jména: *milosť*, *jemnosť*, jsou-li spojena se slovy: *pán, paní* mají nom. za vokativ, na př.: Milosťpane, milosťpaní.

6) **Máť** (*máti*) a **neť** (*neti*) chybně se skloňují podle *kosť*; neboť mají své zvláštní sklonění s kmenem souhláskovým: Nom. a vok. *máti*, *neti*; genit. *mateře*, *neteře*; dat. a lok. *mateři*, *neteři*; instr. *mateří*, *neteří*. Množné číslo: nom., akk. a vok. *mateře*, *neteře*; genit. *mateří*, *neteří*; dat. *mateřím*; lok. *mateřích*; instr. *mateřmi*. Za slovo *máti* obyčejně užívá se slova *matka*. Tedy chybně se píše: naše *mateř* (místo *máti*) jest churava; viděl jsem svou *máti*, *neť* (místo: *mateř*, *neteř*). Onde *máť*, *máti* jest nomin., zde *mateř*, *neteř* akkusativ. Od *dci*, *dceře* zachoval se jen dat. a lok. *dceři*, ostatní pády tvoří se od *dcera*.

3. Sklonění střední.

a) Vzor: *slovo*.

1) **Dítko** nemá v množn. čísle *dítka*, nýbrž přechází do rodu a sklonění ženského na *-a*, tedy: *dítky*, *dítek*, *dítkám*, *dítkách*, *dítkami*. Tak skloňuje se též slovo *lidičky* (lidiček, lidičkám atd.). *Dítě* viz při vzoru *kníže*.

2) **Jádro, játra, péro, dílo, jméno** mají v genit. množn. čísla jader, jater, per, děl, jmen.

3) **Léto** krátí *é* v instr. jednotn. čísla a v gen., dat., lok. a v instr. množného, tedy: *letem*, *let*, *letům*, *letech*, *lety*.

4) **V lokale** jedn. čísla jest koncovka *-ě* (e): ve *městě*, hnízdě, *slově* atd., ve množném čísle bývá někdy koncovka *-ách* místo *-ech* a *-ích*. Z pravidla jí ovšem není třeba; přece však stává: v *uchách* (k nominativu *ucha* = der Henkel, k rozeznání od *uších*), *okách* (k nom. oka = die Schlingen); nejčastěji ve zdrobnělých tvarech: na *kolečkách*, *v městečkách*, *v slovíčkách* a p. Srovnej vzor *holub*.

5) Některá jména *rodu ženského* přeskakují v nom., akkus. a vokat. množn. čísla pod vzor *slovo*, v ostatních pádech skloňují se

dle *„žena“* : **játra** (jater, játrám), **jikra** (jiker, jikrám), **luka** (luk, lukám), **muka** (muk, mukám), **sádka** (sádek, sádkám), druhdy také **hora** místo hory.

b) *Pole*

1) **V instrumentale** množn. čísla stůj vždy *-i* a nikoli *-mi*; tedy *poli*, a ne pol*mi*: Mezi našimi poli (nikoli polmi) jsou široké meze.

2) Jména v **-iště** ukončená skloňují se často *chybně* dle *kníže*: lučiště, lučištěte atd., lučišťata; ohniště, ohništěte . . ., ohnišťata . . . Náležejí z pravidla do sklonění *pole*, jen že v genit. množn. čísla nepřijímají *-í*; tedy skloňujme: nom., genit., akkus. a vok. jedn. č. *lučiště*, *ohniště*, *strniště*, *bičiště*, *bojiště* a p.; dat. a lokal *lučišti*; instr. *lučištěm* atd.; v množn. čísle nom., vok., akkus. *lučiště*, *ohniště*, *strniště* atd., genit. *lučišť*, *bičišť*, *ohnišť* atd., dat. *lučištím* atd., lok. *lučištích* atd., instr. *lučišti* atd.

3) **Vejce** také sem patří. Chybny tedy jsou tvary: *vejcete*, *vejceti*, *vejcetem*, správny: *vejce*, *vejci*, *vejcem* atd. Množn. číslo: *vejce*, *vajec*, *vejcím* atd.

4) **Líce** jest rodu středního, a nikoli ženského, tedy budiž dle *pole* a ne dle *růže* skloňováno.

5) **Poledne** má v lok. množn. čísla o *polednách* = um die Mittagszeit, o *poledнech* = von den Mittagszeiten.

c) *Kníže.*

1) Podle toho vzorce skloňují se také neživotná: **doupě**, **poupě**, **vole**, **koště**, **zemče** a j.; tedy doupěte, doupěti atd. Množn. číslo: doupata, doupat atd.

2) **Dítě** přijímá ve množn. čísle rod a sklonění ženské (podle *kosť*: *děti*, *dětí* atd.). *Dítko* viz *slovo.*

3) Podle *kníže* skloňujeme též starší tvary: **břímě** (břemene), **písmě** (písmene), **plémě** (plemene), **símě** (semene), **týmě** (temene), **výmě** (vemene), ale v prostonárodním slohu připouštějí se tvary: *břemeno*, písmeno, plemeno atd. dle *slovo.*

d) *Znamení.*

Dle tohoto vzoru skloňujeme také ve množném čísle jména: *bratr*, *kněz* a částečně *kůň*, tedy: nom., gen., akk. a vok. *bratří*, *kněží*, dat. *bratřím*, *kněžím* atd. Arci též dobře: bratři, bratrů; knězi, knězů atd. O slově kůň viz vzor *muž.*

O vlastních jménech **Brikcí**, **Jiljí**, **Jiří** viz *přídavná jména.*

Dvojné číslo (dual).

1) **Oko** a **ucho** mají v dvojn. čísle *oči* a *uši* a přijímají přívlastek rodu ženského, na př.: modré oči, tenké uši atd. Množné číslo jest *oka*, *ucha*, viz vzorec *slovo.*

2) Tvary *rtoum*, *prsoum*, *kolenoum*, *rukoum*, *nohoum* jsou neústrojny; místo nich klaďme množn. číslo: **rtům, prsům, kolenům, rukám, nohám** atd.

3) Nesprávny jsou tvary: **křídlama, kolenama, rohama**, správny: křídl*o*ma, kolen*o*ma, roh*o*ma, rt*o*ma.

4) Přídavná jména, náměstky mívají jen v *instrumentale* koncovku dvojného čísla, náležejí-li k podstatnému jménu čísla téhož, jako: *svýma* křídloma, *uplakanýma* očima a p. Velmi rozšířeno, ač naprosto chybno jest užívati v instrumentale tvaru dualného na *-ma* tam, kde dualu není, na př.: Chodí s novin*ama*, správně: s novin*ami*; nemluv s tě*ma* lid*ma*, správně: s tě*mi* lid*mi* a p.

Skloňování jmen vlastních.

Vlastní jména domácí, jež mají koncovky obecných jmen, skloňují se podle příslušných vzorců. O některých byla zmínka na svém místě; k tomu budiž dodáno toto:

1) **Vlastní jména** mužská s konc. **-o** jako Sluníčko a p. mají v dat. a lok. jedn. čísla tak jako vlastní jména mužská na *-a* příponu *-ovi*, tedy *Sluníčkovi*, akkusativ pak rovná se u nich raději genitivu, než nominativu, tedy: *Sluníčka* (Sluníčko), jako při jménech *hrabě* a *kníže*, kdež také bývá akkus. roven genitivu; ku př.: Znám pana Sluníčka (Sluníčko), viděl jsem pana knížete. Ve množn. čísle skloňují se dotčená vlastní jména dle *holub*: *Sluníčkové*, *-ův* atd.

2) Jména **Petrů, Vávrů, Martinů** jsou původně přivlastňovací přídavná jména. Lid říká dosud: To je hoch *Vítů* = *Vítův*, to je dcera *Vítova*. Skloňujme je tedy vůbec dle přivlastňovacích přídavn. jmen na *-ův*, *ova*, *ovo*, v instrumentale dávajíce koncovku *-ým*, tedy: nom. pan *Petrů*, *Vávrů*; genit. a akkus. pana *Petrova*, *Vávrova*; lok. o panu *Petrově* -u, *Vávrově* -u, instr. panem *Petrovým*, *Vávrovým*. Rovněž tak skloňujeme vlastní jména slovanská: Drinov, Gorčakov, Někrasov, Puškin atd., tedy: Drinov*a*, Gorčakov*a*, Puškin*a*; instr.: Drinov*ým*, Gorčakov*ým*, Puškin*ým*.

3) **Vlastní jména spolků, časopisů, firem** a p. buďtež správně skláněna; nepišme tedy: knihkupectví *Kober*, nýbrž: kn. *Kobrovo*; tiskem a nákladem I. L. *Kober*, nýbrž: tiskem a nákladem I. L. Kobra; circus *Wulf*, správně: circus *Wulfův*; v truhlářské dílně J. *Karásek*, nýbrž: v truhlářské dílně J. *Karáska*; do časopisu *Hvězda*, nýbrž: do čas. *Hvězdy*; ze spolku *Zora*, nýbrž: ze spolku Zory atd. V některých případnostech arci nutno podržeti jméno nezměněné, na př.: I vyřítili se s heslem *Praha* na nepřítele. Četli jsme v listě *Times*. V tomto případě název uvádí se také znamením uvozovacím. Četli jsme v listě „Times“.

4) **V titulech**, v nichž vyjadřuje se i původ jejich od nějakého místa, klade se genitiv jména *téhož místa* s předl. *z*: *Karel*, *kníže ze Schwarzenberka* (ne: ze Schwarzenberků); *Aleš z Kolovrat* (starý gen. množn. č., ne: z Kolovratů); *Josef z Waldšteina a Wartenberka*

(nikoli: z Waldštein-Wartenberků); *Josef kníže z Lobkovic* (nikoli: z Lobkoviců). Než říká se též krátce: *Karel kníže Schwarzenberk,* hrabě Waldštein, hrabě Harrach, kníže Lobkovic, rytíř Bělský atd.

5) **Při vlastních jménech ženských** buď šetřeno náležité koncovky. Špatně tedy se říká: Marie Tichý, Anna Čihák, Marie Tichý, rozená Wagner, místo správného: *Marie Tichá*, *Anna Čiháková*; *Marie Tichá*, *rozená Wagnerová*. Také nepišme: V žalobě Jana a Marie Mlýnek, nýbrž: *V žalobě Jana Mlýnka a manželky jeho Marie.*

6) **Králové Hradec, Králové Dvůr, Králové Městec:** tu se *Králové* v dalším skloňování nemění, protože je to genitiv k podst. *králová*, tedy = královnin; na př.: Byl jsem v Králové Hradci, jedu do Králové Dvora (nikoli Králova nebo Králového), před Králové Městcem. Avšak dobře: do *Jindřichova Hradce*, od nominativu Jindřichův Hradec; do Mnichova Hradiště, od nom. Mnichovo Hradiště.

7) **O místních jménech na -ice** pamatovati sluší, že se skloňují buď v jedn. nebo množn. čísle.

a) Místní jména, jichž **v jedn. čísle** se užívá, odvozena jsou z většího dílu ode jmen neživé přírody, jako: bylin, nerostů, vod, zemské půdy atd. neb od výkonů lidských. Taková jsou: Branice, Březnice, Brotice, Bukvice, Bystřice, Dobrovice, Doubravice, Dřevěnice, Hořelice, Jilemnice, Jistebnice, Kamenice, Kaplice, Kbelnice, Křenice, Květnice, Lednice, Libice, Lipnice, Lišnice, Loděnice, Lomnice, Lukavice, Mlejnice, Mohelnice, Ohnice, Olešnice, Orlice, Osenice, Police, Rokytnice, Roudnice, Řečice (Červená, Kardašova), Řepice, Sedlice, Skalice, Smolnice, Solnice, Strážnice, Stružnice, Sušice, Teplice, Těšnice, Týnice, Vlasenice, Vožice (Mladá), Železnice, Žirovnice atd.

b) Místní jména **množného čísla** jsou nejvíce odvozena od jmen osob nebo zvířat, zejména končí-li se na *-ovice*. Pocházejíce obyčejně z rodu mužského, přecházejí také do sklonění mužského: nom., akkus. a vokat. *-ice* (Litoměřice); genit. *-ic* (do Litoměřic), dat. *-ům* (k Litoměřicům), lok. *-ích* (v Litoměřicích), instr. -i, *-emi* (před Litoměřici -emi). Taková místní jména jsou: Biskupice, Bernartice, Budějovice, Čelakovice, Horažďovice, Kněžice, Libořice, Markvartice, Mirotice (od Miroty), Němčice, Štěpánice, Velhartice, Vilémice, Vokšice, Holubice, Psinice, Račice, Zaječice, Zvířetice, Žiželice atd.

O skloňování vlastních jmen cizích viz níže zvláštní oddíl tohoto spisu.

II. Přídavná jména.

1) **Na bíle dni** (nikoli na bílé dni). *Bíle* jest lokal starého sklonění substantivného k nominativu *bíl* (běl). Tato frase znamená tolik co: *na bílém dni*; chybně tedy by se jí užilo po předložce s akkusativem, ku př.: Jak rozumně jednal, vystoupilo *na bíle dni*; správně: *na bílý den.*

2) **V přísudku** klaďme, pokud možno, **neurčité tvary** adjektiv v jedn. i ve množn. č., jako: nemocen, -a, -o; pilen, -na, -no atd., na př.: Otec můj jest *nemocen*, rodiče jsou *zdrávi*, žáci jsou *pilni*, sestry jsou *bedlivy* atd. Tvar *určitý* bývá místo neurčitého, rozeznávají-li se oba smyslem, na př.: Žák jest *hodný*, pročež jest *hoden* odměny. Více o tom ve slovníku; v. článek: *Přídavná jména.*

3) U jmen přídavn. na *-ův*, *-ova*, *-ovo* neb *-in*, *-ina*, *-ino* jest v **lokale** jedn. čísla mužsk. a středního rodu **-ě** lepší než *-u*. Pišme tedy: na bratrově poli, v otcově domě, o matčině otci atd. Dále chybny jsou tvary: *bratrového*, *bratrové*, *bratrovému*, *v bratrovém*, správně: *bratrova*, *bratrovy*, *bratrovu*, *v bratrově* atd., protože jen v *instrumentale* tato adjektiva drží se sklonování *určitého.*

4) Dle těchto přídavných jmen přivlastňovacích nyní často skloňují se **vlastní jména ženského rodu** na *-ova*, znamenají-li osoby svobodné, aby prý se rozeznávaly ode jmen osob vdaných **s koncovkou -ová.** Tak prý znamená Anna Mráčk*ova* svobodnou, A. Mráčk*ová* pak vdanou neboli paní. Než rozdíl ten mezi koncovkami *-ova* a *-ová* jest původu nového, na starých spisech nezaložený a nad to i zbytečný. Vždyť takovými tvary má se naznačiti vlastní jméno osob ženských, a nikoli jakýsi přivlastňovací smysl, který by byl při svobodných osobách zletilých a svéprávných dokonce absurdný. Pišme tedy: *Anna Mráčková*, *M. Svobodová* atd., ať tato jména znamenají paní nebo slečny; rovněž říkejme: slečna *Marie Příborská*, sl. *Anna Záhorská* místo slečna M. *Příborských*, sl. A. *Záhorských* (což by ve smyslu přivlastňovacím býti musilo).

5) Koncovka *-ová* bývá často u podstatných jmen: **důchodňová, krejčová, purkrabová, vrchňová** a p., jež náležejí ke jménům mužským: *důchodní*, *krejčí*, *purkrabí* a p. Slov těch možno tak jako forem *pekařová*, *soudcová*, *sousedová* a p. užívati; jsouť dobře tvořena, což vychází z těchto dokladů: Listem pohánie *purkrabovým.* Všeh. 28. Bez *purkrabova* posla. Týž 325 atd.

6) Podle přídavných jmen jednoho zakončení (jako *dnešní*) skloňujeme též podstatná jména **důchodní, vrchní** a podobná. K nim také patří **krejčí**, tedy genit. množn. čísla *krejčích*, dat. *krejčím*, ale i *krejčův*, *krejčům.* Tyto tvary mají za podklad druhotvar: *krejč*, vyskytující se jakožto jméno vlastní Krejč. Srovnej též 5.

7) Vlastní jména **Brikcí, Jiljí, Jiří** skloňovala se původně dle *paní*, tak jako *sluha* a podobná dle *žena*; ale později strhla je analogie do přídavných jmen na *-í* (dnešní). Zachovávejme při nich pravidlo toto: Stojí-li při *Brikcí*, *Jiljí*, *Jiří* nějaký *attribut*, ostávají ve všech pádech jedn. čísla bez proměny, tak jako slovo *paní*, tedy: svatého *Jiří*, svatému *Jiří* atd.; rovněž tak. označuje-li se *lhůta časová*, na př.: od *Jiří* do Jakuba. Pakli při nich není attributu, skloňujme je podle *dnešní*, aby se pády rozeznávaly; rovněž se sklánějí, když jsouce křestními jmény kladou se s příjmením, na př.: *Jiřího* Nováka.

8) Vyskytuje se nyní často, že podstatná jména vlastní původu adjektivného, jako Moudrý, Černý atd., sklánějí se připínáním přípon

k *nominativu*, na př.: J. *Moudrýho*, P. *Černýmu* atd. Avšak to hrubá chyba, jména tato sklánějí se jako ostatní adjektiva, tedy: J. *Moudrého*, P. *Černému* atd.

III. Náměstky.

1) **Osobné:** Často se klade v genitivě jedn. čísla chybně akkus. *mě* místo *mne*, na př.: *ode mě* m. *ode mne*.

Také někdy čteme v akkusativě místo správné formy *mě* nebo *mne* dativný tvar *mně*. Akkus. jedn. čísla jest *mě* nebo *mne* (gen.), nikoli *mně*; tedy „bratr *mne* (= *mě*) slyšel", nikoli „bratr *mně* slyšel".

Nejlépe rozeznáme ty tvary podle osoby druhé, ve které se tak snadno nechybuje, a to:

Genit.	teb*e*	mn*e*
Dat.	tob*ě* (ti)	mn*ě* (mi).
Akkus.	teb*e* (tě)	mn*e* (mě).

V gen. a akkus. jest na konci *silné* formy čisté *-e*, v dat. *-ě*.

On, ona, ono.

On má v akkus. jedn. čísla mužsk. rodu **jeho, ho, jej.**

Jeho, *ho* jest původně genitiv. Ale jako béřeme původní genitivy *holuba*, *muže, mne* též za akkus., tak také možno užívati forem *jeho, ho* v akkus., ovšem jen při *životných*, při nichž také *jej* státi může; ku př.: Viděl-li jsi holuba? Viděl jsem *ho*, *jej*. (*Jeho* jen při důrazu a po předložkách.) U neživotných správno jen *jej*, na př.: Viděl-li jsi ten obraz? Ano, viděl jsem *jej*.

Střední *ono* má v akkus. **je**, a nikoli *ho*, na př.: Koupil-li otec to pole? Ano, koupil *je* (nikoli *ho* neb jej).

Doň, *z něj* jsou špatné tvary místo: *do něho*, *z něho*; nebo předložky *do* a *z* žádají genitivu, a ten jest *jeho* (s předl. *něho*).

Skrácenina ň (ze stč. akk. *ji* a vsutého *n*) může býti jen v akkusativě jedn. čísla; tedy ve tvarech *proň*, *zaň*, *naň*, protože *pro*, *za*, *na* mají akkusativ.

Místo tvarů: *jím, jí, jim, jich, jimi* často chybně se klade *ním*, *ní*, *nim*, *nich*, *nimi*, na př.: Pohrdám *ním*, *ní*, *nimi*. To však chybné jest místo: Pohrdám *jím*, *jí*, *jimi*; neboť *n* se přisouvá toliko po předložkách, když jimi pád náměstky se řídí, jako: k němu, s ním, s ní, s nimi.

2) **Přisvojovací** náměstka **její** byla původně nesklonná, poněvadž jest to genitiv jako *jeho*, *jejich*, na př.: Do jejie domu Štít. Vrť. 6. Chce pak, aby proti tolik svědectvu jediné jejie jazyku věřeno bylo. Týž 118. Tři řadové zubuóv v ústech jejie. Týž 144. Ale již u Štítného vyskytuje se též skloňovaná forma, a tak nyní slovo to téměř všeobecně podle *dnešní* se skloňuje: Přišel jsem k *jejímu* synovi, mluvil jsem s *jejím* bratrem atd. Obojí spůsob jest dobrý.

Rozvedené tvary **moje, tvoje, svoje** místo stažených *má*, *tvá*, *svá* končí se v akkusativě tak jako akkus.: *naši* krátce, tedy *ji moji* (sestru), *tvoji*, *svoji,* ale v genit., dat., lok. a instrum. jsou dlouhého zakončení, tedy *mojí*, *tvojí*, *svojí* (jako: jí, naší, vaší).

O syntaktickém užívání sl. *svůj* viz slovník.

Náš, váš. — Instr. množného čísla není *našemi*, *vašemi*, nýbrž *našimi*, *vašimi*, protože povstal z *nas* + *jimi*.

3) Ukazovací: **Onen** má v instrumentale *oním*, nikoli *oným*, právě tak jako mají *ten*, *jeden* v témže pádě: *tím*, *jedním* (ne *tým*, jedným).

Ve množn. čísle je genit. *oněch*, dat. *oněm*, instr. *oněmi*, ale nikoliv, jak často čítáme, *oných*, *oným*, *onými*.

Ten samý. Tohoto tvaru sic i sám Veleslavín někdy užívá, než lepší jest tvar **týž, táž, též,** jenž se docela dle *nový* skloňuje: Čtu *tu samou* knihu, kterou ty čteš; správně: *touž* knihu atd.

Místo *týž* můžeme klásti také sesílené *tentýž*, *tatáž*, *totéž*, ve množném čísle: *titíž*, *tytéž*, *tatáž* (z *ten* a *týž* slož.), ale jen *ve přímých pádech*. V nepřímých pádech však těch složenin (tohotéhož, tomutémuž atd.) pro jich rozvláčnosť neužívejme, vyjmouc akk. středního a mužského rodu u neživotných v jednotném a celý akkusativ ve množném čísle: *totéž*, *tentýž*, *tytéž*, *tatáž*.

Tvary *tenže*, *taže*, *tože*; *tenž*, *taž*, *tož* zřídka se nalézají; místo nich raději kladme *týž*.

4) **Vztažné: Jenž** má dle mluvy štítenské v ženském a středním rodě jedn. čísla nom. *jež*; ve množném čísle u mužských životných *již* a neživotných *jež*, v žen. a ve stř. také *jež*. Mnozí kladou méně správně tvar *jenž* pro všecky tři rody. Co do formy má *jenž* obdobu v ukazovacím *ten*, *již* v *ti*.

Mnozí dle střední češtiny opatřují důsledně náměstky: *který*, *jaký*, *co* zdůrazňujícím *ž*, nehledíce, zda povstávají skupiny souhlásek libé čili nic, na př.: *kterýž stvořil*, *což všecko*, *jakýž zřetel* a p. Ovšem, kdy s *důrazem* mluvíme, a nelibý zvuk nepovstává, nelze proti tomu *-ž* ničeho namítati. Tam, kde důraz třeba označiti, poslouží i delší tvar *kterýžto*, *jakýžto*.

V nivec, správný tvar jest *v niveč;* obrátiti něco v niveč (nikoli v nivec). Skládáť se to slovo (*v*-ni-*ve*-č) z předložky *v* dvakrát položené, z negace *ni* a z nám. č = če = co. A jako místo na če = na co, pro če = pro co, za če = za co klade se *nač*, *proč*, *zač*, tak také *v niveč* místo v niveče.

5) **Tazacího čí** často mnozí spisovatelé neskloňují, píšíce na př.: Již bylo ustanoveno, v *čí* domě bude císař bydleti; má býti: v *čím domě*. Neboť *čí* se skloňuje tak jako *její* podle *dnešní*: *Čí* dům, *čího* domu, *čímu* domu atd.

IV. Číslovky.

1) **Základné: Jeden** skloňuje se zcela jako *ten* a *onen*: tedy instr. jed. čísla *jedním* (nikoli *jedným*); v množném čísle genit. a lok. *jedněch* (nikoli *jedných*), dat. *jedněm* (nik. *jedným*), instrum. *jedněmi* (nik. *jednými*).

Dva: **oba**, genit. a lok. *dvou*, *obou* (ne *dvouch*, *obouch*), dat. *dvěma*, *oběma* (ne *dvoum*, *oboum*), instrum. *dvěma*, *oběma* (ne *dvouma*, *obouma*).

Tři: genit. *tří*, lokal *třech*, a nikoli naopak; tedy správno jest: do *tří* hodin, *u tří* duh (ne u *třech* duh), po *třech* hodinách.

Čtyři a **čtyry**: obě formy jsou sice dobré, než *čtyři* pro všecky rody jest tvar starší a správnější.

Sto: *Před sto lety* = *před stem let*; obojího lze užívati. V prvním případě jest *sto* nesklonné jako *půl* v příkladech *na půl cestě*, *od půl páté*; v druhém případě se skloňuje a má závislé jméno v genitivě, kterážto vazba jest správnější nežli první. Dobrá jest i vazba třetí: před *stem lety*, která povstala assimilací (spodobněním) pádů.

Naši počtáři často chybují proti správnému skloňování základných číslovek. Stůjte zde některé příklady:

1) $2 + 2 = 4$ čte se chybně: dvě a dvě *jest* čtyři, místo: dvě a dvě *jsou* čtyři a p.

2) $16 = 8 + 5 + 3$ čte se chybně: šestnáct rovná se *osm*, více *pět*, více *tři* — místo: rovná se *osmi*, více *pěti*, více *třem*.

3) $4 = 9 - 3 - 2$ čte se chybně: čtyři *rovná se devět* méně *tři*, méně *dvě* — místo: čtyři *rovnají se devíti*, méně *třem*, méně *dvěma* = čtyři rovnají se devíti beze tří, bez dvou.

4) Abychom nemusili skloňovati a mohli nominativ klásti, můžeme také říci: $x = 5$ t. j. x *tolik co pět.*

5) $a^2 - b^2$ roznásobeno $= (a + b)(a - b)$ t. j. a více b násobeným a méně b. Poněvadž *a* skláněti nelze, tedy se vyhýbáme slovu *násobený* a čteme: $a^2 - b^2 = (a + b)$ *krát* $(a - b)$.

6) 0·68957 má se správně čísti: šest desetin, osm setin, devět tisícin, pět desetin tisíciny, sedm setin tisíciny. Tu nemělo by se užívati forem *„desítitisícina“* ani *„stotisícina“*, jako se neříká *desítileto*, *stoleto*; než přes to nezdá se, že bychom se oněch forem kdy zbavili, jsouť obvyklejší.

7) $x = \frac{7}{2r}$ čte se chybně: x rovná se *sedm lomeno dvěma* r, místo spravného: x se rovná *sedmi lomeným dvěma* r neb: x jest tolik co sedm lomeno dvěma r.

8) $\frac{5x}{a} = \frac{8b - 5c}{3d}$ má se správně čísti: pět x lomených na a rovná se *osmi* b, méně pěti c, lomených třemi d.

9) $S = \frac{gt^2}{2}$ má se správně čísti: S se rovná polovině gkráte t druhé.

10) $t = \sqrt{\frac{2S}{g}}$ má se čísti: t se rovná druhému kořeni ze dvou S lomených na g.

11) $x = n \log. 5 - \frac{1}{2} \log. 8. \sqrt[4]{\frac{3a . \sqrt{b}}{c^3}}$ má se čísti: x rovná se n krát logarithmu, pěti méně polovičnému logarithmu osmi, krát čtvrtého kořene ze tří a, krát druhého kořene z b, lomených na c třetí.

12) $x = \frac{2}{3} \log. 5 - \frac{a}{b} \log. c \sqrt[4]{m}$ má se čísti: x rovná se dvěma třetinám logarithmu pěti, méně a lomenému na b, krát logarithmem c, krát čtvrtého kořene z m. — Snazší vazba byla by: x jest tolik jako dvě třetiny log. 5, méně a b^tin^ logarithmu c, krát čtvrtého kořene z m.

13) $x = \frac{\text{cosin. } \alpha - \sin \beta}{\text{tg } \gamma}$ má se. čísti: x rovná se cosinu α. méně sinu β, lomeným tangentou γ.

14) $x = \frac{\text{tg. } \alpha - \sin \beta}{\text{cotg. } \gamma}$ má se čísti: x rovná se tangentě α, méně sinu β, lomeným cotangentou γ.

2. **Řadové číslovky** vyslovují se i při větších počtech z pravidla po pořádku, jak po sobě následují, tedy: Roku 1875. = *roku tisícího osmistého sedmdesátého pátého.* Avšak pro krátkosť mohou se první místa vyjadřovati základnými a jen desítky s jednotkami tvary řadovými, tedy: *roku tisíc osm set sedmdesátého pátého*, ale nikoliv: *roku tisíc osm set sedmdesát pět.*

Číslovky řadové širokého východu, spojují-li se s nesklonným slovem *půl*, zachovaly tvar *neurčitý* a mají v genit. a instrum. *mužského* a *středního* rodu příponu *-a*, v dat. a lok. příponu *-u*, jako: *půl páta* zlatého, s *půl páta* vědrem; k *půl pátu* stu, po *půl šestu* tolaru. V rodě *ženském* však užívá se tvarů *určitých*, jako: *půl čtvrté* míle, k *půl sedmé* hodině.

3. **Neurčité číslovky:** *mnoho*, *málo*, *kolik*(o), *několik*(o), *tolik*(o), jsou-li přívlastkem, mají obyčejně v genit., dat., lok. a instr. příponu *-a*, na př.: od *mnoha* let, z *mála* chlebův, ku *kolika* domům, v *několika* letech, s *tolika* sousedy. Druhdy ostávají, jmenovitě *málo*, nesklonny, na př.: Několiko málo penězi. Jel. Vám nový úmysl přišel po toliko škodách. Let. Troj.

Avšak správněji jest skloňovati číslovky tyto dle vzoru *slovo*. Tu pak mají, podržujíce platnosť *substantivnou*, po sobě *genitiv*, anebo substantivum s nimi spojené klade se *v pád číslovky* (spodobnění pádů), na př.: Koráb s *mnohem lidí*. Leg. Proti *málu nepřátelův*. Vel. Ale: Proti *málu nepřátelům*. Ben. Po *několice časích* sv. Petr pojem své učenníky. Leg.

V. Slovesa.

a) Býti.

1) Tvary: **jseš** neb **seš** jsou nesprávny místo *jsi*.

2) Tvary: **sem, si, je, sme, ste, sou** dopouštějí se jen ve slohu prostonárodním, ale ve slohu vyšším užívejme raději forem plných *jsem*, *jsi*, *jest* atd., jmenovitě u větách existentiálných, ve kterých slo-

veso *býti* jest samostatným slovesem, na př.: Bůh jest, byl a bude. — Dotčených forem i mluva obecná užívá, když příslovka *ne* k nim přistupuje (nejsem, nejsi a. t. d.). Tvar otřený *je* doporučuje se u vyšším slohu jen tam, kdeby *jest* působilo nelibý zvuk, na př.: *je sto* (ne: jest sto), ovšem hojněji lze ho užívati ve slohu prostonárodním.

3) Složená slovesa **dobydu**, *nabydu*, *přibydu*, *ubydu* a p. nahrazujme správnými tvary *dobudu*, *nabudu*, *přibudu*, *ubudu* a p.; pocházejíť od kmene *bud* (budu). Není tedy dobře: noci přib*yde*, ub*yde*; jak nab*ydu* tak pozb*ydu*, ale správně: noci při*bude*, u*bude*; jak na*budu*, tak poz*budu* atd.

b) Slovesa jiná.

Neurčitý způsob neboli infinitiv.

1) Ve příponě **-ti** často i ve spisovné řeči hláska *-i* se odsouvá, na př.: mluvit, chodit atd. Tvary tyto jsou vlastně supina, jež mají místo po slovesech pohybu, na př.: Přišel jsem vás *potěšit*; šli jsme *spat*, se *pobavit* a p. V infinitivě však budiž celá přípona *-ti* zachovávána, zejména ve slohu vyšším, aneb odsuje-li se od ní *i*, aspoň *t* budiž měkčeno, tedy: *choditi* = *chodiť*, *mluviti* = *mluviť* atd., jak to v severovýchodních Čechách, zvláště v Krkonoších a na Moravě téměř všude slyšeti jest.

2) Často chybuje se matením přípon **-ěti** a **-iti**, na př.: *vypověditi* chybně místo *vypověděti* (= *vypověditi*) od *věděti*; *vyhoviti*, správně: *vyhověti*, protože hovím (hověti) k III. třídě patří (Hatt. mluv. §. 319). Také *haněti*, *třpytěti* jsou lepší tvary než *haniti*, *třpytiti*. Naopak zase u jiných sloves správnější je přípona *-iti* než *-ěti*, na př.: musím — *museti*, lépe *musiti*, jak ukazuje vlastní jméno Musil, jako Budil od buditi, Hradil od hraditi; *mysleti*, lépe *mysliti*, odkud také komposita: *pomysliti*, *vymysliti*, *promysliti* atd.

3) **Krácení a dloužení kmene slovesného.** V infinitivě dvouslabičném, stává-li se složením s předložkou třislabičným, krátí se z pravidla kmenová samohláska tenkrát, jest-li kmen jeho otevřen, na př.: *vypiti* (od píti), *zabiti* (bíti), *pokryti* (krýti), *vyryti* (rýti), *dobyti* (býti), *vybrati* (bráti), *poznati* (znáti), *zachtěti* (chtíti), *zastkvěti se* (stkvíti) a podobně.

Výjimku činí a) slovesa s kmenovou samohláskou *u*, tedy: *vyplouti*, *obouti*, *ukouti* a p.; b) ta slovesa kmene *otevřeného*, jejichžto dlouhá samohláska kmenová povstala *stažením*, na př.: *dostáti*, jako *státi* (ze stojati), *nadáti se* neboli *nadíti se*, jako *dáti* (z dějati); *zahřáti* neboli *zahříti*, jako *hřáti* (ze hřejati) atd.

Kmenovou samohlásku dlouhou podržují složená slovesa kmene *zavřeného*, na př.: *vynésti*, *dorůsti*, *odkvésti*, *vymésti*, *uplésti*, *navézti*, *nalézti* a p. Sem patří též složená slovesa od: mříti (**mru**), vříti (vru), příti (pru), tříti (tru), mlíti (melu), jíti (jdu) a pod.,

jejichž kmenová samohláska v infinitivě též zůstává dlouhou, protože jsou to rovněž kmeny souhláskové, tedy: *umříti*, *zavříti*, *otevříti*, *popříti*, *utříti*, *vymlíti* atd. Rozeznati je možná od sloves třídy IV., jako: *pohřbiti*, *pomstiti* po tom, že ve příčestí hlásku *í* mění v **e**: *umřel*, *zavřel*, *otevřel*, *popřel*, *utřel*, *vymlel* atd.

Ve kmeni *skracuje se* samohláska u sloves *třídy VI.*, odvozených od *jednoslabičných jmen podstatných mužského rodu a dvouslabičných ženských*, *nezdrobnělých*, jako: kr*a*lovati-kr*á*l, kř*i*žovati-kř*í*ž, p*a*novati-p*á*n, hr*u*dovati-hr*ou*da, n*u*zovati-n*ou*ze, pr*a*covati-pr*á*ce atd. Sem náleží též radovati se od adjektiva *rád*. Od ostatních jmen tvořená podržují kmenovou samohlásku *dlouhou*, jako: h*á*čkovati-h*á*ček, kř*í*žkovati-kř*í*žek, ml*á*dkovati-ml*á*dek, *ú*čtovati-*ú*čet, úřadovati-úřad atd. Ale slovesa předešlých tříd, přecházejíce ve třídu VI. vesměs skracují kmenovou samohlásku, jako: *krá*titi-*skra*covati, *lé*tati-po*le*tovati, *sví*titi-rozs*vě*covati, *ší*řiti-roz*ší*řovati, r*mou*titi-zar*mu*covati, *vý*šiti-po*vy*šovati atd.

4) O tvarech: **pnouti, tnouti, začnouti, žnouti, jmouti, uzmouti** a p.

Zvláštní nesnáze způsobuje infinitiv sloves dle vzoru *pnu* — *píti*. Ta měla do 14. stol. *ie* místo *í* v infinitivě, a tím rozeznávalo se *pieti* (pnu) a *píti* (piji), *žieti* (žnu) a *žíti* (žiji) atd. Když pak ve 14. století **ie** se zúžilo v **í**, měly infinitivy *píti* od *pnu* a *piji* stejný tvar, a nezřetelnosť povstalá byla veliká, ježto každé sloveso tohoto vzoru s některým jiným kollidovalo, jako: *čítí* od *čnu* s infinitivem *čítí* od *čiji*; *jíti* od *jmu* s infinitivem *jíti* od *jdu*. Aby ta nezřetelnosť se odstranila, mluva obecná tato slovesa přeložila do třídy druhé, ale jen s těmi formami, které dle třídy první byly nezřetelny, tedy zejména s infinitivem: *pnouti*, *jmouti*, *žnouti*, *tnouti* atd., dále pak užívá forem zase pravidelných, jako v příčestích: *pjal*, *jal*, *žal*, *ťal*; *pjat*, *jat*, *žat*, *ťat* atd., avšak již také, a to zcela zbytečně: *pnul*, *jmul*, *žnul* a p.

Ježto však na Moravě a na Slovensku zachovává se i v infinitivě nepřehlasovaná původní konc. *-ati*, tedy držme se jí také v Čechách, kladouce místo nepravidelného *pnouti*, *jmouti*, *žnouti* atd. raději *pjati*, *jati*, *žati* a t. d., a to ve tvarech prostých i složených: u*jati*, po*jati*, po*žati* atd. Kde nevzniká dvojsmysl, jako u slovesa *vzíti*, není proč tvaru v *-íti* nahrazovati jinými. Šeredny jsou tvary: *uzmouti*, *uzmul*, správně *vzíti*, *vzal*.

Oznamovací způsob neboli indikativ přít. času.

1) **Květu, květl,** správně: *kvetu*, *kvetl*; *e* jest ve kmeni náhradou starosl. -ь (cvьt). Naopak *ě* ve podstatném jméně *květ*, *květina*, ve přídavném *květný* povstalo stupňováním, jehož není ve tvarech sloves třídy I.

2) **Beřu, beřou, třu, třou** chybno jest, správně: *beru*, *berou*, *tru*, *trou* a p. Dle obdoby *mohu*, *můžeš* atd., staří časovali: *beru*, *béřeš*, *béře* atd., kterémužto časování ve slohu vážném přednosť dáti sluší před novějším *bereš*, *bere* atd. **Řku, řkou** béře ostatní osoby od opěto-

vacího *říkám*, *říkáš* atd., protože tvary: *řčeš*, *řče*, atd. jsou příliš tvrdy, a tvary: *rceš*, *rce* atd. nesprávny.

3) Přehlasované formy třídy I. a VI. **piji a pijí, pracuji a pracují** (místo piju, pijou, pracuju, pracujou) a podobné jsou pravidlem ve spisovném jazyce doby Veleslavínské, který základem jest spisovné mluvy novověké; zachovávejme je tedy také zvláště ve slohu vážném, ač není pochyby, že nepřehlasovaný tvar druhdy i libozvučnosti napomáhá, jako: vypiju a vypijou, vyliju a vylijou, proti: vypiji a vypijí, vyliji a vylijí.

4) **Střežím, střežíš** atd. inf. *střežiti*, příč. *střežil* jsou tvary chybné, správně: *střehu*, *střežeš* atd., inf. *stříci*, příč. *střehl*.

5) Veliký zmatek jest ve 3. osobě množného čísla co do přípony **-í** a **-ejí**.

Příponu *-ejí* mají a) slovesa III. třídy, která se skloňují dle vzoru *uměti*, jsou to hlavně slovesa *počínavá*, jako: *rozuměti*, *bohatěti*, *bujněti*, *hubeněti*, *moudřeti*, *šedivěti*, *tučněti* a j.; b) slovesa třídy V. dle vzoru *krájeti*, jejichž *kmenová samohláska* jest *dlouhá*, jako: *házeti*, *porážeti*, *přemýšleti*, *sázeti*, *vypíjeti*, *zapouštěti* a j. Kromě těch náležejí sem slovesa, ač nemají samohlásky dlouhé: *klaněti se*, *mizeti*, *obraceti*, (vraceti), *stavěti*, *věšeti*, *zhrzeti*. Chybny jsou tedy tvary: *hází*, *poráží*, *přemýšlí*, *sází*; *mizí*, *obrací*, *staví* (avšak dobře tak od *staviti*) atd., správně:ház*ejí*. poráž*ejí*, přemýšl*ejí*, sáz*ejí*; miz*ejí*, obrac*ejí*, stav*ějí* atd.

Kromě toho některá slovesa, jako již uvedené *stavěti*, přecházejíce do jiných tříd, mají příponu *-ejí*, ale také *-í*, na př.: *bydlejí* (od inf. bydl*eti*) a bydl*í* (od inf. bydl*iti*); *hanějí* (od správnějšího inf. haněti) a *haní* (od infin. haniti); *musí* (od správn. infin. musiti) a *musejí* (od infin. museti); *myslí* (od správn. infin. mysliti) a *myslejí* (od infin. mysleti); *žíznějí* (od správn. infin. žízněti) a *žízní* (od infin. žízniti); *rdí* (III. třída) a *rdějí* (I. tř.); *stkví* (III. tř.) a *stkvějí* (I. tř.); *zní* (III. tř.) a *znějí* (I. tř.). Mimo tato slovesa u spisovatelů doby staré a střední sem tam i jiná ještě odchylují se ve III. osobě množn. čísla, avšak jest si přáti, aby užívalo se tvarů správnějších, a tím také zavládla jednota.

Slovesa *náležeti*, *záležeti*, *náviděti*, *záviděti*, *příslušeti* a j., pocházejíce od sloves ležeti, viděti a slušeti, měla by se spravovati vzorem *držeti*; než přijavše se zdlouženou předložkou také jiný smysl, tvoří ode dávna 3. osobu množného čísla na **-ejí**: *náležejí*, *záležejí*, *návidějí*, (*nenávidějí*), *závidějí*, místo: *náleží*, *záleží*, *návidí*, *závidí*, *přísluší*. Rozeznávej: Zahrady *náležejí* sousedům, kteří se v nich dosti *naleží*.

Všecka ostatní slovesa s koncovkou *-eti* neb *-iti* jako: slyšeti, viděti, držeti, mluviti, kaziti atd. mají ve 3. osobě množného čísla *í*: *vidí*, *slyší*, *drží* atd.

K snadnějšímu rozeznání, kdy *-í* neb *-ejí* ve 3. osobě množn. čísla užívati jest, můžeme se obyčejně říditi rozkazovacím způsobem, k němuž se pro 3. osobu množnou pouhé **-í** připojí. Nalézá-li se koncovka *-ej* již v rozkazovacím způsobě jednotn. čísla, bude pak také

ve 3. osobě množn. čísla způsobu oznamovacího. Tedy slovesa: mluviti, platiti, slyšeti, držeti, choditi, hraditi, letěti atd. mají v imperativě: *mluv, plať, slyš, drž, choď, hraď, leť* atd., a proto ve 3. osobě množného čísla: *mluví, platí, slyší, drží, chodí, hradí, letí* atd. Naproti tomu jest při slovesech: sázeti, sháněti, pouštěti, snášeti, záviděti, stříleti, rozuměti, mizeti, vraceti atd. rozkaz. způsob: *sázej, sháněj, pouštěj, snášej, záviděj, střílej, rozuměj* atd., pročež jest 3. osoba množn. čísla: *sázejí, shánějí, pouštějí, snášejí, závidějí, střílejí, rozumějí* atd.

Slovesa **vím, jím, dím** mají v 3. osobě množn. čísla: *vědí, jedí, dějí*, a nikoliv *ví, jí, dí.* **Spím**, *spáti* má v téže osobě *spí*, přech. *spě -íc -íce*, a nikoli *spějí, spěje*, což jest od *spěji, spěti* (eilen).

Obou přípon *-í* a *-ejí* lze užiti při slovese *chtíti*; tedy 3. osoba množn. počtu: *chtí, chtějí* (Hatt. mluv. §. 350.), a přechodník přítomný *chtě* i *chtěje.*

Rozkazovací způsob neboli imperativ.

1) **Slovesa** I. **třídy, hrdelnicemi k neb h uzavřená**, rozlišují v imperativě tyto hlásky v *c* a *z*, a nikoli dle obyčejné mluvy v *č* a *ž*; tedy jest rozkaz. způsob ke slovesům: *tluku, teku, střehu, pomohu*: *tluc, tlucme, tlucte*; *tec, tecme, tecte*; *střez, střezme, střezte*; *pomoz, pomozme, pomozte*, a nikoli: tluč, teč, střež, pomož atd.

Sloveso **řku** má v rozk. způsobě *rci, rceme, rcete.*

2) **Vzíti** (vezmu) má v rozkazovacím způsobě *vezmi, vezměme, vezměte*, tak jako *jdi, jděme, jděte, čti, čtěme, čtěte*; nebo tvary *vezmeme, jdeme, čteme* atd. patří k indikativu, tvary *vem, vemte* jako *vemu* jsou vulgarné.

3) Slovesa **viděti, věděti, jísti** mají v imperativě *viz, věz, jez*, a ve přechod. přít.: vida, věda, jeda, a nikoli *jedě, íc, íce.*

4) **Podiv se** jest sice správný imper. ke slovesu *podiviti se*, ale nikoli k *podívati se*, jež má *podívej se* (jako volati má volej.)

5) **Sloužiž, ráčiž** jsou nesprávné tvary místo: *služiž, račiž.* Slovesa IV. třídy krátí v imperativě kmen, i když se k nim přípona *-iž* přidá; vrátiti, koupiti, brániti a p. mají tedy v imperativě *vrať, kup, braň, vratiž, kupiž, braniž* atd., pročež i od sloužiti, *služ*, ráčiti, *rač, služiž, račiž.* **Říditi, svítiti** krátí imperativ správněji v *řeď* než *řiď, svěť* než *sviť*; také *navštěv, rozněť, vštěp* od navštíviti, roznítiti, vštípiti. — Často říká se chybně imperativ **račte** místo indikativu *ráčíte* na př.: *Račte býti zdráv, račte se dobře míti?* V takových případech má státi indikativ: *Ráčíte-li* býti zdráv? *ráčíte-li* se dobře míti?

Příčestí a přechodník neboli participium a transgressiv.

1) **Nésti** má ve příč. trpném správně *nesen, nesena, neseno.* Než záhy vyskýtá se zvláště ve složeninách *snésti, pronésti, vznésti* a p.: také forma *snešen, pronešen, vznešen.* Odkud také povstala slova: *snešení, pronešení, vznešený, vznešenost* a p.

Oprávněnosť těchto slov, zvykem již ustálených, třeba připustiti, nebo tvary: *vznesený* pán, *vznesenosť* přírody za ně zaváděti bylo by zbytečným novotářstvím; avšak kromě těchto odchylek dlužno psáti správně: Voda jest přinesena, dříví bylo sneseno, odneseno atd.

Právě tak sloveso **vézti** se složeninami svými zavésti, odvézti atd. na pravidelném tvaru *vezen*, *přivezen*, *zavezen* atd. přestává. pročež opravuj dle toho tvary vežen, přivežen, zavežen.

Čtěn jest chybný tvar místo *čten* (čtení), podle *pleten* (pletu), *maten* (matu) atd.

2) **Pnul**, **tnul**, **jmul**, **počnul** atd. jsou nesprávné tvary místo: *pjal*, *ťal*, *jal*, *počal*; odkud také přechodníky se tvoří: *pjav*, *ťav*, *jav*, *počav*. (Viz o nich při *pnu* na str. 19.)

Také chybny jsou tvary v obecné řeči: **počla, začla** místo *počala*, *začala*, poněvadž slovesa tato nepatří k II. třídě (nouti), a tedy skrácených tvarů (*počl*, *začl*) jako vrhnul a vrhl a p. nemají.

3) **Rozžžal, rozžžat, rozžžati** jsou tvary chybné, správně: *rozžehl*, *rozežžen* (rozžehnut), *rozežíci*, *rozžehnouti*. Dvojího *ž* nelze ve tvaru *rozžžal*, nikterak vysvětliti. Avšak participium trpné *rozežžen* jest tvar nepěkný, jest tedy dobře užívati zaň buď tvaru třídy druhé *rozžehnut* anebo tvarů sloves souznačných: *roznícen*, *rozsvícen*.

Tvary *rozžal*, *rozžat* nejsou správny, neboť povstaly nepravou analogií takto: Sloveso *rozžehu*, *rozežíci* přešlo do třídy II. jakožto *rozžehnu*-*rozžehnouti*. Vysutím kmenové hlásky *e* povstalo *rozžhnu*, dalším vysutím souhlásky *h* *rozžnu* (dial. roužnu), a potom časováno, jakoby náleželo do třídy I. ke kmenům nosovým (žnu - žíti, žati). Tvary tyto: rozžal, rozžat, přešly však záhy již, jakkoli nesprávně tvořeny jsou, v jazyk spisovný.

4) **Sloul, ploul** jsou správné tvary vedlé *slul* (proslulý) *plul*, na př.: Otcem našim sloul. Esth. Plúlo (ploulo) mnoho krve, Pass. Připlúli ke břehům. Let. Troj.

5) Slovesa II. **třídy se souhláskovým ukončením** (na př. *bodnouti*, *sednouti*) tvoří ve správném slohu příčestí činné i trpné obyčejně podle I. třídy; tedy místo: *seknul* a *seknut*, *bodnul* a *bodnut*, *dotknul* a *dotknut*, raději pišme: *sekl* a *sečen*, *bodl* a *boden*, *dotkl* a *dotčen* atd.

6) V **příčestí trpném** u sloves třídy IV. v **-iti** rozlišuje se kmenová souhláska *d* v *z*, *t* v c, a změkčuje se *s* v š, *z* v *ž*, *sl* v šl, *st* v šť, na př.: *hoditi*-hoz*en*, sa*d*iti-sa*z*en, svě*t*iti-svě*c*en; no*s*iti-no*š*en (ale *nésti*-nes*en*), vo*z*iti-vo*ž*en (ale *vézti* vez*en*), my*sl*iti-my*šl*en, pu*st*iti-pu*šť*ěn atd.

Proti tomuto pravidlu chybuje se, užívá-li se hra*ž*en od hraditi, místo hr*az*en; avšak často nebývá rozlišováno, a to proto, že jazyk, šetře zákona libozvuku jakož i srozumitelnosti, upouští od zákona správnosti mluvnické. Nelze tudíž za chybu vyhlašovati tvary: dě*d*ěn od dě*d*iti, cí*d*ěn od cí*d*iti, ka*d*ěn od ka*d*iti, peče*t*ěn od peče*t*iti, cí*t*ěn od cítiti, kre*sl*en od kre*sl*iti a p. Hláska *z*, která povstala rozlišením *dj* v *z* nemění se více, jako: obme*z*en od obme*z*iti, odci*z*en od odci*z*iti a p. Tytéž proměny souhlásek dějí se, přecházejí-li slovesa třídy IV. do třídy VI., jakož i stejné se tu chyby vyskytují, na př.

nahražuji, ohra*žuji*, vyhra*žu*ji, nahra*žo*vati, vyhra*žo*vati, správně nahra*zu*ji, nahra*zo*vati atd. jako vyhazovati, zrazovati a p.

7) Naproti tomu slovesa s koncovkou **-eti (ěti)** kmenové souhlásky v trpném příčestí nemění; tedy: *viděti — viděn*, *seděti — seděn.* Pročež se také nemá říkati *sezení*, nýbrž *sedění.* Podobně jest chybné příčestí *zapovězen. vypovězen*, místo *vypověděn*, *zapověděn* a p.

8) Zhusta klade se transgressivní přípona ženského a středního rodu **-íc -ouc** i tam, kde přechodník k mužskému rodu jedn. čísla se táhne, na př.: Bratr sedí, ml*číc*, pla*číc* a p., správně: ml*če*, pla*če*.

V příčině přechodníkův buďme toho pravidla pamětlivi: *Poněvadž máme pro každý rod určité tvary, užívejme jich správně, pokud se nám zachovaly.*

Více o participiích a transgressivech viz ve slovníku.

Žadací způsob neboli konjunktiv.

1) Velmi často chybuje se ve tvarech **abys**, **abychom** (abysme), **kdybys**... Mnozí je totiž mají za složené z *aby* a *jsi*, *aby* a *jsme* a píší takto: *aby jsi*, *aby jsme*, *aby jste*; *kdyby jsi*, *kdyby jsme*, *kdyby jste*, což chybno.

Sloveso *bych*, jež nyní žadací způsob vyjádřiti pomáhá, jest starý minulý čas a ohýbá se takto:

bych, **bys**, **by**.
bychom (lépe než *bysme*), **byste**, **by**.

2) **Aby ses** chybné m. *abys se;* na př.: „Hleď, *aby ses* vždy něčím užitečným obíral." Toť hrubá chyba; nebo *ses* rovná se *se* + *jsi*; a jako nemůžeme říci: „Hleď, *aby se jsi* obíral," nemůže i hořejší čtení (aby ses) správno býti. Má se tedy říkati: *„Hleď, abys se.... obíral."*

O jiných věcech tvaroslovných viz slovník.

Dodatek ke tvaroslovné části.

Skloňování cizích a jinoslovanských jmen.

§. 1.

Skloňování cizích jmen musí díti se dle určitých pravidel.

Pilná toho potřeba cítí se zvláště ve školách, kde všechna kolísavosť u vyučování jest velmi škodliva. Avšak stanoviti pevné zákony o řečeném ohýbání jest věcí velmi nesnadnou.

Aby deklinace jmen cizích stala se poněkud přehlednou, třeba rozděliti jazyky ve dvě hlavní třídy:

A) v jazyky slovanskému příbuzné,
B) v jazyky jemu nepříbuzné.

Ku první třídě patří jazykové indoeuropští: řecký (staro- a novořecký), latinský, keltský, románští a germánští jazykové, dále jazyk litevský, sanskritský a zendský a povstalá z nich novější nářečí.

§. 2.

Mimo sklánění jest také důležitý způsob psaní cizích jmen.

1) Vlastní jména osobní psána buďtež původním pravopisem. Neboť jako nám jest proti mysli, jestliže česká jména, na př. Zischka, Borschiwog, Tschech, Woržischeck od cizích spisovatelů neb od poněmčilých Čechů až k nepoznání bývají zjinačena, také my nesmíme sobě podobných změn dovolovati, píšíce na př. Kaveňak, Ňútn, Šékspír, Šice místo Cavaignac, Newton, Shakespeare, Schütze.

2) Též zeměpisná jména říší europských, nejsou-li počeštěna, jako: Řím, Paříž, Temže a pod., psána buďtež původním pravopisem, na př. Korinth, Reggio, Murcia, Sevilla, Minho, Champagne, Ipswich, Wales.

3) Podobně buďtež psána geografická jména, kteráž původně jsouce europská na krajiny, hory, řeky, jezera a města jiných dílů světa přenesena byla, jako: Leeds, Worcester, Nový Ipswich, Nový Wales.

4) Zeměpisná jména říší mimoeuropských buďtež i u nás psána takovým pravopisem, jakéhož celá vzdělaná Europa užívá, poněvadž není kloudného důvodu, proč bychom právě my Čechové pravopis obecně přijatý zavrhovali. Pišme tedy China, Japan, Mexico nebo dle novějšího pravopisu Mejico, Chimborazo, Chuquisaca, Rio de Janeiro, nikoli Mechiko, Čukyzaka, Riu de Žaneiru atd.

Naproti tomu budiž nám dovoleno při jménech, kteráž od Europanů jednostejně nebývají psána, jako jsou Kambodža, Pendžab, Kašmír, Kešo, Fu-čen, Udžidži a p. českého pravopisu užívati.

5) Konečně i cizí jména obecná buďtež psána týmže způsobem, kterým se píší v původních jazycích, při čemž podotýkáme, že místo písmene **c** lze také psáti **k**, ježto Latiníci utvořili sobě **c** z řeckého **k** tím činem, že **kolmé** čárky vynechavše, zaokrouhlili zbytek **hranatý**. Že však nové souhlásce **c** starý zvuk **k**

zůstavili, tomu nasvědčuje psaní latinských jmen v řečtině: *Κικέρων* (Cicero), *Καῖσαρ* (Cæsar) a pod.

Pročež i v češtině může psáti se consistorium nebo konsistorium, collegium nebo kollegium, compactata nebo kompaktata, consul nebo konsul, conclave nebo konklave atd.

qu však nechať podrží v češtině všude svůj původní tvar, na př. ve slovích: aqua Toffana, aquamarin, aquarium, aquædukt, æquace, æquinoctium, větry æquinoctialné, æquivalent, colloquium, quadrat, neděle quadragesima, quinquennium, quinquennale, quinquennálka, quintessence, qualita, quantita, quartetto, frequence, quodlibet, quota, quotient, plusquamperfectum, aquarella, quadrilla, quai, bouquet, enquête, équipage, liqueur a p.

t budiž psáno v latinských slovích, jakož jsou: comitia, nationale, rationalismus atd.

Ale písmenem **c** správně se píší slova: provincial, socialismus, specialista a pod.

Rovněž nejinak nežli původním pravopisem třeba psáti slova: schematismus, aisthétika neboli po latinsku æsthétika, tropaion nebo po lat. tropæum (od slovesa *τρέπω*), množn. číslo: tropæa, nikoli trofeje, nebo jak Němci chybně píší: Trophæen; dále æra, ærar, prædikat, prælat, præludium, præmium, prænotace, affaira, chapeau-bas, charge, commis voyageur, douche, jalousie, rendez-vous, beefsteak, budget, clown, humbug, lurch, steeplechase, tramway, adagio, larghetto, crescendo atd.

Nejlépe by ovšem bylo, kdybychom dovedli obecná cizí jména do mateřského jazyka náležitě přeložiti, o čež se neustále pokoušeti musíme.

Dlužno-li nám psáti cizí slova původním pravopisem, samo sebou se rozumí, že musíme i zdvojených souhlásek ponechati, na př. ve vlastních jménech: Tell, Voss, Watt, z Antill, Cann (nom. Cannes, městečko blízko Nizze), Varenn, do Filipp, Hess, — v obecných jménech: effekt, offensiva, gallerie, allotria, illuminace, illustrace, intelligence, kommando, kommunikace, communismus neb kommunismus, summa, mappa, opposice, corrector nebo korrektor, korrekce, korrupce, kassa (slovo povstalé z capsa, jako scrissi ze sripsi), assessor, assistence, diskusse, interessy, professor, kommisse, kommittent a j.

Takovýmto psaním vyhovuje se úplně pravidlům etymologie, ježto na př. slova: offerta, allokuce, apparat, professor odvoditi dlužno z obferta, adlokuce, adparat, profetsor, a zachovává se původní délka samohlásek, které, jak známo, přede zdvojenými souhláskami se prodlužují; tedy ōfferta, āllokuce, āpparat, profēssor. Jenom německý pravopis uvádí nás v domněnku, že jsou samohlásky přede zdvojenými souhláskami krátké i v řečtině, latině a románských jazycích.

Šetření původního pravopisu má také tu výhodu do sebe, že nerozmnožuje se zbytečně počet jednostejně znějících slov, jako jsou: **fase**: změna světla a seznam důchodů (fasse, Fassion), **lože**: oddělený pokojík v divadlech (loge) a postel, **klasy**: druh květenství (Aehren) a známky školního vysvědčení (classes), **kolej**: collegium a stopa kol (das Geleise), **klika**: rota (clique) a stroj k zavírání dveří (die Klinke) atd.

Dle původního pravopisu zdvojují souhlásky Vlaši, Francouzi, Němci, Dánové, Švédové, Angličané píšíce na př.: illustrazione, illustration, opposizione, opposition, commissario, commissaire, assuradör, klass, passero, galleri atd.

Také Poláci, Russové a Srbové šetří cizí etymologie, na př. ve slovích: kollegium, illacya, assygnacya, processya, professya, коллегія, аппелляція, аллегорія, аллея, сумма, ассессоръ, профессоръ, коммиссаръ atd.

My Čechové zdvojujíce ve svých vlastních slovích některé souhlásky, řídíme se pravidly etymologickými, na př. ve slovích: panna, povinnosť, vápenný, kamenný, ranní, denní, měkký, ssavý, vyšší, tišší, sušší, hlušší a pod.

Což tedy ve svém jazyku za správné uznáváme, proti tomu nelze nám vzhledem k cizím řečem se vzpírati a tímto během od celé vzdělané rodiny europských národů se odtrhovati. I byla by to zajisté pouhá zvůle a nedůslednosť, kdy bychom na př. předložkám cizích jazyků, kteří úplně připouštějí zdvojování souhlásek, odnímali zpodobenou část, píšíce: iluminace, ofensiva, suposice, asimilace, naproti tomu však českých předložek **od**, **pod**, **před**, **bez**, **roz**, ačkoli prý

náš jazyk zdvojování netrpí, ani dosti málo se nedotýkali, na př. ve slovích: oddáliti, oddavky, oddech, odděliti, oddenek, poddaný, poddomí, Předdunají, bezzákonný, bezzávistný, bezzemek, bezzubý, rozzev, rozzlobiti atd. Či odváží se ti, kteří píší **iluminace**, **ofensiva**, **oposice**, také psáti **odavky**, **odech**, **bezákoný**, **bezubý**?

Zdá se, že se neosmělují ani v **cizích** slovech všude pravopisu užívati českého, ježto nepíší: adyce, dyvize, dyurnysta, manye, hystorye, geometrye, klinyka, technyka, fabryka, dyetetyka, estetyka, metodyka, polityka, krytyka, motyv, báze, teze, gymnazium, muzeum atd.

Někdy ovšem, nemohouce odolati dobrému zvyku, píší také: **attika**, **stucco**, **loggia**, **intelligence**, anobrž **immitace**, ačkoli latina na jednom **m** přestává (**imitatio**). —

Avšak kdy bychom přese všecko chtěli psáti cizí jména na pořád pravopisem českým, musili bychom je často až k nepoznání změniti, působíce tím i vzdělanému čtenáři zbytečnou obtíž, ježto by na př. o slovích: Bröf, Brum, Uustr, Líc, Oser, Fejan, ké, anket teprve přemýšleti musil, zdali skutečně má před sebou cizí jména: Brough, Brougham, Worcester, Leeds, Auxerre, Feuellant, quai, enquête.

Naproti tomu užívajíce původního pravopisu, měli bychom tu výhodu, že, učíce se cizím jazykům, s cizími jmény jakož se starými známými bychom se setkávali, aniž pak by nám bylo potřebí způsobu, kterým jsou původně psána, teprve se přiučovati.

Kdybychom psali vlastní jména osob pravopisem původním, ale zeměpisná pravopisem českým, počínali bychom sobě zcela nedůsledně, píšíce na př. vlastní jména osob: Chambord, Champlain (francouzský cestovatel), Château (franc. rytec), Montesquieu, Aberdeen, Salisbury, avšak jména geografická: Šanbor (ves a zámek ve Francii), Šanplăn (jezero v Severní Americe), Šato (město v sever. depart. franc.), Monteskyö (dříve Montechivum, v heraultském depart. franc.), Ebrdýn (město ve Skotsku), Salsböry (město v Anglicku).

Podobné nedůslednosti bychom se dopouštěli, kdybychom jednou psali: Champagne a Bordeaux, podruhé: víno šampaňské a bordóské.

Konečně dejme tomu, že bychom se vší horlivostí se snažili označovati cizí jména pravopisem českým, nemohli bychom toho často nikterak provésti, poněvadž nelze vystihnouti českými písmeny výslovnosti některých souhlásek, jakož anglického **th** (Bath), novořeckého **th** a **d** (Thiaki, Domoko), španělského **d**, **c**, **z** (Toledo, Murcia, Zaragoza), portugalských a francouzských nosovek, jakož i některých samohlásek a jich skupení, na př. anglického krátkého **a**, **o**, **u** (Island, Oxford, Zundy), francouzského **ê**, **u**, **ai**, **eu**, **oeu** (Angoulême, Dupuy, Calais, Argenteuil Roeulx), maďarského krátkého **a**, širokého **e**, úzkého **é** (Jófalva, Kecskemét) atd.

Kommisse ovšem, přičiňujíc vyslovení cizích jmen k původnímu jich psaní, také užívala pravopisu českého; ale jsouci sobě povědoma nesnadnosti, zároveň, jak méně známé hlásky pronášeti se mají, na příslušných místech: §. 10. A, §. 13. A, §. 14. A, §. 15. A, §. 16. A, §. 19. A, §. 20. A, §. 25. A, vyložila.

§. 3.

Při ohýbání cizích jmen často povstává **průzev** (hiatus), jejž bychom, vsujíce hlásku **j** neb **v** odstraniti měli, na př.: Charleroi má v genitivě Charleroi-e, v dativě Charleroi-i, Peru v genitivě Peru-a, v dativě Peru-u, kteréžto formy čísti dlužno jako Šarlöröa'je, neb (ö = ъ) Šarlъröa'je, Šarlöröa'ji, Peru'va, Peru'vu, kdež se ovšem hlásky **j** a **v** jen slabě vyslovují. Tak píšeme na př. Maria, Marie, Marii, ale pronášíme: Marija, Marije, Mariji.

Avšak i v **písmě** přídechem **j** neb **v** hiatu, buď si kdekoliv, se zprošťujeme, na př. ve slovích: piji m. pii, kupuji m. kupui, kupovati m. kupuati, pavouk m. paúk, převor m. prior, jesovita m. jesuita, pivonka m. pionka (z lat. pæonia) atd.

Podobně i jiní jazykové si pomáhají, na př. latinský, jenž ze sloves **fluere** a **pluere** učinil podstatná jména fluvius a pluvia; vlaský, v němž z Mantua, Padua, grus (gen. gruis), pluere povstala slova: Mantŏva, Padŏva, gruva, piovere; francouzský, jenž proměnil pluere ve pleuvoir, z Perou utvořil přídavné jméno perouvien atd.

Sklánějíce tedy v češtině cizí jména, odstraníme průzev, vsujíce u vyslovení, jakž toho mluvidla naše sama vyžadují, mezi úzké samohlásky přídech **j**, mezi široké samohlásky nebo jejich přehlásky **ä**, **ö**, **ü**, přídech **v**; mezi široké samohlásky nebo jejich přehlásky a mezi samohlásku **i** přídech **j**, na př.: Condé **gen.** Condé-e (vyslov Koňde'je, **dat.** Conde'-i (vysl. Koňde'ji), Mirabeau **gen.** Mirabeau-a (vysl. Mirabō'va), Jussieu **gen.** Jussieu-a (vysl. Žüsĭöv'a), v Mantui (Mantuji).

§. 4.

Aby se vyslovení cizích jmen náležitě označiti mohlo, potřebí k tomu rozličných znamének.

Nosový zvuk bude se znamenati obloukem (⌒), dlouhé syllaby vodorovnou čárkou (—), krátké polokruhem (◡), polokrátké týmž znaménkem, ale zároveň menším písmenem (Poitiers vysl. Pŏatie'), přehlášené dlouhé **a**, **o**, **u**, čárkami visutými: ӓ, ő, ű, přehlášené krátké **a**, **o**, **u**, tečkami: **ä**, **ö**, **ü**, přehl. polokrátké o, u, tečkami, ale zároveň menším písmenem (Newton v. Ňű'tŏn nebo Ňű'tъn), lui v. lüi, Luines v. Lüī'n).

Aby se české znaménko délky (') s obyčejným znaménkem přízvuku neboli přízvučníkem (') nepomíchalo, tento bude se poněkud níže za přízvučnou samohláskou nebo skupením samohlásek klásti, na př. v Arde'nnách, v Tuilerie'ích (v. Tüilörī'ich).

§. 5.

O sklánění cizích jmen z jazyků třídy A vůbec.

Nastává **nejprve** otázka, zdali dlužno ohýbati všechna jména těchto jazyků čili nic.

Zde onde projeveno mínění, že by se měla skláněti jenom ta cizí jména, která skláněti lze **pohodlně**, jako: Voltaire, Racine, Madrid, Lyon, Como; naproti tomu že by jména, jichž ohýbání činí obtíže, beze vší změny zůstati měla, jakož Rousseau, Richelieu, Poitou, Glasgow, Carew, Duvernoy, Versailles, Bourges, Angers atd.

Nehledíce k tomu, že nelze určiti mezí, kde pohodlné deklinování přestává a nepohodlné se počíná, zkusmež toho, jakou by asi tvářnosť na se vzalo nesklánění cizích jmen u větách, na př.: Nepřítel zmocnil se Poitou, hrozil Poitou vypálením, obléhal Poitou, ubytoval se v Poitou, vládl Poitou atd.

Ježto by takové mluvení bylo příliš nemotorné, někteří spisovatelé udělují radu, aby ke jménům nesnadno ohybatelným vždycky přičiňovala se slova: říše, krajina, vrch, řeka, město a pod. Na př.:

Nepřítel obrátil se u města Tours na západ a dobyv města Angers táhl podél řeky Loire k městu Nantes.

Že by těmito přídavky vypravování stávalo se zbytečně rozvlačným a nevkusným a že by ve mluvě básnické naprosto nemohlo míti žádného místa, netřeba teprve zvláštními důvody doličovati.

Poslyšme raději, jak o sklánění cizích jmen v češtině důmyslní filologové a nevšední znalci povahy slovanského jazyka, Šafařík a Čelakovský, soudili. Šafařík dí v „Musejním časopise z roku 1852, v I. svazku na str. 116 a 117 takto: „Mně se zdá, že na tom stupni vyvinutí, na kterémž jazyk náš stojí, povinnosť naše, spisovatelův i učitelův, jest, hájiti přirozeného ústrojí jazyka jak všudy jinde, tak zvláště co se skloňování cizojazyčných jmen dotýče, pokud se jen hájiti dá; neboť jsem přesvědčen, že ztratí-li kdy jazyk náš ústrojnou svou ohebnosť, jak ji na př. již dávno ztratil bulharský, **začátek se stane od neskloňování cizích jmen a cizích slov.**

Potřeba hledání k tomu dobrých cest a prostředkův nikdy snad nebyla větší nežli teď, kdežto čeština s jedné strany do škol a úřadů vždy víc a více se uvozuje, s druhé pak strany nesprávnosti, anobrž nekáznosti a bezuzdnosti ve tvoření, ohýbání a vázání slov, jakož v nejedněch novějších spisech, časopisech a novinách s bolestí znamenáme, vždy víc a více, a to klopotem se kazí. Kdo zde zlému vstříc vycházeti může, nepomíjej. Valeto!“

Čelakovský praví ve své „Srovnavací mluvnici“ na str. 170, 171: „Tak jako se to v jazycích staroklassických dělo, že každé cizí jméno, buď ono obecné neb vlastní, organismu jejich podrobiti se muselo a na jich způsob bylo skloňováno, touž povahu má do sebe i naše slovanská mluva, a zajisté každé jméno, které by se v ní beze sklonění ponechalo, rušilo by tok její a nepříjemně v sluch by doráželo. Avšak toť jest právě přednosť jazyka našeho, pro kterouž nemáme příčiny ztěžovati sobě, ale spíše z ní se těšiti.

Tím během tedy **nesmíme ani vlastních jmen cizích novověkých ponechávati beze skloňování**, nechceme-li sic ve vlastním jazyku svém **barbařiti.**“

Máme-li tedy skutečně dobrou a pevnou vůli všeho se varovati, čím bychom patrnou zkázu svého jazyka lehkovážně zavinili, nesmíme připouštěti, aby cizí jména, byť i skloňování jich zde onde s nějakou nesnází spojeno bylo, zůstávala **beze změny**. Jakou takořka neodolatelnou silou často puzeni jsme skláněti způsobem podstatných jmen i taková slova, která jimi nejsou, ale která si teprve v substantiva proměniti musíme, snadno lze poznati z příkladů, v obyčejném mluvení často slýchaných: pomodlil se jeden otčenáš a jeden zdrávas, tři otčenáše a tři zdrávasy, pět otčenášů a pět zdrávasů.

Ale nyní vzniká **druhá** otázka: Jak máme skláněti jména cizí?

Proneseno mínění, že způsob, jakým dlužno ohýbati jména cizí, **každému Čechovi při vůli musí býti zůstaveno.**

Nuž dejme tomu, že by učitelé ve školách jedni tak, druzí jinak chtěli skláněti. Jaký zmatek musil by povstati z takového neladu, ježto by žáci nevěděli, jakými pravidly říditi se mají!

Že by tím konečně i dobrá kázeň trpěla, nelze ani dost málo v pochybnosť bráti. A kdyby mezi spisovateli vůbec nestávalo o sklánění cizích slov žádné shody a jednoty, pak by i širší obecenstvo musilo takovou nevázaností v pravý babylonismus býti uvedeno.

Dle jiného mínění tak ohýbati jest cizí jména, **jak bývají slyšena, nikoli jak bývají psána,** aby i obecný člověk, jenž ani grammatiky nezná, ani knih čísti neumí, dovedl je deklinovati. Nuže, přihledněmež ke věci **blíže!**

Jak známo, vyslovují se jména Seine, Garonne, Vienne, Bayonne jako Sän, Garon, Vien, Baijon, kdež **n** zní docela tvrdě; dlužno tedy slova ta skláněti podle vzoru „**Beroun**", nikoli podle vzoru „**ryba**", ač jsou rodu ženského: La Seine (Sequana), La Garonne (Garumna), Vienne (Vienna), Bayonne (Bajona).

Tím během nešetřili bychom původního rodu těchto cizích jmen, což se přece skutečně děje, ježto žádný poněkud vzdělaný Čech ani Seiny ani Garonny za slova mužského rodu nepokládá, pročež v genitivě: splavného Seina nebo kalného Garumna neříká. A poněvadž francouzská pohoří: Ardennes a Cévennes se vyslovují: Ardä'n a Sevä'n, musila by i tato jména ženského rodu množného čísla přejíti v mužský rod jednotn. čísla a skloňovati se podle „**Beroun**", ačkoli se teď obecně praví: Arde'nny a Céve'nny, v Arde'nnách a Céve'nnách.

Dále bychom ani nemohli činiti rozdílu mezi jednotným a množným číslem, poněvadž na př. místní jména: Gastine a Gastines, Varenne a Varennes, Pignol a Pignols, Besson a Bessons, Chalon a Châlons, Verger a Vergers, Fraissinet a Fraissinets jednostejně se vyslovují a proto dle dotčeného pravidla by se jednostejně deklinovati musila: do Gasti'na a do Gasti'na (místo: do Gastin), do Pigno'la a do Pigno'la (místo: do Pignol), do Chalo'na a do Châlo'na (místo: do Châlon). Toť by zajisté musilo býti na újmu zřetelnosti, ježto jména: Gastine a Gastines, Pignol a Pignols, Chalon a Châlons **šest** míst zcela rozdílných znamenají.

Kromě toho sluší uvážiti, že v cizích jazycích, na př. ve francouzštině, naskýtají se koncovky, jichž v češtině nenalézáme, jakož: **ai, ay, ey, é, eau, eu, u, ue, oi, ou, oue.** Kdy by prostý člověk jména těmito samohláskami zakončená, na př.: Coudrai, Fontenay, Ney, Condé, Boileau, Richelieu, Trochu, Sue, Charleroi, Sardou, Bourdaloue skloňovati chtěl, zajisté by si žadné rady nevěděl.

V podobné nesnázi by se ocítil, maje deklinovati jména: Rabelais, Béranger, Arnault, Batteux, Herbois, La Croix, Falloux, v nichž se koncové souhlásky nepronášejí, která tedy v samohlásky: **ai, é, au, eu, oi, ou** vyzvukují.

Kommisse ovšem také k vyslovování cizích jmen bedlivě přihlížela, a byl-li kmen tvrdou souhláskou nebo širokou samohláskou zakončen, jména ta dle širší deklinace, pakli kmen v měkkou souhlásku neb úzkou samohlásku vyzníval, jména ta dle užší deklinace ohýbala (viz obšírnější výklad v §. 16, B. 2.). Avšak mimo to kommisse zároveň původního rodu, pokud možná, šetřila a k číslu zření své obracela.

§. 6.

Co se nejprve týče jmen řeckých a latinských neb i takových, kteráž, byť i jiným národům náležela, přece po řecku a latinsku bývají skláněna, jakož: Hannibal, Hamilcar, Kambÿsēs a jiná, tož platí pravidlo:

Jména prvního řeckého a latinského skloňování, kteráž se končí v **-a**, **-e-**, **as**, ohýbají se

I. mají-li před těmito koncovkami souhlásku, podle vzoru „**ryba**“ a „**vévoda**“.

Podle vzoru „**ryba**“ sklánějí se

a) jména osob ženských, jako Diăna, Andromăchē;

b) jména zemí, krajin, ostrovů, měst rodu ženského, jako Palaestīna, Sinōpē, Ninīvē, — potom množná, jako Athēny, Syrakūsy a jiná (srovnej česká jména Benátky, Brozánky).

Rusellae (Rusellў, v Etrurii), Vercellae (Vercelly, v Ligurii), Acerrae (Acerry, v Campanii), Volaterrae (Volaterry, v Etrurii), Colossae (Colossy, u Veliké Frygii), Cannae (Canny, v Apulii) mají v genitivě: do Rusell, Vercell, Acerr, Volaterr, Coloss, Cann, nikoli do Ruselel, Vercelel, Acerer, Volaterer, Coloses, Canen, ani do Rusel, Vercel, Acer, Volater, Colos, Can. Koncovou souhlásku dlužno psáti **zdvojenou**, poněvadž nám označuje, že předcházející samohláska jest položením dlouhá (positione longa): do Rusēll, Volatērr, Cānn atd. (viz §. 2. 5.);

c) jména obecná, jako atmosfaera, aesthētika, sinagōga, — množná jako calendy nebo kalendy, nōny a j. Summa má genitiv množného čísla **sūmm**, nikoli **sumem**.

Jednotné číslo:

Nom.	Antig**ŏne** (Antigona)
gen.	Antigon**y**
dat.	Antigon**ě**
akk.	Antigon**u**
vok.	Antigon**o**
lok.	Antigon**ě**
instr.	Antigon**ou**.

Podle vzoru „**vévoda**“ deklinují se jména osob rodu mužského, majíce

a) koncovku **-a**, jako: Sulla, Agrippa, poëta, despŏta;

b) koncovku **-as**, jako Kosmas, Archўtas. Srovnej v §. 13, B, b vlaské jméno **Canōva** a v §. 14, B, c španělské jm. Canōvas, jichž obou, poněvadž jsou totožná, jinak nelze skláněti nežli podle vzoru „**vévoda**“.

Podobně jest ohýbati španělská a portugalská jména, třebať nebyla totožná, jako: Alba, Torquemada, Loyola, Caldas, Villegas Garcilas atd. a jméno **Kosmas** právě tak, jako **poëta**. Neboť obě tato slova náležejí ke kmenům **a-ovým**, jenom tím se od sebe lišíce, že latinské slovo **poëta** ztratilo ukazovací

náměstku **-s**, kterouž řecké *ποητής* a **Kosmas** jakož i jiná: Leonidas, Pelopidas a Protagoras atd. zachovala.

Španělská jména **Garcia** a **Garcias**, Zorilla (v. Zoriľa), Cavarrubias, Iglesias atd. deklinovati dlužno podle vzoru „**sudia**" a týmž činem i jméno **Archias.** V latině sklánějí se všecka jména v **-as** zakončená jako **poëta**; v řečtině mají ovšem v genitivě příponu *-ου*. Avšak taková heteroklise sbíhá se také v dativě a lokale českých slov se znakem **-a**: k vévod**ovi**, na vévod**ovi** m. k vévod**ě**, na vévod**ě**.

Jednotné číslo:	Množné číslo:
N. poē**ta**	poët**ové**
g. poët**y**	poët**ů**
d. poët**ovi**	poët**ům**, poët**ám**
a. poët**u**	poët**y**
v. poët**o**	poët**ové**
l. poët**ovi**	poët**ách**
i. poët**ou.**	poët**ami.**

Jednotné číslo:

N. Kosm**as**
g. Kosm**y**
d. Kosm**ovi**
a. Kosm**u**
v. Kosm**o**
l. Kosm**ovi**
i. Kosm**ou.**

(V tom přistoupil bratr Kosmy biskupa. Háj. 1094. Od Archȳty a Pythagŏry mudrcův obdržel některá naučení. Mudr. Výb. II. 941, 6.)

Podobným způsobem sklánĕti by se měla jména zakončená v **-ēs**, jako: Filoktētēs, Laërtēs, Thersītēs, Thyestēs, Anchīsēs, Chrȳsēs a j.; avšak, poněvadž již mnohá z nich v latinském jazyku do třetí deklinace přešla, na př.: Orestēs, Miltiădēs, Alkibiădēs, Xerxēs a j., pravidlo se zjednoduší, ustanovíme-li, že jména končící se na **-ēs** podle vzorů „**Sokrătēs**" a „**Periklēs**" se ohýbají (viz §. 8, A. I. b.).

II. Mají-li jména prvního skloňování před koncovkami **-a**, **-e**, **-as** samohlásku, sklánějí se ženská podle starší formy „**zemja**", mužská podle „**sudia**".

Podle vzoru „**zemja** (Libuša)" ohýbají se:

a) jména osob ženských, jako Julia, Rhĕa, Medēa, Chlŏë a j.;
b) jména zemí, krajin, ostrovů, měst, jako Achaia, Euboia, Trōia, Mantinēa, Mantua, Libya a j.:
c) jména obecná, jako: idea, stoa, novější congrua a pod.

Pozn. Která jména v nominativě přehlasují koncovku **-ia** v **-ie**, zcela podle nového tvaru „země" se deklinují, jako Asie, Anglie, Francie, historie, orthografie a j.

Jednotné číslo:

N. Trōia (vyslov Trōja)	Medēa
g. Troie	Medee (v. Medēje)
d. Troii	Medei (v. Medēji)
a. Troiu	Medeu
v. Troio (Tončo!)	Medeo
l. Troii	Medei
i. Troiou.	Medeou (v. Medēvou).

(Slavné město Troja v popel obráceno. Let. Troj. Vyd. Krameriovo str. 13. Přišla mu žalostná novina o zboření Troje. Tamže. str. 58. Táhl se svým vojskem k Troji. Tamže str. 58. Když král Priamus město Troju dokonal... Tamže str. 64. Jason podlé rady Medee v tom ostrově Kolchis za měsíc zůstal. Tamže str. 40. Než ó Medeo! velmis žádala povolných bohů. Tamže str. 41.)

Jednotné číslo:

N. Chlŏë	Mantua
g. Chloë	Mantue
d. Chloi (vysl. Chloji)	Mantui (v. Mantuji)
a. Chlou	Mantuu (v. Mantuvu)
v. Chloë	Mantuo
l. Chloi	Mantui
i. Chloou (v. Chlovou).	Mantuou (v. Mantuvou.)

Množné číslo:

N. Plataie
g. Plataj
d. Plataiám
a. Plataie
v. Plataie
l. Plataiách
i. Plataiami.

Podobně se deklinují Aigaie, Kenchree, Thespie, na př.: Oholil si v Kenchreách hlavu. Sk. ap. 18, 18.

Obecné „idea“ sklání se v jednotném čísle podle „**Medea**“, a ve množném takto:

N. idee (vysl. ideje)
g. ideí (v. idejí)
d. ideám
a. idee
v. idee
l. ideách
i. ideami.

Podle staršího tvaru „**sudia**“ sklánějí se jména osob mužských, jako Aenēas, Archias, Gobryas a j., přijímajíce obyčejně jakožto vlastní jména, jsou-li bez přívlastku, v dativě a lokale příponu „**ovi**“.

Jednotné číslo:

N. Aenēas	Archias
g. Aenee (v. Aeněje)	Archie (v. Archije)
d. Aeneovi neb Aenei (v. Aeněji)	Archiovi neb Archii (v. Archiji)
a. Aeneu	Archiu
v. Aeneo (Vášo!)	Archio
l. Aeneovi neb Aenei	Archiovi neb Archii
i. Aeneou.	Archiou (v. Archijou).

(Kde jsou Jeremie proroka žalostivá slova! Pass. Řeč Isaie proroka. Zl. ev. Jan. 18, 1. Formy: **Jeremiáš a Isaiáš** sklánějí se podle „**muž**“.)

§. 7.

Jména druhého skloňování řeckého a latinského, majíce kmenový znak **-o**, končí se v nominativě rodu mužského a ženského v **-os**, **-us**, rodu pak středního v **-on**, **-um**.

Z těchto jmen sklánějí se

I. podle vzoru „**holub**“ životná rodu mužského, jako Kodros, Augustus, Histiaios, Androgeos, Ovidius, Menelaus a j. Která z nich mají před **-os**, **-us** samohlásku, přibírají v lokale příponu **-i** na místě **ě**.

Jednotné číslo:

N. Romulus	Histiaios (v. Histiajos)
g. Romula	Histiaia
d. Romulovi neb Romulu	Histiaiovi neb Histiaiu
a. Romula	Histiaia
v. Romule	Histiaie
l. Romulovi neb Romule	Histiaiovi neb Histiaii (v. Histiaji)
i. Romulem.	Histiaiem.

Menelaus má v genitivě Menelaa (v. Menelava).

Achilleus, Orfeus, Theseus a j. mají sice kmenový znak -ευ, ale sklánějí se, ježto Řekové sami ve sklonění υ vypouštěli, týmž způsobem, jako **Romulus**: nom. Theseus, gen. Thesea, dat. Theseovi atd.

Zeus má v genitivě Dia, Panthūs Panthoa, Macer Macra, Teucer Teucra.

Argeiové, Fariseové, Sadduceové mají v akkusativě Argeie, Farisee (v. Fariseje), Sadducee (v. Sadduceje).

II. Podle vzoru „**Beroun**“ neživotná rodu **mužského** neb i rodu **ženského**, která však v mužský rod přecházejí.

Sem patří jména zemí, krajin, ostrovů, hor, řek, měst atd. jako: Epīrus, Aegyptus, Dēlos, Olympos, Athōs, Rhodănus, Ōceănus, Abȳdus, Farsālus, Tȳrus, Korinthus a j.; tedy jeli jsme do Aegypta, Tȳra, Korintha, hleděli jsme s Olympa atd., jako se v češtině správně říká: šli jsme do Kamýka, Mělníka, Žebráka, Rožmitála, Brandýsa, Turnova; patřili jsme na krajinu s vrchu Blaníka, Boubína, Petřína,

Tábora, Kozákova; přicházíme z ostrova Žofína; potok vlévá se do Hrona, Rýna, Mohana, Dněpra atd.

Jenom ona místní jména, jež zároveň jsou obecná (appellativa), sklánějí se v češtině podle „dub", jakož: Písek, Most, atd.; tedy šli jsme do Písku, Mostu (viz str. 4, 8).

Ježto v rozmanitosti pádů zračí se bohatosť forem našeho jazyka, která nemálo k jasnému a zřetelnému pronášení myšlének přispívá, mnozí spisovatelé zajisté nad míru chybují, kteří svou mateřštinu ubíráním pádů ztenčují, sklánějíce cizí jména měst, vrchů, ostrovů a řek v genitivě příponou **u**, která v dativě a druhdy i v lokale se objevuje. Píší totiž: z Epīru, Abȳdu, Farsālu, Tȳru, s Olympu, z Rhodanu, Lissabonu, Madridu, Rouenu, Frankfurtu, Hamburku, Tiflisu, Erzerumu atd. v místo: z Epīra, Abȳda, Farsāla, s Olympa, z Rhodana, Lissabona, Madrida, Rouena, Frankfurta, Hamburka, Tiflisa, Erzeruma, jakož se dosud správně mluví: z Londýna, Berlína, z Kolína nad Rýnem, z Mnichova, Říma, Aegypta, Jeruzalema, Betlēma, Sichēma, Nazaretha, Babylōna atd.

Množná, jako Stŏbi, Delfi, Puteoli, Filippi nebo v české formě: Stŏby, Delfy, Puteoly, Filippy, a jiná, sklánějí se podle vzoru „**Dolany**"; tedy do Delf, Puteol, Filipp, k Delfům, Puteolům, ve Filippích, ve Stobích atd.

Která ze jmen věcí neživotných mají před koncovkama **-os**, **-us** samohlásku, jako: Keos, Chios, Kōs neb Koos, Pangaeus, Vesuvius, Achĕlōus, přibírají v lokale příponu **-i**.

Jednotné číslo:

N. Kōs neb Koos
g. Ko**a**
d. Ko**u**
a. Kōs neb Koos
v. Ko**e**
l. Ko**i** (v. Ko**ji**)
i. Ko**em**.

Množná toho druhu, jako Pyrēnaei, Găbii, Tarquĭnii, Thūrii anebo v českém tvaru: Pyrēnee (Pyreneje), Gabie, Tarquinie, Thurie a j., sklánějí se podle „**Pardubice**".

Množné číslo:

N. Vĕi**e** (v. Ve**je**)	Gabi**e** (v. Gabi**je**)
g. Ve**j**	Gabi**j**
d. Vei**ům**	Gabi**ům**
a. Vei**e**	Gabi**e**
v. Vei**e**	Gabi**e**
l. Vei**ích**	Gabi**ích**
i. Vei**emi**.	Gabi**emi** (srv. č. jméno *Řeporyje*).

Pozn. V genitivě jména Gabie objevuje se nám hláska „**j**", kterou v nominativě sice vyslovujeme, které však nepíšeme.

Tato hláska naskýtá se také zhusta v odvozených slovech, ačkoli jí v původních neoznačujeme, na př.: gymnasijní, akcijní, ardejský, nemejský, asijský, gabijský, clusijský atd.

III. Podle vzoru „**slovo**" jména středního rodu končící se na **-on**, **-um**, kteroužto koncovku předchází nějaká souhláska, na př.: Antron, Tarentum, substantivum, pak množná, jako: Arbēla, Gaugamēla, Ecbatăna, Megăra, Stagīra, Leuktra, Sūsa, Kunaxa a j.; tedy cestuji do Tarenta, Megar, Leukter, Kunax.

IV. Podle starší formy „znamenie" jména **středního** rodu, předchází-li **-on** a **-um** nějaká samohláska, na př.: Heraion, Rhegium, gymnasium, lycēum, jubilaeum, tropaeum a j., potom množná, jako Akrokeraunia.

Jednotné číslo:	Množné číslo:
N. lycē**um** (lykeion)	lyce**a**
g. lyce**a**	lyce**í** (v. lycējí)
d. lyce**u**	lyce**ím**
a. lyce**um**	lyce**a**
v. lyce**um**	lyce**a**
l. lyce**i** (v. lycē**ji**)	lyce**ích**
i. lyce**em** (v. lycē**jem**).	lycei (lyceemi).

Pozn. 1.: Lokal „**lyceu**" jest ovšem zvučnější, ale méně správný, poněvadž jest vlastně dativ.

Pozn. 2.: Akrokeraunia (v. Akrokeraun**ija**) má v genitivě: do Akrokeraun**ij**.

§. 8.

Jména třetího skloňování latinského a řeckého jsou všech tří rodů.

A) **Jména rodu mužského ohýbají se:**

I. Životná podle vzoru „**holub**", jichže kmenovým znakem

a) jsou souhlásky **l, n, r, b, g, d, p, k, t, kt, nt**; na př.: Hannibal, Apollo, Hamilcar, Arabs, Fryx, Păris, Aethiops, Pollux, Thăles, Astyănax, Kalchas, kterážto jména v genitivě mají: Hannibăla, Apollōna u Řeků, Apollīna u Římanů, Arăba, Frўga; Parīda, Aethiŏpa, Pollūka, Thalēta, Astyanakta, Kalchanta;

b) jest souhláska **-s**. Jména tato končí se v nominativě jednotného čísla syllabou **-ēs**, kterouž, jsouce po česku skláněna, odvrhují; na př.: Aristotelēs, Diogenēs, Sokratēs znějí v genitivě: Aristotĕla, Diogĕna, Sokrăta.

Jména však zakončená v syllabu **-klēs** mají v genitivě **-klĕa**, na př.: Heraklēs Heraklĕa, Perikles Periklea, Sofokles Sofoklea.

Příčina nestejného skloňování záleží v tom, že jména Aristotelēs, Diogenēs, Sokratēs mají ve kmeni jediné -„ĕ" na konci: Aristotelĕs, Diogenĕs, Sokratĕs, kdežto ve kmeni jmen Heraklēs, Periklēs, Sofoklēs objevují se dvě -„ĕ": Heraklĕĕs, Periklĕĕs, Sofoklĕĕs.

*

Podle **„Sokrates“** ohýbají se také jména řecká, která vlastně ku první deklinaci patří, jako Anchīsēs, Filoktētēs, Thyestēs a j. (viz §. 6.).

Mīnos má v genitivě Mīnōa, hērōs hērōa, Arēs Ara.

c) jest samohl. **-i**, v nominativě koncovka **-is**, která v ostatních pádech se odsouvá, na př. při jmenech Smerdis g. Smerda, Sesostris g. Sesostra, Zeuxis g. Zeuxa.

Pozn. Mnohá z vyzvukujících jmen v **-is** zavírají kmen také souhláskou **-d**, jako Busīris (král aegyptský), Osīris, Adōnis, Āgis, Āpis, Dātis, Ībis a j., jichž genitiv zní: Busīrīda, Osīrīda, Adōnīda, Āgīda atd.

d) jest samohláska **-y**, v nominativě koncovka **-ys**, ze které se v ostatních pádech **y** podržuje, ježto **y** ješt závažnější než **i**. Příkladem jsou Atys g. Atya, Kōtys g. Kotya a j.

Pozn. Jupiter má v genitivě Jova; znamená-li hvězdu, Jupitera.

II. Neživotná podle vzoru **„Beroun“**, přijímajíce jako česká jména měst, vrchů, ostrovů, řek, jezer atd. v genitivě příponu **-a**, nikoliv **-u**.

Sem patří jména mající kmen zakončený

a) souhláskami **g**, **k**, **n**, **r**, **t**, **th**, **nt**, jako Ĕryx, Pnyx, Ăthōs, Helīkon, Babўlon, Hippo, Lakĕdaimon, Marăthon, Narbo, Sīdon, Sikўon, Sulmo, Vesontio, Tunēs, Tīryns, Amăthūs, Trapezūs, Ănio, Līger, Thermōdon a j., genit. Erўka, Pykna, Athōa (u Řeků), Athōna (u Římanů), Helikōna, Babylōna, Hippōna, Lakedaimōna, Marathōna, Narbōna, Sīdōna, Sikўōna, Sulmōna, Vesontiōna, Tunēta, Tīryntha, Akraganta, Amathunta, Trapezunta, Aniēna, Ligēra, Thermodonta, **lok.** v Sulmōně, Tunētě, Tiryntě.

Pozn. Jména měst zakončená v **-on** a **-us**, jako: Babylon, Lakedaimon, Sidon, Sikyon, Amathus, Trapezus a j. přecházejí v rod mužský.

b) souhláskou **-s**, mající v nominativě koncovku **-ēs**, kteráž v ostatních pádech se odsouvá, na př.: Borysthĕnēs g. Borysthena.

Toho následují také jiná, na př.: Eufrātēs, Jordānēs, Orontēs, Iaxartēs, genit. Eufrāta, Jordāna atd.;

c) samohláskou **-i**, v nominativě **-is**, kterážto koncovka v ostatních pádech se odvrhuje, na př.: Dūbis, Vahălis, Hipănis (Bog), Līris, Tibĕris, Tĭgris (řeka), gen. Duba, Vahala, Hipăna, Līra, Tibera, Tigra, Tigrida neb Tigrēta atd.;

d) samohláskou **-y**, v nominativě **-ys**, ze kteréžto koncovky se **-y** ve všech pádech podržuje, na př.: Hălys g. Halya, Othrys g. Othrya (viz §. 8. A. I. d.).

Pozn. Neživotná obecná jména ohýbají se podle vzoru **„dub“**, jako aether, g. aethĕru, duālis g. dualu.

B) **Jména rodu ženského sklánějí se:**

I. podle vzoru **„ryba“**, zavírají-li se kmeny jejich souhláskami.

Sem hledí:

a) Jména osob ženských, jako Pallas, Artĕmis, Īris, Thĕtis, Sfinx, Tanaquīl, Dīdo, Īno, Jūno, Io, Cĕrēs, Dēmētēr a j., gen. Pallădy, Artemīdy, Irĭdy, Thetĭdy, Sfingy, Tanaquīly, Didōny, Inōny, Junōny, Iōny, Cerĕry, Demētry, vok. Pallado, Artemido nebo Pallas, Juno, Ceres atd., na př.: Pallas-Athēno!

b) Jména zemí, krajin, řek, ostrovů, měst a pod., jako Hellas, Trōas, Charybdis, Memfis, Styx, Troizēn, Carthāgo, Salămis, Ptolemais, Syrtis a j., gen. Hellădy, Troădy, Charybdy, Memfĭdy, Stўgy, Troizēny, Carthagĭny, Salamīny, Ptolemaidy atd.

Sem patří také množná:

Alpes, Gādes, Sardes anebo v českém tvaru: Alpy, Gādy, Sardy, gen. Alp, Gād, Sard, dat. Alpám, Gādám, Sardám.

c) Obecná jména, jako: chlamys, tyrannis, g. chlamўdy, tyrannĭdy.

II. Též podle vzoru **„ryba“**, končí-li se kmeny jejich samohláskou **-o**, kterouž, ohýbány jsouce, odsouvají, na př.: Dīdō, Ēchō (víla), Īnō, Kalypsō, Lētō, Peithō, Pȳthō, Sapfō, gen. Didy, Echy, Iny, Kalypsy, Lety atd. Echo (ozvěna) sklání se podle „slovo“.

Io a Klīo (vysl. Ijo, Klījo), majíce před **-o** samohlásku, sklánějí se podle vzoru „zemja“; tedy **g.** Ie, Klīe, **d.** Ii, Klii, **a.** Iu, Kliu atd.

Pozn. Io, Ino, Dido přijímají v latině také kmenový znak **-n** a stávají se takto zvučnějšími (viz §. 8. B, I., a).

III. Podle vzoru **„země“**, jsou-li složena slovem **-polis** nebo mají-li koncovku **-sis**, **-xis**, jako Neapŏlis, Nemĕsis, băsis, dioecēsis, ellipsis, hypothĕsis, syntaxis a j.

Tato jména mohou již v nominativě proměniti **-is** v **-e**.

Vokativ rovná se pak nominativu zakončenému na **-e**.

Jednotné číslo:

N. Neapol**is** neb Neapole	prāxis neb prāxe
g. Neapol**e**	prax**e**
d. Neapol**i**	prax**i**
a. Neapol**i**	prax**i**
v. Neapol**e**	prax**e**
l. Neapol**i**	prax**i**
i. Neapol**í**.	prax**í**.

Poněvadž jest kmenová samohláska **i**, nelze užívati tvarů: băsa, dioecēsa, thĕsa, krĭsa, syntaxa, prāxa, ellipsa, hypothĕsa, apotheosa atd.

IV. Podle vzoru **„zemja“**, mají-li kmenový znak **-y**, jako Erinnys, Tēthys a j. (viz §. 8. A. I. d.).

N. Tēthys (rozeznává se od Thĕtĭdy)
g. Teth**ye** (v. Tethy**je**)
d. Teth**yi** (v. Teth**yji**)
a. Teth**yu**
v. Teth**yo**
l. Teth**yi**
i. Teth**you**.

C) **Jména rodu středního sklánějí** se podle vzoru **„slovo“**, jako: Anxur, Tībur, drāma, panorāma, apostēma, schēma, thēma, dilemma, arōma, dogma, flegma, schisma, gen. Anxūra, Tībūra, dramăta, dioramata, dat. dramatu, lok. v dramatě atd.

Tímto způsobem měla by se také ohýbati: problēma, systēma, diplōma, epigramma, programma, tēlegramma, na místě nichž se obyčejně užívá zkrácených, z Francouz anebo z Němec přijatých, ač méně správných tvarů mužského rodu: problēm, systēm, diplōm, epigramm, programm, tēlegramm.

Zavrhuje-li snad někdo onyno formy z té příčiny, že jsou o jednu nebo dvě syllaby delší: tož by neměl užívati ještě delších forem adjektivných: problēmatický, systēmatický, diplōmatický, ani tvarů substantivných: diplomatář, diplomatové atd., nýbrž dlužen byl by psáti a mluviti: problemský, systemský, epigrammský, diplomský, diplomář, diplomové atd. Neboť ode tvarů: problem, system, diplom, jež by měly v genitivě: problemu, systemu, programmu, nebylo by žádného přechodu ku přídavným jménům: problematický, systematický atd.

Z těchto příkladů jest patrno, k jakým nedůslednostem vede následování cizích jazyků, děje-li se bez náležité úvahy a rozmyslu.

Sem též náleží *Arelāte*, *Bibracte*, *Soracte*, *Praeneste* g. Arelata, d. Arelatu, l. v Arelatě, i. za Arelatem atd.

Podle starší formy **„znamenie“** sklánějí se: conclāve, humerāle, pluviāle, normāle, rītuāle a j.

Jednotné číslo:	Množné číslo:
N. numerāl**e**	numerali**a** (v. numerali**ja**)
g. numeral**a**	numerali**í**
d. numeral**u**	numerali**ím**
a. numeral**e**	numerali**a**
v. numeral**e**	numerali**a**
l. numeral**i**	numerali**ích**
i. numeral**em**.	numeralii (numeraliemi).

Podle množného **„numeralia“** sklánějí se jména slavností: Bakchanālia, Saturnālia, Terminālia a j. Množné **Tempē** má **gen.** do Temp, **dat.** k Tempům, **lok.** v Tempích, **instr.** za Tempy.

Chăos, ĕpos, păthos — přecházejíce do mužského rodu, skloňují se podle **„dub“**; tedy g. chaosu, eposu, pathosu.

§. 9.

Jména mužská čtvrté latinské deklinace ohýbají se podle **„dub“**, odsouvajíce kmenovou hlásku **-u**, jako luxus, rītus, sīnus, g. luxu, rītu, sīnu.

Jména ženského rodu, jako **trībus** a množné **īdus** sklánějí se podle **„ryba“**; tedy **gen.** trīby, **dat.** trībě atd., **nom.** īdy, **g.** īd, **dat.** īdám atd.

Poněvadž kmenová samohláska **-u** odsula se ve slovech mužského rodu, dlužno ji důsledně odsouvati také ve slovech ženského rodu.

Pozn. 1. Jmen páté latinské deklinace se nenaskýtá, leda *species*, které se ohýbá podle „**země**“.

Pozn. 2. V předcházející náuce o skloňování cizích jmen bylo pozorovati, že některá vlastní jména řecká formou svou od latinských se uchylují.

Překládáme-li tedy z řečtiny do českého jazyka, lze nám užívati tvarů řeckých, jako Apollon g. Apollōna, Aineias g. Aineie, Achilleus g. Achillea, Odysseus g. Odyssea, Dīdo g. Didy, Ino g. Iny, Lakedaimon g. Lakedaimona atd.

Přenášíme-li pak z jazyka latinského do češtiny, volno nám klásti formy latinské, Apollo g. Apollĭna, Aenēas g. Aenēe, Achilles g. Achilla, Ulixes g. Ulixa, Dīdo g. Didōny, Ino g. Inōny, Lacedaemon g. Lacedaemona atd.

§. 10.

A) O vyslovování cizích jmen novořeckých.

Rozdíl mezi dlouhými a krátkými syllabami jest již pouze etymologický v mluvě rozeznávají se toliko syllaby přízvučné a nepřízvučné.

Přízvuk jesti z pravidla týž, který ve staré řečtině vládne.

Ze samohlásek rovná se

η, ι, českému **i**, *υ* staročeskému **y**; *ο, ω,* = **o**; *αι* = ä; *ει, οι* = **i**; *ου* = **u**; *αυ, ευ, ηυ, ωυ* = **av, ev, iv, ov**, neb jak se dříve v češtině psalo: aw, ew, iw, ow, ale před *ϑ, κ, ξ, π, σ, τ, φ, χ* = **af, ef, if, of** (*Λεύκα* v. Le'fka, *Μαυροκόρδατος* v. Mavroko'rdatos); *β* = v (*βῆμα* vysl. vi'ma, krok); *γ* = **gh** (s přídechem) před *α, ο, ου* a souhláskami (*Ῥίγας* v. Rhi'ghas); *γ* = j před *ε, ι, υ*; *γ* = nosovému **n** před *γ, κ, χ* (*Γεοργιάδης* v. Jeorjia'dis, (*Ἀ*)*γγελίδης* v. Anjeli'dis, *Ῥαγγάβης* v. Rhangha'vis);

ϑ = ostrému, *δ* = jemnému anglickému **th**.

Anglické **th** zavzní buď ostřeji (poněkud jako **dsh**), buď jemněji (poněkud jako **dzh**), jak totiž, dotknouce se slabě jazykem vniterní strany hořejších zubů, buď silnější, buď slabší dech vyrazíme, jazyk rychle zpět vztáhnouce. Ostřeji zní **th** v anglických slovech **thank, think, Bath**; jemněji ve slovech: **that, the, father**.

Podobně se ostřeji pronáší *ϑ*, na př. v novořeckých slovech **Thiva, Thiaki**, **Benthylos**, jemněji *δ*, na př. ve slovech: **Dukas, Domoko, Leonidi**. — *ζ* = staro-řeckému *ζ* = dz (Zante v. Dzante). *σ* = českému s, ale před *β, γ, δ, μ* = českému **z** (*ἄσβεστος* v. a'zvestos, nehašené vápno).

V cizích slovích platí

γκ za **g** (*Γκίκας* v. Gi'kas);

μπ za **b** (*ταμπάκος* v. tabákos);

ντ za **d** (*ντέγγι* v. de'ngi);

ντζ za **dž** (*ντζερεμὲς* v. džereme's);

τσ za **c** (*κορίτσι* v. korici, děva).

B) O sklonbě cizích jmen z novořeckého jazyka vzatých.

Tato skloňují se jako jména ze starořeckého jazyka pocházející:

a) podle vzoru „**ryba**“:
Thiva (Thēby), Mistra (Sparta), Maina a j.;

b) podle „**vévoda**“: Kuma, Dukas, Rhigas, Villaras, **gen.** Kumy, Duky, Rhigy, Villary;

c) podle „**zemja**“: Lamia (jinak Zeituni), Livadia, Nauplia, Kanea Morea, **gen.** Lamie, Moree, **akk.** Lamiu, Moreu;
d) podle „**sudia**“: Kapodistrias, Leukias, **g.** Kapodistrie, Leukie (v. Lefkie), **d.** Leukiovi, **akk.** Leukiu, **instr.** Leukiou;
e) podle „**holub**“: Benthylos, Kolliopulos, Maurokordatos, Sutzos (v. Sucos), Laskaris, Parmenidis (*Παρμενίδης*), Orfanidis, Pantaliotis, Trikupis, Ypsilantis, **gen.** Benthyla, Sutza, Laskara, Parmenida, Trikupa, Ypsilanta;
f) podle „**Beroun**“: Patras (**Patry** dle starého jména *Πατραί*), Korynthos, Olenos (pohoří), Pyrgos, **g.** do Patrasa nebo Pate'r (podle „Benátky“), Korintha, Olena, Pyrga, **dat.** ku Patrasu nebo Patrám, Korinthu, Olenu, **lok.** v Patrase nebo Patrách;
g) podle „**Dolany**“: Amaxichi, Argostoli, Atalanti, Kastri (staré Delfi), Zeituni (jinak Zamia), **g.** z Amaxich, Atalant, Kaster, Zeitun, **dat.** k Zeitunům;
h) podle „**muž**“: Skylitzis, **g.** Skylitze;
i) podle „**Chlumec**“: Topolias (staré Kopais, jezero), **g.** do Topolie, **d.** k Topolii, **lok.** v Topolii, **instr.** za Topoliem;
k) podle „**Brno**“: Zante (staré Za'kynthos), Domoko, Navarīno, Lepanto (staré Naupaktos), **gen.** Zanta, Domoka, **dat.** Domoku, **lok.** v Domoce atd.

§. 11.

Cizí jména z keltského jazyka, jež čítáme u spisovatelů řeckých a latinských, zvláště u Caesara ve knihách o válce gallské, buďtež v češtině skláněna dle pravidel svrchu již položených, na př. podlé vzoru „holub“: Buduognatus, Taximagulus, Allobrox, Dumnorix, Segōnax, Divico, **gen.** Buduognata, Allobrŏga, Dumnorĭga, Segonacta, Divicōna atd.

§. 12.

Ostatní jména novověkých jazyků indo-europských ohýbají se podobným způsobem. I tu sluší přihlížeti k rodu, kmeni a číslu.

Stane-li se při deklinaci nepatrná změna, na př. odsutím němého **-e**, může se česká přípona beze všeho znaménka přičiniti, jako ve slovech: Voltaire (v. Voltä'r), Hume (v. Jūm), Pope (v. Pōp), **gen.** Voltai'ra, Hu'ma, Po'pa. Pakli by odsutím němého **-e** výslovnosť utrpěla nebo v pochybnosť brána býti mohla, nebo se jménem, v český tvar oděným, státi se musila značná změna: němé **-e** se zachovává a připona vodorovnou čárkou se odděluje. Kdybychom na př. Bazin a Racine psali v genitivě Bazina a Racina, nevěděli bychom, ve kterém vlastním jméně má se **n nosovkou** vysloviti; dlužno tedy psáti: Bazin-a a Racine-a.

Dále podržeti jest němé **e**, kdybychom, odvrhnouce je, také těžký přízvučník (`) odstraniti musili, na př. ve jméně Ampère, **gen.** Ampère-a, nikoliv Ampèra, ježto by pak **e** jinak znělo.

Podobně budeme v dativě jména **Le Sage** psáti: **Le Sage-ovi** (v. Le Sa'žovi), ale v dativě jména **Lucca**: k Lukce, pročež již v ge-

nitivě **Lukky**. Mimo to potřebí jest, abychom užívali vodorovné čárky, kdykoli tvar nějakého jména od přípony rozeznati dlužno.

Kdybychom na př. genitiv města Cambray (v. Kanbrā') psali Cambraye, čtenář mohl by snadno se domnívati, že tato forma jest nominativem, jakož Coudraye a Laboulaye skutečně jsou nominativy.

Cizí jména novověkých jazyků mohou se skláněti podle týchže vzorů, jimiž se řídily deklinace slov řeckých a latinských.

§. 13.

Cizí jména vlaská.

A) O jich vyslovování.

Přízvuk se s latinským srovnává.

à, ò, ù se prodlužují, znějí tedy jako ā, ō, ū; ē = ä (nastrojme mluvidla k vyslovení ä, ale vyslovme ē):

c = **k** před **a, o, u, l, r**;
c = **č** před **e, i** (Cesare v. Čē'sare);
cia, cie, cio, ciu = ča, če, čo, ču (Boccaccio v. Bōkkā'ččo);
che, chi = **ke, ki** (Domenichi v. Dome'nyki);
ghe, ghi = **ge, gi**;
g = **g** před **a, o, u, l, r**;
g = **dž** před **e, i** (Adige v. A'dydže);
gia, gio, giu = **dža, džo, džu** (adagio v. adā'džo); ale agio vysl. ādžio.
gl = ľ (Bacchiglione v. Bākkiľō'ne).

Poznámka. Obyčejně se značí měkké ľ dvěma písmeny **lj**; ale při správném vyslovení nesmí býti **j** slyšeno. Měkké ľ vyslovíme, když jazyk ku patru úst přitiskneme. Srovnej měkké ľ polské a ruské.

gn = **ň** (Bologna v. Bolo'ňa);
gua, gue, gui guo = **gva, gve, gvi, gvo**;
qua, que, qui, quo = **kva, kve, kvi, kvo**;
s na začátku syllaby = českému **s** (senso, forse, falso);
sce, sci = **še, ši** (crescendo v. krešéndo).
scia, scio, sciu = **ša, šo, šu** (coscia v. koša);
h se nevyslovuje; **z** = **c**;

zdvojené hlásky, jako **cc, gg, pp, ss, tt** silněji se pronášejí než jednoduché a předcházející samohláska se dlouží.

B) O sklonbě cizích jmen vlaských.

Z nich deklinují se:

a) podle „**ryba**“ jména ženského rodu, ve kterých tvrdá souhláska předchází koncovou samohlásku **-a**: Lūcca, Ādda, Peschie'ra, **g.** Lukk**y**, Addy, Peschiery (v. Peskiā'ry), lok. v Luk**ce**, Peschie'ře (v. Peskiā'ře);

b) podle „**vévoda**“ jména mužského rodu, ve kterýchž tvrdá souhláska předchází koncovku **-a**: Petrar**ca**, Canō'va, **g.** Petrar**ky**, Canovy (srovn. špaň. jméno: Canō'vas);

c) podle „**zemja**“ jména ženského rodu, zakončená samohláskou **-a**, kterou samohláska nebo měkká souhláska předchází: Brescia (v. Brešja), Borgia (v. Bordža), Chioggia (v. Kiōdždža), Bologna (v. Bolo'ňa), Nizza (v. Ny'cca), Custozza (v. Kustō'cca), **gen.** do Brescie, Chioggie, **akk.** Nizzu, **lok.** v Bologni, Nizzi, Custozzi, **instr.** Custozzou; obecné jméno: loggia (v. lōdždža);

d) podle **„země“** jména ženského rodu zakončená samohláskou **-e**, kterouž měkká souhláska předchází: Beatrice (v. Beatrī'če), La Croce, Adige (v. A'dyže), **gen.** Beatrice, **dat.** Beatrici, **instr.** Beatricí;

e) podle **„sudia“** jména mužského rodu končící se v **-a**, kterou koncovku buď samohláska nebo měkká souhláska předchází: Doria, Andre'a, Costamagna (v. Kostama'ňa), Sforza (v. Sforca), Mazza (v. Mācca), **gen.** Andree (v. Andrä'je), Costamagne, Mazze, **dat.** Doriovi, **akk.** Andreu, Mazzu;

f) podle **„sudí“** obyčejně vlastní jména mužských osob vyzvukující v **-i**: Federici (v. Federīči), Giorgi (v. Džordži), Frangipani (v. Frandžipāny), Rossi, Boschetti, **g.** Federiciho, Georgi-ho, Rossi-ho, Rossi-ova opera.

Avšak správněji ohýbají se, předchází-li samohlásku **-i tvrdá** souhláska, podle „holub“; pakli předchází samohlásku **-i měkká** souhláska nebo samohláska podle „muž“. Neboť jména ta jsou **pluralia**, znamenajíce vlastně soubor osob k jednomu rodu náležejících, jakož: **i Montecchī e Capuletti**, od sing. Montecchio e Capuletto. Množné číslo povstalo tím způsobem, že původně se říkalo: Romeo **dei** Montechī, Giulia **dei** Capuletti, Francesco **degli** Orsini, a že později genitivy členu **dei**, **degli** se vypustily. Podobné pluralné formy sbíhají se též i v jazycích jiných, na př. ve španělském, portugalském a francouzském: Las Casas, Caldas, Villegas, Garcias, Ballestēros, Campomānos, Descartes, Desfontaines atd., kterážto jména odsuvše nekmenné **-s** skloňují se jako singularia podle příslušných vzorů, majíce v genitivě: Villegy, Garcie, Ballestēra atd.

Podobně mohou i vlaská jména odsouvati znak množného čísla, nekmenné **-i**, a deklinovati se jako singularia obyčejným během, na př.: Donizetti, Cherubini, Forcellini, Francesconi, Paganini, Pallavicini, Piccolomini, Petacci (v. Petāčči), Maffēi, **gen.** Donizetta, Cherubina, Forcellina, Francescona, Paganina, Pallavicina, Piccolomina, Petacce, Maffeie (v. Maffēije), opera Donizettova, Cherubinova, slovník Forcellinův, housle Paganinovy, dům Pallavicinův. Tvary tyto zajisté lépe znějí nežli Cherubini-ho, Paganini-ho, Pallavicini-ho, Piccolomini-ho, opera Cherubini-ova, housle Paganini-ovy, dům Pallavicini-ův atd.

Dále třeba uvážiti, jestliže beze všech rozpaků měníme řecké a latinské koncovky *-ος*, **-us**, *-ης*, *-ις*, *-ον*, **-um** v české skloňovací přípony, že nemáme příčiny, pro kterou bychom váhali s vlaským plurálným **-i** touž měrou naložiti.

Mimo to není žádné pravé obdoby mezi dlouhým českým **-í**, na př. ve slovech krejčí, průvodčí, sudí a mezi vlaským krátkým **-i**, na př. ve slovech: Torricellī, Bellinī, Donizettī; pročež není tu případu, ve kterém bychom užiti měli deklinace pronominálné. Neboť této bývá jenom tehdá potřebí, když se slova končí na dlouhé **-í**, jehož v jiné samohlásky nikterak nelze proměniti.

Toť poznali již naši předkové, kteří přílišným stahováním na př. slovo **sudija** v **sudí** proměnivše a takto je o všecku ohebnosť při-

pravivše, nuceni byli utéci se ku pronominálné deklinaci (sudí **gen.** sudího), nechtěli-li na zpáteční cestu (sudia **gen.** sudie) nastoupiti.

Jinak se má ovšem věc, jsou-li slova krátkým -ĭ zakončena; tu se dá samohláska -ĭ v jiné přípony substantivného sklánění snadno proměniti, jakož: Torricell-**i**, Torricell-**a**, Torricell-**u**, Toricell-**em**.

Toliko výjimkou mohlo by se náměstkového sklánění tehdáž užiti, když by nastala potřeba, rozeznávati křestná jména od příjmení. Kdyby nám bylo na př. deklinovati: Galileo Galilei, Gennaro Gennari, Lazaro Lazari, Quido Quidi, Zenone Zenoni — genitiv by zněl: Gennara Gennari-ho, Guida Guidi-ho v místo: Gennara Gennara, Guida Guida.

g) podle „**holub**" jména mužských osob vyznívající v samohlásky -**e**, -**i** (předchází-li tvrdá souhláska), -**o**, -ū: Cēsare, Pergolēse, Francesconi, Torquato Tāsso, Bōccāccio, Correggio (v. Kōrrēdždžo), Broglio (v. Bro'lio), Cantù, obecné pajazzo, g. Cēsara, Pergolēsa, Francescona, Boccaccia, Corregia,. Cantùa', pajazza.

Jména vlaská, též i z jiných jazyků vzatá, v samohlásku -**e**, kterou **tvrdá** souhláska nebo široká samohláska předchází, vyzvukující, jakož jsou: Cesare, Pergolese, Buonaparte, Cimabue, Kotzebue, Hohenlohe, Blaschke, Wanke, Wenzliczke, Löwe, Milde atd. nesprávně se sklánějí podle vzoru „**dobrý**": Cesare-ho, Pergolese-ho, Buonaparte-ho, Cimabue-ho, Kotzebue-ho, Hohenlohe-ho, Blaschke-ho, Wanke-ho, Wenzliczke-ho, ježto jsou zakončena samohláskou krátkou: -**e**. Že by skloňování to líbě znělo, nebude snad nikdo tvrditi. (Srovn. neživotná: Montefalcone, Ombrone, Alikante, Greifswalde, Ostende, Jenikale, **gen.** z Montefalcona, Ombrona, Alicanta, Greifswalda, Ostenda, Jenikala, **lok.** v Montefalconě, Alicantě, Ostendě atd.)

h) podle „Beroun" vlastní jména řek a vrchů zakončená samohlaskou -**e** neb -**o**, ježto jsou všechna mužského rodu: Bacchiglione (v. Bākkilione), Mincio (v. Minčo, Mincius), Tessīno neb Ticīno (Ticīnus), Ofanto (Aufidus), Monte-Argentaro (v. Ardžentā'ro), Monte-Cuccio (v. Kūččo), Monte-Viso (Vesulus), Monte-Gibello nebo Mongibello, jinak Aetna, **gen.** Bacchigliona, Mincia, Tessīna, Monte-Cuccia, Monte-Gibella.

i) podle „**Dolany**" jména měst a vesnic, ježto vyzvukujíce v samohlásku -**i**, pro podobné zakončení, které mají se jmény českých měst a vesnic: Mezirady, Všestudy, Nebužely, Doly, Olšany, Lipiny, Velvary, Veltrusy, Kostomlaty atd., za slova množného čísla pokládati se mohou, jakož: Lodi, Vercelli, Ascoli, Trā'pani, Rimini, Sassari, Assissi, Frascāti (v. Fraskā'ty), **gen.** do Trāpan, Rimin, Sassar, Frascat, **dat.** k Riminům, Frascatům.

k) podle „muž": doge (v. dodže), Petācci, Giorgi, Giacomāzzi, Mastāi, **gen.** doge, Petacce, Giorge (v. Džordže), Giacomazze, Mastāie (v. Mastāije), **dat.** dogi nebo dogiovi (v. dodžovi), Petacciovi (v. Petāččovi), Giorgiovi (v. Džordžovi) Mastāiovi (srovn. Bidpai, Gyulai, **gen.** Bidpaie, Gyulaie).

l) podle **„Pardubice"**: Portici (v. Portiči od slova **portico**), **g.** do Portič, **d.** k Portičům, **l.** v Portičích. Tedy Němá z Portič neboli portická.
m) podle **„Brno"**: Gildone, Monaco, Ajaccio (v. Ajā'ččo), Reggio (v. Rēdždžo), Cefalù, Corfù, **g.** Gildona, Monaka, Ajaccia (v. Ajāčča), Reggia (v. Rēdždža), Cefalù'a (v. Čefalùᵥa), **l.** v Gildoně, Monace, Ajacci, Reggi, Cefalùi (v. Čefulaji); — **obecná:** adagio, agio, arpēggio (v. arpēdždžo), fiasco, **g.** adagia (v. adā'dža), agia (v. ā'džia), arpeggia, fiaska.

§. 14.

Cizí jména španělská.

A) O jich vyslovování.

Končí-li se slovo souhláskou, klade se přízvuk z pravidla na poslední syllabu (Jua'n), pakli samohláskou, na předposlední syllabu (Sevi'lla).

b se jemněji pronáší nežli české **b**, podobajíc se téměř hlásce **v**;
ch = **č**; **ll** = ĺ (měkkému l); **ñ** = **ň**;
gua = gŭ-a; **gue**, **gui** = **ge**, **gi**; qua = qŭ-a; **que**, **qui** = **ke ki**;
s = všudy českému s;
x a místo něho novější **j** = ch (Mexico neb Mejico v. Mechiko);
z = ostrému anglickému **th** ve slově **thank**, jen že sykavka **s** musí více slyšána býti;
c má před **e**, **i** týže zvuk, ale před **a**, **o**, **u**, **l**, **r** = **k**;
d po samohlásce = jemnému anglickému **th** ve slově **father**, na př. ve slovích: **Todo**, **amado**, **cuadra**, **una**, **dosis**.

B) O sklánění cizích jmen španělských, které se řídí týmiž pravidly, jimiž sklonba vlaských jmen.

a) podle **„ryba"** deklinují se: Alca'ra, Mala'ga, Salama'nca, Zarago'za, **g.** Alcary, Malagy, Salamanky, Zaragozy, **lok.** v Alcaře, Malaze, Salamance.
b) podle **„Benátky"**: Carā'cas, Zacatē'cas, Formigas (ouskalí, vlastně mravenci), Tejas (v. Tē'chas), Cordilleras (v. Kordylē'ras), Hondū'ras), (v. Ondu'ras), Marquēsas, Pampas, Selvas a j., jichž **nominativ** českého tvaru ve větách zní: Caraky, Zacateky, Formigy, Tejy (v. Techy), Cordillery, Marquesy, Pampy, Selvy, **gen.** do Carak, Zacatek, Formig, Tej (v. Tech), Marques, Selv, **dat.** k Tejám, Pampám atd.

Pozn. Název španělského sněmu „Cortes" jest množné číslo ženského rodu slova „la corte", dvůr; má se tedy skláněti dle **„ryby"**: Corty, Cort, Cortám atd.

c) podle **„vévoda"**: Alba, Mechuca (v. Meču'ka) Loyola, Garcilas, Villegas (v. Vilegas), Canō'vas, Las Casas (celé jméno: **Bartolome de** las Casas), **g.** Alby, Mechuky, Garcily, Canō'vy, Las Casy, **dat.** Las Casovi, **akk.** Las Casu atd.
d) podle **„zemja"**: Murcia, Guipuzcoa, Mancha (v. Manča), Antilla (v. Antila, Sevilla (v. Sevila), Coruña: **obecné:** doña (paní), cachucha (tanec spanělský), **g.** do Murcie, Guipuzcoe, Manche, Antille, Coruñe, cachuche, **akk.** Sevillu (v Sevilu, Coruñu), **lok.**

v Murcii, Manchi, Antilli; **množn. čísla nom.** Antille, nikoliv Antilly, poněvadž l jest měkké, z Antill (v. Antil), **dat.** Antillám (v. Antilám), **lok.** na Antillách (v. Antilách).

c) podle **„sudia“**: Cavarrubias, Iglesias, Garcias a Garcia, Concha (v. Konča), Zorilla, Mendă'ňa, **g.** Iglesie, Garcie, Conche, Zorille (v. Dshorile), **d.** Mendaňovi, **a.** Mendaňu.

f) podle **„holub“**: Cid (v. Dshid), Miguel (v. Mige'l), Juan (v. Chua'n), Castellar (v. Kastela'r), Diaz (v. Dīadsh, Didācus), Luiz (Ludovicus), don Quijote neboli Quixote (v. Kichō'te), Lo'pe neboli López, Henrique (v. Enrī'ke) neboli Henrī'quez, A'lvăro neboli Alvarē'z, Ferna'ndo neboli Ferna'ndez, Rodrīgo neboli Rodrīguez, Sa'ncho neboli Sa'nchez (v. Sa'nčedsh), Va'sco neboli Va'squez, Gō'mez, Martī'nez, Ballestē'ros (v. Balestēros), Campomā'nos, Ca'mpos, Mesonē'ros, don Carlos, Caňizā'res, Cerva'ntes, Morā'les, Quiňo'nes, Jimē'nes nebo Ximenes, **g.** Cida, Diaza, Luiza, Gomeza. Co se týče jmen dvojího nominativu, může se užívati v nepřímých pádech toliko kratšího tvaru, jako: Lopa, Henrika, Rodriga, Sancha atd.

Ve vlastním jméně Carlos (Carolus, Charles) není **s** kmenové ani v ostatních jménech: Ballesteros, Campomanos, Campos atd., poněvadž jsou jména ta množného čísla, na př. ballestero znamená **střelce**, mano **ruku**, campo **pole**, moral **moruši**, mesonero **hostinského** atd.; odsouvá se tedy v nepřímých pádech **s a** sklání se takto: od Ballestēra, Campomāna, Campa, k Cervantovi, Moralovi, Quiňovi (srovnej portugalská cizí jména: Magalhães, Camões §. 15., B. f., francouzská jména: Descartes, Desjardins, Deslandes, Desmoulins §. 16, B. f., vlaská jména §. 13, B. f.).

g) podle **„Beroun“**: Madrī'd, Valladŏlī'd (v. Valadolid, Santande'r (v. Santandă'r), Ecuadō'r, Villa'r (v. Vilar), Aranjue'z, Badajoz (v. Badzhachō'dsh), Cā'diz, Jere'z de la Fronte'ra, E'bro, Tajo (v. Ta'cho), Manzana'res, Madriga'l, **g.** do Madri'da, Valladoli'da, Santande'ra, Aranjue'za, Badaj'oza, Cā'diza, Jere'za de la Fronte'ra, E'bra, Tāja, Madriga'la, ale obecné jméno **madrigá'l**, druh lyrických basní, má v genitivě madriga'lu (srovnej města a látku dle nich nazvanou: Manchester **g.** Manchestra, manchester **g.** manchestru, Bristol **g.** Bristola, bristol **g.** bristolu, Damašek **g.** Damaška, damašek **g.** damašku a j.);

h) podle **„Dolany“**: Cele'bes, A'ndes, Cā'ceres, Linā'res, Bu'rgos (burgo, městečko), Madride'jos, Matamo'ros, Llanos (v. Lanos), — **nominativ** českého tvaru u větách: Cele'by, A'ndy, Ca'cery, Lina'ry, Burgy, Madridejy (v. Madzhridzhechy), Matamo'ry, Llany, **g.** od Celeb, And, Cacer, Burg, **d.** k Celebům, Andům, Linarům, Madride'jům atd.;

i) podle „muž“: Arguelles (v. Arge'les), Monta'ňes, **g.** Argue'lle, Monta'ňe (srovnej portugalská jména §. 15., B. i., francouzská jména §. 16., B. k.).

k) podle „Brno“: Alicante (před -e jest tvrdá souhláska) Murvie'dro (Murus vetus, staré Saguntum), Tole'do (v. Tóle'dzho), (Trujillo (v. Truchi'lo), **gen.** Alicanta, Murviedra atd.;
l) podle „Plotiště“ sklánějí se jména, jež mají před -e měkkou souhlásku: Falaniche (v. Falaniče), **gen.** z Falaniche, **dat.** k Falanichi.

§. 15.

Cizí jména portugalská.

A) O jich vyslovování.

ã = **an**, krátké **o** = **u**, **õ** = **on**, **ao** = **au**, **ão** = **aun**, **ãe's** = **aen's**, **õe's** = **oen's** neb = **on's**, kdež souhláska **n** všude jest nosovkou. Chceme-li tuto náležitě vysloviti, na př. v syllabě -an, mějme pozor na rozdíl, jakým **n** v našich slovích: Anna a Hanka se pronáší. V onom vyslovujeme **n** tím způsobem, že špičku jazyka k hořejší dásni přitiskujeme; v tomto pronášíme **n** tím činem, že ani jazykem nehýbeme, toliko přídech nosem propouštějíce.

Podobně se má věc u vyslovování nosovky **n** v portugalských a francouzských slovích **sema'na** a **Pancas**, **l'anne'e** a **l'ancre**, jen že pronášejíce syllabu **an** v **Pancas** a **l'ancre** poněkud silněji dech nosem vyrážíme.

ou = **oi**, někdy = ō (Douro, Doiro, špan. Duero).

Ze souhlásek zní **c** před **e**, **i** = **s**, před **a**, **o**, **u**, **l**, **r** = **k**;

c opatřené **cedillou** zní také před **a**, **o** = **s** (Valença v. Valensa);

m a **n** na konci syllab jsou nosovkami (Santarem v. Santare'n, irman v. irman);

s na konci slov množného čísla = polskému ś, totiž šišlavému zvuku mezi **s** a **š** (Alfayates, Mossamedes v. Alfaja'teś, Mossame'deś);

ch = **š** (Abranches v. Abra'nšeś);

x na počátku syllaby též = **š** (Xingu v. Šingū, řeka v Brasilii, baixo v. bai'šu);

x = **ks** nejvíce ve slovích z latiny pocházejících (nexo v. neksu);
j = **ž** před **a**, **e**, **i**, **o**, **u**, **y** (Rio de Janeiro v. Ri'u de Žanēiru, Tejo v. Težu);
g = **ž** před **e**, **i** (Serra de Gerez v. Serra de Žē'rez);
gua = gŭ-a; **gue**, **gui** = **ge**, **gi**;
qua = qŭ-a; **que**, **qui** = **ke**, **ki** (Alboque'rque v. Albuke'rke);
h jest nehlasné (Hespanha v. Espa'ňa);
lh = ĺ (Batalha v. Bataĺa);
nh = **ň** (Noronha v. Noro'ňa);
z = českému **z**.

B) O sklánění cizích jmen portugalských.

a) podle „**ryba**“: Coimbra (v. Coi'nbra) **g.** Coimbry;
b) podle „**Benátky**“: Pancaś, Entra'daś, Vendaś Novaś, Arrayolaś, Elvaś, **nominativ** českého tvaru u větě: Panky, Entrady, Vendy Nové, Arrayoly, Elvy, **gen.** do Pank, Entrad, Vend Nových, Elv, **dat.** k Pankám atd.;
c) podle „**vévoda**“: Parboza, Olvēira (básník), Souza (v. Soiza), Caldaś, **g.** Barbo'zy, Olivēiry, Caldy;
d) podle „**zemja**“: Goa, Lisbō'a (Lisabon), Caminha (v. Kamī'ňa), Jurumenha (Žurumě'ňa), Bata'lha, Bragança, Valença do Minho (v. Valensa du Miňu), **gen.** Goe, Caminhe, Batalhe (v. Bataĺe), Bragance, Valence (v. Valense), **dat.** k Jurumě'nhi, Braganci,

Valenci, **akk.** Gou, Caminhu, **lok.** v Goi, Caminhi, **instr.** před Caminhou, Bragançou;

e) podle **„sudia“**: Norō'nha, Saldă'nha (v. Salda'ňa), **g.** Norō'ňe, Saldă'ňe, **d.** Noronhi neb Noronhovi, **a.** Saldanhu;

f) podle **„holub**: Alca'çar (v. Alka'sar), Diny's (Dionysius), Alvare's, Conça'lves, Go'mes, Domi'ngos, Ma'ttos, Alboque'rque (v. Albukerke, alba quercus), Agosti'nho, Agosti'ňu, Mouzi'nho (v. Moizi'ňu), Vasco (v. Vasku), Garção (v. Garsa'un), Camões (v. Kamō'enś), Magalhães (v. Magală'enś), **g.** Alcaça'ra, Diny'sa, Alvare'sa (srovn. španělská jména §. 14., B, f), Conçalvesa, Gomesa, Dominga, Matta, Alboquerka, Agostinha, Garçă'uua, Camō'ena, Magalhā'ena.

Pozn. Camões a Magalhães jsou sice formy množného čísla, avšak odsuvše **nekmenné s** ohýbají se zcela podle „holub“ (srovn. španělská jména §. 14., B, f, Ballestēros, Mesonē'ros, Cervantes a t. d., francouzská jména: Descartes, Deslandes, Desfontaines a j., §. 16. B, f).

g) podle **„Beroun“**: Funchal (v. Funšal, hl. město na Madē'iře), Setu'val, Santarem (v. Santā'ren), Cámpomayor, Douro (v. Doiru), Minho (v. Miňu), Tejo (v. Težu), Ri'o de Janeiro (v. Riu de Žanē'iru), **g.** do Funchala, Santarema, Minha atd.;

h) podle **„Dolany“**: Abranteś, Alfaya'teś, Chaveś (v. Ša'veś), Mossame'deś (ostrovy), Santoś, — **nominativ** české formy u větě: Abranty, Alfayaty, Chavy, Mossamedy, Santy, **gen.** z Abrant, Alfayat, **d.** k Chavům, Santům atd.;

i) podle **„muž“**: Abrancheś (v. Abranšeś), **g.** Abranche, **d.** Abranchovi atd. (srovn. francouzská jména: Sauvages; Guignes §. 16. B, k);

k) podle **„Brno“**: Alga'rve (před **-e** jest samohláska tvrdá), Monchique (v. Monši'ke), Ourique (v. Oiri'ke), Faro (v. Faru), Porto (Oporto v. Oportu), Curaçāo (v. Kurasā'un), Fundão (v. Fundā'un), Makāo, **g.** z Algarva, Monchika, Ourika Fundā'una, **l.** v Algarvě, Monchi'ku nebo Monchice, Oportě, Fundāuně atd.;

l) podle **„Plotiště“**: Peniche (v. Peni'še, před **-e** jest samohláska měkká), **g.** z Peniche, **d.** k Penichi, **t.** v Penichi.

§. 16.

Cizí jména francouzská.

A) O jich vyslovování.

a) O přízvuku. Ve francouzských slovech má buď poslední nebo předposlední syllaba přízvuk, předposlední tehdáž, když samohláska **e** nejsouc žádným pravopisným znaménkem opatřena, slovo zakončuje: l'amour (vysl. lamū'r, láska), aimable (v. ämā'bl, lásky hoden).

Pravopisná znaménka, jež obyčejně slovou akcenty: l'accent aigu (laksa'n ägü', přízvučník ostrý), l'acc. grave (v. grä'v, těžký neb nízký), l'acc. circonflexe (v. sirconflex, průtažný: /\ ∧), nezasluhují toho jména, poněvadž ve mnohých pří-

padech neoznačují samohlásek přízvučných, na př. ve slovích: général, il achètera (v. il ašetr'a'), Châteauroux (v. Šätörū') syllaby **gé, né, ché, châ** nejsou přízvučné, nýbrž syllaby: **ra'l, ra', rou'x.**

Řečená znaménka mohou jen tehdáž nazývati se přízvučníky, když jimi přízvučné syllaby jsou označeny: le carré (v. karre', čtverhran), la mère (v. mär, mát), l'impôt (v. lănpō', daň).

Ostatně se klade **accent aigu** nade hlasným **e** v syllabě otevřené, následuje-li syllaba se hlasnou samohláskou a kromě toho na konci slov: la sérénité, Linné; **accent grave** nade hlasným **e** v syllabě otevřené, následuje-li syllaba s nehlasným **e**: Ampère, Molière; **accent circonflexe** nade hlasným **e** v syllabě otevřené i nad jinými dlouhými samohláskami, po nichž na mnoze nějaká hláska, nejčastěji **s** se vysula: château, původně castellum, Saône (v. Sōn) dříve Saogonna neb Sauconna.

Pozn. Kdež nebude přízvuk nad poslední nebo předposlední syllabou kladen, tam se vždycky vyrozumívá.

b) O nosovém zvuku. **An, am, en, em** = **ăn**: Seda'n, Chambéry (v. Šănbery'), Argenteuil (v. Aržăntö'l neb Aržăntö'j), Vieuxtemps (v. Viöta'n); **in, im, yn, ym** = **än** (Fenin v. Fənä'n, Imbert v. Änbä'r, syntaxe, symbole);

oin = ŏän (le foin v. lə fŏăn);

on, om = **ōn** (Dijon v. Dyžo'n, Franche-Comté v. Franš-Cōnté');

un um = **ön** (Verdun v. Värdö'n, parfum v. parfö'n, vůně).

c) O samohláskách a dvojhláskách.

e jesti čtvero:

1) úzké neb zavřené, při jehož vyslovení se hrdlo zouží a kteréž se poněkud rovná českému **e** ve slově **kéž**, nehledímě-li tu k jeho délce. Nastrojme mluvidla k vyslovení **i**, ale místo něho vyslovme **e**. Toto **e** mívá accent aigu (Condé, Fouqué), neb stává v koncovkách před souhláskou nehlasnou (Ăngers v. Ănže', Béranger v. Berănže');

2) široké neb otevřené, při jehož vyslovení se hrdlo rozšíří a kteréž se rovná německému **ä** ve slově **Bär** a poněkud českému **é** ve slově **péro**. Nastrojme mluvidla k vyslovení **a**, ale v místo něho vyslovme **e**. Toto **e** mívá accent grave neb circonflexe (Ampère v. Ănpä'r, enquête v. ănkä't), aneb vyskýtá se v syllabách hlásnou souhláskou zavřených (D'Alembert v. D'Alănbä'r, Auxerre v. Osä'rr);

3) polohlasné neb polokrátké, podobajíc se staroslovanské polohlásce **ъ** a znějíc temně skoro jako německé **ö** ve slově Löffel, ale polovinou krátčeji. Aby pak se polohláska ta od obyčejného **ö** rozeznávala, menším tvarem ə označována bude (Charleroi v. Šarlərŏa').

e pronáší se polohlasně:

α) ve slovech jednosyllabných, na př. **le, de** vysl. lə, də neb lъ, dъ, **le** journal, Fénelon **de** Salignac (v. Fen'lōn də neb dъ Saliňak);

β) na konci syllab v násloví a středosloví, není-li **e** žádným znaménkem (/ \ ^) opatřeno (Besançon v. Bəsănsōn neb Bъsănso'n, Jemappes v. Žəma'pp nebo Žъma'pp).

4) nehlasné, vyskýtajíc se

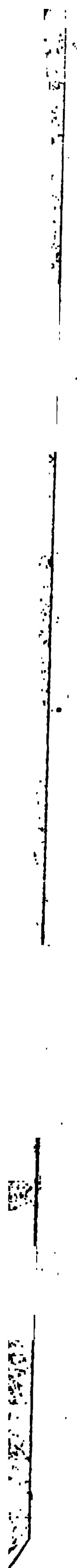
α) na konci dvou- nebo vícesyllabných slov, kdež nebývá akcentem označeno (Scribe v. Skrīb, Malherbe v. Malärb);

β) na konci syllab v násloví a středosloví, jestliže pronesení slova bez něho tvrdým se nestává (la promenade v. la prom'na'd, Maizerais v. Mäz'rä', Pichegru v. Piš'grü').

u = staročeskému **y** neb německému **ü** (Trochu v. Trošü'). Nastrojme mluvidla k vyslovení **u**, ale v místo něho vyslovme **i**.

y z pravidla = **i**; **y** mezi dvěma samohláskama = **ii**, z nichž prvé **i** ku předcházející, druhé k následující samohlásce náleží (loyal = loi-ial v. lŏa-ĭal, Bayonne — Bai-ionne v. Bai-ĭo'nn).

Ve dvojhláskách: **ia, ie, ieu, io, iou** jest **i** polokrátké, přecházejíc téměř **v j**; ve dvojhlásce **oi** zní **o**, v **ui** zní **u** polokrátce, pročež všecky tři u vyslovení men-

ším písmenem se označují (fiacre v. fĭa'kr nebo téměř fja'kr, Amiens v. Amĭă'n neb Amjă'n, adieu v. adĭö' neb adjö', Collioure v. Kollĭū'r neb Koljū'r, Boileau v. Bŭalō', Tuileries v. Tŭilərī' neb Tŭilъrī');

ai, ei, ay, ey = ä (souverain v. suv'rä'n, Seine v. Sän, Bayle v. Bäl, Talleyrand v, Tallăra'n);

au, eau = ō (Pau v. Pō, Rousseau v. Rūssō');

eu, oeu = ö (Batteux v. Battö' Elboeuf v. Älbö'f, objevce zasypaného Herkulānea). Nastrojme mluvidla k vyslovení ō, ale v místo něho vyslovme ē.

ou = ū neb ŭ a ve dvojhlásce **oui** = polokrátkému ŭ (Anjou v. Anžū', Loueche v. Lŭē'š, Louis v. Lŭi');

ail = aĭ, **aille** = āĭ (viz Littré-ův slovník), dle Pařížského dialektu **ail** = **aj**, **aille** = āj (détail v. deta'ĭ nebo deta'j, Versailles v. Värsā'ĭ nebo Värsā'j);

eil = **äĭ**, **eille** = **äĭ** (viz řečený slovník) neb jak sprostší třída v Paříži vyslovuje **eil** = **äj**, **eille** = äj, (soleil v. soläĭ neb solä'j, Marseille v. Marsä'ĭ nebo Marsä'j);

euil = **öĭ** neb **öj**, **euille** = öĭ neb öj (Nanteuil v. Nantö'ĭ nebo Nantö'j, portefeuille v. portəfö'ĭ nebo portъfö'j).

Ze souhlásek zní

c = **k** před **a, o, u, l, r** (Condé, Crespy v. Kräpy');

c = **s** před **e, i** (Cévennes v. Sevän, Civray v. Sivrä');

ç = **s** (Alençon v. Alanso'n);

ch = **š** (Rochefort v. Roš'fō'r);

j = **ž** (journal v. žurna'l);

g = **g** před **a, o, u, l, r** (Gringore v. Grängō'r);

g = **ž** před **e, i, y** (Georges v. Žorž);

gn = **ň** (Bourgogne v. Burgo'ň), **gue, gui** = **ge, gi** (Gueroult v. Gerū', Guise v. Gīz);

qua, que, qui, quo = **ka, ke, ki, ko** (qnarantaine v. karantă'n, Quesnoy v. Kä'nŭa', Quoy v. Kŏa', fr. lékař):

tia, tie, tio ve slovích řeckého a latinského původu = sia, sie, sio (nation v. nāsĭo'n);

h němé (ache muette), jež obyčejně přichází ve slovích z řečtiny a latiny pocházejících, se nevyslovuje (l'homme v. lom); také **h** dyšné (ache aspirée) jenom velmi slabým přídechem se pronáší, že ho téměř ani slyšeti není. Znamenati se bude jemným přídešníkem řeckým (ʽ), na př.: Le Havre de Grâce v. Lö ʼĀvr dö Grās. Že má **ache aspirée** jakousi platnosť, vysvítá z toho, že se před ním **e** ve členech **le** a **la** neapostrofuje a **s** ve členu **les** nepronáší, na př. **le** hazard, **la** hache, les hardes (v. lä ʽard), jak se to děje před **ache muette**, na př. ve slovích: l'homme, l'heure (místo le homme, la heure), les hommes (v. läzo'm).

Mnohé souhlásky, jakož **d, t, b, p, s, z, x** z pravidla na konci slov se zamlčují, jako: Saint Cloud v. Sän Klū', Herbois, Guizot, Falloux, Dumouriez.

B) O sklonbě cizích jmen francouzských. Tato jest pro náramnou bohatosť a rozmanitosť koncovek jmen francouzských velmi obtížna. Aby se ohýbání poněkud usnadnilo, jeví se toho pilná potřeba, abychom jména ta náležitě roztřídili dle rodu, kmene a čísla a položili proto skloňovacích **vzorů** více než jinde.

1. Co se týče rodu, zeměpisná jména němým **e** zakončená jsou z pravidla rodu ženského: La Hogue (v. La 'Ōg), La Manche (v. La Manš), La Seine (v. La Sän), La Rochelle (v. La Rošä'll); ostatní geografická jména jsou rodu mužského, vyjmou-li se jména místní, jichž užívá se brzo v mužském, brzo v ženském rodě: Orléans fut delivré par Jeanne d'Arc. Chante, heureuse Orléans, les vengeurs de la France! (Grammaire des Grammaires par Jirault-Duvivier, str. 122.)

Rovněž osobní náměstky, ke jménům měst se vztahující, kladou se brzo v rod mužský, brzo v ženský: Stockholm a peu de monuments remarquables; **elle** (rozuměj: La ville de Stockholm) neb **il** est sous ce rapport inférieure neb inférieur à Copenhague (Französische Grammatik von Ploetz. Berlin, 17té vydání, na str. 165.).

Francouzština, jakož i ostatní romanští jazykové, středního rodu sice neznají, avšak jména vyzvukující v **au**, **eau** = ō, v **eu** = ő, v **ou** = ū, v **é** = e, v **ai**, **ay**, **ey** = ǟ dlužno v češtině za neutra pokládati a dle **vzorů** „slovo" nebo „Brno", pole neb „Plotiště" skláněti, na př. tableau (v. tablō'), Bordeau, Bossieu (v. Bossiő'), Anjou (v. Anžū), canapé, Beaucé (v. Bōse'), Chalay (v. Šalǟ'), Arvey (v. Arvǟ').

2. Kmenem jest obyčejně nominativ jedn. čísla: Toulouse (v. Tulū'z, Tolosa), Toul, Sedan, Adour atd. **s** a **x** nenáležejí z pravidla ke kmeni, jsouce znakem množn. čísla: Les Bastīdes, Les Boissières (v. Lä Bŏassiä'r), Les Aulneaux (v. Ōlnō'), Bordeaux.

Též ve jménech jednotn. čísla: Charles (Carolus), Jacques (Jacōbus), Jules (Julius), Georges (Georgius) není **s** kmenovým, nýbrž pouze ukazovací náměstkou, která zachovala se také v českých slovech: **dnes**, **letos**.

Naproti tomu přísluší **s** a **x** kmeni ve jménech: Calai**s** (Calesium), Valoi**s** (Vadisus), Nîme**s** (Nemausus), Montpenou**x**, (Mons Spinōsus), Montpeyrou**x** (Mons Petrōsus) atd.

Podle kmenových souhlásek a samohlásek dlužno také při francouzských jménech v češtině rozeznávati dvojí sklánění: **široké** a **úzké**. Je-li kmenová souhláska tvrdá nebo samohláska široká: **o**, **u**, nebo zní-li skupení samohlásek jako samohláska široká: **au**, **eau** = ō, **eu** = ő, **ue** = ű, **ou** = ū, **oue** = ū, cizí jméno francouzské bude se ohýbati v češtině podle široké deklinace; pakli jest kmenová souhláska měkká: **che**, **ge**, **ail**, **aille**, **eil**, **eille**, neb samohláska úzká: **é**, nebo zní-li skupení samohlásek jako samohláska úzká: **ée** = ē, **ie** = ī, **ai**, **ay**, **aye**, **ey** = ǟ, bude se ohýbati podle úzké deklinace, na př.: La Loire, Varenne, Bayonne podle „**ryba**", Varennes, Les Brosses, Les Chalmettes podle „**ryby**" nebo „**Benátky**"; Abailard, Guizot, Trochu, Boileau (v. Bŏalō'), Richelieu (v. Riš'lįő') podle „**holub**";

Cherbourg, Rouen, Brest podle „**Beroun**";

Orange (v. Ora'nž), Bourgogne (v. Burgo'ň), La Grée, La Tuilerie (v. La Tüilörī') podle „**země**";

Le Sage (v. Lö Sǟž), Linné, Fontenay (v. Fontönä') podle „**muž**";

Le détail (v. lö detaĭ nebo deta'j), Le Carouge (v. Karū'ž), Charleroi (v. Šarlörŏa') podle „**meč**" nebo „**Chlumec**";

plateau, Locmalo, Saint Lô, Choiseau (v. Šŏazō') podle „**slovo**" nebo „**Brno**";

coupé, comité, Baugé, Cambray (v. Kanbrǟ') podle „**pole**" nebo „**Plotiště**". —

Jakož obecná jména: adresse, brochure, conduite, roulade atd. již v nominativě jednotného čísla přijímají nový tvar: adre'ssa, brochu'ra, condui'ta, roulā'da, tak i vlastní jména, na př.: La Brosse,

La Calmette, La Loire, La Seine, mohou u větách již v nominativě odíti se českou formou: La Brossa, Calmetta, Loira, Seina.

Zvláště musí vlastní jména množn. čísla u větách francouzský nominativ v český proměniti, ježto se zajisté příčí duchu jazyka českého říkati: Ardennes (v. Ardä'nn) **jsou** nízké, Céve'nnes jsou dlouhé, Fougères (v. Fužär) vyhořely, Pignols (v. Pigno'l) se vzbouřily, na místě: Arde'nny jsou nízké, Céve'nny jsou dlouhé, Fougère-y (v. Fužä'ry) vyhořely, Pigno'ly se vzbouřily.

Na mappách ovšem zeměpisná jména mohou svůj původní tvar v nominativě podržeti; avšak i zde radno připojiti českou koncovku krátce; na př.: Loire, -ra, Ardennes, -ny, Orléans, -ny, Tours, -ry, Bourges, -ge-e (v. Bu'rže), Broches, -che-e (v. Bro'še). —

3. Ke správnému sklánění cizích jmen francouzských také jest nevyhnutelně potřebí, aby jednotné číslo ode množného náležitě se rozeznávalo, což nemá tehdy zcela žádných obtíží, když užívá se téhož jména i v jednotném i ve množném čísle a kromě toho i členu: **le**, **la**, **les**, na př.:

La Seauve,	Les Seauves,
La Planque,	Les Planques,
La Potherie,	Les Potheries,
Le Sablon,	Les Sablons,
Le Gat,	Les Gats.

Pozoru hodno jest, že někdy se klade člen v jednotném, ale vypouští v množném čísle, a že druhdy naopak se děje, jakož:

La Fougère,	Fougères,
La Charbonière,	Charbonières,
Mare,	Les Mares,
Sable,	Les Sables,
Charbonier.	Les Charboniers.

Obyčejně se však při jménech místních ani v jednotném, ani ve množném čísle artikulu neužívá, na př.:

Colonge (Colonia),	Colonges (Coloniae),
Bazoge (Basilica),	Bazoges (Basilicae),
Noaille,	Noailles (v. Noa'l neb Noa'j),
Varenne,	Varennes,
Chalon,	Châlons,
Bordeau.	Bordeaux.

Avšak byť i jména místní ani jednotného čísla, ani členu „**les**" neměla, můžeme z původu jejich a z přípon **s**, **es**, **x** množné číslo poznati. Neboť pochází-li některé místní jméno, zakončené písmeny **s**, **es**, **x**, od latinského místního jména množného čísla neb ode jména starých obyvatelů, nelze býti o jeho množném čísle žádné pochybnosti. Tak pocházejí na př. pluralia: Colonges, Coulonges, Coulenches, Coulances, všecka od lat. **Coloniae**, — Bazoilles, Bazolles, Bazugues, Bazoches, Bazoges, všecka od lat. Basilicae — Mazères, Mazières Mazerolles, Mazeyrolles od **Māceriae** (zahradní zdi z hlíny), — Almanèches od Almaniscae, Romanèches od Romaniscae, Tronsanges od

Trozongiae, Suzanges od Suzíngae, Valentinges od Valentingae, Les Amognes od Ammoniae, Arques od Arcae, Tourreilles od Torriliae. Escorailles od Scoralia (neutrum plurale), Versailles od Versalia (n. plur.), Chartres od Castra, Bordeaux od Burdigala (n. plur.). — Orléans od starých obyvatelů Aureliāni, Amiens od Ambiāni, Sens od Senōnes, Châlons od Catalauni (ale Chalon jednotn. čísla od Cabillo-ōnis), Soissons od Suessiōnes, Angers od Andegăvi, Poitiers od Pictāvi, Tours od Tūrōnes, Rennes od Rēdōnes, Vannes od Venĕti, Nantes od Namnētes, Saintes od Santŏnes, Lambres od Lambri, Tongres od Tungri, Langres od Lingŏnes (přechody: Ling'nes, Lang'nes. Langres, jakož diaconus, diac'ne, diacre). Chartres od Carnūtes (přechody: Carn'tes, Charn'tes, metathesí Chart'nes, Chartres), Bourges od Bituriges, Limoges od Lemovīces, Troyes od Tricasses, Meaux od Meldi atd.

Pozn. Hippolyte Cocheris, nombre des Sociétés savantes au ministère de l'instruction publique, praví ve své knize: Origine et formation de noms de lieu (vydané v Paříži) o jménech místních, jež pocházejí od starých obyvatelů, na str. 78. takto: Au quatrième siècle on trouve les noms des peuples unis à ceux des villes, qui s'appelèrent Samarobriva Ambianorum (Samarobrive **des** Ambiens), Noviodunum, puis Augusta Suessionum (Noviodunum **des** Suessions) atd. Puis le nom de la ville disparut, ne laissant que celui du peuple, et c'est ainsi qu' Amiens succéda à Samarobrive, Soissons à Augusta atd.

Pravdě se docela podobá, že místní jména, odvozená od starých obyvatelů, měla někdy při sobě nominativ artikulu množného čísla „**les**", poněvadž v genitivě se ho užívalo: Samarobrive **des** Ambiens, a poněvadž se člen „les" posud ke mladším jménům místním přidává, na př.: Les Adams, Les Auberts, Les Baillys, Les Bazins, Les Bernards, Les Benoits (srovn. naše: Bernartici, Bernartice, Benešovici, Benešovice), Les Cochards atd.

Některá místní jména, ač mají koncovku **s**, **es**, **x**, jsou jenom zdánlivě pluralia, ježto pocházejí od místních jmen jednotného čísla, na př.: Sougras od Sogradus, Le Bourgas od Burguetum. Beunas od Busnacum, Doubs od Dubis, Montempuis od Montepodium, Thours od Thoarcius, Le Gers od Egertius, Solliès od Solarium, Mauriès od Mauranicus, Maulaix od Mallesius, Creux od Crussius, Marcoux od Mercurius, Amberloux od Amberlacum, Ouroux od Oratorium, Montpenoux od Mons Spinosus, Montpeyroux od Mons Petrosus atd. Více takovýchto jmen jesti v rejstříku uvedeno, a že se podle „Beroun" sklánějí, poznamenáno. — Že Francouzové místní jména tvaru množného, zvláště pak ta, která jsou členem „**les**" opatřena, skutečně posud pokládají za pluralia, vysvítá jasně z následujících příkladů, vyňatých z knihy Hippolyta Cocherisa, na str. 49:

Les Bruyères ètai**ent** appel**ées**, na str. 73.: Les Grés dériv**és**, na str. 130.: Les Planques étai**ent** atd. Na str. 163. prohlásil se spisovatel o jméně místním „Les Autels" tímto způsobem: Ce qu'il y a d'assez singulier, c'est que ce mot (Les Autels) n'a jamais été employé qu'au **pluriel** dans la langue géographique.

Také J. Quicherat, professeur a l'école impérial des chartes, praví ve své knize:

De la Formation française des anciens noms de lieu. A Paris 1867 na str. 15.: Quant aux noms masculins de la seconde déclinaison, employés de même au pluriel d'une manière indéclinable, ils (starší Francouzi) ont pris tantôt la désinence muette, tantôt la désinence sourde, en conservant l'**s** ou une consonne équivalente (míní **x**), comme **signe** du **pluriel**: Lambros, Lambre**s** (départ. du Nord); Tungris, Tongre**s** (départ. Belgique); Remis, Reims; Meldis, Meau**x**.

Kdyby byli Francouzi při místních jménech množného čísla všude užívali členu „**les**", nebyli by zajisté prodlením několika století pozbyli vědomí, že jména ta jsou **pluralia**.

Nyní ovšem ani nevědí, jakého rodu jsou jména, od starých obyvatelů odvozená (viz „Orléans" **lit**. B. Č. 1), spojujíce je jakož singularia brzo s výrokem mužského, brzo ženského rodu.

Avšak v tomto počínání, jež nemá vědeckého základu, netřeba nám následovati Francouzů, jakož nedáváme se másti německými sousedy, kteří všecka jména měst a vesnic mají za slova středního rodu jednotného čísla, pravíce: Das hundertthürmige Prag, das schöne Neapel, das altehrwürdige Rom, das Jena, das Altona, das Aachen, das Sigmaringen, das Dünkirchen, das Hohenlinden atd., kdežto v českém jazyku jsou Jena, Altona ženského rodu, jednotn. čísla, Áchy (lépe než Cáchy), Sigmarinky, Dünkirchy, Hohenlindy jsou ženského rodu množn. čísla.

Aby skloňování cizích jmen francouzských snáze přehlednouti se mohlo, zvláštní tabulka vyhotovena jest a knize připojena (str. 59.).

Kromě toho jsou ještě uvedeny následující příklady, jimiž by skloňování podle jednotlivých tvarů stalo se jasnějším.

a) Podle „**ryba**" ohýbají se obecná jména: roulā'da, reclā'ma, mela'ssa, deba'tta, chemisē'tta, silhouē'tta (v. siluā'tta), enquêta (v. ankā'ta), reinē'tta (v. rānā'tta, královské jablko), reine-Clauda (v. rān-Klō'da, královská slíva, vlastně královna Klaudia), m. zkaženého „ringle", conduita (v. kondüi'ta);

vlastní jména: La Rochelle (v. La Rošā'll), Luneville, Bayonne (Bajona), Dieppe (v. Diāp, staré Deppa), Guadeloupe (v. Gŭādəlū'p), Martinique (španěl. Martinica), Toulouse (v. Tulū'z, staré Tolosa), Seine (Sequăna), Garonne (Garumna), Saône (v. Sōn), Loire (v. Lŏā'r, žensk. rodu, staré Liger, mužsk. rodu), Meuse (v. Mőz), **nom. českého tvaru** u větě: La Roche'lla, Lunevi'lla, Bayo'nna, Die'ppa, Guadelou'pa, Martini'ka (jednodušší tvar nežli Martiniqu-a), Sei'na atd. — **genit.** La Rochelly, Martiniky, Meusy, **dat.** k Narbonně, Dieppě, Martinice atd.;

b) podle „**Benátky**": Martigues (v. Marty'g), Bruxelles (v. Brüsā'll), Ardennes, Varennes, Cannes (v. Kann), Jemappes (v. Jəma'pp), Bagnères (v. Baňā'r), **nom. českého tvaru u větě**: Marti'gy, Bruxe'lly, Arde'nny, Vare'nny, Canny, Jema'ppy, Bagnère-y (viz B, 2. str. 51.), **gen.** do Bruxe'll, Arde'nn, Jema'pp, Bagnère atd. nebo lépe do Bruxe'lles, Arde'nnes, Jema'ppes, Bagnères atd., poněvadž se tyto tvary jednostejně jako předcházející vyslovují, ale původností svých koncovek nad ně vynikají, **dat.** k Bruxe'llám, Arde'nnám, Jema'ppám atd. Psáti

z **Cannesu**, jest právě tak chybné, jako říkati z Ardennesu, Cévennesu, Jemappesu;

c) podle **„země“**: **obecná** jména: brèche (v. brăš), depêche (v. depă'š), colportage (v. kolportāž), équipage (v. ekipāž), charge (v. šarž), loge (v. lōž), médaille (v. medā'l nebo medā'j), patrouille (v. patrū'l nebo patrū'j), alliance (v. allïā'ns), renaissance (v. rönässā'ns), ressource (rössū'rs) a j., **nom. českého tvaru**: brèche-e (v. bră'še), dépêche-e, colportā'ge-e atd., **gen.** zní právě tak jako český nominativ: brêche-e, **dat**. brèche-i, alliance-i, **akk**. medaille-i;

vlastní jména: Durence (v. Dürā'ns, Orange (v. Orā'nž), Saintonge (v. Sānto'nž), Marseille (v. Marsă'l nebo Marsăj), Greno'ble (Gratianopolis), Compiègne (v. Konpïăň neb Konpïăn), genitiv buď do Compiègne-e (v. Konpïă'ně), neb do Compiègne-y (v. Konpïă'ny), Franche-Comté (v. Franš-konte'), La Nozaye (v. La Noză'), **gen**. Durence-e, Orange-e (v. Orā'nže), Marseille-e, Franche-Comté-e (v. Franš-Konte'je), La Nozaye-e (v. La Noză'je), **lok**. v Durence-i, Grenoble-i, atd.;

d) podle **„Nusle**, Nuslí, Nuslím v Nuslích, Nuslemi“: Almanèches (v. Almană'š, staré Almaniscae), Avranches (st. Aubrincae), Les Planches (v. Planš), Valentinges (v. Valantă'nž, Valentingae), Colonges (v. Kolo'nž, Coloniae), Bazoges (Basilicae), Escorailles (v. Eskorā'l neb Eskorā'j, Scoralia), Les Tourreilles (v. Turrē'l neb Turrē'j, Torriliae), Les Amognes (v. Läz-Amo'ň), Les Hayes (v. Lä 'Ä'), Les Joncheries (v. Žonšörī'), Les Potheries (v. Pothörī') **nominativ českého tvaru u větách**: Almanèche-e (v. Almană'še), Avranche-e (v. Avrā'nše), Colonge-e (v. Kolonže), Escoraille-e (v. Eskorā'le neb Eskorā'je), Les Amogne-e (v. Läz-Amo'ně), Les Haye-e (v. Lä 'Ä'je), Les Joncherie-e (v. Lä Žonšöri'je), **gen**. do Almanèche-í (v. Almană'šī), Escoraille-í (v. Eskorā'lī neb Eskorā'jī), Les Amogne-í (v. Lez-Amo'nī), Les Potherie-í (v. Pothörījī), **dat**. k Avranche-ím (v. Avrā'nšim), Tourreille-ím (v. Turrē'lim n. Turrē'jim), **instr.** Bazoge-emi (v. Bazo'žemi), Potherie-emi (viz Pothörī'jemi);

e) podle **„sudí“**: Broglie, La Gardie, La Mettrie, poněvadž koncovka **-ie** jesti dlouhá; gen. Broglie-ho, La Gardie-ho.

Avšak jména zakončená krátkým **-y** skloňují se správněji podle **„holub“**, předchází-li samohlásku **-y** souhláska tvrdá, na př. Barthélemy, Lemery, Montgomery, Thierry, gen. Barthélema, Lemera, Montgomera, Thierra, — a podle **„muž“**, předchází-li samohlásku **-y** souhláska **měkká**, na př. Montmorency, Demachy, Jauregny, Marigny, gen. Montmorence', Demache', Jauregne' (v. Zōreně').

f) podle **„holub“**: **jména obecná**: souverain (v. suv'rān), gouverneur (v. guvärnö'r), ingénieur (v. änženïö'r), g. souveraina atd.,

jména vlastní: Cavaignac (v. Kaväňák), tři místní jména slovou: Cavaignac, Cavagnac, Cavanhac (od starého jména: Cavaniacus), Arnaud (v. Arnō'), Chambord (v. Šanbō'r), Bazin (v. Bazān), Berger (v. Bäržē'),

Beaumarchais (v. Bōmaršā'), Pagès (v. Pažā' nebo Pažā's), Siéyès (v. Siejā's), Diderot (v. Didöro'), D'Alembert (v. D Alanbā'r), Rochefoucault (v. Roš'fukō'), La Croix (v. Kröa'), Dumouriez (v. Dümurie'), Scribe (v. Skrīb), Bayle (v. Bäl), Racine, Lamarque (v. Lamark), Ampère (v. Anpä'r), Molière (v. Molïä'r), La Fayette (v. La Fai-ïä't), Pichegru (v. Piš'grü'), Sue (v. Sű), Dufresny (v. Düfreny'), Mirabeau (v. Mirabō), Bourdaloue (v. Burdalū'), Jussieu (v. Žüssiő'), Montesquiou (v. Monteskiū'), **gen.** Cavaigna'ka (v. Kaväňa'ka), Arnauda (v. Arnōda; **d** se stává slyšným, jako v adjektivě ženského rodu „**grande**", kdežto v mužském rodě „**grand**" **d** se zamlčuje; podobně se jindy nehlasné koncové souhlásky předcházejícího slova pronášejí, počíná-li se následující slovo od samohlásky, a jsou-li obě slova smyslem úzce spojena: Nos amis ont été toujours heureux, v. Noz ami'z ont ete' tužūrz őrő', tout arbre v. tut a'rbr, deux églises, v. dőz eglī'z, furent-ils? v. fűrt il? atd.), Chamborda (v. Šanbo'**rda**), Berge'ra (v. Bärže'**ra**), Beaumarchaisa (v. Bōmarchā'za), Siéyès-a (v. Siejä'za), Didero'ta, D'Alemberta (v. D'Alanbä'rta), Rochefoucaulta (v. Roš'fukō'ta), La Croix-a (v. La Kröa'za), Scriba, Bayla, Racine-a (v. Rasī'na a viz §. 12. str. 40.), Lamarque-a (v. Lamarka), Ampère-a (v. Anpä'ra a viz §. 12. str. 40.), Molière-a, La Fayetta, Pichegruva, Sue-a (v. Süva), Dufresna' Mirabeau-a (v. Mirabō'va) (srovn. Groh, v. Grō, **gen.** Groha, jméno bývalého gymnas. professora), Bourdaloue-a (v. Burdalū'va), Jussieu-a (v. Züssiő'va), Montesquiou-a (v. Monteskiūva), **dat.** Chambordovi, Berge'rovi, učenému D'Alembe'rtu, Rochefoucaultovi (v. Roš'-fukō'tovi), Molière-ovi, instr. Cavaigna'kem (v. Kaväňa'kem), La Faye t-tem, Sue-em (v. Sű'vem), Mirabeau-em (v. Mirabō'vem, Jussieu-em v. Züssiővem).

Jména, jichž koncové **es**, **s**, **x** nenáleží kmeni, jako: Charle**s** (Carolu**s**), Jacque**s** (Jacōbu**s**), Jule**s** (Juliu**s**), Vieuxtemp**s** (v. Viőtā'n, Vetus tempu**s**) a j., zvláště pak kteráž mají tvar množného čísla, jako: Desfontaines (v. Däfontä'n), Dessalines (v. Dässalī'n), Flaugergues (v. Flōžä'rg), Desjardins (v. Däžardä'n), Desmoulins (v. Dämulä'n), Deschamps (v. Däšā'n), Lesseps (v. Lässä'p, seps znamená druh ještěrek), Thiers (v. Tiär), Desfours (v. Däfū'r), Desbarraux (v. Däbarrō'), Despre'aux (v. Däpreō'), Miraveaux, Falloux (v. Fallū') odsouvají v kosých pádech **es**, **s**, **x**, znějíce v **genitivě**: od Charla, Jacque-a, Jula, Vieuxtempa (v. Viőta'npa), Desfontaina, Dessaline-a, Flaugergue-a (v. Flōžä'rga), Desjardin-a, Desmoulin-a, Deschampa (v. Däša'npa), Lesse'pa, Thie'ra, Desfou'ra, Desbarrau-a (v. Däbarrōva), Miraveau-a (v. Miravō'va), Fallou-a (v. Fallū'va), **dat.** Charlovi, Dessaline-ovi, **instr.** Thierem, Desfourem atd.

P o z n. Zdá se ovšem býti podivné, že jména osob pronášejí se množným číslem. Jsou to však větším dílem genitivy míst, od nichž osoby svá jména obdržely, na př. Camille des Moulins, Kamill ze Mlýnů.

g) podle **„dub"**: rélie'f, refrain (v. röfrä'n), train, bulletin (v. büllötä'n), département (v. departöma'n), feuilleton (v. fölöto'n nebo föjöto'n), **gen.** rélie'fu, refrai'nu, trai'nu, départementu (v. departöma'ntu), **lok.** v départementě (v. departöma'ntě);

h) podle **„Beroun"**: Cognac (v. Koňa'k), Saint-Cloud (v. Sãn-Klū'), Cherbourg (v. Šärbū'r), Toul (v. Tūl), Seda'n, Caen (v. Kãn), St. Germain (v. Sãn-Žärmä'n), Rouen (v. Rua'n), St. Quentin (v. Kãntä'n), Laon (v. Lãn), Alençon (v. Alãnso'n), Besançon (v. Bösãnso'n, Vesontio), Dijon (v. Dyžo'n, Divio), Bouillon (v. Bulo'n neb Bujo'n, odtud Bohumír Bouillo'nský), Verdun (v. Värdö'n), Montpellier (v. Mõnpällie'), Adour, Doubs (v. Dū, staré jméno Dubis), Arles (v. Arl, st. jm. Arelāte), Nîmes (v. Nȳm, st. jm. Nemausus), Calais (v. Kalä', Calesium); někteří čeští spisovatelé jmenují toto město „Kalety", ačkoli staří **Caleti** bydleli mnohem jižněji, od **Ratumaga** neboli **Rotomaga**, nynějšího **Roue'n-a**, na západ), Valois (v. Valöa', Vadisus), Saarlouis (v. Sārlui'), Le Mans (v. Mãn), Mons (v. Mõns), Clermont (v. Klärmo'n), Rochefort (v. Rošfö'r), Brest (v. Bräst), Gex (v. Žäs), Angoulême (v. Angulä'm), Rhône (v. Rhōn, mužsk. rodu, Rhodanus), Le Havre de Grâce (v. Lö 'Āvr dö Grās) a j., **gen.** z Cogna'ka, Saint-Clou'da, Cherbour'ga, Dijo'na, Verdu'n-a, Montpellie'ra, Doubsa (v. Dū'za), Arlesa (v. Arlöza), Nîmesa (v. Nī'mza), Calaisa (v. Kalä'za), Clermonta, Gex-a (v. Žä'za), Rhôna, **lok.** v Rochefortě, v Le Manse (v. v Lö Ma'nse), **instr.** za Cogna'kem (v. Koňa'kem);

i) podle **„Dolany"**: Les Fonds (v. Lä Fon), Les Cochards (v. Košä'r), Les Planchards (v. Planšä'r), Les Bazins (v. Bazä'n), Les Moulins (v. Mulä'n), Les Gressillons (v. Grässilo'n nebo Grässijo'n), Les Brossiers (Brossie'), Les Charboniers (v. Šarbonie'), Les Gats (Lä Gā), Les Pomets (v. Pomä'), Les Fraissinets (v. Frässinä'), Les Couzets (v. Kuzä.), Les Benoits (v. Bönöä'), Les Auberts (Läz Ōbä'r), Orléans (v. Orlea'n), staří obyvatelé sluli Aureliāni, pročež jest **Orléans** množné číslo, jako naše **Dolany** od obyvatelů **Dolani** (viz o tom B. 3, str. 51.—53.), Vannes (v. Vann), Rennes (v. Ränn), Nantes (v. Nant), Sens (v. Sans), Amiens (v. Amiä'n), Soissons (v. Söasso'n), Lambres (v. La'nbr), Langres (v. La'ngr), Tongres (v. To'ngr), Cha'rtres (v. Ša'rtr), Poitiers (v. Pöatie'), Tours (v. Tūr), **nom. českého tvaru u větách**: Fo'ndy, Cocha'rdy, Plancha'rdy, Bazi'n y, Mouli'n-y, Gressillo'ny, Brossie'ry, Charbonie'ry, Ga'ty, Pome'ty, Fraissine'ty, Couze'ty, Benoi'ty, Aube'rty, Orléa'ny, Va'nny, Re'nny, Na'nty, Sai'nty, Sen-y (v. Sa'ny), Amie'ny, Soisso'ny, La mbry, La'ngry, To'ngry, Cha'rtry, Poitie'ry, Tou'ry, **gen.** do Fond (v. Fond), Planchā'rd, Bazin (v. Bazä'n), Mouli'n, Gressillo'n, Brossiē'r (v. Brosie'r), Charboniē'r, Gat, Pome't, Fraissine t, Couze't, Benoi't, Aube'rt (v. Ōbä'rt), Orle'an, Vann, Renn, Nant,

Saint Sen (v. San), Amien (v. Amiä'n), Soisson, La'mbr, La'ngr, To'ngr, Cha'rtr, Poitie'r (v. Pŏatiē'r), Tour nebo do Orle'ans, Vannes, Rennes, Nantes atd. z téhož důvodu, kterýž pod lit. B. b) uveden byl, avšak zde ještě s tím doložením, kteráž nehlasná kmenová souhláska v nominativě a genetivě českého tvaru hlasnou se stává, jakož **t** ve jméně Gats, z čehož: Gá'**ty**, do **Gat**, tuto souhlásku že i ve francouzském genitivé pro větší zřetelnosť vysloviti třeba, na př.: do Gāts (v. Gāt), z Auberts (Ōbä'rt); **dat.** ke Cochardům, Bazi'n-ům, Ga'tům, Pome'tům, Orléa'nům, Vannům, Nantům, Amie'nům, **lok.** v Soisso'nech, La'mbrech, Poitie'rech, **instr.** za Re'nny, La'ngry, Tou'ry.

Podle „**Dolany**" sklánějí se též jména místní hláskami **-y**, **i**, **is** zakončená, kteráž se jmény českých měst a vesnic jednostejně vyzvukujíce, za slova množného čísla pokládati se mohou (viz §. 13. lit. i, na str. 43.) jakož: Alby', Tilly', Chamouny (v. Šamuny') Crespy (v. Kräpy'), Château-Thierry', Pondiché'ry (v. Pondyše'ry), Nancy (v. Nansy'), Quarci (v. Karsi'), Loctudi, Château-Cambrésis (v. Šātō-Kanbrezi'), Les Brulis (srovn. české Nebužely, Olšany, Kralupy, Velvary, Makotřasy, Všestudy), **gen.** do Alb, Till, Chamou'n, Cresp (v. Kräp), Nanç (v. Nans), Quarç (v. Kars), Château-Cambre's, Bru'l, **dat.** k A'lbům, Chamou'nům, Nançů'm, Quarçů'm, Château-Cambrésů'm, **lok.** v Tillech, Pondichérech, Nancí'ch, Quarcích, Château-Cambrésí'ch atd.

k) podle „**muž**": La Place, La Grange (v. La Granž), Nanteuil (v. Nantö'l nebo Nantö'j), Boucquoi (v. Bukkŏa'), Fourcroy (v. Furkrŏa'), Fontenay, Laboulaye, Launey, Condé, Gressée, Jaligny, **obecné**: abbé, **gen.** La Place-e (v. La Plāse), La Grange-e (v. La Gra'nže), Nanteuile (v. Nantö'le neb Nantö'je), Boucquoi-e (v. Bukkŏa'je), Fourcroy-e (v. Furkrŏa'je), Fontenay-e (v. Fontönä'je), Laboulaye-e (v. Labulä'je), Launey-e (v. Lōnä'je), Condé-e (v. Konde'je), Gressée-e (v. Grässē'je), Jaligne' (v. Žaliňe'), abbé-e (v. abbe'je), **dat.** La Plāce-i neb La Plāceovi (v. La Plā'si neb La Plāsovi), La Grange-i (v. La Gra'nži), Launey-ovi, abbé-i (v. abbe'ji), **instr.** s abbé-em (v. s abbe'jem).

Sem náležejí také opět jména, jichž koncové **-s** není kmenné, jako: Georges (v. Žorž), anebo která jsouce tvaru množného, jako: Destouches (v. Dätū'š), Sauvages (v. Sovä'ž), Noailles (v. Noä'l nebo Noä'j), Guignes (v. Giň), Deshayes (v. Dä 'ä'), v nepřímých pádech **-es** odsouvají (srovnej v lit. f: Charles, Descartes a t. d.), tedy **gen.** George-e (v. Žo'rže), Destou'che-e (v. Dätū'še), Sauva'ge-e (v. Sovä'že), Noaille-e (v. Noä'le neb Noä'je), Gui'gne-e (v. Gi'ně), Deshaye-e (v. Dä'ä'je).

l) podle „**meč**": détail **gen.** détaile (v. deta'le nebo deta'je);

m) podle „**Chlumec**": Argenteuil, Charleroi, Fontenoy, Nesploy, **gen.** Argenteuile (v. Aržantö'le neb Aržantö'je), Charleroi-e (v. Šarlölŏa'je), Fontenoy-e (v. Fontönŏa'je), Nesploy-e (v. Näplŏa'je), **dat.** k Charreroi-i (Šarlörŏa'ji), **lok.** ve Fontenoy-i, **instr.** za Nesploy-em (v. Näplŏa'jem);

n) podle „**Pardubice**“: Géa'nges (Judingi), Limoges (Lemovīces), Troyes (Tricasses); **nom. české formy u větách**: Géange-e (v. Žea͡nže), Limoge-e (v. Limō'že), Troy-e (v. Trŏa'je), **gen.** do Géa͡nge, Limo'ge, Trŏa'j (srovnej: do Tarquinij, do Bordeau'v), nebo do Géa͡nges, Limo'ges, Troy'es (viz B, b, vzor **Benátky**, na str. 53.), **dat.** k Géange-ům (v. Žea͡nžům), Limo'ge-ům (v. Limō'žům), Troye-ům (v. Trŏa'jům), **lok.** v Limo'ge-ích (v. Limō'žīch), **instr.** za Limo'ge-emi neb Limo'ge-i (v. Limō'ži).

Pozn. Sklánĕti podle „**Beroun**“ jména množného čísla: Limoges, Les Forges, Bourges atd. a psáti v genitivě: z Limoges-a (v. z Limo'žŏza), Les Forges-a, Bourges-a, Les Tourreilles-a (v. Turre'lŏza), Versailles-a (v. Versa'lŏza nebo Versa'jŏza), Les Potheries-a, (v. Lä Pothŏrīza), Les Plans a, Orléans-a, Les Sablons-a, Châlons-a, Les Moulins-a, Les Bernards-a, bylo by zrovna tak nesprávné, jako říkati: z Alpujarras-a, Cordilleras-a, Los Andes-a, Selvas-a, Los Llanos-a, Ardennes-a (v. Ardä'nza), Les Cévennes-a (v. Sevä'nza). Tuileries-a (v. Tüilŏrī'za), Alpes-a, Delfi-a, a v češtině: z Benátky-y, Nusle-e, Dolany-a, Kralupy-a, ježto bychom k nominativu množn. čísla přičiňovali příponu genitivu sing. Ještě špatnější forma genit. jest **-u**: z **Versailles-u**.

o) podle „**slovo**“, „**Brno**“: jednotné číslo: rondeau, flambeau, Locmalo', Pau, Avigneau, Fontainebleau, Bosru, Poitou, Châteauroux, **gen.** rondeau-a (v. ro͡ndō'va), Pau-a (v. Pō'va), Avigneau-a (v. Aviňō'va), Fontainebleau-a (v. Fo͡ntän'blō'va), Bosru-a (v. Bosrū'va), Poitou-a (v. Pŏatū'va), Châteauroux-a (v. Šätōrū'za; **x** neznamená zde množn. čísla); **dat.** k Pau-u (v. Po'vu), Poitou-u (v. Pŏatū'vu), **lok.** v Pau-i (v. Pō'ji), v rondeau-i (v. ro͡ndō'ji), **instr.** rondeau-em (v. rondō'vem). Množné číslo: les rondeaux, les flambeaux, les Baux, les Bernardoux; **nom. české formy u větách**: rondeau-a (v. ro͡ndō'va), flambeau-a (v. fla͡nbō'va), Bau-a (v. Bō'va), Bernardou-a (v. Bärnardū'va), **gen.** rondeau'v (v. ro͡ndō'v, srovn. Tarquinij, Gabij, §. 7., str. 34.), flambeau'v, Bernardou'v (v. Bärnardū'v), **dat.** flambeau-ům (v. fla͡nbō'vům), Bau-ům (v. Bō'vům), **lok.** v rondeau-ích (v. ro͡ndō'jīch), Bau-ích (v. Bō'jīch), Bernardou-ích (v. Bärnardū'jīch);

p) podle „**pole**“, „**Plotiště**“: Cambray (v. Ka͡nbrä'), Épernay (v. Epärnä'), Coudrai, Coudray, Coudrey (v. všecka tři: Kudrä'), Fleuré (v. Flőre'), carré, Visé, exposé; gen. Cambray-e (v. Ka͡nbrä'je), Coudrai-e, Coudray-e, Coudrey-e (v. všecka tři: Kudrä'je), Fleuré-e (v. Flöre'je), carré-e (v. karre'je; tak i sklání slavný básník ruský Puškin: Полки составляли три фаса одного карреа, 11, 283. Podobně zní genit. slova кофе v ruštině: молотаго кофея), Visé-e (v. Vize'je), exposé-e (v. expose'je).

Ve slově **komitét** jesti **t** libovolná přípona, ježto ve francouzštině zní ono slovo **comité**. Připustíme-li souhlásku **t** v tomto obecném jméně, musíme ji důsledně připustiti i v jiných jménech a říkati:

clichét, résumét, coupét, carrét, exposét, kanapét, kafét atd., gen. clichétu, résumétu, exposétu, kafétu atd.

Slova středního rodu vyznívající na hlásky: **au**, **eau**, **u**, **ou**, **ay**, **ai**, **ey**, **é** jsou pouhé kmeny, k nimž se přípony pádové zavěšují.

Jsou konečně slova ve francouzském jazyku zakončená stálým krátkým **y**, jež předchází souhláska **měkká**. Slova ta se **nesklánějí**, přibírajíce toliko v instrumentale **m**, jako naše slovo „**znamení**“, na př.: Gy, Aubigny (v. Obinľ), Poligny (v. Polinľ), **gen**. do Gy, Aubigny, **instr**. za Gym, Poligny'm (v. za Polini'm).

§. 17.

O cizích jménech rumunských, jichžto pravopis není ještě ustálen, která však se větším dílem po vlasku píší a vyslovují.

Z těchto sklánějí se:

a) podle „**ryba**“: Flemunda, Lunga, Piatra, **gen**. do Flemundy, Lungy, Piatry;

b) podle „**vévoda**“: Ghica, Cuza, Sturdza, **gen**. Ghiky, Cuzy, Sturdzy;

c) podle „**zemja**“: Panča, Baja, Gruja, Kilia, Korneša, Tuldža, **gen**. do Panče, Gruje, **dat**. ke Korneši, Tuldži, **lok**. v Panči, **instr**. za Grujou;

d) podle „**sudia**“: Caragia (v. Karadža), Grandea (v. Granďa), **gen**. Caragie (v. Karadže), Grandee (v. Grandě);

e) podle „**holub**“: Boliac (v. Boliak), Babesco, Baritu (v. Baritъ), Cogalniceanu (v. Kogalnyčanъ), Mangiferu (v. Mandžiferъ), **gen**. Boliaka, Babeska, **dat**. Baritovi, **instr**. s Babeskem;

f) podle „**Beroun**“: Kimpolung, Tirgošil, Karakul, Turnu-Severin (v. Turnъ-Severin), Kalafat, Bukarešt nebo Bukurešt, Adžut, Brailov, **gen**. z Kimpolunga, Tirgošila, Karakala, Kalafata, Bukarešta nebo Bukurešta (tak sklánějí Srbové, viz Цвѣтникъ србске словесности. II. свезакъ, str. 549.), Adžuta, Brailova;

g) podle „**Dolany**“: Botušany, Fokšany, Komani, Epureni, Reni, Jasy, Budešti, Putešti, Plješti (srovn. naše Jaroměřici, později Jaroměřice), **gen**. z Botušan, Ren, Jas, Budešt, Futešt, Ploješt, **dat**. k Botušanům, **lok**. v Renech;

i) podle „**Chlumec**“: Galac, Kalaraš, **g**. Galace.

k) podle „**Brno**“: Buzeo, Lupo, Gjurgjevo (v. Ďurďevo), **gen**. z Buzea, Lupa, Gjurgjeva;

l) podle „**Plotiště**“: Mostiště, Tirgoviště, **gen**. z Mostiště, **dat**. k Tirgovišti.

§. 18.

O cizích jménech německých.

Z těchto sklánějí se:

a) podle „**ryba**“: Brunhilde nebo Brunhilda, Klothilde nebo Klothilda, Gerlind nebo Gerlinda, Pforta, Brema, Dessava, Landava, Wesera, Rura, Celle a j., **gen**. Brunhildy, Gerlindy, Pforty, Celly.

Jméno horstva: **Jura** přechází v ženský rod, ježto nelze říci: Vidíme francouz**ský Juru**, nýbrž francouz**skou Juru**;

b) podle „**Benátky**“: **Áchy** (od latin. Aquae, nikoli **Cáchy**, jež vzniklo stažením slov: zu Aachen), Dünkirchy, Hohenlindy, Mindy, Emdy, Barmy, Ellwanky, Erlanky, Göttinky, Sigmarinky, Tübinky, Lotharinky nebo Lothrinky, Gröninky, **gen.** z Ách, Dünkirch, Hohenlind (srovn. šalandy, šaland), Erlanek (srovn. Brozánky, gen. Brozánek), Göttinek, Tübinek, dat. k Áchám, Hohenlindám, Emdám, Ellwankám, lok. v Singmarinkách, instr. za Erlankami.

Pozn. Jména: Berlichingen, Göttingen, Lothringen, Sigmaringen jsou od Němců samých za **pluralia** patronymica uznána; pročež nesklánějí se v češtině dle vzoru „**Beroun**“: do Berlichingenu, Sigmaringenu, nýbrž, byvše dle obdoby slov: Sternberg-Šternberk, Hamburg-Hamburk na konci českou formou oděna, podle vzoru „**Benátky**“. Týmž způsobem ohýbají se jména: Aachen, Hohenlinden, kteráž jsou patrně **pluralia** ženského rodu, potom dle jich analogie: Minden, Emden a podobná, přijavše český tvar množného čísla.

c) podle „**zemja**“: Langensalza, Spaa, gen. do Langensalze, Spae (v. Spaje);

d) podle „**země**“: Basilej (Basilea), Korwei (v. Korvaj, Corbeia Nova), Bregenz (Brigantia), Coblenz (Confluentia), Schwyz, Stanz, gen. do Basileje, Korwei-e, Coblenze, Schwyze;

e) podle „**sudí**“: obyčejně Hölty, Henrici, Hentzi, g. Holty-ho. Avšak poněvadž **-y**, **-i** jesti krátké, správněji sklání se Hölty podle „**holub**“, g. Hölta, Henrici a Hentzi podle „**muž**“, g. Henrice, Hentze.

f) podle „**holub**“: Lessing, Frank, Sachs, Mengs, Novālis, Kraus, Weisz, Jindřich Jasomirgott, Bex, Max, Hohenlohe, Jeschke, Zschokke, Haymerle, Heine, Schöne, Fichte, Göthe. Kotzebue, Babo, Groh, Lenau, gen. Lessinga, Sachs**a** (nikoli Sachs**e**, ježto jest **s** tvrdá souhláska), Novālisa, Krausa, Weisza, Jindřicha Jasomirgotta, Bexa, Maxa, Hohenloha, Zschokka, Götha, Babo-a, Groha, Lenau-a (v. Lenau$_v$a) atd;

g) podle „**Beroun**“: Sempach, Eberfeld, Düsseldorf, Waldeck, Norimberk, Hamburk, Ulm, Berlin, Münster, Worms, Frankfurt, Landshut, Lech, Nekar, Odenwald, Brenner, Sundgau a j.; tedy cestujeme do Sempacha, Elberfelda, Düsseldorfa, Waldecka, Hamburka, Ulma, Berlina, Frankfurta; potok vlévá se do Lecha, Nekara; hledíme s Odenwalda, Brennera; vyjeli jsme ze Sundgau-a (v. Sundgau$_v$a) atd., jakož se ode dávna u nás psávalo: Zajíc z Waldeka, Tovačovský z Cimburka, Kašpar ze Šternberka, Jan z Jenšteina, Heřman z Chustníka, Sixt z Ottersdorfa atd.

Sem také náležejí jména končící se samohláskou **-i**, jichž nominativ vůbec znám jest, a jež proto hlásku **-i** snadno odsouti mohou, na př.: Rigi, Rütli, gen. s Riga, Rütla, dat. k Rigu, Rütlu, instr. za Rigem, Rütlem.

h) podle „**Dolany**“: Malmedy, Elsasy (jako Sasy, Hessy), Aschersleben, Eisleben, Berchtesgaden, Wiesbaden, Baden-Baden, Schmalkalden, Rheinfelden, Solenhofen, Hohenstaufen, Hohenzollern,

Nordhausen, Schaffhausen; **nom.** českého tvaru u větách: Aschersleby, Berchtesgady, Wiesbady, Badské Bady, Schmalkaldy, Rheinfeldy, Solenhofy, Hohenstaufy, Hohenzollery, Nordhausy, Schaffhausy, **gen.** do Malmed, Aschersleb, Wiesbad, Nordhaus, **dat.** k Eislebům. Berchtesgadům, Schmalkaldům, **lok.** v Solenhofích, Schaffhausích.

Pozn. Že jména, jež jsme právě uvedli, zakončená v **-en**, **dle své formy** jsou pluralia, nelze nikterak pochybovati.

Kdybychom je skloňovali jako singularia podle vzoru „**Beroun**": do Aschersleben, Berchtesgadena, Wiesbadena, Rheinfeldena, Nordhausena atd., bylo by to rovněž tak nesprávné, jako říkati: s Alpujarrasa, Los Andesa, Les Cévennesa, Alpesa atd. (viz §. 16. B, n, str. 58.).

Osobní jméno **Frankenhausen** ohýbá se ovšem podle jednotného čísla vzoru „**holub**", gen. Frankenhausa. Ale tak se děje i s jinými cizími jmény, na př. anglickými, ježto se jméno města **Shaftesbury** jinak, nežli jméno osobní **Shaftesbury** .deklinuje (viz §. 20. B, i. Pozn.). Příčina, za kterouž osobní jméno Frankenhause**n** má v genitivě Frankenhaus**a**, jesti tatáž, která při jménech Descartes, Dessalines, Desufontaines a pod. rozhoduje. (Viz §. 16., B, f. str. 55.)

i) podle „**muž**": Hirsch (koncová souhláska jest měkká), Raetsch, Gutsmuts, Kurz, Klotz, Lotze (poněvadž zde měkká souhláska samohlásku **-e** předchází), Dietze a j., **gen.** Hirsche, Kurze, Klotze, **dat.** Hirschovi neb Hirschi, **vok.** Hirschi, Lotze (podle „**soudce**"), Dietze, **instr.** s Klotzem;

k) podle „**Chlumec**": Harz, Greiz, Schleiz, Vaduz, **gen.** s Harze, do Greize, Vaduze;

l) podle „**Pardubice**": Lützen, Görschen; **nom.** českého tvaru u větě: Lütze, Görsche, **gen.** u Lütz, Görsch, **dat.** k Lützům, Görschům;

m) podle „**Brno**": Greifswalde, Osterode, Wernigerode, Lemgo, **gen.** do Greifswalda, Osteroda, Lemga, **dat.** k Wernigerodu, **lok.** v Osterodě.

§. 19.

O cizích jménech hollandských, dánských, norských a švédských: *A*) O jich vyslovování.

V **hollandském** jazyku vyslovuje se:

aa = ā, **au** = a-ü (paus v. pa-üs);

ee = ē, **ei** = e-i (keizer v. ke-izr);

eu = ö, **eeu** = ēü (leeuw v. lēüw);

ie = ī (brief v. brīf);

oo = ō (schoolmeester v. s-chōlmēstr, nikoli šōlmēstr);

oe = ū (Boerhaave v. Būrhāfe);

oei = ūi (bloei v. blūi);

ou = au (Coudenhove v. Kauduhōfe);

u = ü (Utrecht v. Ütrecht);

ui = (uij) = aü neboli **eu** v německých slovích: bez**eu**gen, **eu**er, **Eu**le, F**eu**er, L**eu**te, n**eu**n, kteréž jinak zní, nežli **ei** ve slovích: bez**ei**gen, **Ei**er, **Ei**le, F**ei**er, l**ei**te, n**ei**n (Ruiter nebo Ruijter v. Reutr). Nastrojme mluvidla k vyslovení dvojhlásky **au**, ale místo ní vyslovme **ai**; tak povstane zvuk dvouhlásky **aü**.

uu = ű (stuurman v. stűrman);

y, **ij** = aj (van Dyk v. fan Dajk, Rijsvijk v. Rajsvajk);

g = ch (gorgel v. chorchl);
qu = kv (qualiteit v. kvalite-it);
sch = s-ch (schip v. s-chip, nikoli šip);
st = s-t (stoel v. stūl, nikoli štūl);
v = zní měkčeji než **f**;
z = z (zoon v. zōn).

V **dánském** jazyku vyslovuje se:

aa = temně mezi **a** a **o**, kteréhož zvuku se dočiníme, ustrojíce svá mluvidla na vyslovení **a**, ale místo něho vyslovíce **o** (Aorhuus v. Âarhūs);
æ = ä, když syllabu končí neb o sobě syllabu činí (ædelsteen v. ädlstēn, næse v. näse;
æ = ä před souhláskami (bæk v. bäk);
ee = ē (meel v. mēl);
ii = ī (viin v. vīn);
ø = ö, když syllabu končí; také před souhláskami: **b**, **d**, **g**, **s**, **v** (Strømøe, v. Strömö, støv (v. stöv);
ø = ö před ostatními a vůbec dvojitými souhláskami (bøn v. bön);
y = ü, když syllabu končí neb o sobě syllabu činí; též přede souhláskami: **b**, **d**, **r**, **s**, **t**, **v** (lyd v. lüd, dyr v. dür);
y = **ü** před souhláskami **f**, **g**, **k**, **l**, **m**, **n**, **sk**, **st** (nykke v. nükke, lysthuus v. lüsthūs);
ei = **aj**, **oi** = **eu** v německém slově **heute**; **ou** = **au**, **ui** = **i**;
c = **k** v cizích slovích před **a**, **o**, **u**, **l**, **r** (cabinet v. kabine't);
c = **s** v cizích slovích před **e**, **i**, **y**, æ, ø (citron v. sitrō'n);
d = anglickému **th** bez syčení ve slovích: **that**, **the**, **there**; **d** se nevyslovuje po **l**, **n**, **r**, je-li předcházející samohláska dlouhá (fald v. fāl, rand v. rān), a před **sk**, **st**, **t**, **s** (puds v. pus);
h se zamlčuje před **j** a **v** (hjælpe v. jælpe, hvilke v. vilke);
j nezní v **gj**, **kj**, **skj**, následuje-li **e**, æ, ø (gjerrig v. gerrig, kjende v. ke'ne, Skjelde v. Skele, Skjæg v. Skäg, Kjøbenhavn v. Köbnhaun);
sj = **š** (Sjæl v. Šäl);
qu = **kv** (qualm v. kvalm);
z = českému **z**.

Ve **švédském** jazyku pronáší se:

å = ō, skoro **oa** (år v. ōr, månad v. mōnad);
o zní mezi **o** a **u**, když syllabu končí neb o sobě syllabu činí; také větším dílem v jednosyllabných slovech (ostra v. **u**stra, ofärd v. **u**färd, moder v. m**u**dr, blod v. blūd, bord v. būrd);
y = **ü** (syster v. süster);
c = **k** před **a**, **o**, **u** } v cizích slovech (curator v. kurator, centrum v. sentrum,
c = **s** před **e**, **i**, **y** } cypress v. sypres);
ch = **š** ve francouzských, **ch** = **k** v řeckých slovech;
d jest **málo** hlasné před **j** v **dj** (glädje v. gläje);
g = **j** před **e**, **i**, **y**, **ä**, **ö**, též po **l** a **r** ve skupení **-lg**, **-rg** (gift v. jift, gemål v. jemōl, sälg v. sälj, korg v. korj);
gj = **j** (gjord v. jord);
gn = **ngn** (vagn v. vangn);
h se nevyslovuje ve skupení **hj**, **hv** (hjelm v. jelm, hvalf v. valf);
k zní skoro jako **č** před **e**, **i**, **y**, **ä**, **ö** (kedja v. čēja, kind v. čind, kön v. čön, Norköping v. Norčöping);
l zamlčuje se v **lj** (genljud v. jēnjūd);
sk = **š** na začátku syllaby (skina v. šīna, skära v. šära);
sj, **stj**, **skj** = **š** před **e**, **i**, **y**, **ä**, **ö** (stjerna v. šerna, Lövenskjöld v. Lövnšöld).

B) O jich skloňování.

a) Podle „**ryba**“: Upsä'la, Karlskrōna, Danemōra, — Ijssela (v. Ajssela), Gōta, Hekla, g. z Upsä'ly, Danemory, lok. **v** Karlskroně, Danemoře atd.;

b) podle „**vévoda**“: Oxenstjerna (v. Oxenšerna), Gustav-Vāsa, g. Oxenstjerny, Gustăva-Vāsy;

c) podle „**zemja**“: Christiania, Torneå, Umeå, g. Christianie, Tornee (vysl. Torn**eje**), akk. Umeu, lok. v Tornei atd.;

d) podle „**země**“: Kodaň, g. z Kodaně;

e) podle „**holub**“: Ruijsch (v. Reus-ch), Leeuvenhoek (v. Lēüfenhūk), Ruijsbroek (v. Reusbrūk), Van Dyk (v. Fan Dajk), Stjernhjelm (v. Šernjelm), Gruithuisen (dříve se psalo: Gruythuysen (v. Greutheuzn), Hoorn (v. Hōrn), Ruijter (dříve Ruyter, v. Reutr), Rubens (v. Rübens), Van der Does (v. Fan der Dūs), Boerhaave (v. Būrhāfe), Coudenhove (v. Kaudnhōfe), Tycho de Brahe (v. Tücho de Brā), **gen.** Ruijscha, Ruijsbroeka, Van Dyka, Rubensa (v. Rübenza), Van der Doesa (Fan der Dūza), Boerhaava (v. Būrhāfa), Tycha de Brahe atd.;

f) podle „**Beroun**“: Island, Sund, Antorf, Haag, Norköping (v. Norčöping), Gőteborg, Sjőborg (v. Šőborg), Skager-Rack, Rijswijk (dříve se psalo: Ryswyk, v. Rajsvajk), Amsterdam, Stockholm, Leijden (v. Lajden, Lugdūnum Batavorum), Leuven (v. Lőfen, Lovanium, něm. Lőwen), Glomen, Aarhuus (v. Oarhūs), Kattegat, Utrecht (v. Ütrecht), gen. z Islanda, Sunda, Antorfa, Norkőpinga, Sjőborga, Skager-Racka, Stockholma, Leijdena, Leuvena atd.;

g) podle „**Dolany**“: Kjőlen (v. Čőlen), Bergen, Nijmegen (v. Najmegen, něm. Nymwegen, lat. Noviomagum), Antwerpen (jinak Antorf, franc. Anvers), — nom. v české formě: Kjőly, Bergy, Nijmegy, Antwerpy, gen. Kjől, Berg, Nijmeg, dat. k Bergům, Antwerpům atd.;

h) podle „**Chlumec**“: Zuijder-Zee (v. Zeudr-Zē, Záliv Zuijderský), g. Zuijder-Zee-e (v. Zeudr-Zē**je**);

i) podle „**slovo**“ (Brno): Ostende, Waterloo (v. Vatrlō), Malmő, Strφmφe neb Strφmφ (v. Strőmő), Ekesjő (v. Ekešő), gen. do Ostenda, Waterloo-a, Malmő-a, Strφmφ-a, Ekesjő-a (v. Vatrlō**va**, Malmő**va**, Strφmφ**va**, Ekešő**va**), lok. v Ostendě, Waterloo-i, Malmő-i (v. Vatrlō**ji**, Malmő**ji**).

§. 20.

O cizích jménech anglických.

A) O vyslovování, jež se těmito hlavními pravidly řídí:

a zní jako ē (pronesené hrdlem zouženým, poněkud jako **é** ve slově: kéž!) před jednou neb více souhláskami, jestliže po nich následuje němé **e** (dale v. dēl, table v. tēbl), podobně, když zvučnou syllabu končí (lady v. lēdy, Davy v. Dēvy, navigator v. nävigē'tör neb [ö = ъ] nävigē'tъr);

a = dlouhému, širokému zvuku mezi ō a ā před **ld**, **lk**, **ll**, **ls**, **lt**, **lth** (bald v. bo͡ald, Falkland v. Fo͡akländ, fall v. fo͡al, Falstaff v. Fo͡alstäff, Baltimore v. Bo͡a'ltimōr, Althorp v. O͡a'ldshōrp). Nastrojme mluvidla k vyslovení dlouhého ō, ale v místo něho vyslovme dlouhé ā.

a = českému, málo prodlouženému ă před **ft**, **lf**, **lve**, **lm** (kdež **l** jest němé), **nce**, **nd**, **nt**, **sk**, **ss**, **st**, **th** (shaft v. šăft, Shaftesbury v. Šăftsbōry, calf v. khăf, calve v. khăv, palm v. păm, Palmerston v. Pămrstōn, lance v. lăns, cast v. khăst, Castlereagh v. Khăslrī, Bath v. Bădsh);

a v ostatních případech = krátce, rozšířeným hrdlem vyslovenému **ä** (hat v. hät, ham v. häm, Man v. Män). Nastrojme mluvidla k vyslovení krátkého ă, ale v místo něho vyslovme krátké ĕ.

e = ī na konci syllaby (me v. mī, here v. hīr);

ee = ī (feel v. fīl, Leeds v. Līc);

e na konci dvou- neb vícesyllabného slova jest němé (time v. tajm);

e = ĕ před souhláskami syllabu končícími (mĕt, lĕt, sĕt);

i, y = **ai** na konci syllaby (pine v. pajn, bible v. baible, Dryden v. Drai'dn. Byron v. Bajörn); také někdy před **mb, nd, ld, gh, ght, gn, sl** (kind v. kajnd, mild v. majld, might v. mait, Island v. Ajländ);

i = ĭ před souhláskami syllabu končícími (pin, little);

i = **ö** (Sir v. Sör, Birmingham v. Börmingäm);

o zní na konci syllaby někdy jako ō (nō, nōte, glōbe v. glōb), někdy jako ū (mōve v. mūv, prove v. prūv);

o = ŏ před **r** (nŏr, fŏr, ŏr);

o = krátké hlásce mezi ŏ a ă, ruskému **o** nepřízvučnému ve slově: борода' a maďarskému krátkému ă ve slově: bărătom (not v. nŏ͡ăt). Ustrojme ústa na krátké ŏ, ale vyslovme krátké ă.

o v nepřízvučných koncovkách = polokrátkému **ŏ** nebo staroslovanskému ъ (Gi'bbon v. Gi'bbŏn neboli Gi'bbъn, mō'tion v. mō'šŏn);

u = jū na konci syllaby (Tudor v. Ťū'dŏr neboli Ťūdъr, Stuart v. Sťū'ŏrt);

u = **ŏ** před souhláskami syllabu končícími (humbug v. hömbög);

u = ŭ před ll (full, pull, John Bull v. Džan Bŭll);

ai, ay = ē (rain v. rēn, Gray v. Grē);

ea někdy = ī, někdy = ē, někdy = ĕ (Peak v. Pīk, Shakespeare v. Šĕ'kspīr), beefsteak v. bī'fstēk, Great Marlow v. Grēt Ma'rlō, Spithead v. Spithĕd);

au = ā (pause v. pāz, Makaulay v. Mä'khālē);

aw = o͡a, to jest dlouhé hlásce mezi ō a ā, jako se vyslovuje **a** před **ld, lk, ll** atd. (saw v. so͡a, hawk v. ho͡ak);

ei = ē (Greigh v. Grē);

ew = jū (Newton v. Ňūtŏn neboli Ňūtъn);

ey přízvučné = ē, nepřízvučné = hlásce mezi ĕ a ĭ (Heylin v. Hēlin, Priestley v. Prīslĭ). Ustrojme mluvidla na krátké ĭ, ale vyslovme krátké ĕ.

ie = ī (Sheffield v. Šĕ'ffīld;

oa = ō (toast v. tōst);

oi = německému **eu** ve slově „heute" (noise v. neuz);

oo = ū (Livrpūl');

ou = **au** (house v. hauz);

ow = **au** (Cowley v. Khauli), někdy = ō (Glasgow v. Gläsgō);

c = **kh** před **a, o, u** (cake v. khēk);

c = **k** před **l, r, t** (clean v. klīn);

c = **s** před **e, i, y** (city v. sity);

ch = **č** (Manchester v. Mänčestr);

j = **dž** (Johnson v. Džä'nsŏn);

k = **kh** před samohláskami (keep v. khīp, king v. khing, Kynaston v. Khy'-nästŏn);

k = **k** po **s** (Skene v. Skīn);

qu = kŭ (Queen v. Kŭīn); **qu** = **k** ve francouzských slovích (grotesque v. grotesk);

sh = **š** (Shannon v. Šä'nnön);

t = **š** před **i** a ještě jinou samohláskou (nation v. nēšŏn nebo nē'šъn);

th ostřejší, jakož slyšeti ve slovích **thank, think, Bath,** = novořeckému ϑ a vyslovení jeho naznačuje se skupeninou souhlásek **dsh** (viz §. 10. str. 39.);

th jemnější, jakož zní ve slovích **that, father, brother** = novořeckému δ (viz §. 10. str. 39.) a pronesení jeho naznačuje se skupinou souhlásek **dzh**;

w jesti zdvojené **u** a zní jako **u** (Washington v. Uashingtŏn).

B) O sklonbě cizích jmen anglických.

Z nich ohýbají se:

a) podle „**ryba**“: Clyde (v. Klajd), Tyne (v. Tajn), Carlisle (v. Kharlail), Nashville (v. Näšvill), obecné: steeple-chase (v. stȳ'pl-čēz), **gen.** do Clyde-y (v. Klajdy), Tyne-y (v. Tajny), Carlisle-y (v. Kharlajly) atd.;

b) podle „**Benátky**“: Hastings, nom. českého tvaru u větě: Hastinky (srovn. Sigmarinky, Lotharinky), gen. do Hastinek (srovn. do Sovinek, Kateřinek), dat. k Hastinkám: dále Peebles (v. Pībls) a Needles (v. Nȳdls), nom. českého tvaru: Peebly a Needly (Needles znamená ouskalí, vlastně **jehly** u ostrova Wight-a);

c) podle „**zemja**“: Virginia (po anglicku vysloveno: Vörži'niä), Georgia (po angl. vysl. Džo'rdžiä), gen. Virginie, Georgie atd.;

d) podle „**země**“: Providence (v. Prä'videns), gen. z Providence-e (v. z Prä'vidense);

e) podle „**sudí**“: Shea (v. Šī), Shee (v. Šī), Dobree (v. Dăbrī), Lee (v. Lī), Yankee (v. Jänkī, Novoangličan nebo Novoameričan), Mackenzie (v. Mäkkhe'nzī), Leslie (v. Leslī, silozpytec), Paddie, Reddie, Rennie; gen. Schea-ho, Dobree-ho, Lee-ho, Yankee-ho, Mackenzie-ho, Leslie-ho atd., poněvadž u všech slovích koncovka nominativu jesti dlouhá.

Avšak jména, zakončená krátkým **-i** neb **-y**, skloňují se správněji podle „holub“: D'Israeli (v. D'Isrīli), Dogberry, Delany, Kennedy (v. Kennĭdy), Macready (v. Mä'krĕdy), Malmesbury (v. Mamsböry), Salisbury (v. Salsböry), gen. D'Israela, Dogberra, Kenneda, Malmesbura. Jména, mající nepřízvučnou krátkou koncovku **-ey** (vysl. **-ey** mezi ĕ a ĭ), sklánějí se podle „**muž**“: Cowley (v. Khaulĭ), Halley (v. Hällĭ), Jefferey (v. Džĕffrў), Lesley (v. Leslĭ, historik), Wellesley (v. Uelslĭ), gen. Cowley-e (v. Khau'lĭje), Halley-e (v. Hällĭje), Halley-ova kometa atd.

f) podle „**holub**“: Beaconsfield (v. Bīkhönsfīld), Wiclef (v. Uiklif), Whig (v. Huig), Leigh (v. Lī), Lough (v. Löf), Young (v. Jöng), Marlborough (v. Mālbörō), Cook (v. Khŭk), Cromwell (v. Krămuell), Brougham (v. Brūm), Aberdeen (v. Äbrdȳn), Dryden (v. Drajdn), Bacon (v. Bēkhön), Newton (v. Ňūtön), Gibbon (v. Gibbön), Byron (v. Bajörn), Leicester (v. Lēstr), Tudor (v. Ťūdör), Lewes (v. Lūis), Macbeth (v. Mäkbedsh), Stuart anebo Stewart (v. Šťūört), Moore (v. Mūr), Keate (v. Khīt), Ivanhoe (v. Ajvänhō), Doo (v. Dū), Carew (v. Khärū), Grew (v. Grū); **gen.** Leigh-a (v. Līga), Lough-a (v. Löfa), Marlborough-a (v. Mālbörōga), Broughama (v. Brūma), Byrona (v. Bajörna), Leicestera (v. Lēstra), Keate-a (v. Khīta), Ivanhoe-a (v. Ajvänhō'va), Doo-a (v. Dūva), Carew-a (v. Khä'ruva).

Sem také patří jména, jichžto koncové **-s** není kmenné, na př. ve slovích Charles (v. Čārls, Carolus), James (v. Džēms, Jacobus); gen. Charla, Jame-a (v. Džēma).

Příjmení anglická: Edwards (v. E'duörds), Philipps, Reynolds, Roberts, Hales, Hawks (v. Hoaks), Lawes (v. Loas), Lyons (v. Lajöns),

Mills, Reeves (v. Rȳvs) jsou vlastně **genitivy** jmen otců (srovnej německé Jacob Jacobs), na místě nichž my klademe přivlastňovací jména přídavná: syn Petrův nebo Petrů, Jaroslav Tomášův nebo Tomášů. Pročež anglická příjmení mohou se skláněti jako **Petrů**, na př. Roberts, Robertů, gen. Robertova, dat. Robertovu atd. (viz str. 11. skloňov. jmen vlastních 2.), Hales, Hale-ů (vysl. Hēlů), gen. Hale-ova (v. Hēlova), Lawes, Lawe-ů (vysl. Loavů), gen. Lawe-ova (v. Loavova), Mills, Millů, gen. Millova.

Množné: Whigs (v. Huigs) a Tories mají v českém nominativě **Whigové** a **Torové**, v genit. Whigů a Torů.

g) podle **„dub"**: beefsteak (v. bī'fstēk), revolver (v. rivo'lvr), comfort (v. khö'mfört), toast (v. tōst), shrapnel (v. šräpnīl), gen. beefsteaku, toastu, shrapnelu atd.

Sem hledí též množná: Times (v. Tajms, anglické noviny, vlastně po česku: Časy od singularu: time) a coaks (v. khōks, uhelný zbytek z kamenného uhlí, v zavřeném prostoře páleného, od singularu coak), jichž český nominativ zní: Time-y (v. Tajmy), coaky (v. khōky).

Zdvojených forem množného čísla: Timesy (v. Tajmsy) a coaksy, gen. Timesů a coaksů nelze připustiti, jakož nelze říkati: Alpujarrasy, Cordillerasy, Los Andesy, Los Llanosy, Les Céve nnesy, Alpesy, Athenaey, Delfiy, Slavíkovciové, Čechovéové atd.; bude tedy míti genit. slova Times: Time-ů (v. Tajmů), lok. v Time-ech (v. Tajmech) atd., genit. slova coaks: coaků, dat. coakům atd.

Skloňování: genit. Times-u, coaksu, dat. Times-u, coaksu, instr. Times-em, coaksem také není správné, vedouc ke formě pluralné: Times-y, coaksy. (Viz §. 16. B. n. str. 58. a v Náučném Slovníku řadné slovo „Koaky".)

h) podle **„Beroun"**: Blewfield (v. Blūfīld), Oxford (v. Åxförd), Cork (v. Khork), New-York (v. Ňū-Jork), Bristol (v. Bristöl), Liverpool (vysl. Li'vrpūl), Birmingham, Dublin (v. Dö'blin), Hudson (v. Hö'dsön), Washington (v. Uašingtön), Bridgetown (Bridžtaun), Tower (v. Tauer), Manchester (v. Mä'nčestr), Worcester (v. Uu'str), Barbadoes (v. Barbē'dos), I'nverness, Belfast, Wight (v. Uaj't), Plymouth (v. Ply'mödsh), Halifax (v. Hä'lifäx), Newcastle (v. Ňūkhā'sl), Peak (v. Pīk), Grampian (v. Grä'mpiän), Cheviot (v. Čīviöt), Tweed (v. Tuīd), Shannon (v. Šä'n-nön), Humber (v. Hömbr), **gen.** do Oxforda, Corka, Bristola, Mančestra (genetivy bristolu, manchestru znamenají látku), Newcastla, Humbera atd.;

i) podle **„Dolany"**: Leeds (v. Līc), Shields (v. Šīlc), Three Brothers (v. Dshrī Brö'dzhörs, Tří Bratři, hory), **nom.** českého tvaru u větě: Leedy (v. Līdy), Shieldy, Three Brothery; dále sklánějí se podle „Dolany": Derby, Naseby (v. Nē'sby), Lundy (v. Lö'ndy), Albany (v. Ä'lbäny), Londonderry (v. La'ndönderry), Canterbury (v. Khäntrböry), Malmesbury (v. Māmsböry), Shaftesbury (v. Šāftsböry), Cincinnati (v. Sinsinnäty), **gen.** do Leed, Shield, Three Brother, Naseb (v. Nēsb), Lund, Canterbur (v. Khä'ntrbör), Cincinnat, **dat.** k Leedům, **lok.** v Malmesburech atd.

Pozn. Jako v českém jazyku tatáž jména podle významu skloňováním od sebe se různí, na př. Příbram (město), **g.** Příbrami, **d.** Příbrami atd.; Příbram (osoba), **g.** Příbrama. **d.** Příbramovi atd.: tak mohou se anglická jména českým skloňováním od sebe rozeznávati, jako: Derby (město), **g.** do Derb, **d.** k Derbům atd., avšak Derby (osoba), **g.** Derba, **d.** Derbovi atd.;

k) podle **„muž“**: Keach (v. Khīč), Cavendish (v. Khē'vndiš), Strange (v. Strēnž), Gray (v. Grē), Macaulay (v. Mäkhoa'lē), Faraday (v. Fä'rädē), Grey (v. Grē), **gen.** Keach-e (v. Khī'če), Strange-e (v. Strē'nže), Gray-e (v. Grē'je), Faraday-e, Faraday-ův (v. Färädējův) pokus;

l) podle **„meč“**: lurch (v. lörč), tramway (v. trä'muē, muž. rodu dražová cesta, dražovka, Falzweg), **g.** lurche, tramway-e (v. trä'muēje);

m) podle **„Chlumec“**: Tay (v. Tē), Spey (v. Spē), Greenwich (v. Grī'nyč), Woolwich (v. Uu'lič), Norwich (v. Nŏrič), Mackenzie (řeka); **g.** Tay-e (v. Tē'je), Spey-e (v. Spē'je), Greenwich-e (v. Grī'nyče), Mackenzie-e, **d.** Woolwich-i, **lok.** v Norwich-i (v. Nŏriči);

n) podle **„Brno“**: Monroe (v. Mă'nrō), Glasgow (v. Glä'sgō), Kew (v. Kjū), **gen.** Monroe-a (v. Mo'nrōva), Gläsgow-a (v. Glä'sgōva), Kew-a (v. Kjū'va), **lok.** v Gläsgow-i (v. Glä'sgōji);

o) podle **„Plotiště“**: Galway (v. Ga'luē), Islay, **gen.** Galway-e (v. Gä'luēje). Islay-e (v. Ai'lēje);

p) podle **„Veselí“**: Anglesea (v. Ä'nglsī); ale nedosti správně Dudley (v. Dödlī), Paisley (v. Pēslī), Jersey (v. Džersī), poněvadž mají koncovku krátkou. Lépe se ohýbají podle **„pole“**: **g.** Dudley-e.

§. 21.

O cizích jménech litevských.

Ježto litevština jesti slovanskému jazyku příbuzna, lze snadno skláněti její vlastní jména podle českých vzorů, jako:

a) podle **„ryba“**: Javina (bohyně osení), Klai'pēda (Memel), Rȳ'ga, Mȳ'tava (Mitau), Arga', Szirvintà (v. Širvintà', sz = š), Bū'dupē, Szeszū'pē (v. Šešū'pē), Ragaī'nē, **gen.** Klai'pēdy, Argȳ', Bū'dupy (srovn. Antigonē, **gen.** Antigony);

b) podle **„zemja“**: Gelijà', Warnī'ja (od wārna, vrána), **gen.** Warnī'je, **dat.** Warnī'ji, **akk.** Warnī'ju;

c) podle **„země“**: Tiłże (v. Tyłže, ł = tvrdému polskému ł, ź = českému ž);

d) podle **„holub“**: Bretkunas, Pramźiras, Lukō'**szius**, Pergū'brius, Kāirȳ's, **g.** Bretkuna, Pramźira, Lukō'szia, Kairā'.

Pozn. Litevská koncovka **-as** rovná se latinskému **-us** druhé deklinace; **-us** = latinskému **-us** čtvrté deklinace; **ȳs** vzniklo stažením z **-ias**;

*

e) podle **„Beroun“**: Niā'munas, v české formě Němun, nikoli Němen, **gen.** Němuna;

f) podle **„Dolany“**: Kaukiē'nai, Piktupiē'nai, Stālupiē'nai, **nom. české formy**: Kaukiē'ny, Piktupiē'ny, **g.** do Kaukiē'n, Stālupie'n;

g) podle **„Pardubice“**: Kliudźiaī', Klipsziaī', Ū'źbaliai, **nom. českého tvaru**: Kliudźie nebo Kliudźije, Klipszie nebo Klipszije, **gen.** do Kliudźij, Ū'źbalij, **dat.** Klipsziům nebo Klipszijům atd.

§. 22.

O jménech indických a perských, z nichž se ohýbají:

a) podle **„ryba“**:
Ganga (jinak Ganges), Kačindžinga, Dhakka, Kalkuta, **gen.** Gangy, **lok.** v Ganze, na Kačindžinze, v Dhakce, Kalkutě;

b) podle **„vévoda“**:
Buddha, Aśoka, Kālidāsa, Brahma, Śiwa, **g.** Buddhy, **dat.** Aśokovi, **akk.** Brahmu atd.

Pozn. Neví se, jak **ś** původně znělo; ale může se jako polské **ś** vyslovovati, poněvadž **k** sykavkám náleží;

c) podle **„zemja“**:
Himalaja, Kambodža, **gen.** Himalaje, Kambodže, **lok.** v Kambodži, **instr.** za Kambodžou;

d) podle **„sudia“**:
Atreja, **g.** Atreje, **d.** Atrejovi atd., podobně Puliśa a obecné: radža (král), **g.** radže, **d.** radži atd.;

e) podle **„sudí“**:
obyčejně Sādi, Vālmīki, Ferdūsi; ale správněji podle **„holub“**;

f) podle **„holub“**:
Nužirvān, Zerdušt, Višnu, Isfahāni, Valmīki, Ferdūsi, **g.** Nužirvāna, Višnu-a, Isfahāna, Valmīka, Ferdūsa;

g) podle **„Beroun“**:
Hajderabad, Ind neb Sind, Ganges, Ladak (jinak Lē), Ceylon (v. Sēlān), Teheran, Kočīn, Kašmīr, Lahōr, Majsōr, Nagpūr, Madras, Šīrās, Kelat, **gen.** Inda, Ganga, Ceylona, Kočīna, Kašmīra (genitiv: kašmīru znamená látku), Madrasa, Kelata;

h) podle **„Dolany“**:
Delhi, Ghāty, **g.** do Delh, Ghāt;

i) podle **„muž“**:
Bidpai, **g.** Bidpai-e (bájky Bidpai-ovy);

k) podle **„Chlumec“**:
Balfruš, Hindukuš, **g.** Balfruše, Hindukuše;

l) podle **„Brno“**:
Galle, Laknō, Pegū, **g.** Galla, Laknō-a, Pegū-a (v. Laknō**va**, Pegū**va**), **l.** v Laknō-i, Pegū-i (v. v Laknō**ji**, Pegū**ji**);

m) podle **„pole“**:
Bombay (v. Bombā), Lē (jináče Ladak), Huē, **g.** Bombay-e (v. Bombā**je**), Lē-e (v. Lē**je**).

§. 23.

O sklánění cizích jmen z jazyků třídy B.

Poněvadž při těchto jazycích nesnadnou jest věcí rozeznávati kmen a přípony, budiž každé slovo naskýtající se nám ihned za *kmen* pokládáno a jemu *rod* dle obdoby českého jazyka vykázán.

Avšak jména, kteráž přijímají koncovky řeckého neb latinského jazyka, řídí se pravidly, v §§. 1—4. položenými.

§. 24.

O cizích jménech hebrejských, z nichž se ohýbají:

a) podle **„ryba“**:
Sara, Rebekka, Bethsaida, Akka, jinak Acre (v. Akr), staré Ptolemais, a jiná. — Podle téhož vzoru mohou se také deklinovati jména ženských osob, na př.: Agar, Esther, Judith, Ruth atd., jakoby jejich nominativ samohláskou **-a** se končil; tedy **gen.** Agary, Esthery, Judithy, Ruthy, **dat.** Agaře, Estheře, Judithě (srov. německá jména Gertrud, Gudrun §. 18., a, str. 59.);

b) podle **„vévoda“**:
Jūdas, g. Judy;

c) podle **„zemja“**:
Bethania, Esthemoa, **g.** Bethanie, Esthemoe, **lok.** v Esthemoi atd.;

d) podle **„sudia“**:
Jeremias, Nehemias a j., **g.** Jeremie, d. Nehemiovi atd.;

e) podle **„holub“**:
Job, Abiud, Isāk, Joram, Amos, Josafat, Boz, Josue, Jesse, Esau a j., **gen.** Abiuda, Jorama, Amosa, Boza, Josua, Jessa, Esaua (v. Esau**va**), **dat.** Josuovi, Jessovi, Esauovi (v. Esau**vovi**) neb Esauu (v. Esau**vu**);

f) podle **„Beroun“**:
Bethlēm, Jerusalem, Sichēm, Hebron, Nazareth, Horeb, Gilead, Karmel, Garizim, Zion, Tābor, Jordān, Kidron a j., **gen.** do Sichēma, Nazaretha, s Horeba, Ziona, z Jordāna atd.;

g) podle **„muž“**:
Daniel, Emanuel, Israel, Jonáš, Jeremiáš, Isaiáš atd., **g.** Daniele, Emanuele, **lok.** v Israeli atd.;

h) podle **„Chlumec“**:
Sinaī, **g.** se Sinai-e (v. Sina**je**), **l.** na Sinai-i (v. Sina**ji**);

i) podle **„Brno“**:
Bethfáge, Jericho, Kafarnaum (Kapernaum), **gen.** do Bethfaga, Jericha, z Kafarnauma, **dat.** k Bethfágu, Kafarnaumu, **lok.** v Kafarnaumě atd.

§. 25.

O cizích jménech maďarských.

A) O vyslovování.

V maďarštině vyslovuje se krátké ă jako střední hláska mezi **a** a **o**, shodujíc se s nepřízvučným **o** v ruském slově: борода' (brada). — Nastrojme mluvidla na krátké ŏ, ale vyslovme krátké ă: baratom! (bratře můj!).

é pronáší se jako střední hláska mezi **é** a **í** zouženým hrdlem, podobajíc se polskému **é** ve slově dészcz. — Nastrojme mluvidla na dlouhé ī, ale vyslovme dlouhé ē: védni (hájiti).

Krátké široké **e** vyslovuje se jako střední hláska mezi **a** a **e** rozšířeným hrdlem, když totiž ustrojíce mluvidla na krátké **a**, vyslovíme krátké **e**, na př. ve slově véděněk (oni hájí).

Cs, **cz**, **s**, **sz**, **zs**, **gy**, **ny**, **ty** zní jako č, c, š, s, ž, ď, ň, ť; **ly** pronáší se jako polské neb ruské měkké l. Délka syllab označuje se jako v češtině.

B) O skloňování maďarských jmen:

a) podle „**ryba**" ohýbají se:
Csaba (v. Čaba), Torda, Gyula (v. Ďula), Félegyháza (v. Féleďháza), Sófalva (v. Šófalva), **gen.** do .Czaby, Gyuly, Félegyházy atd.;

b) podle „**vévoda**":
Jozsika (v. Jožika), Béla, Tisza, Géza, **g.** Jozsiky, d. Bélovi;

c) podle „**zemja**":
Baja, Hegyallya (v. Heďaľľa), Felső-Bánya (v. Felšő-Báňa, Hořejší doly), Torja, **g.** z Baje, Hegyallye, akk. Baju, Torju atd.;

d) podle „**sudia**":
Balassa (v. Balašša), **g.** Balasse, d. Balassovi, **akk.** Balassu;

e) podle „**sudí**"
obyčejně Petőfi, Vörösmarty, Ghyczy, Andrássy atd., **gen.** Petőfi-ho, Vörösmarty-ho, Ghyczy-ho, Andrássy-ho. Jména tato a jim podobná, krátkou samohláskou **-y** neb **-i** zakončená, jsou vlastně přídavná jména téhož významu, kterýž mají naše adjektiva na **-ský**, jakož Kecskeméti, Kecskemétský. Kdyby měla příponu dlouhou: -ȳ neb -ī, skláněla by se zcela správně podle vzorů „sudí" nebo „dnešní". Ale poněvadž vyzvukují na krátké **-y** neb **-i**, budou se lépe ohýbati buď podle „**holub**", předchází-li příponu souhláska tvrdá, buď podle „**muž**", předchází-li příponu souhláska měkká neb nějaká samohláska, na př. Hunyady, Kisfaludy, Vörösmarty budou míti v genitivě: Hunyada, Kisfaluda, Vörösmarta; naproti tomu Kazinczy, Széchényi (v. Séčéni), Gyöngyösi (v. Ďönďöši), Fogarassy, Gyulai, Révay zníti budou v genitivě: Kazincze, Széchénye, Gyöngyöše, Fogarasse, Gyulaie, Révaye, dat. Széchényovi, Gyulaiovi atd.;

f) podle „**holub**":
Árpád, Deák, Juhász, Tóth (Slovan), Szemere, Gorove, Szabó a j., **gen.** Deáka, Juhásza, Gorova, Szabó-a (v. Sabóva);

g) podle „**Beroun**":
Veliký Várad, Füred, Hatszég, Vöröspatak, Debreczin, Temesvár, Kecskemét, Retyezat, **gen.** do Velikého Várada, Füreda, Debreczina, Kecskeméta;

h) podle „**muž**":
Forgách (v. Forgáč), Székely (v. Sékeľ), Arany (v. Araň), Eötvös (v. Ötvöš), Mészáros, Palugyai, Kölczey, Senyey, **gen.** Forgáche, Székelye, Eötvöse, Palugyaie, Kölczeye, Senyeye, **dat.** Székelyovi, Kölczeyovi atd.;

i) podle „**Chlumec**":
Felvincz (v. Felvinc), Vásárhely (v. Vāšārheľ), Böszörmény, Jász-Berény, Fogaras, Békés, Mezöhegyes, Szamos (v. Samoš), Nagy-Szőlős (v. Naď-Sőlőš), Tokaj, **gen.** do Felvincze, Vásárhelye, Böszörménye, Békése, Mezöhegyese (v. Mezőheďeše), Tokaje atd.;

k) podle „**Brno**":
Gödöllő, Oláhfalu, **gen.** Gödöllő-a, Oláhfalu-a (v. Gödölő**va**, Oláhfalu**va**), **dat.** ku Gödöllő-u (v. ku Gödöllő**vu**), **lok.** v Gödöllő-i, Oláhfalu-i (v. v Gödöllő**ji**, Oláhfalu**ji**) atd.

§. 26.

O cizích jménech tureckých, arabských, chinských atd.

a) Podle „**ryba**" sklánějí se:
Džoliba, Džidda, Mekka, Fatima, Medina, Susquehanna (v. Söskihännä), Alhambra, Java (v. Džava), medžita, **gen.** Džoliby, Mekky, **dat.** k Mekce atd.;

b) podle „**vévoda**":
Mustafa, Attila, Montezuma, obecné: aga (vůdce, dozorce), dalai-lama (nejvyšší kněz tybeťanský) a j.;

c) podle „**zemja**":
Pichincha (v. Pičinča), Dembea, Guinea (v. Ginea), Korea, Kjutahia, Nikaragua (v. Nykaragŭ-a), obecné: raja (stádo, křesťané Turkům poddaní), **gen.** Pichinche (v. Pičinče), Nikarague, **lok.** v Pichinchi, Nikaragui, **instr.** za Pichinchou, Nikaraguou (v. Nykaragŭvou);

d) podle „**země**":
Džagatai, Paraguay (v. Paragŭai), **g.** do Džagataie, Paraguaye;

e) podle „**sudia**":
Jahia, Moavija, obecné baša (lépe než paša, od slova *baš*, hlava), **g.** Jahie, Moavije, baše, nikoliv baši neb dokonce bašy (srovn. starší formu: duša, gen. duše), **dat.** Jahiovi, baši n. bašovi atd.;

f) podle „**sudí**":
obyčejně Al Mahadi (al, el, ul jest arabský člen), Ali baša, Džāmi; obecná: efendi (pán, titul tureckých úředníků), mufti (nejvyšší kněz turecký) a pod., **gen.** Al Mahadiho, Aliho baše, efendiho atd. Správněji by se skláněla podle „holub" (srovn. str. 42., 43.);

g) podle „**holub**":
Seldžuk, Arslan, Bajazet, Kirgiz, Amru; obecná šejch neb šejk (představený), šerif neb emīr (místodržitel), vezīr, baši-bozūk, množn. baši-bozūkové (nepravidelné vojsko turecké), alkálde (představený obce ve Španělsku), **gen.** Seldžuka, Kirgiza, Amru-a, vezíra, alkálda;

h) podle „**dub**“:
al kohol, al koran, minaret (věž při chrámích muhamedánských);
i) podle „**Beroun**“:
Haleb, Bagdad, Musdhag, Jan-ce-kiang, Nan-king, Peking, Karnak, Murzuk, Urál, Kisil, Popocatepetl, Kanem, Assuan, Erivan, Japan (v. Džapan), Thian-šan, Kin-te-čin, Marañon, Küen-lün, Trafalgar, Gibraltar (španěl. Chibraltar, angl. Džibrältъr), Guadalquivir (v. Gŭ-adalkivīr), Hedžas, Kars, Tiflis, Ararat, Fez, Cotopaji (v. Kotopáchi), Illimani, Mississippi, Missouri, Chimborazo (v. Čimboradsho), Kilimandžaro, Ohio (v. Ohajo), Hoang-ho, **gen.** do Haleba, Bagdada, s Musdhaga, z Jan-ce-kianga, Urála, Popocatepetla, Kanema, Thianšana, Karsa, Tiflisa, Ararata, Illimana, do Mississippa, Missoura, Hoang-ha atd.;
k) podle „**Dolany**“:
Potosi, Skutari, Šemachi, Aivaly, Kjankary, Allegany (v. Älligäny), Amiranty, Lakedivy, Maledivy a j., **gen.** do Potos, Skutar, Šemach, Aival, Kjankar, Allegan, Amirant, Malédiv, **dat.** k Potosům, Alleganům atd.;
l) podle „**muž**“:
Abul-Faradž, Kublai, Oktai, Batyi, obecné derviš;
m) podle „**Chlumec**“:
Balkaš, Altai, Šang-hai, Gardafui, **g.** Balkaše, Altai-e (v. Altaje), Gardafui-e (v. Gardafuje);
n) podle „**Brno**“:
Chile (v. Čīle), Jenikale, Ukereve, Mejico (v. Mechiko), Marokko, Borneo, Ontario (v. Antário), Kešo, Baku, Peru, Kiu-siu, Batum, Erzerum a j., **gen.** do Chila, Jenikala, Ukereva, Mejika, Bornea, Bakua, Kiu-siu-a (v. Kiu-siu**va**), Batuma, Erzeruma, **lok.** v Ukerevě, Mejice, Bornei, Ontarii, Keši, Bakui, Batumě;
o) podle „**Veselí**“:
Erie (v. Irī); ale Udžidži, Chili (v. Čīli) nedosti správně, poněvadž mají koncovku krátkou. Lépe se ohýbají podle „**pole**“: **gen.** do Udžidže.

§. 27.

O cizích jménech složených.

Skloňování jich řídí se těmito pravidly:

1. Skládá-li se cizí jméno z adjektiva a substantiva a je-li vzato z řeckého nebo latinského jazyka, v nichž ohýbají se obě slova: učiníme nejlépe, když obě slova skláněti budeme i. v češtině, na př.: Alba Longa, **g.** do Alby Longy, **d.** k Albě Lonze atd. (srovn. Dlouhá Ves, Dobrá Voda).

2. Týmže spůsobem mohou se deklinovati také cizí jména, novějším jazykům náležející, jestliže i první části složeného slova zachovati hodláme jakousi samostatnosť, na př.: Sierra Morēna (černohnědá), Sierra Nevāda (jako sníh bílá), Santa Rosalia (město v Sicilii), Cività Vecchia (v. Čivitā' Vē'kkia), Lago Maggiōre, Porto Seguro

(v. Portu Seguru), Buen Ayre, Buenos Ayres, český nom.: Bueny Ayry (Dobré Vzduchy), **g.** se Sierry Moreny, ze Santy Rosalie, Civity Vecchie, Laga Maggiora, Porta Segura, Buena Ayra, Buen Ayr, **dat.** k Buenům Ayrům.

3. Nechceme-li první části složeného jména dáti předku, toliko druhá část přijímá obyčejné přípony pádové, zvláště jsou-li obě části spojeny v jedno slovo, na př.: Campo Formio, Gran Sasso, Monte Cassino, Ponte Corvo, Costa Rica, Vera Cruz, Santa Fé, Rio Negro, San Domingo, São Jorge (v. Saun Žorže), Saint Quentin (v. Sãn Kantãn), Szent Miklos (v. Sent Mikloš), Barbarossa, Colloreddo, Aspropotamo, Montebello, Negroponte, Sassoferrato, Santiā'go, Montblanc, Pichegru, Port-Vieux, a jiné místo zní: Vieux-Port, **gen.** Campo-Formia (adj. campo-formijský), Gran-Sassa, Rio-Negra, San-Dominga, São-Jorge, Saint-Quentin-a, Szent-Mikloše, Barbarossy, Colloredda, Santiā'ga, Montblanka, Pichegru'-a, Port-Vieux-a (v. Pōr-Viő'za), Vieux-Porta (v. Viő-Pō'rta).

4. Má-li podstatné jméno přívlastek v genitivě nebo v dativě, ohýbá se toliko podstatné jméno, na př.: Aigòs Potamoi', Miguel de Madriga'l (v. Migē'l), Marti'nez de la Rosa, Vasco de Gama, Huon de Villeneuve, Côte d'Or, Ponte di Piave, Porto de España, Santa Fé de Bogota, Port au Prince, **gen.** do Aigòs Pota'm, od Miguele de Madrigal, Martineza de la Rosa, Côty d'Or, do Ponta di Piave, Porta de España, Santy Fé-e de Bogota, Porta au Prince, **lok.** v Portě au Prince atd.

5. Skládá-li se cizí jméno ze dvou nebo více substantiv od sebe i písmem oddělených, sklánějí se všecky částky napořád, na př.: Zenone Zenoni, Michel Angelo (v. Mikē'l A'nžělo), Cervantes Saavedra, Gonzalez Carvajal (v. Karvachā'l), Don Carlos, Doña Blanca, Dubois Maisonneuve, Garnier Pagès (v. Pažä' nebo Pagä's), Ledru Rollin, Walter Scott, Salm-Reifferscheid, Thurn-Taxis, Ebn neb Ibn (syn) Fāred, Ben (syn) Sohar, Abū (otec) Džafar, chalif Hārūn al Rašid (v. ar Rašid příčinou zpodobení se), **gen.** Zenona-Zenoniho, Michele-Angěla (v. Mikē'le A'nžěla), Cervanta-Saavedry, Gonzaleza-Carvajala, Dona-Carla, Doně-Blanky, Duboisa-Maisonneuva, Garnie'ra-Pagès-a, Ledrua-Rollin-a, Thurna-Taxisa, Ebna neb Ibna-Fāreda, Bena-Sohara, Abua-Džafara, chalifa Hārūna al Rašida atd.

6. Spojí-li se jednotlivá jména v jedno slovo, ohýbá se toliko jméno poslední, na př. Montefalcone, Montevideo, Valparaiso (údolí, ráj), Montfaucon (v. Monfōko'n), Montricha'rd, Pontchartrain (v. Ponšartrãn), Panebianco, Macbe'th, Abūbekr (otec panny), Abūlfēda (otec vykoupení), Abdalrahman (v. Abdarrahman), **gen.** Montefalcona, Montevidea, Pontchartraina, Panebianka, Macbetha, Abūbekra, Abūlfēdy atd.

Podobným způsobem deklinují se mnohá složená jména, ačkoli dohromady psána nejsou, na př.: Pont-Château, Pont le Roi, Mont-Cenis (v. Mon Seni's), Monte Rosa, Fra-Diavolo, Tešu-Lumbu, **gen.** do Pont-Château-a (v. Pon Šatō'**va**), Pont le Roi-e (v. Pon le Rŏa'**je**),

s Mont-Cenis-a (v. Mon͡ Seni'za), Monte-Rosy, od Fra-Dia'vola, z Tešu-Lumbu-a. **lok.** v Pont-Château-i (v. v Pon͡ Šātō'ji), na Mont-Cenis-e, v Tešu-Lumbu-i, **instr.** za Mont-Cenis-em, za Monte-Rosou atd.

7. Často cizí složená jména mohou se přeložiti do češtiny anebo jinak označiti, na př.: Sena Gallica Sena Gallská, Suessa Pometia Suessa Pometská, Carthago Nova Carthago Nová, Pontus Euxinus Moře Černé, Aquae Sextiae Lázně Sextiovy, Lago di Como Jezero Comské, Lago d' Iseo Jezero Isejské, Lago Maggiore Jezero Větší, Gran Sasso Hrubá Skála, Rio Negro Řeka Černá, Torres Vedras Věže Staré (v Portugalích), Buenos Jardines (v. Buenos Chardī'nes, Dobré Zahrady), Aguas Calientes Vody Teplé, Aigues Mortes (v. Āk Mō'rt) Vody Mrtvé atd.

II. Slovník.

A. Nesprávně spojka *a* klade se před sousledné *pročež*, na př.: Nedbali jste naší rady, *a* pročež těžce toho pykati budete. — Je totiž *pročež* = *a proto*, bylo by tedy *a pročež* = *a a proto*. Tu má býti buď jen: *pročež* toho pykati budete, neb: *a proto* toho pykati budete. *Jména mužského rodu v -a* s předcházející souhláskou tvrdou, viz T. 7. — *Vlastní jména rodu mužsk. v -a* s předcházející souhláskou měkkou, v. T. 8. — O koncovce *-a v genitivě jedn. čísla u vlastních jmen měst*, *vesnic* atd., v. T. 4. a Dodatek str. 33. a n.

Abfallen 1. am Körper = *přepadati se*, *tratiti se v těle*, *spadati se*, *hubeněti*; přídavné: *přepadlý*, Vel., Leg. o Kat., Žer., na př.: Kteří jsou hubení a přepadlí. Krab.; 2. *abfallen* von Jemandem = *odstoupiti*, *odpadnouti od koho*, viz *odpadnouti*.

Abgesagt = *odpovědný*; abgesagter Feind = *odpovědný*, *úhlavní* nepřítel; Absagebrief = *odpovědný* list. Srovn. *odpovědný*.

Abhängen, v. *viseti*.

Abstrakta. Naše řeč ukazuje se naproti němčině býti konkretnější; odkud také pochodí, že Čech ocitne se často v nesnázích, maje překládati do češtiny abstraktné spisy, zvláště německé. Abstraktnější povaha slohu německého jeví se mimo jiné též v hojném užívání podstatných jmen slovesných, která končí se v češtině z pravidla samohláskou *í*. Netřeba sice, abychom takovým jménům podstatným, zvláště ve slohu vědeckém, vyhýbali se naprosto; dodávajíť druhdy slohu náležité stručnosti. Avšak sluší při nich dbáti toho, abychom jich neužívali nemírně, prohřešujíce se proti konkretnému rázu jazyka českého a druhdy dokonce i proti srozumitelnosti slohové. Svědčí pak místo podst. jmen slovesných jazyku našemu lépe *infinitiv*, *supinum*, *přechodníky*, *příčestí* a *přídavná jména* nebo často *i věty a jiné obraty*.

1. *Infinitivem* nahrazují se abstrakta ve větách, jako: *Činění* bezpráví se zapovídá. *Vcházení* (*vchod*), *žebrání*, *trhání* ovoce se zde zapovídá. Některým čarodějnicím bylo pět nocí ve *spaní* zabraňováno. Nemůžete si učiniti ani *ponětí* (*představu*), jak ten člověk jest lehkomyslný. *Upomínání* dlužníka bylo by marno. Slabý snáze jest *k přemožení*. To není *k vydržení*. Mnohého dne bylo dříve slunéčko než chlebíček v jeho domě *k nalezení*. *) Počal již *s vydáváním* spisů svých.

*) O tom, kdy může býti předl. *k* se subst. slovesným, viz předl. *k*.

Takové věty třeba tedy vyjadřovati takto: *Činiti* bezpráví, zapovídá se. Zde zapovídá se *vcházeti*, *žebrati* a *trhati* ovoce. Některým čarodějnicím bylo pět nocí *spáti* zabraňováno. Nemůžete si ani *pomysliti*, jak atd. Bylo by marno dlužníka *upomínati*. Slabého snáze *přemoci* lze. Toho nelze *vydržeti*. Mnohého dne *nalézti* bylo dříve sluněčko než chlebíček v jeho domě. Počal již *vydávati* spisy své. — Sem náležejí také příklady tyto: Vyučovali nejprve *čtení* a *psaní*, lépe: učili *čísti* a *psáti*. Pomáhali pochopům *při vyhledávání* udaných, správně: *vyhledávati* udané. Horlivosť *na udržení* pořádku (spr.: *udržovati* pořádek) byla veliká. Zápověď *vyvážení* peněz (spr.: *vyvážeti* peníze) byla dlouho v platnosti a p.

2. *Supinem* lze abstrakta hraditi u sloves pohybu, na př.: Kníže poslal značné vojsko *k upokojení* krajiny (lépe: *upokojit* krajiny). Odešli *za příčinou vyměření* místa (lépe: *vyměřit* místa).

3. Velmi zhusta, zvláště ve slohu vyšším, užívá se za abstraktní substantiva *přechodníkův*. Rozumí se, že přechodník a sloveso určité, k němuž onen náleží, musí míti jeden a týž podmět. Příklady: *Přibližování* se nepřátel město strachem naplnilo (die Annäherung der Feinde versetzte die Stadt in Schrecken), lépe: Nepřátelé *blížíce se* město strachem naplnili. Místodržitelství *ve srozumění* s vrchním soudem nalezlo, lépe: Místodrž., *srozuměvši* se (*sjednavši se*) s vrchním soudem, nalezlo atd. *S pozdravením* vstoupila, lépe: *pozdravujíc*... V plném *vědomí* své převahy vedl si hrdě, lépe: *Vědom jsa* sobě převahy své . . . Při *překládání* latinského auktora dopustil se žák mnohých chyb, lépe: Žák, *překládaje* latinského auktora... Vojín *s opovážením* života svého (mit Hintansetzung seines eigenen Lebens) zachránil důstojníka, lépe: Vojín, *opováživ se* (*odváživ se*) svého života... Po *vyřízení* vaší žádosti ředitelstvo vám oznamuje, lépe: Ředitelstvo, *vyřídivši* žádosť vaši, oznamuje vám. *V uvážení* těch okolností, že atd. usnesli jsme se atd., lépe: *Uváživše* ty okolnosti... Činím něco *s předpokládáním*, lépe: *předpokládaje* (*pokládaje*). Kupec koupil veliké zásoby *v předpokládání* velikého odbytu, správně: Kupec... *předpokládaje* (*pokládaje*), že mnoho odbude (že bude míti veliký odbyt). Učinil tak *bez vyjmutí* kohokoli, správně: Učinil tak, *nevyjímaje* nikoho.

Avšak druhdy přece místo přechodníku klade se *subst. slovesné*, zvláště není-li v obou větách podmět týž, aneb je-li důrazně činnosť označiti jakožto příčinu. Praví i Veleslavín, Škála a jiní: Správa všecka na králích záležela, však *s tím obmezením* (s tou výhradou, s tou výjimkou atd.), aby... Živí se *pletením*, unavil se *mluvením*, uškodil si *kouřením* atd. Chtěl-li by kdo dlouhým vyšetřováním porozumívati. Kom.

4. *Příčestí* a *přídavná jména* za abstrakta se kladou, na př.: Po *skončení* vyučování, lépe: po *skončeném* vyučování; *vypuknutí* povstání, lépe: *vypuklé* p.; nástroje *ke cvičení* vedle: *cvičebné* n.; žádal *za propuštění*, lépe: *za propuštěnou*; to bylo *podívání*, lépe: to byla *podívaná*; *mezi přemítáním* zjevil mu se anděl, lépe: *přemítajícímu* a p.

5. Místo abstraktných substantiv užíváme zhusta i *různých vět.* Příklady: Cestovatel vypravoval jeden případ *vyskytnutí se* takových lidí, správně: Cestovatel vypravoval, že jednou *vyskytli se* i takoví lidé. Kdosi napsal v žádosti své: N. prosí *za schválení uvedení vyučování kreslení*, místo správného: N. prosí, aby *schváleno bylo zavedené vyučování kreslení.* Jinde zněl úkol: *Působení vynalezení* umění tiskařského na vývoj vzdělanosti evropské. Což mělo se vyjádřiti takto: *Jak působilo vynalezené* umění tiskařské u vývoj ... *O totožnosti* osoby není pochybnosti, správně: Není pochybnosti, že *je to táž osoba*, že je to ta pravá osoba. Jaký právní účinek má *nedodání vyzvání?* Správně: Jaký má právní účinek, *když vyzvání se nedodá?* Návrh na *uskutečnění* náležitého vyučování, správně: Návrh, *jak by se dosáhlo* toho, *by* náležitě *bylo vyučováno.* V *pádu onemocnění* nepřijdu, správně: *Onemocním-li*, nepřijdu. Plán k *uskutečnění* znamenitého *uspoření*, správně: Plán, *jak by se mohlo uspořiti velmi* mnoho. Referent navrhuje úplné *oddělení* advokatury od notariatu, správně: Ref. navrhuje, *aby* advokatura úplně *byla oddělena* od notariatu. *Nákladnosť* lodi jest 2000 tůn, lépe: Loď *unese* 2000 tůn. *Při zavřených* dveřích napiš jméno své na tabulku, správně: *Jsou-li* dvéře *zavřeny* atd. Nebylo mu se obávati *vydání počtu* z přijatých peněz, správně: Nebylo mu se obávati, že *musí vydati počet* ze přijatých peněz.

Podobným způsobem vyjadřujeme jiná abstraktná rčení a bráníme zároveň, by nehromadily se genitivy, jako bývá ve větě: Lidé puzeni jsouce *nadějí blahobytu vychvalované cizí země*, opouštějí vlasť, správně: Lidé, puzeni jsouce nadějí, že blahobytu dosáhnou v cizí zemi atd.

6. *Jiné obraty místo abstrakt* jsou na př.: Za *pokání činiti*, káti se; za *povstání učiniti*, vzbouřiti se, povstati: *ubezpečení* své přízně *dáti*, ubezpečiti koho přízní svou; *pokračovati u vypravování*, dále vypravovati; *uzdravení* bratrovo bylo rychlé, bratr rychle se uzdravil; předejíti koho *v obsazení* města, obsaditi město dříve koho; *uskutečněno bylo založení* spolku, spolek byl založen atd.

A vůbec pamatovati dlužno, že strojené věty abstraktné raději vyjadřovati je způsobem prostějším, na př.: Návrhu zákona slouží za základ myšlénka. Ty předlohy sněmovní vyžadují k vyřízení svému dlouhého zasedání. Kdosi v společenském životě svou existenci k platnosti přivedl. Slavík má obyčej časně ráno zpívati. Dával přednosť vyčkání. — Takové věty lépe vyjádříme takto: Návrh zákona zakládá se na myšlénce, vychází z myšlénky. K vyřízení těch předloh třeba jest dlouhého zasedání = aby mohly se vyříditi ty předlohy, jest potřebí atd. Kdosi ve společenském životě sobě platnosť a váhu zjednal. Slavík obyčejně časně ráno zpívá = Slavík časně ráno zpívává. Volil raději vyčkati.

Konečně nelze neschvalovati, že pro krátkosť řeči a určitější skloňování, pokud možná, místo dlouhých substantiv slovesných zhusta nyní užívá se tvarů kratších, jako: *chov* (dobytka) místo

chování, *kot* m. *kácení*, *lom* m. *lámání*, *smět* m. *smětení*, *náprava* m. *napravení*, *záliba* m. *zalíbení* a p. Slova tato: *lom*, *rachot*, *sykot*, *drnkot* již jsou v Jaroslavu v Ruk. Kr. vedle slovesných podstatných na *í*. O *abstraktech na -ství* viz *-ství*.

Abwendig machen jemanden von etwas = *odraziti*, *odvésti*, *odvrátiti koho od čeho*, na př.: Administrator se svými kněžími od lásky a svornosti lidi odráželi. Bart. I. kn. 8. hl. Odrazil ho od předsevzetí. Brat. Od bludu, od hanebného života odvésti. Vel.

Aby. Po slovesech: *brániti*, *hájiti*, *odhrožovati*, *odrazovati*, *překážeti*, *varovati*, *vystříhati*, *zakazovati*, *zapovídati*, *zdržovati* a p. následuje v jazyku českém spojka *aby* se *záporným* slovesem, kdežto v německém té zápornosti není. V té příčině mnozí novější spisovatelé čeští chybují, užívajíce dle němčiny po těch slovesech věty *kladné*, na př.: Zabránil jemu, aby zle jednal = er hinderte ihn, dass er schlecht handele, nebo schlecht zu handeln, správně: Zabránil jemu, aby zle *ne*jednal.

Srovnej doklady: Kdož nám může *brániti*, abychom *ne*kazili. Chelč. Svět mu toho hned *zbraňoval*, aby dále *ne*vandroval. Suš. P. 46. a. *Hájili* jsou, aby v čas trhu lidé *ne*jezdili přes most. Žer.. Odhrožovali je, aby toho neslavili. Brat. Odrazovala mi, abych toho nedělala. Svěd. Kdo jest vám překazil, abyste pravdy neposlouchali. Brat. Varoval jsem se, abych Vás neobtěžoval. Brat. Vystřehnou je, aby v nebezpečenství neupadli. Vel. I zapověděl, aby jí ani píti ani jísti nic nedali. Pass. Zdržoval ho, aby nechodil tak daleko od vozu. Blah.

Avšak pojí-li se tato slovesa *s infinitivem*, není při něm záporu, srovnej: Nebraňte jim jíti ke mně. Brat. Matička jí brání jíti. Erb. P. 474. Pročež obětovati i jísti je bylo zapověděno. Brat. O čem v jistotě neví, tvrditi neb zapírati vystříhá se. Kom.

Abyjsi, *abyjsme*, *abyjste* atd. v. T. 23.

Aby ses, v. T. 23.

-ace, o genitivě jmen v -ace, viz *deklarace*.

Adjektiva, v. *přídavná jména*.

Aeneida, správněji: *Aeneis-dy*.

Afrikánský, lépe: africký od Afrik-a (afrikъský, afričský, africký); zbytečno připínati k adjektivné příponě latinské adjektivnou příponu českou. Obyvatel Afriky = *Afričan*, lépe než Afrikán. Srovn. americký, lépe než amerikánský; Američan, lépe než Amerikán; viz *příp. -an*.

-ách, koncovka, viz T. 6. a 9.

Akkreditiren, viz *pověřiti*.

Ale v novější době kladou ve větách obyčejně na místě druhém i třetím; má však z pravidla býti na místě *prvém*. V biblí a u starších spisovatelů stává *ale* vždy na začátku věty, na př.: Jícnější snídají, obědvají, svačí a večeřejí; ale kteří sedací život vedou, od snídaní a svačiny ať se zdržují. Kom. Jestli žebrák syt, ale mošna není. Přísl. Hledala jsem ho, ale nenašla jsem ho. Brat. Viz příklady v Jungm. Sl. pod *ale*. Podobně i v národních písních, na př.:

Neboj se, neboj mých černých očí, ale jen se varuj klevetných řečí. Erb. P. 1036. Já se na tě nehněvám, ale je mi líto. Týž 172.

Jen ve významě *alespoň* staří dávali spojku tuto prostřed věty, na př.: Poveďme ho, snad sobě *ale* vnadu tam najde. Kom. Tak i Jungm.: Roztrhejte mne, abych *ale* v nic obrácen byl.

Na druhém místě dlužno klásti spojky *pak* a *však*, na př.: Těžko se mnohým zalíbiti, všechněm *pak* zhola nemožné. Vel. Kdož uvěří a pokřtí se, spasen bude; kdož *pak* neuvěří, bude zatracen. Brat. My *však* domnívali jsme se, že jest raněn. Brat. Ač světlo nebeské vídali, cesty však umění nepoznali. Kom. — Než spojka *však* objevuje se zhusta i na místě prvém, na př.: Kostel jest neveliký, však veselý a ozdobný. Har. Však oni tě naši páni odvedou. Erb. P. 173. — Že „ale“ klásti jest na místě prvém, tomu nasvědčují i složené spojky: *alevšak*, *alespoň*, *alesnad;* nenalezneť se *všakale* atd., na př.: Otče! i chceš-li, přenes kalich tento ode mne; alevšak ne má vůle, ale tvá se staň. Brat.

Alexandreida, správněji: *Alexandreis-idy.*

Alles. Um alles in der Welt, správně: *pro svět světoucí*, *pro živý svět*, *pro všecek svět* (Dal.). Das ist uns alles eins = *to jest nám jednostejno.*

Als; jak slovce to nahrazuje se správně ve frasích: *als* Mitglied beitreten, *als* Bettler sterben atd., viz *co*, 5.

-ama, viz T. 11.

Amerikán, -ský, viz *afrikánský.*

-ami, viz T. 5.

Amt, ein Amt bekleiden, versehen = *úřad vésti*, *konati*, *míti* (Rosa), *úřad spravovati* (Vel.), též *zastávati* (Berg. exc.). Ein Amt antreten = *na úřad nastoupiti* (Vel., Kom.), *uvázati se v úřad* (Ml. ob.). Ein Amt niederlegen = *složiti*, *vzdáti úřad* (Pr. Měst.).

An chybně užívá se ve všech rodech obou čísel. Spojka tato povstala splynutím spojky *a* s náměstkou *on*, *ona*, *ono* atd.; proto také při ní šetřiti se má rozdílu rodu a čísla: *an*, *ana*, *ano*, *ani*, *any*, *ana*. Chybno jest: Viděl jsem je, *an* chodí, správně: Viděl jsem je, *ani* chodí. Nalezneš ji, *an* plete, správně: *ana* plete. Spatřil děvčata, *an* perou, správně: *ana* perou.

Právě tak chybno jest užívati spojky této se slovesem v 1. a 2. osobě, protože vznikla ze spojky *a* a náměstky osoby 3. Chybno: Vidím tě, *an* pláčeš, správně: vidím tě plakati, vidím tě plačícího. Slyším, *an* rozprávíte, správně: slyším vás rozprávěti atd.

Chybně také spojka ta bývá ve smyslu *příčinném* na místě spojek: že, protože, poněvadž, ježto, na př.: Plísnil jsem jej, *an* mi knihu pomazal, správně: *protože*, *poněvadž* mi pomazal knihu. V dobré češtině tato spojka vyskytuje se hlavně ve smysle *časovém*, a to nejvíce s *přítomným časem* po slovesech: *viděti*, *slyšeti*, *nalézti* a p., na př.: Uzřel lodi, any stojí u jezera. Brat. Nalezl je, ani spí. Brat. Uzřel, ano lože jeho sprostně přikryto jest. Pass.

-an jest přípona jmen podstatných, znamenajících obyvatele a odvozených od jmen míst a zemí. Před příponou touto, původně *-jan*,

měkčí a rozlišují se souhlásky: *c* v *č*, *n* v *ň*, *r* v *ř*, *d* v *ď*, *t* v *ť*, *h* v *ž*, *ch* v *š*, *k* v č, *s* v *š*, na př.: Lomnic-e — Lomničan, Kolín — Kolíňan, Všenor-y — Všenořan, Tibet — Tibeťan, Prah-a — Pražan, Afrik-a — Afričan, Rakous-y — Rakušan atd.

Chybna jsou jména v *-čan* se končící, nejsou-li odvozena od kmenů na *c* a *k*; na př.: Evropčan chybně m. *Evropan*, Berlínčan m. *Berlíňan*, Aegyptčan m. *Aegypťan* atd. Za: Irlanďan (Irčan), Dáňan, správněji krátce: *Ir*, *Dán*.

Anbelangen, was mich anbelangt, ich bin zufrieden = *co mne se týče*, jsem spokojen.

Anděl-e, chybně; dobře *anděl-a*, viz T. 3.

Aneb, chybně užívá se ve druhém členu otázky dvojité, správně: *či*, *čili*, viz *neb* a *či*.

Anfechten = *naříkati co*, vazba dobrá, na př.: Svědkové té strany, kteráž by závěť naříkala o němotě nebo paměti ztracení, byli by při právu ukazováni. Pr. Měst. 146. On ten statek naříká z té příčiny. Pr. Man.

Ani, aniž. Po *ani* opakuje se ve přísudku *z pravidla* záporka *ne*, na př.: Ani truhle nevěřil. Kom. Ani slepice darmo nehrabe. Přísl. Ani dobré žíly v sobě nemá. Vel.

Při *aniž* ve přísudku záporka z pravidla se neklade, na př.: Jal ho, aniž ho prve propustil, až atd. Vel. Aniž roztrhli roucha svá. Brat.

Rozdíl tento jeví se teprve v jazyku novém; ve staré a střední době nalézti lze četné příklady, v nichž při *ani* záporky není, jiné pak, v nichž *aniž* sloveso má záporné. Viz Jungm. Slov.

Aniž by. Tímto obratem překládá se nyní téměř napořád německé: *ohne dass*, *ohne zu* ve větách, které obsahují *skutečné* děje, na př: Strom jest vysoký, *aniž by* dával stín = ohne Schatten zu geben, správně: *aniž dává* stín. Mnozí lidé mluví, aniž by mysleli = ohne zu denken, správně: aniž myslí, nemyslíce. Odpověděl, aniž by byl tázán = ohne dass er gefragt wurde, správně: aniž byl tázán, nebyv tázán.

Jest pak *aniž by* tenkráte správno, je-li buď v závětí vymiňovacího souvětí, nebo může-li věta doplniti se v takovéto souvětí, na př.: Aniž by mohla (vůle) poznána býti, by dobrá byla, kdyby zlého svobodně nezavrhla. Chelč. P. 47 a. Čehož se oněm nedovoluje, *aniž by se při nich trpělo*, toho těmto jest plná svoboda. Kom. Tu můžeme doplniti větu: aniž by atd. předvětím: kdyby snad náhodou se naskytlo.

Ohne dass, *ohne zu* vyjadřuje se v jazyku českém takto: 1. *Spojkou aby ne* ve větách sousledných aneb účinkových, ana hlavní věta jest záporna, na př.: Do smrti své nikdy na ni nevzpomenul, aby nevzdechl a neplakal. Vel. Téměř žádného dne nebylo, abychom hostí neměli. Vrat. — 2. *Spojkou ne-li*, *leč*, když věta vedlejší jest vymiňovací a hlavní věta záporna, na př.: Nejedí, leč by ruce umyli. Brat. — 3. *Spojkami*: *an*, *ačkoli*, je-li věta vedlejší povahy připouštivé, na př.: Oni sami dobrovolně, an jich žádný ne-

nutil, k vyznání víry své se podávali. Kom. Myslili na šlechetnosť, ačkoli jí vykonati nemohli. Brat. — 4. *Spojkami souřadnými: a ne, aniž ne, avšak ne.* Věty tyto řadí se k větám kladným, na př.: Běda duši, kteráž se nábožnou dělá a není. Kom. Jeden každý cestou svou půjde, aniž se uchýlí ze stezek svých. Brat. Všecky řeky jdou do moře, avšak se nepřeplňuje. Brat. — 5. *Přechodníkem záporným*, na př: Sluneční paprslek skrze sklo prochází, nic skla neurazuje. Pass. I šel nevěda, kam přijde. Brat. Vilém Tell srazil jablko šťastně, nic dítěti svému neublíživ. Vel. I ušel tajně od něho, neoznámiv mu, že jde pryč. Brat. — 6. *Jménem podstatným* slovesným s předložkou *bez*, na př.: On bez meškání hned se s ní potýkati míní. Háj.

Ve všech těchto případech užiti lze v němčině jednoho z obou hořeních obratův.

Anflug *ins Rothe* a p., v. *nádech.*

Ankommen. Was auf mich ankommt = *co na mne přijde* jest germanismus, správně: *což na mně jest, co na mně záleží*, na př.: V boji všecko na štěstí jest. Jel. Na tomť jest, s kterými lidmi obcuješ. Mudr.

Anmassen. Sich Gewalt anmassen = *táhnouti moc na sebe.* Bartoš II. 20, vazba dobrá; také: *Osobovati si moc*, na př.: Moc boží si osobuje. Chelč.

Annenský dvůr; chybně m. *anenský;* srov. panna — *panenský.*

Anstalt *in irgend einer Sache treffen = opatření učiniti, opatřiti něco.* Bart. I. 13. S pilností to, aby taková věc průchodu v církvi neměla, opatrovali. Brat. Stříbro tam rozkázal schovati a pilně, aby žádný toho nenalezl, opatřiti. Háj.

Anstand nehmen = *ostýchati se;* ohne Anstand = *beze všeho, bez rozpaku.*

Anstatt, statt *s infinitivem*, chybně překládá se obratem *místo co*, na př.: Anstatt zu lieben = místo, co byste milovali, správně: *Místo (toho), abyste milovali.* — Ještě jiné obraty čtou se u starých, jako: Místo toho, kdež měli mě milovati, utrhali jsú mi: Vel. Místo toho, majíce mě milovati, utrhali jsú mi. Ben.

Antreten, eine Reise antreten, viz *nastoupiti*; ein Amt antr., v. *Amt.*

Antrieb, aus eigenem Antriebe = *sám od sebe, ze sebe, sám sebou, z vlastní vůle, samochtě.*

Anž, *anaž, anož, anžto.* V novější době objevuje se v denních listech i v jiných spisech nová náměstka vztažná: anž, anaž, anož, aneb *anž* a *anžto* pro všechny tři rody v obou číslech. Slovo *an* povstalo z *a on;* jakož pak není možno říci: a onž, *a* onaž, a onož, tak i slovce anž, anaž, anož neobstojí. Jungmann jeho neuvádí, a u dobrých spisovatelů nenajdeš jeho takéž.

Apposice, v. *přístávka.*

A pročež, v. *a.*

Asiatský, méně správné než *asijský;* onen tvar ukazuje k latinskému asiaticus a zahrnuje v sobě vedle přípony české zbytečně též příponu adjektivnou latinskou. Viz *afrikánský.*

A sice, v. *sice.*

*

Auffangen, einen Brief, einen Boten auffangen = *list, posla přejati.* Ctib. Bavorští posla... i s tím listem přejali. Skála V. 171.
Aufgeben = *pouštěti o kom, někomu netušiti,* na př.: Die Ärzte haben ihn aufgegeben. Lékaři o něm pustili. Kar. Plavci o životu svém pustili. Kom. Lékaři o živobytu knížete pustili. Skála V. 196. Odtud také v obecné řeči se dobře říká: Lékaři nemocného již opustili. — Když již sobě netuší, teprve se stará o duši. Brat. Ještě mi lékař dobře tuší. Rosa. Táž frase slýchá se ve mluvě moravské.
Aufgelegt, viz *vyložen.*
Aufnehmen. Der Maler, Fotograf wird mich gleich aufnehmen, dobře česky: = *malíř, fotograf mě hned před se vezme, bude mě hned malovati, fotografovati.* — Eine Landschaft aufnehmen = *krajinu vypodobiti, vymalovati, vykresliti* atd.
Aufthauen = sich in der Rede gehen lassen = *rozvázati, rozvazovati* (jazyk). Ml. ob.
Aussetzen, sich der Gefahr aussetzen = *vydati se v nebezpečenství.* Vel., Skála.
Auswendig, v. *na zpaměť.*
Autor, *autorita*, správně: *auktor, auktorita.*
-av, -ava; o vlastních jménech měst v *-av, ava*, viz T. 6.
Bádati, znamená-li tolik co *zkoumati*, psáti jest krátkým *a*, pakli znamená tolik co *poháněti*, dlouhým. Nabádá nás, abychom badali. Tak i *badání, badatel* = die Forschung, der Forscher, v. Jungm. Slov.
Bájka, *báječný, bájesloví*, správně: *bajka, baječný, bajesloví* a p., viz Jungm. Slov.
Barokní, správně *baročný* (í), protože před příponou -ný, -ní hláska *k* mění se v *č*, na př.: rok-ční, hluk-čný, závěrek-ční atd. Též lze užívati přípony: *-ový, -á, -é: barokový.*
Báti se *před kým, čím*, správně: *báti se koho, čeho*, na př.: Kdo se chřestu bojí, nechoď do lesa. Přísl. Čiň dobře a právě, neboj se císaře ani krále. Vel.

Vazba: *báti se před kým* (Kron. Tůr.), *čím* jest napodobena dle němčiny, srovn. *před.*

Dobrá jest frase *báti se za něco* vedle *o něco*, na př.: Ostaví lidi o tom, aby se jedno báli za život tělesný. Chelč. P. 98 a. Má milá se za mě bojí. Erb. P.
.Bdíti *nad čím* není chybno, jak učí doklady: Měli by bdíti nad svými stády. Chelč. P. 43 a. Má co pásti a nad čím bdíti v této temné noci. Týž 43 b. Vojsko bdělo nad městem. Flav. Podobná vazba: Pozor nad tím měli. Vel.
Beanspruchen etwas = *domlouvati se oč*, dobrá vazba, srovn.: Nedomlouval-li by se (sirotek) ve dni a v roce o svou spravedlnost, tehdy právo své promlčí. Pr. Měst. 123. Když se lid obecný o to domlouval a bouřil. Kar. Viz též *potahovati se.*
Bedeutung *haben* nelze vždy překládati obratem *míti význam*, nýbrž dle smyslu užívati je případných obratův; na př.: Dieses Wort hat die Bedeutung = *toto slovo znamená;* dieser Mensch hat eine grosse Be-

deutung = *jest na slovo vzat, má platnosť.* Často lze toto slovo vyjádřiti po česku slovy *důležitosť, váha,* na př.: Dieser Umstand ist für die Geschichte Böhmens von grosser Bedeutung = ta okolnosť má pro dějiny české velikou důležitosť, jest veliké důležitosti (váhy) pro dějiny české.

Befinden, sich befinden, viz *vynacházeti se.*

Befreit sein, viz *prázdnu býti.*

Begriff = *pojem* (*pověti*), dobře tvořené slovo, jako dojem, příjem. Německou frasi *im Begriffe sein, nahe daran sein* vyjadřujeme často *slovesy opětovacími;* na př.: Wir waren im *Begriffe*, uns zu Tische zu setzen = *zasedali jsme* za stůl. Wir waren im Begriffe, den Wein auszutrinken = vypíjeli jsme víno. Der Kranke war nahe daran zu sterben = nemocný umíral. Sich einen Begriff machen = *představiti si něco, pomysliti,* viz *pojem.*

Behaupten, sich behaupten = *udržeti se, ubrániti se, uhájiti se.*

Během *jednoho století* = im Laufe nebo im Verlaufe eines Jahrhunderts, čte se v době novější až příliš často, kdežto nezřídka stačí češtině *pouhá předložka.* Svrchu dotčená frase německá zní: *za* století nebo *ve* století, *do* století, na př.: Byl. I. C.: Kosatec dvakrát *do* roka kvete, a jinde: dvakráte *v* roce. *Během rozmluvy* došli vrchu, správně: *za rozmluvy, rozmlouvajíce* došli vrchu.

Bekanntlich = *jak známo.*

Belasten, viz *zavaditi.*

Belesen, viz *příčestí min. trpné.*

Bemerken. Wie ich oben bemerkt habe = *Jakož jsem toho prve dotekl* Jir. Anth. II_2. str. 33. Eine Bemerkung zu etwas machen, v. *poznamenání.*

Benehmen, sich benehmen = *chovati se, míti se, vésti si, činiti si, prováděti si, počínati si i držeti se* (v. *toto*), na př.: K bohu náležitě a pobožně se chovati. Brat. Mám se přívětivě k němu. Kom. Zdvořile, mravně, chvalitebně, udatně, zmužile sobě vésti. Vel., Kom. On sobě činí hrdinsky. Kom. V jídle a šátech sobě skvostně a nádherně provozuje. Vel. Počínati si zmužile. Vel.

Bereit stehen, viz *hotov.*

Berle, v. T. 7.

Běřu, *běřou*, v. T. 19.

Beschlag, viz *obstávka;* in Beschlag nehmen, viz *obstaviti co.*

Beschluss. Endgiltigen Beschluss fassen = *na něčem konečně býti, na něčem konečně zůstati* (Bart.), *na něčem se ustanoviti* (Žer., Jel.).

Beschönigen = *obalovati, s obalem mluviti, zastírati, líčiti, barvu dávati,* na př.: Obaluje slova, řeč. Aqu., Vel. Mluví s obalem. Ml. ob. Omlouvaje se z těch věcí, z nichž ho nepřátelé obviňovali. Brat. V něčem se omlouvati. Apol. Líčiti a zastírati něco jménem božím. Brat. Barvu, barvičku něčemu dáti. Let. Troj., Vel., Kom.

Beschränken, sich auf etwas beschränken = *přestati na něčem, obmeziti se něčím, uskrovniti se v čem, obchoditi se* (s málem), *úzkobiti se* (na Mor.). Beschränken etwas = *něco omeziti, něčemu meze vytknouti.*

Bestehen *aus etwas* = *skládati se, složenu býti z čeho*; *zavírati*, *držeti v sobě co*, viz *pozůstávati*. Bestehen worin = *záležeti v čem*, viz *záležeti*.

Bestellen. Die Sache soll so bestellt werden = *Věc na této míře státi má*. Výbor I. 4, st. 1221, 5. Věc má býti tak opatřena. Ml. ob.

Best, zum Besten haben, lze rozličným způsobem vyjadřovati, na př.: Smíchy tropiti z koho. Žal. Šaškovati s kým, šašky si z koho strojiti, žerty sobě z koho strojiti, žerty z koho míti, posměch tropiti z koho. Ml. ob. Za blázna míti koho. Jungm. Svého blázna ze mne mají. Brat. Z obecné mluvy náležejí sem pořekadla: Za nos voditi koho (Již Vel.). Germanismus jest: *Někoho k lepšímu míti*. — Dobré jsou tyto frase: Geben Sie uns auch etwas zum Besten = *povězte, vypravujte nám také něco*. Er nimmt den ersten besten Stein und wirft ihn nach dem Hunde = *Chopí nejbližší kámen a hodí jej po psu*. Mit der ersten besten Gelegenheit = *s nejbližší příležitostí*.

Bestimmen, sich bestimmen lassen = *dáti se určiti* chybno, správně se říká: *dáti pohnouti*, *navésti se k čemu*, viz *nechati*.

Betrag. Slovo to překládá se buď slovy: *částka*, *summa*, nebo slovem *obnos*, ve mluvě obecné běžným; druhdy lze slovo to vyjádřiti větou, často i vypustiti. *Větou*: Krádež stane se zločinem z toho, zač věc ukradená stojí = wird zum Verbrechen aus dem Betrage des entwendeten Gutes. — *Vypustí se*: Ein Kapital im Betrage von 500 fl. = Jistina pěti set zlatých. — Nesprávně klade se slovo *částka s předl. od;* na př.: Splatil již dvě *částky od* 100 zl., správně: *dvě částky po* 100 zl. nebo *dvakráte po* stu zlatých. Viz *od*.

Betragen = *činiti*, *držeti*, *obnášeti* (viz *toto*). Často sloveso to přeložiti můžeme slovesem *býti* a *gen.*, na př.: Dlouhosť svatyně byla dvacíti loket. Brat. = die Länge betrug atd.

Betreff, *in Betreff*, viz *bezüglich; der Betreffende*, viz *ten který*.

Betriebsdirektion (u železnice) *dopravní* ředitelství, ne *výkonné* ředitelství.

Betriebskapital = *závodní jistina*.

Bewegung, in Bewegung setzen, často stručně vyjádřiti lze předložkou *roz-* na př.: kolo *roz*točiti, zvon *roz*houpati; dle obdoby frase: *pustiti mlýny* (= mlýnské stroje) lze říci vůbec *stroj pustiti*. Vůz se *roz*jel = der Wagen setzte sich in Bewegung.

Bewenden lassen *etwas bei etwas* = *přestati na čem*, *nechati čeho tak*.

Bewerkstelligen = *ve skutek uvésti*, ke skutku, k místu, ke konci přivésti (Vel.), vykonati, provésti, ale ne *uskutečniti* (viz: *toto*). Dle toho: Die Bewerkstelligung = *ve skutek uvedení*, provedení, vykonání.

Bez rovná se *-los* ve složených slovech německých. Tvoří-li se jména přídavná a příslovky předložkou *bez* od *substantiv konkretných*, končí se z pravidla v *-ý*, *-á*, *-é*, na př.: bezruký, beznohý, bezbarvý; tvoří-li se od *abstraktných*, končí se v *-ný*, *-ná*, *-né;* bezpečný, bezděčný, bezprávný atd.

V novější době složeniny s předložkou *bez* nad míru v obyčej vešly, ač místo nich lépe jest užívati:

1. *předložky bez s genit.*, na př.: bez vady (m. bezvadný), bez údů (m. bezúdý), bez trestu (m. beztrestný), beze jména (m. bezejmenný), bez lesu (m. bezlesý), beze stromů (m. bezestromý);

2. *záporné částice ne*, na př.: nekonečný (m. bezkonečný), nepochybně (m. bezpochybně), nevinný (m. bezvinný);

3. *jiných obratů jazykových*, na př.: zdarma (m. bezplatně), nepořádný (m. bezladný), tichý (m. bezmluvný).

Mnohé však složeniny s předl. *bez*, jsouce od nejstarších dob v užívání, mají i nyní svou platnosť; na př.: bezdušný Brat., Kom. (srov. bezduch. Král. Ruk.), bezelstný Vel., Všeh., bezprávný Kn. Rožm., Let. Troj., bezpečný, bezbožný a bezpochybně vedle bezpochyby Vel., bezelstně Vel., beze lsti Let. Troj., bezmírně Brat., bez míry Vel., bezmozký Chelč. P. 387. b.

Bezdůvodný, -ně = grundlos, lépe: *nedůvodný, -ně, bez důvodu*. Viz *bez*.

Beziehungsweise vyjadřuje se slovy *jakož i, jakožto, spolu i, zároveň, též*, ale nikdy slovem *potahmo*, při čem vždy šetřiti je smyslu místa dotčeného, na př. na úmrtních listech ... Vater, beziehungsweise Schwiegervater und Grossvater = Otec jakož i (spolu i, též) tchán a děd. Es möge der Oheim, beziehungsweise Vormund vors Gericht erscheinen = Ujec jakožto poručník dostav se před soud.

Bez něj, správně: bez *něho*, v. T. 13.

Bezpečen pojí se a) *s instr. vztahovým*, na př.: Buď tiem bezpečen. Star. Skl. 307. Bezp. životem. Let. Troj. Nejsa sebou nikdež bezpečen. Vel.;

b) *s gen. vztahovým* (zřídka), na př.: Ač tvých slibů jsem ujištěna a ovšem bezpečna. Let. Troj. Bezpečni byli svých životóv i statkóv. Arch. I. 190.;

c) jméno *osoby* nebo *věci*, proti níž kdo bezpečen jest, bývá *v genitivě* prostém anebo závislém na předložce *od;* avšak vazby tyto. zvláště v nynější mluvě, příliš ustupují předložce *před* s instrumentalem. (Viz také: *brániti*, a *před*.) Příklady: Teď snad spíce leží škody bezpečni. Kom. Jichžto nemůžeš bezpečen býti. Ctib. Hád. Hosť od hospodáře není bezpečen. Kom. Před nimi hrdlem bezpečen není. Žer. II. 92. Žádný ani sám sebou, ani svými věcmi před nimi bezpečen býti nemůže. Brat.

Bezplatný, viz *bez. Bezplatné* obědy, lépe: obědy *zdarma;* avšak za příčinou zřetelnosti druhdy potřebí jest slova „*bezplatný*" ve větách, jako: N. svému spolužáku *bezplatné* obědy zdarma přepustil.

Bezprávně, lépe: *neprávě* viz *bez*.

Bezprostřední. *V bezprostředním okolí*, dle německého obratu = in unmittelbarer Nähe, správně: *v nejbližším okolí*.

Bezüglich dessen, chybně *ohledně* toho (viz *ohledně*). Stručně a jadrně tento obrat vyjadřuje se *předložkami v, na, o, po, pro, do, co do* a *strany* s příslušnými pády, nebo konečně *prostým instr. omezovacím*. Na př.: *Ve hnáty* velmi silný. Leg. *Na důchody* (bezüglich der Einkünfte, was die Einkünfte anbelangt) to hrabství dobrému knížectví přirovnati se může. Háj. Pryskyřice *na barvě* medu jest podobna. Jungm. Slov. *O ručnici* přiznal se, že jest mu ji půjčila.

Svěd. Vím, že jsi *po letech* mladý. Alex. Ale *do vás* jest nám to divné a těžké. *Brat.* Zřejmo jest *do opilcóv.* Štít. Vr. 133. A to jest znamenité *do měsiece.* Týž 60. — Zvláště *do* klade se tak se slovesy: *naditi se, líbiti se, stěžovati si do koho.* Má *do něho* stížnosť. Vel. Rovnají se rouchem vladykám. Jest starší věkem. Zikm. Konečně užiti lze i obratů: *vzhledem ku, ohledem na, jakož*: Jakož jsme pověděli = bezüglich unserer Aussage.

Běžný = *obyčejný*, bylo kdesi za chybu vytčeno; avšak může doložiti se dobrými spisovateli, na př.: Ničemu zajisté běžnému se nediví. Kom. Pán jest jméno běžné a obecné. Roz. urb. Reg. 76.

Bíti, o hodinách, viz *odbiti.*

Blánenský jest chybně tvořené adjektivum od jména místního Blansko; neboť toto jest samo střední rod adjektiva. A jako od jména *Hlinsko* není příd. jm. určité **hlinenský*, od *Krnsko krnenský*, nýbrž *hlinský, krnský* atd., tak také *blanský* od Blansko; srovnej Blanský Les, předhoří mezi Budějovici a Krumlovem.

Blíže a **bližší** dle německého *näher* jest nečeské, správně: *úplněji, místněji, zevrubněji, lépe* a p.; často postačí stupeň prvý: *úplně, zevrubně* atd. Podobně m. *bližší* klaďme: *zevrubnější, světlejší* (výklad). Chybno tedy: *blíže* poznati m. *zevrubně(ji)*; neřekl *blíže*, kterak m. *světle(ji), určitě(ji)*; *blíže* se zmíníme m. *podrobně(ji), lépe.* Avšak u slovesa *přihlížeti* má komparativ *blíže* svůj vlastní, dobrý smysl.

Blížní, lépe: *bližní*, jako nižní; srovn. také: bliž-ší, niž-ší.

Bob. Slova toho mělo by více užívati se v čísle jednotném tam, kde užívá se téhož čísla u jmen jiných luštěnin, jako: *hrách, čočka* a j., na př.: Sázíme bob (hrách, čočku). Bob obecný, koňský a j. Presl. Avšak tu, kde řeč o zrnkách bobových, dobré je číslo množné; srovnej: Boby z lusku vybírati. Har.

Bockshorn, ins Bockshorn jagen, viz *uhroziti.*

Bodrý; toho slova nyní nesprávně užívá se ve významě německého: *bieder, gemüthlich, wacker.* Znamenáť *bodrý* = čilý, jarý, veselý; podst. jméno *bodrosť* = jarota, čilosť. Srovn.: Rozstúpi sě bodrosť v myslech. Král. Ruk. Také starosl. bodrъ = alacer.

Boleslava, v. T. 6.

Bólesť, *bólí*, nesprávně se vyslovuje dlouze, místo: bolesť, bolí.

Boleti, *bolí mi (mně) hlava*, (mám bolení hlavy), nesprávně místo: bolí *mě, mne* (akkus.) hlava, na př.: Bolí ho hlava. Ml. ob. Toto ku potěšení jest, koho dlouho bolelo, odbolelo. Kom. Co koho bolí, o tom mluviť volí. Přísl.

Bota. Slovo to je sice ve starší češtině rodu *mužského* i *ženského*, avšak v nynější mluvě spisovní užívá se jeho výhradně v rodě *ženském*, a dle toho budiž zaměňován lokal *v botech*, tu a tam se vyskytující, obyčejným tvarem *botách.*

Bozský, správně: *božský*, v. *afrikánský.*

Bóže špatně vyslovuje se místo krátkého: bože.

Brániti pojí se ve staré a střední češtině:

1. *s genitivem* jak osoby tak věci, zřídka *s akkusativem*, který si oblíbila mluva obecná, a který připustiti lze i v jazyce spisov-

ném, zvláště ve slohu nižším. — K tomu genitivu předmětnému přistupuje *genit.*, závislý na předložce *od*, za původní genit. odluky, který objevuje se u sloves podobného významu, jako: *zachovati*, *vystříhati*, *obhájiti koho čeho*. Za vazby tyto užívá se již u starých, zvláště pak ve mluvě nynější předložky *před s instr.* (viz *před*), na př.: Brániti svých životů, vlasti, žen i dětí. Let. Troj. Brániti kněží, vdov. Štít. Jir. A. I_2, st. 145. Brániti pevnosť. — Har. Brániti někoho od nepřátel. Vel. Kostelních práv od zlých lidí bránil. Pass. Zlé příhody brání od škody. Mudr. — Brániti kuřátek před luňákem. Štít., před násilím. Týž. A kterak jeho brání před kacíři. Chelč. P. 23. a.

2. Sloveso *brániti* nabývá významu *překážeti* a váže se *s dat. osoby* a *gen. odluky*, na př.: Jsme jim toho bránili. Vrat. Proto jest hospodář pán v čeledi, aby jí bránil neslíčného. Štít.

3. *Brániti se* = *odpírati* pojí se *s dativem* prostým nebo *předl. proti* opatřeným, na př.: Tu se Římanům brániti budeme. Háj. Bránil se proti nám udatnou silou. Let. Troj.

4. *O vazbě větové* po slovese brániti, viz *aby*.

Bránou, v. T. 7.

Bráti. Někteří mají za chybnou frasi: *bráti, vzíti za něco* = für etwas nehmen, auslegen. Tomu není tak; vždyť v Jungm. Slov. drahně dokladů máme k oné vazbě, na př.: To slovo spravedlnosť prostě berou za přísnosť. Brat. A oni vzali to za dobré znamení. Bibl. Divení jeho takto máme vzíti, že slovy ukázal divení. Chel. P. 90. b. *Bráti* (*vzíti*) *ohled*, viz *ohled; bráti průběh*, v. *průběh; bráti slib*, v. *slib; bráti si česť*, v. *česť; bráti si svobodu*, v. *svobodu.*

Bratr, v. T. 10.; *bratrového*, v. T. 13.

Brikcí, v. T. 13.

Brousiti *si vtip na kom*, správněji: *o koho*, na př.: O bližního jazyk sobě brousí. Přísl. I o víc potom snadně jazyk brousí. Ctib.

Brüsten, sich brüsten, überheben = *vynášeti se, vypínati se*, správné jsou vazby, na př.: Nevynášej se nad svou možnosť. Vel. Který se divy a zázraky vynáší. Brat. Proč by se vynášel a vypínal. Vel.

Břímě, v. T. 10.

Budoucí čas objevuje se nyní napodobováním němčiny velmi často tam, kde v jazyku českém čas přítomný dosti činí zdvořilosti, na př.: Wenn Sie wollen, so werde ich Ihnen die Sache erklären. Ich werde sehr bitten = Budete-li chtíti, vysvětlím Vám tu věc. *Budu* velmi *prositi*, správně: *Prosím* velmi *za to. Budu žádati* za dva výtisky, správně: *Žádám* za dva výtisky.

Bydlejí — **bydlí**, v. T. 20.

Bychme, nesprávno, protože před *m* stává původní *s*, avšak i místo *bysme* obyčejnější jest *bychom*, v. T. 23.

Byjsi, byjsme, byjste, správně: *bychom*, *byste*, v. T. 23.

Bysme, lépe *bychom*, v. T. 23.

Byť by, **byť by i**, správně: *byť*, *byť i*. Není tedy dobře: Zrada vlasti, *byť by* byla sebe výnosnější, jest zločin nejhnusnější. A *byť by i* našli, nic jim nepostačí. *Byť by* se o to sebe bedlivěji zasazovali. *Byť bychom*, *byť byste* všecko to měli, přece nestačí. — *Byť*

není nic jiného, než „*by*“, k němuž přidáno důrazné „*ť*“. Vypustíme-li toto, bude: Zrada vlasti, by by byla atd. Druhé *by* jest tedy zbytečně opakováno. Proto říkejme: Zrada vlasti, *byť* byla (*byť i* byla) atd. *Byť* zasazovali se o to sebe bedlivěji. *Bychom i, byste i* všecko to měli atd., na př.: Na svini by i zlatohlav vstrčil, přece sviní zůstane. Vel. Bycha, bys se běžením přetrhl, neuhoníš. Přísl. Já pak, bych i chtěl, nemohl bych. Vel.

Býti, v. T. 17. Při býti *jmenný přísudek* je buď *v nom.* neb *instr.* O tom viz *instrumental. Býti s to*, v. *stav* a předl. *z.*

1. *Býti s infinitivem* ve významě *povinnosti*, *nutnosti*. Vazbu tuto ryze slovanskou zatlačují v nynějším jazyce spisovném až příliš slovesa *míti* a *musiti* s infinit. (Viz *tato.*) Na př.: Tobě jest zvelebovati obec. (Máš zvelebovati obec.) Ctnosť nám ctíti jest. (Máme ctíti.) Všem jest umříti. Vel. (Všichni musíme umříti.)

2. Znamená-li *býti s inf. možnosť*, a má-li infinitiv při sobě předmět, není jako v němčině osobní vazba, t. j. nepronáší se předmět nominativem, aniž sloveso jím se řídí, nýbrž ostane vazba neosobná, na př.: *Hora byla* viděti = der Berg war zu sehen, správně: *horu bylo* viděti. *Ptáci byli* slyšeti, správně: *ptáky bylo* slyšeti. Krásné písně *jsou* tam slyšeti, správně: *Krásné písně jest* tam slyšeti.

3. *Kladné* sloveso *býti*, *stávati* obyčejně tenkráte pojí se s genitivem, je-li genitiv ten *dělivý*, na př.: To je *ryb*, to bylo letos *ovoce* a p. Jinak staří užívali z pravidla *nominativu*, na př: Nad světem jest (stává) *vyšší bytosti*, lépe: Nad světem jest (stává) *vyšší bytosť*. Kdekoli jest pořádku, lépe: Kdekoli jest pořádek.

-ce. O jménech v *-ce*, v. T. 6.

Celý klade se z pravidla tam, kde naznačiti jest *úplnosť* (celé odění, celá zbroj, Vel.), *neporušenosť* (s celou hlavou, Vel.), *dokonalosť* (můj celý přítel, Vel.). Přihlíží-li se k *úplnosti číselné*, správněji užije se neurčité číslovky *všecek*, na př.: Pustili *celé* vojsko do města, správněji: *všecko* vojsko. *Celý* les ozýval se dusotem koní, správněji: *Všecken* les (všechny části lesa). — Vůbec lze pozorovati, že německé slovo *ganz* přičiňuje k tomu, že proti mluvě starší a správné mluvě lidu slovo *všechen*, *všecek* víc a více mizí a nahrazováno bývá slovem *celý*. Jmenovitě děje se tak, kde slovo německé *ganz* spojeno bývá s *příčestími*, *přídavnými* a p. Er ist *ganz* erschrocken = jest *celý* polekán, správněji: *všecek* polekán. Sie ist ganz taub = jest celá hlucha, správněji: jest *všecka* hlucha atd. Doklady: Všechen se zarmoutil. Jel. Všecken ostrov. Pref. Všecken jsi nevrlý. Vel. Kostel přikryt jest všechen olovem. Mand. A já stojím sama všecka uplakaná. Suš. P. 202 b. Že je mé srdečko poraněné všecko. Týž 165. — Avšak již i v Sušilově sbírce čte se vedle obyčejného *všecek* také *celý,* na př.: Ovečka ztracená, celá zarmoucená. Suš. P. 67 a. Leží tam syneček, celý poraněný. Týž 80 a. Tak celá červená, jak by živa byla. Týž 126 b. Ovšem mnohem častěji *celý* vyskytá se v českých písních sbírky Erbenovy.

Cena. *Za každou cenu* = um jeden Preis. Tato frase nemá žádného dokladu, lépe: *stůj co stůj, buď jak buď. Cenu něčeho udati*, lépe: *ceniti, vyceniti, cenu oznámiti.* Vel.

Cesta znamená také = *prostředek, míru, radu.* Viz Jungm. Slov., na př.: Cestu tomu najdu. Kom. Všech cest užiti. Jungm. Rozmanitými cestami a prostředky. Vel. Prve všech cest ohlédali. Brat. Neuměli žádné cesty slušné k tomu vymysliti. Háj. — Tedy můžeme i říci: Ujati jistinu cestou postoupení (= postoupením). Cestou veřejné dražby (= veřejnou dražbou). Vzíti na se povinnosť cestou postoupení (= postoupením). Avšak mnohem lépe jest ono slovo nahrazovati *prostým instrumentalem* nebo *předložkou skrze s akkus.* Na př.: Im Wege der Direktion = *ředitelstvím, skrze ředitelství. — V cestě komu státi* jest dobře česky, jako: *v cestě býti* (Rosa). Srovnej: Nestojí-li jiného v cestě než to. Vel. — Za slovo *cesta* lépe užiješ ve smyslu méně materiálném slova *dráha*, jako: Světlo rovnou *cestou* se šíří, správněji: rovnou *drahou*, rovným *směrem.*

-cí, o přídavných jménech v *-cí*, v. *přídavná jména.*

Cíděn, v. T. 22.

Cíl-e, v. T. 5. — Obraty: *k cíli uskutečnění, k cíli zavedení* a p. jsou nečeské. Lze je správně nahrazovati obraty jinými, jako ve větě: Poslal svého agenta k cíli uskutečnění půjčky do Londýna, správně: *za zjednáním půjčky, aby zjednal půjčku.* Viz také *účel.*

Cítím se povinen *(povinna, povinným)* = ich fühle mich verpflichtet. Slovesa *cítiti* užívá se zbytečně v podobných frasích dle němčiny. Správně česky piš: *Mám, pokládám za svou povinnosť, jsem povinen, znám se povinen býti. Cítím se povolán* = ich fühle mich verpflichtet, správně: *důvěřuji si, tuším si.* Kom., Bibl.

Co se týče *přísudku adjektivného* u sloves zvratných: *cítiti se, činiti se, viděti se, ukazovati se* a p., klade se *z pravidla* v *nominativě*, druhdy také v *akkusativě* a *instrumentale*, na př.: Vy jste, ježto se spravedlivi činíte. Pass. Všickni se zdrávi uzřeli. Pass. Čije se raněna. Let. Troj. Vida se slepa a hlucha k svým panošům vece. Pass. Proč se jinou činíš nežli jsi. Brat.

Citlivá rána, bolesť; správně: *citelná*, poněvadž přídavná, ukončená v. *-ivý*, značí náchylnosť k něčemu, na př.: Citliv jest zármutku svého přítele. Kom.

Cizí slova v jazyce českém. Žádný jazyk vzdělaný neobejde se beze slov cizích, avšak ne všickni jazykové snášejí je stejnou měrou. Jazyk náš náleží zajisté proti německému a polskému k jazykům těm, kteří, pokud možno, slovu domácímu proti cizímu dávají přednosť. Ovšem nelze slov cizích zbaviti se všech a najednou, avšak budiž jich užíváno jen potud, pokud nemohou nahraditi se úplně přiměřenými, domácími. Proto chybují proti duchu jazyka našeho ti, kdo zbytečně a s oblibou užívají slov cizích, kdežto mohou vyjadřovati se právě tak dobře a srozumitelně slovy českými. Zbytečno tedy na př. užívati ještě nyní slov: *orthografie, geografie, geometrie, astronomie, historie, thermometr, legálný, persekuce, graciósný, seriósný, populárný, angažírovati, exercírovati, průbovati* a p.,

když máme za ně slova, která je hradí úplně, jako: *pravopis*, *zeměpis*, *měřictví*, *hvězdářství*, *dějepis*, *teploměr*, *zákonný*, *pronásledování*, *půvabný*, *vážný*, *oblíbený*, *zadávati*, *cvičiti*, *zkoušeti* atd.

Za jiná slova není dosud žádné náhrady, jako jsou na př.: *politika*, *socialista*, *revoluce*, *resoluce*, *deklarace*, *filosofie* (libomudrctví se neujalo), *nominativ*, *genitiv*, *dativ*, *technika*, *elektřina*, *galvanismus*, *dynamit*, *statistika*, *plastický*, *magnetický*, *optický* a p. V té příčině rozhodne zajisté další rozvoj jazyka, až jemu zjedná se ve všech oborech veřejného života, vědy a umění plná platnosť. Při čemž i to uznati jest, že jednotlivými názvy technickými, ve všech vzdělaných jazycích běžnými, jazyku neublíží se v té míře, jako přejímáním cizích frasí a vštěpováním jich v jazyk náš spisovný. Tak věc má se i *s příslovími*, jež viz.

Cizý, -á, -é, správně: cizí -í, -í, poněvadž *z* jest tu měkké.

Cnosť, správně: *ctnosť* od ctíti, ctěn, ctnosť; odtud: *ctný*, ne *cný*.

Co. 1. Náměstky té rodu středního užívá se ve mluvě obecné ve všech rodech a obojím čísle; k lepšímu porozumění připojují se k ní z pravidla případné pády náměstky ukazovací nebo příslovce, na př.: Ten člověk, *co* (který) to povídá, jest ještě živ. Ml. ob. To jsou ti, *co* jsme *s nimi* (kterými) mluvili. Ml. ob. To jest ten, *co* jsme *ho* (kterého) prosili. Ml. ob. Ten dům, *co tam* (v němž) dnes hořelo. Ml. ob. Tak užívalo se ve staré čest. náměstky: *ježto* (viz Jungm. Slovník): To protivenstvie, *ježto o něm* (o němž) teď s námi mluvíš. Tkad. Věřitele máš, ježto ho nemóžeš oklamati. Jel. Podobně i v jiných jazycích slovanských, viz Mikl. V. G. III. 92.

Přes to všechno ve slohu vyšším dlužno užívati určitějších náměstek: *kdo*, *který*, *jenž*.

2. *Co* jakožto spojka *srovnavací* objevuje se, pokud známo, teprva ve střední češtině; na př.: Lodí se zmítá co nějaké pérko. Pref. Hvězdy jsou *co* lampy na nebi zavěšeny. Kom. (Viz jiné příklady v Jungm. Slov.) Než i ve střední češtině, a ještě více ve staré jakož i ve mluvě obecné jest *jako* pravidlem, na př.: Lepá Kublajevna jako luna. Král. Ruk. Jakož beránek k zabití veden jest. Brat. Sladký jako med. Přísl. Moře slané jako lák. Kom. Dočkej času, jako husa klasu. Přísl. Stojí mezi anděly, jako hvězda na nebi. Suš. 9 b. Vyhlédala z okenečka, jako z růže květ. Suš. 317 a. — Dobré jest však *co*, kde srovnání netýká se vlastnosti, nýbrž *počtu*, *stupně*, na př.: Tolik moudrých, co bláznů. Jel. Přeje mu, co pes kočkám. Ml. ob. Co od štědrého večera do vánoc. Ml. ob. Má řeči, co vody. Ml. ob. a p.

3. *Co* ve významě *příčinném* vytlačuje nyní spojky *jako* a *jakožto*, jichž užívalo se tak ve staré a střední češtině. Píše se nyní nesprávně: Dřevní Slované, *co* lidé krotcí, pokoje, orby milovní, ovšem mnohem méně prosluli. Nebo: Bratr *co* muž vzdělaný toho se nedopustí. Jinak staří: Tedy uvěřilo jim shromáždění *jakožto* starším lidu a soudcům. Brat. Dávno jako zpurní vypleněni jsou. Brat. Povolav syna, jako věrný otec pověděl jemu. Štít. Vr. 42. Usúdili jsme, aby přátelé mrúcích jako dědicové po nich v zboží vstú-

piti měli. Hus. Jir. Anth. II_2. 10. Čechové osazovali se mezi Slováky, jakožto mezi nejbližšími příbuznými svými. Šafař.

4. Totéž platí o *co* ve významě *omezovacím* za správné spojky *jakožto, jelikož*. Nesprávno tedy jest: N. N. *co* šlechtic, vojín a občan těší se dobré pověsti. N. N. *co* učitel vynikl nad ostatní kollegy. Ale dobře: Ne *jakožto* kníže, ale jakožto soudce od obce volený spravoval Krok zemi. Háj. *Jakožto* dědic jest povinen atd. Rosa. Kristus *jelikož* člověk umřel, *jelikož* bůh jest nesmrtedlný. Rosa. Sem náleží nesprávný obrat: *co takový* na př.: Básník *co takový* (als solcher) dbáti má zákonů aesthetických (správně: básník *jakožto* básník má atd.). Stal se důstojníkem; *co takový* dbal přísné kázně (správně: Stav se důstojníkem, dbal atd., nebo: Stal se důstojníkem; *v povolání tom* dbal atd.). K. k. Landesgericht als Strafgericht. C. k. zemský soud jakožto trestní soud, ne: co trestní soud. — Velmi často lze *co* vypustiti a dáti *apposici*, na př.: Nesluší se mně *co* královskému synu, správně: Nesluší se mně, královskému synu. I *přechodníkem* lze uniknouti slůvka *co*, srovn.: A to je těm (křesťanským služebníkům pohanských pánů řekl), aby oni jsúce křesťané (= jakožto křesťané, ne: *co* kř.) proto nepohrdali pány svými. Štít. Vr. 66.

5. Zcela nesprávně klade se nyní, bohužel, téměř napořád *co* se jmény *přísudkovými*, tam kde Němci oblíbili sobě slůvko *als*. Tím zatlačuje se stará vazba instrumentalu ve přísudku nebo vazby předložkové: *za*, *na* a *v* s akk., též *k* s dat. u sloves rozmanitých, jako: *býti, naroditi se, umříti, ostati, zdáti se, jeviti se;* u sloves: *jmenovati, nazývati*, jak aktivních i passivních; dále u *dělati* se, *stavěti* se; *učiniti, vychovati, poslati, přijati, vzíti, posvětiti, korunovati, zvoliti, potvrditi* a jiných podobných. (Viz *Bart. o Instr.*) Chybny jsou tedy věty: Byl (pracoval) tam *co* tovaryš (správně: *za* tovaryše, byl tovaryšem). Narodil se *co* boháč a umřel *co* žebrák, správně: *boháčem, žebrákem.* Srovnej: Neznamenitým se narodil a neznamenitým umřel. Jir. Anth. II_2. 47. Sloužil tam *co* pacholek (m. *za* pacholka). Ustanoven, jmenován, zvolen, dosazen *co* učitel (m. *učitelem, za učitele*). Vysvěcen co kněz (m. knězem nebo na kněze, na kněžství). Přijat, přistoupil co člen (m. členem, za člena). Setrval až do smrti co věrný přítel (m. věrným přítelem). Pokoje užívá co jídelny (m. za jídelnu). Rozdělil mezi ně kořisť co odměnu (m. v odměnu). Tato kniha hodí se dobře co čítanka (m. za čítanku). Co dokladu buď užito průpovědi (m. za doklad, na doklad). — Chyba tato objevuje se často v titulech divadelních her a jinde, na př.: Opice co ženich (m. opice ženichem). Fraška co dobrá medicina (m. dobrou medicinou). Stůjtež zde ještě některé doklady správné vazby: Aby byl (hospodář) hospodyni a jiné čeledi k dobrému příkladu. Štít. Vr. 52. Tu svatou dievku usadil buoh jako mistryni na stolici, aby všem byla ku příkladu. Týž 8. Kdo pravdu zastává, vítězem ostává. Mudr. Vzal od něho ctí a darem kóň. Půhon. Kn. Kalvinista predikant za faráře byl. Vrat. Jir. A. II_2. 328. Volichu (volili) opatem kněze Vitoše. Výb. Koho podkomořím ustanoví.

Ctib. Tov. Úředníci bývají užíváni za kommissaře. Vrat. Staří Egypťčané (sic) řeku Nilus za boha ctili. Har. Pros ho, aby tě vzal za učenníka. Poh.

6. Zbytečně objevuje se *co* ve významě *časovém*, na př.: Bratr *co* pětiletý chlapec jevil vlohy znamenité (m. bratr *na pěti* letech, *jsa* pětiletý) dle: Sv. Alžběta ve dvúdcát letech jsúc (ve dvacíti letech jsouc) vdovú ostala. Štít. Vr. 31. N. co jinoch oblíbil studium vážné (m. jinochem jsa, za jinošských let a p.), na př.: Když jsem vstoupil do něm. školy v Berouně, desítiletý pacholík (jsa), uměl jsem česky čísti atd. Jungm. Záp. str. 31.

7. Chybně a zbytečně *co* klade se jakožto zástupce něm. *zu* s *infinitivem* po *nic*, po němž jest nelogické. Chybny jsou tedy věty: Nemáte mně *nic co* poroučeti m. *nic* poroučeti. Nemají *nic co* jísti m. nemají *nic* jísti nebo *co* jísti, na př.: Neměj s tiem spravedlivým *nic* činiti. Štít. Vr. 178. S kterouž (němčinou) nemám nic činiti. Jir. Anth. II_2. 57. Písecký. Nevěda tomu *co* učiniti. Háj. Nemaje *co* (*nic* Bibl. Ben.) zlého mluviti o vás. Brat. Ve větách záporných střídavě nalézá se buď *nic* buď *co*.

Ve větách pak kladných po *mnoho dosti* slůvko *co* je zbytečným napodobením němčiny, znamenajíc druhdy samo *něco značného*, na př.: Mají *mnoho co* psáti = Sie haben viel zu schreiben, správně: mají *mnoho* psáti, nebo mají *co* psáti; mají s tím *dosti co* dělati = Sie haben damit genug zu thun, správně: mají s tím *dosti* dělati, nebo mají s tím *co* dělati, na př.: Neb tak *mnoho* mají páni činiti. Štít. Počkej, milá smrti, mám mnoho činiti (ne: mnoho co). Suš. P. 11 a. Nech mne, milá smrti, já mám co činiti. Suš. P. 10 b. Mám *co* činiti. Bib. Má co psáti a nad čím bdíti. Chelč. P. 436. Buďto že máš *co* činiti tělem buďto myslí. Jel. An by na svém měl dosti (ne: dosti co) nésti. Štít. Vr. 129. Tomu je co říci. Ml. ob.

Není však potřebí, aby *co* kladlo se s infinitivem všude; často sloveso v infinitivě obejde se bez tohoto doplňku, nejčastěji pak sloveso *činiti*, zvláště tu, kde znamená *jednati*, a kde neběží o to, aby naznačilo se jednání větší důležitosti. Srovnej: S takovými lidmi rád činiti mám. Vel. I musí hospodář, maje se světem činiti, obcovati se zlými. Štít. Vr. 56. Tyrannové s nejhoršími lidmi činiti mívají. Plác. Když každý se svými věcmi činiti má. Kom. Mám s tebou mluviti. Suš. P. 10 a.

Co jest dále zbytečno, následuje-li věta na *infinitivě závislá*, na př.: Jest se obávati, že náš přítel umře (nikoli: jest se *co* obáv.).

Co jest nesprávné v obratu: *místo co*, na př.: Místo co byste pracovali = statt zu arbeiten, správně: místo abyste pracovali, viz také *anstatt*.

8. Konečně budiž *co* kladeno v ten pád, jehož žádá sloveso, k němuž náleží. Chybno tedy: Nemá se *co* báti (m. *čeho*). Mám jemu *co* děkovati (m. *z čeho*, *zač*). Jest se *co* diviti (m. čemu). Jest si co přáti (m. čeho), na př.: Máme bohu z čeho děkovati. Har. Jest se tu čemu podívati. Har.

9. Co po předložkách: *na, pro, za* a p. nenajdeme ani ve správné mluvě spisovné ani v dobré mluvě obecné. Tedy místo: *na co; pro co, za co* a p., správně: *nač, proč, zač.*

Co za někteří pokládají za jadrný způsob mluvení a duchu mateřštiny naší přiměřený. Ač smysl věty v Hád. Pravdy a Lži od Ctib. Tovač. 40: „Oznámili, co jest za při" (oznámili, co jest předmětem pře) smyslu věty: *jaká jest pře,* téměř se rovná; přece za původní a přesnou vazbu *co za s akk.* = *jaký, -á, -é* vyhlásiti nelze. Objevuje se, a to ještě ne příliš často ve století 16., kdy již mnohý cizomluv vešel v jazyk český, skoro touže dobou jako obrat: *was für ein* v němčině. Ve mluvě Štítenské a Husově není po té vazbě ani stopy. K německému původu ukazují příklady, jako Kom.: Co to za oráč? kde s těží *oráč* za akk. pokládati jest. Srovn.: Co je toto za krev nová? Suš. P. 96 b. (Variant má: Jaká to krev? Suš. P. 97. a.) Co to za novina? Suš. P. 126 a. Vedle toho také objevuje se u Sušila *za* s akk., jako: Co to, milá, za lásku máš? Suš. P. 81 a. Co pak bychmy byli za přátely. Suš. P. 78 b. — Za germanismus vyhlašuje vazbu tu i Miklošič ve Vergl. Gram. IV. st. 410, podotýkaje, že kromě jazyka srbského a bulharského zdomácněl ve všech jazycích slovanských. Dlužno tedy vrátiti se v té příčině k češtině Štítného a Husově. Místo: *co jest* to *za* bylinu, říkejme: *jaká* jest to bylina; nevím, *co* jest to *za* člověka, správně položme: nevím, *kteraký* (jaký) jest to člověk atd., na př.: Protož se ptají, kteraký jest tento a kto by byl. Chelč. P. 99 a.

Coul, z něm. Zoll, správně: *palec.*

Což divu, lépe: *ký div, jaký div.*

Ctítel, chybně m. *ctitel;* viz příponu *-tel.*

Cvíčiti, správně: *cvičiti.*

-čan, viz *-an.*

Čárka, o čárce, jakožto znamení rozdělovacím, v. *znamení rozdělovací.*

Čas, chvíli, prázdnosť míti. Vel. Ale také: *kdy míti,* kteréžto frase, ve mluvě lidu běžné, nyní se zanedbává, na př.: Jižť nemám kdy se raditi s bohem. Brat. Neměli kdy pro práce. Vel. — *Čas krátiti,* lépe *chvíli* krátiti, srv. *kratochvíle.* Čas krátiti však již u Veleslavína. — Slovo *čas,* podobně jako jiná taková slova na př.: doba, částka a j. jsou v češtině zbytečna, na př.: Dali mu povolení na *čas* (dobu) dvou let, správně: *na dvě léta* = auf die Dauer von zwei Jahren. Odsouzen na dobu šesti let, správně: na šest let. Viz *Betrag.*

Času svého; tak překládá se německý obrat *seiner Zeit;* avšak dobře česky vyjadřuje se: *svým časem.* Doklady: Svým časem dělati. Vel. Drží se za ty, jacíž jsou, a jakými býti *časem svým* se ukáží. Skála 2. 266. Časem svým jahody trhati. Přísl. — *Času svého* však dobré jest tam, kde se udává doba nějaká, a kde lze přidati předl. *za,* na př.: Štítný získal sobě času svého (= za svého času) veliké zásluhy o vzdělání jazyka. Ale věta: Er wird es seiner Zeit bereuen zní dobře: Svým časem toho pykati bude.

Jest (bylo by) na čase není chybné a čte se vedle *jest (byl by) již čas,* čehož důkazem jest místo p. Viléma z Pernštejna v Arch.

Čes. I. sv. str. 73 l. 4.: Léta již také ta přišla, že čas toho jest. A níže: Jistěť *na času* jest, a příliš na velikém, abyste ráčili konec ve své věci sobě učiniti atd. Tak i na str. 72. téh. dílu: Konec můj se blíží a také čas toho jest. Výb. II. 1250, 3.

Časy = poměry = Zeitumstände, v. *poměr.*

Čáslava, v. T. 6.

Časoslovo, viz *sloveso.*

Část, v. T. 8.

Částka, slovo to druhdy zbytečno, viz *Betrag*, *čas; částka od* pěti zlatých, viz *od.*

Čekati lépe pojiti *s genitivem*, *č. koho*, *čeho*, v. Jungm. Slov.; avšak i vazba předložky *na s akk.*, ač řidší, přece je správna, na př.: Čekej času, jako husa klasu. Přísl. Čakati smrti. Dal. Chudí na onom světě odplaty čekají. Pass. Protož nových nebes a nové země čekáme. Chelč. P. 15 a. Kdo má k čemu příhodný čas, nechť na jiný nečeká zas. Har.

Čeněk chybně se píše místo *Vincenc.* Jestiť Čeněk skrácené jméno Častoslav, tak jako Lacek ze jména Ladislav. Viz: Dějiny Pal. d. I. čas. 2. str. 469.

Čepovati *víno*, *pivo* a p. = Wein, Bier ausschenken není správno, místo: *točiti* víno, pivo (ze sudu). Kom. Čepovati znamená = čepem zacpati = verzapfen; chybno však není *vyčepovati* = auszapfen, vom Fass verkaufen, ačkoli vůbec říká se *točiti*, *vytáčeti.*

Černýho, v. T. 13.

Čerpati *z pramenů*, pokládá se za špatné m. *vážiti*; avšak ani tato frase nemá řádných dokladů. V přeneseném smysle lze užívati obou slov ve shodě s metaforou *pramen*, rovněž tak obvyklou v jazyce českém jako v latinském, na př.: e fontibus haurire Cicero de or. l. 3. 12. a německém *aus den Quellen schöpfen.* Mimo to může se i říci *z pramenů bráti*, dle *užitek*, *prospěch z čeho bráti.*

Čerstva, správně: *zčerstva*, na př.: „Proč jdeš tak čerstva?“ Tak mluví se zvláště ve východních Čechách, avšak psáti jest to slovo s předložkou *z*, srov.: *zprudka*, *zvolna.* Jako se říká *jíti zvolna* (Rosa), tak také dobře: j. *zčerstva*, a tím se ukazuje nepodstatným mínění těch, kteří frasi tuto mají za špatnou, jen *honem*, rychle *jíti* připouštějíce.

Česť, *beru si tu česť*, dávám si tu česť, mám tu česť, vám oznámiti atd., špatně místo: *za česť si kladu*, *pokládám*; *jest mi ke cti*, *dovoluji si.* Srovn.: Klásti si něco za hanbu. Kom.

Či, **čili** klade se:

1. Ve dvoučlenných otázkách disjunktivných, ze kterýchž jednu-li potaká tázaný, druhou musí nevyhnutelně popírati, na př.: Ty-li jsi ten, kterýž přijíti má, *čili* jiného čekati máme? Brat. Lidské-liž věci *čili* boží předkládám? Brat. Latinník klade za ně slovce *an.*

Je-li otázka tří- nebo vícečlenná, opakuje se částice *či*, *čili*, na př.: Zdali do Prahy pojedu, čili v Chrudimi zůstanu, či do Litomyšle se odeberu, na tom jsem se ještě neustanovil.

2. Na začátku přímé otázky, v níž dlužno doplniti první člen dvou- nebo vícečlenné otázky, na př.: Bezděky jsem tě urazil. Či snad myslíš, že se kochám v urážení svých přátel? — Po první větě doplniti třeba: Zdali tak se domníváš?

Jestliže se *v jednočlenné* otázce dva pojmy od sebe rozlučují, v češtině užívá se částic *buď — buď, buď — neb*, v latině *aut — aut*, na př.: Není-liž, vojínové, *buď* udatně bojovati *nebo* hanebně zahynouti vám? Jaký toho ty neb oni užitek míti budete? Anth. Solem dicam *aut* lunam *aut* coelum deum? Cic.

Jinak by ovšem věc měla se ve dvoučlenné otázce: Hodláte, vojínové, udatně bojovati, *či* chcete hanebně zahynouti?

3. Spojky *či* užívá se nesprávně o významě *opravovacím* neboli *vysvětlovacím*, jako slova *jinak*, něm. *oder*, na př.: Schovavač či schovavatel slove ten, který atd. Sosna či borovice roste v naší krajině atd. Neníť při slovci *či* k tomu žádného dokladu v Jungm. Slov., v němž doloženo užívání toto několika příklady o spojce *neb*. U téhož slova připomíná se, že novější oblíbili sobě ve příčině té, nemajíce však řádných dokladů, složenou spojku *čili*, aby prý vyhnuli se nejasnosti, ježto povstati by mohla užíváním mnohovýznamné spojky *neb*. Tomu však dobře pomůže spojka *neboli*, jíž v tom smysle užíváno, jak svědčí doklady, na př.: Jeskyňka neboli hrob. Pref. Privilegia neboližto výsady II. Apol. Podle toho opraveny buďte příklady hoření: Schovavač neboli schovatel slove ten, který atd. Sosna neboli borovice roste v našich krajinách.

Čí, v. T. 15.

Činý, správně: *činný*, od kmene *čin* příponou *-ný;* tak i *činosť* chybno, správně: *činnosť*, od rozšířeného kmene *činn* příponou *-osť.*

Číslovky *základní*, v. T. 15, *řadové* a *neurčité*, v. T. 17.

Číslo 3697 obyčejně vyslovuje se: tři tisíce šest set *sedm a devadesát*, m. tři tisíce šest set *devadesát sedm;* neboť lépe jest vyslovovati čísla pořádkem přirozeným, nežli přecházeti ode stovek k jedničkám a pak teprve vraceti se k desítkám. Téhož pořádku budiž, pokud možná, šetřeno v násobilce; tedy $5 \times 7 = 35$ (*třicet pět*, nikoliv: pět a třicet). Tak vyslovují i ostatní Slované. Než druhdy třeba jest uchýliti se od této pravidelnosti, zvláště ve zlomcích, jako: $^4/_{21}$, $^3/_{22}$ a p. Tu lépe se vysloví: *čtyři jedenadvacetiny, tři dvaadvacetiny* atd. Tolikéž: pět dvaatřicetin, osm jedenačtyřicetin, tři jedenasedmdesátiny atd. — Právě tak, jako základní, vyslovují se i číslovky řadové, v. T. 17.

K podstatným jménům rodu středního v *-í* lépe přidávati jest číslovky *druhové* v čísle *jednotném* nežli *základné* v čísle *množném*. Pišme tedy a mluvme na místě *dvě* oddělení, *tři* psaní, *pět* království a p.: *dvoje* oddělení, *troje* psaní, *patero* království a p. dle příkladů: Dvoje psaní, ve kterýchž dokládal. Žer. Troje naučení. Týž. Mistrem sedmera umění učiněn byl. Žal. Král siamský má devatero jiných království. Kar. Desatero přikázaní. Suš.

Čísti *mši* dle německého = die Messe lesen, jest nesprávno. Ve starých památkách, Passionale, u Komenského a j. jakož dosud ve

mluvě obecné jest: mši *sloužiti*. Též: mši *pěti* (Dal.), *zpívati* (Star. Skl.), odkudž *zpívaná* o mši slavné.

Čistý, často chybně říká se dle něm. rein místo *pouhý*, *čistě*, chybně m. *pouze*, *zhola*, *ryze* a p., na př.: Ústav ten jest *čisté* gymnasium m. *pouhé*. Tato vazba jest *čistě* německá m. *ryze*, *úplně*. To jest *čistě* nemožná věc, správně: *zhola*, *naprosto*, *zcela* nemožná věc.

Čítati, chybně klade se jakožto přísudek ke jménu města, jehož počet obyvatelstva se označuje. Na př.: Brno čítá 70.000 obyvatelů, dle něm.: Brünn zählt 70.000 Einwohner, správně: V Brně *čítá se*, *čítají*, *žije*, *jest* atd.

Čitelný (*čtitelný*) = lesbar, není třeba užívati tak často, jako nyní se děje, místo prostého *zřetelný*; čitelné, čtitelné písmo, lépe: *zřetelné* písmo.

Čmel, v. T. 5.

Čtěn, *čtění*, v. T. 22.

Čtla, čtli, liběji *četla*, *četli*.

Čtvrť, v. T. 8.

Čtyři, v. T. 16.

Čtyřka, chybně m. *čtverka*, viz *třička*.

Dahingestellt sein lassen *etwas* = *něčeho zatím nechati*, *ponechati*, *zanechati*, na př.: Něčeho tak ponechati. Vel. Ponechej maličko. Jel.

Daleko, *jak daleko*, nebo *na jak daleko*, ve smyslu přeneseném lépe *pokud*, *co*, na př.: Jak daleko paměť moje sahá, lépe: *pokud* atd., na př.: Pokudž já rozuměti jsem mohl, ona jest dobrá byla. Mudr. Pokudž já věděti mohl. Vel.

Frasi *tak daleko jíti* lze vyjádřiti přesněji a stručněji jinými obraty, jako na př.: Mnozí šli tak daleko, že ho až odsuzovali, správně: Mnozí ho *až odsuzovali*; mnozí *div* (že) ho *neodsoudili*.

Dálší, správně: *další*; je-li v positivě obyčejně dvéslabičných jmen přídavných kmenová samohláska dlouhá, krátí se v komp., na př.: úzký — užší, nízký — nižší, krátký — kratší atd.

Dánčan, správně Dán, v. *-an*.

Daraus, ich kann daraus nicht klug werden = nejsem z toho moudrý, správně: *nejsem s to*, *abych to pochopil*, *nechápu toho*. Viz předl. *s*.

Datel, v. T. 5.

Dáti příliš zhusta užívá se nyní podle něm. *lassen* ve smyslu *možnosti*, kde správněji buď kladeno: *lze*, *možno*, *sluší* a j. Na př.: To se *nedá* čísti, jísti, vypravovati atd., lépe: to *nelze* čísti, nemožno čísti, nelze jísti, nelze = není možno = nemůže se vypravovati atd. — Zcela nečeské jsou podobné příklady, jako: Výkřiky daly souditi o blízkém nebezpečenství, správně: Z výkřiků *mohlo se souditi*, *bylo lze souditi* o blízkém nebezpečenství.

Dáti co odměnu, správně: *za odměnu*, viz *co*, 5.

Dáti nač = poslechnouti, jest vazba dobrá. Srovn.: Turek na to nedal. Suš. 126 a.

Dáti na zpátek = vrátiti, správně: *dodati*, na př.: Co ti dal na zlatý na zpátek? správně: Co ti dodal na zlatý?

Dáti oheň, chybně dle německého: Feuer geben, správně: *střeliti* na zástup nepřátelský.

Dáti pozor, lépe: *míti* pozor, v. *pozor dáti.*

Dáti komu své slovo = jemandem sein Wort geben, správně: *zaručiti, zavázati se komu svým slovem*, dle frase *zaručiti, zavázati se přísahou.*

Dáti se s infinitivem, kteroužto vazbou nahrazuje se rod trpný, má jméno původce děje, infinitivem vyjadřeného, buď v *genitivě* s předložkou *od* anebo v *dativě*. Vazba s dativem jest důraznější a často čítá se u Štítného a Husa a j., na př.: Dobří od zlých sváděti se nedají = dobří zlým sváděti se nedají. K této vazbě srovnej: A protož táhne-li mysl koho k tomu stavu, nedaj sě těm rozpakám odtáhnúti. Štít. Vr. 12. Nedám sobě žádnému překaziti. Brat.

Dativ, o koncovce *-ovi*, v. T. 4.

Datování. V datování přestáváme nyní na jediném způsobě, který ustálil se působením němčiny. Datujíce: Dne 5. ledna 1880, následujeme něm. způsobu: Den 5. Jäner 1880. Dlužno tu připomenouti, jak sobě v té věci vedli naši předkové, a jak sobě vedou lepší spisovatelé novější (Palacký) a též jiní Slované. U těchto řadová číslovka stává častěji před jménem *den i rok*, na př.: Umřevši 5. dne měsíce Februarii l. p. 1576. Břez. 30. dne měsíce března vyjeli jsme. Břez. 3. dne měsíce máje jeli jsme do Benátek. S vypuštěním slova *měsíc*: 12. dne července zjednali jsme sobě plavce. Vrátil se na Vyšehrad posledního dne máje. Pal. — Ovšem nejkratčeji lze datovati, vypustí-li se i slovo den: 15. Augusti (srpna) ráčil pan vladař zase v Třeboni býti. Břez.

Datujeme-li, klaďme dle příkladů našich předků jméno místné *v lokal* s předložkou *v* nebo *na*, a nikoli dle němčiny v nominativ, na př.: *Praha* 7. dubna 1879, správně: *V Praze* 7. dubna 1879. Křivoklát 5. prosince 1860, správně: Na Křivoklátě 5. prosince 1860.

Dátum, správně: *datum* od latinského dăre, dătum.

Dcéra, správně: *dcera.*

Dci, v. T. 9.

Dědič, správně: *dědic* od děd, jako panic od pán, králevic od král, a jako vůbec přípona patron. v češtině jest: *-ic*, *-ovic*, ne *-ič*, *-ovič.*

Deklarace, *delegace*, *resoluce*, *tradice* a p. jména správněji podržují v genitivě množn. čísla příponu *-í* ve shodě s ostatními jmény ženskými původu cizího dle vzoru *země*, jako: *kvitance*, *produkce*, *sekce* atd., nehledíc ani k tomu, že všechna jména tato ve mluvě starší končí se v nom. jedn. čísla v *-í*: *deklarací*, *resolucí* atd. Tedy správněji: *deklarací*, *delegací*, *resolucí* než deklarac, delegac, resoluc atd.

Děkovati. Často nyní čítáme: *děkovati někomu něco* = Jem. etwas verdanken. Což chybno jest místo: *děkovati někomu z čeho*, *za něco*, na př.: Mám z čeho děkovati. Let. Troj. Máme z čeho bohu děkovati. Har., Brat. Poče (počal) jemu z kvasu ctného děkovati. Dal. Vám z takové volnosti a hotovosti hrubě děkuji. Žer. Jemu za to děkuje. Brat. Děkovati za něco. Ml. ob. Viz také *genitiv*, 4., *pozn.*

*

Dělati. *Dělati na čem*, správně: *o čem*, na př.: Zlatník dělá o zlatě, o kovech. Vel. Dělati o vinnicích. Brat. O dědinách a o rolích sami dělají. Vel. Děláme nyní o pšenici, o žitě. Ml. ob. Chybno tedy: Dělá *na té* práci již čtyři neděle m. *o* té práci. *Dělati na čem* lze vysvětliti o *místě*, na př.: Dělati na příkopech městských. Pref. Obraz na stříbře dělati. Brat. Viz též *pracovati.*

Dělati co s sebou = etwas mitmachen jest hrubý germanismus, na př.: Dělá všecko s sebou, správně: Jest při všem. Dělali jsme ten ples s sebou, správně: Byli jsme také na plesu. Budete tu cestu dělati s sebou? správně: Súčastníte se té cesty? Pocestujete také s námi? Viz také *prodělati.*

Dělati se jak, na př.: Ten lesík s tou strání *dělá se pěkně*, jest nesprávno. Užívejme za to: *vyhlíží, vypadá pěkně*, *pěknou jest podívanou, pěkný jest na pohled* a p. Nábytek tmavý *dělá se* ve světlém pokoji pěkně, správně: *vypadá* pěkně. Šat, barva a p. pěkně *se dělá*, správně: *sluší, jest pěkný* (*á*).

Dělati se ve smyslu *tvářiti, stavěti*, je správno a pojí se s *nomin.* a *instrum.*, na př.: Proč by se nevida dělal? Kom. Udělej se nemocen. Vel. Že by se otce svého dělal moudřejší. Brat. Dělaje se nemocným. Brat. Někdo bohatým se dělaje nemá nic. Brat.

Dělá se chladno, teplo (Vel.), vítr (Ml. ob.) = es wird kalt, warm, dobře jest.

Dělati si dobrý den z koho jest germ., správně: Za blázna koho míti, žerty, šašky z někoho si tropiti, za nos koho (blázna) voditi (Vel.), někomu dlouhý nos zavěsiti, na př.: Císaři svému dlouhý nos zavěsili, jakby již nad křesťany vítězili. Vrat.

Dělati si, nedělati si z čeho, nedělá si z toho nic = er macht sich nichts daraus, není správno, místo: *nedbati, nevšímati si čeho, nedati nač*, na př.: Neposlušný syn nic si nedělá z napomínání matčina, správně: Nic nedbá, nevšímá si napomínání matčina, nedá nic na napomínání matčino, na př.: Na moc tyranna nic nedali. Kron. Tur.

Den, v. T. 5. *Den dobrý* si *dělati z koho*, viz *dělati.* — Ode dne ke dni = von Tag zu Tag, správně: *Den ode dne.*

Derselbe. Něm. *derselbe* nepřekládá se vždy náměstkou *týž*, nýbrž náměstkou *ten* neb *on*, neklade-li se váha na *jednostejnosť*, aneb druhdy náměstka vypouští se zcela, na př.: Bohuslav čeká přítele svého; avšak ten (ne tentýž, něm. derselbe) ho valně nepotěší. Der Herr verlangte ein Buch, gab jedoch *dasselbe* gleich zurück; — vrátil *ji* (ne *touž, tu samou*) ihned. — Ale správně: Dej mi touž knihu, kterou jsem včera měl. — Vrah jest stíhán zatykačem; týž jest krejčí, otcem čtyř nedospělých dítek atd. Tu zbytečno jest *týž*, postačí: Jest krejčí atd. Státní převrat v Turecku není nemožný, i zdá se, že týž by byl Rusům vhod = eine Staatsumwälzung ist nicht unmöglich, und es scheint, dass dieselbe den Russen willkommen wäre, postačí: že by byl Rusům vhod.

Děsiti se *před kým, čím*, správně: *děsiti se koho, čeho*, na př.: Udatný náhlých věcí se neděsí. Kom. Nechť ať se neděsí dvou ostatkův. Brat. Co se mne děsíte. Sych. Viz *báti se*.

Děsiti se *nad čím*, lépe: *děsiti se* čeho, viz *nad*.

Dešť, správněji: *déšť*, avšak gen. *deště*, v. T. 6.

Dí, 3. os. množn. č., v. T. 21.

Dickdarm = *učík*. Toho slova na Moravě vůbec se užívá, ač v našich slovnících jeho není.

Díky klade se chybně po způsobě předložky, jako francouzské *grâce à*... něm. *Dank der*... na př.: Díky pomoci lékařské uzdravil se otec m. Pomoci lékařské děkovati jest, že uzdravil se otec. Díky pruské nezištnosti Anglie předčí nad Francií m. Pruské nezištnosti děkovati má Anglie, že atd. — *Díky vysloviti*, dle něm. Dank aussprechen, nemá dokladu. Lépe: díky činiti Vel., konati Har., vzdávati, Vel., anebo prostě *děkovati*.

Díl, chybně se říká: Pro svůj díl to rád vidím. Toť dle něm.: Ich für meinen Theil sehe das gern. Po česku říkejme: Pokud se mne týká = co na mně záleží = co na mně jest, to rád vidím. Nejkratčeji vyjádříme tu myšlénku, postavíme-li s důrazem náměstku osobní ve větě na místě prvém. Mně se to líbí. Já ho chválím = Ich für meinen Theil lobe ihn. Druhdy sesilujeme náměstky částicí *ť* a spojkou *alespoň*, na př.:Jáť ho chválím. Mně alespoň se to líbí.

Dílo, v. T. 9.

Dírou, v. T. 7.

Dítě, v. T. 10.

Díti se = geschehen, *děj se co děj* = geschehe, was da wolle. *Díti*, v. T. 18.

Dítka, chybně, správně: *dítky*, v. T. 9.

Div, že si nezoufal, chybno prý m. *div* nezoufal. Avšak není proč vyhlašovati onu vazbu za chybnou, máť doklady u Jungm.: *Div, že* se rozkoší nerozplývají. Brat. Div, že neošediví starostí. Kom. Jir. A. II_2. 392. Div, že mu oči na vrch nevylezou. Na Mor. — Avšak vytknouti jest, že vazba *beze spojky „že“* jest jadrnější a mnohem obyčejnější. (Viz Jungm. Slov.)

Diviti se čemu. Let. Troj., Brat., Háj., Kral. Ruk., Star. Skl. Špatně tedy: To mne diví. To nás neudiví. Ten postupek mne udivuje. Správně: *Tomu se divím. Tomu se nepodivím* atd. — *Diviti se nad čím*, uvádějí Jungm. a Šumavský, ale bez dokladův. Ač vazba tato dle „užasnouti se nad čím, ztrnouti, zhroziti se nad čím“ možná jest, přece obecné vazbě s dat. budiž před ní dávána přednosť. — O vazbě *diviti se přes něco*, v. *přes*.

-dko. Příponu tuto ve slovech: držá*dko*, měří*dko*, nosí*dko* a p. pišme: *-tko*, tedy: držá*tko*, měří*tko*, nosí*tko*, zrcá*tko* atd. Ačkoli slova ta jsou zdrobnělá slova: drža*dlo*, měři*dlo*, nosi*dlo*, zrca*dlo* atd., odvozená příponou *-ъko*, při čemž vysouvá se hláska *l*, přece může tím spíše za *d* psáti se *t*, ježto přípona *-dlo* povstala ze přípony *-tram*, a tak hláska původní *t* svého dochází práva.

Samohláska před *-tko* jest za vysuté *l* dlouhá, tedy: drž*á*tko, měř*í*tko, zrc*á*tko, nikoli: drž*a*tko, měř*i*tko, zrc*a*tko atd.

Dle něj, správně: dle *něho*, protože předl. *dle* žádá gen., kdežto *něj* jest akkusativ.

-dlo, viz *skracování samohlásek.*

Dlouho, chybně užívá se místo příslovce *dávno*, na př.: Nebyl jsem tam již dlouho, správně: *dávno*. Míníť se v té větě čas, od pobytu uplynulý, nikoli délka pobytu. Srovnej: Nebyl jsem tam dávno, za to si tam dlouho pobudu.

Dluhovati *komu co*. Tohoto slovesa nelze doložiti, lépe: *býti někomu dlužnu*, na př.: Co kdo dlužen, dáti. Vel. Kdo mu dlužen byl, toho ukrutně soužil. Har.

Dluhující. Nemáme slovesa *dluhovati*, tedy také ne slova *dluhující*, postačí: *dlužník*. *Dluhující obnos* = Schuldbetrag, správně: *dlužný peníz*, *dlužná summa*, *dluh*.

Dlužiti *se več* = sich borgen, je dobrá vazba, na př.: V peníze se dlužiti. Vel., Kom. Sirotek bez vůle poručníka v nic se dlužiti nemůže. Práva Měst. Ale tato frase *„dlužiti se več"* jest nyní již zastaralá, pročež užívejme podle analogie „vypůjčiti *si* něco", raději *„dlužiti si něco"*, jakož lid zhusta po krajích říkává, viz *vypůjčiti si.*

Do *něj*, správně: do *něho*, v. *dle něj* a T. 14. — O vazbě sloves s předložkou *do* složených, viz *genitiv*, 2. — Předložka *do s gen.* nyní zanedbává se u sloves a adjektiv: *viděti*, *míti*, *chtíti*, *nadáti se*, *doufati*, *diviti se*, *líbiti se*, *stěžovati si*, *zdá mi se*, *divno*, *zřejmo*, *zjevno jest* a p., na př.: Historia tyto tři věci *do* sebe míti musí. Koc. Co se vám *do* něho zdá? Pass. To mi se *do* něho nelíbí, Jungm. (chybně: *od* něho, viz také *líbiti*). Žádného bludu do sebe nevím. Blah. Nebyl bych se toho do vás nikdy nadál. Žer. Divno mi do sestry vaší. Ctib.

Strany frase: Co jest mi *do* tebe, viz *po.*

Dobrým *býti komu* = jemandem gut, geneigt sein, jest dobře česky: Srovnej: Kdo sobě zlý, komu dobrý? Přísl. O kak je dobrý buoh izrahelský těm, jenž upřiemého jsú srdce. Štít. Vr. 181. Jakož jest buoh dobrý, milostivý těm, kteříž žádají milosti jeho. Štít. Vr. 190. Užívanější jest v tom smyslu: *přáti komu;* tedy: *přeji mu* = jsem mu dobrý.

K dobrému míti, viz *gut haben.*

Dobré mysli, *vůle býti*, viz *rozmar* a *vyložen.*

Dobře, *zle je v tom neb na tom*, jest germanismus = Er ist gut oder schlimm daran, správně: Vede, daří se mu dobře, zle, Vel., Ml. ob., nebo: Jest mu, jest s ním dobře, zle, Sychra, nebo: Jest o kom dobře, zle, na př.: Jižtě zle o tobě. Brat. na Esth. Zle již konečně jest o vlasti mé. Jel. — Konečně i: Má se dobře, zle, na př.: Vždycky jsem se dobře míval. Erb. Pís. 476 b.

Frase *tak dobře jako nic* jest germanismus, správně česky postačí: *téměř*, *skoro nic*, na př.: Die Leute, denen es befohlen war, thaten so gut wie nichts = Lidé, jimž poručeno bylo, tak dobře jako nic nečinili, správně: Lidé atd. nečinili téměř nic. — ***Mám***

k té věci tak dobře právo, jako ty, postačí: Mám k té věci takové právo, jako ty.

Dobydu, v. T. 18.

Dobyti, dobývati (dobudu, dobývám) pojí se lépe s genit. věci, který ostává také v trpné formě při vazbě neosobné, na př.: Zde se dobývá zlato a stříbro, onde sůl a p., lépe: Zde se dobývá zlata a stříbra, onde soli a p. Avšak i *akkusativ* u slovesa toho doložen, na př.: Spravedlnosť dobývati. Všeh. Ze smrti a věčného zatracení je dobyv. Brat. Ač dobudeš které město. Alex. J. Ant. I_3. 34. — A jako říká se *dobývám co*, tak nalézá se i *dobývá se co*, jmenovitě často příčestí trpné *dobytý*, na př.: Chleb nepravě dobytý. Brat. Dobyté město. Kom. Dobytá lodí. Vel. Dobývají se peníze a odbývají se zas. Kom. — Přes to všechno lepší je vazba s genitivem, srovn. Jungm. Slov.

Docíliti čeho, lépe: *dosíci, dostihnouti, dovésti, dodělati se čeho* atd., na př.: Dosíci přízně něčí (Vel.), své žádosti (Let. Troj.), království (Brat.). Toho dovésti člověku možno není. Kom. Dostihnouti čeho. Kom. Dodělal se toho statku. Rosa.

Dohlížeti *nač*, lépe: *k čemu*, na př.: Ke všemu dohlížeti má jest povinnosť. Kom. Nedohlídáte k nim. Brat.

Dojem = Eindruck, jest jako *pojem* dobré a potřebné slovo; není tedy proč jeho zavrhovati.

Dokázati *komu co*: vinu, zločin = jemanden einer Schuld, eines Verbrechens überweisen. lépe: *dokázati* nebo *provésti na koho vinu, zločin*, a děje-li se svědky: *usvědčiti na koho co*, nebo *koho v čem*, na př.: Ničeho více na ně dokazovati a jich naříkati nemíním. Lomn. Dokázal na ně Daniel z úst jejich, že jsou lživí svědkové, Brat. To naň provedl. Zříz. Ferd.

Dokládati se *bohem*, nemá dokladův; správný jest místo té vazby genitiv, tedy: *dokládati se boha, pravdy*, na př.: Boha se dokládati. Vel. Boha, soudce se dokládaje. Brat. Svědomí a nálezu starého se dokládá. Všeh.

Dolu, chybně m. správného *dolů*, jako *domů;* oba tvary zakládají se na stč. *dolóv*, *domóv*. — Chybno jest vyslovovati *dólů*, správně: *dolů*.

Dolů, na horu jíti jsou frase nečeské, týkají-li se ceny, na př.: Cukr jde dolů, správně: Cukr jest levnější, lacinější, na cukru slevili. Cukr jde na horu, správně: Cukr jest dražší, cukru připlatilo, přiskočilo a p. Žito půjde dolů, na horu, správně: Žitu spadne, žito bude lacinější; žitu připlatí, přiskočí a p., na př.: Obilí v trhu přiskakuje. Vel. Přiskočí-li žitu neb uskočí čtyři groše. Erb. list z léta 1503. Obilí připlácí. Rosa. Žitu spadlo. Ml. ob. Na obilí spadá. Vel.

Doma. Kde jsi doma? = Wo bist du zu Hause? správně: Kde jsi domovem, odkud jsi? na př.: Odkud jsi rodem? Blah. Jsem rodem v Ožici. Arch. I. 180.

Doměnī, *doměnka*, *domělý;* správně: dom*n*ění, dom*n*ěnka, dom*n*ělý, od do-mním, mněti, kde *n* bytně patří ke kmeni.

Domlouvati, viz *kárati*. *Domlouvati se oč*, v. *beansprechen etwas.*

Domnívati se *čeho do koho* nebo *na koho* = von jemanden etwas denken, erwarten, jsou frase dobré, na př.: Někdy mysl hojnú má někdo, domnievaje velikých věcí do sebe. Chelč. P. 192 a. Než že se toho na ně domnievají. Týž. 198 a.

Domu, správně: *domů*. Viz *dolu*.

Domysliti *sobě co*, správně: *domysliti se čeho*. Snadno *se* (ne *sobě*) toho domyslil, na př.: Domysliti se vtipem lidským toho, lze by nebylo. Kom. Od těch múdrých, ježto se mohú mnohých věcí domysliti a dovtípiti. Chelč. P. 100 a.

Doň, *do něj*, správně: do *něho*, v. *dle něj* a T. 14.

Donésti zkoušku = die Prüfung nachtragen, správně: *později zkoušku učiniti*, *později zkoušce se podrobiti*, *později zkoušenu býti*. Nachtragsprüfung = *pozdější zkouška*.

Dopadnouti *koho při čem*, *na čem*: při zločinu, při skutku, na švestkách, lépe: *Postihnouti koho při čem*, na př.: při skutku (Vel.); *v čem*: v krádeži (Rosa). — *Zastihnouti koho v čem:* v krádeži, ve lži, Ml. ob.; *na čem:* Právě na řepě zastižen = při skutku. Ml. ob.

Dopomoci, *dopomáhati komu k čemu*, není vazba nesprávná; srovnej příklady: Dopomoci někomu k úřadu, ke cti, k bohatství (Vel.), k spravedlnosti (Brat.). Avšak správnější a u dobrých spisovatelův obvyklejší jest vazba: *dopomáhati komu čeho* jakož i *pomáhati komu čeho*, na př.: Dopomoz mi zraku mého. Výb. I. 195. Bůh mi toho dopomáhej. Vel. Tak mi toho dopomáhej pán bůh (formule přísežní). Ona bude z toho věna žalovati, mají jí za její věno práva dopomoci. Pr. Měst. Aby jemu jeho lepšího pomáhal. Pr. Měst.

Doporučiti = empfehlen, v. *odporučiti*.

Doposavad, *doposud*, stručněji: *posavad*, *posud*, *dosud*. .

Dosáhnouti *co*, v. *dosíci*.

Dosíci co, správně: *d. čeho*. D. přízně někoho. Vel. D. úřadu, své žádosti. Let. Troj. Místo „*dosíci stáří*“ lépe *dojíti stáří*, Vel., nebo *dočekati se stáří*. — Velmi často německé sloveso *erreichen* případně lze hraditi slovesy, s předložkou *do* složenými, na př.: Strom dorůstá výše dvacíti stop = Der Baum erreicht eine Höhe von zwanzig Fuss. Loď doplula přístavu = Das Schiff erreichte den Hafen. Podobně: Poutník dostoupil temene hory. Po tmě dveří se domakal. Doprosil se toho místa = Er erreichte durch Bitten diese Stelle a p.

Dostání. *Zde jsou svíčky k dostání*, za peníze je všecko k dostání a p. Správně říkáme: Zde lze svíčky koupiti, zde se svíčky prodávají, zde jsou svíčky na prodej; zde lze svíček dostati. Viz *předl. k*.

Dostati má z pravidla při sobě genit., tak jako dojíti, dosíci něčeho, a to u všech lepších spisovatelů starších. Viz Jungm. Slov. Ale poněvadž se pozapomnělo na analogický jeho původ se slovesy „dojíti, dosíci“ atd., pojí se nyní jako druhdy již i ve starší době též s akkusativem. Při *dostati se* jest genitiv s vazbou neosobnou obyčejnější, na př.: Čehož od předků našich se nám dostalo. Har. Však i: Dostala se mu za manželku. Jel.

Dostati co odměnu, správně: *odměnou, za odměnu, v odměnu,* viz *co*, 5.

Dostati strach = Furcht bekommen. *Dostal jsem strach* jest chybno, správně: *Napadl mě strach, připadl na mě strach, podjal, pojal mě strach* atd. na př.: Nebo nás převeliký strach a bázeň podjala. Vrat. Strachem velikým pojatu býti. Vel. Spadne, připadne na ně strach. Vel. Podobně: Veliká hrůza poče(ala) obcházeti súsedy. Pass. Obchází mě hrůza. Ml. ob. Mráz po mně jde. Ml. ob.

Dostati se kam = wohin kommen, je správno, na př.: Dostali jsme se do Prahy. Har. Dostav se na přívoz, zachován byl. Flav. Do veliké bídy se dostati. Vel.

Dosvědčovati *komu v čem*, lépe: *přisvědčovati komu v čem, za pravdu dávati komu v čem, snášeti se s někým v čem.* V tom ti dosvědčuji = Darin gebe ich dir Recht, lépe: V tom ti přisvědčuji, za pravdu dávám atd., na př.: Přisvědčuje nám ve všem. Sych. Každý rozumný nám v tom za pravdu dá. Kram. V tom se snášíme. Akta Ferd.

Dotknouti *se jej*, chybno jest, správně: *jeho, ho* (gen.). Vždyť říkáme: Dotekl se stolu, nikoli: stůl, na př.: Chvála ta oblaků se dotýká. Vel. — Dotknouti, dotýkati *beze* zvratné *náměstky se*, tak jako spoléhati, tázati a p. ve staré a střední češtině čítáme dosti zhusta, na př.: Ta nebezpečenství, kteráž spasenie dotýkají. Chel. P. 19 a. Otce haněním dotýkal. Jel.

Dotkl, liběji *dotekl.*

Dotyčně. Obrat *dotyčně té věci* jest chybný, správně: *V příčině té věci.* — Jak se choval dotyčně té věci? m. v té věci, co do té věci, co se tkne (týče) té věci; viz také *bezüglich.*

Dotyčný = der betreffende, správně: *příslušný, jehož se týče, jemuž náleží, svůj.* Na př.: Podali žádosť úřadu příslušnému, jehož se týkala... (ne *dotyčnému*). Každý přihlas se u svého (ne *dotyčného*) představeného. — Často klade se též *předložka o* s lokalem, na př.: Das betreffende Gesetz findest du auf der ersten Seite = Zákon o tom najdeš na první straně. — Má-li *„dotyčný“* znamenati = der erwähnte, genannte, tu nahrazuje se slovy: *jmenovaný, svrchu řečený, dotčený* atd.

Doufati *nač* o předmětě očekávaném není chybno, lépe však užiješ ve příčině té *genitivu*, na př.: Doufám svého uzdravení dle: Ufám (doufám) toho pánu bohu. Arch. 1. 132. Bez abstrakta: Doufám, že budu uzdraven. — *Doufati komu* (čemu), *v koho* (co), *v kom* (čem), *do koho, od koho*, jest konstruováno jako *důvěřovati*, na př.: Bůh nikdy v sebe doufajících neopustí. Vrat. Doufám bohu té věci. Kom. Doufaje své síle. Jel. D. v svou sílu. Kom. Nedoufej i jeden do rodu mocného. Dal. Od boha doufali. Vel.

Doupě, v. T. 10.

Dovedný, na př.: umělec. Jungm. tohoto slova nezná, lépe: *obratný, schopný, způsobilý, zběhlý, znalý.*

Dozajista, zbytečná dvojí složenina místo: *dojista* nebo *zajisté, jistě.*

Doznati *čeho* tolik co *na sobě zkusiti* = an sich etwas erfahren, je sice doloženo příkladem: Doznáš, ty šelmo, toho. Kom. Avšak spi-

sovatelé nynější užívají příliš často slovesa toho o předmětech neživých, na př.: Volby *doznají* odročení, správně: Volby *budou odročeny*. Pověsť tato *dozná* zajisté opravy, správně: Pověsť tato zajisté *bude opravena*, *dojde* opravy. Viz *abstrakta*, 6.

Dozvěděti není proč za špatné vyhlašovati; takou skupeninu souhlásek mají: vy*zvěděti*, pře*zvěděti*, o nichž jest u Jungm. mnohem více dokladů než o vyvěděti a převěděti. U *dověděti* jest to arci naopak, pročež tomuto prostějšímu tvaru dávejme přednosť.

Dověděti se co, správně: *čeho*, na př.: Doví se pravdy. Jungm. Skrze niž se věcí tajných dovídati obyčej měli. Brat. Viz *genitiv*.

Dráhou, v. T. 7.

Dráhný, -ě, chybně; dobře: *drahný*, *-ě*, viz Jungm. Slov.

Dringen, auf etwas nebo in jemanden dringen = *naléhati*, *nastupovati na koho*, *nač*, jsou vazby správné, na př.: Na něho nenaléhal. Vrat. Na mne nenaléhali. Brat. Na právo nenastupoval. Práv. Potom bylo nastoupeno na to, aby atd. Ottrs. Jeho milosť císařská na mne o to nastupovati ráčí. Vel.

Drůbeř, ve spisovném jazyku: *drůbež*.

Druh. Slovo toto přidává se zbytečně k číslovkám druhovým a k číslovce *všeliký*, *všelijaký*, na př.: Máme víno trojího druhu, správně: máme *trojí* víno. Prodej všelikého druhu piva, správně: prodej všelikého piva. Ve slově všeliký jest *lik* = *druh*.

Druhdy. Druhdy znamená tolik co *časem* = zuweilen, dann und wann, na př.: Druhdy užitečněji jest, veliké přezříti bezpráví, nežli mstíti. Let. Troj. Druhdy kalný, druhdy čistý. Jel. — Nyní však příliš často užívá se onoho slovce ve smyslu *jindy*, *někdy* = ehemals.

Drzý, -á, -é; ač jsou některé doklady v Jungm. Slovníku k ukončení měkkému *drzí-*, *-í*, *-í*, tož přece většina dokladů ukazuje lepším tvar široký *drzý*, *-á*, *-é*. Také ruské děrzyj a starosl. drъzъ nasvědčují východu širokému.

Držebnosť = Liegenschaft, Besitz, není slovo vadné. Abstraktních jmen s významem konkretním staří užívali, a užívá jich dosud dobrá mluva obecná. Srovnej slova: *lékařství* = *lék*, *domácnosť*, *usedlosť*, *ostávání* (byt) a j. Kom. janua 608: Kšaft činící má *zámožnosť* svou (jmění) rozděliti. — Bylo by si však přáti, aby stará slova: *zboží*, *statky (nemovité)* hojněji vešla v užívání. Místo: Má držebnosti v kraji, řekneme lépe: Má statky v kraji.

Držeti pojí se s rozličnými jmény, jako: *příměří*, *sněm*, *sjezd*, *rada*, *soud*, *míra*, *mírnosť*, *přátelství*, *řeč*, *úřad* atd. Hleděj však k tomu, že u spisovatelů doby staré a střední proti německému slovesu *halten* našeho *držeti* užívá se o mnoho méně, nahrazuj je podle potřeby slovesy jinými. Budiž ta věc osvětlena několika příklady: Řeč *činiti* (Kom., Vel.), řeč *míti* (Ml. ob.), průvod *míti* (Rosa), poradu *míti* (Har.), pobožnosť, požehnání *míti* (Ml. ob.), *konati* (Kram.), slavnosť *světiti* (Har.), svátek *světiti* (Ml. ob.), hostinu *dávati* (Kram.), hody *slaviti* (Vel.) a p., místo: *držeti* řeč, poradu atd.

Držeti noviny = Zeitung halten, správně po česku: noviny *odebírati*.

Držeti slovo, lépe: *dostáti slovu, v slově státi, slovu dosti učiniti*, na př.: Synečku můj, v těch slovech stůj. Suš. P. 341 a.

Držeti školu: Dnes držím školu, správně: dnes *učím*.

Držím jej za hodného člověka, lépe: *mám, pokládám* jej za hodného člověka, *mním, domnívám se, soudím, myslím*, že jest hodný člověk. Neboť, ačkoli *držeti* na místě *míti* a *pokládati* najdeš také u dobrých spisovatelů, přece zdá se býti germanismem, poněvadž rčení toho neznají Slované druzí.

Držeti na sebe, na pořádek, na česť a p.; lépe: *dbáti na sebe*, na pořádek, česť, *dbáti pořádku, cti, zachovávati pořádek, milovati pořádek*, na př.: Ale že cti nedbal, biskupstva postoupiti chtěl. Dal.

Držeti na koho = auf jemanden halten, správněji: *dáti na koho*, na př.: Mnoho na něho držel, správně: *dával*, Vel., nebo *vážil si ho*.

Drží na maso, lépe: Rád jídá maso.

Držeti se na koho = sich an jemanden halten, správně: *držeti se koho*. Viz Jungm. Slov.

Držeti se věci (v nějaké řeči) jest germanismus, správně: *mluviti k věci*. Kom.

Držeti s někým jest dobře řečeno, tak jako *státi k někomu, k něčí straně, při kom*, na př.: Drž s námi. Brat. Kdokoliv drží s Davidem. Brat. Držeti s nepřátely. Vel.

Držeti se dobře a p., lépe: *chovati se, vésti si, počínati si dobře* a p. Než i ono rčení starým již známo bylo, jako: Jak poslušně a uctivě k nim (k soudcům) se míti a držeti povinni jsou. Práva Měst. On se ve svém úřadě dobře drží. Vel.

Dual, viz T. 10.

Důchodní, *důchodňová*, v. T. 13.

Důmění, dobře: *domnění*, v. *domění*.

Dunaj splav*ná*, chybně dle něm. *die* Donau, správně: Dunaj splav*ný* (mužský rod), na př.: Dunaju, Dunaju, hluboký na kraju. Kol. Zpěv. I. 6. A tak vždy v písních národních s malými výjimkami.

Důstatek, dialekticky, m. *dostatek*, a také *nedostatek* lépe než *nedůstatek*.

Důvěra, viz *přijíti*.

Dva, v. T. 16.

Dvéře, v. T. 8.

Dvěstěletý, -á, -é, správně: *dvousetletý* podle dvouloketní, tříletý, pětiletý atd. (složenina s genitivem); tedy dvousetletá památka, ne dvěstěletá památka.

Dvojné číslo, v. T. 10.

Dvořenín, v. T. 4, dvořenínstvo, správně: *dvořanstvo*; dvořenínský, správně: *dvořanský, dvorský*.

Dvoum, správně: *dvěma*, v. T. 16.

-Ě (*e*) koncovka lok., v. T. 4 a 9.

-ec; jména v *-ec* jak mají ve vok., v. T. 6.

Einstimmig, lze vyjádřiti: 1. *Jedním hlasem*, na př.: Odpověděl všecken lid jedním hlasem. Bibl. — 2. *Ústy jedněmi*, obyčejně s mírnivým *jako*, na př.: Tu všecken lid jako ústy jedněmi vzkřikl.

Háj. — 3. *Jednomyslně*, na př.: Na tomť jsou se snesli jednomyslně spolu. Brat. — 4. *Z vůle jednostejné*, na př.: I zvolili jsou všickni z vůle jednostejné Kroka, aby byl soudce lidu. Háj. — 5. *Jednohlasně*, jež dle jednomyslně obstojí, ač nemá dokladu.

-ejí, koncovka 3. os. množn. č., v. T. 20.

-elný, viz *materielný*.

Ende *nehmen*, viz *konec vzíti*.

Enge, jemanden in die Enge treiben = *do chobotu (nesnáze) vehnati;* in der Enge, in der Klemme sein = *v chobotu (nesnázi) býti;* sich aus der Klemme, Enge helfen = *z chobotu (nesnáze) si pomoci*. Skála, V. 321. — Také *do těsna vehnati*, *v těsně býti*, na př.: Vehnav je do těsna, pobral kořisti jejich. Brat.

-ěnín, o jménech v *-ěnín*, viz T. 4.

Entgelten, jemandem etwas entgelten = *někomu něco zpomínati* (*zlým*, *dobrým*), na př.: Tu službu mu král milostivě (dobrým) zpomínati chce. Vel. Nezpomínejž nám dřevních nepravostí našich. Brat. Hned se hledí vymstívati a zlým mu to zpomínati. Lomn.

Er, sie, es, o náměstce této, kdy se vynáší v jazyku českém a kdy ne, viz *on*.

Erfüllung, sein Wort geht in Erfüllung = dochází na jeho slovo (Ml. ob.), jeho slovo se naplňuje (dle Vel.).

Ergänzen, die Prüfung ergänzen = *zkoušku doplniti;* Ergänzungsprüfung = *zkouška doplňovací*.

Ergehen lassen, Gnade für Recht ergehen lassen = *místo práva milosť učiniti* nebo *prokázati*.

Erlass = *výnos*, *vynesení;* Erlass geben = *výnos učiniti*, *dáti*, *vynésti*.

Erledigen (ein Gesuch) = *vyříditi* (žádosť). Erledigung = *vyřízení*. Erled. erhalten = *vyříditi se* (viz *abstrakta*, 6.), na př.: Hiemit erhält der Bericht seine Erledigung = zpráva tímto se vyřizuje. In Erledigung Ihres Gesuches geben wir bekannt, dass ... = Vyřizujíce Vaši žádosť oznamujeme, že ...

Erreichen, v. *dosíci*.

Europejský, správněji europský od Europ-a, jako africký od Afrika, jihlavský od Jihlava a p.

Fall. Im Falle dass atd., viz *pád*.

Farbe *behalten*, nesprávně: látka drží barvu, správně: látka *nepouští*, protiva: látka *pouští barvu*.

Fazole, viz *bob*.

Finden, viz *nalézati*.

Firma; *nápisy firem*, v. T. 11.

Fixe Idee = *utkvělá myšlénka*.

Fluss. Im Fluss der Rede, po česku: *za řeči*, *v řeči*, *mezi řečí*.

Folge. Dies hatte zur Folge = *čímž se stalo*, *z čehož pošlo*, *vzešlo*, *vyšlo*, *povstalo*, *co v zápětí mělo*, na př.: Na nic dobrého jim to nevyšlo = dies hatte für sie keine guten Folgen. Tur. Kron. Obecného lidu přízeň řídko na dobré vychází. Kom. — *In Folge* překládá se často předložkou *na* s akkusat., na př.: Umřel *na* hrozné

bolesti = er starb in Folge von furchtbaren Schmerzen. Viz také *následek.*

Folge, (Raum) geben = *místo dáti*, keine Folge geben = *místa nedati*, jsou dobré frase, na př.: Boleslav těm řečem u sebe místo dav. Háj. Nikoliv tomu, co mluvíš, místa nedáváme. Brat.

Francouz, v. T. 5.

Fráse, správně: *frase*, od řeckého slova frăsis. O frasích, v. *přísloví.*

Frei. Ich bin so frei Ihnen mitzutheilen = *Osměluji se Vám oznámiti.* Jemanden auf freien Fuss setzen = *propustiti koho na svobodu.* Eine Untersuchung auf freiem Fusse = *vyšetřování na svobodě*, viz. *přísloví.*

Freischwimmer = *vyučený, vycvičený plavec.*

Frequentationszeugniss = *frequentační vysvědčení;* vedle toho lze užiti též: *navštěvovací* vysvědčení, jako: očkovací vysvědčení, darovací listina a p.

Fungirovati, správně: *úřad spravovati, zastávati, úřadovati, říditi, povinnosť konati*; *funkce = výkon, řízení.* N. N. již opět fungiruje, správně: N. N. již opět řídí, úřaduje. Bratr fungiroval při slavnosti jakožto řečník, správně: Bratr byl řečníkem atd. O slovesech v *-irovati*, v. *-irovati.*

Fuss. Auf grossem, glänzendem Fusse leben = *nádherně, stkvostně žíti, nádherně sobě vésti.* Auf vertrautem Fusse mit jemandem stehen = *v důvěrném přátelství, svazku s někým býti, důvěrně s někým žíti.* Sich auf vertrauten Fuss mit jemandem setzen = *v důvěrné přátelství s kým vejíti.* Wir stehen auf gutem Fusse mit einander = *jsme spolu za dobré.* Das Heer auf den Kriegsfuss setzen = *vojsko válečně vypraviti, na míru válečnou uvésti.* Viz též *přísloví.*

Gebrauch *machen*, viz *potřeba.*

Gefahr. Auf die Gefahr hin = na nebezpečenství, že . . . chybno, správně: *byť se vydal v nebezpečenství, že* . . . Selbst auf die Gefahr hin, für einen Verräther erklärt zu werden = byť vydal se i v nebezpečenství, že by vyhlášen byl za zrádce = byť mělo i na to dojíti, aby byl vyhlášen za zrádce. — Avšak často lze vypouštěti slovo „Gefahr“ a vyjadřovati se velmi stručně, na př.: Selbst auf die Gefahr hin sich verantworten zu müssen = byť mu i bylo z toho odpovídati. Selbst auf die Gefahr hin, sein Vermögen daran setzen zu müssen = byť mu i bylo dáti na to jmění své.

Gefallen lassen, sich etwas von jemandem gefallen lassen = dáti, nechati si něco od někoho líbiti, jest chybno, správně: *někomu něco strpěti, snésti.* — Das lass ich mir gefallen! = to si nechám (dám) líbiti! jest germanismus, správně: *to mi se líbí! to je něco! to je jiná!* Ml. ob. Viz *nechati.*

Gegenstand, předmět. Ve vědecké mluvě, obzvláště ve filosofii, řečnictví, mluvnictví obejíti se nemůžeme bez toho slova, dobře užívajíce: předmět představy, rokování, rozpravy, pojednání, řeči; předmět školní, předmětem věty jest atd.

Než často slova tohoto užíváme i tam, kde toho není třeba, a kde máme jinou správnou vazbu. Místo slova „*předmět*“ užiti lze:

1. Slova „*věc*“, na př.: Odstoupiti, oddáliti se od věci. Kom. O té věci nebudu mluviti. Ml. ob.

2. *Instrumentalu; jest mým potěšením, mou péčí*, místo: *předmětem* mého potěšení, mé péče = Gegenstand meiner Sorge.

3. *Vazby předložkové, zvláště* předl. *za* nebo *v s akk.*, *k s dat.*, na př.: Nad to jsem jim za posměch byl. Brat. Aby nebyl v posměch nepřátelóm. Ms. Ps. 24. Er ist Gegenstand eines allgemeinen Aergernisses = Všem na (za, k) pohoršení jest.

4. *Činné i trpné vazby slovesní*: Er ist ein Gegenstand allgemeiner Liebe, Verehrung = *jest všeobecně milován, ctěn.* Er ist der Gegenstand allgemeiner Verachtung = *svět* (každý) *jím pohrdá.*

5. Konečně lze užiti i obrazného slova „*terč*“ v obratě, jako: *Terčem* býti posměchův, úšklebkův.

Gehen lassen, sich gehen lassen = *pouštěti si uzdu, povolovati si*, na př.: Že větší díl lidu toho uzdu si pustili. Brat. V něčem sobě povolování. Vel. Povol sobě. Ml. ob. — Sich in der Rede gehen lassen = *pouštěti, povolovati uzdu jazyku.* Sich in der Gesellschaft gehen lassen = *ve společnosti volněji si vésti.*

Gehören, překládá se nejlépe slovesem *býti* a *genitivem přisvojovacím* anebo *přídavnými přisvojovacími*, na př.: Sukně syna mého jest. Brat. Ne svoji, ale boží jsme. Kom. Pomsta jest Hospodinova. Kom. Wem gehört dieses = Čí to je? Ale i: komu to náleží? Viz *patřiti.*

Gelten lassen, viz *nechati platiti.*

Geltend machen *etwas*, viz *beanspruchen.*

Genitiv. Proti správnému užívání genitivu chybuje se jednak, že nebývá tam, kde býti má, jednak zase, že klade se tam, kde by měly býti pády jiné. Chyby tyto buďtež vytčeny dle rozličných kategorií genitivných:

1. *Genitiv separativný* (*odluky*) se pojí se slovesy, která znamenají *odlučování*; genitivem pak vynáší se jméno předmětu, *od kterého* se jiný odlučuje, nikoliv jméno předmětu, *který* se odlučuje, na př.: Kristus svój lid hřiechóv vyhojí. Výb. I. 768. Předmět, který se odlučuje (svůj lid), jest v akkusativě, předmět pak, od něhož se děje odloučení (hříchů), v genitivě.

Chybny jsou tedy genitivy v těchto příkladech: Odhodili *svých mečů.* Zbavili *jich* (*matek*, *učitelů*) starosti. Oloupil *těch dobrých lidí* o peníze. Oprav: své meče, je, (matky, učitele), dobré lidi.

Co se týče sloves, s předložkou *od* složených, neznamenají jen *odlučování*, nýbrž také a) *odplatu*, odčinění něčeho tím, co vyjadřuje prosté sloveso, na př.: Odmlátil, oddělal, odpil dluh. Ml. ob. — b) *Rušení* významu, který mají slovesa prostá, na př.: Odvázati krávu, odpečetiti list, odzbrojiti vojsko. V obou těchto připadnostech slovesa ta pojí se správně s akkusativem.

Genitiv odlukový často opírá se o *předložky od* a *z*, na př.: Vytrhl mne od nepřátel mých přesilných. Žalm. Lidé od nátisků sproštěni byli. Pulk. Odstrčili mne od cesty slávy, Vel. Posavad

své cti nevypravil ani se nevyvedl z toho nářku. Svěd. Z jeho moci množství jich se sprošťuje. Leg.

2. *Gen. dotykový* (dosahový), kterým vyjadřuje se předmět (cíl), jehož činnosť nějaká dotýká, na př.: Došli tmavých lesů. Suš. P. 113. Pražští houfové řeky dojeli. Háj. 53. Vidím město, jehož pověsť nebe dosáhá. Háj. Dostřelil orla šípkou v letu. Har.

Znamenají-li však slovesa, s předložkou *do* složená, *dokončení* děje, pojí se ve mluvě obecné *s akkusativem. Pšeničku* jsme dožali, nikoli: *pšeničky*. Ml. ob. Než ten věneček dovila. Erb. I. 35. Dílo začaté dokonali. Vel. Nedostatek věku moudrostí doplňoval. Brat. Řeč skutkem dojišťuji. Jel. Dozpívati zpěvy. Har.

Ve mluvě střední i v tomto významě spojovala se slovesa tato s genitivem, ač druhdy též s akk. (viz kromě hořeních příkladů v Jungm. Slov.: *dovésti*, *dokázati* a j.). Avšak srozumitelnosť radí tu následovati mluvy obecné a užívati akkusativu, jmenovitě pak ve slohu prostonárodním.

Ale slovesa zvratná, s předložkou *do* složená, spojují se *veskrze s genitivem*, na př.: Dočísti se (konce), dobrati se (pravdy), dopátrati se (původu), dostonati se (smrti) atd.

Srovnej ještě: Dokopal *jámu* a dokopal se *vody*. Dopil *víno* a dopil se *smrti* a p. Dostřelil *kačky* (dosáhl jí), dostřelil *kačku* (postřelenou), dostřílel *prach*.

3. *Genit. relationis* (vztahový, předmětný), jímž se vyjadřuje předmět, k němuž přihlíží se při činnosti nějaké, pojí se s následujícími asi slovesy: *žádati*, *prositi*, *přáti si*, *čekati*, *chce mi se*, *snažiti se; ptáti se*, *tázati se; poslouchati*, *následovati; pomněti*, *zpomínati*, *zapomínati*, *dbáti*, *všímati si*, *hleděti*, *stříci*, *šetřiti*, *brániti*, *hájiti* a p. Jsou však vedle gen. i jiné vazby, na př.: *zpomínati*, *zapomínati nač*, *brániti*, *hájiti co*, běžné ve mluvě obecné; avšak gen. je správnější.

Doklady některé: Dlouhého a stálého zdraví Vaší M. na pánu bohu žádám. Žer. Prosíš mošny od žebráka. Mudr. Čekati smrti. Dal. Čekej času, jak hus klasu. Přísl. Pomněte všickni slova mého. Dal. Každý toliko svého pohodlí hledí. Kom. Oči hospodářovy střehou domu. Mudr. Trojánští bránili svých životů, žen, dětí i statkův. Let. Troj. Rozkazu, rady jiného poslouchati. Vel. Následuješ jazyka těch, kteří se rouhají? Brat. — Týž genitiv mají adjektiva příslušná: žádostiv, dychtiv, pilen, poslušen atd., na př.: Pravdomluvnosti pilen buď. Kom.

4. *Gen. causae* (příčinný), jímž značí se předmět (osoba neb věc), který jest příčinou nějakého pocitu nebo jednání. Užívá se ho při výrazech *lítosti* a *nevole*, jako: plakati, želeti, litovati, toužiti, pykati, mstíti, káti se, jest mi líto, zželelo mi se *čeho*. Genitiv tento, často předložkou *z* opatřený, nyní zatlačuje se až příliš vazbou *předložky nad s instrumentalem*, čehož příčinou asi jest podobná vazba německá. Příklady: Litovali předků svých. Kom. Plakala muže i bratrů svých. Let. Troj. (obyčejně nyní nad mužem atd.). Kasandra kvílí smrti (nyní obyč. nad smrtí) všech svých.

Let. Troj. Ale vizmež, čeho žalostí Jeremiáš. Štít. 133. I zželelo se toho panu Jiříkovi. Staří Let. 153. Viz též jednotlivá slovesa a předl. *nad*.

Týž genitiv pojí *se s přídavnými: radosten, vesel, zarmoucen, vděčen; s podstatnými: strach, tesknosť, lítosť, žalosť, žel, radosť*, na př.: Toho běchu (byli) velmi radostni. Star. Skl. Toho bohu vděčni buďte. Pass. Panoše lítosť měl svého přirozeného jazyka českého. Let. Měl toho žalosť velikou. Let. Troj. Buď toho bohu žel. Štít. — Týž gen. klade se u *výkřiku:* Aj té lahody toho světa! Štít. Ach nastojte mého hoře! Kom. Běda skutku mého! Dal.

Poznámka. Také u sloves: *láti, napomínati, naříkati, viniti, žalovati, souditi, kárati, trestati, děkovati, chváliti, velebiti* a u souznačných podstatných a přídavných příčina vyjadřuje se *předložkou z* a *genitivem*, kterážto vazba nyní zhusta zatlačuje se jinými, na př.: chváliti, trestati, napomínati, viniti *proč*, žalovati *nač*, děkovati *zač* a j. Je však věcí žádoucí, aby oné staré a správné vazby šetřilo se pilněji. Doklady: Laje jemu z jeho mdlé nestatečnosti. Let. Troj. Z čehož by se platně napomenouti mohl. Vel. Kdo protivníku půhon klade, naříká ho a viní ze škody. Kom. Polané na Čechy z násilí žalovachu (žalovali). Dal. V čem zastižen, z toho souzen. Bart. Skladba, str. 63. Zatím lid z neposlušenstvie káraje. Brat. A ktož by z čeho jich potrestal, hned se na něho osupí. Chelč. P. 16 b. I děkují a chválu jemu vzdávají z lásky jeho nesmírné. Chelč. P. 37 a. Velebě boha z toho. Chelč. P. 149 b. Nebyl jemu vděčen z toho. Bart. Skladba, str. 64.

5. *Gen. partitivný (dělivý)*, jímž označuje se díl nějakého celku. Kdy lze správně užívati genitivu partitivného, závislého na slovesech, k tomu potřebí uvážiti toto: Je-li míněn *podmět* nebo *předmět* nějaké činnosti *určitý* a *všecek*, užívá se *nominativu* neb *akkusativu;* pakli jen *část* neurčitá, místo má *genitiv dělivý*, na př.: Naložil *to seno* na vůz, t. j. všecko co tam leželo. Bratr naložil *sena* a odjel (část neurčitou). Tu také genitiv obyčejně nemá přívlastku. Srovnej: Přines mi tu vodu a přines mi vody. Dáme-li v tomto příkladě na místo slova *„voda“* slova: *kniha, obraz,* máme příklad: „Přines mi *knihy, obrazu*“, který je nesprávný. Změňme jej takto: „Přines mi *knih, obrazů*“, a již jeví se lepším. Viděti z toho, že partitivného genitivu lze užívati u jmen, jež značí něco dělitelného, jako jsou jména *hromadná* a *látková*, u jmen jiných lze užívati genitivu toho jen, jsou-li v čísle množném.

Avšak genitivu partitivného nelze užívati u všech sloves, nýbrž jen u takých, jež sama značí nějakou *dělivosť.* Příklady: *„Piji piva, seji ječmene, sázím květin“* a p. jsou opět nesprávny, ač tu závada není v podstatných jménech. Změňme si příklady ty takto: „Napiji se *piva*, nasil jsem *ječmene*, nasázel jsem *květin*“, a shledáme je správnými. U sloves tehdy nesložených: *piji, seji, sázím, padá* a p. nepřihlíží se k dělivosti, nýbrž věc, která je při nich předmětem nebo podmětem, jmenuje se prostě proti věcem jiným, na př.: Seji *ječmen* ne *pšenici*, *sníh* padá ne *kroupy* a p.

Než vyjímají se některá jednodobá, nesložená slovesa, jako: *dáti, koupiti, vzíti*, při nichž může býti někdy genitiv, na př.: Dal mi chleba, vína; koupil žita, sena; vzal si sukna, plátna. Vem (sic) si stříbra, vem si zlata. Suš. P. 14 b. — Se kterými pak slovesy složenými spojuje se gen. partitivný, uvádí se níže.

Jmenovitě pak *gen. partitivný* místo má a) *při slovesech*, ježto znamenají nějaké *přibývání* a *uvětšování* nebo protivu toho, *ubývání* a *umenšování* celku o nějakou neurčitou část, na př.: Bohatství přibývá, ctnosti ubývá. Mudr. Vody poče (počalo) přibývati. Pass. Bůh přidával jim darů svých. Brat. Lidé vždy novin přičiňují. Mudr. Ovsa budeš moci uprodati. Žer.

Chybně tedy mluví se a píše: Měsíc, den, noc, voda *přibývá, ubývá*, místo: *měsíce, dne* atd. Naopak zase vadný jest genitiv ve větě: „Těšíme se, že *jednoho nedbalce* škole ubude"; neboť nemíní se tu, že *z nedbalce* nějaká část ubude škole, nýbrž nedbalec celý. Rovněž chybný jest genitiv i v těchto větách: Slovu *slabiky* (m. slabika) přibývá (běží tu o slabiku celou). Abychom aspoň *jednoho příkladu* (m. příklad) přivedli. Ježíš přikládá sobě božských dokonalostí a vlastností (místo genitivu, smyslu náboženskému závadného, má býti *akk.*: dokonalosti a vlastnosti). Válka domácí *všech citů* (m. všecky city) lidskosti udusila a p.

Jestliže naznačen jest počet *určitý*, z pravidla klade se i s dotčenými slovesy *nom.* neb *akk.*, nikoli *genitiv*. Rozeznávej: Přidal mu *dvě jablka* a přidal mu *jablek*; přibyli *tři dělníci* a přibylo *dělníkův*. Tedy nikoliv: Ukrojil si *krajíce* chleba, nýbrž *krajíc*; ale dobře: Ukrojil si *chleba*.

Gen. part. bývá b) při *slovesech, s předložkou na složených*, označuje-li se, že děj slovesný týká se jen části podmětu nebo předmětu, na př.: Když *sněhu* napadá, cestička zapadá. Mudr. Nasekej *doubí zeleného*. Suš. P. Chlebův, aby měli na dlouhý čas, nabrali. Háj. atd.

Označuje-li se však předmět *všecek*, nebo klade-li se předmět proti jiným *protivou*, bývá u těchto sloves jakož i u jiných vůbec *akkusativ*, na př.: Kytičku natrhala. Erb. P. Nahrabala (v)otýpečku. Suš. P. Navázav naň těžké břiemě, zahnati pryč kázal. Pass. Naváž mi tu tkanici. Jungm. Natahuji šíji k nošení. Jel. Napínachu (napínali) tuhy luky. Kral. Ruk. Napsal knihu. Jel.

c) *Sloves*, složených s předložkou *po*, užívali zvláště spisovatelé střední doby téměř napořád *s genitivem*. Užívání gen. partitivného s těmito slovesy opírá se o význam, který mimo jiné významy mají slovesa tato, znamenajíce také *umenšování*. Srovn.: *popustiti, ponapraviti, poodejíti* a p. (Viz předložku *po*.) Význam tento však mizí u mnohých čím dále, tím víc; a tak vysvětliti jest, že u těchto sloves ve mluvě obecné opanoval akkusativ. — Ale to není asi jediná příčina šíření se genitivu u těchto a jiných sloves; mocnější zdá se býti to, že u jmen živých bytostí víc a víc užíváno za akkusativ genitivu, který takto ve střední češtině příliš vešel v oblibu; pročež mělo by užívati se jeho nyní, jako ve staré če-

štině a mluvě lidu se děje, řidčeji, jmenovitě jen tu, kde partitivní platnosť je zřejma. Chybny jsou dle toho genitivy v těchto větách: Dnes pochoval *své matky* (m. matku, Pass.). Položil *listu* na hrobě (m. list, Pass.). *Všeho zboží* jemu pobrali (m. všecko zboží, Pass.). Pokrývá *střechy* (m. střechu). Pomazal *knihy* (m. knihu). Ale dobře: „Ten pomazal knih", mluví-li se důrazně.

d) Zvláště mluví-li se *s udivením, emfasí*, tu vůbec užívá se genitivu u sloves složených i prostých, na př.: Ten promrhal *peněz*, rozbil *oken*, zastřelil *zajíců*, měl *nesnází*, tam bylo *lidí* a p.

Avšak nyní pojí se s různými slovesy nad míru často genitiv, jehož nelze vysvětliti ani dělitelností ani emfasí. Tohoto chybného užívání buďtež podány tuto některé příklady: Hlasatel vyvolal *slov těch* (m. slova ta). Kníže svolal *všech svých rádců* (m. všechny své rádce). Osvědčil *velikých schopností* (m. veliké schopnosti). Pravdy, *kterých* zachovati máme v paměti (m. které). Nepřítel *našich* z města vypudil (m. naše). Měl *přístupu* do vzácných domů (m. přístup). Chcete-li míti *křiklavějších důkazů* (m. důkazy). Má *mnohých pěkných vlastností* (m. mnohé pěkné vlastnosti). Vy nesete *té těžké viny* (m. vinu). *Potřebných příprav* chystali (m. přípravy). — Také se slovesy *býti* a *stávati* lépe užívati jest nominativu než genitivu, na př.: Kdekoliv bylo *jednoho tvora* (m. byl jeden tvor). Nad světem jest *mocného vládce* (m. mocný vládce). Jest *lidí*, kteří... (m. jsou lidé, kteří atd.). Stává *velikých překážek* (lépe: jsou veliké překážky). — Naproti tomu správný jest genitiv ve smysle emfatickém: Bylo tam lidí! Jest tam zvěři, ryb! atd.

6. *Gen. záporného* zanedbáváme nejen ve slohu prostonárodním, nýbrž i ve vyšším měrou velikou a zbavujeme se takto zvláštnosti syntaktické, již máme s jazyky slovanskými společnou; užívát se jeho:

a) *Místo nominativu podmětného* ve větách se záporným slovesem *býti* a příbuznými jemu *slovesy existence*, na př.: *Zvěři lité*, jako vlků, lišek, medvědů na tom ostrově, ani sov není, arciže *jsou jací zeměplazové*. Har. Proměny není v bohu. Štít. Není pérce, není blánky. Kral. Ruk. Nezůstalo ve zdi žádné mezery. Brat. Není ani živé duše doma. Ml. ob. I v dobré vojně chleba se nedostává. Přísl. Lahody nenie v něm ižádné, ale jest tesknosť. Štít. Vr. 122. Že i v práviech nenie plné pravdy. Štít. Vr. 82. Kde a v čem spasení jest, tu Kristus jest; a kdež a v čem spasení není, tu Krista není. Chelč. P. 30 b. Nikdy se jest toho nestalo. Chelč. P. 39 a.

Pozn. 1. Je-li sloveso býti ve větě záporné *sponou*, podmět bývá vždy v nominativě, na př.: Chytrosť nejsou žádné čáry. Přísl. Není učeník nad mistra, ani sluha nade pána svého. Suš. Ten člověk není od nás. Ml. ob.

Pozn. 2. *Nominativ,* nikoli *genitiv*, bývá ve frasích: *Není vždy jaro, není teplo, zima, třeba, pravda.* — Rozeznávej: Není pravda = es ist nicht wahr; není pravdy = es gibt keine Wahrheit.

Strany genitivu toho lze stanoviti pravidlo, ač ne bez výjimky, že *nominativ* klásti se může u slovesa záporného i tam, kde míní

se podmět *individualně určitý*, tak že by v těch jazycích, které mají člen rodový, položil se člen určitý; kde však podmět míněn *obecný, neurčitý*, bývá z pravidla *genitiv*. Srovn.: Pakliby *král* v zemi české *nebyl*. Jir. Anth. II_2. 51. Což znamená: Wenn *der* König nicht in Böhmen wäre. Naproti tomu překládá se obyčejně věta: Kdyby *krále* v Čechách *nebylo* = Wenn *kein* König in B. wäre, na př.: Nevyndu odsadto, dokud sv. *Štěpán* v Římě nebude. Pass. Celý týden doma jsem nebyl. Žer. — Avšak o kolísání vazby této svědčí místo známé v bibli: „Vstalť jest a není *ho* tuto", které psáno jest v Husově Postile: „Vstalť jest a nenieť teď v hrobě." Není nikdo doma a není nikoho (živé duše) doma. Ml. ob.

b) *Místo akkusativu předmětného* ve spojení se zápornými slovesy přechodnými, na př.: Jak za humny vyjeli, nikde cesty neměli. Suš. Chudoba cti netratí. Přísl. I podnes pes nenávidí kočky. Výb. Hladový žaludek uší nemá. Žer. A ktož mají ženy, buďte, jako by jich neměli. Štít. Vr. 51. — K záporným slovesům náleží též *nechati* a *zanechati*, při nichž zvláště ve významě *„přestati čeho"* vždy užívati jest genitivu, na p.: Nechati války, hříček dětinských. Vel. Zanechati války, boje. Vel. Zanechal po sobě dvou dcer osiřalých. — Ve významě *opustiti* a *zůstaviti* má mluva obecná akkusativ. (Viz Bart. o gen. str. 35.)

Genitiv záporný a *nikoliv akkusativ* bývá z pravidla i tenkráte, když slovesa přechodná jsou v infinitivě, který závisí na slovese záporném anebo takovém, které v sobě drží záporný smysl, na př.: Takových slov se nehodí mluviti. Svěd. Tohoť já neumím rozsouditi. Štít. Žádná strana sama poklidu činiti nemůže. Všeh. Apoštol s takovými brání i pokrmu přijímati. Chelč. P. 115 b. Netoliko hříchóv velikých ale i řečí lehkých bojí se před ním pomysliti. Chelč. P. 20 a.

Ale záhy již naskýtá se *při záporných slovesech přechodných* také *akkusativ*, jmenovitě mluva obecná oblíbila si ode dávna pád ten, jak to viděti lze ze přísloví a národních písní, na př.: Mráz kopřivu nespálí. Přísl. Lžeš, nepovídáš pravdu. Erb. P. Neber si Jeníčku takovou, která je tuze pyšná. Erb. P. Viz Bart. o Gen. 37. — Již v Kral. Ruk.: Prstének nenadjidech. — Srovnej též v Jungm. Slov. příklady akkusativu se slovesy negativnými ze spisovatelů středních, jako: Proč bychom tělům lidským tu poctivosť nečinili? Tu sílu David neměl.

U náměstek vztažných *co, nic, něco*, jakož i ukazovacích *to, ono* a p. zhusta klade se *akk.*, a ne *genitiv*. (*Nic* a *ničeho* liší se od sebe tím, že *nic* jest mírnější zápor, *ničeho* [= zhola nic] ostřejší.) Příklady: Žádný z Čechův o tom nic nevěděl. Háj. Co nechceš, aby ti jiní činili, nečiň jiným. Ml. ob.

Avšak vyjmouc akk. u náměstek jest genitiv záporný ode dávna pravidlem, jehož přední naši prosaikové od Štítného a Husa až ke Blahoslavu a Komenskému šetřili velmi bedlivě. Jich následujme, užívajíce akkusativu při záporu ve slohu vyšším jen tam, kde by genitivů hromadění na újmu bylo libosti a zřetelnosti, a še-

tříce i pravidla svrchu vytčeného, že položen býti *může* také *nominativ* neb *akkusativ*, je-li předmět individualně určitý; kde však předmět jest obecný, dáti se má *genitiv*. Srovn.: Mikl. Gr. IV. 500. Ve slohu prostonárodním lze arci připustiti více svobody.

7. O *genitivě supinalném* viz *Supinum*.

Genitivů hromadění je se všemožně vystříhati, na př.: Trhání květin spolkové zahrady milovníků květinářství se zapovídá m.; Trhati květiny ve spolkové zahradě milovníků květinářství se zapovídá. K účelu obnovení sadů veřejných našeho města bude dnes koncert m.: Na obnovení sadů veřejných v našem městě bude koncert.

Genitiv possessivný příliš často se klade proti duchu jazyka českého, i když není při podstatném jméně přívlastku, apposice, určovací přívlastkové věty, na př.: Dům *souseda* jest široký, správně: *sousedův*. Synové *bratra* byli dobře vychováni m. *bratrovi*. — Rovněž chybno jest dávati genitiv jmen národův a zemí, nejsou-li nějak omezena, na př.: Otakar, král *Čechů* m. král *český* = Ježíš, král židovský. Vůbec budiž dle příkladů starých spisovatelův a dle správné mluvy lidu za genitiv přisvojovací v nejširším slova toho smyslu, pokud možná, užíváno přídavných na *-í*, *-ní*, *-ný*, *-ský*, není-li jméno podstatné omezeno přívlastkem, na př.: Ocas lišky (lépe: liščí) jest dlouhý; srovnej: Ocas liščí. Kom. Dvéře kostela (lépe: kostelní), srovn.: Dvéře kostelní. Vel. Běh hvězd (lépe: hvězdný), srovn.: Běh hvězdný. Brat. Divíš se okrase chrámu (lépe: chrámové), srovn.: Divíš se chrámové okrase. Výb. Zdi města (lépe: městské), srovn.: Zdi jeruzalemské. Brat. Dle toho: potřeby školské, starosta obecní, ples mlynářský atd., lépe než: potřeby školy, starosta obce, ples mlynářů atd. Srovn. Bartošovu Skladbu §. 66.

Genüge leisten, viz *odbývati*.

Gerechtigkeit *handhaben* = *spravedlnosť konati*, *činiti*, je správná vazba, na př.: Ustanovil z nich čtyři soudce, aby spravedlnosť každému činili. Háj.

Gerechtigkeit widerfahren lassen = *činiti komu po právu*, *po spravedlnosti*, *za právo*, *za spravedlivé*. Brat., Háj., Sychra.

Gerücht *ausstreuen* = *Pustiti hlas* (o kom, o čem). Bart. I. 18. Dobrá jest též frase: *Pustiti řeč* (o čem). Bart. I. 28. *Pustiti pověsť* (o čem). Kron. Tur.

Geschweige denn, viz *tím méně*.

Gesetzt den Fall, dass = vyjádří se česky: *dejme tomu*, *že; nechť jest tak, že; položme*, *že; půjčme že; byť;* na př.: Gesetzt den Fall, dass der Freund irre = dejme tomu, nechť jest tak, položme, půjčme, že přítel bloudí, byť přítel bloudil..., viz také *předpokládati*.

Gesicht, ins Gesicht sehen = *hleděti do očí*, nikoli: *do obličeje*. Podobně ve frasích: Ins Gesicht sagen, lachen, loben = do očí říci (Vel.), smáti se, chváliti (Rosa). — Srovnej: Tomu člověku nic dobrého z očí nehledí. Ml. ob.

Gewinnen, jemanden für etwas gewinnen, správně po česku: *někoho k něčemu nakloniti*. Für seine Ansicht gewinnen = Ke svému zdání nakloniti. Vel.

Grad, viz *stupeň*.

Grund, aus angeführtem Grunde = *z příčiny* (*z důvodu*) *položené*. Har. Jiné frase s tímto slovem vyjadřují se správně česky takto: Zu Grunde gehen = *zahynouti*, *na zmar přijíti*, *za své vzíti*. Was liegt dieser Sache zu Grunde? = *Na čem zakládá se tato věc?* Mit Grund etwas befürchten = *právem*, *důvodně se čeho obávati*. Etwas von Grund aus verstehen = *něčemu důkladně*, *od základu*, *z kořene rozuměti*. Der Entscheidung eine Urkunde zu Grunde legen = *rozhodnouti na základě listiny*.

Gruntoknihovně *kapitál vymazati*, chybně m.: kapitál *z pozemkových knih* vymazati.

Gut haben, gut schreiben = míti, zapisovati k dobrému, k lepšímu, jest germanismus; jazyk starší a dobrá řeč lidu užívá z pravidla frase: *míti co za kým*, *zapisovati co na čí vrub*; polož tedy za nesprávnou větu: *Mám* u Vás 8 zlatých *k dobrému*, správně: *Mám* 8 zlatých *za Vámi*, nebo: *Mám dostati* od Vás 8 zlatých. Místo nesprávné věty: *Zapíši* Vám 8 zlatých *k lepšímu* = Ich werde Ihnen 8 Gulden gut schreiben, polož: *Zapíši* Vám 8 zl. na *svůj vrub*, *řad* = Rechnung. Poznamenám Vám 8 zl. na Váš vrub = Mám 8 zl. za Vámi. — Kromě těchto frasí může se užívati slov *dobré, lepší* = prospěch, užitek, na př.: Mají také moc (poručníci) statek sirotčí zapsati, prodati pro lepší sirotčí. Všeh. Jest to s mým lepším. Cyr.

Haar. Es ist kein gutes Haar an ihm = *Není v něm dobré žilky*, je dobrá frase, na př.: Ani dobré žíly v sobě nemá. Vel. — Einander in den Haaren liegen = *Svářiti se spolu*, *býti ve sváru*, *na štíru* (Vel.). Um ein Haar wäre ich gefallen = *Málem byl bych upadl*, *div* (*že*) *jsem neupadl*.

Haarklein *erzählen*, dobře česky: vypravovati *do podrobna*, *slovo od slova*.

Haditi se, na př.: Potok, cesta *se hadí* = schlängelt sich, správně: potok *se vine*.

Hájiti *co*, správnější jest u tohoto slovesa, jakož u: *brániti*, *stříci* a p. *genitiv*, na př.: Ptáci svých hnízd hájí. Štít. Vlasti své a země hájí. Aby cesty do zemí svých hájili. Brat. Viz *genitiv*, 3.

Halten, *Wort*, *Zeitung* atd., viz *držeti*.

Buch halten = *knihy*, *počty*, *účty vésti*, správně jako: kupectví, obchod vésti. Vel. Geheim halten = *tajiti něco*, *v tajnosti chovati*. Einen frei halten = *za někoho platiti*. Einen kurz halten = *přísně*, *ostře někoho držeti*; *nedati komu z vůle*. Von etwas gering halten = *něčeho za nic nevážiti*.

Hand, auf der flachen Hand liegen = *patrným*, *jasným býti*; *po vrchu ležeti* (Skála V. 390.), jsou vazby správné. — Zu jemandes Handen etwas übernehmen = *přijati něco k něčí ruce*. Bart. IV. 14.

Die Hand an jemanden legen = *na někoho ruku vztáhnouti*. Vel., Sychra.

Unter der Hand = *podtají.* Die letzte Hand an etwas legen = *dokončiti, dovršiti něco.*

Freie Hand haben = *plnou (dobrou) vůli míti.* Rosa.

Jemandem freie Hand lassen = *dáti, ponechati komu na vůli.* Vel.

Mit leeren Händen weggehen = *s holýma rukama, s nepořízenou odejíti.*

Haněti *koho, čeho* (*gen.*), není správno, nýbrž haněti *koho, co* (*akk.*), na př.: Kterýž jiné haní. Vel. Práci mou haníte. Sychra. — K akkusativu předmětnému jakožto další vazba připojuje se *předl. z s genitivem, haněti koho z čeho,* na př.: Tebe haněti nechceme z tvého unáhlení. Tkadl.

Haniti, v. T. 18, *haní* a *hanějí*, v. T. 20.

Hasnouti, viz *zhasnouti.*

Haus. Za slovo to v různých frasích užije se lépe jiných slov nežli *dům*, jako: Das Haus (v divadle) war voll = dům byl plný, správně: *Divadlo bylo plno.* Ich kenne den Mann vom Hause aus, správně: *Znám muže toho od dětinství.*

Hausstand, seinen Hausstand gründen = *zavésti sobě hospodářství domácnosť, zaváděti o svůj krajíc.* Poř.

Haut. Er ist eine gute Haut, po česku: *Je dobrák.* Seine Haut zu Markte tragen = *vydávati se v nebezpečenství.*

Heiter machen, *stimmen* = *rozveseliti, rozjařiti*, viz *machen.*

Herausnehmen, sich viel herausnehmen = *zpupně pyšně sobě vésti, prováděti si.* Kom., Vel. *Vypínati se, foukati si.* Kom. — Ve mluvě obecné také: *vyváděti si, foukati si, hrdě si počínati, vynášeti se.*

Hergang, den Hergang erzählen, po česku: *vypravovati, jak věc se zběhla, udála.*

Herz, zu Herzen nehmen = *k mysli, k srdci připustiti, sobě připustiti,* ale také *k srdci bráti,* na př.: Nejistoty života žádný souditi a k srdci připustiti nechce. Kom. Připustí sobě strach smrti. Jel. Něco k srdci sobě bráti, připustiti. Vel. — Avšak frase: Jest mi veselo (smutno) *okolo srdce* (um's Herz), jest nesprávna, místo: Jest mi veselo (dobře, smutno) *k mysli, k srdci,* na př.: Jak mi k mysli bylo. Kom. Mně zle k mysli bylo. Kom. Též: Mysli veselé, smutné býti.

Hezky. Frase *dáti hezky pozor* dle německého obratu *hübsch* Acht geben chybna je, správně: *míti bedlivý, dobrý* pozor.

Hiat, v. *průzev.*

Hinsicht, in jeder Hinsicht = *ve všem, v každé příčině, v každém ohledě.*

Hinsichtlich, viz *bezüglich.*

Hinterbliebenen, die trauernden H. = lépe *truchlící rodina, truchlící příbuzenstvo,* než obvyklé *truchlící pozůstalí.*

Hlas dáti *pro koho*, častěji: *komu*, čte se již u Komenského. Rovněž správně: *Hlas pustiti* = ein Gerücht verbreiten, viz *Gerücht. Hlas jeden o tom jde* = man meldet übereinstimmend.

Hlásatel, správně: *hlasatel*, viz příp. *-tel.*

Hlava, *na hlavu padlý*, dle německého obratu: auf den Kopf gefallen, lépe: *pošetilý, hloupý, hlava zabedněná, nemá nic v hlavě;* na Moravě: *v hlavu obražený, měchem* (pytlem) *udeřený.* — Ale dobrá jest frase *po své hlavě*, na př.: Máť súdce ne po své hlavě súditi. Štít. Vr. 81. Po své hlavě živu býti. Týž 45. — *Z hlavy počítati* = aus dem Kopfe rechnen, lépe: *z paměti.*

Hledati ve slohu vyšším s genitivem spojuj, ač ve mluvě obecné často slyšeti jest akkusativ, na př.: Hledati u koho milosti Vel., pomoci Chelč., zisku Štít., příčiny Háj. — Hledej, milá, to kvítečko. Erb. P. 100.

Hledaným býti jest germanismus, na př.: Toto zboží jest velmi hledané = Das ist eine sehr gesuchte Waare. Po česku má se říkati: *Toto zboží jest oblíbeno, jest jako na hmat, má velký odbyt.* Naproti tomu: *hledané slovo, hledané obraty* říká se dobře ve smyslu *strojené obraty* atd.

Hleděti ke komu oč, *hleděti koho, hleděti k čemu právem* = sein Recht geltend machen, jemanden gerichtlich belangen, ahnden, jsou dobré frase právnické, na př.: Žalobník má ke svému odporníku o svou spravedlnosť ne na jiném právě (Gericht) hleděti, než kde týž odporník bytem jest. Pr. Měst. 28. Z té příčiny k němu o to, čehož nemá, právem a súdem nemóž hleděti. Všeh. 345. Každý jeden druhého právem má hleděti (gerichtlich belangen). Všeh. 56. Nemají-li sirotci ze svého dědictví poháněti a ke svým dědinám právem hleděti. Všeh. 66.

Hlídati lůžko = das Bett hüten, jest germanismus, správně: *ulehnouti, stonati,* o těžší nemoci: *ležeti pádem.* Vých. Čechy, Morava.

Hlínka, správněji: *hlinka*, protože jména zdrobnělá, tvořená příponou *-ka*, obyčejně krátí kmenovou samohlásku; jenom *í*, vzniklé z *ě*, ostává dlouhé: díra (děr) dírka, míra (měr) mírka a p.

Hluboký, -á, -é ve smyslu přeneseném tolik co *pronikající, bystrý*, není chybno, na př.: Hlubokého smyslu a rozumu. Vel. Hluboká řeč. Bibl. Tiché a hluboké myšlení. Vel. Řeči hlubokých mudrcův. Češka.

Hmyz, v. T. 4.

Hněvati, *hněvati se přes co* špatně, místo: *hněvati se na koho, nač*, na př.: Hněvají se na sebe. Vel. Viz také *přes.* — Příčina označuje se substantivem s předložkou *pro*, *ze* neb *o*, na př.: Pro pravdu se lidé hněvají. Ros. Nebude se na ně hněvati z této řeči. Štít. Nechtěj se o to hněvati. Rada Zv.

Ho, chybně: Viděl *ho* (strom), správně: *jej;* dal *ho* (psaní), správně: *je*, viz T. 14.

Hodiny. Hodiny *jdou napřed, pozdě*, správněji: Hodiny *pospíchají, nadcházejí, zpozdují* neb *opozdují se, nedocházejí.*

Hoditi se = sich schicken, passen jest sloveso *trvací*, a na Moravě dosud užívá se ho tak, jak napsali Bratří: Nevím, budeli se to vám hoditi. Nebude se k ničemu hoditi. Brat. — Naproti tomu sloveso *hoditi* = werfen náleží ke slovesům jednodobým, na př.: Pročež hodím Vámi ze země této. Brat.

Hoditi mládě, viz *vrhati*.

Hoditi při zkoušce; za slovo to budiž ponecháno raději *reprobovati*, také: *neuznati schopným*.

Hodnověrný, viz *věrohodný*.

Hoffentlich, správně překládá se: *jak jest naděje, jak mám naději, jak mě naděje vede, doufám, že*... na př.: Hoffentlich wird mein Freund bald genesen = Jak jest naděje, přítel můj se brzo uzdraví. Kom. — Nejstručněji lze vyjádřiti se slovem *bohdá*. Přítel můj bohdá se uzdraví.

Hoch, v. T. 4.

Hoch geben, er gibt es hoch, česky správně: *vede si vyšně, dělá pána* a p., nikoliv: *dává to vysoko*.

Hölle. Einem die Hölle heiss machen = *zatopiti komu, posvítiti komu*, jsou dobré frase.

Holý. Nesprávné jest slovo to ve frasích: Jest to *holou* věcí paměti. Správně: Jest *toliko, pouze, jen* věcí paměti.

Honositi *se s čím*, správně: *čím*, na př.: Dosti se tím honosil. Vel. Svými řečmi se honosí. Kom. Byť se haléřem honositi nemohla. Sych. Srovnej *instr.* při slovesech: *chlubiti se, vynášeti se* atd. *něčím*. — Vedle toho čte se: honositi se *z čeho*, na př.: Rodičové nemají se z dítek svých honositi ani vychlubovati. Reš. — Ba i prostý *gen. příčiny:* Skutkův svých se honosí. Žalan. Viz *genitiv*, 4.

Hora, v. T. 10.

Horvát, *Horvátsko, horvátský* jsou jména nesprávná; nebo *Horvát* jest tvar maďarský, staré české jméno zní u Dalemila, Pulkavy, Hájka, Veleslavína: *Charvát, charvátský*. Viz Jungm. Slov. — Tvar tento zachoval se i v titulech králů českých od Ferd. I. až do Ferd. V. jakožto králů charvátských a ve jménech místních: Charvátice, Charvatec. V novější době nejrozšířenější jest pojmenování: Chorvati, -ský, které shoduje se sice s pojmenováním téhož národa u ruského dějepisce Nestora a v legendě staroslov. o sv. Václavu (viz pojednání Dr. Geitlera: O etymologii jména Hrvat. v Listech filol. III. na str. 85.—95.), avšak za nynější své rozšíření má asi děkovati též maďarskému tvaru Horvat. Jest se tedy přidržovati správnějších tvarů: *Charváti, -sko, -ský*.

Hořekovati *nad čím* jest doloženo, na př.: Ty si hořekuješ nad tou bídnou věcí. Brat. Hořekovati nad nezbednou žebrotou. Kram. — Obyčejně však hořekovati *na* něco: Hořekovati na své hříchy. Vel., viz předložku *nad*.

Hořice. Čítáme nyní zhusta jméno to v jedn. čísle, na př.: do Hořice, v Hořici atd., a také etymologie zdá se nasvědčovati tomuto užívání; avšak v okolí jinak neužívá se od lidu jména toho nežli ve množn. čísle, rovněž tak v Pal. Dějinách. III., 2 str. 184 a j.

Host, v. T. 5.

Hostinná, gen. Hostinné, něm. Arnau, jest nesprávno, místo: ***Hostinné, -ého***.

Hotov. *Hotovu býti s někým* = mit jemandem fertig sein, lépe: ***někoho*** *spraviti, vypořádati, odbyti, s krku zbýti* a p.

Hotovu býti s čím obstojí dle příkladu: Hotovi jsouce se svou braní toliko počátku očekávajíce. Háj. Avšak často si pomůžeme jinými obraty, jako: *Až práci ukončím* = bis ich mit der Arbeit fertig sein werde; dále slovesem složeným s předložkou *do*, na př.: Až budu *se čtením hotov*, přesněji: *až dočtu*; když byl *se psaním hotov*, přesněji: když *dopsal* atd.

Hoviti, správně: *hověti*, v. T. 18.

Hradčín, v. T. 4.

Hrách, v. T. 3.

Hraničiti *nač* = an etwas gränzen, správně: hraničiti *s kým*, *čím*. Avšak nebudiž zapomínáno na starší a obyčejnější slovo *mezovati* (srovn. meze, mezník), jež se vždy pojí s předl. *s* a *instr.*, na př.: Kde s zemí mezuje moře, zátoky, předhoří a okřídlí jsou. Kom. Země moravská mezuje s královstvím uherským a polským. Dvě Kron. Spolu mezují a hranice mají sousedé. Vel. — Veleslavín nezná ještě slova hraničiti.

Hráti *basu*, *housle* atd. jest chybno, správně se mluví: *hráti na basu*, *na housle* atd.; na př.: Hráli na housle, na harfu. Vel. Hráli na varhany. Erb. Starší říkali též: *hráti na base*, *na houslích* atd., na př.: Hráli na harfách, cimbálích. Brat.

Hráti karty, *míč*, *šachy*, nesprávně místo: *hráti v karty*, v míč, v kostky a p., také *nač*: na míč, na slepou bábu. Viz Jungm. Slov.

Barva hraje do červena atd. = die Farbe spielt ins Rothe, je germanismus, správně: *Barva jde*, *přechází do červenu*, *je načervenalá*, *přičervenalá;* viz také *nádech.*

Hražen, **-hražovati**, v. T. 22.

Hromada. Obratů *do hromady*, *v hromadu* až přes příliš užívá se s rozličnými slovesy, jako: *slepiti*, *slíti*, *sloučiti*, *spojiti*, *složiti* a p., v nichž pojem *do hromady* již vyjádřen předložkou. Zvláště některé frase sem náležející jsou nesnesitelny, protože v nich německá příslovka *zusammen* přeložena jest otrocky, na př.: *Do hromady držeti* = zusammenhalten, správně: *svornu býti*, *k sobě státi*, *za jedno držeti.*

Dohromady se vzíti = sich zusammennehmen, správně: *sebrati se*, *přičiniti se.*

Dohromady přijíti = zusammenkommen, správně: *sejíti se*, *setkati se;* v nepřátelském smyslu: *sraziti se.* — Avšak *do hromady přijíti* říká se dobře, míní-li se hromadou schůze, shromáždění.

Hromnice, v. T. 8.

Hroziti *se před kým*, *čím*, správně: *hroziti se koho*, *čeho*, na př.: Zlých věcí se hrozí. Kom. Raději je milovali, nežliby se jich hroziti a děsiti museli. Ottersd. Viz *báti se* a *před.*

Hrůza *mne obchází*, *pojímá*, *obstupuje*; *hrůza po mně jde* jsou frase dobré z řeči obecné. Ale jsou i z dobrých spisů doloženy, na př.: Veliká hrůza poče (počala) obcházeti súsedy. Pass. Hrůza mne pojala. Rosa, podjala, Brat. Strach a bázeň ho odevšad obstupuje. Brat., Kom. Viz také *dostati strach.*

Hůl, v. T. 8.

Hynek klade se špatně místo Ignác; slovo Hynek, pocházející z Henricus, znamená tolik co *Jindřich.*

Charakterzug = *tah povahy*, není dobře. Das sind seine Charakterzüge, správně: To jsou *vlastnosti, znaky, stránky* jeho povahy, neb i zkrátka: to jest *povaha* nebo *povahy* (množn. č. u starých) jeho.

Chlapčí, lépe: *chlapecký*, jako: kupecký, otecký (v Kral. Ruk.) od kupec, otec a p. Pročež místo „chlapčí škola" lépe „*chlapecká škola*".

Chleb, správně: *chléb — chleba*, v. T. 3.

Chlev, správněji: chlév, chléva; slovo to podržuje *é* ve skloňování.

Chlubiti se *s čím*, správně: *čím*, na př.: Chlub se cizím, kdo svého nemáš. Mudr. Svým hřiechem se chlubí. Štít. Těmi věcmi se chlubí. Kom.

Vazba: *chlubiti se s čím* čte se toliko jednou u Rosy a jednou u Sychry. — Též dobrá jest vazba *chlubiti se z čeho,* na př.: Z obcování s dobrým chlubím se. Jel.

Chmel, v. T. 4.

Chmůra, správně: *chmúra* (chmoura) nebo také *chmura,* v. Jungm. Slov.

Chorvát, *Chorvátsko. chorvátský*, viz *Horvát.*

Chrániti pojí se *s genitivem osoby* nebo *věci*, kterýžto genitiv jest *předmětný* (viz *genitiv*, 3.), zřídka *s akkusativem*, na př.: Hospodin bude chrániti lidu svého. Brat. Chrániti pravdy. Vel. Chrániti svou čistotu (Žalan.), svůj život (Ml. ob.). — Ke genitivu tomuto *předmětnému* připojuje se často genitiv *odlukový*, obyčejně s předložkou *od*; vazbu tuto přesnou zatlačuje *před s instrumentalem*, viz *před.* Doklady: Bůh nás chránil té příhody. Hlas. (u Kotta). Chraň nás, bože, horšího neštěstí. Ml. ob. Chráněn bude pod střechou od horka. Vel. A pilně ostříhati musí člověk srdce své i od těch věcí. Chelč. P. 44 a. — Poněvadž církve své před zlými chrániti zaslíbil. Brat. Matky před pádem chrání. Kom.

Chrániti se pojí se *s genitivem odlukovým, prostým* nebo závislým na předložce *od*, anebo bývá předložka *před s instrumentalem,* na př.: Chrání se toho, jako pes kyje. Přísl. Chránil se před nebezpečenstvím. Kom.

Chrudím, Kouřím, Vlašim; ve starých listinách a v Jungm. Slovníku všude *i*, tedy: Chrudim, Kouřim, Vlašim; tak i Příbram s krátkým *a.* Pro dlouhé *í* není důvodu; o skloňování jich v. T. 7.

Chtíti *s infinitivem* vyhlašuje se za chybné ve větách, kterými se přechází k nějakému líčení, na př.: O tom *chceme pověděti* čtenáři ve druhé části rozpravy. Tyto dvě věci *chceme (hodláme) vzíti* níže v úvahu a p. — Avšak vazba tato jest doložena příklady témito, jež lze rozmnožiti ještě jinými: I chci řeč učiniti o tom přikázanie. Chelč. P. 1 a. A tuto chci také čeleď napomenúti, v čem by se líbili bohu. Štít. Vr. 62. A poněvadž jsú tak rozdílní stavové v svatej cierkvi, o některých chci promluviti; a nejprve o panenském stavu; a potom také o manželském poviem něco. Štít. Vr. 5. O téť chci najprve řeč podjéti a o jiných potom. Štít. Vr. 208.

Avšak vedle vazby této lze, jak z předposledního příkladu patrno, užívati též *indikativu futuri* a *imperativu*, na kteréžto vazby

nyní se zapomíná, tedy: O věcech těchto *chceme ukázati* níže, nebo *ukážeme*, nebo *budiž ukázáno.*

Nadbytečně užívá se slovesa *chtíti* ve frasích, jako: *chci* doufati, že..., správně: *doufám*, že..., *nechci* zapírati, správně: *nezapírám;* nechci právě tvrditi, správně: netvrdím; nechci toho vnucovati, správně: nevnucuji toho atd.

Některé frase, v nichž objevuje se sloveso *chtíti* po způsobu německém, přesněji lze vyjadřovati, jako na př.: Ať přijde, *kdo chce*, přesněji: Ať přijde, *kdo přijde (kdokoliv).* Ať je to, kdo chce, přesněji: Ať je to, kdo je; buď, kdo buď. Ať se děje, co chce, přesněji: Děj se, co děj. Ať dělal, co chtěl, přesněji: Ať dělal, co dělal a p.

Sloveso *chtíti* spojovalo se ve mluvě starší, jako dosud v nezkažené mluvě obecné, *s dativem,* a to hlavně, kde má se naznačiti, že to, co chceme, chceme s obmyslem, na př.: Jakému chceš, pane, muži? Leg. o Kat. Čas, mrav, přirození tomu tak chce. Jungm. Chce ten stav veliké svobodě. Kom. Mně nechce, ale chtěl by zboží mému. Štít. Aniž vím, čemu chci. Jel. I chtějí tomu, že i král jest té moci. Byl.

Kde však u slovesa *chtíti* nemá býti naznačeno, že předmět chtění jest zamyšlen, jmenujeme-li prostě to, co chceme: užívá se buď *genitivu* ve smyslu partitivném, nebo *akkusativu*, odnáší-li se chtění k předmětu celému, na př.: Chci vína, chleba, másla a p., ale i chci víno, chléb, máslo, knihu. — O 3. osobě množn. čísla slovesa *chtíti* v. T. 21.

Chudý. Chudé vysvědčení, správněji a zřetelněji: *vysvědčení chudoby.* Chudý dům, ústav, otec, správněji: *dům*, *ústav chudých*, *pro chudé*, *otec chudých.*

Chuť, v. T. 8.

Chuť *mne přechází k čemu,* na př.: ke skákání, lépe: *Není mi do skoku*, *do smíchu*, *přestává mi býti do smíchu*, *nechce mi se skákati*, *smáti.* — Chuť dostal jsem, přišla mi chuť na jablka, lépe: *Zachtělo mi se jablek.*

Chválořeč, správně *chvalořeč.* Ve složených jménech podstatných, jejichž první část jest substantivná, obyčejně krátí se kmenová samohláska této části, na př.: hrudotluk (hrouda), kralovrah, krasopis, muchomůrka, parostroj a p. Krátká samohláska ostane i v adjektivech, od takových substantiv vedených, na př.: krasopisný, licoměrnický atd.

Chyba *srdeční,* dle německého slova der Herzfehler, správně: *vada* srdeční. *Chyba* znamená tolik co *blud*, *omyl* = das Versehen, kdežto vada = nedostatek, obyčejně tělesný, kaz = Gebrechen, na př.: Přirozená vada. Vel. Bez poskvrny a vady. Vel.

Chyběti. *Chybí* pokládají mnozí za špatné m. schází, myslíce, že jest to tvar slovesa *chybiti* = mýliti se; ale jest to tvar slovesa *chyběti* = scházeti a tedy dobrý, na př.: Tvé knize chybí (= schází) list. Ml. ob. Ani jedno z toho nechybí. Bibl. Mnoho jich chybělo. Ml. ob.

Chýše, lépe dle slovenštiny, polštiny a ruštiny *chýže*, *-e*, v. Jungm. Slov.

I, stupňovací příslovka, objevuje se též ve větě negativné, když *některý pojem* věty takové vytýká se *důrazně*, na př.: Vzvazují na lid břemena, a sami i *prstem* dotknúti sě nechtie toho. Štít. N. křest. 305. Tam i *jeden* chud nenie ani slep. Týž 107. Avšak i *člověka* na něm nebieše (nebylo). Dal. Nezacpávej i *nyní* ucha svého. Brat. I s nejlepší vůlí toho nedokážeš. Ml. ob. — Než užívání toto jest archaistické, také v obecné mluvě řídké; ve spisovném jazyce nynějším, ano z pravidla i ve starém důrazně vytýká se některý pojem věty záporné příslovkou *ani*, na př.: Ani dobré žíly v sobě nemá. Vel. Ani kuře darmo nehrabe. Přísl. Ani slova nepromluvil. Ml. ob. — Samo sebou se rozumí, že *i* (spojka) dobré jest, připojuje-li ve vypravování prostě větu zápornou, na př.: I neostane kámen na kameni. Bib. I nevěděli, co začíti. Ml. ob.

-í a -ejí, v. T. 20.

-íc, -ouc, koncovka v přechodníku jedn. čísla rodu mužského, kdy chybna, v. T. 23.

-ice, vlastní jména na *-ice*, v. T. 12.

-icí a -ící. Často chybuje se tím, že píše se *-ící* na místě *-icí* a naopak. Koncovku *-icí* mají přídavná jména, jež značí *účel*, *způsobilosť* k něčemu, kdežto v koncovku *-ící* končí se *přechodník určitý přítomného času*. kterým vyjadřuje se děj, který právě se koná, na př.: *Honicí pes* jest pes, který způsobilý jest k honbě = Jagdhund, kdežto *honící pes* jest pes, který právě honí = der jagende Hund; *modlicí* kniha = das Gebetbuch, *modlící* se stařena = die betende Greisin. — Vedle toho rozeznáváme někdy přídavné jméno slovesné od přechodníku tím, že krátí se v onom kmenová samohláska, na př.: *mlaticí* stroj a *mlátící* dělník. Od jiných přídavných přechodník liší se tvarem, na př.: *bicí* hodiny a *bijící* hodiny (které právě bijí), *šicí* a *šijící* atd.

-ič chybno jakožto koncovka patronymická, viz *dědič*.

-ídko, viz *-dko*.

-ík, přípona jmen podstatných rodu mužského, píše se dlouhým *í*; také ženská jména a přídavná, od nich odvozená příponou *-ice* a *-ský*, mají krátké *i*, na př.: *bojovník*, *-ice*, *-ický*; *mučedlník*, *-nice*, *-ický*; *rolník*, *-ice*, *-ický* atd. Cizí slova mají *-ik*, na př.: *akademik*, *medik*, *technik*; některá píší se také koncovkou *-ík*, jako: *evangelík*, *katolík*, *Ludvík*, ježto zdomácněla úplně.

Iliada, správněji: *Ilias*, *-ady*.

Imperativ sloves kmene hrdelného: *tluk*, *střeh* atd., v. T. 21; o *krácení* v něm *kmenové samohl.* v. T. 21.

Infinitiv. O příponě *ti* v. T. 18. — *O dlouhé a krátké samohlásce kmenové* v infinitivě sloves *s předložkou složených* v. T. 18 atd. — **O inf.** slovesa *býti* se *jménem* (*adj.* neb *part.*) *přísudkovým* viz *přídavná jména* ve přísudku s inf. býti. — O infinitivě místo *abstraktního substantiva* v. *abstrakta*, 1. — O inf. při slovese *býti* na označení *možnosti*, *povinnosti* a *nutnosti* v. *býti*.

Instrumental. Často v nynějším jazyce zapomíná se na pád tento a klade se u slovesa *býti* a u jiných ve přísudku místo něho dle němčiny a latiny *nominativ* neb *akkusativ*. V jazyku českém však bývá přísudkové jméno nejen *v nom.*, nýbrž i *v instrumentale*. Ačkoliv nelze stanoviti s úplnou určitostí, kdy položiti nom. a kdy instrum., přece dobře jest, říditi se těmito pravidly: Vypovídáme-li o podmětě, co svou podstatou *stále* jest, přísudkové jméno položí se *v nominativ*; tento pád tedy nejvíce bývá:

a) *ve výměrech (definicích)* a *opisech*, na př.: Lakomstvie jest neřádná žádosť k jmění. Jir. Ant. II_2. 3. Pokora jest dobrovolné mysli poníženie. Výb. I. 48. Fysika jest věda, která atd. Kůň jest zvíře atd.;

b) *ve srovnáních skrácených*, jako: Lakomství jest hluboké moře. Mudr. Bujný oř jest mluva naše. Čel. 50;

c) *ve krátkých*, *úsečných průpovědech*, na př.: Mladosť, radosť. Mladí ležáci, staří žebráci. Přísl.;

d) *je-li podmětem infinitiv nebo věta*, na př.: I pěkně lháti jest hřích. Mudr. Člověka zahubiti není maličkosť. Mudr. Pravda jest, že atd. Kom. Jest čas, abychom odešli. Ml. ob.

Znamená-li však sloveso *býti* tolik co *jeviti se*, a nevypovídáme-li o podmětě, co trvale jest, nýbrž, čím se stává na čas, jakou béře na sebe *proměnitelnou způsobu* (podobu), *přísudkové jméno* klade se *v instrumental*. Zvláště správný bývá instr., je-li sloveso *býti v budoucím čase* nebo *v rozkaz.* a *spojov. způsobě*, na př.: Kůň jest jednou hříbětem, člověk dvakrát dítětem. Mudr. Tělo nejen stánkem, ale i nástrojem jest duše rozumné. Kom. Did. 68. Sv. Sekundus byv pohanem, na svatou vieru se obrátil. Pass. 320. Tvůj bratr jest vojákem. Ml. ob. Nebuď lvem v domě svém. Mudr. Ach kýž jsem slavíčkem. Erb. P. II. 128. Dejž to Bůh, abych byl zlým prorokem. Žer. L. I. 29.

Instrumental pojí se i s jinými *slovesy stavoměnnými*, jako: naroditi se, ostati, umříti; dále se slovesy: zdáti se, jeviti se, jmenovati, nazývati, pokládati, voliti a p., při nichž napodobením latiny a němčiny instrumental zatlačuje se *nominativem* neb *akkusativem*. Avšak jest tu spravovati se neporušenou mluvou lidu a příbuznými jazyky slovanskými, na př.: Vratislav *kníže* v Čechách bude, lépe: *knížetem*. Thales první *mudřec* nazván jest, lépe: *mudrcem*. Bratr ostane *výbor*, lépe: *výborem*. Jmenován jest *učitel*, lépe: *učitelem*, za *učitele*.

Co se týče přídavných, bývají *v nominativě* všecka *participia* a *přídavná neurčitého zakončení*, na př.: Bůh není náhliv, ale pamětliv. Mudr. Milosrden buď. Jir. Ant. I_2. 48. Až budeme zdrávi. Ml. ob.

Přídavných *určitého zakončení*, pokud jimi vyjadřuje se *vlastnosť stálá*, za všech okolností podmětu příslušící, užívá se ve přísudku *v nominativě*, na př.: Nález panský jest pevný a stálý. Všeh. Brána byla dlouhá, úzká a tmavá. Kom. Druhdy však také bývá *instrumental*, na př.: V cizím domě nejlépe býti poloněmým,

polohluchým, poloslepým. Mudr. Bohatým býti není povinnosť, ale ctnostným. Mudr.

Ostatně, jak již podotčeno, výjimky jsou velmi časty. Tak hoření příklad z Kom. Did. 68 na jiném místě zní: Tělo jest stánek duše.

Interesse, interessiren, interessant, v. *zájem*.

Interpunkce, v. *znamení rozdělovací*.

Irčan, Irlanďan, správně: *Ir*. Viz příponu *-an*.

-irovati. Jest mnoho sloves v jazyce českém, zvláště ve mluvě obecné, která přešla v ni z jazyků latinského nebo francouzského prostřednictvím jazyka německého, jak tomu nasvědčuje *ir* v koncovce *-irovati*, na př.: *angažirovati* se od s'engager = sich angažiren; *consultirovati* z consultare = konsultiren; *legalisirovati* z legaliser = legalisiren; *respektirovati* z respectare = respectiren atd. — V té příčině nejsprávněji jest nahrazovati je, pokud lze, domácími. Tak za sloveso: *absolvirovati* užívej ukončiti, odbývati, za *denuncirovati* udávati, *inspicirovati* přehlížeti, dohlížeti, *respektirovati* šetřiti, *genirovati* obtěžovati, *varirovati* střídati atd. Kde však nelze obejíti se bez slovesa cizího, buďtež tvořena od kmenů původních, jako: legalis*ovati*, ne legalis*irovati*, stud*ovati* ne stud*irovati* atd.

-íště; koncovka tato správně píše se *-iště*; o skloňování jmen v *-iště* viz T. 10.

-iti a **ěti**, v. T. 18.

-ítko, viz *-dko*.

Jádro, v. T. 9.

Jak daleko, v. *daleko*.

Jak mnoho, viz *mnoho*.

Jako je po komparativě nesprávno, místo *než*, na př.: Lepší jest jako ty, správně: Lepší jest *než* ty, na př.: Bližší košile než kabát. Přísl. — Ale po záporném komparativě bývá často *než jako*, a tu spojkou *jako* naznačuje se srovnání, spojkou než stupeň vyšší, na př.: Lid ten není nic lepšího než jako otcové jeho. Capito. První člověk neměl větších šlépějí než jako my. Kram.

Jako klade se často méně správně na místě *jaký*, *-á*, *-é*, na př.: Tak statečný národ, *jako* byli Římané m. *jakým* byli Římané. Statečnosť, *jako* ji vidíme u vojína, správně: *jakou* vidíme.

Jakoby má při sobě vždy *toliko sloveso*, nikoli *přídavné* nebo *podstatné jméno*. Tak jest chybné: „Lká jakoby zoufalý“ místo: „jako by zoufal“ neb „jako zoufalý“. „Jest jakoby zrozen k tomu úřadu“, správně: „jako zrozen, jako by zrozen byl“, na př.: *Jakoby* kámen do vody *uvrhl*. Vel. Mlčí, *jakoby* mu ústa zašil. Ml. ob.

Jaký, -á, -é táhnouc se jen *k jakosti* předmětů, ve správné mluvě býti má jen tam, kde buď položena jest neb aspoň položiti se může náměstka souvztažná *taký*, *takový*. Kde však jest nám. *ten*, klade se souvztažné *který*; na př.: Já o takové štěstí, jaké tu vidím, nestojím. Kom. Houby (takové), jakéž na stromech bývají. Jungm. — Chybně užito náměstky *jaký* ve větě: Všechny ty návrhy, jaké (m. které) byly činěny, nezdály se býti prospěšny.

I tázací náměstkou *jaký* ptáme se po vlastnostech předmětů, náměstkou *který* po předmětech samých, od jiných je různíce. na př.: Který z těch dvou učinil vůli otcovu? Brat. Kterou cestou potáhneme? Odpověď: Pravou. A jaká jest ta cesta? Obtížná. Který z bratří jest nejpilnější? Karel. Jaký jest Václav? Nedbalý.

Jakýs takýs = *jen tak nějaký*, lépe: *jakýž takýž* (jaký taký), jako posud slyší se jen *jakž takž* (jak tak), na př.: Kterýž umění lékařského jakouž takouž známosť má. Vel.

Játra, v. T. 9.

Je, v. T. 18.

Ječmen, v. T. 5.

Jeda, *jedě*, v. T. 21.

Jeden, v. T. 15. *Jeden* dává se často *zbytečně* tam, kde není na slově tom důrazu, na př.: Měřice žita stojí pět zlatých. Kdyby se řeklo: *jedna měřice*, byla by číslovka zbytečna jako ve příkladě: Umřel do *jednoho* roka, správně: Umřel *do roka*.

Jeden — druhý užívá se chybně dle němčiny ve spojení se jménem podstatným, jako: Jedna ruka druhou myje = eine Hand wäscht die andere, správně: *Ruka ruku myje*. Přísl. Jedna vrána druhé oči nevyklube, správně: *Vrána vráně* atd. Dali jedno slovo ke druhému, správně: *Dali slovo ke slovu* a p.

Slova *jeden — druhý* bez připojených jmen podstatných vyskytují se u nejlepších spisovatelů vedle lepšího obratu *druh—druha*, na př.: Netupte jeden druhého. Štít. Vr. 91. Týž na str. 92. má: *druh druha*. Dávali sě na smrť jeden za druhého. Týž 180. Takéž i přátelé tělesní nic pravého neumějí jedni druhým mluviti. Chelč. P. 26 b. — Místo: *jeden od druhého* často řekne se kratčeji: *od sebe*, jako: Stály domy tisíc kroků jeden od druhého, lépe: *od sebe*.

Často říká se v úřední češtině „pod jedním“ ve smyslu něm. „unter Einem“; má se však místo toho obratu říkati *„spolu, zároveň“*. Přílohy pod jedním se vracejí m. spolu, zároveň. — O jeden = *man*, v. *man*.

Jedině. Toho příslovce staří neužívali, jim stačil střední rod slova *jediný, -á, -é*, totiž *jediné* nebo *jedné*, jako *prvé* (erstens) místo chybného *prvně*. Na př.: Není moci jediné od Boha. Vel. Jediné ti. Týž. Když jediné oni stálí budou. Brat. — Druhdy mohou je zastupovati slovce: *pouze, toliko, jen*. — O *pádu*, jenž bývá po *jediné* v. *leč*.

Jednati *oč* = ve příčině čeho vyjednávati, smlouvati, rokovati, je správno, na př.: Jednati o mír, o pokoj. Jel., Vrat. Jednej o spravedlnosť. Vel. – *Jednati o kom* = o někom ukládati, mají: Háj., Brat. — Také novější frase *jednati o čem* = pojednávati (písemně neb ústně) o čem může se užívati. — Ale chybno jest něm. „es handelt sich hier um die Ehre, um sein Leben...“ překládati: *jedná se tu o jeho česť, o jeho život*... Správně: tu *jde, běží o česť, o život, o hrdlo* atd., anebo dle mluvy lidu: tu *je, není o česť, hrdlo* atd., na př.: O mne není, ale o ty druhé. Je tu o naše pe-

níze. Také Vratislav píše: Kdyby o duši nebylo, raději do vody skočiti jsme volili.

Jednoduchý, -še často dle němčiny chybně užíváme za slova *pouhý*, *prostý*, *pouze*, *prostě*, *zhola*, *zkrátka* a p. To se vykoná *jednoduchou* tělesnou silou, správně: to se vykoná *pouhou* (pouze) tělesnou silou. Soused vede život *jednoduchý*, správně: *prostý*. Ta žena chodí *jednoduše* oblečena = einfach gekleidet, správně: *prostě*, *po prostu*. Přijde-li k nám, *jednoduše* jej odbudu = ich werde ihn einfach abfertigen, správně: *zkrátka*, *zhola* jej odbudu. — *Jednoduché* jest protivou *složeného*, a dobře tedy se říká: *jednoduchá látka*, *jednoduchý počet*, *jednoduchá věta* atd.

Jednohlasně, viz *einstimmig*.

Jehněčí, správně: *jehněcí;* kmenové *t* před příponou *-í* mění se v *c* (jehnět-í); srovnej *hraběcí* (ze hrabět), *telecí* (z telet), *hříběcí* (ze hříbět) a p.

Jeho, jej v akkus. mužsk. rodu, v. T. 14.

Jeho, její. Často slýcháme: „To jest mého bratra *jeho* dům, to jest mé sestry *její* kniha.“ Toť jsou hrubé chyby místo: To jest dům mého bratra, to jest kniha mé sestry. — O *její* v. T. 14.

Jelikož. Spojka tato, jíž se užívá správně ve smyslu omezovacím = *pokud*, nyní nad míru často čte se ve větách příčinných na místě spojek: *že*. *protože*, *poněvadž*, *ježto*, na př.: Dítě bylo potrestáno, *jelikož* bylo neposlušno, správně: *že*, *protože*, *poněvadž* bylo neposlušno. Jelikož slunce zapadlo, vrátili jsme se domů, správně: *poněvadž* zapadlo. — Příklady o užívání spojky této ve větách příčinných jsou velmi řídky, a tudíž lépe všímati si v té příčině spojek svrchu naznačených.

Jemný, -ě. U slova toho potřebí jest ukázati k tomu, že nyní obecně užívá se ho ve významě něm. fein = *hebký*, *tenký*, což neznamenalo dle Jungmannova Slovníku a správných spisovatelů starších slovo to nikdy, nýbrž: a) *jimací* = greifend, na př.: jemná zbraň, jemný nůž; b) přenesené = *dojímavý*, *příjemný*, *lahodný*, na př.: Pronikavá a jemná slova. Brat. Jemný hlas. Let. Troj. c) přenesené o osobách, kdo snadno chápe = *důmyslný*, *bystrý*, na př.: K učení schopný, jemný. Vel.

Jenž, v. T. 15.

Jest viděti hora, *jsou slyšeti ptáci* a p., viz *býti s inf.*

Jestli jest 3. os. jedn. čísla s částicí *-li*, tedy dle obyčejného způsobu psaní *jest-li*. Správně tedy bývá jak ve větách otázkových přímých a nepřímých, tak i ve větách výminečných, v nichž slovesem určitým nebo sponou jest sloveso *býti*, na př.: Jest-li živ otec můj? Bohužel, nevím, jest-li živ můj otec čili ne = zdali živ můj otec čili ne = živ-li můj otec čili ne. Jest-li (je-li) možná, přijď k nám. Jest-li bůh spravedliv, nenechá toho beze trestu. — Ve vážném slohu, kde místo má větší důraz, staří spisovatelé ve větách výminečných užívali *jestliže*, v němž věta, původně hlavní a řídící, sklesla na spojku, na př.: Jestliže obmeškáš, hlavu tvou setrou. Flav. Jestliže kde průtoku nemají, dmou se. Kom. — Avšak vy-

puštěním spojky *že* počalo se užívati za *jestliže* kratšího *jestli*, na př.: Protož nech svého úmyslu, jestli se zdá a líbí. Let. Troj. Jestli ustanovení má zavržete, uvedu na vás strach. Brat. Nemám tě než za zrádce. jestli na mne toho nepokážeš. Nejčastěji slýcháme *jestli* ve mluvě obecné. Vzhledem ke slohu vážnějšímu dlužno podotknouti, aby pro *jestli* nezapomínalo se na správnější *jestliže.* — Nesprávně však užívá se spojky *jestli* ve větách tazacích, na místě spojky *zdali*, *-li*, na př.: Zeptej se, jestli přijde, správně: Zeptej se, zdali přijde, přijde-li. Podívám se, jestli je zavřeno, správně: Podívám se, zdali je zavřeno, je-li zavřeno.

Ješto, lépe psáti jest etymologicky *ježto;* povstaloť slovo to z *jež*, středního rodu náměstky *jenž*, a *z ukazovacího to.*

Jetel, v. T. 5.

Jeti, *jezditi* koně, na př.: Toho hřebce ten jezdec jel nebo jezdil, onoho hřebce onen. Toť hrubý germanismus. Vždyť po česku se říká *jeti*, *jezditi na čem;* tedy pišme také: Ten jezdec na tomto hřebci jel, onen na onom atd.

Jí, 3. os. množn. čísla, správně: *jedí*, v. T. 21.

Jíh, chybně m. *jih* (jug); odtud *jižní*, ne *jížní.*

Jihlav, správně: *Jihlava*, v. T. 7.

Jich zbytečně a chybně se mluví a píše ve spojení s náměstkou 1. i 2. osoby, na př.: Bylo *jich* nás mnoho. Bylo nás jich pět. Kolik vás jich bylo? Správně: Bylo nás mnoho. Bylo nás pět atd.

Jikra, v. T. 10.

Jiljí, v. T. 13.

Jinák, správně: *jinak;* ale dobře: *jináč*, skrácené z *jináče*, v. Jungm. Slovník.

Jinší; tvar tento je zbytečný, nahrazujeť jej úplně slovo *jiný* nebo *jinaký*, na př.: Když dokončili práci svou, dal jsem jim dělati *jinší* věci, správněji: *jiné.* To je *jinší* chlapec, správně: To je *jiný* (jinaký) chlapec.

Jiný prý jest špatno ve frasi: Nezbývá mi *jiného* než připomenouti. Avšak srovnej: K ničemu jinému hotovi nebyli, než praviti, neb slyšeti něco nového. Brat. Nestojí-li jiného v cestě, než to. Vel. A co je to jiného než marnosť a všetečnosť? Štít. Vr. 251. — Upříti však nelze, že obrat bez přídavného jména *jiný* jest stručnější.

Jiří, v. T. 13.

Jist s instrumentalem vztahovým jest pravidelná vazba, na př.: Buď tiem jist. St. Skl. IV. 306. Lidé přieliš nejisti bývali svými hrdly i statky. Ctib. Tov.

Vedle instrumentalu vztahového vyskytuje se i gen. vztahový, na př.: Ne každé věci, kteréž jest jist člověk. Chelč. Anth. Jir. II_2 str. 14. Priamus byl jist síly i hrdinství Hektora. Let. Troj. Toho že nelze jistu býti. Štít. — Avšak prvé vazbě náleží přednosť.

Jist = bezpečen může míti i vazbu *před kým* (*čím*), na př.: Dokud nebude lékař jist před otokem. Sal. 2. Viz *bezpečen.*

Jistý = jakýs jest také dobré, na př.: A ten jistý posel pravil, že... Svéd. Sedú v tom jistém hradě. Leg. o Kat.

Jísti, v. T. 21.
Jíti nač, označuje-li se míra (jako ku př. ve větě: Kolik svíček jde na libru?), nelze doložiti dobrým spisovatelem, nýbrž příbuznou vazbu *jíti zač*, na př.: Ale teď za třetieho Václava krále opět jest (groš) daleko horšie, že póldruhéhomezdcietma *jde jich za zlatý*. Štít. Vr. 91. — Komu by frase tato viděla se býti zastaralou, užívej *býti nač*, *do čeho; činiti*, na př.: Kolik jich jest na libru, do libry, činí libru? Devět anglických mil jsou dvě zeměpisné, činí dvě zeměpisné. — *Jdi mi ze světla*, správněji dle mluvy lidu: *Nezacláněj mi*. — *Jíti tak daleko, že...* viz *daleko*. — *Jíti na horu*, *dolů* (o obilí), viz *dolů*.
Jítro, chybně m. *jitro*, z jutro; odtud *jitřní*, ne jítřní.
Jižní, viz *jíh*.
Jmeno, správně: *jméno*. Stane-li se slovo tréslabičné splynutím dvou prvních slabik dvojslabičným, mívá slabiku první dlouhou; z *kr-sti-ti* povstalo křtí-ti, z *čes-ti-ti* ctí-ti, z *ly-ži-ce* lžíce, z *mo-je-ho* mé-ho, z *pisati* psáti, z *pojičiti* půjčiti atd. Ostatně ukazuje Jungm. Slov., že tvar *jméno* u dobrých spisovatelů mnohem jest obyčejnější nežli *jmeno*; o krácení kmenové samohlásky v. T. 9.

Jméno vésti, správně: *jméno míti*, *jmenovati se*.

Jména vlastní, viz *vlastní jména*.

Jmouti, *jmul*, *jmut*, správně: *jíti (jati)*, *jal*, *jat*, v. T. 19 a 22.
Jseš, správně: *jsi*, v. T. 17.

K. Předložky této chybně užívá se s abstraktným slovesným jménem ve smyslu *možnosti*, jako: Zde jsou knihy *k dostání*, správně: Zde *lze* knihy *dostati* = zde *se prodávají* knihy, *jsou na prodej*. To není k vydržení, správně: To nelze vydržeti. Zde jest něco k vidění, k slyšení, správně: Zde jest něco viděti, slyšeti = zde lze, jest možná něco viděti, slyšeti a p.

Naproti tomu vazba ta bývá dobrá ve smyslu *způsobilosti* a *účelu*, na př.: Ta voda jest k pití. Ml. ob. Ku pohoršení býti. Vel., Kom. Ku potěšení býti. Kom. Zaškudlý dobytek není k jídlu. Kom. Všecky věci, které k boh'acení a k rozkošem jsú, ty jemu nebyly. Chelč. P. 42 b.

Také klademe *k* někdy ve smyslu *účinku* a *průvodu*, kdež užívati lze i předložky *s*, na př.: Jest mi to ku podivu = s podivením. Jest nám to k potěšení = s potěšením. Vel.

Před skupeninami souhláskovými, aby nepovstal zlozvuk, užívejme předložky vokalisované *ke*, na př.: *ke stromu*, *ke dvoru*, *ke konci* a p.; jen před slovy, jež se počínají souhláskou *p*, čítá se pravidelně *ku*, jež bývá někdy, ač zřídka, i před *k*, na př.: Papír ku psaní. Vel. Nečinil toho žádnému ku potupě. Brat. Ku pomoci se míti. Har. Ku Praze. Ml. ob. Ku podivu. Ml. ob. Ohrozil se a přece šel ku králi. Cyr.

Kaděn, v. T. 22.
Kachel, v. T. 5.
Kámen, v. T. 5.

Kárati *skrze co*, *k vůli čemu*, správně: *z něčeho*, *proč*, *zač* a *oč*, na př.: Zatím lid z neposlušnosti káraje. Brat. Tresce ho z nepravosti. Zř. Ferd. Kárati za viny. Čel. — Předložka *skrze* označuje *prostředek*, kterým kárání se děje; podle toho mohlo by v prvém příkladě býti položeno: Lid z nepravosti káraje skrze svého sluhu.

Káti se. 1. = *želeti*, pojí se s genitivem příčiny, na př.: Člověče, kaj se hříchův svých. Rada Zv. 122. Kajme se toho. Ben. A někteří došli jsú spasenie pokávše se hřiechuov velikých. Chelč. P. 129 b. — 2. = *říditi*, *spravovati* a p. *s instr. prostředku*, na př.: Vidouce, jak jsi ty hrozně trestán, budou se tebou káti. Brat. na Ezech. Blaze tomu, kdo se cizím neštěstím kaje. Mudr.

Káva, v. T. 7.

Každopádně, špatně místo: *na všechen způsob*, *všemožně*, *vším způsobem*, *buď jak buď.*

Kdyby jsi, *jsme*, *jste*, v. T. 23.

Kehren, sich woran kehren = *obraceti se nač*, dobrá je frase, na př.: Že jim mluvil, aby se na žádné jeho psaní neobraceli. Výb. Kteřížto nic se na to neobrátili, ale . . . Háj. Jest horoucí bláznovství, kdo se na sny obrací. Mart. Kron. římská. — Bratří užívají raději slov: *všímati si čeho*, *dbáti nač*, což také správnější a zřetelnější jest, na př.: Ben. Biblí klade v 1. Mach. 7, 11: Neobrátili se na řeči jich, a Bratr. Bib. na témž místě má: Nedbali... Na Moravě říkají v tom smyslu také *ohlédati se čeho.*

Kenntniss. Dient zur Kenntniss und Darnachachtung, po česku: *Béře se na vědomí* a *bude pravidlem*, *měřítkem*, *béře se na vědomí* a *k šetření.*

Kéžby, správněji *kéž* s indikativem, jako bývalo dle Jungm. Slovníku pravidlem ve staré a střední češtině, na př.: Ó kéž jest lze. Brat. Kéž jsem se nikdy nenarodil. Kom. Kéž jste sobě toho vážili. Let. Ale čteme také: Ké by zpřímily cesty mé. Žalm.

Klaněti se, 3. os. *klanějí*, ne *klaní se*, v. T. 20.

Klásti. Dle německé frase *Eier legen* povstal hrubý germanismus: *vejce klásti.* Tedy na místě: *slepice klade vejce*, mluv s lidem: slepice vejce *nese*, *snáší*, jako se říká, že je *zanáší.* Jen o hmyzu a rybách lid říká, že vajíčka *kladou.*

Klásti počet, *složiti počet* (Vel.), lépe: *počet činiti*, *vydati*, na př.: Vydej počet z vladařství svého. Bibl. Musím před ním státi, jemu počet dáti. Suš. P. 12 b. Viz také *počet* v Jungm. Slov.

Klásti co vzor, viz *co*, 5.

Klemme, viz *Enge.*

Klíč *k čemu*, správně: *od čeho*, tedy: klíč od brány, od komory, od hodinek, na př.: Svatý Petře, půjč mi klíč od nebe. Erb. L. 69. Má klíče od smrti i od pekla. Chelč. P. 85 a. Já jsem měl klíč od sklepa. Svěd.

Klobouk *cukru*, správně: *homole* cukru.

Kmen, v. T. 5.

Kněz, v. T. 6 a 10.

*

Kniha, v. T. 7. *Kniha v šesti dílech*, správně: *kniha o šesti dílech*, *šestidílná*, viz předl. *o*.
Do knih zanésti, viz *zanášeti*.

Kohle, *die* = uhel, -hle, v. T. 3.

Kolem, *kolem něj*, správně: *kolem něho*, v. dle *něj* a T. 14. — „Šel *kolem* našeho domu", dobře pravíme, chceme-li říci, že někdo celý dům obešel. Pakli chceme říci, že šel podél domu, říkáme: Šel *mimo* náš dům, na př.: Když jsme pak v městě mimo turecký chrám šli. Vrat. Jir. A. II_2. 328. Potom pak v témž řádu mimo naše koráby jeli. Týž. Jir. A. II_2. 329. — Z téže příčiny užívej na místě *kolemjdoucí* slova *mimojdoucí*.

Kolenama, *kolenoum*, správně: *kolenoma*, *kolenům*, v. T. 11.

Kolik, v. T. 17.

Kommen. Woher kommt es, dass... špatně se vykládá česky: Odkud to přijde, že... správně: *Čím to jest (jde), že*... viz *přijíti*.

Komparativ. Často užívá se podle němčiny komparativu, kde stačí positiv, na př.: Etwas näher beschreiben = něco zevrubněji popsati; einen ausführlicheren Bericht geben = obšírnější zprávu podati a p. Tuť stačí obyčejně: něco *zevrubně* popsati, *obšírnou zprávu* podati atd. — Viz také *blíže*.

Končiti mnozí kladou ve smyslu trpném chybně m. *končiti se*, na př.: Školní rok končí slavnými službami božími, správně: *končí se*. Končiti jest sloveso přechodné, na př.: Smrť všecko končí. Kom. Tedy jest trpný rod: *končiti se*, na př.: Háj na *j* se končí. Rosa.

Konec vzíti = Ende nehmen, tolik co *umříti*, není špatná frase, což viděti z dokladův: Konec života vzal. Háj. Dobrý, nešťastný konec vzíti. Vel. Stůj, dokud stůj, přece vezmeš konec svůj. Přísl. — V obyčejném smyslu *skončenu býti*, lépe užívati *konec míti*, *konec něčemu jest*, anebo krátce *skončiti se*, na př.: Nevíme, jaký ta věc bude míti konec, jaký konec tomu bude, jak ta věc se skončí. To nevezme dobrý konec; také správno: *To nevyjde na dobré.*

Konkurs, viz *vypisovati konkurs*.

Können. Pomocného slovesa tohoto není třeba vždy překládati na jazyk český, ježto vyjadřuje se druhdy *indikativem*, jako při námítkách, na př.: Aber jemand könnte sagen = *Ale řekne někdo*. — Také možno hraditi je *konditionalem* aneb *infinitivem*, na př.: Er hatte nicht, worauf er sein Haupt legen könnte = *Neměl*, *kam by hlavy položil*, *kam hlavy položiti*.

Konšel, v. T. 3.

Korbel, v. T. 5.

Kořen, v. T. 5. — *Kořene dobývati*, správně: *odmocňovati*.

Koště, v. T. 10.

Koštěný, správně: *kostěný* od *kosť*.

Kotel, v. T. 3.

Koukol, v. T. 5.

Kouřím, viz *Chrudím*.

Krácení kmenové samohlásky, v. *skracování samohlásek*.

Králové Dvůr, Hradec, Městec, v. T. 12.

Krásocit, správně: *krasocit*, viz *chválořeč*.
Krásochuť, správně: *krasochuť*, viz *chválořeč*.
Krásopis, správně: *krasopis*, viz *chválořeč*.
Krejčí, v. T. 13.
Kreslen, v. T. 22.
Kromě, viz *mimo*.
Kruh. Toť moderní výraz, jejž hraditi lze předložkou *mezi* s náměstkou příslušnou, podstatným jménem *společnosť* a p. Ku př.: Dostal se do našich kruhů, lépe: Dostal se *mezi nás*, *do naší společnosti*. Zpráva ta v učitelských kruzích mnoho hluku učinila, správně: *mezi učiteli*. V kruzích diplomatických, správně: *mezi diplomaty*. Vrátil se do kruhu rodinného, správně: *mezi své*, *ke své rodině*. Jest ve dvorských kruzích oblíben, lépe: *ve dvorské společnosti*, *při dvoře*.
Krýti se pojí se s *genitivem* odluky, řidčeji s předl. *před* a *instr.*, na př.: Kdo zle činí, ten se kryje světa. Štít. 85. Ten se bude lidí krýti. Ctib. Tov. Kryl se před Nikanorem. Ben.
Dluhy, *výlohy krýti* = Schulden, Auslagen decken, správněji: dluhy, výlohy *hraditi*, *pojišťovati*, *zakládati*.
Křemen, v. T. 5.
Křticí list, správně: *křestný list*.
Který. Věty vztažné obecného rázu lépe je počínati náměstkou *který*, než zakládati ji za některé slovo, na př.: Žák, *který* se pilně učí, bývá chválen, lépe: *Který* žák se pilně učí, bývá chválen, na př.: Které slovo z úst vyletí, nižádnou měrou zas nevletí. Přísl. Která kráva nejvíce řičí, nejméně mléka dává. Přísl. Která panenka neplatívá, ať do hospody nechodívá. Suš. P. 719 a. — Ale také čteme: Pes, který velmi štěká, nerad kouše. Přísl. Vlna, kterou barvu nejprve chytí, tu drží. Kom.
Kterýž, o sesilování náměstky vztažné částicí *ž* viz T. 15.
Kůň, v. T. 6.
Kůr, v. T. 3.
Kůře, chybně m. kuře od *kur* = kohout; tolikéž *kurník*, *kuropění*, ne kůrník, kůropění.
Kůže, v. T.
Kužel, v. T. 5.
Květu, *květl* atd. chybně místo: kvetu, kvetl, v. T. 19.
Kvitovati, kvituji *přes něco*, správně: *z čeho*, na př.: *Z ní* (kontribuce) pořádně kvitován (= propuštěn). Sněm 1609. Tak i podstatné *kvitance* ze... ale též: kvitance *na* dvacet zlatých dle obdoby: zápis, upsání *na* zboží.
K vůli, viz *vůle* a *kárati*.
Kýžený, vykýžený, utvořil ze slovce *kýž* = *kéž* Pohl, nevalné auktority grammatik; lépe *žádoucí;* rovněž za kýžiti, správně: *žádati*, *přáti si*.
-l. O skloňování jmen na *-l* a *-el* viz T. 3 a 5.
Lacino, *laciným způsobem* k čemu přijíti, viz *přijíti*.
Lassen, viz *nechati*.
Látka učebná, *cvičebná*. Za slova tato pišme kratčeji: *učivo*, *cvičivo*, *čtivo* dle: palivo, stavivo a p. Avšak stačí též *učení*, *cvičení*, *čtení*,

kterýchžto abstraktných jmen také lid užívá ve významě konkretném. Srovnej: *čtení* (= kniha), *ostávání* (= příbytek), *lékařství* (u starých = lék).

Tedy něm. Lehrstoff překládejme slovy: *učivo*, *učení;* Lehrmittel pak slovy: *prostředky vyučovací; pomůcky*, *potřeby vyučovací.*

Laune, viz *rozmar.*

Leč (také *než*, *jediné*). V takových příkladech, jako: Nemaje ničeho *leč (než, jediné) dvou rukou* genitiv chybný jest m.: *leč* (*než*, *jediné*) *dvě ruce*, na př.: Nevidí nebeských věcí, než jen zemské. Bib. Nevím zjevnější jistoty, jediné tu. Chelč. P. 22 a. — Při slově *leč* (než, jediné) sluší větu doplniti slovesem positivním, odkud lze si vyložiti akkusativ.

Leda že, *leda by*, *leda když.* Slovce *leda* zdá se býti složeno z částice *le* (= *len*, slovensky *jen*) a z částice *da* (= *aby*); tím lze vysvětliti, že spojuje se z pravidla se příčestím min. činným, na př.: A to vše činili, *leda* lid *uspali.* Plác. Dělá to, *leda* bylo = jen aby bylo. Vel. A já chodil, *leda* chodil, *leda* děvče za nos vodil. Suš. — Nenaskýtá se u Jungm. ani jediného *příkladu* z dobrých spisovatelů, kde by spojka tato sloučena byla se spojkami: *že*, *když*, *by.* Ovšem s nimi dobře klade se *leč*, tedy: *leč že*, *leč když*, *leč by*, na př.: Přirození zárodu z vejce netlačí dotud, dokudž se dokonale neutvoří a nezsílí, aniž ho potom k létání má, leč mu peří naroste, aniž ho z hnízda žene, *leč když* se létati naučí. Kom. Ptáci na vejcích sedíce, *leč by* jalová byla, mladé líhnou. Kom.

Lehrmittel, die, viz *látka učebná.*

Lehrstoff, der, viz *látka učebná.*

Lék *pro*, správně: *lék od* nebo *proti* nemoci, viz *pro.*

Lekati se *před kým*, *čím*, špatně na místě: *koho*, *čeho*, na př.: Lekati se svého vlastního stínu. Vel. Lekáme se protivného. Štít. Viz *báti se.*

Lepší. Zapsati k lepšímu, viz *Gut haben.* — K lepšímu míti, v. *Best.*

Lesť, v. T. 9.

Letnice, v. T. 8.

Leto, lépe: *léto*; o čísle množném viz též T. 9 a *rok.* — Léta spravedlivá = *Grossjährigkeit*, na př.: Sirotek, dojda let spravedlivých. Pr. Měst. 123.

Lež, v. T. 9.

Ležeti (*spočívati*). *Leží (spočívá) to v mé povaze*, jest german. = Das liegt in meinem Charakter, správně: Taková jest již má povaha (Vel.), tomu chce má povaha, to jest mou povahou, jde z mé povahy atd. — *V leže* četl, -a, -o, -i, správně: *leže* četl, *ležíc* četla, -o, *ležíce* četli. Es liegt in unserem Interesse = Leží to v našem prospěchu, zájmu jest germ., správně: *Náš prospěch toho žádá*, *vyhledává*, *tomu chce*, *jest s prospěchem naším.* Die Gemeindeverhältnisse liegen im Argen = Obecní poměry leží ve zlém, správně: *Obec jest ve zlém stavu*, *s obcí jest zle*, *stav obce jest zlý* atd. — Léží chybně se vyslovuje, dobře: leží.

Lhostejný. Původní smysl toho slova jest *choulostivý*, *rozmařilý*, z něhož snadno přecházíme k pojmu *nedbalý*, *nevšímavý*, ve kterémžto smyslu

lze užívati ho o *osobách*, jak doloženo i příklady: Ženy lhostejné (bezpečně sobě vedoucí, nic nedbající) vstaňte. Brat. Lhostejný a lenivý ve svém povolání. Cyr. Témuž smyslu nasvědčuje užívání podstatného jména *lhostejnosť*, na př.: Raď se s přátely dobrými, aby i spravedliv jsa, nedbanlivostí a lhostejností nebyl z křivého odsouzen. Všeh. III. 3. Abyste se v lhostejnosť vydali a hotového čekali. Brat. — Naproti tomu nelze slova *lhostejný* užívati o ***věcech***. Nesprávno tedy jest: Barva kabátu jest lhostejná, jemu jest vše lhostejno atd., správně: Na barvě kabátu *nic nezáleží*, jemu jest vše *jedno*, *jednostejno*. — Co se posléze vazby týče, tu nedobře říká se *lhostejným býti na někoho*, na místo *k někomu*.

Synonyma k lhostejný, -nosť jsou: vlažný, vlažnosť, netečný, netečnosť. Tak lze říci místo: *lhostejnosť* u víře, *vlažnosť* u víře.

Li. Viz *tazací věty*.

Líbiti se *od koho*: To se mně *od* něho líbí = das gefällt mir von ihm, není dobře řečeno, správně: Líbí mi se *do něho*, *při něm* anebo někdy také *v něm*, na př.: Jak se všem múdrým do žen dobře líbí. Štít. To se mi do tebe nelíbí. Pass. Nelíbilo se jednomu do druhého. Bart. Líbiti se při kom. Kom., Ml. ob. Toť jest syn můj, v němž se mi dobře zalíbilo. Bibl.

Líbiti si. To si dám líbiti = das lasse ich mir gefallen, vyjádří se přesně: *To mi se líbí! to je dobrá! to je jiná!* Viz *gefallen lassen*.

Libovati si co, má se za chybné na místě *l. si v čem;* avšak ne právem, jakož viděti z příkladův: A ucho posluchače takového moudrý sobě libuje. Brat. Co sobě víc libujete, pravdu-li čili řeč lahodnou? Záv.

Líce, v. T. 10.

Líčiti *na koho* = auf jemanden stellen, jest chybno, správně: *líceti*, *léceti* od líknouti, ježto *líčiti* znamená *schminken*, *schildern*. Ku př.: Léceti na ptáky, na zvěř, na ryby. Lovci lécejí tenata. Rada Zv. Osidla lécí věrným lidem Antikrist. Chelč. P. 32 a. Nepřítel jim zálohy lécí. Kom.

Lidičky, v. T. 9.

Lípou, správně: *lipou*, v. T. 7.

Líst, správně: *list;* ale dobře jest *lístek*, ne *listek*. U zdrobnělých podst. jmen rodu mužsk. dlouží se z pravidla samohláska kmenová, na př.: *doubek — dub*, *plíšek — plech*, *hádek — had*, *čípek — čep* atd. — List, listinu *vystaviti*, *vyhotoviti*, správně: *zdělati*, *vydati*, *učiniti*, *sepsati*, v. *vystaviti*.

Listina. Často užívá se chybně slova *listina* za slovo *seznam*, na př.: Tu je *listina* všech prodaných věcí, správně: Tu je *seznam* všech atd.

Líšiti, správně: *lišiti* od lichý, jako tišiti od tichý, sušiti od suchý, plašiti od plachý atd.

Líto mi o něj, správně: *líto mi ho.* Vel. Tak i *škoda o něj*, správně: *škoda ho.*

Litosť, chybně m. *lítosť*: 1. = *ukrutnosť*, viz *litý*, 2. = *bolesť*.

Litovati není správno spojovati *s akkusativem*, nýbrž *s genitivem*, na př.: Litovati bídných. Jel., vlasti. Har. Viz *gen.*, 4.

Litý = divoký, ukrutný, správně: *lítý* od liut; odtud *rozlícený*, ne *rozlicený*. — *Litý* jest part. perf. pass. od *liji;* srovn. *litina* = Gusseisen.

Loď, v. T. 8.

Loch, *aus dem letzten Loche pfeifen = z posledního mlátiti nebo mlíti*, je frase dobrá.

Loket, v. T. 5.

Louskati, *luštiti*, viz *rozluštiti*.

Lůna, chybně m. *luna* od kmene luk; latin. luceo, luna.

-lý, viz *příčestí*.

Lzelo, správně: *bylo lze*, poněvadž *lze* jest příslovce = snadno, možno, na př.: Jináč lze nebylo s nimi zacházeti. Vrat. Nebylo lze tudy jíti. Lomn. Že nelze bylo tam utéci. Vel.

Lžíce, v. T. 8.

-ma, v. T. 9.

Machen (*stimmen*). Slovesa ta ve spojení s přídavnými jmény a infinitivy slovesnými překládati lze v jazyku českém stručně a jadrně, slovesy s předložkou *roz-* neb *ob-* složenými, na př.: heiter machen (stimmen) = *rozveseliti*, närrisch machen = *rozblázniti*, lachen machen = *rozesmáti*, weinen machen = *rozplakati*; reich machen = *obohatiti*, weich machen, stimmen = *obměkčiti* a p.

Majitek, správně: *majetek;* přídavné jméno k tomu je majetný (pol. majętny), nikoli majitný (v. Jungm. Slov.). Ze slova *majetnosť* a *majetný* vychází na jevo správnosť slova *majetek*. Z téže příčiny chybno jest slovo *majitel* m. majetník; za ně také lze užívati slov: *vlastník, držitel*.

Makavý, **-ě** pokládá se za germanismus = greifbar, handgreiflich, ale neprávem podle příkladů v Jungm. Slovníku: Zjevná a makavá lež. Brat. Makavé klamy. 2. Apol. Aby zřetedlně a makavě vidíno bylo. Brat. Tak že ti nesmyslní, boha kdož prou, hanbu nemírnou z důvodu tak makavého mají. Kom. Jir. Anth. II_2 393.

Malý. Jménům *hromadným* nepřísluší dle správné mluvy lidu přídavné *malý*, nýbrž *drobný;* proto špatně jest říkati: *malé* peníze = Kleingeld, *malá* zvěř, *malí* ptáci atd., avšak dobře: *drobné* peníze, *drobná* zvěř, *drobní* ptáci atd. — Na místě: *prodej v malém* a *ve velikém* = Klein und Grossverkauf, lépe jest užívati dle mluvy lidu: prodej *na drobno* (málo) a *na hrubo* (veliko), nebo *po drobnu* (málu) a *po hrubu* (veliku), aneb i krátce: *drobný* (malý) a *hrubý* (veliký) prodej. Větu: „Tato věc působí totéž v malém, co ona ve velikém“, správněji řekneš: „Tato věc působí totéž *v malé*, co ona *u veliké míře*“.

Málo na něčem míti, v. *na*. — Málo, o skloňování v. T. 17.

Man. Německé slovce *man* nyní příliš zhusta překládá se *náměstkou se*, ač jsou i jiné obraty, které druhdy lépe vystihují povahu našeho jazyka, na něž tuto budiž upozorněno. Vyjadřuje pak se ještě:

1. *Rodem trpným*, na př.: A tu bylo mnoho o věci zemské rokováno. Háj. = Man sprach viel über die Landesangele genheiten

2. *Druhou osobou čísla jednotného*, mluvíme-li obecně, na př.: Čemu sám nechceš (was man selber nicht will), nečiň jinému. Vel. Dříve než začínáš, dobré jest rozvážiti. Kom.

3. *První osobou čísla množného*, na př.: Chceme-li lidi poznati (wenn man Menschen kennen lernen will), jest nám s nimi obcovati.

4. *Třetí osobou čísla množného*, když náměstka *man* = lidé, na př.: Hrách obyčejně z jara sejí. Byl. = Man baut die Erbse gewöhnlich im Frühjahre.

5. Náměstkou *kdo* anebo podstatným jménem *člověk*, na př.: Jak kdo žije (= wie man lebt), tak umírá. Přísl. Chce-li člověk živ býti, musí pracovati. Přísl.

6. *Třetí osobou jedn. čísla*, kterýžto způsob jest ve mluvě lidu velmi častý a ryze slovanský, na př.: Nelze dvěma pánům sloužiti (man kann nicht zwei Herren dienen). Přísl. Za peníze všecko dostane (um Geld bekommt man alles). Co by pět napočítal. To je člověk dobrý, aby ho pohledal. Nemoc přestala, jakoby uťal atd. Ml. ob.

Poznámka. Německé *man*, *einer* překládá se též slovem *jeden*. Již Kom. tak činí, na př.: Šnek (točité schody) tak vysoký byl, že by sobě *jeden* závrať uhoniti mohl; a Prefát: Ani jísti ani spáti se *jednomu* nechce. — Přes to přese všechno nelze neviděti v tom působení němčiny.

Mandel, v. T. 5.

Manžel, v. T. 3.

Máry, v. T. 7.

Máteř, tvaru toho užívati *v nominativě* jest nesprávno, poněvadž je to *akkusativ*, v. T. 9.

Materielný, ide*e*lný, re*e*lný atd. nesvědčí jazyku našemu tak, jako široké tvary: materialný, idealný, realný; materialní atd.; nemáme také: re*e*lista, ide*e*lista, nýbrž re*a*lista, ide*a*lista atd.

Maturitätsprüfung, viz *zralosť.*

Mě, *tě*, *se* jsou akkusativy, proto chybno jest psáti ode *mě*, u *tě*, okolo *se* a p. místo: ode *mne*, u *tebe*, okolo *sebe* atd.

Měď, v. T. 8.

Medvěd. Medvěda někomu na nos věšeti, jest germanismus; české přísloví zní: Straku na vrbě někomu ukazovati, viz *přísloví.*

Měký, správně: *měkký*, protože slovo to utvořeno od kmene *měk* příponou *ký;* srovnej také *měkce*, *měkčiti*, ve kterýchžto slovech jedno *k* změkčeno v *c*.

Měl od *míti* = er hatte; *mněl* od mníti = er dachte; chybně často toto slovo zaměňuje se za ono a naopak; viz také *domění.*

Menschengedenken, *seit Menschengedenken* vyjadřuje se = *od paměti lidské* (*světa*). Vel. Seit undenklichen Zeiten = *nad paměť lidskou*, *přes paměť lidskou.* Vel. Není pamětníka, aby ... Brat. Ani za paměti lidské. Vel.

Měšťanosta není dobře odvozeno, lépe: *starosta* od starosť, jako přednosta od přednosť, hodnosta od hodnosť a p. Nemámeť ke slovu měšťanosta přechodného tvaru měšťanosť, jenž by veden byl od jména přídavného.

Měštěnín, v. T. 4.

Meze. Toho slova již staří užívali tropicky píšíce: V mezích zdržovati mysl. Kom. a Vel. Z mezí vykročiti, přes meze sahati. Vel. Plnomocník plnomocenství svého meze ať nepřekračuje. Kom. A lid v mezích poslušenství zdržován byl. Brat. — Pročež možno též připustiti podobné frase, jako *odkázati někoho v meze slušnosti*, *práva*, *poslušnosti* atd.

Mezi *řečí*, *hrou*, *jízdou*, správně: *za řečí*, *za hry*, *za jízdy*.

Mezitím = unterdessen, zatlačuje kratší a přesnější příslovce *zatím*.

Míle, v. T. 8.

Miliontý, *miliontina*, správně: *milioný*, *-á*, *-é*, *milionina* dle *sedm-ý*, *sedmina* atd.

Mimo, kromě. *Mimo* se pojí správně s akkusativem, *kromě (krom)* s genitivem, na př.: Žádným jazykem aby práva vedena nebyla, *mimo* jich *latinský*. Ješín. Světské nazývali, cokoli kromě modlářského chrámu bylo. Kom.

Mimotní, chybně a zbytečně tvořeno z *mimo*, m.: *vedlejší*, *poboční*, *postranní*.

Míniti *pod tím*, viz *rozuměti*.

Minoletý, slovo špatné, správně: *nezletilý*, *nedospělý*, viz *plnoletý*.

Minouti pojí se i *s akkusativem* i *s genitivem*, na př.: Minouti dům. Švěd. Obec jest každého ohrada, kdož ji tupí, minula jej rada. Dal. Příkopy řecké minul. Let. Troj. Miň své zlosti. Leg. o Kat. Ať vidím světlo a minu smrti. Vel. Minouti cíle, místa. Švěd.

U slovesa *minouti se* vedle genitivu jest též *instr.* s předložkou *s*, na př.: Jdi cestou pokání, a nemineš se s milostí. Kom. S pravdou se minouti. Scip.

Mír uzavříti, viz *uzavříti*.

Míra. *Mírou*, správně: *měrou*, v. T. 7. — Dobré frase: *V pravou míru (vhod) uhoditi* = Das richtige Mass treffen. *Pravou míru zachovávati* = Das rechte Mass einhalten. — *Měrou stejnou*, lépe: *rovnou*, kteréžto slovo jest daleko starší a užívanější, než slovo *stejný*, jež také vztahuje se více ke *qualitě*, kdežto *rovný* ke *quantitě*, viz Jungm. Slov. Příklady: Rovnou měrou. Vel. Od něho rovnou vzal odměřeno měrou. Kom. Rovným dílem děliti. Vel. — *V dobré*, *zlé míře býti*, v. *rozmar*.

Místo *vzíti* = Platz nehmen, jest germ., správně: *sednouti si*, *posaditi se*. — Dobry jsou frase: *Místo dáti čemu* = Raum geben, etwas gelten lassen, na př.: Boleslav těm řečem u sebe místo dav. Háj. Prosbě místa nedati. Vel. — *Místo míti* = am Platze sein, na př.: To má své místo. Jungm. Zmocnění to dotud svou moc a místo má. Žer.

„Místo *jedním* mluvili mnohými jazyky", správněji jest: „Místo *jednoho* mluvili mnohými jazyky"; neboť *místo*, *na místě*, *v místo* má po sobě genitiv.

Místo co, viz *co*, 7.

Míti často bývá chybně *s genitivem*, viz *genitiv* 6.

Míti. Nikdy nemáme překládati slovesa německého *sollen*, znamená-li nejistotu, slovesem *míti*, nýbrž obraty *prý*; *povídají, že*; *jde pověsť, že* atd. Není tedy dobře vyjádřeno: V kapli Planině jest před oltářem kámen, na kterém *měl* sv. Vojtěch kleče modlívati se. Správně: V kapli atd., na kterém *prý* sv. Vojtěch kleče modlíval se. Má míti mnoho peněz m.: *Má prý* mnoho peněz; jak lidé povídají, má atd.; praví se, že má... — Nejistotu, po německu slovesem *sollen* pronesenou, lze označovati druhdy v češtině též slovci *as*, *asi* nebo slovcem *že*, na př.: Kdy se to asi stalo? Kdy že se to stalo = Wann soll dies geschehen sein? nikoliv: Kdy se to *mělo* státi? I ve mluvě obecné slýcháme: Kdyže umřel, kdeže se narodil? — *Měl* bych toho člověka znáti, lépe: *Ten člověk mi jest povědom, zdá mi se býti povědomým*

Obmeziti také dlužno příliš časté užívání slovesa *míti* ve významě něm. sollen, znamená-li *povinnosť*; čeština mívá tu obyčejně jiné vazby, jako: *imperativ*, *futurum*, *jest s inf.*, *dlužen jsem* atd., na př.: Du sollst nicht stehlen, zní v desateru přikázání *nepokradeš*. Er soll keine dummen Streiche machen = *ať nedělá hlouposti*, *nedělej hlouposti*. Der Soldat soll den Vorgesetzten gehorchen = *voják poslouchej představených svých*, *vojáku jest poslouchati*, *voják dlužen jest poslouchati*, dle: Všeliké slovo božie dlužni jsme naplniti. Chelč. P. 137 a.

Avšak že i v této příčině slovesa *míti* chybně neužíváme, ukazuje Štít. Vrť. 259: Naprve máme vyčistiti srdce od hřiechóv; tak často i jinde. Viz příklady v Jungm. Slov.

Též v otázkách druhdy položiti lze pouhý infinitiv, jako: „Was soll ich thun?“ = *Co činiti?* Soll ich fliehen? = Zda utéci? Avšak i: Co činiti mám? na př.: Což mám tomu učiniti? Solf. Jak pak nemám smutný býti, když mám pro nevěstu jeti. Suš. P. 82 a. Protož každý dobrý Latiník tomu, i jak veršové skládáni býti mají, vyrozuměti i naučiti se má. Blah. Jir. Anth. II_2 158. Najprve znamenajte, kterak srdce má býti připraveno pánu bohu. Štít. Vrť. 259.

Míti pro sebe. Tato domněnka něco má pro sebe = Diese Meinung hat etwas für sich, jest germanismus, správně: *Tato domněnka něco váží, má do sebe něco pravdy*, *do této domněnky něco jest.*

Míti zač = *pokládati zač* = für etwas halten (haben), bylo vyhlášeno za germanismus; avšak vazba tato jest ve spisech všech dob i nejstarších tak častá, že ji právem pokládati sluší za domácí přesnou vazbu, byť i shodovala se s podobnou německou. Doklady: Člověk zbožný má sobě to za najvětšie utěšenie. Štít. Míti někoho za krásného. Kat. To za česť jmajú. Dal. Majíce to zde za konečné dobré, nic jiného nemyslé. Chelč. P. 26 a. Že pak vešken svět liknuje se břemena Kristova maje je za nejtěžší. Chelč. P. 108 b.

Za to míti, že... doloženo těmito doklady: Pohanstvo tak za to jmajú, že ti ludie neumierajú. Alexand. Výb. I. 1073. Já už za to mám, ež smy skrzě kúzlo přemoženi. Pass. 431. Králi, měj za to,

žeť jesť věrná rada tato. Smil. Nebo za to nemají, by měli jaký nedostatek v umění. Chelč. P. 251 a. – Arci, že místo *za to míti* lze užívati dle potřeby i jiných sloves, jako: *mysliti*, *domnívati se*, *zdáti se komu* a j.

Míti koho na kom, správně: *míti koho kým*, na př.: Měli na něm druhého otce, správně: Měli jej druhým otcem. Máme na něm dobrého přítele, správně: Máme jej dobrým přítelem, jest nám přítelem dobrým.

Míti co vzor, správně: *míti vzorem*, *za vzor*, viz *co*, 5.

Míti na mzdě, viz předl. *na*.

Mitleidig machen = *obměkčiti koho*, jest dobrá frase. Bartoš. Kr. II. 19., Brat. Viz *machen*.

Mitte, in der Mitte, viz *střed*.

Mízeti, správně: *mizeti;* 3. osoba množn. počtu *mizejí* a nikoli *mizí*, viz T. 20.

Mladý. *Mladá* husa, *mladý* zajíc, správně: *droby* (ečky) husí, zaječí.

Mluviti *proč* = für etwas sprechen, lépe: *přimlouvati se zač* (Vel., Brat.), nebo *mluviti k čemu*. Tedy: „Der Redner sprach für die Emancipation der Frauen" po česku: Řečník přimlouval se za emancipaci žen, mluvil k emancipaci žen. Srovnej: Mluvili k pokoji, druzí k meči. Ctib. Po prožalování počal k své věci mluviti. Žer. — *Mluviti k věci* znamená i tolik co *neodchylovati se od věci* = bei der Sache bleiben a je správno, nikoliv: *držeti se věci* při mluvení, což je germanismus. — *Mluviti od plic*, viz *plíce*. — *Mluviti přes něco*, viz *přes*. — *Mluviti skrze něco*, viz *skrze*.

Mnoho, v. T. 17. — Tazacích číslovek *mnoho li*, *jak mnoho* nyní napořád se užívá, aniž pojem *mnohosti* má se vyjádřiti důrazně, na př.: Mnoho-li (jak mnoho) vás tam bylo? Mnoho-li (jak mnoho) obyvatelů žije ve městě tomto? Mnoho-li má kdo požadovati, ať oznámí. V těchto a podobných příkladech dlužno užívati se spisovateli staršími a s dobrou mluvou lidu, jakož i ve shodě s jinými jazyky slovanskými slova *kolik*, a tážeme-li se obecně, také náměstky *co*. Opraveny buďtež tedy příklady hoření takto: *Kolik* vás tam bylo, *kolik* obyvatelů žije atd. *Kolik (co)* má kdo požadovati atd., na př.: Kolik je hodin? Ml. ob. Kolik mu je let? Ml. ob. Nevěděl, kolik kur doma měl. Dal. – Také místo *jak mnoho*, *tak mnoho* správně se říká: *kolik* — *tolik*, na př.: Nyní kolik hrdlu nástrah, tolik záhub. Kom. Kolik hlav, tolik smyslův. Přísl. — Slovo *mnoho-li* vyskytuje se u dobrých spisovatelů doby střední jen zřídka, na př.: Mnoho-liž bude dní mých? Brat. Pověz, mnoho-li máš svého statku. Háj.

Jak mnoho správně užívá se tak, jako slova *kolik*, *co* ve zvoláních, zvláště kde důrazně vytýká se množství, na př.: Jak mnoho dobrodiní přijímáte od rodičův! Ml. ob.

Moc, v. T. 8.

Moci, *mohu za to* = *jsem toho příčinou*, *moje vina jest to*, *mou vinou jest to*, nelze doložiti staršími spisovateli; avšak v obecné mluvě i v Čechách i na Moravě se té frase užívá zhusta, na př.: Mohu,

nemohu za to; rodiče za děti a děti za rodiče nemohou; otec za syna nemůže. Na Moravě říká se též: *Nejsem za to.* — Není třeba jí tedy naprosto zavrhovati, zvláště proto, že by bylo nesnadno, nahraditi ji frasí rovněž tak stručnou.

Moci jest špatno ve větách, jako: Lidé *mohou volat*, levhart si jich nevšímá, m. *Ať si* lidé *volají.* Myslivec *může volat*, nikdo mu nepomůže, m. Myslivec *si volej* atd. *Mohlo* býti šest hodin, když jsme tam dorazili, lépe: *Bylo asi* šest hodin, když atd.

Modliti se komu, vazba tato přesná ustupuje nyní vazbě *modliti se ke komu;* avšak nemělo by se na ni zapomínati, na př.: Modliti se pánu bohu, modlám, obrazům. Vel., Brat.

Mögen hradí a překládá se dobře a) *imperativem*, na př.: Dokonalé vás učiň, utvrď, upevni. Brat. = Er möge euch vollkommen machen; b) *kondicionálem*, na př.: *Rádi bychom slyšeli* = wir möchten gern hören; c) *indikativem* s *kéž, ať*, na př.: *Kéž* to celý svět slyší = mag es die ganze Welt hören.

Mol, v. T. 5.

Móře, chybně se vyslovuje dlouze, správně: *moře.*

Motýl, v. T. 5.

Mouřenín, v. T. 4.

Mráz, v. T. 3.

Mříti, *umříti*, *pojíti*, *zdechnouti* atd. pojí se

a) *s předl. na s akk. zvláště jména nemoci*, na př.: Umříti na souchotiny. Brat., Vel. Umříti na zimnici, na dnu. Zlob. Umřel na hrozné bolesti. Bratří;

b) *s instr. jména nemoci*, ale *řidčeji nežli s akkusativem*, na př.: Kdož daleko jest, morem umře. Bart. 351. Dle toho též lze říci: Umřel souchotinami;

c) *s instr. vnitřního předmětu*, na př.: Náhlou smrtí zemříti. Vel. Sešel počestnou smrtí. Ml. ob;

d) *s instr. nebo předl. od s gen.* jmen těch věcí, které jsou příčinou smrti, na př.: Žalem, lítostí, bídou, hlady atd. v Jungm. Slov. Nemají vody, a tak zemrou od žízně. Flav. Od meče sníti (= sjíti). Štít.

Mstíti, pomstiti (se):

1. *Osoba* nebo *věc*, které kdo mstí, jest *v genit. příčinném* prostém, nebo předl. *z* opatřeném, na př.: Velicí páni svých křivd náhle mstívají. Vel. Ciesař chtieše (chtěl) Němcóv mstíti. Dal. Medvěd nedůtklivý a všeho se hned mstící. Rada Zv. Však jsem to slýchával, že z hříchu dvakrát nemstíš. Tkad.

2. K této vazbě přistupuje předl. *nad s instr.* anebo *na s lok.* jména *osoby*, jíž pomsta platí, na př.: Hleděla se nad nimi pomstiti ze škody své. Jir. Anth. II_2 361. Orestes nad mateří mstil smrti otce svého. Let. Troj. 486. Mstíti se na kom. Vel.

3. Mimo to příčina vyjadřuje se *akkusativem* a *dativem*: *mstíti co, čemu*, na př.: Nevinu jejich bůh spravedlivě pomstil. Žal. 35. Mstíti křivdě. Brat.

4. V obecné mluvě slýchati také *pomstíti s dativem osoby*: Já se ti za to pomstím. Kterážto frase již v Jir. Anth. II_2 235 se čte: Saulovi se pomstiti myslil.

Mši čísti, chybně místo *mši sloužiti*, viz *čísti*.

Mudrc, správně: *mudřec*, gen. *mudrce;* srovn. *stařec*, gen. *starce*.

Münden, v. *ústiti*.

Münze. Für baare Münze etwas annehmen = Ujímati (ujati) něco za jistou pravdu, za pravé (Bart.), je frase dobrá.

Museti, v. T. 18 a 20.

Musiti užívá se 1. o *nutnosti* a *povinnosti* správně sice dle příkladů v Jungm. Slov., avšak příliš na újmu jiných vazeb dobrých, ve starém jazyce běžných, jmenovitě vazby slovesa *býti s inf.*, na př.: Z tohoť již daně dáti muši (musím). Tkad. Protož se v to muši uvázati. Dal. Všickni lidé musejí umříti. Vel. Musíval pak jim propouštěti jednoho vězně. Brat. Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti. Přísl. Neb někdyť musí viece býti vladařóv při většie věci. Štít. Vr. 63. Pro tento jeden bílý květ, musím opustiť celý svět. Suš. P. 147. — Doklady vazby staré jsou: Všechněmť jest jednou umříti. Vel. Již jest pryč jíti. Štít. Nám se jest násilí brániti. Dal. Ale jimž bieše (bylo) učiniti, ti netbachu. Dal. — Jindy opět za větu: *Musí se oznámiti* dle potřebí užiješ dobře: *Třeba*, *dlužno*, *sluší* oznámiti.

2. Béře se sloveso *musiti k označení logické nutnosti*, z úplného přesvědčení pocházející, na př.: Ráno nalezeno v sadě množství stromů zvrácených; *musila* zuřiti v noci bouře. Jest patrno, že spisovatel *musil* znáti staré prameny, dle dokladův: Zřetedlné jest, že jsou ty knihy hned z těch časů v malé známosti býti musily. Brat. Zlý člověk to musí býti, kterýž pro své dobré dá obci zlým užiti. Dal. Jakož jest to mnohým učinil, vyprázdniv z nich vieru tak daleko, že i boha zapírají — protož to jest musilo býti dílem s sedmi ďábly najhoršími. Chelč. P. 185 b. — Avšak z pravidla postačí v češtině *indik. sesílený slovy: zajisté*, *jistě*, *dojista*, *nezbytně*, neb obrat *litotetický*, popře-li se tvrzení opačné. Tedy i v hořejších příkladech může býti: *jistě* bouře v noci zuřila; spisovatel *nemohl neznati* starých pramenův. — Chybno však jest, užívá-li se slovesa *musiti k označení pouhé domněnky;* tu bývá obyčejně indikativ se slovci: *asi*, *bohdá*, *snad*, nebo vkládají se ve větu slovesa *tuším*, *trvám*, na př.: Město to ve 4. stol. nějak zaniknouti musilo. Tu postačí: Město to *asi (snad)* zaniklo, *trvám*, zaniklo. Přítel tvůj nemusí býti bohat, správně: Přítel tvůj není asi bohat. Z toho souditi lze, v jaké přízni musí býti u něho lenoši, správně: Z toho souditi lze, v jaké asi přízni jsou u něho lenoši.

Mysl, v. T. 8.

Na mysl přijíti, *padnouti*, *připadnouti* = in den Sinn kommen, jsou dobré vazby. Vel., Háj. — *Býti dobré*, *veselé mysli*, v. *rozmar*.

Z mysli vyjíti, *sejíti*, *vypadnouti* = aus dem Sinne, aus dem Gedächtnisse fallen, jest dobrá frase, na př.: Dyť ty mně nemůžeš z mé mysli sejíti. Suš. 342 a.

Mysleti, v. T. 18 a 20. — *Mysleti přes co,* správně: *o čem*, viz *přes.*
Myš, v. T. 9.
Myšlenka, dle Jungm. dokladův lépe: *myšlénka.*
Na. Předl. *na s akk.* chybna jest na *nadpisech* m. pouhého *dativu*, na př.: Na pána pana, správně: Pánu panu. — *Psaní mám* na pana Mudru, správně: Mám psaní k panu Mudrovi, pro pana Mudru, svědčící panu Mudrovi. — Táž chyba jest, užívá-li se *na* s akk. se *slovesy psáti, telegrafovati* atd.; viz tato slovesa jednotlivě.

Předložka *na* jako předl. *k* s dativem značí nezřídka *příčinu* nebo *pohnutku*, jen že předl. *k* jest obyčejnější předložky *na;* dobré tedy jest: „*Na* žádosť jeho jsem to učinil" jako „*k* žádosti jeho atd." Píšeť zajisté již Vel.: *Na* žádosť, *k* žádosti něco učiniti, udělati, na př.: A oni to *na* žádosť jich slíbili učiniti. Háj. Podobnou pak vazbu má Har.: Na rozkaz, na slovo poslouchati.

Žádosť, prosbu na někoho míti, lépe: *ke komu;* dobré jsou však vazby: Žádosť, prosbu na někoho vzkládati, vznášeti. Viz také *obrátiti se na koho.*

Rovněž *právo, spravedlnosť* míti *nač*, lépe: *k čemu*, na př.: Ježto k tomu žádného práva neměl. Solf. Spravedlnosť míti k dědinám. Zříz. Zem. Práva k rozeznání spravedlností. Pr. Měst.

Naději míti nač, lépe: *k čemu*, viz *naději míti.*

Obrat: *Na tobě mám přítele* jest germ. dle: Ich habe an dir einen Freund. Správně říkáme: Mám *tebe* přítelem, mám *v tobě* přítele. Vel.; v. *míti.*

Dobře předložky této užívá se ve smyslu něm. *an s pojmy hmotnými*, jako: míti na zlatě; na př.: Co má obec na penězích a pokladích. Vel. — Při podstatných jménech *plat, odměna, mzda* atd., jež do sebe mají *obecný, abstraktní smysl*, budiž kladen *genitiv bez předložky;* na př.: Kdosi má *služného* (an Gehalt), *ročního platu, mzdy* tolik. Sluha dostal *odměny, mzdy* na penězích tolik. Přilepšiti mzdy, žoldu (Vel.), nikoliv: *na mzdě* atd.

Učitel, professor *na škole, universitě*, není nesprávno; mohu-li říci: „Dostal se na školu, universitu", mohu i říci: Jest na škole, universitě. Ale staří užívali: *býti při škole, při dvoře* (viz v Jungm. Slov. *při*); po nich tedy klaďme: učitel *při škole*, aneb i *prostě gen.*: učitel měšťanské *školy,* professor *gymnasia* v N.

„*Na tom* něco jest", není správno, rovnajíc se německému = an der Sache ist etwas. Česky vyjádří se tento obrat takto: *Do té, po té věci, do toho* něco jest, ta věc něco *znamená*, ku př.: An dieser Behauptung ist etwas = Do toho tvrzení něco jest, to tvrzení má něco do sebe, toto tvrzení něco znamená. Negativně říká se: Do té (po té) věci nic není, ta věc nic neznamená.

Dosti míti na čem, jest správno, znamená-li tolik co *spokojenu býti, přestávati na čem*, na př.: Člověk na jednom bohu, ale ne na jednom příteli dosti má. Vel. Máť sice všeliká ctnosť sama dosti na sobě. Žer. Míti na čem dosti. Ctib. Tov. (*Mám dosti na tom* = es genügt mir.) — *Dosti míti něčeho*, na př.: přátel, peněz znamená = míti čeho dostatek, nehledíc ke spokojenosti. Opak toho jest *málo*

míti čeho = *nedostávati se čeho* = Mangel haben an etwas. — Dle analogie ke frasi *dosti míti na čem* protivou bylo by: *málo míti na čem* = *nespokojenu býti čím;* nelze však doložiti vazby této.

Předložka *na* místo *nad* klade se často proti starému zvyku chybně, naznačuje-li se *poloha místa* při řekách; staří užívali tu jen předl. *nad*, na př.: Brandýs *nad* Labem, Orlicí, nikoliv: *na* Labi, Orlici. Kolín *nad* Rýnem atd.

Náběh vzíti = Anlauf nehmen, jest hrubý germanismus. *Věc vzala dobrý náběh* = die Sache hat einen guten Anlauf genommen, správně: *Věc dobře se počala, dobrý počátek měla.*

Na bíle dni, v. T. 12.

Nabydu, v. T. 18.

Nabyti (nabývati) pojí se *s genitivem*, nikoli *s akkusativem*, na př.: Milosti nabyti. Vel. Rozumu nabyti. Vel. Protiva toho jest *pozbyti čeho* lépe než *ztratiti co*, viz *toto.*

Načla, -lo, -li, -ly, správně: *načala, -alo, -ali, -aly. Načnul, načnouti*, správně: *načal, načíti*; neníť slovesem třídy II., nýbrž třídy I. vzoru *pnu, píti (pjati)*, v. T. 19 a 22.

Náčrt, slovo nelibozvučné, lépe: *nárys.*

Nad(e) *s instrumentalem* užívá se příliš často u sloves znamenajících *pohnutí mysli*, jako: *těšiti se, radovati se, plesati, naříkati, plakati, rmoutiti se, truchliti* atd. na újmu vazeb původnějších, přesnějších: *těšiti, radovati se, veseliti se čemu, z čeho, čím*, na př.: Dotud móž sě člověk radovati odpuštěním hřiechóv, dokudž želé hřiechu. Štít. 237. Jeho připlynutím Řekové se velmi zveselili. Troj. 215.

Plakati pojí se *s genitivem: čeho;* plakati, rmoutiti se *z čeho, čím;* truchliti *čeho, čím* atd., na př.: Čímž by měl člověk truchliti, tiem se veselí. Štít. 183.

Rovněž u podstatných *radosť, veselosť, žalosť, zármutek, bolesť* atd. bývá buď *genitiv* (nyní řidčeji) nebo předložka *z s gen.*, a také *nad s instr.*, na př.: Radosť z návratu, návratu, nad návratem. Ke genitivu doklady: Měl toho žalosť velikou. Troj. H. 284 B. Pro velikou radosť toho pokladu zde. Výb. T. 545.

Dále u sloves *děsiti se, hroziti se, lekati se, žasnouti* vedle genitivu *čeho, z čeho*, čítá se také druhdy nad *čím* i *čím*, na př.: Tím hrozivše se jiná města. Let. 45. Novými neslýchanými divy žásal jsem se. Jir. Anth. I_2 53.

Nadávati někomu pojí se *s genit.*, na př.: Sova sýkoře hlavatých nadává. Mudr. Tlumočník můj bláznů mi nadal. Kom. Lab. 41.

Nadceňovati jest jako *podceňovati* slovo nové (něm.: überschätzen a unterschätzen); správněji klaďme: *přeceňovati, příliš ceniti, více ceniti, vážiti;* protiva jest: *nedoceňovati, málo ceniti, vážiti.*

Nádech *míti do modra, červena* = Anflug ins Blaue, Rothe haben, jest germanismus; správně říkáme o barvách: Peří ptákovo jest *pomodralé, načervenalé, při*č*ervenalé, jde, přechází, mění se* poněkud do *modra, červena.*

Náděje; ve spisovném jazyce slovo to píše se vždy krátce, tedy *naděje*. Frase „Žena jest v naději“, jest germ. m. *Žena jest s útěžkem*, *čeká se* (do kouta).

„Naději míti nač“ není doloženo, nýbrž *Naději míti k čemu*, *čeho*, *naději míti o čem*, *nadíti se čeho*, na př.: Ku kterémužto zaslíbení naději má. Brat. Mám k tomu naději. Jel. Aniž o čem lepším naději mají. Syr. 270.

Nadepsaný, nadřečený. Ač jsou tato slova správna a čtou se ve Práv. Měst. a u Žerot., přece slušno připomenouti, že staří kladli častěji slova: *nahoře*, *svrchu*, *napřed psaný*, *řečený*, *jmenovaný*, nebo prostě: *řečený*, *dotčený*.

Nadíti se *čeho od koho* jest sice správno; avšak častěji u starých máme *nadíti se čeho do koho, o kom*, na př.: Nebyl bych toho do vás nikdy se nadál. Žer. Do tebe mi sě viery nadíti. Dal. Do svých poddaných nenaději se než věrné lásky. Vel. Nadějeme se o vás lepších věcí. Brat. — Dobré rady od krále se nadíti. Vel. Darmo od něho nenaděj se smilování. Chelč.

Nadíti se čemu vedle *čeho*, na př.: Ale nadál jsem se hojnějšímu jídlu. Jir. Anth. II_2 str. 70. Tomu jsem se nenadála. Erb. P.

Nadřečený, viz *nadepsaný*.

Nadšen *pro něco*, lépe: *čím*, *z čeho*, na př.: Svou věcí, z věci své. Zlob.

Nadužiti (*nadužívati*) jest slovo nové, ale obstojí vedle starších slov: *nadbývati*, *nad počet býti*, na př.: Nic nadbyti nemůže. Kom. atd. I sluší ho užívati ve smyslu *nad míru*, *příliš užívati*. „Nadužívati důvěry“ znamená tedy užívati důvěry v míře větší než slušno, nebo příliš často, třeba ne právě k účelům nekalým. Viz také *zneužívati*.

Naháněti (*nadháněti*) *někomu něco* = jemandem etwas zuschanzen, jest dobrá frase, na př.: K sobě toliko naháněti = eigennützig sein (sobkem býti). Vel.

Nahe daran sein. Tento obrat německý překládá se stručně slovesem *trvacím*, na př.: Er war nahe daran zu sterben = *Umíral již*. Dále obratem *málem by*, na př.: Dieser Mann war nahe daran, das Augenlicht zu verlieren = *Tento muž byl by málem pozbyl zraku*.

Náhled ve smyslu německého *Ansicht* teprve v nynějším jazyce objevuje se za stará slova *rozum, smysl*, *mínění*, *zdání*. Zvláště slova *rozum* předkové naši zhusta užívali tam, kde nyní nic není slyšeti než *náhled*, na př.: Kdež jste mi vzkázati ráčili, abych vám dal odpověď na některé kusy; což já vám svůj rozum píši, však proto lepšímu rozumu místo dávám. Vil. z Pernšt. Člověk své hlavy a svých rozumů. Vel. Některým zlé a bludné rozumy o víře vpouští. Chelč. P. 113 a. Dosud velmi často slýchati je v lidu: Nechte si svůj rozum, někomu rozum svůj vykládati. Podle mého smyslu (nach meiner Ansicht). Vel. Smysl svůj proměniti. Pulk. Na svém mínění státi. Vel. V mínění se srovnávati. Vel. — Měli bychom vrátiti se tedy ke starším oněm slovům jakožto posud nezastaralým.

Náhled ve smyslu něm. *Einsicht* nahrazujme slovem *uznání*. Habe doch Einsicht = *Měj uznání, buď uznalým*; v. *nahlednouti*.

Nahlednouti *co* = etwas einsehen, správně: *pochopiti*, *poznati co*, *porozuměti čemu*, *uznati co*. Sloveso „nahlednouti, nahlédati, nahlížeti" znamená v nitro hleděti = hineinschauen a váže se takto: *nahlednouti več*, *do čeho*, a nikoli nahlednouti *co*, na př.: V srdce své živě nahledl. Brat. Blázen oknem nahlédá do domu. Ben., Brat. Nahlednouti někomu do srdce, do mozku. Kom. — „Nechce *nahlednouti*, že se mýlí" budiž vyjádřeno: Nechce *poznati*, *pochopiti*, *tomu vyrozuměti*, že... „Mnozí nechtí *nahlednouti* zásluhy jiných", správně: *uznati*.

Nahoditi otázku, jest nesprávno m. *otázku učiniti*, *namítnouti*, *vydati*, *podati*, viz *otázka*.

Nahražovati, správně: *nahrazovati*, v. T. 22 a 23.

Nacházeti, viz *nalézati*.

Nach einander *werfen*, *schreiben* atd., v. *poza-*.

Nachtragsprüfung, die Prüfung nachtragen, viz *donésti zkoušku*.

Najímati a *pronajímati* často se matou. *Nájemník* byt *najímá*, vlastník *pronajímá*.

Najíti, chybně s genitivem, viz *nalézati*.

Najíti se dáti. Obrat tento dosti často čte se u starých spisovatelů, jako: Přikazuje, aby se všickni k tomu sněmu najíti dali. Solf. Aby obeslán jsa do rady najíti se dal. Vel. Abych se neprodlévaje k tomuto soudu do tohoto města najíti dal. Žer. — Přece však budiž připomenuto, že kratčeji lze vyjádřiti se slovesem *dostaviti se*.

Najmouti, správně: *najati*; *najmul*, spr.: *najal*; *najmut*, spr.: *najat*; *najmutí*, spr.: *najetí*, jako *početí*, *vzetí*, *jetí* a podobné; v. T. 19 a 22.

Najmutí. Tento byt jest *k najmutí*, správně: Tento byt jest *na nájem*, *lze najati*, *pronajme se*.

Náklad nésti = *die Kosten tragen*, správně: *Náklad vésti*, *činiti*, Vel. Náklady o něco vésti. Brat.

Nakládatel, správně: *nakladatel*; viz *-tel*.

Nález = der Richterspruch, rozeznávej od *výnos* = der Erlass; v. *výnos*.

Nalezati, správně: *nalézati*, protože slovesa, přecházející z první třídy do páté, z pravidla dlouží kmenovou samohlásku, jako: *rozkvetu* — *rozkvétám*, *upletu* — *uplétám*, *vyrostu* — *vyrůstám*; tedy i *nalezu* — *nalézám*..

Nalézati, *nalézti*, *najíti* velmi často chybně se pojí *s genitivem* místo *akkusativu*, tak: nalezl *milosti*, *odpočinku*, našel *skrytého místa* a p. Správně jest: nalezl *milost*, *odpočinek*, *skryté místo* atd., na př.: Biskup nalezl list. Pass. 588. Maria nalezla apoštoly. Suš. P. 50. Prsten zlatý nalezl. Pass. 517. — Genitiv jest u slovesa toho možný, mluví-li se s důrazem, na př.: *Ten člověk našel hub*, *to jsem našel v knize chyb* atd., viz *genitiv*, 5, d.

Slova *nalézati* často užívá se ve rčeních, kde můžeme vyjádřiti se kratčeji, na př.: *rozkoš*, *radost na něčem nalézati*, lépe: *těšiti se*, *radovati se čemu*, *z něčeho*, *nad něčím*, *zalíbiti si v něčem*; *jest mou rozkoší*, *radostí*, *zálibou*, na př.: Tento jest syn můj milý,

v němž se mi dobře zalíbilo. Bibl. — Zboží to *nalezlo* odbytu, chybně m. *bylo odbyto*, *bylo jako na dračku*, *šlo na odbyt*. V městě mnoho lidí *nalézá obživu*, správně: *obživuje se*, *dochází obživy*.

Až příliš často působením němčiny užíváme slovesa toho tam, kde dobře se obejdeme se slovesem *býti*, *žíti*, *státi* atd. Na př.: V tom lese *nalézá* se mnoho zvěře m. *jest*. Ve velikém městě *nalézá* se mnoho boháčů m. *žije*. Oltář nalézá se v koutě m. *stojí*. Zámek nalézal se ve stavu zpustlém, správně: Zámek *byl zpustlý*, *byl na spadení*. Vlci nacházejí se v lesích m. *zdržují se*. — Wie finden Sie diese Gegend? = Jak nalézáte tuto krajinu, správně: Jak *se vám zdá*, *líbí* tato krajina?

Náležeti. *Náležeti* jest sice správno, chceme-li označiti majetek, avšak přes to obyčejně přednosť dáti sluší vazbám: *genitivu* anebo *přisvojovací náměstce* se slovesem *býti*, jakožto nejobyčejnějším u starých a v dobré mluvě lidu, na př.: Wem gehört dieses Haus = Čí jest tento dům, komu náleží tento dům? Jest sousedův, jest našeho souseda. Doklady *k náležeti:* Což všechněm náleží. Vel., Kom. O 3. osobě množn. čísla v. T. 20.

Naloženu býti, *jsem dobře naložen* = ich bin gut aufgelegt, jest germ., správně: *Jsem dobré*, *veselé*, *utěšené mysli*; *jsem dobré chuti*; *mám dobrou chvíli*, *dobrou hodinu*; *jsem v dobrém humoru*; *jsem v dobré míře*. — „Jsem špatně naložen“, správně: *Jsem nevrlý*, *mrzutý*, *rozmrzelý*; *mám zlou chvíli*, *zlou hodinu*, *zlý den*; *jsem ve špatném humoru*, *špatného rozpoložení mysli* (dle rusk.); *jsem ve zlé míře*; *jsem zlé chuti*.

Náměstky osobné, v. T. 14; přisv., v. T. 14; ukaz., vztažné, tazací, v. T. 15.

Náměstek osoby *prvé* a *druhé*, jak *osobných* tak *přisvojovacích*, užívalo se již ve staré a střední češtině působením latiny, jako nyní zase velmi často užívá se jich působením němčiny za zvratné náměstky *se* a *svůj* ve větě jednoduché. Již v Otčenáši chybno jest: Odpouštíme *našim* vinníkům, správně: *svým*. Našel-li jsi *tvého* bratra? správně: *svého*. Řekněte *vašemu* bratrovi, správně: *svému* bratrovi a p.

Náměstku *on* čítáme nyní velmi často, zvláště po náměstkách *vztažných*, po spojkách podřadných *jestliže*, *když*, *protože* atd., kde není žádného na ní důrazu. Jest to hrubý germanismus, který zakládá se na slovném a otrockém překládání z němčiny, na př.: Kde bydlí tvůj bratr? *On* bydlí u rodičův, správně: Bydlí u rodičův. *Ono* to nešlo, správně: Nešlo to. Otec povolal k sobě syna nejstaršího, jehož *on* velmi miloval, správně: jehož velmi miloval. Matka pochválila sestru, protože *ona* byla velmi pilna, správně: protože byla velmi pilna. — Avšak dobře užívá se náměstky té také v nominativě, když vyslovuje se s důrazem, a kdy by musila býti i v pádech jiných, na př.: Nevěřte lháři, *on* to byl. Kristus pohleděl káravě na Petra; neb i *on* jej zapřel třikráte. Karel IV. zasluhuje jména otce vlasti. *On* zvelebil českou zemi, *on* okrášlil matičku Prahu, *on* povznesl v Čechách život duševní. — Kdy má

býti nám. *on, jeho* atd. ve větách skrácených a kdy nám. *se, svůj* atd. viz *zvratné náměstky.*

Nápad. Slova toho nyní až příliš často se užívá, je-li označiti nějakou myšlénku nenadálou. Často hodilo by se za ně dobře slovo *myšlénka*, na př.: „Totě výborný nápad“ = *Totě výborná. myšlénka.* „Míváš zpozdilé nápady“ = *zpozdilé myšlénky.* — Někdy lze rčení *nápad míti* hraditi frasemi: *připadnouti* (*na mysl*), *zdáti se;* na př. za větu: „Jaký to měl nápad“, možno říci: Co *mu* to *připadlo*, co *ho napadlo*, co *mu se zdálo.* — Druhdy znamená *nápady míti* tolik co vtipným býti. — Vůbec budiž užíváno slova toho jen tehdy, kdy nelze vyjádřiti pomyslu, jejž značí, frasí slovesnou. Sluší zajisté slovo to čítati tak jako slova *rozmar*, *poměr*, *lhostejný* a p. k takovým, jichž vymáhá potřeba moderního slohu našeho.

Napadnouti. „Napadá mně co“, jest germanismus, = es fällt *mir* etwas ein; správnější jest vazba *s akkusativem*: *napadá mě co*, na př.: *Co vás napadá* = Was fällt ihnen ein. Avšak starší, více doložené vazby jsou: *připadnouti komu co*, *přijíti komu na mysl*, *padnouti komu v mysl.* Ale i *napadnouti koho* není bez dokladu: Tkadlec s člunkem, tesař se sekerou, každý, jakž jej napadlo, hned s tím běžal… Háj. Některé napadlo to chtění ve dne a některé v noci. Týž. — Tropický výraz *padnouti v mysl* zná již Hus: Ještě mi jest to v mysl padlo, kterak sbor potupil jest knihy mé. Hus. III. str. 286. Připadnouti a přijíti na mysl, viz v Jungm. Slov. — Ještě jiné obraty za něm. einfallen jsou: *smysliti si*, *zpomenouti*, *namanouti si*, *zdáti se komu*, na př.: Přijde, kdy si smyslí = wenn es ihm einfällt. Ml. ob. Nač si zpomene, chce míti = was ihm einfällt… Ml. ob. Každému volno, co se na mysl a do péra namane, psáti. Kom. Mane se mi ledacos = Es fällt mir allerlei ein. Sych. Co se vám nezdá = Was fällt ihnen ein? Ml. ob.

Nápadný, -ě. Jako podstatného jména *nápad*, tak i přídavného *nápadný* užívá se nyní z pravidla v jiném významě než ve mluvě starší; příčinu k tomu dalo asi německé slovo *auffallend.* Starým bylo nápadný tolik co 1. = heimfällig: *nápadné právo* = das Heimfallsrecht, odtud *nápadník* = der natürliche Erbe; 2. = *náhodný*, *nahodilý* = zufällig. Srovnej: Kdybych jako ty nápadné nějaké zasmání za radosť držel. Kom. Kdybych kousek nějaký nápadného štěstí za vrch sytosti držel. Kom. — Avšak že slova *nápadný* i ve významě nyní zobecnělém = auffallend užívati se počalo v době střední, tomu nasvědčují doklady tyto: Nápadné roucho. Brat. A jen proto nic nápadného do sebe míti se nezdají. Brat. Co by se nápadného našlo i na rynku i na ulicích i domech, to aby šetřil uklízeti. Ruk. Také na Moravě slýchati: Bylo-li ti to též nápadno? Nápadně se šatiti. Viz Kott. Slov. II. 52.

Druhdy slovo auffallend lze překládati jinak, jako: Auffallende Erscheinungen = *podivné, neobyčejné úkazy*; auffallendes Benehmen = *podivné* chování; die Krankheit nimmt auffallend ab = nemoc *patrně, ku podivu* ulevuje; auffallende Ähnlichkeit = *podivuhodná, zjevná* podobnost; auffallend viel, wenig = *na div mnoho.*

málo, *ku podivu mnoho*, *málo*. Ve všech těchto příkladech neshoduje se překlad český s německými slovy tak úplně, jako položíme-li slovo *nápadný*.

Nápis, o nominativě *v nápisech* viz *nominativ*.

Naplněn, o vazbě viz *plný*.

Napnouti, správně: *napjati* nebo *napíti*, *napnul*, *napnut*, *napnutě*, *napnutí*, správně: *napjal (pal)*, *napjat (pat)*, *napjatě (patě)*, *napětí*, v. T. 19 a 22.

Nápotom, správně krátce: *napotom*. Ale i takto slovo *napotom* je složenina zbytečná, postačí *po té*, *po tom*, *pak*, na př.: Nejdříve přišli k rybníku, napotom odebrali se do lesa, lépe: *po tom*, *po té*, *pak* odebrali se atd.

Nápověď = Schlagwort, *napověděti* = ansagen. Znamená-li německé slovo Schlagwort tolik co Einschaltungswort (na př. ve slovníku), říká se po česku *vřadné slovo*. Schlagwort pak ve smyslu Losungswort = *heslo*.

Napřed míti = Vorzug haben, jest dobrá frase dle těchto a jiných dokladův: Manželka po smrti svého manžela před dětmi ve statku nic napřed míti nemá. Pr. Měst. 113. Dobré věci před zlými daleko napřed mají. Vel.

Nárok znamená prvotně *hlasité oznámení* zločinu před soudem a žádosť za napravení křivdy. Viz Slovanské právo od H. Jirečka str. 182. Pocházíť od slovesa *nařknouti*, jež dle knihy Drnovské (str. 136.) znamená *právem k čemu se táhnouti* = beanspruchen, praetendere, reclamare. Jest tedy dobře řečeno ve smyslu právnickém: *nároky k něčemu činiti* = Ansprüche auf etwas erheben. Avšak není třeba tak zhusta rčení toho užívati místo prostých sloves: *táhnouti se*, *potahovati se nač* a j., jako: Strana žádná na více se táhnouti nemá. Zříz. Ferd. Slibujeme na takový statek žádným obyčejem a právem se netáhnouti. Dipl. 1497. — Také stačí tu často slovesa: *osobovati si*, *osvojovati si*, *přivlastňovati si co*, *požadovati čeho*, *nápad míti k čemu*, na př.: In seiner Stellung allzu grosse Ansprüche erheben = *V povolání svém příliš mnoho si osobovati*, *požadovati*.

Naříkati, *nad kým*, *nad čím*, není vazba špatná dle dokladu: N. nad zlostí nepřátel, Brat., nad umrlým. Vel. Viz také předložku *nad*. — *Naříkati co*, v. *anfechten*.

Následek. Slova toho, jež původu jest nového, netřeba proto zavrhovati; avšak budiž ukázáno k tomu, že užívá se ho v rozličných frasích nedobře a zbytečně, jako: *Následkem* velikých dešťů mokro uškodilo osení, správně: *Velikými dešti*, *z velikých dešťů*, *působením velikých dešťů* atd. *Následkem* usnesení okresního výboru, správně: *Vedle*, *po* usnesení okresního výboru. Dopustil se zločinu *následkem* nouze = in Folge der Noth, správně: *z nouze*. To nemělo proň *dobrých následků*, správně: *To mu na dobré nevyšlo*, *nic dobrého mu z toho nepošlo*, *nevzešlo*. — *V následku*, *následkem* toho jinak jednati budu, správně: *Z té příčiny*, *za tou příčinou*, *proto* jinak budu jednati. Viz také *Folge*.

Následovati (akk.) *koho*, *co*, správně: (genit.) *koho*, *čeho*. **Následuj** *příklad matčin*, správně: *příkladu matčina*, na př.: Sluší tobě **učitele** následovati. Kom. Následovati příkladu něčího. Vel. Téhož exempláře následováno i při těch knihách. Brat.

Ve významě *jíti za kým* vedle *genitivu* též užívá se předložky *za s instrumentalem*, na př.: Tak jako noc následuje dne. Brat. Následuje za tou jiná kniha. Eus.

Následující a **následovný** buďtež různěny. Ono značí tolik co *folgend*, *sequens*, na př.: Následující byliny barvířské jsou. Kom. O čemž i v následující kapitole se vypravuje. Brat. — Často lze zaň užívati ukazovací náměstky *tento;* na př.: Folgende Schüler wurden belohnt = *Tito žáci byli odměněni.*

Následovný pak má význam *nachahmend*, *folgend*, na př.: Lid zvláštní, horlivě následovný dobrých skutků. Brat. — Místo adverbia *následovně* = folglich kladeno budiž: *tedy*, *tímto způsobem*, *takto*.

Naslouchati, *nasléchati* nyní obyčejně užívá se ve významě: *auf etwas lauschen* s dativem, místo správného akkusativu. Tedy obrat naslouchati sladkým zvukům = süssen Tönen lauschen, oprav: naslouchati *sladké zvuky*. Naslechl *to*, nikoli *tomu*. Ml. ob. — Avšak možno užiti i slovesa *poslouchati s akk.*: poslouchati *sladké zvuky*.

Nástin, správněji: *nástin*; to je tvar přijatý ve spisovném jazyku, ač nejsprávnější bylo by *nástěn* od nastíniti, jako záměr od zamířiti, náběl od nabíliti, návštěva od navštíviti atd. Jako ve kmenech těchto sloves jest též ve kmeni slovesa nastíniti *ě* (srov. starosl. stěnь a ruské těnь), a protož *í* krátiti jest v *ě*. Avšak střídání *i* za *ě* v češtině není neobyčejno, na př.: dobrod*iní* m. dobrod*ění*, *siji* m. *seji* (ze sěji) a j.

Nastoupiti něco = etwas antreten, lépe dle dokladů *nastoupiti na něco*, na př.: Nastoupiti na cestu, Brat., Vel.; nastoupiti na stopu, Vel.; na něčí místo, Kom.; na jinou radu, na jiný úmysl, Vel.; na úřad, Kom. — Německé sloveso *antreten* lze často vyjádřiti ještě jinak, jako: Den Beweis antreten = *nastoupiti na důkaz*, *jíti (jmu, jal) se dokazovati;* den Dienst antreten = *do služby vstoupiti;* den Kampf antreten = *boj počíti*, *podstoupiti*, *do boje se dáti*, *pustiti;* das Amt antreten = *ujati úřad*, *uvázati se v úřad*; die Erbschaft antreten = *uvázati se v dědictví*; die Reise antreten = *na cestu se vydati* atd. — *Nastupovati na něco* (o něco) = *naléhati na něco* = etwas dringend fordern, je dobrá frase, na př.: Na právo nenastupoval; o spravedlnosť nastupovati. Pr. Měst. Bylo na to nastupováno. Ottersd.

Nástroj *k ustanovování úhlů*, kratčeji: nástroj *úhloměrný* nebo *úhloměr*, dle obdoby slov *teploměr*, *tlakoměr*.

Nastydnouti se = sich verkühlen, správně: *nastydnouti;* dobře však *nastuditi se*, *zachladiti se*, protože s náměstkou *se* spojují se jen slovesa *přechodná*, nikoli *počínavá*, jako je nastydnouti, na př.: Nastydl na nohy. Rosa. Nastudil se na nohy. Rosa. Kolika bývá od zachlazení, když se zvláště nohy zachladí. Tys.

Našemi, správně: *našimi*, v. T. 15.

Natahovati *koho* = jemanden aufziehen, foppen, jest germanismus, správně: *nabírati někoho, šašky z koho míti* (Kom.), *šašky strojiti, tropiti si z koho.* — V obecné mluvě: *nabírati, podávati si koho, za nos voditi, škádliti koho.* Na Moravě též: *podebírati, podpichovati koho.*

Nátěr *míti, dáti,* viz *přísloví.*

Nátlak *činiti na koho*, jest frase moderní a zbytečna. Lze ji hraditi slovy: *naléhati na koho, tlačiti koho, tisknouti koho, míti koho k čemu, nastupovati na koho,* na př.: Kdyby jen tvoji vlastní krajané na mne nenaléhali. Brat.

Natur, viz *příroda.*

Naučiti se *co*, správně: *čemu*; tedy není dobře: naučiti se *hudbu*, nýbrž: *hudbě.* Akkusativ bývá jen u náměstek, ač i při nich dativ správnější, na př.: Co jsi se naučil? lépe: *Čemu* jsi se naučil?

Naučil jsem se znáti toho člověka, jest germanismus, správně: *Poznal jsem* toho člověka, *seznámil jsem se* s tím člověkem.

Náviděti, v. T. 20.

Návladní, *státní návladní* = Staatsanwalt, lépe: *státní zástupce.*

Navštiviti, správně: navšt*í*viti, imper.: navštěv (Brat., Chelč.), lépe než navšt*i*v, v. T. 21.

Navštěvovati školu, divadlo, správněji sice dle starých a mluvy obecné: *do školy, do divadla choditi*; avšak onen obrat, ač podoben německému *die Schule besuchen*, nepříčí se nikterak jazyku našemu, a kromě toho výrazu *návštěva školy* nelze nahraditi jiným vhodným slovem.

Navykati, *přivykati, odvykati* užívati jest bez *se*, na př.: Vše učinila tak, jakož byla navykla. Vel.

Navykati, zvykati nač je chybno, správně říkáme: *navykati čemu.* Brat., Reš. Rovněž tak váží se přídavná jména *navyklý, zvyklý práci*, nikoli *navyklý, zvyklý na práci.*

Na vzdor, viz *vzdor.*

Na znak, viz *znak.*

Na zpaměť. Obrat *na zpaměť* lze si vyložiti z původního *na vzpaměť*; ale přes to lépe jest klásti místo něho prostější tvar *na paměť*, jako říkají Rusové a Poláci; říkejme tedy za frasi *učiti se na zpaměť* raději *učiti se na paměť.* — Za to frase *odříkávati na zpaměť* je zcela nesprávna místo *odříkávati z paměti*, protože předložky *od* a *na* sobě odporují. Srovnej: Z paměti vyraziti, vypustiti, vyjíti. Vel.

Na zpátek dáti, viz *dáti na zpátek.*

Nazvíce, správně: *nejvíce;* ono slovo povstalo as omylem *z najvíce.*

Ne. Příslovka tato spojuje se též *s podstatnými jmény*, jako: *Čech — Nečech, poctivec — nepoctivec, poseda — neposeda, kázeň — nekázeň*, zvláště když se tyto protivy kladou vedle sebe. Druhdy však třeba slovo takové vyjadřovati jinak; tak na př. místo „Nezakladatelé Matice České nemají hlasu“, správněji: Kdož nejsou zakladateli M. Č., nemají hlasu.

Neb, viz *či.*

Nebezpečí, lépe: *nebezpečenství*. Nebezpečenství od nebezpečen, jako poslušenství od poslušen, jest starší a dobrými spisovateli doložené slovo; nebezpečí od ne-bezpečí (jako bezhrdlí, podzemí atd.) jest původem svým novější a má menší auktoritu.

Něco. Místo *něco* užíváme tam, kde není důrazu, jmenovitě po spojkách: *aby*, *kdo*, *kdyby*, *jestli*, *pakli* slabšího *co*, na př.: Kdyby co věděl, řekl by to. Jestli vás co pozůstává. Kom. — *Něco* chybno jest místo *nic* ve větách záporných, viz *negace*.

Nedělati si *z ničeho nic*, správně: *nedbati ničeho*, *na nic*.

Nic nedělá = das macht nichts, správně: *Nic nevadí*, *o to nic není*.

Nedoceniti, v. *podceniti*.

Nedostatek *na čem* míti, lépe: *v něčem*, *něčeho*, na př.: Nedostatek majíce v chlebě a ve vodě. Brat. Ani v penězích žádného nedostatku nemají. Skála. Ženy v síle a mužnosti žádného nedostatku by neměly. Vel. Jir. č. pro 3. tř. 1870. Chudý má v několika groších nedostatek. Štít. Vr. 132. Dieš, by nedostatku v ničemž neměl. Štít. Vr. 216. Ještě veliký nedostatek u víře má. Chelč. P. 191 b. — Ovšem nejčastější jest *genitiv*: Nedostatek míti peněz, potravy, kamene.

Negace. V záporných (negativných) větách v češtině všecky náměstky a příslovky neurčité proměňují se v záporná slovce, na př.: Toho dne nikomu *něco* dobrého jsem *ne*učinil, chybně m. *nikomu nic*. Nevšímá si *čeho* jiného m. *ničeho* jiného. Vojsko nenajde nikde *něco* lepšího, správně: *nic* lepšího. Viz též slovce *i*. — Často věty tvrdivé mohou se vyjadřovati u nás větami zápornými, na př.: Mann muss anerkennen = *Nelze neuznati*. Mann muss dafür halten = *Za jiné míti nelze*. Wir werden schon hintreffen = *Však mi nezbloudíme*. Wir werden den Weg in die Stadt treffen = *My se cesty do' města nechybíme*. Ale také bývá naopak: Er hat den Hasen nicht getroffen = *Chybil se zajíce*. — O *záporném genitivě* v. *genitiv*, 6.

Nechati, *zanechati*, znamená-li tolik co *přestati čeho*, *upustiti od čeho*, pojí se *s genitivem*, na př.: Ctný kníže, nech té pomsty. Brat. Protož každá hospodyně nechej kouzel. Štít. Zanechá díla svého. Jungm. Nech toho. Ml. ob. — Ve významě *opustiti* někoho a *zůstaviti* po sobě, vedle genitivu bývá již u starých spisovatelův a ve mluvě obecné též *akkusativ*, na př.: Nic sobě Kunrad nenechal než Roudnici. Háj. Pro jednoho všecky zanechala. Suš. P. 645. Nechám ti já prsten zlatý. Kol. Zpěv.

Chybně užívá se slovesa toho působením něm. „lassen“ mnohým způsobem. Tak jmenovitě ve smyslu *rozkazovacím* místo správného *dáti*; na př.: „Obec *nechala* vypracovati podrobný plán“, správně: *dala*, *kázala*. „Nechal si kabát šíti“ atd., správně: *dal*. — Chybné jest nechati ve rčeních: „Bratr nechá tě pozdravovat“, správně: Bratr *pozdravuje tě*, *dává*, *vzkazuje tě pozdravovati*. „Nechtějí se nechati zahanbiti“, správně: *Nechtějí se dáti zahanbiti*. — „Sich etwas gefallen lassen“, jest česky = *něco snésti*, *strpěti*, v. *gefallen lassen*. — „Etwas gelten lassen“ překládáme správně: *připu-*

stiti, *přijati něco*, *něčemu místo dáti*, nikoli *nechati platiti*, na př.: Co přijal včera, dnes zavrhuje. Ml. ob. — Ich lasse es gelten = *Přistupuji na to, k tomu, snáším se s tím, připouštím to.* — Lasse dir gesagt sein = *Dej si říci, připusť k sobě*... — „Die *Sache fahren lassen*", překládá se *nechati věc běžeti*; což chybno místo: *nechati* věci, *nevšímati si* věci, *zůstaviti* věc v té míře (v tom způsobě), v jaké (jakém) jest (byla). — *Nechal se určiti* = er liess sich bestimmen, správně: *Dal se pohnouti*, k tomu *přivésti*. Er liess sich durch keine Drohungen dazu bestimmen = *Nedal se* hrozbami (hrozbám) k tomu *přivésti*, *pohnouti*, *žádné hrozby jím nepohnuly*, aby...

Nejprvé chybno, správně: *nejprve*, viz *prvé*.

Několik, v. T. 17.

Nemoc, v. T. 8.

Nemocný *nač* i *čím*, viz *stonati*.

Nenáviděti pojí se správněji *s genitivem* (někoho), nežli *s akkusativem*. Viz *genitiv záporný*, 6. — O 3. osobě množn. čísla v. T. 20.

Neodvisle *od čeho*, viz *odvisle*.

Neohrožený = unerschrocken, neohroženě si počínati, v. *ohroziti*.

Nepřítel, v. T. 5.

Neřku-li, viz *tím méně*.

Nešen, správně: *nesen*, *nešení*; správně: *nesení*, v. T. 19.

Neteř, v nominativě správně: *neť*, v. T. 9.

Netknutým *zůstati*, viz *zůstati*.

Než, chybně m. *jen* ve větách tvrdicích, na př.: Má *než* tři zlaté m. má *jen* tři zl., aneb *nemá než* tři zlaté.

Po *než* užívá se chybně *genitivu*, vyjímajíc tu případnosť, že by předchozí záporné sloveso spojovalo se i bez záporu s genitivem, na př.: Nemám nikoho na světě, než *těchto dvou přátel*, správně: *tyto dva přátely*. Na počátku nebylo ničeho, než *boha samého*, správně: než *bůh sám*. Srovnej: Purkrabí nemá žádných listů souditi než ty. Všeh. — Ale *genitiv* po *než* je správný, na př.: Lakomec nešetří ničeho více než *svých statkův*. Dítky neposlouchají nikoho více než *svých rodičův*. V těchto příkladech slovesa *šetřiti*, *poslouchati* žádají genitivu, i když nejsou záporná.

Než aby. Vazba tato není nesprávna, ani tehdy, když se jí užívá po komparativech, což ukazují doklady: Větší jest nepravosť má, než aby mi odpuštěna býti mohla. Brat. Tvrdší jest ta jejich nevlídnosť, než aby učením změkčiti se dopustila. Cyr. Daleko mdlejší jsme, než abychom odolati mohli Římanům. Flav. — Avšak stačí tu pouhé *aby*, na př.: Jest příliš mlád, aby tomu rozuměl. Ml. ob.

Než ale; spojení toto doložiti nelze ani v opačném postavení *ale než* dobrými příklady; důrazněji smysl odporovací označuje se spojenou spojkou *ale však* (alevšak).

-ní a **-ný**, v. *přídavná jména* v *ní* a *ný*.

Nic není chybno místo *ne* ve větách, v nichž popírá se něco důrazně, jako: Nic sobě jich podmaniti nemohli, není nic znamenitý. Srovnej: Nic se nerozpakuje. nic neodkládá. Kom. Byť se pak všichni zhoršili, ale já nic. Bible Ben., (Bible Brat.: ale já ne). Ale

on toho nic vděčen nebyl a tvé zápovědi si nic nevážil. Solf. Až potud vycházeti budeš, dále nic. Brat. — Zvláště zhusta užívá se *nic* místo *ne* v otázkách po *či, čili*, na př.: Sluší-li daň dávati čili nic. Bib. — *Nic co*, viz *co*.

-ník, -nice. Přičiňují-li se přípony tyto ke kmeni podstatných jmen na *n*, vzniká *nn;* na př.: *vápen-ník, souken-ník*; *den-nice, vin-nice* atd. Než v těchto případech od starých dob jedno *n* se vysouvá a píše se také: *soukeník, vápeník, nádeník, denice, vinice*; avšak lépe jest, hledíc k původu slov, psáti *nn*; tedy *dennice, vinnice* atd.

Ním, ní, správně: *jím, jí* atd., v. T. 14.

Nit, v. T. 8.

Nivec, *v nivec*, správně: *v niveč*, na př.: v niveč obrátiti = v nic obrátiti. Vel. Jako je správno *več, proč, zač* a p., tak i složené *v niveč*.

Nizozemčan, správně: *Nizozemec, Nizozeman*, viz *-an*.

Nobrž, správně: *nébrž, nýbrž*.

Noc, v. T. 8.

Noha. O frasích: na svobodné, veliké, válečné noze viz *Fuss* a *přísloví*.

Nohoum, správně: *nohám*, v. T. 11.

Nominativ nesprávný bývá ve přívlastku a přístavku. když jeho substantivum jest v genitivě, na př.: „Představenstvo obce záborské, okres kutnohor*ský*, pokládá za svou povinnosť“ chybně m. ... okres*u* kutnohor*ského* nebo v okresu kutnohorském pokládá za svou povinnosť atd. Starosta obce Lochov, chybně m. Lochova, obce lochovské.

Nominativu nesprávně užívá se dle němčiny, udává-li se bydliště, na př.: N. N. bydlí Karmelitánská ulice číslo 7, správně: N. N. bydlí v Karmelitánské ulici v čísle 7. — Také v nápisech místo nominativu užívati jest dativu, na př.: Ctěný pán, pan Josef Vrba, koželuh Jičín, Valdické předměstí, číslo 25, správně: Ctěnému pánu panu Josefu Vrbovi, koželuhu v Jičíně na Valdickém předměstí v čísle 25.

Rovněž chybno jest, nominativem list datovati po způsobě cizím, na př.: *Praha*, 5. dubna 1876 m.: V Praze 5. dne dubna...

Nominativ také chybně se klade s infinitivem závislým na slovese *býti;* na př.: Jest slyšeti *modlitba*, jsou viděti *hvězdy*, m. jest slyšeti *modlitbu*, *jest* viděti hvězdy. Viz *býti* s inf., 2. — O *nominativě* ve přísudku viz *instrumental*.

Norvežsko, lépe: *Norsko; norvežský*, lépe: *norský*.

Nothwendigkeit, viz *nutný*.

Nouze. Nouzi trpěti, viz *trpěti*.

Nutný, *nutno;* za slovo to sluší ve smyslu německého *dringend* užívati také jiných slov a obratů, jež jsou běžny jak v dobré mluvě obecné, tak i u správných spisovatelů, jako: *pilný, neodkladný, nuzný, nevyhnutelný, nezbytný*, na př.: Nutná věc, lépe: *pilná, neodkladná, nezbytná* věc; nutná potřeba, lépe: *nevyhnutelná, pilná* potřeba, u starých též *nuzná*, na př.: Svědkové, kteří by náhodou k nemocnému přišli, v nuzné potřebě závěť vysvědčiti mohou. Pr. Měst. 134. — „Nastává mi nutnosť jíti za obchodem“, správně: *Nastává mi pilná*

potřeba jíti za obchodem, *jest mi nevyhnutelně, neodkladně* jíti za obchodem. — Také za frasi „nutno mi co učiniti“ užívejme dle potřebí jiných, správnějších, jako: *jest mi učiniti; potřebí, třeba jest mi učiniti; dlužen jsem, mám, musím co učiniti*, na př.: Všechnoměmť jest jednou umříti. Vel. Tu se vám jest s císařem sníti. Dal. Kleslý pilíř opraviti potřebí jest. Vel. Báťo, třeba mi s tobú mluviti cos tajného. Dal. Jest mu dlužen to činiti. Let. Troj. — Viz též *míti* a *musiti*.

Nutzen ziehen *aus etwas* = *užitek bráti, míti něčeho, z čeho, na čem*, jest dobrá frase, na př.: Jaký toho užitek budete míti. Jir. Anth. II_2 str. 188. Jaký by užitek na tom měl. Brat.

Nyní klade se často chybně *s časy minulými* místo slovcí: *tu, pak, potom* k označení postupu myšlénky k myšlénce, na př.: Oba hafani dali se *nyní* (m. *tu*) na útěk. Vlčice, nalezši své hnízdo prázdno, dorážela *nyní* atd. (m. *tu*). — Ale dobře bývá příslovce nyní se vztahem ku *přítomnosti*, na př.: Nyní vám se dostalo (= máte) řádného vysvětlení.

O. Často značí *o s lok. jakosť číselnou;* proto na místě slov *mající, chovající něco, skládající se z něčeho* a pod. můžeme vyjádřiti se kratčeji předložkou *o*, na př.: Pes o třech hlavách. Vel. Nádoba o dvou uchách. Vel. Kniha o třech dílech. — Také užívati lze přídavných: nádoba *dvouuchá*, kniha *třídílná.*

Předložka *o* druhdy se pojí *s akkusativem* jména věci, která jest *příčinou, účelem, předmětem* děje slovesného, na př.: *O to* (v příčině toho) strany na odpor stojí. Pr. Na tom zlínském zámku sekali se o galánku. Suš. P. 181 a. Aby se až do smrti o zákon, o chrám a obec potýkali. Brat. Válku vedl o to (v příčině toho). Brat. Neplakej, děvečko, o synka mrtvého. Suš. P. 80 c. A já jsem plakala, synečku, o tebe. Suš. P. 299 a. O nevole přátelsky se smluvili. Vel. Shodovati se o záměr (v příčině jistého záměru se shodovati). Sych. Nerať se se strašlivým o válku. Brat. — Jest to dobrá, stručná vazba, jíž nyní neprávem užívá se jen zřídka.

O mnohem dříve, chybně m. *mnohem* dříve neb *o mnoho* dříve. — O skloňování vlastních jmen v *-o* v. T. 11.

Oba, v. T. 16.

Obávati. Obávati se *před kým, čím*, správně: *koho, čeho*, na př.: Nebezpečenství se obávati. Vel. Zvěři se obávati. Háj. — Nemá se *ničeho co* obávati, správně: Nemá se *čeho* obávati. Viz *co.* — Obávati se, aby... správně: *Obávati se, aby ne...*, na př.: Jest se obávati, aby ten lid nad nás větší počtem nebyl; viz *aby.*

Obcovati: 1. = *účastenství* míti, pojí se *s dativem věci*, na př.: Hodně tajemstvím svatým obcovati. Brat. Neobcuj cizím hříchům. Kom.

2. = *tovaryšiti*, pojí se s předložkou *s* a *instr. osoby*, na př.: Více se sedláky než s povýšenými obcoval. Háj.

Obdávati = *umgeben;* patrný jest germanismus ve větách, jako: Lesklý šat *obdával* ztepilou postavu její, správně: *halil, kryl* ztepilou postavu její.

Obdivovati něco jest špatně místo *obdivovati se čemu* (toto jako diviti se *čemu*). Avšak nejsprávnější jest frase *podiviti* a *podivovati se čemu*, jež má doklady ze střední češtiny, kdežto obdivovati novějšího jest původu. Doklady: Jemuž se hodně podiviti sluší. Vel. Jemuž se velmi podivili. Vrat. Podivuj se nám, člověče! Rada Zv.

Obdobný (analog) *čemu* nebo *k čemu* dle podobný čemu, k čemu.

Obdržeti *co*, na př. praktické navedení, pokládá se za chybné, avšak neprávem. Srovnej příklady: Když pak haléřem učiním pomoc k tomu, k čemuž jsú odpustkové dáni, obdržím je, jakobych groš dal. Štít. Vr. 339. Obdržeti chválu, vítězství. Vel. Slavné jméno, hanbu. Let. Troj. Lazar nemohl obdržeti drobtův. Vel. Jméno veliké zde obdržeti chtíce. Chelč. P. 135 b. — Z těchto dokladů patrno, že dotčené sloveso znamená dosíci *vůbec*, ne, jak někteří učí, jen dosíci *mocí;* nebudiž ho však užíváno v té rozsáhlé míře, jako nyní se děje, na újmu jiných sloves, jako: *dostati*, *nabyti*, *dosíci* a p.

Obecní a **obecný**, v. *přídavná jména* v *-ní* a *-ný*.

Obejitý, *přejitý*, *zajitý* a p. tvary jsou špatně tvořeny dle analogie: *vypitý* od vypiti, *nalitý* od naliti atd. Příčestí trpné u těchto sloves, jež by musilo zníti buď obejdený, přejdený od kmene *jd*(jid) nebo obšestý, přešestý, zašestý od kmene *šed*, nevyskytá se a bývá nahrazováno *příčestím minulým činným* v *-lý*, *-lá*, *-lé*, jež má vedle činného také význam intransitivný a trpný, viz *příčestí*.

Často lze vyjádřiti tvary tyto a p. také příčestími trpnými souznačných sloves, jako na př.: Dům *obchozený*, *obstoupený*, řeka *překročená* a p.

Obejmouti, správně: *objíti*, *objati;* obej*mul*, obej*mut*, obej*mutí*, správně: obj*al*, obj*at*, ob*ětí*, v. T. 19 a 22.

Obětavý, **obětavosť**, *obětivý*, *obětovný*, *obětovnosť* jsou vesměs slova nová; starým postačilo *štědrý*, *ochotný* atd. Nejobstojnější z nich jest *obětovný* od slovesa obětovati, tvořené jako milovný od milovati; *obětivý* tvořeno od oběť jako příznivý od přízeň; *obětavý* jest nejméně správno.

Obezřetný člověk, špatně m. *obezřelý* neb *opatrný*.

Obhájiti *něčeho* (genit.) mívá Hájek a Brat. Ale Komenský a jiní mají jak u *obhájiti* tak u prostého *hájiti* také akkusativ, na př.: Obhájiti pokoj. Kom. Obhajovati město válečným ramenem. Cyr. — Raději však užívejme tu jako při hájiti, brániti genitivu, viz *genitiv vztahu*, 3.

Obchod vésti 1. *s čím* (dle obdoby obcházeti s něčím, Štít.), s papírem.

2. obchod vésti *v čem*, na př.: V tom vedu obchod, Har. V prodeji a koupi obchod vésti. Vel. — Ne tak správno jest: obchod vésti *čím*, na př.: obchod vésti kožemi. — Obchod *stojí*, lépe: *vázne;* protiva: obchod *kvete*, *prospívá*.

Obilí půjde na horu, dolů, viz *dolů*.

Obírati se *něčím* i *s něčím;* viz předl. *s*.

Objednatel, *objednávka*, lépe: *Zákazník*, *zakázka*, viz *zakázka*.

Obličej. O frasi: Do obličeje se dívati, smáti, mluviti, viz *Gesicht*.

Obliegen; das liegt jemandem ob, das ziemt sich für jemanden = *sluší*, *náleží na koho*, *komu*, jsou dobré frase, na př.: Oučinným býti na možné náleží. Kom. Na moudré lidi nesluší věřiti marnostem. Let. Troj. Tak, jakž sluší ženám. Brat.

Obmeziti *co nač* nelze doložiti ze mluvy staré a střední; frase ta vznikla z potřeby vyjádřiti německý obrat „etwas worauf beschränken". A nelze upříti, že jí mnohdy není možná nahraditi stručněji a přiměřeněji, na př.: Hasiči obmezili oheň stříkačkami *na tři domy*, které již chytily. Kdyby místo *na s akk.* položil se *instr. vztahový „domy"*, povstala by věta nelibá a nezřetelná: Hasiči obmezili stříkačkami oheň třemi domy. Ostatně *na* s akk. ve *vylučovacím* smyslu není v češtině nové, zvláště po slovci *až*. Srovnej: Promokl až na kůži. Až na pět zlatých vše prohrál. Ml. ob. atd.

Obmeziti se nač, *obmezenu býti nač* = auf etwas sich beschränken, beschränkt sein, rovněž tak dokladu nemá a užívá se zhusta jen u spisovatelů novějších. Naproti čemu sluší podotknouti, že v onom smyslu u spisovatelů starších čítáme frase: *přestati*, *obvyknouti na čem*, *spokojiti se čím*, na př.: Na jmění svém přestávati. Vel. Na výkladu přestati. Kom. Přestati na úmysle své rady. Let. Troj. Na dvouměsíčném platu přestati. Skála V, 61. On již na tom obvykuje. Rosa.

Obnášeti, sloveso nové, než lze užívati ho; u starých kladlo se za ně *činiti*, *dělati*, a ve mluvě obecné říká se posud: Co to dělá všechno? Poplatek *obnáší* 50 zl., lépe: *činí*, *dělá*. — Druhdy lze vyhnouti se slovesu tomu, užije-li se sloves *míti, býti*, na př.: Povrch roviny té *obnáší* čtyři tisíce čtvercových mil, lépe: Povrch roviny té *má* čtyři tisíce atd. Délka stěny *obnáší* 15 métrů, lépe: Stěna *jest* 15 métrů *dlouhá*. Stěna *jest* 15 métrů *zdélí*. Pěchota *obnášela* 5000 lidí, lépe: Pěchoty *bylo* atd. — Rovněž tak za subst. *obnos* lze někdy položiti *úhrn*, *summa;* že něm. *Betrag* často není třeba překládati slovy *obnos*, *část*, viz *Betrag*.

Obraceti, o 3. os. množn. č. v. T. 20.

Obrana, ochrana *proti* větru, *před* větrem, jsou vazby dobré; ale vazba s předl. *od* jest původnější a přesnější, na př.: Obrana od větru. Vel. Ochrana od úrazu. Vel. Viz také předl. *před*.

Podobně: kapky *od* kolery, prášky od kašle vedle: kapky proti koleře, kašli. Viz *pro*.

Obsílati, *obsilka*, správně: *obsýlati*, *obsylka*, v. *posílati*.

Obsluhovati, *koho*, *co*, na př.: *hostě*, *nemocného*, pak i *obsluhovati stroj*, *dělo* a podobné vazby jsou germanismy = jemanden, etwas bedienen. Správně říkáme: *posluhovati*, *přisluhovati hosti*, *nemocnému*, na př.: Posloužiti někomu pokrmem. Pass. Mateři posluhovala. Štelc. Ku posloužení hotový. Vel. Přisluhovala nám za mnohá léta. Sychra. — Než sloves *posluhovati* a *přisluhovati* užívati lze na základě personifikace i se jmény *věcí*, tedy: Posluhovati (přisluhovati) stroji, dělu; die Bedienung der Maschine = *přisluhování*, *přísluha* stroji. Die Maschine und ihre Bedienung = O stroji a jak

jemu posluhovati, přisluhovati. Již Burian má: *posluhující* mužstvo = Bedienungsmannschaft.

Obstarávající kancelář, správně: *obstaravací* kancelář, protože tu přídavným jménem vyjádřiti se má *účel*, v. *-icí*.

Obstáti *bez čeho*, lépe: *býti*, *trvati bez čeho*.

Obstava, *obstávka*, ve starší mluvě právnické = der Beschlag, die Pfändung, viz *obstaviti*.

Obstaviti ve starší mluvě právnické = in Beschlag nehmen, pfänden, na př.: Obstavili nám ty věci. Har. Statky jejich obstaveny a pobrány jsou. 2. Apol. Aby jeho věci věřitel mohl obstaviti. Zříz. Ferd.

Obtáhnouti, *obtah*, dle německého abziehen, Abzug, správně: *otisknouti*, *otisk (kartáčový otisk)*; *obtáhnouti břitvu* = das Rasirmesser abziehen, správně: *břitvu naostřiti*, *nabrousiti*.

Obtěžkati loď nákladem = das Schiff mit Fracht beladen, jest germanismus, správně: *nakládati*, *dáti náklad na loď*. „Ein Schiff mit Getreide, Gold u. s. w. beladen", stručně se vyjádří = *loď s obilím*, *se zlatem* atd. Ein beladener Wagen = *vůz s nákladem*; ve mluvě obecné také *vůz naložený*.

Obuv, -u, správně: *obuv*, *-i*; jest to jméno podst. rodu ženského.

Obviniti, *obviňovati koho čím*, *z čeho*, *oč* a *proč*, jsou správné vazby, na př.: Nečiňte nikomu násilí, ani koho obviňte křivdou. Štít. 153. Nešťastník, kterého tím zločinem vinili, potom za živa čtvrcen. Pal. My to pěkně spokojíme, abyste ani vy z loupeže ani pro zrušení přísahy obviněni nebyli. Brat. Krajíř paní Kateřinu obvinil o statek. Žer.

Obývatel, správně: *obyvatel*. Viz *-tel*.

Obývati *co*, na př.: *zemi českou*, není správno; dobře jest: obývati *v zemi české*, na př.: Obývají spolu v jednom domě. Rosa. Obývají v povětří. Rada Zv. Řekům a Turkům v Europě obývajícím. Vel. Jir. Anth. II_1. 206. — Táž vazba jest tu jako u *přebývati*.

Obžalovati *koho z čeho* nebo *čím*, jsou dobré frase, na př.: Obžaloval ho z dluhu, z hrdla, z výtržnosti, z pychu atd. Rosa. Obžalován svatokupectvím. Hájek. Aby nalezli, čím by jej obžalovali. Brat. — Srovnej *obviniti*.

Ocel, -i, (-e), žensk. rodu, lépe než *ocel*, *-e*, mužsk. rodu = der Stahl. Viz Jungm. Slov.

Ocet *rozliti u koho* = přízně pozbyti, je dobrá frase; Jungmann ji dokládá z Veleslavína.

Octnouti se, liběji: *ocitnouti*, *ocítiti se*.

Očekávati pojí se lépe *s genitivem*, ačkoliv i vazby *očekávati koho* (akk.), *co* a *nač* dosti často se vyskytují u spisovatelů dobrých, na př.: Očekávati příhodného času. Háj. Chuti očekává. Kom. Již poslední hodiny očekává. Har. — Všickni, kteří na tě očekávají. Brat. Očekává na císaře. Vel. Očekáváme sestru. Ml. ob. Viz *čekati*.

Oči. Frase „In meinen Augen ist er weniger schuldig als..." vyjádřiti se může česky: *U mne* méně jest vinen než... *Před očima* mýma méně jest atd. aneb i *dativem*: *Mně* jest ten člověk méně vinen než atd., anebo konečně i obraty: *Po mém soudu*, *vedle mého roz-*

umu. Doklady: Všecko čtenie i jeho písma jsú u něho kacířstvie. Chelč. P. 10 a. Před očima jejich jsem cizozemec. Brat. A ohavnosť jest jemu veliký lhář a lstivý. Chelč.

V mých očích = in meinen Augen, má jen tyto doklady: Aby také před nimi skryl a zjevil maličkým a nízkým v svú očí (v svých očích). Chelč. P. 103 a. Dcery těžké byly v očích Izákovi. Brat.

Do očí padati, lépe: *do očí bíti.*

Mezi čtyřma očima, správněji: *soukromě, beze svědků, mezi sebou, tváří v tvář.* Brat. — *Oči pásti v čem*, správná vazba, na př.: Ano milo bylo v něm oči pásti. Chelč. P. 138 a.

Frase „oči zavříti", jež byla pokládána za špatnou, doložena jest z Komenského, Bratří a ze mluvy obecné, na př.: Oči zavírá, aby se na zlé nedíval. Brat. Na vždy oči zavřel. Ml. ob. — Také protiva toho *oči otvírati* podporuje vazbu onu. Hattala v Sl. Ml. str. 213 uvádí *„oči zavreť"* za idiotism slovenský. — Ale velmi často užívá se v lidu a doloženo v Jungm. Slov. *oči zamžiti* a *zamhouřiti*, na př.: Zamženýma očima. Let. Tr. Dnes v noci jsem ani oka nezamhouřil. Ml. ob. Spi, děťátko, spi, zamři vočka svý. Suš. P. 500. Ale i: Huličky, beličky, zavři si očičky. Týž 510.

Očihledě = augenscheinlich, správně: *v oči hledě* (vůčihledě); akkusativ bez předložky nemůže záviseti na slovese hleděti.

Očistiti *koho, očistiti se před čím*, chybno jest, správně: *očistiti koho (se) čeho, od čeho, z čeho*, jako: Očistil se *před podezřením*, správně: Očistil se *podezření, od podezření, z podezření*, na př.: A tak jej toho hřiechu očistil. Vel. Ktož sě které věci očišťoval, ten ruce umyl. Pass. I očistí jej kněz od poblouzení jeho. Brat. Očistil se z nároku křivého. Arch. — Očistiti *se před kým, čím*, správno jest ve smyslu *lokalném*, na př.: Očistiti se před bohem, před soudem.

Očividno (ě) = augenscheinlich, správně: *očitě, patrně, vidomě, zřejmě, zřetelně*, na př.: Očitě něco viděti, spatřiti. Vel.

Od chybno jest před *prvním* členem v úslovích, jako: Od slova k slovu a p. dle německého: von Wort zu Wort, kdežto u správných spisovatelů klade se v takovýchto případech první slovo *bez* předložky; na př.: On to slovo od slova vypsal. Vel. Den ode dne jich ubývalo. Vorl. A podobně: rok od roka, dům od domu, krok za krokem, hlava na hlavě atd.

„Pokuta *od* pěti zlatých" chybno jest m.: *Pět zlatých pokuty* nebo *pokuta pěti zlatých.* „Summa od šesti set zlatých", správně: *Summa šesti set zl.* — Podobně: „To jest sestra *od* mé švakrové" m. *mé švakrové.* „Byl u mne syn od bratra" m. *bratrův.*

Germanismus jest frase: „*Od* velikého prospěchu jsou nám staří spisové", správně: *S velikým* prospěchem jsou nám staří spisové neb *na* veliký prospěch, neb *k* velikému prospěchu, nebo *velmi prospěšni*, na př.: Naděje se, že to spříznění jemu i národu s dobrým bude. Plác. Jest mi to na újmu poctivosti. Har. To jest ti ku prospěchu. Brat.

Místo obratu „Nařízení *od* 23. ledna" psáno ve starší literatuře: *Nařízení dané* 23. ledna, neb: *Nařízení, jehož datum* 23. ledna.

Na př.: Ze psaní poselacích ve Vídni 18. junii datovaných. Skála 2. 254. — Obraty ty však jsou dlouhé, a proto lze i připustiti zobecnělý nyní kratší výraz: nařízení *ze dne.*

Předložka *od s genitivem* naznačuje stručně vztah, na př.: Od jídla a pití dobře uctěn byl. Har. Krajina hojná od vína, od obilí i od jiných věcí. Jan z Lob. Nebuď špaten od rúcha, od ztravy. Štít.

Klíče *od,* viz *klíč;* kapky, prášky *od,* viz *pro.*

Odbiti. Odbila se devátá hodina, lépe: *Odbila* devátá hodina (bez náměstky *se*), na př.: Odbila devátá hodina. Suš. P. 55 a. Odbila hodina, už bude bíť druhá. Suš. P. 366 a. — Ale též: Dyž se měly čtyři bíť. Suš. P. 302 a.

Odbydu, v. T. 18.

Odbyti, *odbývati* pojí se *s gen.*, druhdy i *s akk.*, na př.: Modlitby křikem odbývati. Pulk. Jalově a robotně svých povinností odbývati. Brat. V neděli na některých místech trojího, čtverého i paterého shromáždění odbývati. Brat. Mus. č. 874 str. 197. Něco běžně odbývati. Kom.

Sloveso to znamená původně: *od sebe oddalovati* (odbyti dotěravého), neb *dokonávati,* často jen *běžně konati* (odbyti práci, úkol), zřídka *konati vůbec.* Možno je sice klásti ve smyslu něm. *abhalten*; přece však na paměť uvésti dlužno, že staří jeho daleko řidčeji užívali, než nyní se děje, kladouce místo něho: *míti*, *konati*, *před se bráti*, *držeti*, *vésti* neb jen *býti.* Na př.: Sněm míti (m. odbývati). Vel. Že by tajné schůze měli. Vel. Radu držeti. Brat. Sjezd položen a vykonán. Břez. 191. Sjezd byl v Domažlicích. Vel. — Tedy místo „zkouška se odbývala, ples, přelíčení, služby boží se odbývaly, schůze se odbývati bude"říkejme: zkouška *byla*, *konala se*, *šla před* se, ples *se slavil*, *konal*, *byl*, přelíčení *se dálo*, *vedlo;* služby boží *konaly se*, schůze *bude dnes*, *bude konána* a p.

Odbývati co čím = Genüge leisten, bezahlen, je dobrá frase, na př.: Nedostane-li co na poctu, tehdy má muž svým statkem odbývati. Arch. V. 22. 244. On toho lehčejší pokutou odbyl. Vel.

Rovněž tak: *odbývati zač* = gelten, angesehen werden, na př.: On také rád odbývati chtěl za Žida a za toho držán býti. Plác. Třetí syllaba za krátkou odbývá. Jungm.

Odbyl osmnáctý rok, správněji: *Dokonal*, *dovršil* osmnáctý rok, *je mu* osmnácte let.

Odcestovati je slovo nové, proti němuž nelze namítati než to, aby neužívalo se jeho podle něm. *abreisen* příliš často na újmu sloves jiných, jako: *odjeti*, *odebrati se*, *vyjeti* a p.

Odciziti i *odciziti se* pokládá se za chybné m. *odníti*, *vzíti co*; *odvrátiti se od koho*, *čeho*; avšak neprávem dle těchto dokladův: Ale od koruny české aby ani na všem ani na díle odcizováno nebylo. Vel. Aby od říše odcizeni nebyli. Vel. Odciziti se od koho. Vel.

Oddati pojí se *s dativem* a s předložkami: *k*, *na*, *ve. S dat.*: Kterým prácem se oddal. Kom. Oddati se poctivým uměním. Týž i Vel. — *K s dat.:* Kdo se k něčemu oddal. Vel. — *Na, ve, s akk.:* Oddati se v rozkoše. Jel. Na kratochvíle se oddávám. Har. Na svobodná

umění se oddati. Vel. — Všech čtyř vazeb lze užívati; ale vazba s předl. *na* doložena jest v Jungm. Slov. nejvíce příklady.

Oddolati chybně píše se dvěma *d* na místo *odolati*; neníť sloveso to složeno s předložkou *od*, nýbrž s předložkou *o*.

Oděditi *koho* = jemanden beerben, jest hrubý germanismus, správně: *děditi po kom*, Žer., Ml. ob.

Odejmouti, správně: odňati (*odníti*); odejmul, odejmut, odejmutí, správně: *odňal*, *odňat*, *odnětí*, v. T. 19 a 22.

Odesílati, správně: *odesýlati*, v. *posílati*.

Odevzdati. „Ten mu mnoho *neodevzdá*", lépe: *neoddá* (Vel., Ml. ob.) nebo: Ten mu se skoro *vyrovná*, *jest* mu skoro, bez mála *roven*. — „*Odevzdati* se náruživosti", lépe: *oddati se* náruživosti.

Odkázati pojí se s předl. *k*, nikoli s předl. *na*, když znamená *verweisen*, na př.: K takových lidí příkladu Joba odkazuje. Brat. Od samého boha, k němuž tuto odkazuje. Brat. — Podle toho můžeme také říkati: *odkázati koho k soudu*, *k advokátu*, *k čí pomoci a radě* atd. Nezdá se tedy také býti proti duchu jazyka našeho moderní frase: *Odkázáni jsme* okolnostmi svými *k sobě* (nikoli *na* sebe) = Wir sind durch Umstände an uns angewiesen; ale lépe: *Zůstaveni jsme sami sobě*. — *Odkázati koho v meze slušnosti*, viz *meze*.

Odkládati *čeho* vyskýtá se v době střední, avšak lépe: *odkládati co*, viz *genitiv*, 1.

Odlehnouti. *Odlehlo mi* = odlehčilo mi se, jest dobrá frase, na př.: Dnes mi odlehlo. Rosa. Jak jim jen odlehlo, zase k svým povahám se vraceli. Kom.

Odměniti *koho čeho* (gen.), na př.: odměniti našich snah, správně: *odm. naše snahy* (akk.). Avšak dobře jest: *odměniti se komu čeho*, *čím zač*, na př.: Aby se jim takových odevzdaných statků všelijak odměnili. Vel. Toho se vám odměníme. Žer.

Odměniti koho (akk.) znamená *vyměniti* = umwechseln, protož užívejme ve smyslu belohnen tvaru zvratného s dativem, tedy: *odměniti se komu*, nikoliv *odměniti koho*.

Odmilovati *koho* = mit Gegenliebe lohnen, jest dobrá, stručná vazba, na př.: Jest správné, abychom boha zasě odmilovali ze všie své moci. Štít.

Odmocnina, *odmocňovati*, viz *kořen*.

Odnaučiti se, správně: *odučiti se*, jež více dokladů má v Jungm. Slov. než *odnaučiti*. Srovn. *odnavyknouti*.

Odnavyknouti *čemu*, správně: *odvyknouti čemu;* nedobře tu složeny dvě předložky významem sobě odporné.

Od něj, správně *od něho;* neboť předl. *od* pojí se s genit., ne s akk., v. T. 14.

Odolati *komu*, *čemu* má se za chybné m. *odolati čeho;* avšak k tomuto není v Jungm. Slov. dokladu, kdežto *dativ* mají: Smil, Let. Troj., Jel., Vel.

Odpadnouti znamená: od někoho padnouti, odstoupiti, odvrátiti se, zběhnouti, odloučiti se. Zhusta pak užívá se nyní slovesa toho chybně napodobením němčiny, na př.: „Za nepříznivého počasí *od-*

padá (fällt weg) zahradní zábava", m.: *nebude, nebude konána.* „To číslo programmu *odpadne*", m.: *vypustí* se, *vynechá se* atd. „Důvod odpadává", m.: *nemá místa, přestává* atd. „To zvíře má 6 stop zdélí, z nichž na ohon *odpadá* (entfällt)", správně: *připadají* 3 stopy.

Odpadnutí (lépe: *odpadení*) za chybné se má místo *odboj, odstoupení, odtržení se.* Avšak již Vel. píše: Odpadnutí od pána. Odpadení veliké lidu. Pulk. — Příslušného slovesa týž užívá ve významě něm. frase *abfallen von jemandem*, na př.: Kterýž od svého pána, aneb od pravého vyznání víry odpadl. Zase k císaři odpadnouti. Skála. I. 271. Odpadlec, apostata. Vel., Kom. — Ze synonym hořeních má slovo *odboj* význam silnější = Rebellion; nelze tedy říci odboj od víry, od pána, nýbrž *odstoupení* (odpadení), na př.: Odstoupení od víry. Kom. Král perský odstoupil od Římanů. Flav.

Odpočnouti, *odpočnul, odpočal*, správně: *odpočinouti, odpočinul*, jako *spočinouti, spočinul.* Slovesa ta náležejí ke třídě II., a kmenová hláska *i* vysouvá se u nich nepravou analogií, jakoby náležela ke tř. I. pod vzor *pnu.* Kmen nerozšířený slovesa *odpočinouti* jest *či* (rozšíř. *číva*), přít. čas *odpočinu*, kdežto kmen slovesa *počnouti* jest *čьn* (rozšíř. *čína*), přít. č. *počnu.* Vysutím hlásky *i* povstává toto matení.

Odpomáhati *čemu* nemá žádné známé auktority, lépe: *spomáhati, pomáhati, pomoci od* ... na př.: Pomáhati někomu od ohně pekelného. Výb. II. 27. Pomáhati od ženy. Erb. P. 354. Aby neřestem mírnými prostředky zpomoženo býti mohlo. Apol. Pomoci si od starosti. Vel. — Také někdy říci lze *přítrž učiniti*, na př.: Přítrž nevážnostem učiniti. Brat.

Odporučiti = testiren, má jen Dobr., Zlob. a Ml. ob. Lépe: *poručiti, odkázati*, na př.: Kšaftem něco poručiti. Vel. Kšaft činící má zámožnosť svou rozděliti ... a odkázati, komu se vidí. Kom. V poslední vůli někomu něco odkázati. Vel.

Odporučiti = empfehlen, jest nové slovo m. sloves: *poručiti, poručena učiniti, schvalovati komu koho* (Vel.), též ve významě silnějším *přimlouvati se za koho ke komu* (Vel.), na př.: Aby je arcibiskupovi mohučskému poručil. Vel. Plinius k Trajanovi listovně se za křesťany přimlouval. Fil. Zám. post.

Místo slovesa *odporučiti* mohlo by se raději užívati *doporučiti*, jak někteří také píší, aby se předešel dvojsmysl, ježto slovesa nesloženého *poručiti* vůbec užívá se ve významě *rozkazovati.* — *Přímluvné psaní* = Empfehlungsschreiben.

Odpovědný *nepřítel* = abgesagter Feind, mají někteří za špatné slovo m. *úhlavní* nepřítel, avšak beze všeho základu. Užívajíť ho Vel., Kom., a v listě píše Jiří z Poděbrad: Mišenský — jednoty našie zjevný a odpovědný nepřítel jest. — *Odpovědný list* = Absagebrief.

Odpovídati *z čeho* = býti zodpovědnu = etwas verantworten, je dobrá vazba, na př.: Ze škod odpovídati. Vel.

Odpovídati něčemu = einer Sache entsprechen, má se za chybné m. *vyhověti, býti seč, dostáti, dosti činiti, srovnávati se.* Avšak frase ta zakládá se na personifikaci také v češtině nejen možné, ale i do-

ložené. Srovnej: Slovo slovu odpovídá. Kom. Velikosti těl odpovídala velikosť mysli. Kom. — Kdeby však přenesený způsob mluvení zdál se příliš smělým, lze užívati hořeních obratův. Místo věty „Odpovídá úkolu svému“, užívej: *Jest s úkol svůj, dostačuje* (*vyhovuje*) *svému úkolu.* Za větu „Velebnosti královské neodpovídá“ lze říci: *Velebnosti královské není důstojno, nesrovnává se s velebností královskou.* „Der Erfolg entsprach meiner Hoffnung nicht“ = *Konec nevyhověl naději mé.* „Břemenům odpovídejte práva“, lépe: *S břemeny srovnávejtež se práva* atd.

Odrostlý. „Děti obecné školy odrostlé“ jest prý germ. Ale lid říká: odrůsti *metle* nebo *metly;* lze tudíž připustiti též vazbu onu.

Odříci *komu co* nebo *čeho* = jemandem etwas versagen, absagen, jež slýchává se ve mluvě obecné, není chybno. Staří užívali v témže smyslu raději vazby *odpověděti komu co* nebo *čeho,* na př.: Slepým almužny žádný neodpoví. Vrat. On mu pomoc odpověděl. Let. Troj. — Avšak sloveso *odpověděti,* které má jiné ještě významy, pozbylo významu onoho, jejž podrželo synonymum *odříci.* Za doklad stůj zde: Tomu nalezli, druhému odřekli. Ruk. Pr. — Než ještě častěji naskytují se frase tyto: *odepříti komu čeho, odepříti čemu, oslyšeti koho, k žádosti něčí nesvoliti.*

Odsaditi, odsazovati zboží své, jest chybno, správně: *prodati, odbyti* zboží, na př.: Kdo co chce odbyti a prodati. Har. Kdo chválí, rád by odbyl. Přísl.

Odsazovati co, správně: *nahrazovati, napravovati, odčiňovati,* jako: „Co ve zlosti učiníme, jest střízlivým odsazovati“, správně: *odčiňovati* atd., na př.: Kdo nad kým co zlého bez viny neučiní, jemu potom toho nenahradí a neodčiní. Tkadl.

Odsouditi koho ke smrti upálením, lépe: odsouditi koho *na hranici.*

Odškodniti nebo lépe *odškoditi koho* jest frase nová, jíž není v Jungm. Slov.; povstalať as, aby vyjádřil se něm. obrat *jemanden entschädigen.* Avšak nepříčí se duchu jazyka našeho, protože předložka *od* má ve složení se slovesy význam *nahrazování,* srovn.: oddělati, odplatiti, odčiniti, odmlátiti atd. Co se toho týče, že sloveso *odškoditi* stává se přechodným, kdežto nesložené *škoditi* se pojí s dativem, k tomu analogií buďtež slovesa: *odhroziti, odraditi* koho, neboť nesložená slovesa *raditi, hroziti* pojí se také s dativem osoby. — Lépe však jest se spisovateli věku starého a středního užívati jiných obratů místo této frase, jako na př.: Škodu komu nahraditi, vynahraditi. Vel. Škodu odčiniti. Tkad. Škodu napraviti. Ml. ob.

Za podstatné jméno *odškození* piš raději slova: *náhrada, škody nahrazení, napravení.*

Odvarovati *čemu,* správně: *odvarovati čeho* (odstraniti), na př.: Leč odvaruje smilství svých od tváři tvé. Brat. Odvarovati hrubých omylů. Mus.

Odviseti *od* koho, viz *viseti.*

Odvislý, (e), *neodvislý, (e) od čeho,* správně: *závislý, nezávislý na čem,* na př.: „Bratr můj jest od strýce odvislý“, správně: *závislý* jest na strýci, *závisí* na strýci. „Zdar této věci odvislý jest od pilnosti“,

správně: *závislý jest* na pilnosti, *závisí* na pilnosti. „N. N. jedná neodvisle od vůle příbuzných“, správně: N. N. jedná *nezáviseje* na vůli příbuzných, *nedrže se* vůle příbuzných. „N. N. sepsal dílo neodvisle od podobné knihy N—ovy“, správně: N. N. sepsal dílo, *nedrže se* knihy N—ovy, *nehledě ke* knize N—ově a p.

Odvolávati se *na koho*, *ke komu*, *nač*, má se za chybné, místo *dokládati se koho*, *osvědčovati se kým*, *potahovati se na koho*, *táhnouti se na koho;* není však tomu tak. Nehledí-li se již k auktoritě Rosově, dokazují správnost vazby hoření příklady z Bratří: Job na svědectví boží se odvolávaje. Ne tak by snadno k němu se odvolával. Vazba tato však jest i ve právnické mluvě běžna, srovn.: Odvolati se na soud z jiných soudů. Všeh. Slýchal jsem, že o čest jsú se někteří na říšské volence odvolali. Ondř. z D. *Odvolání* = appellatio. Ze mluvy pak právnické frase ta vešla v obecnější smysl.

Vedle ní užívati lze i hořeních vazeb, k nimž podávají se tu některé doklady: Bohem i slávou jeho se osvědčujíce žádali, aby... Kom. Bohem i lidmi sobě osvědčovali, že nepovolují. Vel. Dokládá se svědomí a nálezu starého. Všeh. Táhli se na knihy. Plác. Táhne se na dsky. Boč. exc.

Odvyknouti si co = sich etwas abgewöhnen, jest germanismus m. *odvyknouti čemu* nebo *čeho*. V obratě tom není třeba dativu zvratné náměstky *si*, na př.: Práci odvykati. Vel. Odvykej radě mé. Jel. Jak odvykne děvča šuhajíčka. Suš. P. 304.

Offen; slovo toto dle smyslu různě překládá se na jazyk český, na př.: otevřené (dvéře), otevřený, nezapečetěný (list), uprázdněné (místo = offene Stelle), vtipná (hlava = offener Kopf), upřímné (srdce = offenes Herz), zřejmá, patrná (lež).

Oheň *vypukl*, viz *vypuknouti*.

Ohled bráti (vzíti) *nač* = Rücksicht auf etwas nehmen, jest germanismus, správně: *hleděti*, *zříti*, *prohlédati ke komu*, *čemu*, *na koho*, *nač; ohlédati se*, *ohlížeti se na koho*; *šetřiti koho*, *čeho; zření*, *zřetel míti*, *obraceti ke komu*, *čemu*, *nač; vzhlédati ke komu*, ale i *ohled míti na koho*. Doklady: Žádného nevymlouvajíce aniž k osobám hledíce a zříce. Žer. Ne tak prohlédajíce k věku ženy, jako k věnu jejímu. Vel. Prohlédaje k sešlosti věku i na to. Skála. Čas tehdy, na nějž nejvíce se ohlédati sluší. Žer. Když v tom času nešetřím, času přičteno býti musí. Žer. Na čas zření míti. Vel. A pro ta znamenie měli jsú větší zřenie k osobě Janově. Chelč. P. 17 b. Protož jest jej Herodes jal, neobrátiv se ani na svatost jeho. Chelč. P. 16 a. Aby k němu zřetel obraceli. Brat. Nýbrž že by náleželo arciknížeti, aby měl lepší pozor a ohled na císaře a jeho velebnost. Skála.

Slovo *ohled* ve významě *Rücksicht* zná tedy již Skála jakož i Rosa (viz v Jungm. Slov. *ohled*). Bratří užívali tak slova *ohlédání*, srovn.: Bez ohlédání se na jakýkoli těla rozum. Z toho lze připustiti i frasi *ohled míti*, která má obdobu ve vazbách *pozor*, *zření míti* atd.

Ohledem na, bez ohledu na. Obraty tyto lze sice připustiti, neboť čtou se u Bratří a Skály, na př.: Beze všeho na svrchovaného pána boha ohledu (několikrát u Skály). Bez ohlédání se na jakýkoli těla rozum. Brat. Viz příklady v Jungm. Slov. u slova *ohlédání.* — Avšak místo obratu *ohledem na jazyk* lépe užívati ryzejších: *vzhledem k jazyku, co do jazyka, o jazyku, hledíce k jazyku* atd.; viz také *bezüglich.* — Místo obratu *bez ohledu na jazyk* užívejme raději: *nedbajíce, nešetříce jazyka, nemajíce zření k jazyku.* — Také za obrat *v tom ohledě* lépe jest říkati: *v té příčině, v té věci, vzhledem k té věci, hledíme-li k té věci* a p.

Ohledně s gen. jest beze všeho dokladu a zbytečno; viz *ohledem.* Místo „Ohledně té věci promluvíme", polož: *O té věci, strany té věci, co do této věci, vzhledem k té věci, hledíce, přihlédajíce k té věci* atd.

Ohne dass, *ohne zu,* jak vyjadřuje se správně česky, v. *aniž by.*

Ohražen, *ohražení, ohražovati,* správně: *ohrazen, ohrazení, ohrazovati,* v. T. 22.

Ohroziti, *ohrožovati, ohrožen* užívá se nyní ve významě *bedrohen, bedroht,* na př.: „Povodeň ohrožuje město; národnosť česká jest ohrožena" atd. Avšak význam slovesa *ohroziti* ve starší mluvě jest = *činiti, aby kdo zvykl hrůze,* na př.: *ohroziti koně; ohroziti se* znamená tolik co *srdce nabyti, osměliti se,* na př.: Ohrozil se a přece šel ku králi. Cyr. Ohroziv se blíže jsem přistoupil. Solf. — Často lze se vyhnouti slovesu tomu, užije-li se za něm. sloveso jiných obratův. Hoření příklady mohou vyjádřeny býti také takto: Povodeň *hrozí* městu; národnosť česká jest *v nebezpečenství* atd. Avšak již v posledním případě není podán smysl německého slova *bedrohen* úplně; pročež bude v podobných příkladech nezbytno ponechati slova dotčeného, nyní tak obvyklého. Mimo to je podporuje doklad u Jungmanna: Pakli se budou bouřiti, císařem je *ohrozíme.* St. Pís. ruk. — Co do vazby jsou analogií slovesa *opanovati, ovládnouti koho,* jež povstala složením předl. *o* se slovesy: *panovati, vládnouti komu,* jako ohrožovati povstalo složením předl. *o* se slovesem *hroziti komu.*

Velmi obvyklé je příčestí a příslovka: *neohrožený, neohroženě,* ačkoli lze za ně užívati slov: *statečný, srdnatý, srdnatě* atd.

Ochrániti *koho před čím,* lépe: *ochrániti koho čeho, od čeho,* na př.: Ochránil ho od násilí. Vel.

Okamžík, správně: *okamžik* od *oko-mžik; ik* není tu příponou. Lépe však doloženo v Jungm. Slov. slovo *okamžení.*

Okamžitě, lépe: *v okamžení, té chvíle, právě,* na př.: „Kniha okamžitě není na skladě", lépe: Není *právě* (té chvíle) na skladě, *právě došla.*

Oko, v. T. 10.

Okolnosť. Zhusta užívá se nyní toho slova zbytečně. Na př.: „Nejhorší jest při tom *ta okolnosť,* že" . . . „Věc lze vysvětliti tou okolností, že" . . . V takových větách lze *vypustiti* toto slovo zcela; tedy: Nejhorší jest *při tom,* že . . . Věc lze vysvětliti tím, že . . . *Za každé okolnosti,* správně: *každým způsobem, obyčejem.*

Okolo něj, správně: *okolo něho;* neboť *okolo* žádá genitivu. — *Okolo jdoucí*, v. *kolem*. — *Okolo srdce veselo*, v. *Herz*.

Okolostojičnosť jest slovný překlad latinského circumstantia. Již Jungmann navrhuje za toto nepěkné slovo *okoličnosť*, *okolnosť*. Toto poslední také v užívání obdrželo vrch. — O zbytečném slova toho kladení viz *okolnosť*.

Okrouhlé *číslo* = runde Zahl, správněji: *rovné* číslo, v. Jungm. Slov.

Okřáti často klade se chybně ve smyslu přechodném, na př.: „Déšť *okřál* celou přírodu". Správně řekneme: Déšť *občerstvil* všecku přírodu, nebo: Příroda deštěm všecka *okřála*.

Okusiti, *okoušeti co*, lépe: *čeho*, na př.: Abychom jim toho pokrmu okusiti dali, prosili. Vrat. Polehčení většího okoušel. Vel.; viz *genitiv*, 5. — Akkusativ bývá jen zřídka, na př.: Za své služby nevděčnosť okusil. Vel.

On, viz *náměstky*. — O nám. on ve větách *skrácených* viz *zvratné náměstky*.

Onen, ten, odnášejíce se ke jménu podstatnému, napřed jmenovanému, spojují se chybně u nás po způsobě něm. a franc. s *genitivem*, na př.: „Po levé straně jsou pokoje paní hraběnky X., s druhé strany *ony* hraběte"... = jene des Grafen; v češtině třeba opakovati na místo náměstky podstatné jméno, tedy:... s druhé strany *pokoje* pana hraběte. „Řekové vyvedli umělecká díla, která předčila nad *ona* jiných starých národův", m. která předčila *nad díla* jiných starých národův.

Onna = jene, v nom. jedn. žensk. rodu a nom., akk. množném rodu stř., jsou chybné tvary, správně: *ona*; tak i *ono*, *oni*, *ony*, ne onno, onni, onny.

Oným, *oných*, *oným*, správně: *oním*, *oněch*, *oněm*, v. T. 15.

Opět a *zase* třeba od sebe rozeznávati. Obojí zajisté může znamenati opakování, na př.: Přišel zase, opět = po druhé; ale opět nikdy neznamená *zpětnosti*, než vždy jen *opakování*. Dobře říká se. Vrátil se zase, couvl zase, t. j. nazpět; řekne-li se však: Couvl *opět*, znamená to, že couvl *po druhé*, a nikoliv, že couvaje přišel *nazpět*. Příslovce *zase* může tedy odbývati za příslovce *opět*, ale *opět* nelze klásti tam, kde míněna je *zpětnosť*.

Oplakati, *oplakávati koho*, *co*, správněji: *oplakávati koho*, *čeho*, Vel. Jakž obyčej měli ženy egyptské oplakávati své modly, Osyridis řečené. Brat. — Bídu svou oplakávati. Kom. Viz *gen. příč.*, 4.

Opodstatniti *co*, lépe: *odůvodniti*, *dokázati*, *doličiti*, *ztvrditi* (důvody), *dovésti co*, na př.: „Zločin jest opodstatněn", lépe: *dokázán*, *doličen*, *odůvodněn*, *právem doveden*.

Opomenouti, správně: *opominouti;* základní sloveso jest *minouti*. Dobře však *upomenouti*, *rozpomenouti se* atd., ve kterých jest kmen *men*.

Opovrhnouti *s čím*, správně: *čím;* nejčastěji sloveso to víže se s akkusativem, tedy: *opovrhnouti* (*povrhnouti*) *co*, na př.: Přísný chléb již opovrhli. Rokyc. Mus. r. 53 str. 211. Viz předl. *s*.

Opozditi se *čím* i *s čím*, tedy *opozditi se prací* i *s prací*, oboje dobré; viz předložku *s*.

Opravdivý, *opravdový* ve významě něm. *ernst*, není chybno dle příkladův: Jemuž se v opravdových a těžkých věcí jednání ani udatné mysli, ani zdravé rady nenedostávalo. Dvě Kron. Snadně mi porozuměti bylo, že to ne žert, než opravdový boj jest. Jir. Anth. II_2. 396. Kom. — *Opravdově* = beze žertu, ernst. Har., Rosa. Srovnej ze mluvy obecné: Šlo to do opravdy. — Arciže druhdy může užívati se také souznačných slov, jako: *tuhý*, *nebezpečný*, *vážný* atd.

Opustiti váže se chybně *s gen.* m. *akk.*, jako: Opouštějíce příbytků svých, chybně m. *příbytky své*, na př.: Opustili vlasť. Kom. Že ji její osudové táhnou, aby opustíc lidi smrtedlné s bohy nesmrtedlnými se radovala, pravila. Háj.

Oslýchati se = sich scheuen, správně: *ostýchati se;* neboť *oslýchati* znamená tolik co oslyšeti = nicht erhören, má tedy zcela jiný smysl.

Osvědčiti *čeho*, správně: *co*, na př.: „Osvědčil velikých vědomostí", správně: *veliké vědomosti*, viz *genitiv*, 5.

Osvoboditi často zbytečně dle němčiny se klade, na př.: „Vysvědčení chudoby jsou od kolků osvobozena" m.: *nekolkují se*, *jsou bez kolku*, *jsou kolku prosta*, *netřeba kolkovati.*

Otázka. „Otázku nahoditi, postaviti, položiti", jest nečeské; „otázku předložiti", jest méně správno než *otázku učiniti*, *podati na koho*, *namítnouti;* ale nejčastěji užíváme slovesa *otázati se*, na př.: Činěna jest mu otázka. Jel. Otázku, kterou jsi na nich učiniti ráčila. Háj. Otázku vydati, udělati. Vel. Někdy na ně jiných otázek podával. Brat.

Otevřeně jednati = offen handeln, není germanismus, nýbrž výraz přenesený, jazykům latinskému, českému i německému společný. Doklady přeneseného užívání jsou tyto: Kdo se k němu upřímně a otevřeně má. Brat. Zhruba a otevřeně mluviti. Vel. Otevřený = upřímný, apertus. Vel. S kým se obíráš a přátelství máš, tomu buď otevřený bez podvodu a lsti. Kom. — *Otevřenosť srdce* = Offenherzigkeit. Vel. — Ve smyslu nepřátelském: Otevřený nepřítel svobody. Vel., Skála. — Výrazy téhož smyslu jsou: *upřímný*, *přímý*, *nepokrytý*, *zjevný*, *zřejmý*. — *Otevřená hlava*, viz *offen.*

Otokar, Ottokar, dle listin správně: *Otakar.*

Otřesené zdraví = erschütterte Gesundheit, jest obrat německému napodobený, správně: *porušené*, *zkažené*, *chatrné* zdraví.

Ověřiti *volbu*, lépe: *schváliti.*

-ouc, přípona tato chybna jest v rodě mužském, v. T. 23.

-ovi, o příponě této viz T. 4.

Pád. Zhusta užívá se nyní obratu *v pádu* = im Falle, jako: „V pádu, že stavěti se bude železnice" atd., nebo „V pádu onemocnění nepřijdu" = im Falle einer Erkrankung werde ich nicht kommen atd. Ale to jest chyba, má se tu klásti prostá *věta výminečná*, tedy: Jestliže bude se stavěti železnice, krajina naše se zvelebí, nebo: Onemocním-li, nepřijdu. „V pádu potřeby" správně: Jestliže toho bude potřeba. Viz také *abstrakta.* — Ve smyslu něm. *Vorfall*, *Fall* sluší klásti *případ*, *případnosť*, na př.: „V tom pádě tam nechoď",

správně: V té *případnosti* tam nechoď. — „V pádě opačném budu se hněvati na Vás“, správně: *Jinak, sice* budu se hněvati na Vás.

„Na každý pád“ nebo dokonce *každopádně* jest naprosto chybno, správně: *každým způsobem, na všechen způsob, buď jak buď, všemi obyčeji.* Za obrat „na žádný pád“ užívej: *nikterak, žádným způsobem, žádnou měrou, žádným během* (Vel.), *žádným činem* (Štít.), *žádným obyčejem* (Háj.).

Padati, *padnouti na váhu*, na př.: „Hlas jejich těžce na váhu nepadá“, jest nečeské, správně: Hlas jejich není *důležit*, hlas jejich *mnoho* neb *nic neváží.* Vel., Brat.

Padati do očí, lépe: *bíti* v oči, do očí, na př.: To v oči bije, do očí bije, jest patrno, zřejmo. Ml. ob.

Kabát a p. mu dobře *padne, padá.* Tak se říká mezi lidem vůbec, aniž to jest germ.; není tedy třeba toho rčení zavrhovati. Ve spisovné řeči vyjadřuje se něm. *kleiden, stehen, passen* slovesem *slušeti*, na př.: Nové šaty mu dobře sluší.

Padnouti chybně klade se ve větách, jako: „Slovo padlo, nechal slovo padnouti, volba naň padla“ atd. Správně: *Promluvilo se, promluvil, slovo pronesl, slovo prohodil, byl zvolen* atd.

„Někomu za obtíž padnouti“, lépe: *někomu těžkým býti*, na př.: V čem jsem byl tobě těžek? Vel. I sám sobě i jiným těžek jest. Záv. — Také: *Obtížným býti.* Vel.

Páchnouti *po čem*, viz *po.*

Pak zhusta méně správně klade se ve větách výminečných a časových, v nichž by užívati bylo souvztažných příslovek: *tehdy, tehdá*, na př.: „Ostatní sbory budou se mobilisovati teprve *pak*, až Srbsko počne válku“, správně: *teprve tehdy.* „Srbský jednatel v Cařihradě obdržel rozkaz, aby své místo opustil jen pak, kdyby jej k tomu vyzvala porta“, správně: *jen tehdá*, na př.: Senator tehdáž se přimlouvej, když naň podáno bude. Vel. A když se v tu věc všickni smluvili, tehdá Gallikán táhl do té vlasti. Pass.

Páka, v. T. 7.

Pak-li chybně klade se místo pouhého *li*, na př.: Zahyne, pak-liže ve hříších setrvá m. setrvá-*li*, neb důraznějšího: Zahyne, *jestliže* setrvá.

Dobře však užívá se spojky *pak-li* (= wenn aber, lat. sin), ve větě, která smyslem staví se proti větě předchozí; velmi často bývá to u vět *výminečných*, jako: Poslechne-li syn rady otce svého, dobře pochodí; pak-li ne(poslechne), zle mu se povede, na př.: Mluvil-li jsem zle, svědectví vydej o zlém; pak-li dobře, proč mě tepeš? Brat. A tak mi se zdá, že jsem se již dostatečně z toho vyvedl. Pak-li ne, račte ukázati, napravím. Žer. Jir. Anth. II_2. 354. Protož na to nestoní ani se na lékaře těch ran a nemocí ptají; pak-li kdy lékaře poptají... Chelč. P. 174 a.

Také v otázkách bývá chybno *pak-li* místo *-li pak*, na př.: „Pak-li půjdete či nepůjdete“? správně: Půjdete-li pak či nepůjdete?

Palčivá otázka, jest rčení moderní; než metafora v něm obsažená není proti duchu jazyka, jak viděti ze známého pořekadla: Co tě nepálí, nehas.

Paměť. *Na zpaměť se učiti, odříkávati*, viz *na zpaměť*.

Paničin, babičin, správně: *paniččin* od panička, *babiččin* od babička, jako matčin od matka, tetčin od tetka.

Pannenský, chybně m. *panenský* od panna; aby se odstranila skupenina nelibá *pannský*, vsuto *e*, jako v *anenský* od Anna.

Panovati. Slovesa toho nyní příliš často užívá se působením něm. *herrschen* tam, kde staří prostě kladli *býti*, jako: „Panují neštovice v městě, panuje tam veliká zima, láska mezi bratry panuje“ atd. m.: *Jsou* v městě neštovice, *jest* tam veliká zima, láska mezi bratry *jest*, na př.: Byl hlad v Čechách. Dal. — Ale bývá druhdy i *panovati* u dobrých spisovatelův: A to pochlebenstvie najviece panuje u lidí velikých. Chelč. P. 26 b. Vypravoval také týž člověk, že taková neslýchaná žalosť a pláč tam panuje. Lobk. Jir. Anth. II_2 81. — V příkladech těchto a podobných sloveso *panovati* vyložiti lze personifikací a užívání jeho třeba připustiti.

Panovati *nad čím* má se za chybné, jest však vedle vazby dativné, *panovati komu*, též správno, na př.: Panovati nad kým. Vel. Panovati nad národy. Flav. Ať mysl vaše nebude přemožena těch věcí, až by ne ona nad nimi panovala, ale ony nad ní. Štít. Vr. 223.

Pantofel. „Pod pantoflem býti“, jest germanismus. Staří říkávali: *V sukni choditi.*

Participia, viz *příčestí*.

Pás, v. T. 3.

Paša, gen. *paše*, ne pašy, v. T. 8.

Patřičný, viz *patřiti*.

Patřiti chybně užívá se k naznačení vlastnictví, na př.: „Tento dům patří bratrovi“, správně: *jest bratrův, náleží bratrovi*. — Ale jakožto souznačné slovo ke *slušeti, hoditi se* jest ve mluvě obecné i spisovné ode dávna v užitku, na př.: Jak sluší a patří. Přísl. Patří na čakan. Jungm. Pročež annalista, co kam patří, pořádati má. Kom. K líbeznosti patří za druhé krátkosť. Týž. — Rovněž tak správna jsou přídavná: *patřící, nepatřící*, vedle obyčejných: *vhodný, příslušný, náležitý*. Zbytečno jest tedy nové slovo *patřičný*.

Pec, v. T. 8.

Peč, správně: *pec*, viz T. 21.

Pečetěn, v. T. 22.

Perle, správně: *perla*, v. T. 7.

Péro, v. T. 9.

Pěsť. „Na svou pěsť něco předsevzíti“, povstalo dle německého obratu „auf eigene Faust“. Po česku se říká *o své újmě, o své vině*, na př.: O své újmě spisy vydávati. Kom. Falešní pastýři o své újmě běží, nejsouce od boha posláni. Budovec. Zrušila jsem lásku ne o své vině, že jsou nás podvedli falešní lidé. Erb. P. v Hatt. Br. 282. — Mezi lidem obyčejno jest *na svůj vrub něco činiti*, na př.: Každý bere na svůj vrub. Přísl. Konečně také *sám od sebe něco učiniti*. Vel.

Píď, v. T. 8.

Piju, *pijou*, v. T. 20.

Písmena, *písmenka*, v. T. 7; *písmě*, v. T. 10.

Plamen, v. T. 3.

Plakati *pro koho*, *proč*, je správno; avšak nyní zapomíná se na přesnější vazby, a to: *plakati koho*, *čeho*, na př.: Plakati svého neštěstí. Svěd. Kteréhož půl města plakalo. Břez. Lid Tetky za dlouhý čas plakal. Háj. — Dále jest správná vazba: *plakati o koho, oč*, na př.: Neplač o něj, dítě mé. Suš. O co, milá, pláčeš? Suš.

Plášť obrátiti po větru jest překlad něm. přísloví „Den Mantel nach dem Winde drehen“. Po česku je vyjádříme těmito příslovími: Šetří (pozoruje), odkud vítr věje. Mudr. 249. Kam vítr, tam plášť. Přísl. Týž smysl vyjadřuje obrat: *Srsť měniti*, dle: Liška srsť mění, ale obyčejně nezmění. Mudr. 223.

Plat. „Má na platu tři sta“, správně: *Má tři sta platu*, v. *na*.

Platiti, ve smyslu *platnosť, moc, místo míti*, je správno. Dobře říká se: To pravidlo platí také ve výroku. Zásady mravné mají platiti ve všech třídách člověčenstva. — Avšak platiti tolik co *pokládánu býti*, jest germanismus, jehož v řeči lidu není, na př.: „N. platí za bohatého“, správně: *pokládá se, má se, drží se* za bohatého. „Europa platí za nejvzdělanější díl světa“, správně: *pokládá se* atd.

„Co platí“? správně: *Co platno*, *co na plat?* „Nic Vám přetvářka neplatí“, správně: Nic Vám přetvářka *není platna, nic Vám nepomáhá*.

Konečně *platiti* nedobře se klade, znamená-li prosté „týkati se, náležeti, svědčiti“; na př.: „Návštěva moje *platí* Vám“, správně: *týká se Vás*, *náleží*, *svědčí Vám.*

Plémě, v. T. 10.

Plíce, v. T. 8. „Od plic mluviti“ užívá se chybně ve smyslu německé frase „von der Leber weg sprechen“, tolik co *upřímně*, *nepokrytě;* neboť dle Jungm. Slov. frase ta znamená naopak mluviti *neupřímně*, na př.: To je z plic, ze srdce nic. Přísl. Tak to jen z plic = povrchu, ne opravdu.

Plniti povinnosť, v. *povinnosť*.

Plnoletosti dosáhnouti, jest germanismus, správně: *k letům přijíti*, *zletilosti dojíti, let spravedlivých dojíti*, na př.: Aby oni (sirotci), když k letům přijdou, kde spravedlnosti hledati věděli. Jir. Anth. II_2. 171.

Plnoletý, správně: *zletilý*, na př.: Zletilí slovou mládenci. Kom. Ten má právní léta = jest zletilý. Ml. ob. — Protiva: *nezletilý*, v. též *minoletý*.

Plný čím doloženo v Bartošově Instrum. str. 48. ve smyslu *naplněn*, na př.: Košík stříbrný, šafránem plný. Pass. 688. Jedna truhla plná šatami. Pov. Sl. 16. Krajina, městečky, vsemi a lidem osedlým i všemi potřebami plná. Slavata. Děj kr. uh. I. 43. 1857. — Dle Hatt. Mluv. Slov. str. 32. jest ve slovenštině instrum. vedle genitivu obyčejný. — Ve smyslu však „hojně obsahující“ pravidelně *plný* se víže *s genitivem.*

O slově *naplněn* zase v témže spise Bartošově na str. 41. dokázáno, že jeho staří užívali vedle instrumentalu také *s genitivem.* K tamním příkladům připojeny buďtež ještě tyto: Tak že bude těch předrahých krópějek srdce jeho naplněno. Štít. Vr. 160. A naplněni jsme mnohé bídy. Štít. Vr. 215. I jest chudý a nedostatkuov všech

naplněný. Chelč. P. 146 a. A toho báti se jest, aby někteří se nenaplnili jedu pokrytství. Chelč. 183 b. — Z pravidla tedy doplňuje se *plný genitivem*, *naplněn instrumentalem.*

Ploul, v. T. 22.

Plusquamperfektum (čas předminulý) v jazyce českém vešlo v užívání překlady z jazyka latinského, proto potkáváme se s ním tak často v nich, zejména pak ve překladech písma svatého. Ve mluvě obecné tvaru toho není, lidu postačí minulý čas sloves obyčejně dokonavých anebo také vícedobých (opakovacích); v trpném pak rodě, složeném z pomocného slovesa býti a příčestí trpného: *byl jsem byl napsán*, jest naprosto nemožný. Jakkoliv i Bratří užívali jinak hojně plusquamperfekta činného, jmenovitě ve větách vztažných, tož přece bývá u nich ve větách časových i jiných také minulý čas slovesa ukončeného, na př.: A když to *učinili*, zahrnuli množství veliké ryb. Brat. Luk. 5. 6. A když *zrostla* bylina a užitek *přinesla*, tedy ukázal se i koukol. Brat. Mat. 13. 26. — Minulý čas sloves vícedobých nahrazuje lat. plusquamperfektum, na př.: I poznali ho, že on jest ten, kterýž na almužně *sedával* u dveří chrámových. Brat. Sk. ap. 3. 10. Zvolav tedy zástup počal prositi, aby učinil, jakož jim vždycky *činíval*. Brat. Mar. 15. 8.

Zavrhovati plusquamperfekta venkoncem nebylo by přece radno, neboť užívá-li se jeho ve slohu vážném mírně, bývá slohu k ozdobě a napomáhá také srozumitelnosti, jako na př. ve větě této: Tedy přišel opět do Kaně galilejské, kdežto *byl* z vody víno *učinil*. Brat. Jan 4. 46. Arci, věta ta byla by také zřetelnou, kdyby vložila se v ni příslovka *dříve* a pod.

Plzenský, správně: plzeňský, viz *-ský.*

Pnu, *pnouti*, *pnut*, *pnul*, správně: *pjati* (*píti*), *pjal*, *pjat*, v. T. 19 a 22.

Po. Předložka tato se slovesy složená často znamená tolik co *poněkud*, *trochu.* Patrno jest to obzvláště u sloves, spojených ještě s předložkou jinou, na př.: *poodejíti*, *pooddechnouti si*, *poohlednouti se*, *popojíti*, *poposednouti si* atd. Avšak i u těch sloves, která mají jen předložku *po*, jako: *počkati*, *pobyti*, *pohrati*, *popracovati*, *poseděti*, *postáti*, *pojísti*, *popiti* atd. týž pozorovati jest význam. Dosti zhusta přidává se k nim pleonasticky příslovka *trochu*, *poněkud*, *něco* atd., na př.: Tu se něco v obyčejích pokrotíc, mní že... Chelč. P. 33 a. Pohrajme trochu v karty. Něco málo poodešel. Ml. ob. atd. — Nejinak i u adjektiv složených předl. *po* mívá smysl zmírňující, na př.: pobělavý, počernalý atd. Avšak nyní u mnohých sloves vědomí o tomto významě předložky *po* mizí; tak na př. slovesa *použiti* užívá se vůbec = užiti (benützen), *poukázati* = ukázati (hinweisen), *povznésti* = vznésti (erheben) a j. Nemělo by se tedy složených sloves užívati tam, kde ponětí „poněkud, trochu“ vyjádřeno býti nemá. Chybně říká se: „Bratr cestuje do Ameriky, použil lodi bremské společnosti“ m. *užil.* „Otec používá tří korců pole“ m. *užívá.*

Frase: *Co jest mi po tobě*, tak dobrá jest, jako frase: *Co jest mi do tebe*, srovn.: Co jest nám po tobě. Brat. Co je mně po tobě, že ty chodíš ke mně. Suš. 214 a. V téže písni pěje se dále: Co je

mně do tebe, do tvej pěknej krásy. Suš. 214 a. Co je po studýnce, dyž v ní vody není, jako po panence atd. Suš. 214 a. Jiné příklady viz v Jungm. Slov. u předl. *po*.

Slovesa: *páchnouti, smrděti, voněti* a p. váží se nesprávně s předl. *po* a *lokalem;* dobře říká se *páchnouti* atd. *čím* = nach etwas riechen etc., na př.: Víno sudem páchne. Jungm. Marnostem oddaný světem zapáchá. Kom. Kozlem smrdí. Přísl. Ňádra jí voní balšánem. Erb. P. — O vazbě sloves složených s předložkou *po* viz *genitiv*, 5, c. — *O zanedbávání předložky po* viz *vždy*.

Počesť. „Na počesť starostovi", lépe: *na česť, ke cti starostovi*, na př.: Vypijme tu číši na česť Michalu svatému. Dal. Jir. Anth. I_2. 70. — Než zavrhovati slova počesť jakožto nečeského nelze; čítá se v legendách: Počesť svým modlám vzdáti. Leg. Počesť bohu. Štít. Vr. 16. Vyšším počesť, rovnému milosť. Štít. — Dále slova „počestný, počestnosť" tvořena jsou na základě slova *počesť*.

Počet. Větu „Počet spolků vzrůstá" řekneme prostě česky: *Spolků přibývá.*

Počet klásti, složiti, viz *klásti.*

Počítati. „Můžeme na jeho schválení, podporu *počítati*" jest germanismus, správně: *bezpečiti se, spoléhati na podporu; nadíti se podpory*, na př.: Bezpečiti se na přítele. Vel., Brat. Nadíti se rady od krále. Vel. Na nich spoléhali. Brat.

Frase „*Počítati* s danými poměry" = mit gegebenen Verhältnissen rechnen, jest chybna, správně: *přihlížeti ke skutečným okolnostem, šetřiti skutečných okolností.* „Počítal jsem na Vás s jistotou", správně: *Měl jsem Vás jistého, pokládal jsem Vás za jistého* a p.

Počítavý duch jest překlad z němčiny = ein berechnender Geist; lépe dle starých spisovatelů: *rozumný duch* (Vel.), *rozvážný duch* atd.

Má-li znamenati slovo *duch* osobu, tu položiti jest prosté adjektivum nebo slovo *člověk, muž*, na př.: Prozřetelný, rozumný a opatrný ohlédá se, aby se neukvapil. Kom. — Opatrný, obezřelý, rozvážný, důmyslný muž, člověk ohlédá se, aby...

Počíti *něčím* i *s něčím*, viz předložku *s*.

Počíti bývá u správných spisovatelů jen ve významě činném, na př.: Ve dvou měsících jsem turecky mluviti počal. Vrat. Anděl poče (počal) mluviti tato slova. Kanc. Brat. — Ve smyslu však trpném sluší klásti *počíti se*, na př.: Tvé peklo se zde počne. Rada Zv. Počíná se druhý díl. Jel. Kde se řeky neb studnice počínají. Štít. Vr. 106. A to pohoršenie se počalo v domácích a z lehka se i v domácích skoná. Chelč. P. 53 b. V Štítném všudež čteme: počíná se kapitola atd. Viz *končiti.*

Počla, *začla*, v. T. 22.

Počnouti, správně: *počati, počíti; počnul, počnut*, správně: *počal, počat; počnutí*, správně: *početí;* v. T. 19 a 22.

Počta, správně: *pošta.*

Pod. „Pod jedním se oznamuje", správně: *Zároveň, spolu* se oznamuje.

Pod adressou (nadpisem) = unter der Adresse, zdá se býti původu cizího. Místo: „Poslán list pod adressou“ lze říci: Poslán *list nadepsaný*, *list s nadpisem* (s adressou).

Obraty *pod přísahou*, *pod výminkou* atd. lze doložiti ze spisů staré a střední doby; avšak vyznati sluší, že předložka *s s instr.* v té příčině jest obyčejnější. Příklady obou vazeb: Kteřížto když pravili pod přísahou, že atd. Ben. Bib. Aby pod svú přísahú pověděli. Boček. Ferdinand pod jistými výminkami korunován jest. Partl. — Když pak oni s přísahou pravili, že nevědí. Brat. S přísahou odepříti. Vel. S tou výminkou, kterouž mezi to vložil. Brat. Se kterými výminkami. Vel. — Jiné příklady viz v Jungm. Slov. u předl. *s*.

Podceniti, podceňovati, správněji říkejme: *málo*, *méně ceniti*, *málo si vážiti*, *za málo si vážiti*, *nedoceňovati;* viz *nadceňovati*.

Podčepí. *Na podčepí býti* = in der Neige sein, jest dobrá frase, a to jak ve smyslu vlastním, tak i ve smyslu přeneseném; k tomuto srovnej: Rozumějí se lidé starší, ježto jsú již jako na podčepí a jsú již mrtvi světu. Chelč. P. 120 b.

Podejíti *co* (od podejdu), na př. *práci* = eine Arbeit unternehmen, jest chybno; neboť *podejíti*, *podcházeti* má vedlejší význam tajnosti, chytrosti, odporu, moci atd. = sich unter etwas hinschleichen, sich einschleichen, jemanden überrumpeln, na př.: Polané v zemi vejdou, Čechové je bojem podejdou. Dal. Různice a nesvornosti aby nepodcházely (se nevluzovaly). Kom. Neštěstí nás podešlo. Martim. — Avšak dobré jest *práci podjíti* (zřetelněji: *podjati* od podejmu), což znamená *práci na se vzíti*, *podniknouti* = eine Arbeit übernehmen, auf sich nehmen, na př.: Buď vám česť, za svůj jazyk úsilí podjíti. Dal. Náš tvůrce milý, ráčil jsi za nás smrť podjíti, t. j. trpěti.

Také se může říci zvratně *podjíti (podjati) se práce*, tolik co práci podstoupiti, podniknouti, na př.: Všeho se podjali, jakoby na pořádném sněmu jednali. Akta m. Ferd. Polního hejtmanství se podjal a podstoupil. Akta m. Ferd.

Poděkovati *(se)*, *děkovati z čeho* i *zač*. Obě vazby jsou správny; ona byla u starších spisovatelův obyčejnější, tato zase čte se u novějších častěji, na př.: Knížeti z dobré rady poděkoval. Háj. Někomu z přátelství poděkovati. Plác. Budeš míti z čeho bohu děkovati. Kom. Bohu poděkuj za udělenou pomoc. Sych. Za to bohu dosti vyděkovati nemůže. Kom. — „Poděkovati se ze služby, z úřadu“, znamená spíše = für einen Dienst, für ein Amt Dank sagen, než einem Dienste, Amte entsagen. Tuto frasi máme vyjádřiti: *úřad složiti*, *úřadu se zříci*, *úřad vzdáti*, *službu vypověděti* a p.

Podezření. „Míti někoho v podezření“ špatné prý m.: *Hádati na koho*. Ale i ona frase jest dobrá, srovnej: V podezření někoho míti, bráti, vzíti. Vel.

Podezřívati jest právě tak chybno, jako kdybychom říkali *utřívati*, *upřívati* atd. místo: *utírati*, *upírati* atd. Pročež užívejme místo chybného tvaru *podezřívati* správné formy *podezírati*, tak jako i jiné

složeniny slovesa *žříti* (pozříti, nazříti atd.) správně proměňujeme ve formy *pozírati*, *nazírati* atd., a nikoli pozřívati, nazřívati atd. — Za *podezřívání* užívej *podezírání*. Komenský mívá také za *podezírati* = verdächtigen sloveso *podhlídati*, a jména *podhled*, *podhlídavý*.

Podhoditi komu co, není frase špatná; znamenáť někomu co tajně, potají hoditi, strčiti. Bib. Neboť předložka *pod* složeným s ní slovesům dodává význam tajnosti; srovnej: podskočiti koho, podstrčiti komu co atd.

Podhotovený, správně: *podepsaný*, *níže psaný*; *podhotovený* jest slovný překlad německého slova unterfertigt.

Podíl *bráti na čem* = Theil nehmen an etwas, jest germanismus; česky říkáme: *účastnu býti čeho*, *účastenství míti čeho*, *v čem*, *při čem*, na př.: Věčné radosti, věčného spasení účasten. Vel. Víru mají v účastenství ducha. Štelc. – Ale též správno: *díl míti v čem*, na př.: Ač zevnitř zpuosoby duchovní mají někteří, však v těchto slovích páně nemají dílu takoví. Chelč. P. 77 a.

Podíl bráti jest dobré jen ve smyslu „část dědictví bráti".

Podiv se, správně: *podívej se*, v. T. 21. — *Podiviti*, *podivovati se*, viz *obdivovati se*.

Podivukrásný, špatně tvořené slovo m.: *ku podivu krásný;* neboť krásný nemůže se určovati pouhým dativem. Správno však jest adj. *podivuhodný*, protože přídavné jméno *hodný* doplňuje se genitivem bez předložky.

Podle. „Ta kniha není *podle toho*, aby mohla býti schválena" = das Buch ist nicht darnach, dass . . . správně: Ta kniha není *taková,* aby..., není *toho způsobu*, *obsahu*, aby... „Ten není podle toho, aby se bál" m. Ten není *takový*, není *ten*, *toho druhu*, aby se bál.

Podle něj, správně: *podle něho*, v. T. 14.

Podle hlasu, řečí, peří *poznati*, viz *poznati*.

Podlehnouti komu opravuje se obratem „od někoho podmaněnu, podrobenu, přemoženu býti" atd. Avšak obrat onen není jen v němčině, nýbrž i v řečech klassických a nepříčí se duchu jazyka českého tam, kde mysliti lze na boj buď tělesný nebo mravní, na př.: Podlehnouti pokušením. Scip. — Ale ve větě: „Ta věc podlehá právu, zákonu, mýtu, soudu atd.", správně řekneme: Ta věc *podrobena jest* právu, zákonu, mýtu atd., na př.: Právu svému podrobiti. Vel.

Podmiňovati jest slovo, jehož nezná čeština správná ve smyslu něm. *bedingen*, na př.: „Ctnosť a moudrosť se *podmiňují*" = Tugend und Weisheit bedingen sich gegenseitig, místo: Ctnosť a moudrosť jedna z druhé *pochází* nebo *jedna na druhé se zakládá*, na př.: Zakládá se přátelství na ctnostech. Jel. Prostupuje všemohoucnosť jeho všecko, nýbrž všemu za základ stojí. Kom. — Podobně: *Úhelní základ* všeho náboženství. Kom. = die Grundbedingung.

Jinak za sloveso *podmiňovati* užívalo se *vymiňovati*, jak ukazuje Jungm. Slov.; za podstatné *podmínka* slovo *výminka;* lépe tedy užívati za přídavná jména: *podmiňovací*, *podmínečný*, *podmín-*

kový, adjektiv: *vymiňovací*, *výminečný*, *výminkový*. Bedingungssatz = věta *vymínková*, *vymínečná*, *vymiňovací*.

Podmoklí; tato forma místního jména, často v Čechách se naskytujícího, jest chybna na místě správného: *Podmokly*, gen. Podmokel, dat. Podmoklům atd.

Podniknouti má v opětovacím tvaru podnikati, a nikoli podníkati; tak i *vyniknouti* — *vynikati*, *zaniknouti* — *zanikati* atd.

Podobati se, *podobnu býti*. Zhusta čítáme věty: „To jest mu podobno, to mu se podobá" = das ist ihm ähnlich. Toť nečeské místo: *To lze do něho očekávati* (*nadíti se*), *jest po jeho povaze*, *shoduje se s jeho povahou*. Místo vět: „Všecko to vraždění jest Indianům podobné" pišme: Vše to vraždění jest po indiansku, děje se po indiansku, lze nadíti se do Indianův.

Podobný, **-á**, **-é** váže se nyní vůbec jen *s dativem*: *podobný komu*, *čemu*. Avšak ve starší mluvě jest dobrá vazba: *podobný ke komu*, *k čemu*, ve mluvě obecné: *podobný na koho*, *nač*, na př.: Je k sestřenici podoben. Vel. Nemůže vejce k vejci podobnější býti. Vel. Jablíčko pěkné, bílé, červené, na mé líčko podobné. Suš. P. 437.

Podržeti si *něco při sobě*, *pro sebe* = etwas bei sich, für sich behalten, správně: *zatajiti co*, *nevyzrazovati čeho*, *nikomu nepovídati*.

Podskočiti *koho hanebně* = schändlich jemanden überlisten, prellen, je dobrá frase, na př.: Kdybychom my na ony udeřili, tedy by nás tito zase podskočili. Cyr.

Podstata vyučování = das Wesen des Unterrichts, není chybno, srovnej: Podstata učení. Brat. To jest hlavní věc a podstata pře. Vel.

Podstatná jména. Co do chyb tvaroslovných viz T. od str. 3. do 12. Ve slovníku tvary chybné hledány buďtež dle abecedního pořádku i dle koncovek.

Poď, *přiď*, správněji: *pojď*, *přijď*. V obecné mluvě, ač ne vůbec, a zhusta též u Bratří vedle tvarů *přijdiž* (Zjev. sv. Jana XXII 17, 20) nalézáme tvary *poď* a *přiď*; avšak tvarům etymologickým sluší dáti přednosť. Žádá toho konečně i potřeba, aby stejné tvary psaly se stejně, tedy *pojď* jako *popojdi*, *zajdi*, *najdi* atd. Při tom není třeba vyslovováním zvuku *j* ve tvarech *pojď* a *přijď* příliš se namáhati.

Pohlaví. V mluvnici lépe užívati, jak je zavedeno již vůbec, slova *rod*.

Pohledanosť. „Máme za ním malou *pohledanosť*", správně: Máme za ním malý *dluh*, je-li na penězích, nebo *pohledávku* ve smyslu obecnějším.

Pohnůtka, správně: *pohnutka*; pro *ů* není důvodu.

Pohrdati, *opovrhovati*, jakož i *zmítati*, *mrštiti*, *pohybovati* a jiná slovesa, která pojí se s instrumentalem, mají míti v trpném významě vazbu neosobní; a tato jest v skutku u dobrých spisovatelů pravidlem, čehož příklady dokazovati není třeba. Avšak i vazba osobní druhdy se naskytuje, na př.: Pohrdnut není. Kom. Chtěje dědičně dosáhnouti požehnání, pohrdnut jest. Brat. Ode všech pohrdaný. Lomn. V lodičce, žalostně od vln zmítané; vedle: Zmítáno bylo námi. Kom. — Též se sbíhá u sloves s gen., viz Zikm. Skl. 593. Vazba osobní zakládá se na tom, že vedle instrumentalu a genitivu

pojí se tato slovesa také s akkusativem, z nichž některá, jako *povrhovati*, z pravidla.

Pochen worauf, po česku správně: *zakládati* (*si*) *na čem*, na př.: Nezakládej sobě mnoho na pevnosti. Dal. Na bohatství zakládali. Rosa. — Také v obecné mluvě užívá se této frase často.

Pochod. V přeneseném smyslu často správněji užijeme slov jiných, na př.: „Rozklad a kvašení jsou jednostejné *pochody*“, správněji: *postupy*, *zjevy*. „*Pochod* výkladu“, správněji: *postup* výkladu.

Pochutnávati *sobě na čem* = sich an etwas laben, Geschmack finden, správně: *pochutnávati sobě čím*, *po čem*, *v čem*, na př.: Tím vlačkovitým vínem špatně si pochutnáte. Sych. A on sobě v něm pochutnával. Záv. Pochutnati sobě po čem neb čím. Scip.

Pochybovati *o čem*, *nad čím* i *na čem*, jsou frase dobré, na př.: O čemž pochybujete, o tom vás zpraví (duch). Brat. Sám o sobě pochybiv. Brat. Již dále nad přípovědmi jich pochybovati mohli. Skála II. str. 88. Na tom nepochybuje. Štít. Nauč. kř. 172. Aby na Kristovi nepochybovali. Hus. Post. 15.

Pojednávati *co* = etwas abhandeln, eine Abhandlung über etwas schreiben, na př.: „pojednávati užitek stromoví“, jest čirý germanismus. Sloveso to s akkusativem znamená: *mířiti*, *jednotiti*; pak *vyříditi*, *spraviti co*. — V hořením však smyslu užívati lze frase: *pojednávati*, *jednati o čem* dle obdoby sloves: mluviti, rokovati, psáti, smlouvati se o čem a p. Potom obstojí i slovo *pojednání* = Abhandlung.

Z toho však nejde, aby pro obrat tento nový zapomínalo se na slovesa svrchu naznačená, nýbrž dlužno užívati jich vedle něho, jak které hodí se ke smyslu. Pišme tedy vedle „pojednávati o užitku stromů“, též *mluviti*, *rokovati*, *vykládati* o užitku stromův a j.; vedle slova „pojednání“ užívejme též slov: *rozprava*, *výklad* a j.

Pojem jest jako *dojem*, *příjem* atd. dobře tvořeno, a není proč vzpírati se proti slovu tomu. Ale jen to doložiti jest, že je slýcháme často ve frasích, v nichž není ho třeba, jako: „Nemá o té věci ani pojmu“ m.: *Nemůže si ani pomysliti*, *jaká to věc*; *nemá pomyšlení*, *zdání o té věci* atd.

Pojišťující *spolek*, správně: *pojišťovací spolek*; viz *-icí*.

Pojmouti, *pojmul*, *pojmut*, *pojmutí*, správně: *pojati* (*pojíti*), *pojal*, *pojat*, *pojetí (ponětí)*, viz T. 19 a 22.

Pokoj uzavříti, viz *uzavříti*.

Pokrok = Fortschritt, jest sice moderní, ale dobré slovo. Nad to bývá nám jeho druhdy nezbytně třeba tam, kde slovo *prospěch* bylo by nejasno. Kdybychom na př.: „Fortschritte der Industrie“ přeložili slovy: *prospěchy průmyslu*, nebyl by překlad ten jasný, rovněž tak bylo by s výrazem „die Fortschrittspartei“ = *strana prospěchu*. Zde i onde třeba říci: *Pokroky* průmyslu, strana *pokroková*. Místo frase „pokroky dělati v čem“ lepší jest: *prospěchy činiti*, *prospívati v čem*, na př.: Ježíš prospíval moudrostí a věkem. Brat. Chceš-li šťastně prospívati, cokolis teď jen pochopil, jinému vypravuj. Kom.

Pokusiti má genitiv dělivý při sobě, na př.: Kdo chce požiti dobré vůle, musí pokusiti nezvůle. Přísl. Chci pokusiti některých lidí. Mudr. Viz *genitiv*, 5.

Pokusiti se oč = sich um etwas ansetzen, etwas wagen, versuchen, je dobrá frase, na př.: Seč nemůžeš býti, o to se nepokoušej. Přísl. Pokusiti se o něco. Vel. — Žádný o ně se pokusiti nesmí. Háj.

Pokuta *od* pěti zlatých, viz *od*.

Pokvětu, viz *květu*.

Poledne, v. T. 10.

Položiti *ruku k dílu*, nesprávně m.: *přičiniti, přiložiti* ruku k dílu, na př.: Ruce k práci přičinili. Kram. Když ruky nepřičiníš, samo se nedělá. Přísl.

Položiti otázku, viz *otázka*.

Poměr = Verhältniss, *poměrný*, *-ně* = verhältnissmässig, utvořila potřeba vědecká; zejména v mathematice bez těchto slov nelze se obejíti. Avšak i tu příklad: „Jedna jest ke čtyřem v témže poměru, jako dvě k osmi“ lze kratčeji vyjádřiti: *Jedna má se ke čtyřem, jako dvě k osmi*, na př.: Tak se jeden k druhému má, jako stín k tělu. Smrž.

Než slova *poměr* (ve množn. čísle *poměry*) užívá se i v ostatních významech slova něm. *Verhältniss, -nisse*, a naproti tomuto užívání slušno ukázati, jak v těch příčinách vyjadřovali se staří, a jak dosud vyjadřuje se dobrá mluva obecná. Tak slýcháme často „Žije v milostném s ní poměru“. U Veleslavína však čteme: *Důvěrně s ní obcuje*. Také lze říci: *Je (žije) s ní v milostném svazku* (dle: „Aby ten milostný jejich svazek roztrhl“. Brat.).

Druhdy slovo „poměr“ nahrazovati lze slovy: *shoda, srovnalosť, srovnání*, a obrat „stojí v poměru“ obraty: *srovnává se*, *jest ve srovnalosti*, *shoduje se*, na př.: „Služné učitelů nestojí v žádném poměru k cenám potravním“, správně: Služné učitelů *nesrovnává se*, *není ve shodě, neshoduje se* s cenami potravními. „Počet středních škol není v náležitém poměru k počtu obyvatelstva“, správně: Počet škol *nesrovnává se* s počtem obyvatelstva, *není takový*, jakého žádá počet obyvatelstva, na př.: Úroda se s nákladem srovná. Jel.

Za číslo množné *„poměry = Zeitverhältnisse“* říkati lze krátce slovo *časy*, na př. věta: „Nynější poměry časové přinášejí s sebou“, zní dosud u lidu: *Čas* nebo-li *časy* přinášejí s sebou. Tak i Vel. a Žer. v J. Anth. II_1. str. 352: Týmž způsobem já nynějšímu *času* zlému i nesnadnostem jeho ustupuji. A Skála v Jir. Anth. II_2. str. 265: A ač tomu tak jest, že král Jindřich, jakž tehdáž byli *časové*, vás se obával. Kterýžto žalm lid boží ke svým *časům* a *příčinám* obrátil (auf seine Zeitverhältnisse angewendet). Brat.

Totéž vyjadřuje slovo *okolnosť;* tedy m. „Co bys učinil v takových poměrech“, lépe: *okolnostech*.

Dále bývá v témže smyslu slovo *příčina*, na př.: Jak by se v takových příčinách chovati měli. Vel. Viz také příklad hoření z Bratří. — Kromě toho nalézáme slova: *způsob*, *míra*, na př.:

V šťastném a dobrém způsobu býti. Vel. Nebo jest v té míře (= za tehdejších okolností) jinak jíti nemohlo. Staré Výp.

Velmi obyčejné a na mnoze správné ve smyslu „poměr“ jest slovo *stav*, jež arci znamená předkem „Stand, Stellung“.

V podobných však větách, jako: „Naše poměry k cizím státům jsou velmi zapleteny“, nesnadno užiti některého z obratů svrchu uvedených, a tu, nechceme-li opisovati, lépe učiníme, když podržíme slovo „poměry“.

Pomeranč, *pomerančový*, správně dle původu italského: pomo d'arancio a dle starých památek *pomoranč*, na př.: V nichž jsou rozličná ovoce, pomoranči a víno. Lobk. v Jir. Anth. II_2. str. 77.

Pomoc. *Jíti, přijíti někomu na pomoc i ku pomoci*, jsou vazby dobré, jen že první (s *na*) častěji čítá se u lepších spisovatelů nežli druhá; viz *pomoc* v Jungm. Slov. — „Volati úřad na pomoc“, správněji: *Volati k úřadu o pomoc, na pomoc*, na př.: Nevolal k němu na pomoc. Chelč. P. 148 a.

Často zbytečně užívá se instrum. *pomocí*, něm. mit Hilfe, tam, kde postačí *pouhý instrumental* neb *instr. s předložkou s*, na př.: „Kolo otáčí se *pomocí* vody“, správněji: *vodou*. „Zlato zkouší se *pomocí* ohně“, správněji: *ohněm*. „Čteme rusky *pomocí* slovníka“, správněji: se *slovníkem*. Ovšem tu, kde pomocníky činnými jsou osoby, slovo *pomoc* má své dobré místo, na př.: *Pomocí (s pomocí) boží* a přispěním lékařovým již se pozdravuje. *Pomocí policie* nalezen dávno pohřešovaný chlapec. *Pomocí bratrovou* (také: *skrze bratra*) dosáhl vysokého úřadu.

Pomož, správně: *pomoz*, v. T. 21.

Pomstíti, správně: *pomstiti*, v. T. 19.

Pomstiti (se) na kom, v. *mstíti se*.

„Pomstu bráti na kom“ = Rache nehmen an jemandem, lépe: *Pomstiti se nad kým, pomstu učiniti nad kým*, zřídka *na kom*, na př.: Nad obojími skrze jednoho pomstěno bude. Brat. Kterak by se křivdy své nad králem pomstil. Vel. Aby se toho na Židech pomstil. Plác.

Pomysliti u sebe, správněji: *pomysliti sobě*.

Ponejvíce; lépe: *nejvíce, obyčejně, z pravidla, z větší části, z většího dílu* a p.

Poněvádž, správně: *poněvadž*, klade se chybně po předchozím *proto*, na př.: *Proto* jsem tebe nenavštívil, *poněvadž* jsem byl nemocen. Souvztažné slovce ke spojce *proto* jest *že;* věta budiž tedy opravena takto: „Proto jsem tebe nenavštívil, že...“ aneb: „Nenavštívil jsem tebe, protože (poněvadž) jsem byl nemocen“.

Popel, **-e**, správně: *popelu*, v. T. 3.

Porcelán dle německého, česky správně: *porculán*.

Porovnávati znamená tolik co „mířiti“, na př.: I jel do Říma, aby toho sváru porovnal. Háj. Porovnali se mezi sebou. Kom. — Chybně tedy slova toho užívá se ve smyslu něm. „vergleichen“ místo obvyklých slov: *přirovnávati koho* (co) *komu čemu, k čemu*, nebo *srovnávati koho* (co) *s kým* (s čím), *přiměřovati co k čemu*, na př.: Neroďte se

přirovnávati tomuto světu. Štít. Vr. 113. Toto hrabství může se knížectví přirovnati. Har. Abychom k pravdě žádné lži nepřirovnávali. Ojíř. Podobné věci s nepodobnými srovnává. Kom. Však přiměříce pravdu Kristovu k jich zlým žádostem, shledáme... Chelč. P. 24 a.

Místo „porovnání“ budiž kladeno: *přirovnání*, *srovnání*, *příměr*. *U porovnání ke, ku* = im Vergleiche zu, v. *proti*.

Pořádek. Obrat „V pořádku nalézti, shledati“ = in der Ordnung finden, vyjadřujeme správně: *Na svém místě nalézti*, *shledati*, na př.: Das finde ich in der Ordnung = *Shledávám to na svém místě* (*býti*). Frase: *Něco v pořádek dobrý uvésti* má se za chybnou; avšak je dobrá, srovnej doklad: V jistý pořádek něco uvésti. Vel. Ovšem lze říci také kratčeji: *Něco dobře spořádati* (sbírky). — *Pořádek slov*, viz *slovosled*.

Posílati, *zasílati*, *zásilka* atd. chybně m. správného: posýlati, zasýlati, zásylka a p. Slova ta mají psáti se hláskou *ý* (*y*); neboť kmen jejich jest ve starosl. jazyce sъl; stupňováním ъ povstává ы (y), v češtině *ý*, na př. zv (starosl. zъv) -zývati, mk (mъk) -mýkati a p.

V ruštině, v nížto různí se jak v písmě tak ve vyslovování hlásky *y* a *i*, píší se slova od tohoto kmene odvozená hláskou *y*.

Pro formu *posílati* zdá se svědčiti to, že tu mluva obecná nerozvádí *ý* v *ej;* avšak neslýcháme také *nazejvati*, a přece nikdo nepíše nazívati. Naproti tomu lid mluví rozsejvati, nalejvati, a nikdo z toho nevede důkaz, aby se psalo: rozsývati, nalývati.

Poskok, *na poskoku býti*, značí tolik co *pohotově býti*, a jest frase dobrá, na př.: Mluviti pak, aby slova i frase na poskoku byly, největší jest (stupeň těžkosti). Kom. Did. str. 150. a 153. vyd. r. 1871.

Poslanec. Slovo to míchá se často se slovem *vyslanec.* Sluší pak jeho užívati o tom, kdo sedá na sněmě, kdežto slovo *vyslanec* znamená *diplomatického zástupce.*

Poslední, poslednější klade se často chybně dle německého „die letzten, letzteren“ za náměstku *tento*, když slovy těmi ukazuje se jenom ke bližšímu ze dvou předmětů dříve jmenovaných, na př.: „V krajině té bydlili zemané a rolníci; avšak *poslednější* stali se časem dlužníky oněch“, správně: *tito* stali se atd.

Poslouchati *nač* = anhören, na př. na zpěv ptačí, jest nesprávno; avšak dobře *poslouchati čeho* i *co*, tedy: *poslouchati zpěvu ptačího*, *zpěv ptačí*, na př.: Pozorujte a poslouchejte řeči mé. Brat. Poslechnu toho kázaní. Rosa. Poslouchati co. Ml. ob.

Poslouchati = folgen, spojuje se vždy s genitivem, viz *genitiv*, 3. a Jungm. Slov.

Poslušný pojí se z pravidla s genitivem, na př.: Byli jeho poslušni. Vel. Poslušný zákona Páně. Zlob. — Ale objevuje se také někdy *dativ*, na př.: Byl jsem poslušen otci tvému. Brat. Právům poslušen budu. Vel. Až tělo poslušno bude duši a duše Bohu. Štít. — Oné však vazbě jakožto přesnější a obyčejnější sluší dáti přednosť; srovnej *poslouchati.*

*

Postačný, nové slovo od *postačiti*, jako dostačný od *dostačiti*; **správně**: *postačitelný*, *dostačitelný*, *dostatečný*.

Postavení. Slova toho příliš zhusta užívá se na újmu slov konkretnějších, na př.: „*Postavení* někomu zabezpečiti", lépe: ***službu, úřad***, *místo* a p. podle potřeby. „Ministr nemohl se udržeti ve svém *postavení*", lépe: *v úřadě, křesle*. — Druhdy slovo to bývá zcela *zbytečno*, na př.: „*V postavení* vysokého úředníka otec požívá obecné vážnosti" atd., správně: *Jakožto* vysoký úředník otec požívá atd. — Tím však se nemíní, že by nemělo užívati se slova toho vůbec; vždyť ve větách, jako jest tato: „Společenské jeho *postavení* ukládá mu za povinnosť" nesnadno by bylo nahraditi slovo to slovem vhodnějším.

Postaviti. Obrat „Umí pěknou práci postaviti" jest germanismus, správně: *Umí, dovede, dokáže, udělá pěknou práci*. „Postaviti dobře úkol", správně: Úkol dobře *provésti*, *napsati*, *složiti* a p. — *Postaviti otázku*, v. *otázka*.

Postihnouti *čeho* (*pohledávati*) = sich regressiren, etwas einzubringen trachten, je dobrá frase, na př.: Aby na tom statku jeho sirotci mohli svého statku týmž poručníkem umenšeného postíhati. Všeh. Sirotci budou moci o to o všechno k týmž poručníkům se domlouvati, k nim pořádem práva v to hleděti a na nich svého postíhati. Pr. Měst. Na něm dluhu svého postíhati má. Pr. Měst.

Postrádati *čeho*. Toho slovesa, jehož původní význam jest „trpěti", příliš často a zbytečně užívá se místo prostého *nemíti* nebo *pohřešovati* = vermissen, na př.: „My jsme toho veselého společníka velice postrádali", správně: *pohřešovali*. „Postrádal pečlivého vychování", správně: *Neměl*, *nedostalo mu se* potřebného vychování.

Poškoditi *co* zhusta se píše podle něm. „etwas beschädigen" tam, kde stačí naše *pokaziti, porouchati co;* kromě toho sloveso *poškoditi* tak jako „uškoditi" mělo by míti při sobě *dativ*. Není tedy dobře řečeno: „Chlapci poškodili úmyslně stromy", správně: Chlapci *pokazili*, *porouchali* atd. „Poškoditi stroj", správně: *pokaziti stroj*. — *Poškozen*, v. *příč. trpné urč.*

Poškvrna, *poškvrniti*, *poškvrnění* atd., správně: poskvrna, poskvrniti, poskvrněný, viz Jungm. Slov.

Potah. Slova toho i dobří spisovatelé nové doby neštítí se nikterak ve významě „Beziehung"; tak píše Pal. Radh. I. 80: Všechno musí v báchorce *potah míti k* idei; II. 99: Získáme věrný obraz všech *potahův* a svazků; I. 318: Beze všeho potahu *na* rozličné člověka moci; I. 312: Formy libé, nemající nijakého znatného *potahu* na duchovní záležitosti . . . Avšak sluší dáti přednosť slovu *vztah*, které jest sice též nového původu, jsouc v oběh uvedeno Faust. Procházkou (viz Jungm. Slov.), ale nevadí zřetelnosti.

Potahmo *k čemu*, *nač* = mit Bezug auf etwas. Ač obratu toho sám Jungmann užívá ve svých spisech, přece lépe jest psáti: *vzhledem ke*, *přihlížeje ke* a p., viz *bezüglich*.

Potahovati zboží = eine Waare beziehen, jest hrubý germ., správně: zboží *bráti*, *odebírati*.

Potahovati se nač = sich auf etwas beziehen, berufen a *potahovati co nač*, etwas auf etwas beziehen. Ač frase tyto doloženy jsou několika příklady (z Rosy a j.), a také někteří spisovatelé lepší v době novější jich užívali (srovnej: Některá pojednání potahují se upřímo na vzdělání řeči a literatury naší. Pal. Radh. I. 22.), tož přece lépe jest držeti se obratů přesnějších, jako: *vztahovati (se) k čemu, nač*, na př.: Poněvadž nyní o bylinách umínil jsem řeč učiniti, protož na ně tato toliko všecka má řeč vztahovati se bude. Byl. Ta věc nevztahuje se na všecky, než k těm, kteří ... Kram. Exc.

Frase téhož smyslu *odnášeti se k čemu* jest původu nového, nepříčí se však duchu jazyka našeho, na př.: Ve které (stránce) se duch lidský ku předmětenstvu odnáší. Čas. M. I. a 89.

Avšak ve smyslu právním *potahovati se nač*, jako *táhnouti se nač* = etwas beanspruchen, jest správno, na př.: Žena i s dětmi v statku manžela svého spolčená a srovnaná na třetinu potahovati se nemůže. Pr. Měst. Tím právem potahoval se na království. Vel.

Potkati. Frase „Potkalo ho neštěstí" má se za chybnou m.: *Přihodilo mu se* neštěstí. Ale čteme: Může nás neštěstí potkati. Let. Troj. Co koho má potkati, toho neujde. Brat. A pak-li potká koho i protivné. Štít. Vr. 64. A když vás co nelibého potká. Štít. Vr. 65 a j. — Též *potkati se s čím*, je správno, na př.: S čím se bezbožní lidé při smrti potkají. Brat.

Potknouti se *slovy* = in Wortstreit gerathen, jest dobrá frase, na př.: Konšelé, potknouce se slovy, z rady nechoďte, leč ve mír uvedení. Pr. Měst.

Potlačiti. Věta „Nemohu toho poznamenání potlačiti" utvořena jest podle německé: Ich kann diese Bemerkung nicht unterdrücken. Po česku řekne se dobře: *Nemohu toho zatajiti.*

Potřeba. Velmi často slýcháme: „Nedělejte o tom, co jsem vám řekl, žádnou potřebu". Toť položeno dle něm.: Machen sie hievon, was ich ihnen sagte, keinen Gebrauch. Říkejme tu po česku: *Nepovídejte to dále, ponechte to sobě.* — Věta: „Dejte, *co* by potřeba bylo" není sice chybna, avšak správněji zní *s genitivem*: Dejte, *čeho* by bylo potřeba, potřebí, třeba.

Potřebovati. Zhusta užívá se chybně toho slova ve smyslu něm. „brauchen" ve frasích, jako: „Potřeboval jsem na něj jen mrknouti" = Ich brauchte auf ihn nur zu winken, místo prostého: *Jen jsem na něj mrknul*, neb: *Bylo mi jen na něj mrknouti.* „Potřebuješ na toho psa jen hvizdnouti, kyvnouti" = Du brauchst auf den Hund nur zu pfeifen, winken atd., správně: *Na toho psa jen hvizdni, kyvni* atd. — Často stačí také slovo *třeba s infinitivem*: Třeba jen na něho mrknouti. Třeba mu jen pokynouti atd.

Pouhý. „Při pouhém přání zůstalo", jest germ. m.: *Přání zůstalo přáním.*

Poupě, v. T. 10.

Povahorys, lépe: *vlastnost, stránka povahy, povaha,* viz *Charakterzug.*

Povážiti, *považovati.* Slovo to znamená *uvážiti*, *rozebrati*, *rozsouditi* = erwägen, a přes to užívá se ho nyní zhusta = für etwas halten (za něco povážiti, považovati). Správněji však jest: *pokládati*, *položiti*, *míti* atd. *koho za koho* (kým), *co, zač.* Tedy: „Za šťastného (šťastným) se považuje", lépe: *pokládá se*, *má se za šťastného* atd.

Povážlivý = bedenklich, na př.: povážlivý svědek = ein bedenklicher Zeuge; das ist eine bedenkliche Sache = to jest věc povážlivá. Tu všude lépe: *nejistý*, *pochybný* svědek; to jest věc *na pováženou*, to je *s pováženim.* Neboť adjektiva na *-livý* mají z pravidla význam *činný*, na př.: *snažlivý*, t. j. ten, který se snaží; *svárlivý*, který se sváří; *starostlivý*, ten, kdo má starosť: tedy *povážlivý* jest ten, kdo *považuje*, *uvažuje.* — Avšak za úplně chybné nelze vyhlásiti slovo to, jehož užívá se jakož i podobných přídavných, zvláště ve slohu nižším, také ve významě *trpném*, a to dle mluvy obecné i dle dokladův: Smlúvu velmi rozumnú, pamětlivú a tvrdú učinil jest. Chelč. P. 118 a. Pamětlivú věc čtení napřed oznamuje. Chelč. P. 317 b. Jakožto božství Kristovo jest větší, pamětlivé a zůstávající od věků až na věky. Ctib. — Srovnej v obecné mluvě: *spolehlivý*, *nedůtklivý* a p.

Povděčen *nad čím,* správně: *povděčen čeho* (*z čeho*), *čemu*, *zač,* na př.: Byl bych toho hrubě povděčen. Žer. Byl bych tomu povděčen, aby se bylo podle naměření mého stalo. Žer. Povděčen za pomoc. Sych.

Pověřiti *někoho listem* = akkreditiren, lépe: *opatřiti koho věřicím listem*, na př.: Někam věřicí list dostati (Vrat.), s věřicím listem = mit Geleitschein versehen (Klat. 124).

Povinnen, správně: *povinen*; ale v ženském a středním rodě: *povinna*, *povinno;* ve množn. č.: *povinni* atd., viz *vinnen.*

Povinosť, správně: *povinnosť* od kmene *vin* příponou *-nosť*, tak že dvě *n* se sbíhají.

Povinnosti plniti, je dobrá frase dle příkladův: Slib, přípověď plniti. Vel. Obyčejně však se čte: *povinnosť činiti*, *konati.*

Povinnostní, správně: *povinný*, na př.: *povinný exemplář* = das Pflichtexemplar.

Povolánu býti *k čemu*, jest nesprávná vazba, na př.: „Můj bratr jest v prvé řadě k tomu povolán" = Mein Bruder ist in erster Reihe dazu berufen, správně: Bratr můj jest přede všemi *k tomu způsobilý.* „Učitel jest přede všemi k tomu povolán, aby mládež vedl k lásce k vlasti". Učitel jest přede všemi *od toho*, aby mládež vedl k lásce k vlasti. Učiteli *náleží* přede všemi vésti mládež atd.

Povolným býti *proti někomu*, jest méně správno než: *povolným býti komu v čem*, *k čemu* (Vel.), na př.: Vaší milosti povolný N. (k závěrku psaní). Rváč. Tobě jsem v té věci byl povolen = po vůli. Jel.

Povstati *v kom*, lépe: *kým*, na př.: „V sousedu mně povstal škůdce", lépe: *Sousedem mi povstal škůdce.*

Poza- (*poz-*). Složí-li se dvojitá tato předložka se slovesy, vyjadřuje se jí německé: *nach einander*, že totiž děj postupem času táhne se k několika předmětům, na př.: *pozabíhati se* = sich nach

einander verlaufen, *pozabíjeti* = nach einander todt schlagen, *pozahazovati* = nach einander wegwerfen a p.

Pozastaviti se *na čem*, viz *zastavovati se na čem.*

Pozbydu, správně: *pozbudu*, v. T. 18.

Pozbyti *co*, správně: *čeho*, na př.: Mohl jsem smyslu pozbyti, Vrat., starosti, péče. Vel., viz *ztratiti.*

Pozemní knihy, správně: knihy *pozemkové*, knihy *pozemkův*. Znamenáť pozemní, co po zemi jest, k zemi se vztahuje, na př.: Pozemní clo (Rukp. 1684), zástava, služebnosť, Jurid. termin.

Poznamenání *učiniti*, *poznamenati* = eine Bemerkung machen, správněji: *doložiti*, *přidati*, *podotknouti* a p.; neboť *poznamenati* znamená jen *anmerken*, *bezeichnen*, *verzeichnen*, podobně jako *zaznamenati.*

Poznati *na čem* = an etwas erkennen, správněji a obyčejněji: *poznati po čem*, na př.: Poznala jsem po jednom slovečku. Suš. 293 a. Po peří pták poznán bývá. Vel. Berana po rounu, vlka po chodu poznáš. Přísl. — Avšak „poznati *na čem*" čte se již u Chelč. v P. 106 b.: A že tichosť poznána muož býti na obyčejích skrovných a krotkých. Ovšem zcela správna jest tato vazba ve smyslu lokalném, na př.: Neb snad na tváři pozbledělé bylo poznati lačnosť. Týž P. 154 a. Poznal jsem na něm, že cizozemcem jest. Har. — Vazby „poznati dle čeho" nelze doložiti, pročež nebudiž jí užíváno. Dobrá však jest vazba: *poznati co z čeho*, jíž označuje se původ poznatku, na př.: Z řečí poznáno bývá, co člověk myslí. Vel. Poznána může z toho býti hojnosť jazyka našeho. Aqu.

Poznati v kom (čem) koho (co), správně: *poznati koho (co) kým (čím)*, *poznati koho jakožto koho*, jako: Poznal v něm dobráka, přítele a p., správně: Poznal jej *dobrákem*, *přítelem* a p. nebo *jakožto dobráka*, *přítele*, na př.: Sám se hříšným poznal. Pass. Poznal jsem ho stvořitelem nebe i země. Jir. Anth. I. 89, viz také *míti.*

Poznenáhlu (*poznenáhla*); ač slovo to i u Vel., Kom., v Byl. doloženo jest v obou tvarech, přece lepší je tvar *poznenáhla;* neboť je-li první částí složeniny předložkové předložka *po*, klade se, zvláště zhusta ve mluvě obecné, ten pád, kterého žádá předložka druhá. Ve slově tomto genitiv je správný, ježto druhá předložka je *z* s gen., viz *předložky.* Než postačí také buď *znenáhla* nebo *ponenáhlu.*

Pozor dáti *nač* = *Acht geben auf etwas*, jest dle dokladů také správno; než častěji čítá se *pozor míti nač.* Srovnej: Na něco pozor míti. Vel. Pozor měl na ústa její. Brat. Dluh má nohy, pole oči, les uši, na ty věci pozor míti sluší. Přísl. Maje na to pozor. Kom. — *Pozor* na něco dáti mají: Har., Kom., Rada Zv., Rosa, Přísl. a j., na př.: Načež obzvláštní pozor Turci dávají. Vrat. v Jir. Anth. II_2. str. 327.

„Na pozoru se míti" prý špatné jest m.: *hleděti se.* Ale onu vazbu má Komenský; srovnej také: Něco na pozoru míti. Vel.

Pozornosť *na sebe obrátiti* lze konkretněji vyjádřiti: *Zraky*, *oči k sobě*, *po sobě*, *na sebe* obrátiti. Vel. — Také *zřetel*, *zření* obrátiti, na př.: Aby k němu zřetel obraceli. Brat. Zření všecko k němu obrací. Jel.

Pozůstávati *z čeho* = aus etwas bestehen, správně: *skládati se*, *složenu býti z čeho; zavírati*, *obsahovati*, *držeti co.* Kromě toho vy-

jadřuje se obrat ten druhdy i jménem přídavným a *předl. o s lok.*, na př.: Páteř se skládá ze třicíti čtyř příhbů. Kom. Všecky věci ze čtyř živlů složeny jsou. Byl. Královský pak list zavíral v sobě toto. Brat.

Místo „Výbor pozůstává z pěti členův", řekne se správně: Výbor *složen jest, skládá se z pěti členů, má pět členův.* „Škola pozůstávající ze čtyř tříd", správně: Škola *o čtyřech třídách, čtyrtřídní.* — Tam, kde nehledí se k celku, z částí složenému, užívá se místo slovesa „pozůstávati" sloves *záležeti, býti v čem,* jako: „Jeho zásluha pozůstává v tom", správně: *záleží, jest v tom.*

Slovesa „pozůstati" však dobře se užívá: 1. Ve významě: *po někom zůstati* = hinterbleiben. na př.: Pozůstali tu vdova a sirotci. Ml. ob. 2. Ve významě: *zbývati* = übrig bleiben, na př.: Jestliže co ještě pozůstává. Kom. Z toho domu pozůstaly zbořeniny. Jungm.

Požadavek. Frase: „Veliké požadavky činiti" = grosse Ansprüche machen, správně se vyjadřuje: *Mnoho si osobovati, mnoho žádati,* na př.: „Ten člověk činí veliké požadavky", správně: Ten člověk *mnoho si osobuje, mnoho žádá.* „Nynější čas činí veliké požadavky na mládeži", správně: Nynější čas *mnoho žádá, požaduje* od mládeže; viz *nárok.*

Požadujičnosť = Forderung, jest chybné slovo; jde-li o peníze, polož: *pohledavek, dluh.*

Požitek. Slova toho, které znamená původně tolik co *užitek*, jejž nějaká věc přináší, zvláště pak užitek hospodářský (viz Jungm. Slov.), nyní příliš často užívá se ve smyslu přeneseném za jiná slova, jako: *rozkoš, potěšení* atd. „To byl požitek"! m.: To byla *rozkoš, zábava, potěšení!* atd.

Práce, v. T. 8.

Pracovati *na něčem* = an etwas arbeiten, jest chybné rčení, na př.: „Maloruští spisovatelé pracovali *na vzniku* literatury maloruské". Správně pišme: Maloruští spisovatelé pracovali *o vznik, o vzniku;* aneb: „Maloruští spisovatelé o to se snažili, usilovali, aby vznikla literatura maloruská", na př.: Ty se v tom břečťánku kocháš, ježtos o něm nepracoval. Brat. Pracuj o tom, což tobě náleží, Koc. O zemi pracoval, robotně se živě. Vel. O to pracují, aby nás rozdvojili. Vel. A jest v pravdě slušné, aby člověk o ní (spravedlnosti) pracoval. Vel. — Tedy správné vazby jsou: *pracovati o čem, oč.*

V Kollárově: „Pracuj každý s chutí usilovnou *na* národu *roli* dědičné", předložka *na* s lok. znamená *určení* místní a položena jest ve smyslu vlastním. Viz *dělati.*

Práh, v. T. 3.

Pramen, v. T. 5.

Prápor, lépe: *prapor.* Podst. jména, zdvojením kmene utvořená, neprodlužují obyčejně prvé slabiky, srovn.: chochol, hlahol atd. Jen plápol má *á,* jako sloveso plápolati.

Pravidelně mnozí kladou, zaváděni jsouce německými obraty: „in der Regel, regelmässig“, místo slova *obyčejně*, a to tam, kde nemíní se *pravidelné* opakování, na př.: „Kdo kvapně soudí, *pravidelně* toho lituje“. V příkladě tom neříká se, že litování jde dle *pravidla*, nýbrž, že kvapně soudící *obyčejně* se klame; proto v něm správno jest příslovce *obyčejně*. Něco jiného jest: „Tepna bije *pravidelně*“ nebo: „Můj soused jde *pravidelně* každého dne o deváté spat“. Ve příkladech těchto děj opakuje se určitým pořádkem.

Pravídko, správněji: *pravítko*, viz *-dko*.

Právo *si k čemu dělati*, vyskytuje se jen v obecné mluvě. Ve spisovné řeči užívá se: *osobiti*, *osobovati si co*. Dal., Háj., Vel. — Tolikéž správna jest frase *táhnouti se k čemu*. — Mohlo by užívati se také obratu: *Právo osobovati si k čemu*.

Právo *na* něco míti, lépe: *k čemu*, viz předl. *na*.

Prázden. *Prázdnu býti* = befreit sein, jest dobrá frase, na př.: Odsouzený nemá vězení jinak prázden býti, leč by se chtěl z něho na hotový groš vyručiti. Pr. Měst. Prázdni toho trýznění byli. Kom. Prázdný obecných břemen. Vel.

Prazský, správně: *pražský*, viz příponu *-ský*.

Pro. 1. Předložky této užívá se často nesprávně místo předložky *na s akk.* k označení nějaké *doby*, na př.: Kalendář *pro* rok letošní, správně: *na* rok letošní. Jsem nyní pozdraven *pro* dlouhá léta, správně: *na* dlouhá léta. Vrátil mi spokojenosť *pro* celý život, správně: *na* celý život. Úkol *pro* neděli, správně: *na* neděli. Účty *pro* rok budoucí, správně: *na* rok budoucí.

2. Určitější a správnější jest předložka *proti s dat.* a *od s gen.* nežli *pro s akk.* po slovech: *lék*, *kapky*, *prášek* atd. Říkejme tedy: lék *proti* zimnici, žloutenici, spále atd., nebo kapky *od* kolery, prášek *od* kašle, lépe než kapky, prášek *pro* zimnici, kašel atd. Srovnej: Ty zeliny jsou *od* mnohých nemocí. Byl. Ošlejchová voda je dobrá proti písku v ledvinkách. Černý. — Avšak čte se i *pro;* na př.: Dovol mi utrhnouti koření pro veliké bolení. Erb. P. 66. Není na světě bylina, aby pro něco nebyla. Týž 100. Buoh ustavil rozličná lékařstvie (léky) pro rozličná porušenie v přirozenie. Štít. Vr. 182. — Klade-li se předl. *pro*, mluví se skráceně. Smysl slov „lék pro kašel“ jest tento: „lék pro vyhojení kašle“. Než přes to vše vazbám svrchu naznačeným sluší dávati přednosť.

3. U sloves: *obviňovati*, *obžalovati*, *kárati*, *trestati* a j., jakož i u sloves protivných *chváliti*, *velebiti* atd. potkáváme se nyní velmi často s vazbou předložky *pro*, kdežto na starou a pěknou vazbu předložky *z s gen.* se zapomíná. Tedy říkejme po přednosti: viniti, obžalovati atd. *z čeho;* viz *genitiv*, 4. Pozn.

4. Předložku *k s dat.* klásti lze vedle předl. *pro* v obratě: Tento lékař jest dobrý *pro* ženy, děti = *k* ženám, dětem. Ml. ob. — Vůbec sluší podotknouti, že předložky *pro* často užívá se na újmu jiných vazeb jednodušších, jako *dativu* a *genitivu*, na př.: Jest *pro nás* důležito, potřebno, prospěšno, lépe: Jest *nám* důležito atd. Žije *pro* svět, *pro* sebe m. *světu*, *sobě* (na př.: Sobě sami živi

jsou. Kom. V klášteře tvojí panence věnečků nevijou. Erb. P. 74.) Učitel *pro* jazyky, lépe: Učitel *jazykův*. Lékař *pro* dětské nemoci, lépe: Lékař *dětských nemocí* atd. Odbor *pro* technickou lučbu, lépe: Odbor *technické lučby*.

5. Ve smyslu nepřátelském bývá místo předl. *pro* předložka *na* s akk., jako: Byl to *pro něho* veliký trest, správně: *na něho*, na př.: A tak jest dána pokuta velká na ty, kteříž atd. Štít. Vr. 93. — Ve smyslu přátelském jesti správná předl. *k s dat.*, na př.: Náklonnosť *pro koho*, správně: *ke komu*. Nehodíme se *pro sebe*, spr.: *k sobě*.

Pro něco býti. Toť frase, jež upomíná na německou: *wofür sein*, a místo níž raději říkati jest: *za něco* (*koho*) *býti*. Zdeť užito předložky *za* ve smyslu témž, v jakém bývá ve frasích: za jedno býti, za vlasť bojovati, státi za něco (za někoho), prositi, přimlouvati se za něco atd. Také Bratří psali: Kdo není proti nám, za nás jest.

Pro nyní = für jetzt; vazby této naskytují se sice některé doklady, avšak správnější jest: *pro nynějšek*, *pro nyničko*, *pro tu chvíli*, *pro to okamžení*, na př.: Až do nynička. Vel. Od nynějška. Brat. Až do teďka. Ml. ob.

Pročtenosť = Belesenheit, sluší nahraditi slovem z činného příčestí (pročetl) tvořeným: *pročetlosť*, *sčetlosť*.

Rovněž tak užívejme místo „pročtený" = belesen slova *pročetlý*, *zběhlý*, *obeznalý* v písemnictví atd., aneb hraďme je větami: *Ten člověk mnoho četl*, *má znalosť* písemnictví. Viz *příčestí min. trp.*

Prodělati = durchmachen, jest germanismus místo: *zkusiti*, *zažiti* atd., na př.: „Bratr jest mlád, avšak již mnoho v životě prodělal", lépe: *zkusil*, *zažil*, na př.: Mnoho jsme po ta léta zakusili. Rosa. Zakušujeme a snášíme. Vel. Mnoho schodil. Vel. Ten člověk mnoho prošel (= zkusil). Har. Při válečných věcech něco zhlídl, zkusil. Žer. v Jir. Anth. II_2. str. 349. — *Prodělati* znamená buď 1. veskrz něco udělati, na př. díru (Vel.), cestu prodělati = die Bahn brechen; nebo 2. ztratiti při něčem. Vel., Ml. ob.

Professor *na universitě*, viz *na*.

Prohřešiti *se na kom, čem* = sich an jemandem versündigen, správně: prohřešiti se *proti komu*, Har. Viz *proviniti se*.

Projat. *Projatu býti čím* = von etwas durchdrungen sein, jest dobrá frase, na př.: Nevypravitelnou radostí tak jsem projat, že slzy tekly z očí mých. Kom.

Projíti chybno jest ve smyslu něm. durchgehen místo určitějších sloves *jmenovati*, *vypočítati* a p., na př.: „Projděte jednotlivé byliny" správně: *Vypočítejte*, *jmenujte* jednotlivé byliny. „Projděte tu knihu, účet", spr.: *Přehledněte*, *přečtěte* tu knihu, ten účet.

Proměniti (*se*) *do čeho*, správně: *proměniti se več*, na př.: Ječmen ve sveřepec, oves ve stoklas nepodražením se proměňuje. Kom. V hovada proměňují se. Jel.

Pronajímati, viz *najímati*; *pronajmouti*, viz *najmouti*.

Propadnouti = verlieren, einbüssen, mit Verlust gestraft werden. V tomto smyslu pojí se *propadnouti* z pravidla s akkusativem, na př.: Aby všecken svůj statek propadl. Brat. Hrdlo, česť i statek propadl. Vel. K tomu naše věci i koně že jsme propadli. Hysrle. v Jir. Anth. II_2. str. 319.

Propadnouti o zkoušce = bei der Prüfung durchfallen, lépe: *O zkoušce*, *při zkoušce neobstáti* (opp. *obstáti*), *nevyjíti* (*vyjíti*).

Prosaditi *co* = etwas durchsetzen (při, právo, volbu atd.), správně: *provésti co*, *proraziti čím*, na př.: Čert musí svou (vůli) provésti. Přísl. Aby zastali a provedli pře svých bohů falešných. Brat. Málo proti nám provedou. Vel. — „Die Feinde haben seine Entlassung durchgesetzt“ = Nepřátelé jeho propuštění *prosadili*, správně: Nepřátelé *provedli*, *dovedli toho*, že byl propuštěn. „Die Bürger haben die Wahl ihres Abgeordneten durchgesetzt“ = Občané volbu svého poslance *prosadili*, správně: Občané *provedli*, že byl poslanec jejich zvolen, poslancem svým *prorazili*, při volbě poslance *zvítězili*. — „Sein Recht durchsetzen“ = právo své *prosaditi*, správně: *práva svého dobyti*, *domoci se*.

Slovesa *prosázeti* (prosaditi) užívá se správně: a) ve významě *sázením ztratiti*, na př.: Sousedka všecko jmění své v lotterii prosázela; b) ve významě *něco nasázeti mezi jiné věci*, na př.: Zahradník prosázel zeleninu mákem.

Prosba. Prosbu míti *na* koho, lépe: *ke* komu, viz předl. *na*.

Prositi pojí se správněji dle dokladů z dobrých spisovatelů starých *s gen.* než *s akk.* jména *osoby*. (Doklady viz ke konci odstavce.) — Akkusativ častý jest v mluvě obecné, na př.: Proste chlapci moju matku. Suš. P. 100. Prosila matku. Ml. ob. Odtud jsme poslali ke knížeti, prosíce jej, aby... Lobk. v Jir. Anth. II_2. str. 78. — Velmi často bývá u slovesa toho *akk.* jména *věci*, nejvíce pak *náměstkový*, na př.: Nevíte, co prosíte. Hus I. 309. Což král prosí. Nová Rada v 53. Prosila vlažičku. Erb. P. 429. — Ale správnější a ve vyšším slohu obvyklejší jest i při jménech věcí *genitiv*, na př.: Král sv. křtu prosil. Pass. Potom pros božie pomoci. Štít. Panna Maria, co včera noclehu prosila. Erb. P. 501. — Za genitiv a akkusativ věci bývají také předložky *za* a *o s akkusativem*, na př.: Má prositi pánů za vstoupení. Zříz. Ferd. Že jsou týchž generálů za to prosili. Skála. I. 309. Prosím za sv. almužničku. Ml. ob. Když uprosíš, ocs prosil, poděkuj. Kom. O jeden obrázek prositi budu. Erb. P. 303.

Další vazby slovesa toho jsou ještě tyto: *prositi čeho od koho*, *čeho na kom*, na př.: Prosíš mošny od žebráka a holi od ovčáka. Mudr. Prositi milosti od koho. Háj. — Počal na otci boje prositi. Dal. Jednohoť na tobě prosím. Dal.

Proslýchati. Proslýchá = es verlautet, není dobré bez náměstky zvratné; tedy: *proslýchá se*, že...

Prospěch. Slovo to často zbytečně se klade tam, kde Němci užívají obratu *zum Vortheile*; můžeť býti nahrazeno *dativem* prostým zvláště u slovesa *svědčiti*, nebo předložkou *za s akk.*, na př.: „Ta

listina svědčí *ve prospěch* slov jeho", kratčeji: Ta listina svědčí (nasvědčuje) *slovům* jeho. „Ve prospěch někoho mluviti, jednati" = zu Jemandes Gunsten reden, handeln, zní stručněji: *Za někoho* mluviti, jednati. Avšak dobře se říká: „Zřekl se dědictví ve prospěch sestry své", ježto tu slovo *prospěch* pronáší se důrazně.

Prostřed *čeho* = in der Mitte, viz *střed*.

Prostředek. Často slova toho užívá se za něm. „Mittel" i tam, kde Čech bez něho může se obejíti, na př.: „Nemá k tomu prostředkův" = Er hat keine Mittel dazu, es fehlen ihm die Mittel dazu atd. Tu prostě říkejme: *Nemá na to*, *do toho*, *nedostává mu se* atd. Nemá do řemesla. Ml. ob. „Nemá prostředků, aby si koupil nový oděv", správněji a kratčeji: *Nemá zač* koupiti si nový oděv.

Proti. Této předložky užívá se: 1. ve smyslu *místném*, na př.: Klášter založen proti dvoru královskému. Háj.;

2. ve smyslu *nepřátelském*, na př.: Pána svého opustil a proti němu všelijak ukládal i bojoval. Dvě Kron. Proti nepřátelům stříleti. Vel. — Ve smyslu *přátelském* správněji řekneš: povinnosti *k* rodičům než *proti* rodičům, úcta k učiteli než proti učiteli. Zřídka jen čítá se *proti*: Buď lehek proti chudému. Alex. Pokora proti bližním jest, když kto atd. Št. Vr. 216.;

3. ve smyslu *přirovnavacím;* tu pak nahrazujeme předložkou *proti* výraz *u přirovnání k čemu* = im Vergleiche zu, na př.: Jako zrno písku, tak jest tisíc let proti dnům věčným. Brat. To nic není proti tvé nebeské chvále. Pass. — „Ten jest u *přirovnání* k němu bohatší", správně: Ten jest *proti* němu bohatší.

Zastaralými germanismy, které objevují se již u Veleslavína (na př.: Proti zástavě šesti hradů), zvláště pak zhusta v době nové, zdají se býti výrazy: „Proti slušné odměně, proti náhradě, proti hotovosti, proti kvitanci" atd., lépe: *za slušnou odměnu*, *za náhradu*, *za hotové, za (na) kvitanci;* proti doběrce, lépe: *na doběrku*, *na dobranou.* Půjčil jemu jistinu *proti* 4 % zúročení, správně: *na* 4 %, nebo *zúročenou* 4 %.

Proti čemu nebýti jest sice správno (srovnej: Žes proti tomu nikdy nebyl. Chelč.), avšak sluší si všímati dobré frase v lidu běžné: *nebýti od čeho*, na př.: *Sám od sebe nebude* = proti sobě. Mudr. I od toho nechci býti, ba chci s tebou poskočiti. Kom.

Protislužba. „K protislužbám vždy ochotný N." = zum Gegendienst stets bereit, jest germanismus; neboť předložky *proti* v jazyku českém z pravidla neužívá se ke skládání slov, a slova s ní složená povstala velikou většinou teprve v době nové. Jest tudíž potřebí ukázati, jak taková slova lze vyjádřiti správněji a přiměřeněji duchu jazyka českého a mluvě starší, a to:

1. Předložku *proti* nahraditi lze ve složených slovech záporkou *ne*, na př.: za *proti*přirozenosť — *ne*přirozenosť; za *proti*zákonný — *ne*zákonný atd.

2. Je-li „gegen" první částí německého složeného slova, vyjadřuje se: a) *příd. jménem*, na př.: *Gegen*dienst = *odměnná* služba, *odměnná* posluha (Kom.); Gegenliebe = *odměnná, vzájemná* láska;

Gegenpflicht = *odměnná* povinnosť (Brat.); Gegenvisite = *odměnná* návštěva, nikoliv tedy *protiláska*, *protinávštěva* atd. Gegenseite = *protější* strana, ne *protistrana*; Gegenpartei = strana *odporná* (Chelč. P. 126); Gegenpol = *protější točna; protivný* vítr, ne *protivítr;* Gegenbild (pendant) = *protější (příslušný)* obraz atd.; b) předložkou *od*, s podstatným jménem složenou, na př.: Gegendienst = *odsluha*, *odsloužení;* Gegenrede = *odpor* (*odporovati*, ne *protiřečiti*); Gegenwehr = *odboj;* Gegenschimpf = *odhanění* (Kom.); Gegenbeweis, Widerlegung = *odvod* (Kom.); Gegenschrift = *odpis;* Revanche = *odemsta* a j.

3. Jiné obraty za předl. „proti" jsou: *kazijed* (dle kazimír, kaziškol [Kom.], ne *protijed*); nebo také *lék proti jedu* (Vel.), *lék od jedu* a p. — Nicméně jsou některá slova s *proti* složená dosti dávného původu, jiná pak nově utvořená neurážejí ucha českého a mohou býti ponechána v užívání, na př.: *protimyslný*, *protimyslnosť* (viz Jungm. Slov.), *protičelí* (Kom.), *protichůdci*, adj.: *protilehlý*, *protiběžný* atd. — Často bývá lépe podržeti slova cizí, jako: antistrofa, antikritika, antifona atd.

Proukázati, dle Vel., Brat. a jiných dobrých spisovatelů lépe: *prokázati;* také užiti lze jiných sloves, na př.: *učiniti, uděliti* atd.

Proviniti se *na kom* = sich an jemandem vergehen, správně: *proviniti* (staří užívali slovesa toho bez *se*) *proti komu co*, *proviniti se čím*, na př.: Neprovinil proti tobě. Ben. Provinëno proti němu. Jel. Aby lidé věděli, čím se provinil. Suš. P. 193. — Také *dativ* incommodi sbíhá se druhdy při slovese tom, na př.: Pak-liť jsem jim co provinil. Vel. — *Proviniti co* znamená i tolik co „vinou ztratiti", na př.: Adam ráj provinil zhřešiv. Štít.

Provolati *hádku*, *rozepři* atd. = einen Streit hervorrufen, správně: *příčinu dáti k hádce* atd.; neboť *provolati hádku* znamená *vyhlásiti*, *oznámiti hádku*, na př.: Příčinu k pranici, (k úrazu) dáti. Vel. Něčemu příčinu dáti. Pláč. — Dále dobře jest: *hádku ztropiti* (dle „bouři, nepokoj, pranici ztropiti" Vel.), *hádku způsobiti* (dle „pokoj způsobiti" Vel.), *hádku zdvihnouti* (dle „sváry a ruoznice zdvihnouti" Chelč.); viz *vyvolati*.

Proznámiti. „Později proznámilo se", správně: *vyšlo na jevo, objevilo se*, *bylo oznámeno*, *ohlášeno*, *známo učiněno bylo atd.* Slovo „proznámiti" není doloženo a není ho potřebí.

Prozraditi klade se příliš často tam, kde obraty: *jeví*, *dává na jevo*, smyslu úplně vyhovují, a kde nelze mysliti na zradu, na př.: „Tento skutek *prozrazuje* mysl nešlechetnou", správně: *jeví*, *dává na jevo.* „Složení těla jeho prozrazuje sílu", spr.: *jeví sílu*, *ukazuje k síle*, *svědčí o síle* a p.

Prsa, v. T. 11.

Průběh bráti *(vzíti)* = Verlauf nehmen, lépe: *průběh míti* (dle Vel. *průchod míti*): Šťastný průchod a skončení míti. Vel. — Nejlépe však poslouží sloveso *projíti*, na př.: Požive (tichý) mnohého pokoje, a lehce projdú všecky věci jeho. Chelč. P. 109 b. — Die Sache hat einen solchen Verlauf genommen = *Věc se takto sběhla, udála.* Vel.

Průchodicí (dům), lépe: *průchodní* nebo *průchoditý*, tvořené jako: rozložitý, přetržitý atd., na př.: V průchoditém domě. Staří Let. Neprůchoditý dům. Kom.

Průmysl, v. T. 3.

Průzev (hiat). Nejen básníkům, nýbrž i prosaickým spisovatelům náleží, pokud lze, kaziti hiat, a to jak *vysouváním samohlásek* tak i *přisouváním souhlásek*, anebo *jiných slov* a *obratův užíváním*, na př.: Dál*e u*skáče, správněji: dál uskáče; můžem*e o*dejíti, spr.: můžem odejíti; mluvit*i a* psáti, spr.: mluvit a psáti; obrat*ů u*žiti, spr.: obratův užiti; těch sirotk*ů o*brana, spr.: těch sirotk*ův o*brana; *a i on* vás opustil, spr.: *a též on* atd.

Prvé chybně, správně: *prve;* jest to komparativ od prv *-a, -o.* A jako nepíšeme dřív*é*, blíž*é*, tak chybno jest psáti v komp. prvé a v superl. nejprvé m. *prve*, *nejprve.* Spojka *prvé než* píše se správně: *prve než.* — *Prve* (prius) rozeznej od *prvé* = erstens, což jest střed. tvar od *prvý*, srovnej: *po prvé.*

Prvně, zbytečná příslovka; staří počítali takto: *prvé*, *druhé*, *třetí* atd.; nebo: *po prvé*, *po druhé*, *po třetí* atd.; aneb i: *předně*, *druhé* atd.

Přáti *komu co*, správněji: *čeho*, na př.: Všeho dobrého mu přeji. Vel. Přeje mu takového vítězství. Brat. — *Akkusativ* bývá nejvíce u nám. středního rodu, na př.: Kdo nic nemá, přeje si něco; kdo něco má, přeje si všecko. Ml. ob.

Pře. Předložka tato, složena jsouc se slovesy, značí mimo jiné *přílišnou míru* nějaké činnosti stručněji a přesněji, nežli mnohé obraty, vzniklé napodobováním německých frasí, na př.: „Tys toho koně *příliš* uhnal“, správněji: Tys toho koně *přehnal.* „Kupec nedá *příliš mnoho*“, spr.: Kupec se *nepředá.* „My jsme Vás *příliš mnoho* chválili“, spr.: My jsme Vás *přechválili.* „Žák *více* napočetl“, spr.: Žák se *přepočítal.* „Tys tu polévku *náramně* osolila“, spr.: Tys tu polévku *přesolila.* „*Předhonil* jej vzrůstem“, spr.: *Přerostl* jej.

Často předložka tato vyjadřuje také *pohyb vedle něčeho*, a netřeba tu označovati ponětí toho zvláště příslovcem *mimo*, na př.: „Tu jde velmi mnoho lidí mimo“ = Da gehen sehr viele Leute vorbei, spr.: Tu velmi mnoho lidí *přejde.* „Hnali tu dnes mnoho dobytka mimo“, spr.: *Přehnali* tu mnoho dobytka a p.

Přebytek *míti na čem*, na př.: na intelligenci = Ueberfluss haben an Intelligenz, jest germanismus, správně: *přebytek (nadbytek) míti lidí vzdělaných* (intelligence); *nad potřebu*, *dosti míti vzdělaných lidí* (dle: Nad potřebu toho má. Jel.), *oplývati vzdělanými lidmi.*

Kdyby té frase bylo potřebí, byla by vazba „přebytek míti *v čem*“ správnější než přebytek míti *na čem.* Viz *nedostatek.*

Před s instrumentalem jest naprosto chybno u sloves: *báti se*, *děsiti se*, *hroziti se*, *strachovati se* a p.; správně píšeme *báti se čeho* atd. Doklady vazby správné viz u jednotlivých sloves.

U sloves: *brániti*, *hájiti*, *chrániti*, *opatrovati*, *stříci* a p., dále u týchže sloves zvratných: *brániti se*, *hájiti se* atd., konečně u přídavných jmen: *jist*, *bezpečen* a p., vyskytuje se sice ve staré i střední

češtině *před s instrum.*; avšak užívejme za ni vazeb přesnějších, jako *genitivu prostého*, nebo s předložkou *od*, na př.: A když by chtěl buoh koho vystřieci škody (m. před škodou). Štít. Střez se hřiechóv (m. před hříchy). Star. Skl. Varujte sě od všelikého zprzněnie. Štít. Modlíme se, aby nás od pekla chránil. Kul. Poh. II. 138. Ostatní viz jednotlivá slovesa a příd. jména.

Předbíhati *někomu*, správně: *předbíhati někoho;* neboť sloveso *běžeti* stává se, jako jiná slovesa *podmětná*, *přechodným* atd., složí-li se s předložkou; srovnej: předejíti, přeletěti, přeskočiti, obkročiti, najíti a p. „Událostem předbíhá jeho mysl“, správně: *Události* atd.

Předce, správně píše se buď *předse*, jak slovo to povstalo ze předložky *před* a náměstky zvratné *se*, anebo foneticky *přece*. Hlásky *ds* rozlišují se v *c*, jako ve slovech *dvacet* z dvadset, *třicet* ze třidset (třideset) a p.

Předčasně zbytečně se užívá místo obratův: *před časem, dříve času*, na př.: Dříve času se narodil. Vel.

Předčiti má tyto vazby: 1. *Př. komu čím, v čem*, na př.: V čemž ve všem mají jim rodiče předčiti. Kom. Spolutovaryšům v životě ctném i v učení zdravém předčil. Brat.

2. *Př. nad někoho, před kým (čím), v čem*, na př.: Alexander říkával, že raději uměním chce nad jiné předčiti než bohatstvím. Vel. Každý před jiným předčiti chtěl. Vel.

3. *Př. čím mezi někým*, na př.: Kterýž by ctností mezi jinými předčil. Vel.

4. *Př. někoho něčím, v něčem*, na př.: Věkem koho předčiti. Vel. Kterýž by jiné moudrostí předčil. Vel. — Nejpřesnější a nejběžnější jsou vazby 1—2.

Předejíti, *předcházeti komu* nebo *čemu*, jest vazba chybná; správně: *př. koho* nebo *co*, na př.: Předejdu vás do Galilee. Mark. 16, 7. Já jsem tebe v tomto psaní předešla. Háj. Pán Bůh to předešel, aby ne tak dlouho trvaly bídy. Brat. Předešel *to*, nikoliv *tomu;* viz *předbíhati*.

Místo *předejíti* můžeme také užívati slovesa *překaziti* s dativem, na př.: Tak velikému zlému toliko smrť jeho překazila. Jel.

Předeslati. „Předseda předesýlá krátký přehled toho, o čem dosavade jednáno“. Staří říkali v podobné příčině: Starosta *ukázal* prve v krátkosti *k tomu*, na čemž páni a konšelé až dosavade se usnesli. „Předesýlá se připomenutí“, lépe: *Připomíná se, předkládá se.*

Přede vším za chybné bylo vyhlášeno proti správnému *předkem;* avšak není, na př.: A nad to nade všecko najprve a přede vším spravedlnosti a upřiemnosti potřeba jest. Všeh. 321.

Předevzetí, *předevzíti*, bývá chybně m.: *předsevzetí, před se vzíti* ve smyslu přeneseném; nebo *předevzíti* užívá se jen ve smyslu *hmotném* = vorgreifen, ale *před se vzíti* ve smyslu hmotném i přeneseném = *umíniti si*, sich vornehmen. „Bratr předevzal si cestovati“, správně: *před se vzal.*

Předhoditi, *předhazovati*, znamená jen „před někoho hoditi, házeti“; v přeneseném významě klade se na místo něho: *vyčísti, vyčítati* =

vorwerfen, nebo *vytknouti*, *vytýkati* o přísnější domluvě. Kom., Vel., Brat. — Místo *předházka*, *předhůzka*, lépe: *výčitka*, *výtka*.

Předcházeti, v. *předejíti*.

Předkládati, viz *předložiti*.

Předležící *listina* a p., správně: *předložená*, *přítomná*, *tato* listina.

Předložený člověk, správně: *rozvážlivý*, *povážlivý*, viz *příč. trpné*.

Předloženost, správně: *povážení*, *rozvaha*.

Předložiti otázku, v. *otázka*. — *Předložiti*, *předkládati* = Vorzug geben, je dobrá frase, na př.: Sami se spravují, obecné dobré ziskuom domácím předkládajíce. Všeh.

Předložky. Je zvláštností jazyka našeho, že lze v něm skládati se slovesy dvě i více předložek. Někdy ovšem takovéto skládání zbytečné jest, jako u sloves: *doz*věděti místo *dověděti* nebo *zvěděti*, *po*užiti m. *užiti*, *pou*kázati m. *ukázati*, *odpo*moci m. *pomoci*, *proukázati* m. *prokázati* a p. Ale velmi často tím složením se naznačují jemné rozdíly ve smyslu, jež každý snadno cítí; tu pak nelze takového skládání s předložkami neschvalovati, jako na př. ve slovesech: *rozšířiti* a *porozšířiti*, *prostříti* a *rozprostříti*, *rozprávěti* a *porozprávěti*, *pokládati* a *předpokládati* atd., na př.: Hradu i městu Budeč převzděli. Háj. Jiného mocného knížete k sobě přizavolal. Pass. Já jsem ty peníze již dvakráte přepočítal. Jungm.

Majíce označiti několikonásobný poměr místní, jazyky slovanské jakož i mluva obecná užívají často *před podstatnými jmény* dvou i více předložek, čehož by sobě všímati měli také spisovatelé, zvláště prostonárodní, na př.: Vylezl *z pod* stolu. V příkladě tomto předložkou *pod* a podstatným jménem označuje se *místo*, *kde* byl předmět, předložkou *z* vynikání z místa toho, na př.: I kdybych to měl z pod kůže vzíti. Vychází sluněčko z po za lesů. — Je-li prvou předložkou *po*, bývá vždy ten pád, kterého žádá předložka druhá, na př.: *nad horou* i *po nad horou*. Je-li napřed předložka *z*, bývá podst. jméno vezdy v genitivě, na př.: *pod lavicí*, ale *z pod lavice*, *z ponenáhla*, méně správně: *poznenáhlu*, viz slovo to.

O složenině předložkové *poza-* (*poz-*), viz *poza-*.

Předložky hromaditi, jako děje se v jazyku německém, není v češtině správno, obzvláště tu, kde předložky rozličný mají pád, na př.: „Vor und nach der Entdeckung Amerikas“ nepřekládej: „Před a po objevení Ameriky“, nýbrž *Před objevením Ameriky a po něm* (potom). „Ve i před školou žáci mají býti způsobni“ = Vor und nach der Schule atd., správně: *Ve škole i před školou* atd. Srovnej: Aby živ byl bohabojně před svatbú, na svatbě i po svatbě. Štít. Vr. 43. Pannú ostala před porodem, na porodu i po porodu. Štít. Vr. 315. — Chyby, pokud sbíhají se u vazeb předložkových, hledej u jednotlivých předložek. — *O vokalisování předložek* viz *k* a *průzev*.

Předmět, viz *Gegenstand*.

Přednášeti, *přednésti co* (= učiti čemu, vykládati co) jest frase dobrá. Má základ ve frasích: Svou novinu přednésti. Vel. Ve slovích přednésti. Vel. Protož, cožkoli zapotřebí bylo, před krále přednésti.

Brat. Kterým i prodloužená, je-li jen bystře přednesena, řeč dlouhá nebývá. Kom. v Jir. Anth. II_2. str. 391. — Zhusta užívalo se frase té v řeči sněmovní, jako: Artikulové pak ode všech stavů v témže sněmě přednešení. — Přes to všechno v potřebě školní a kostelní lépe jest užívati slov: *vykládati*, *mluviti* než-li přednášeti; *výklad*, *řeč* než-li přednáška.

Předpokládati = voraussetzen. Toho slova staří neznali; i užívali zvláště ve smyslu německých frasí: *setzen wir voraus*, *nehmen wir an*, výrazů: *dejme tomu*, *položme*, *půjčme* (toto s vedlejším ponětím, že jen částečně platno, co se předpokládá), na př.: Dejme, položme, že tak jest. Vel. Ale polož sobě, že by je byl císař před sebe nepustil. Skála II. 265. Půjčiti komu čeho v hádání. Jel. — Anebo stačí pouhý *optativ* anebo spojky *ať*, *nechť s indik.*, na př.: By tak bylo. Jel. (vorausgesetzt, es wäre so). Nechť jest tak, že jsem zbloudil, při mně zůstane blud můj. Brat.

Avšak sloveso *pokládati* má tolik významů, že *předpokládati* utvořeno za příčinou srozumitelnosti. K tomu třeba jest za něm. „Voraussetzung" slova *předpokládání*, ježto *položení* nebo *pokládání* pojmu nevyjadřuje určitě. Buďte podány ještě některé příklady: Ein solches Benehmen *setzt* eine schlechte Erziehung *voraus* = Takové chování *předpokládá* špatné vychování. Řekne-li se: „vychází ze —, zakládá se na" — jest tím smysl obměněn. — Die Lektüre poëtischer Werke setzt eine genaue Kenntnis der Sprache voraus = Čtení děl básnických předpokládá důkladnou znalosť jazyka. S obměnou významu státi může: „žádá, vyžaduje důkladné znalosti".

Unter der Voraussetzung, dass du alles genau angesehen hast, will ich dir Glauben schenken = *předpokládaje*, *dávaje*, *že* atd.

Představiti, *představovati* stromy, květiny atd., lépe: *vyobraziti*, *zobrazovati* stromy atd.

Předstojící, správně: *tento*, *předložený*, na př.: „Přečtěte *předstojící* vyjádření", správně: Přečtěte *toto* (*předložené*) vyjádření.

Přeháněti něco = etwas übertreiben; slova toho užívá se správně *o hnaní z místa na místo*. — O *nemírnosti*, týká-li se řeči, možno říci: *řeč nemírnou činiti*, *nemírně si v řeči vésti* nebo *počínati*, *přepínati*. Připojen-li předmět, tu lze užiti slovesa: *nadsazovati*, *zveličovati*, *přemnožovati něco*, na př.: Aeneas Sylvius, jakkoli nadsazoval vše, co při Husitech se mu nelíbilo, psal přece v podstatě pravdu o Tábořích své doby. Pal.

I slovesa *přemršťovati* lze užívati; dle Jungm. znamená v Berounsku = v koupi přeplatiti, kterýžto význam může se rozšířiti také k jiným poměrům.

Dále hodí se sloveso *upřílišovati*, na př.: Když kdo upříliší. Štít. Blaze jemu, kdož umí v míru uhoditi, aby neupřílišil. Rokyc. Výkl. — *Zveličiti*, na př.: Nic konané své služby nezveličuje. Kom. — Protiva jest: *ztenčovati*. Kom.

Přepínati nelze sice doložiti ve významě tomto přeneseném ze starší literatury, avšak proti vazbě té metaforické nelze ničeho namítati.

Konečně velmi často pojem něm. *übertreiben* může v češtině vyjadřovati se předl. *pře-* spojenou se slovesem, na př.: *přechváliti co* = etwas übertrieben loben, *přemudrovati*, *přeceniti*, *přesoliti* atd., viz *pře*.

Přechodník, transgressiv. *Přechodník* na *-íc*, *-ouc*, v. T. 23.

I. **O správném užívání přechodníkův.** Přechodník vyjadřuje po pravidle děj *vedlejší* nebo *méně důležitý* a má *týž podmět* jako sloveso řídící, s nímž srovnává se v rodě a čísle, na př.: Dobyv meče přitekl na Nestora. Let. Troj. Jsouce obyvatelé města tohoto, máte řád a právo. Svěd..

Poznam. Když jest podmět přechodníku jiný než podmět řídícího slovesa, užívá se nezřídka přechodníku, absolutním zvaného, obzvláště ve smyslu příslovečném, jako: *takořka*, *vyjma*, *-ouc*, *nevyjímaje*, *-íc*, *předpokládaje*, *počítajíc*, *počna*, *-ouc*, *počínajíc*, *vůčihledě* (= v oči hledě), *hledě*, *-íc* a pod., na př.: Aby bylo kázáno pokání mezi všemi národy počna od Jeruzalema. Brat. Umění jako říkaje jím v nic přišlo. Blah. Zhořelo domů šedesáte počnúc od staré šatlavy. Star. Let. — Místo zobecnělých těchto přechodníkův absolutních obyčejnější jsou věty neskrácené, na př.: *Vyjmeme-li* některé krajiny, země jest úrodná.

Který přechodník kdy správný jest, učí tato pravidla:

1. **Přechodníku přítomného sloves nedokonavých** užívá se na označenou děje *soudobého* s dějem věty řídící, ať by tento spadal v obor přítomnosti, ať budoucnosti, ať minulosti, na př.: *Stolujíce* zpíváme (zazpíváme si, budeme zpívati, zpívali jsme, zazpívali jsme si). Doklady: Člověk kvíle rodí se. Kom. Ludvík utíkaje z bitvy, utonul v bahně. Vel. Ty pak učiníš zase vůli mou, dodávaje potravy čeledi mé. Brat.

2. **Přechodník přítomný sloves dokonavých** (končicích a jednodobých) klade se na označenou děje *v budoucnosti dříve dovršeného*, než budoucí děj věty řídící se počíná, na př.: *Umra* souzen budeš. *Pořídě* svých věcí, navštěv mě. Zval jsem tě, abys, *pořídě* svých věcí, mě navštívil. Doklady: Poseďte tuto, a já odejda maličko pomodlím se. Bib. Následuj mne, vezma kříž svůj. Brat. Kdo z vás jest, chtěje staviti věži, aby prve sedna nepočetl nákladu? Brat.

Poznámka 1. Jak z dokladů viděti, děj budoucí věty řídící může vyjádřen býti netoliko *indikativem budoucího času*, nýbrž také *imperativem* a *konjunktivem*.

Poznámka 2. Přechodníku přít. sloves dokonavých užívá se nehledě na čas slovesa řídícího, vypravují-li se výjevy, jež se *opakují*, na př.: Nižádný rozsvítě (= kdykoli rozsvítí) svíci, nepřikrývá jí nádobou. Brat. Zle jest zle, říká ten, kdož kupuje, a odejda, se chlubí. Brat.

Konečně bývá přechodník tento i *s přítomným časem historickým*, na př.: Patriarcha *vstana,* maje v ruce rozsvícenou svíci, *jde* do jeskyně božího hrobu. Bart. Skl. str. 111. Já *přistoupě* k jednomu, *táži se.* Kom. v Jir. Anth. II_2. str. 384.

Poznámka 3. Staří spisovatelé tu a tam přechodníku toho užívali také na označenou *děje v minulosti dovršeného;* avšak ten správněji vyjadřuje se *přechodníkem minulým*, na př.: Ten ohlédna (ohlednuv) se uzřel je a zlořečil jim. Brat. Tehda poutník ihned nůž vytrhna (vytrh) se zabil. Pass. A to Římané uzříce (uzřevše), vojsko proti té zemi poslali. Pass.

3. **Přechodník minulý** z pravidla **sloves dokonavých** klade se na označenou děje *v minulosti dříve dovršeného*, než béře počátek děj věty hlavní, jenž spadati může ve kterýkoli obor časový, na př.: *Napsav* úkol jde (půjde, šel) na procházku. Doklady: Jiní naučivše se cizím jazykům, vlastní svůj jako nehodný potupují. Vel. Čechové zemi ohledavše, že jest úrodna, znamenali. Háj. Spravovav zemi českou toliko šest let, měsíce ledna umřel. Vel. Koupiv statek, kup také správce. Bart. Skl. str. 111.

Poznámka. Kdy při slovese věty řídící, je-li v čase budoucím, užívati jest přechodníku *minulého* a kdy přechodníku *přítomného sloves dokonavých*, nejlépe okáží věty neskrácené, na př.: *Promluvivše* o užitku této věci, vytkneme také škodlivosť její = *Když jsme promluvili*, vytkneme atd. *Promluvíce* o užitku, vytkneme také atd. = *Až promluvíme*, vytkneme atd. Rozdíl mezi oběma přechodníky vidí se při neskrácených větách ten, že ve větě první děj přechodníkový a děj slovesa určitého náležejí do *dvou* dob časových, jeden do *minulosti* a druhý do *budoucnosti*, ve větě pak druhé oba do doby *jedné*, do *budoucnosti*.

4. **Děj po řídícím ději následující** opisuje se **přítomným přechodníkem**: maje, chtěje, chystaje se, stroje se, zamýšleje, hodlaje a pod. a **infinitivem přít. času**; na př.: Kněží, majíce přistupovati k hospodinu, posvěcují se. Brat.

Poznámka 1. V nejnovější době vyskytly se ve spisovné mluvě dva nové druhy přechodníkův: *buda chváliti* a *buda chválen* na označenou *současnosti* nebo *předchodnosti v budoucnosti*, na př.: *Nebudouce* činiti zlého, nebudete od zlého uchváceni. Tvary tyto, nemajíce v dobrých starých památkách dokladů, jsou zbytečny, poněvadž dle předešlého výkladu mohou hraditi se přechodníky jinými, v tomto příkladě tedy takto: *Nečiníce* zlého (při současnosti), *neučiníce* (při předchodnosti v budoucnosti) zlého, nebudete od zlého uchváceni.

Poznámka 2. Rozdílu mezi slovesy *dokonavými* a *nedokonavými* budiž u přechodníků šetřeno bedlivě; *dokonavými* nevyjadřuje se nikdy *soudobosť*, *nedokonavými* alespoň z pravidla ne *předchodnosť*. Jen přechodníku *minulého sloves nedokonavých* užívají k vytčení předchodnosti i nejlepší spisovatelé, a to *při delším trvání* předchozího děje, zvláště položeno-li při něm jakési *číselné označení*, na př.: *Spravovav* zemi českou toliko šest let, měsíce ledna umřel. Vel. Přes celou noc *pracovavše*, nic jsme nepopadli. Brat.

Co svrchu pověděno jest o činném přechodníku, platí také *o přechodníku trpném:* K vyjádření *současnosti* pojí se ku *příčestí sloves nedokonavých* přechodník *jsa* nebo *bývaje*, na př.: Člověk kárán

bývaje, zatvrzuje šíji. Brat. — K vyjádření *předchodnosti v budoucnosti* nebo v případech pod 2. uvedených užívá se tvaru *jsa* se *příčestím sloves dokonavých*, na př.: A posílen jsa, žalmy tobě zpívati budu. Žalm. Vy pak rozděleni jsouce, buďte při králi. Bib. — K vyjádření pak *předchodnosti v čase minulém* nebo *minulosti v čase přítomném* bývá tvar *byv* se *příčestím sloves* obyčejně *dokonavých;* na př.: Slunce nyní krásně *svítí*, *byvši* prve oblaky *zastíněno*. V tom slunce *zasvítilo*, *byvši* prve oblaky *zastíněno*.

II. **O chybách a nesprávnostech v užívání přechodníků.**

1. Příliš zhusta vypouští se ve *přechodníku trpném pomocné jsa* a *byv*, což alespoň schvalovati nelze ve vyšším slohu prosaickém, na př.: „Loupežník *jat*, byl ihned uvězněn" m.: Loupežník *byv jat*, byl atd., na př.: Protož jest jej Herodes v žalář vsadil oslepen jsa milostí ženy. Chelč. P. 16 a. Již bohatec na zad leze běden jsa, ale chudý již v radosti stojí napřed jsa postaven. Týž.

2. *Přechodník určitý času přítomného* (adj. verbale od přechodníku odvozené) klásti praedikativně po slovesech: *viděti*, *slyšeti*, *nalézti* atd. mnozí pokládají za latinismus, jako již Blahoslav v Grammatice na str. 130. Než i kdyby tomu bylo tak, přece vazby této, četnými příklady doložené a duchu našeho jazyka se neprotivující, užívati lze vedle vazby *infinitivné* a vazby se spojkou *an*, *ana*, *ano* a *s indikativem přítomn. času*. Příklady vazby přechodníkové: A mezi tím mlče slyšel jsem hlas řkoucí. Brat. A spatřím některé okolo nich stojící. Kom. Najdu je modlící se a zpytující. Kom.

3. *Přechodník určitý času minulého* na -(*v*)*ší* (adj. verbale od přech. min.) nevyskytuje se téměř ve spisech dobrých staré a střední literatury; hojně však tvaru toho užívá se od spisovatelů novověkých. Na místo tvarů těchto, pro skupeninu souhlásek *vš* ne příliš lahodných, bývají ve mluvě staré a střední a ve mluvě obecné u sloves *podmětných* (intransitivných) *příčestí minulá*. Tak za *přišedší* klade se *přišlý*, za *odkvetší — odkvetlý*, za *zmizevší — zmizelý* atd.

Za takovéto určité přechodníky, vedené od *sloves přechodných*, lépe jest dávati *větu*, na př.: „Vůdce s padesáti vojíny, útok na nepřítele *učinivšími*, zabit jest". Lépe a obratněji: Vůdce s padesáti vojíny, *kteří útok na nepřítele učinili*, zabit jest. „Dopadli zloděje, kapli *vyloupivšího*" m.: Dopadli zloděje, který kapli vyloupil.

Obzvláště nepěkná a chybná *jsou příčestí sloves nepřechodných* (předmětných) místo vět neskrácených, na př.: „*Pokušené* od soudního sluhy dodání rozsudku nebylo provedeno", správně: Dodání rozsudku, *o které* se soudní sluha *pokusil* (pokoušeti se o něco), nebylo provedeno. „Přinesen byl obraz, pro pěknou kresbu ode všech *obdivovaný*", správně: obraz, jemuž se všichni podivovali a p.

4. Velmi často užívá se přechodníku minulého určitého tam, kde má býti přechodník min. neurčitý, na př.: „Chlapec, *dohonivší* otce svého, zeptal se jeho, kam jde", správně: Chlapec, *dohoniv* atd. „Matka *uslyševší* tu novinu, ulekla se velmi", správně: Matka *uslyševši* atd.

5. Také nedoporučuje se užívati často přechodníku určitého *„mající“* ve příkladech takovýchto: „Pokoj větší býti *mající*; obraz vystaven býti *mající*“, správně: Pokoj, který by větší býti měl; obraz, který má býti vystaven (= k vystavení určený).

6. *Přechodníku určitého, jakož i příčestí určitého i přídavných jmen* často chybně užívá se ve smyslu substantivném. Dobře však kladou se zvláště přechodníky určité v rodě mužském, může-li se k nim dodati slovo: *člověk*, *lidé* atd. Ale v rodě středním užívati jich příkladem němčiny jakožto substantiv, není radno. Jazyk český přidávaje v té příčině podstatná jména, jeví se tím býti určitějším, na př.: „*V předcházejícím* (předešlém = im Vorausgehenden) jsme ukázali, že střídmosť člověku prospívá; *v následujícím* (im Folgenden) pojednáme, že člověku vzácnou jest okrasou“. V tom příkladě budiž dodáno: *v předešlé úvaze*, *části*, *stati*, aneb: *Posud jsme ukázali*, nyní hodláme dolíčiti. — „Pohledneme-li na předcházející (předchozí = das Vorausgehende), nemůžeme býti na rozpacích“, správně: Pohledneme-li na to, *co jsme napřed pověděli* atd. — „Žák kreslí dle skutečného“, správně: Žák kreslí dle *skutečnosti*, *dle skutečných předmětův*.

Přejíti, *přecházeti komu co*, správně: *přecházeti koho co*, jako: „Přechází *mně* trpělivosť“ a p., správně: Přechází *mě* (mne) trpělivosť. Také lze říci: Dochází *mně* trpělivosť, *konec jest mé* trpělivosti a p. Přechází mně chuť, smích, veselosť“ a p., viz také *chuť*.

Přejitý, viz *obejitý*.

Přejmouti, správně: *přejíti* (*přejati*); přejmul, přejmut, přejmutí, správně: *přejal*, *přejat*, *přejetí*, v. T. 19 a 22.

Překážeti *komu v pozorování*, *ve čtení*, je správno; ale přece lépe frase ta vyjádří se: *Překážeti komu pozorujícímu*, *čtoucímu* atd.

Překážeti, aby ... v. *aby*.

Překážky klásti, lépe: *činiti*, *dělati*, (Vel.) *překážeti*, *v cestě býti*, viz Jungm. Slov.

Překročiti *zákon* = das Gesetz übertreten, jest chybno, správně: *přestoupiti zákon*, na př.: Přestoupiti zákon, rozkaz. Vel. Zápověď přestoupil. Kanc. — Ale dobře říká se: *překročiti strouhu*, *potok* atd.

Přemlouvati *koho k čemu* dle Jungm. Slov. doloženo je z Veleslavína; staří však užívali obratův: *namlouvati koho nač*, *k čemu*, na př.: Vršovci žádným obyčejem jeho na to nemohli namluviti. Háj. Na nic se nedá namluviti. Vel.

Přenáhlený, viz *příčestí* II, b.

Přenáhliti se, jest tvořeno dle něm. *sich übereilen*, přenáhlený = übereilt; ale zbytečně. Nebo dobré slovo jest: *unáhliti* a *ukvapiti* ve smyslu přechodném, *unáhliti se* a *ukvapiti se* ve smyslu zvratném, na př.: Není tu čeho, že se naň (smrť) unáhlila, litovati. Brat. Z hněvu a unáhlené mysli. Vel. Znaje býti (císaře) unáhleného proti Židům. Plác. Ohlídá se, aby se neukvapil. Kom. Ukvapil se soudem. Rosa. Že bych se na ně unáhlil a ukvapil. Brat.

Přes, (e); předložky této užívá se ve mluvě obecné u rozličných sloves, a jest to germ. nejhrubšího zrna. Tak chybno jest: *přes*

něco mluviti, přemýšleti, jednati, diviti se, smáti se, hádati se, ptáti se, tázati se; správně: mluviti, přemýšleti, jednati *o čem;* diviti se, smáti se *čemu;* hádati se *oč;* ptáti se, tázati se *po čem, nač* atd.

Přes chybně klade se při komparativu místo *nad,* na př.: *Nad* jiné moudřejší, Vel. (nikoli: *přes* jiné), na př.: Sladší nad med. Kom. — „*Přes* potřebu", správně: *nad* potřebu.

Přes na označenou, že činnosť nějaká trvá od počátku doby nějaké až do konce, není chybno, jako na př.: Přes celé prázdniny byl u nás. Srovnej doklady: Přes celou noc tam zůstal. Svěd. Byl u něho přes zimu. Svěd. Přes mnohé časy tam živi byli. Kom.

Přesaditi, *přesazovati koho*, správněji: *přeložiti*, na př.: úředníka a p.

Přesaditi co = über etwas setzen, jest germanismus, na př.: *přesaditi řeku*, správně: *překročiti, přejíti, přejeti řeku; přeplaviti se, přepraviti se přes řeku.* — „Železnice přesadí tam řeku", správně: Železnice *vede se* tam přes řeku, *je stavěna* přes řeku.

Přesazovati z němčiny, chybná je frase, správně: *překládati, převáděti.*

Přesahovati pokládá se za chybné ve příkladech podobných, jako: „Výslužné přesahuje plat". Avšak správnosť slovesa toho dokazují doklady: Již vidím, jak velmi knih míru tato předmluva přesahuje. Jel. Králové v tom boji daleko počtem lidu Hermundury přesahovali. Háj. — Než často v témže smyslu možno užívati sloves: *převyšovati, více činiti.*

Přestati *na čem* dobře řečeno, tak jako: *spokojiti se čím*, někdy i *s čím*, *obvyknouti čemu, na čem; dosti míti na čem*, na př.: Přestati na tom, což má. Vel. Aby uměl přestávati na mále. Kom., Brat., Troj. Let. Málem se spokojí. Sych. Jakub byl hotov právu obvyknouti. Práv. Kut. Máť sice všeliká ctnosť sama dosti na sobě. Žer.

Přestoupiti *zákon* a p., viz *překročiti.*

Přetáhnouti olejem, barvou, správně: *přetříti olejem, barvou; přebarviti* atd.

Přetnouti, správně: *přetíti;* přetnul, přetnut, správně: *přeťal, přeťat*, v. T. 19 a 22.

Přetrhnouti hru za chybné pokládáno, avšak obrazný smysl slovesa toho dle Jungm. Slovníku doložen, na př.: Dílo přetrhnouti. Vel., Háj. Vádu, rvanice přetrhnouti. Har. Řeč přetrhnouti. Vel. — Ale nesprávno jest: „přetrhnouti koho" ve smyslu *přetrhnouti něčí řeč* = jemanden unterbrechen. — *Bez přetržení* = ohne Unterlass. Vel.

Převzíti *co*, na př.: *statek, místo* a p., správně: *ujati, přejati, na se vzíti co*, na př.: Dědičně ujali domy. Brat. Šel do vinnice, aby ji ujal. Brat. Po smrti otcově na se přejali dluhy. Ml. ob.

Při. Místo předložky této lépe jest užívati předložky *za*, běží-li o to, aby označila se doba činnosti nějaké, na př.: „Při prudké střelbě dorazili do města", lépe: *Za prudké střelby* dorazili do města. „Při bouřce měli veliký strach", lépe: *Za bouřky* měli veliký strach.

Příbram, v. T. 7.

Přibydu, v. T. 18.
Přibyslava, správně: *Přibislav*, jako: Zbislav; strany skloňování v. T. 6. a 8.
Příbytek = obydlí; místo slova toho někteří chtí zavésti *přebytek*, ježto prý sloveso jest *přebývám*. Avšak zajisté na rozdíl od slova *přebytek* = Überschuss od nejstarších dob užívá se slova *příbytek*.
Přibývati *čeho*, vody, větru; viz *gen. part.*, 5.
Příčestí, *participium*, v. T. 21 a 22.

I. **O správném odvozování a užívání příčestí.**

1. **Příčestí určitá min. času, čin. rodu** (adj. verb. akt.) nejčastěji vedou se od sloves podmětných (intr.) a zvratných a mají: a) *Význam činný*, na př.: Země česká převyšuje okolní země mužností lidí z ní pošlých. Všeh. Viděl jsem národy vešlé do svatyně mé. Ctib. Hád. A protož všickni na G. Pompeja hledí jako na přišlého s nebe. Jel. v Jir. Anth. II_2. str. 43. Děťátko nedávno urodilé (uroditi se). Pass. Vydal soud smrti na člověka prohřešilého. Štít. A jest toto utěšenie v slovích pána vinnice lekavým, zmeškalým a pozdě do vinnice přišlým. Chelč. P. 122 a.

Poznam. Zvratná nám. *se* u příčestí se neklade, tedy: „*zmeškalým*“ a nikoli: *zmeškalým se.*

b) *Význam trpný*, na př.: Ostane hříchu navyklého. Štít. Želejí svých hříchů dopustilých. Štít. Nenadálá příhoda. Ml. ob.

O významu *trpném* užívalo se ve staré a střední češtině zhusta příčestí minulých, vedených také od sloves *přechodných*, jako: Čas promeškalý. Štít. Přestálá potopa. Žal. Statky zdědilé. Žer. Víra vyznalá. Bart. Statkové zadržalí. Ctib. Záplata zaslúžilá. Chelč. P. 123 b. — Avšak užívání toto jest nám nyní již zastaralé, a proto lépe jest místo nich užívati příslušných *příčestí trpných* a tak činný a trpný význam různiti též tvarem. Místo: „statků zdědilých, psaní dalého, pravdy vyznalé, času promeškalého“, položíme raději: statky *zděděné*, psaní *dané*, pravda *vyznaná*, čas *promeškaný* atd.“ Než utkvěla přece některá taková příčestí ve mluvě i písmě tak, že užívati jich není nesprávno, jako: Člověk ďáblem posedlý. Pass. Dům podezřelý. Háj.

Zvláště žijí ve mluvě obecné i spisovné příčestí tato ve významě *trpné možnosti* nebo *nemožnosti*, na př.: Nestihlí jsou soudové tvoji, pane. Pref. Neobsáhlý jest soud boží. Bart. Malý, ale znalý (= zřetelný). Ml. ob. Náhlá a nenadálá smrť. Ml. ob.

2. **Příčestí času přít., rodu trpného**, jehož se zachovalo několik zbytků, jako: *znám*, *svědom*, *vidomý*, *lakomý*, *zřejmý*, mívá ode dávna vedle *trpného* také *význam činný*, na př.: Lidé nepovědomí starých historií a příběhův a neznámí v kronikách vždycky zůstávají dětmi. Vel. Toho jsem dobře svědom. Svěd. Člověk vidomý a nevidomý. Ml. ob. — Rovněž zachovala se subst. a adverbia, od těchto příčestí vedená, na př.: Prázdni jsou té pravé a spasitelné známosti boha. Brat. Vědomě i nevědomě. Vel. — U slova *známý* bylo by však dobře, kdyby užívalo se ho za příčinou srozumitelnosti ve významě *trpném*, jakož zase slova *znalý* ve významě *činném*, na př.: Onen

známy učenec byl všech jazyků *znalý*; podobně by bylo rozeznávati slova: *známost* a *znalost*.

3. **Příčestí určité času min., rodu trpného** (adj. verb. passivné) tvoří se z pravidla od sloves přechodných a má význam trpný, na př.: zastřelený pták, rozbitá nádoba atd. Jsou však v ústech lidu a ve staré literatuře některé tvary těchto adjektiv, tvořené od sloves *podmětných*, jako: padané ovoce, napadaný sníh m.: *padlé* ovoce, *napadlý* sníh; *požité* rytířstvo (Alex. v Jir. Anth. I_2. str. 35) m.: *požilé* (*staré*). Hříchů minutých m. *minulých*. Ctib. Minutý týden m. minulý týden. I jsú zhynutí a uvadlí v duchu svém křesťané. Chelč. P. 132 a. Ale aby po něm táhli ty minuté a padúcí věci opustiece. Chelč. P. 160 b. Jsou to z většího dílu archaismy, pročež od sloves podmětných užívejme *příčestí min. činného*; v. *příč. min. čin.* I, 1.

Poznámka. Příčestí trpná minulá, vedená od sloves *zvratných*, vyskytují se zhusta ve mluvě obecné i v jazyce spisovném, a to správně, ježto slovesa zvratná (s akk. *se*) blíží se významem ke slovesům *přechodným*, na př.: *Uhřátý* (který se uhřál), *upocený* (který se upotil), napitý, rozhněvaný, potlučený, zamazaný atd. Často jen smysl rozhoduje, náleží-li příčestí ke slovesu přechodnému či ke zvratnému.

II. **O nesprávnostech v užívání příčestí**, a) **vůbec:**

1. *Příčestí trpné min.*, pokud užívá se ho ke tvoření složených tvarů slovesných, budiž kladeno ve formě *neurčité*. V činném rodě nepíše se: Zahynu*lí* jsme, když jste uzře*lí;* právě tak nemá psáno býti: Včera jsem byl zavola*ný* k úřadu; nechte toho, budete jinak potresta*ní;* když byli odprave*ní* (m. *zavolán*, *potrestáni* atd.). — Dobrý však jest tvar *určitý*, je-li příčestí *ve přívlastku*, na př.: Odsouze*ní* vrahové byli do vězení zpět vede*ni*. — Dále i ve *přísudku* dobře užívá se příčestí určitého, když přijímá povahu adjektiva, naznačujícího vlastnosť stálou, bytnou, na př.: Město Gaja za dlouhý čas *zpustošené* stálo. Har. II. 20. Ten kord byl *ukrvácený* na konci. Svěd. Ty věci pádu *poddané* jsou. Mudr.

2. *Příč. trpné* u Němců *v nadpisech* obyčejné, na př.: „Kroisos durch den doppelsinnigen Orakelspruch *getäuscht*" nelze nám položiti takto: „Kroisos... *oklamán*", nýbrž nám dlužno psáti buď: *Kterak Kroisos sklamán byl* neb *O sklamání Kroisově*.

3. Příčestí druhdy užívá se chybně, zejména tam, kde by byla správna *výminečná věta*; na př.: „Aeneis jest, přísně vzato, epopeje umělá", správně má býti: „Aeneis jest, *hledíme-li k věci bedlivě, uvažujeme-li ji důkladně* atd. Také často má místo *věta účelná;* na př.: „Takový skutek jest, upřímně řečeno, špatný", správně: Takový skutek jest, *abych upřímně mluvil*, špatný. — Kde však lze takové příčestí doplniti v samostatnou větu tvarem *buď*, tam lze ho užiti, na př.: Mezi námi řečeno (buď), ten člověk jest pošetilý.

O příčestí trpném s přechodníkem *jsa* a *byv* viz *přechodník* II, 1.

b) **O některých příčestích trpných zvláště.** Téměř vůbec užívá se příčestí trpného *vyležený* špatně místo: *vyleželý*, jako: vyležené

m. *vyležělé pivo. Vyležený* jest dobře ve smyslu *trpném*, na př.: Hrad vyležený hladem; příčestí tu zakládá se na frasi: *vyležeti něco*, jak u Dalemila čteme: Položili lidi před hradem, aby jej vyleželi hladem. Z téže příčiny dobře se říká: Důlek v trávě vyležený.

Zasloužený užívá se špatně o *osobách* místo *zasloužilý* od *zasloužiti si čeho*, na př.: zasloužený učitel, správně: *zasloužilý*; dobře však o *věcech: zasloužená* mzda, trest atd.

Dobré jsou tvary: *dobytý*, *užívaný*, *vážený*, *žádaný* atd., a to tím, že mnohá tato slovesa vedle vazby *genitivné* připouštějí též vazbu *akkusativnou*, s čímž souvisí, že v passivě vedle vazby *neosobné* vyskytuje se u nich druhdy také vazba *osobná*, na př.: K čemu by užiti byli, to věrně konati. Kom. Nejsem žádán. Rosa. Žádal děvečku, aby mu píti dala. Har. Osobu, kteráž nikda za to žádána nebyla. Krab. Meč dobyt jest. Brat. Ač dobudeš které město. Alex. v Jir. Anth. I_2. str. 34. Ruda se ze země dobývá. Muka věčná ani rozumem dosažena, ani srdcem obsažena býti nemůže. Vel. Moudrost učením docházína bývá. Mudr. Aby známo bylo, že pravda mnohem viece má ostříhána býti. Chelč. P. 82 b. Kterýmiž se věčný život zasluhuje. Chelč. P. 121 a. — Rovněž i věty *záporné*, jsouce převáděny v passivné, mají vazbu *osobnou* i *neosobnou*, na př.: Hospodář platil za nás 20 kop, a ještě podnes nejsou zaplaceny. Svěd. Nedostavil domu; z toho dobře „dům nedostavený“ atd. — K tomu jsou svrchu uvedená příč. trpná doložena dobrými spisovateli, na př.: Často užívaný. Vel. Kadidlo v jisté míře užívané. Byl. Všecko zevnitř užívané. Kom. Statek zle dobytý. Brat. Palladium dobyté. Let. Troj. Žádaný konec (Vel.), pokoj, Kom. — Též platí o slovesech, která se doplňují *instrumentalem*, jako: zmítati, pohrdati atd. — Avšak méně správné je příč. určité *obdivovaný*, protože sloveso *„obdivovati se“* pojí se *s dativem*, viz také *obdivovati se.*

Dále chybné jest příčestí: *poškozený*, na př.: „Lidé povodní poškození“, správně: Lidé povodní *postižení.* Jméno osoby i věci u slovesa toho, které jest původu nového, klásti by se musilo v dativ, tedy: Lidé, jimž bylo povodní poškozeno, uškozeno. *Poškozený* dle toho jest právě tak špatné slovo, jako kdyby někdo užíval *uškozený.* Možná je také nahrazovati slovy: *škodující*, *škodou postižený*, *porouchaný*, nebo větou: *kdo škodu vzal.* Místo „Dům, zboží *poškozené*“, správně: Dům *porušený*, zboží *porušené*, *porouchané*, *pokažené.*

Předložený (nepředložený) člověk, povstalo dle německého = ein überlegter Mensch, správně: *pováželivý*, *rozvážlivý*, *prozřetelný* atd. — Připustiti se může dle frase „předložiti si něco“ (viz toto) *předložený*, *nepředložený* skutek a p. Slovo „předložený“ o osobě znamenalo starým tolik co nám „představený“; viz Jungm. Slov. — Z téže příčiny budiž vymýceno slovo *předloženost*, správně: *uvážení*, *rozvaha*, *povážení* atd. „S bedlivým rozvážením“ píší Bratří. — A místo *„předloženě (nepředloženě)* jednati“ užívej: *pováželivě*, *moudře*, *opatrně* jednati atd.

Slova *přenáhlený* jakož i slovesa *přenáhliti se* staří neznali (viz sl. *přenáhliti se*), užívajíce za ně: *ukvapený*, *kvapný*, *unáhlený* a s obměnou významu: *překotný*, *zbrklý* atd.

Studovaný (člověk) je tvar nesprávný, nezakládáť se ani na slovese přechodném ani zvratném. Správným byl by tvar *studovalý*, jenž však není obvyklý. Často ovšem postačí slovo *učený*, anebo pomůžeme sobě *větou*, na př.: „Ten člověk jest mnoho studovaný", správně: Ten člověk jest velmi učený, ten člověk mnoho studoval.

Sečtený, *pročtený* = belesen, jest germanismus, správně: *sečetlý*, *pročetlý*. Často dobře užiješ se starými: *zběhlý* v knihách, literatuře dle: Zběhlý v právech. Vel. Za slovo „sečtenosť" piš raději: *sečetlosť* nebo *zběhlosť* v knihách.

Příčina. Slova toho užívá se často zbytečně, na př.: „Měl *všecku příčinu* si stěžovati", správně: *Měl zajisté proč si stěžovati*, nebo *Mohl vším právem si stěžovati*, na př.: Nenieť proč odkládati mladým do starosti tiem, což dobré jest. Štít. Vr. 128. — „Příčina *leží (spočívá)* nejprve v tom", správně: Příčina *jest* nejprve v tom.

Přičiniti se *oč* i *k čemu*, obojí frase jest dobrá, na př.: Živě se o něco přičiniti. Vel. Přičinil se s ním o království jeho. Brat. Přičiniti se k dílu. Háj. K tomu se vší bedlivostí se přičiniti. Vel.

Přičísti *co mezi co*, není chybno, jakož i *počísti co mezi co*, ač obyčejnější vazba jest *přičísti co k čemu*, na př.: Přičetl mne mezi nepřátely své. Brat. Počteno mezi rozkoše. Jel. Počten jest mezi hříšníky. Brat.

Přidati *komu na čem*, (na mzdě), správně: *přidati mzdy*, *přilepšiti mzdy*.

Přídavná jména. 1. **O tvarech přídavných jmen** viz T. 12 a n. —

2. **O přídavných jménech v -cí** viz *skracování kmenové samohlásky*.

3. **O užívání přídavných jmen v -ní a -ný.**

Od té doby, co Šafařík ve předmluvě ke Slovníku vědeckého názvosloví (v Praze 1853) rázně se ozval proti přílišnému užívání adjektiv, ukončujících se na *-ní*, pozorovati jest, že spisovatelé někteří zacházejí v opačnou výstřednosť, kladouce proti obyčeji posavadnímu výhradně jen adjektiva s koncovkou *-ný* tam, kde jich prve nebývalo, a dávajíce koncovce *-ní* naprosto výhosť. Obě tyto krajnosti, onano Šafaříkem vytčená i tato druhá, odchylují se od obecného jazyka spisovného; a proto buďtež krátce uvedena tu některá pravidla, jichž by šetřiti slušelo, aby ve věci té pravá zachovávala se míra.

a) Kde v bibli a v jiných dobrých spisech užívalo se výhradně formy *-ní*, tam děj se tak i dále. Bývá to jmenovitě při adjektivech, která znamenají *místo*, *čas* anebo nějaký *vztah* vůbec, jako: *první*, *přední*, *prostřední*, *zadní*, *polní*, *lesní*, *luční*, *horní*, *dolní*, *východní*, *západní*, *severní*, *jižní*, *vnitřní*, *zevnitřní*, *okolní*; *denní*, *ranní*, *večerní*, *noční*, *jarní*, *letní*, *zimní*, *letošní*, *dnešní*, *roční*; *duchovní*, *církevní*, *školní*, *národní*, *úřední*, *mravní*, *svatební* a j.

b) Užívá-li se u dobrých spisovatelů *v jednom* a *témže* smyslu formy obojí v *-ní* a *-ný*, budiž píšícímu zůstaveno na vůli, aby

sobě dle sluchu a obyčeje osobního (ať tak díme českého nebo slovenského) tu neb onu formu vyvolil, v pochybnosti přednosť daje ovšem formě *-ný* jakožto určitější a sklonnější. Volnosť takovou měj spisovatel na př. při adjektivech: *prvotní* a *prvotný*, *písemní* a *písemný*, *příční* a *příčný*, *peněžní* a *peněžný*, *moučni* a *moučný*, *výsadní* a *výsadný*, *modlitební* a *modlitebný*, *sluneční* a *slunečný* atd. Při volení té neb oné formy dobrým rádcem zůstává Jungmannův Slovník. — Sem patří také přídavná jména, odvozená od kmenů cizích, jako: *substantivní* a *substantivný*, *adjektivní* a *adjektivný*, *normální* a *normálný*, *aktivní* a *aktivný*, *passivní a passivný*, *moderní* a *moderný* atd.

c) Přikládá-li se adjektivům téhož kmene s koncovkami *-ní* nebo *-ný* smysl rozdílný, tedy třeba šetřiti toho rozdílu také v koncovkách, na př.: *nákladní* a *nákladný* (nákladní vůz = Frachtwagen, nákladný vůz = ein kostspieliger Wagen); *správní* a *správný* (správní rok = Verwaltungsjahr, správný muž = ein pünktlicher Mann); *trestní* a *trestný* (trestní zákon = Strafgesetz, trestný skutek = eine strafbare Handlung); *obecní* a *obecný* (obecní zákon = Gemeindegesetz, obecný zákon = ein allgemeines Gesetz); *letní* a *letný* (letní šat = Sommerkleid, letný člověk = ein bejahrter Mann); *berní* a *berný* (berní úřad = Steueramt, berný peníz = eine gangbare Münze); *průvodní* a *průvodný* (průvodní list = Geleitschein, průvodný zločin = ein nachweisbares Verbrechen) atd.

d) Místo jednostejné ve všech rodech koncovky *-ní* lze druhdy též užiti koncovek *-cký*, *-ský*, *-ový*, na př.: místo *průmyslní* tvarů *průmyslnický* a *průmyslový*, m. *obchodní* tv. *obchodnický* (spolek obchodnický), m. *akcijní* tv. *akciový* a *akcionářský*, m. *školní* tv. *školský*, m. *poštovní* tv. *poštovský* (vůz), m. *klášterní* tv. *klášterský* a p. (Dle A. Šembery.)

4. **O přídavných jménech ve přísudku** viz T. 13.

Na tomto místě budiž ještě k tomu ukázáno, že již u Štítného, ač ve výroku častěji užívá příd. jména neurčitého než určitého, adj. určité objevuje se dosti zhusta, ano i tak, že v jedné větě užívá se obojího. Na př.: Se svatým svat budeš a s převráceným převrácený budeš. Štít. Vr. 21. Dobré jest vždy slyšeti slovo božie. Týž 4. A bude-li muž opilý a nevěrný. Týž 13. Jakož ta krmě bývá mrzká. Týž. 41. Nemúdré jest ve mlýně hústi. Týž 79. — Jiné příklady viz ve Štít. vydání Vrťátkova. Rovněž tak bývá u Chelč. a ve mluvě obecné, na př.: Kterak jest milý a sladký pán buoh a vždy jest srdci tomu chuten. Chelč. P. 18 a. A ta voda není čistá. Suš. 3 a. Bývalo jsi (tělo) v světě pyšné. Suš. 17 a. — Toto užívání adj. určitého zmáhá se čím dál tím více u spisovatelů věku středního, čehož dolíčovati více příklady netřeba.

Avšak záhy již počalo různiti se příd. jméno určité od neurčitého, znamenajíc vlastnosť *stálou*, kdežto neurčité vlastnosť vyjadřuje nestálou. Proto také ve přívlastku z užívání vyšlo adj. neurčité, postupujíc místa svého adjektivu určitému. A není proč ani ve přísudku adj. určitému vzpírati se tam, kde podmětu *stálá* se přisuzuje vlast-

nosť. Na př.: Již-li otec zdráv? Jest-li muž ten (kterého v službu přijímáme) zdravý? Je-li pak ten nápoj zdravý? — Jest tu zajisté pozorovati rozdíl; v onom příkladě hledí se ke vlastnosti *nestálé*, v těchto ke vlastnosti *stálé*, *trvalé*. Tak lze i rozeznávati příd. jména: *pilen* — *pilný*, *silen* — *silný*, *leniv* — *lenivý*, *smuten* — *smutný* atd. U některých i význam zvláštní spojuje se s tím neb oním tvarem, na př.: Ty nejsi mi *roven*, příkop jest *rovný*. Jest trestu *hoden*. Chlapec tento jest velmi *hodný* atd.

Užívání adjektiv neurčitých ve přísudku obmezuje se i tím, že u přemnohých adjektiv, skupeninou souhlásek se končících, nom. mužský v jednotném čísle úplně vyšel ze zvyku, na př.: *dobr*, *moudr*, *tepl*, *hořk* atd., aniž *s fonetickým e* by lépe zněl, na př.: *mdel*, *čeren*, *zel*, *tepel*, *hořek* atd. Za to ženský a střední rod v jednotném čísle a tvary množného čísla by častěji se klásti měly, než se děje; na př.: Cesta jest krát*ka*, noci byly chlad*ny*, ti muži byli hovor*ni*, hory byly mod*ry* atd.

5. **Přídavná jména a příčestí ve přísudku u slovesa býti** kladou se po slovesech neúplných: „*moci*, *chtíti*, *musiti*, *míti*, *počínati*, *přestávati*“ atd. *v nominativ* aneb *instrumental*, na př.: Měšťané mohou našemu rokování přítomni býti. Skutkem pak také máte věrni pánu býti. Štít. Nemohli skrze zákon Mojžíšův ospravedlněni býti. Brat. Chceme mu rádi právi býti. Svěd. On jest počal mocným býti na zemi. Brat. Nemůž dobrým býti. Mudr. — Chybno by tedy bylo psáti: „Bratr nepřestane vesele býti *živu*, každý chce býti *milovánu*“, správně: Bratr nepřestane vesele býti *živ*, každý chce býti *milován*. — V těchto příkladech vztahuje se adj. *k nominativu* (podmětu); vztahuje-li se však adj. přísudkové *k dativu*, příd. určité připodobuje se pádu *témuž*, aneb objevuje se *v instrumentale*, přídavné pak *neurčité* má stále dativný tvar na *-u*, ať jest podst. jméno, k němuž se vztahuje, *kteréhokoli rodu* a *čísla*, na př.: Pánóm raziu (radím) múdru býti. Dal. Křesťanóm sluší býti pokornu. Štít. Kázal všem k boji býti hotovu. Let. Troj. Dajme my jí živu býti. Star. Skl. Aniž jim dej ve mně tak silnu býti. Štít. Není dobře člověku býti samotnému. Brat. Nesluší nám tak nedbanlivým býti. Ctib. Tov. Bůh pak dejž vám jednomyslným býti. Brat.

Velmi často dativ adjektiva přísudkového vyskytuje se i tu, kde dativ, k němuž by vztahoval se přísudek, není zjevně vytčen, ale snadno může býti doplněn, na př.: Lépe jest v boji zahynouti, než s hanbou živu býti. Flav. Duchem chudu býti jest pokornu býti. Štít. V čas zlý tichu a krotku býti za největší moudrosť se pokládá. Žer. v Jir. Anth. II_2. str. 253. — Z toho jde, že i v paradeigmatech a ve slovnících má psáno býti na př. laudari, gelobt werden = *chválenu býti* (nikoli: *chválen býti*), jak již správně má z většího dílu Veleslavín, na př.: Ctně živu býti. Vel. Veselu býti. Vel.

6. **Příd. jména přisvojovací** nekladou se v nynějším jazyce spisovném tam, kde ke jménu podstatnému, od něhož jsou vedena, náleží *přívlastek*, *přístávka* nebo *věta přívlastková*, na př.: „Most *Karlův* Čtvrtého“, nyní: most *Karla* Čtvrtého. „Most *Karlův*, krále

českého“, nyní: most *Karla*, krále českého. „Most *Karlův*, který byl králem českým“, nyní: most *Karla*, který atd. Vazby: „Most Karlův Čtvrtého“ atd., ve staré češtině obvyklé, jsou na ten čas již zastaralými. — Také tehdy, kdy křestní jméno jest naznačeno počátečným písmenem, kladen buď *genitiv*, nikoli *příd. jméno přisvojovací*, na př.: „Básně M. Havelkovy“, správně: Básně *M. Havelky*. — Zbytek této vazby zastaralé jest, užívá-li se přisv. adjektiva s adjektivem „páně“, což jest dílem přehlasovaný, dílem ustrnulý tvar přisvojovacího adj.: *páň*, *-a*, *-o*, *(ě)*, na př.: Dcera páně Jindřichova. Vel. Zrušil jsem hrady páně Mikšovy. Ottersd. Dům páně sousedův. Ml. ob. — Jinak za *genitiv*, jmenovitě *přisvojovací*, užívati jest, pokud lze, přídavných jmen, o čemž viz *genitiv*.

7. Za přísudkové přídavné jméno užívá se často podstatného jména **věc** s příslušným jménem přídavným, na př.: Tesklivá jest věc o tom připomínati. Brat. Divná věc, že o to stojíte. Let. Troj. Jistá věc, že někteří nesprávně se zachovávají. Žer.

8. **Přídavná jména složená**. Často čítáme: „železnice kralupturnovská, brno-vídeňská“ nebo dokonce „trať Kralup-Turnov“ a p. Má vždy býti jméno přídavné, složené ze dvou *jmen přídavných*, z nichž prvé ukončuje se hláskou *o*, tedy správně: kralupsko-turnovská, brněnsko-vídeňská atd.

9. **Přídavná jména odvozená od jmen vlastních**. Co do psaní počátečního písmene jejich jeví se veliký zmatek. Jedni píší „český“ druzí „Český“, „litoměřický“ a „Litoměřický“ atd. Bylo by žádoucí, aby byla v té věci jednota, a to tak, aby tato příd. jména psána byla *malým* začátečním písmenem, jakož s českým pravopisem lépe se srovnává. Než jinak tomu jest, když adjektivum takové jest částí názvu buď zeměpisného buď jiného, na př.: Byl jsem v Kašperských Horách, v Německém Brodě, ve Žďárských Horách, v Českém Dubě, četl jsem Moravskou Orlici, bydlím na Malé Straně, na Starém Městě, na Můstku. — Je-li druhá část pojmenování, zvláště *ulic*, *trhův* a p., obecným jménem, jež podržuje prvotní svůj význam, nabývajíc teprve přídavným jménem rázu jména vlastního, tož *první* část píše se písmenem *velikým*, *druhá malým*, na př.: *Vodičková* ulice, *Ovocný* trh, *Ferdinandova* třída a p.

Také *přivlastňovací příd. jména* buďtež psána velikými počátečními písmeny, protože zastupují genitivy jmen vlastních, na př.: Šel do *Ferdinandovy* třídy. Četl ve spise *Šafaříkově* a p.

Přihlásiti *co* není dobrá frase, správně: *přihlásiti se k čemu*, jako: *ku právu*, *k dani*, neb *ohlásiti*, *opověděti daň*, na př.: On se k té věci přihlašuje. Rosa.

Přihlížeti *nač*, správně: *k čemu*, na př.: Sám ke všemu přihlédal. Vel. Často sám přihlédaj k roli. Smil.

Přijímati *slib od koho*, viz *slib*.

Přijíti *nač* nyní příliš zatlačuje jiné výrazy správnější, jako: *upamatovati se*, *rozpomenouti se nač* a p., na př.: „Dlouho jsem přemýšlel a přece jsem na to nepřišel“, lépe: *nerozpomenul jsem se*

na to, *neuhodl jsem toho*, *nedomyslil jsem se toho*. „Hned jsem na to přišel“, lépe: Hned jsem to *nalezl*, *poznal*, *na to si zpomněl*.

Mnohé jiné frase, s tímto slovesem užívané, jsou germanismy, jako: „Ten člověk *přichází* mi podezřelým“ = Dieser Mensch kommt mir verdächtig vor, správně: Ten člověk *zdá mi se* podezřelým. „To místo přichází mi známým“ = Dieser Ort kommt mir bekannt vor, správně: To místo *jest mi* známé, *zdá mi se*, *vidí mi se* býti známé atd.

„Jak to *přijde*“? správně: *Čím to jest*, *čím to jde*, *odkud to jest*, *jak se to stalo* atd.

„Již přijde na tebe, již přijdeš na řadu“ = Jetzt wirst du an die Reihe kommen, lépe a kratčeji: Teď *dojde* na tebe. — „Jak vysoko ta věc přijde“? = Wie hoch kommt die Sache? správně: *Zač jest*, *zač stojí ta věc? co stojí*, *jak vysoko se cení ta věc?* na př.: Co stojí ta kniha? Stojí mne kopu. Rosa. Prým více stojí než sama sukně. Vel.

„Přijde na to“ = Es kommt darauf an, jest germanismus, správně: *Bude na tom záležeti*, nebo prostě: *bude na tom*. Aby ze dluhů vyvázl, přijde na to (m.: *bude na tom záležeti*), bude-li dobře hospodařiti, na př.: Na tom není, nejprve-li či naposléz. Har. Jest na tom mnoho, jak ho užívati. Jel. — „Přijde na člověka“, správně: To *je* tím, jaký je člověk, to je člověkem, záleží na člověku.

„Přichází mi za těžko“, lépe vyjádří se příslovkou, na př.: Aniž jemu *trpce* přichází. Kom. Vše mi to *lehce* činiti přijde. Har.

Přijíti s infinitivy: *dáti*, *doplatiti*. „Co přijde doplatiti“ = Was kommt zu bezahlen, správně: *Co jest doplatiti*, *co dlužno doplatiti*, co *zbývá* doplatiti.

Přijíti k čemu má se za chybné ve frasi: „Přišlo až ke rvačce“ místo: Došlo až na rvačku. Že mínění to mylné, ukazují tyto příklady: Přišlo-li by kdy k tomu. Skála I. 257. A když ke skutku přijde, nepodáť vody. Jel. Přišlo jest až na válku, naposledy přišlo ke kordům. Vel. — *Přijíti k čemu* = *dojíti čeho*, je doloženo, na př.: U pluhuov anebo při jiné spravedlivé práci nemohli k témuž přijíti. Chelč. P. 155 b. — Ale správnější jest frase *nabyti*, *dosíci čeho*, na př.: „K známosti té N. přišel náhodou“, lépe: Známosti té N. *nabyl* náhodou. „Ke jmění svému přišel *lacino*“ (laciným způsobem), lépe: Jmění svého *nabyl*, *dosáhl* lacino atd.

Přijíti oč je dobrý obrat, na př.: O jmění, statek přijíti. Vel. O rozum. Týž. — Obyčejně však užívá se *pozbyti čeho*.

Draze přijde komu co, na př.: „Ta všetečnosť mu *přišla draze*“ = Diese Neugier kam ihm theuer zu stehen, správně: Té všetečnosti *těžce (hořce)* pykal, té všetečnosti *zlým zažil*. Také: To mu *draho bylo*. Ml. ob. Uviděl zač toho loket. Poř.

Slovesa *přicházeti* užívá se nyní za příkladem německého slovesa *vorkommen* vůbec velmi často a jednotvárně na újmu jiných sloves, jimiž sloh nabývá větší jadrnosti a rozmanitosti, na př.: „Tato bylina *přichází* na Šumavě“ = kommt im Böhmerwalde vor, správně: *roste*. „Podobný zjev *přichází* každého dne“, správně: *spa-*

třuje se, *lze viděti*. „Tu nám *přichází* krásný pohled vstříc“, správně: *naskýtá se*, *objevuje se*. „Takový skutek *přichází* častěji v našem městě“, správně: *udává se*, *přihází se* a p.

Příjmění špatně se píše, správně: *příjmení*. Vedle tohoto nominativu užíváno tvaru *příjmí* (Brat., Kom.) zvláště v instrumentalu: *příjmím* (Vel.) dle „znamení“.

Přijmouti, správně: *přijíti* (přijati); přijmul, přijmut, přijmutí, správně: *přijal*, *přijat*, *přijetí*, v. T. 19 a 22.

Příklad. Se slovem tím byla u starých tato rčení: *ku příkladu*, *ať příklad povím*, *dám; na příklad; příklad učiniti*, *přivésti*, *před oči představiti; příklad sobě z někoho bráti*, *na sobě dáti*, *ku příkladu býti*, *příkladem býti*, *za (na) příklad býti*, *dobrým příkladem jiné předcházeti*. — *Příkladem vytknouti*, *doložiti* = beispielweise darthun, jsou dobré frase.

Přikrásti se ve smyslu *připlížiti se*, *přiloudati se* má již Vel. — Také vyskýtá se sloveso *vnořiti se*, na př.: Boje sě, aby sě had k dětem nevnořil. Star. Skl.

Přikročiti *k čemu* jest dobrá frase vedle: *dáti*, *pustiti se do čeho*, *začíti co*, na př.: Přikročiti k dílu. Vel.

Přikryti. „Ten ho přikryl“ = Der hat ihn zugedeckt, jest germanismus, správně: Ten mu *nasolil*, *dal; ten ho vyplatil*. — *Pod přikrytím* = unter dem Vorwande, viz *Vorwand*.

Příležitosť. Ač slova abstraktná i konkretného nabývají významu, (viz *državnost*), přece u tohoto slova jest působení něm. die *Gelegenheit* (= povoz) velmi patrné; pročež za ně klásti jest slova: *vůz*, *povoz*, *kočár* atd. „Jel se svou příležitostí“, správně: Jel se svým *povozem*.

Příležitostně = gelegentlich, zbytečně utvořené slovo, správně: *příležitě*, na př.: Jest lépeji a příležitěji. Vel. Příležitě jste tu propovídku prohodil. Sych.

Příliš *veliký než aby*, viz *než aby*.

Přiložiti *ruce k dílu*, jest dobrá frase, srovnej: Přiložme ruce k votce tohoto pluhu. Sych. — Zhusta klade se „přiložiti k čemu“ se jmény abstraktnými, na př.: Pilnosť k čemu přiložiti. Jel. Všecku svou bedlivosť, pilnosť, práci k věci některé přiložiti. Vel. Mysl k učení přiložiti. Vel. Mnoho víry přikládáte k pověsti lživé. Jel. A on přiloživ svou víru k jeho nevěře, jel za ním. Háj. — Viz také frasi *přičiniti ruce k dílu*. Kram.

Přiměřený, (ě) *čemu* jest obrat, jehož užívá se nyní velmi často působením něm. frase „einer Sache angemessen“. V témže smyslu užívalo se slova *příměrný*, na př.: To ustavenie zvieřatóm jest příměrné. Ms. pr. — Než přes to přese všecko není třeba ustrnouti na obratě tomto jednom, nýbrž lépe jest vyjadřovati se ve příčině té rozmanitěji, jak ukazují příklady: Ty novoty *jsou přiměřeny* potřebám zemským“, lépe: Ty novoty *srovnávají se*, *shodují se*, *jsou ve srovnalosti*, *jsou srovnalé* s potřebami zemskými. Srovnej: Což jest s vašimi nešlechetnostmi srovnalé. Eus. Kr. Aby se skutek se slovy srovnal. Vel. Srovnává se konec s počátkem. Jel.

Dálc nahrazovati lze slova „přiměřený a přiměřeně“ přídavnými jmény a příslovci: *případný*, *příslušný*, *slušný*, *vhodný*, *způsobný*. Srovnej: Smysl nejvlastnější a textu nejpřípadnější (nyní by se řeklo: nejpřiměřenější) jest ten. Brat. K věci případná jména. Brat. Případně sen bratrem smrti se jmenuje. Kom. Příslušná odpověď. Jungm. Způsobné k učení místo samotné jest. Kom. Místo hodné (vhodné) k rozbití stanů v Let. Troj.

Konečně možno „přiměřeně“ vyjádřiti předložkami: *dle*, *vedle*, *podle*. Na př.: Bůh směsici podle hustosti a řídkosti stupňů (= přiměřeně stupňům) rozdělil. Kom. Dávejte podle statku almužnu. Štít. — „*Přiměřeně* potřebám školním“, správněji: *Dle* potřeb školních. Obrat „přiměřeně poměrům časovým“ přesněji vyjadřuje se obratem *dle času* (nynějšího), viz *poměr*.

Přinášeti s sebou = mit sich bringen, zná dle Jungm. Slovníku Vel. i Har.: Tvůj úřad, povolání to s sebou přináší. Vel. — Ale možno i říci: *Tvým úřadem jest*, *tvého úřadu jest*, *tvůj úřad káže* atd.

Případ. Slovo to jest sice doloženo v Jungm. Slovníku, avšak dlužno ukázati ke slovům a obratům obyčejnějším, jichž užívá se ve přesné mluvě lidu tam, kde v němčině bývají slova „Fall, Zufall, Vorfall“. Jsou to: *případnosť*, *příhoda*, *věc* a p., na př.: „To jest choulostivý *případ*“ = Das ist ein kitzlicher Fall, lépe: To je choulostivá *věc*, *příhoda*, *případnosť*. „Udál se smutný *případ*“ = Es ereignete sich ein trauriger Vorfall, lépe: Udála se smutná *příhoda*, *případnosť*. Ostatně viz *pád*.

Připisovati má se za chybné m. *přičítati*, na př.: „Nehody bez příčiny přičítají se vojsku“. Avšak sloveso *připisovati* v tom smyslu doloženo jest právě tak dobrými spisovateli, jako *přičítati*. Srovn.: Nic sobě a svému rekovství nepřipisují. Brat. Kterážto láska duchu sv. zvláště se připisuje neb přidává. Hus. I. 75. Erb. vyd. Také Vel., Kom., Žer. a jiní užívají slovesa toho.

Připojiti (*se*) *komu*, *čemu* jest vazba, jež vyhlašuje se za chybnou proti vazbě obyčejnější: *připojiti* (*se*) *k čemu;* avšak neprávem, jak ukazují tyto doklady: Krajina připojena židovské zemi. Brat. Zlopověstným se nepřipojuj. Kom. Ten pak, jenž se připojuje Pánu. Brat. — Ale i: K svému panství připojiti. Vel.

Přípona 3. osoby množn. č.: *-í* a *-ejí*, v. T. 20.

Připověděti ve smyslu *slíbiti* bylo vyhlášeno za chybné; ale příklady ukazují, že neprávem, srovnej: Připovědíti a nesplniti. Vel. Připověděť jest pansky, ale dáť selsky. Poř. Připověděl přijíti na pomoc. Brat.

Připraviti *koho do hrobu*, lépe: *sprovoditi koho* do hrobu. Vel. Hrob komu kopati (vykopati). Rváč.

Příroda. Tohoto slova užívá se často chybně ve smyslu něm. slova „Natur“, kde má se klásti: *přirození* (*přirozenosť*), *povaha*. Na př.: Von Natur aus zu etwas hinneigen = *Z přirození* neboli *od přirození* (*přirozenosti*) *k něčemu se nakloňovati*. Vel. — Die Natur dieser Neigung besteht darin = *Povaha této náklonnosti záleží v tom.*

Slova toho dále chybně užívá se u věcí *uměle* dělaných, jako: „Ten chrám, hrad atd. jest kreslen *dle přírody*“, správně: Ten chrám, hrad a p. jest kreslen *podle skutečnosti*.

Přirovnati *co s čím* jest chybno m. *k čemu, čemu;* ale dobře: *srovnati co s čím*, viz *porovnati*.

„*U přirovnání*“ jest zbytečné dle něm. „im Vergleiche“, správně: *proti*, jež viz.

Přirozeně vlastně a správně užívati jest ve smyslu *dle své přirozené povahy*, na př.: Jedenkaždý tvor i nerozumný *přirozeně* k tomu se nese, aby... Mnozí však kladou příslovce toto všude, kde Němec má „natürlich“, což je chybno, na př.: „Kdo ustavičně se nevzdělává, ten *přirozeně* za jinými zůstává.“ Dobří spisovatelé psali a píší tu: *ten zajisté, ovšem, jak jinak býti nemůže, nezbytně, jakož z věci samé jde, za jinými zůstává; ten nemůže nezůstati, jak by neostával za jinými* atd. — *V odpovědech* vyjadřují něm. „natürlich“ slova: *zajisté, arci, ovšem, tak jest, to se ví.*

Přísaha. „*Přísahu složiti*“ čte se sice již u Vel.; ale častější a správnější jest: přísahu *učiniti, vykonati.* — Správné jest také rčení: *přísahou zavázati koho* (se), srovn.: Přísahou zavázáni. Kom. Přísahou, povinností, slibem zavazovati. Vel. — *Přísahu přijati, vzíti od koho*, jsou frase moderné: onu přijal Řád soudní z r. 1848, tuto Jur. term. — *Přísahu nabídnouti*, lépe: *ku přísaze se nabídnouti.* — *Pod přísahou býti* má analogii v obratech: Pod zákonem býti. Bib. Proch. Pod platy býti. Kom. — Tím také běžné v lidu *pod přísahu vzíti koho* poněkud se vysvětluje a může se připustiti.

Přísahati *u koho*, na př. u boha živého, jest chybno; správné vazby jsou: *přísahati komu, skrze koho, při kom, na kom, nač, kým, čím*, na př.: Bohu nebo skrze boha přísahati. Vel. Přísahám skrze nebeské slunce. Kyr. A ten přísahá při živém boze, jenž jest od věkův. Ms. Pr. Má přísahati na svatých. Ms. Pr. Přísahá na trón boží a na tom, jenž sedí na něm. Hus. Ale já povím vám, abyste nikterak nepřísahali, ani nebem, anoť trůnem božím jest, ani zemí, ana podnoží jest nohou jeho. Suš. Anth. 73.

Příslovcí někdy špatně užívá se místo *přechodníkův* a *jiných obratů*, na př.: „Žena *polekaně* ucouvla“ = das Weib wich erschrocken zurück, správně: Žena *polekána jsouc, ulekši se, leknutím, z leknutí* ucouvla. „Nepozorovaně odešel“, spr.: *Nejsa pozorován, bez povšimnutí* odešel.

Přísloví, *pořekadel* a *úsloví* (*frasí*) *obrazných* nesluší jen zhola překládati na jazyk český, a to proto, že každý národ *dle zvláštních svých* názorův obrazně vyjadřuje pravdy obecné a myšlénky vůbec. Výjimkou jsou jen taková přísloví, která jsouce překlady z bible nebo ze starých klassických jazyků již od starodávna v každém jazyku zdomácněla. Na př. *biblická*: Nelze dvěma pánům sloužiti = Man kann nicht zwei Herren dienen. Luk. 16, 13 atd. — Sem přičísti sluší též narážky z bajek, na př.: Ten hrozen jest mu kyselý a pod.

Připustiti sice sluší, že za stejných názorův u příbuzných sobě národů potkati se můžeme se stejnými příslovími a pořekadly, na př.: *Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti* = Unter den Wölfen muss man mitheulen. *Dříví do lesa voziti* = Holz in den Wald tragen. (Ale také: *Vodu do Dunaje voziti.*) *Přes koleno zlomiti* = Über's Knie brechen atd. — Ale též nelze pochybovati, že slovným překládáním cizích, zvláště německých přísloví a frasí jazyk náš nemálo se znešvařuje. I mnohá přísloví, obsažená v Čelakovského Mudrosloví jakožto česká, nemají-li opory na žádném jinoslovanském a protivují-li se vyjádřením, obrazem nebo pořádkem slov duchu českému, pokládati jest za podezřelá nebo dokonce za nečeská; na př.: Alte Liebe *rostet nicht* = Stará láska *nereziví*, m. Stará láska *nehasne* (jako podobné ruské: Co ochablo, neodchladlo). Kirchweih ist nicht jeden Tag = Není každý den *posvícení*, m. Ne vždy *hody*, také někdy vody. Ne vždy *rak*, také někdy žába. Grosse Herren haben lange Hände = Velicí páni mají *dlouhé ruce*, m. Velicí páni *daleko sáhají.* Der Schwächere muss unterliegen = Slabší musí podlehnouti, m. Hrnci s kotlem se potýkati těžko. Nezápas s medvědem! Der Dumme hat Glück = Hlupák má štěstí, m. Koně za ovsem běhají, a osli ho dostávají. Arme Leute kochen mit Wasser = Chudí lidé z vody vaří, m. Zdrobna drobí, že nemá z čeho. Dummheit und Stolz wachsen auf einem Holz = Hloupost a pýcha na jednom stromě rostou, m. Není dudka bez chocholka a hlupce bez pýchy. Strecke dich nach der Decke = Podle deky se natahuj, m. Více se nenatahuj, než se můžeš přikryti. Dělej, jak ti řemen stačí. Pod nízkým stropem vysoko neskákej! Nemáš-li koně, choď pěšky. Kdo krátké máš nohy, drobné kroky dělej. Kdo nemá okenice, může slamou zahraditi.

Z pořekadel uvádíme tato: Er wird schon mit ihm fertig = Bude s ním *hotov*, m. *Sní ho* po večeři. Er riecht den Braten = Čije *pečínku*, m. Čije *vlka* v žitě. Čije liška *léčení.* Ich merke seine Absicht = Rozumím jeho *úmyslu*, m. Vím, *kam bije*, *kam míří.* Farbe bekennen = *Barvu přiznati*, m. *S barvou se vytasiti.* Er wollte die Farbe nicht bekennen = Nechtěl *s barvou ven.* Auf der Bärenhaut liegen = Na medvědí kůži ležeti, m. Nerad vrtá ve tvrdém, nerad se potí, chápe se díla, jako komár ocele. Jemandem einen Bären auf die Nase binden = Medvěda komu na nos pověsiti, m. Bulíka (velblouda) komu na nos pověsiti. Vyvésti koho na opici, na vrch střechy, na vrch makovice. Etwas auf die lange Bank schieben = Na dlouhou stolici odkládati, m. Všecko klásti na dlouhá povřísla, všecko dělati (měřiti) na dlouhé lokte. Er möchte aus der Haut fahren = Z kůže by vyletěl, m. Div z kůže nevyskočí, div stropem nevyletí. Er legt sich kein Blatt vor den Mund = Nedává si list před ústa, m. Mluví bez ohrádky. Er hat Pech = Má smůlu, m. Všecko mu křížem jde, s ním se všecko trhá. By se na hlavu stavěl (by sebou o zem bil), s nic býti nemůže. By se břehu chytal, i ten se s ním utrhne. Propekl pánvičku. In ein Horn blasen = Jedním rohem foukati, m. Spolu

dýmati. In ein Wespennest stechen = Do vosího hnízda sáhnouti, m. Sršně na sebe drážditi. An einem Strange ziehen = Táhnouti za jeden provaz, m. Na jedno kovadlo tlouci. Da liegt der Hund begraben = Tu pes zakopán, m. Tu trn vězí, tu vlk leží. Aus dem letzten Loche pfeifen = Pískati z posledního, m. Z posledního mlátiti nebo mlíti, býti na holičkách, trhají se mu struny, vysýchá mu roh, na dně sedí, již doklepává, psem zelí vozí. Leeres Stroh dreschen = Prázdnou slámu mlátiti, m. Darmo světlo páliti, hluchému zpívati. Jemandem blauen Dunst vormachen = Mlhu někomu před očima dělati, m. Zelenou komu dělati, dým komu v oči pouštěti, někomu něco malovati. Bei den Haaren herbeiziehen = Přitáhnouti co za vlasy, m. Přes přívory něco vléci, přes pařezy váleti. Auf einen grünen Zweig kommen = Dostati se na zelenou větev, m. Přijíti na zelenou louku, v božím klíně seděti, najíti ptáče ve hnízdě. Tauben Ohren predigen = Hluchým uším kázati, m. Hrách na stěnu házeti, metati. Über die Schnur hauen = Přes šňůru sekati, m. Přes přívoru vrci, meze přeorávati. Koste es, was es wolle = Ať stojí, co stojí, m. Buď, jak buď, stůj, co stůj, padni oko nebo zub. Nach jemandes Pfeife tanzen = Podle něčí píšťalky tančiti, m. Jak píská, tak skákati. Jemandem leere Hoffnungen machen = Někomu lichou naději dělati, m. Těšínská jablíčka okazovati, těšínskými jablky krmiti, ukazovati straku na vrbě, někoho prázdnou lžicí krmiti, dávati komu skrze sklo lízati. Er ist ihm ein Dorn in den Augen = Jest mu trn v očích, m. Jest mu sůl v očích. Er hat ihn auf seine Seite gebracht = Dostal ho na svou stranu, m. Již ho má v saku (v kapse), již ho obul na své boty. Sich aus dem Staube machen = Udělati se z prachu, m. Poraditi se s Vaňkem, prásknouti do bot, nohy na ramena vzíti, vzíti do zaječích.

Nejvíce však se chybuje *slovním překládáním frasí*, jimž neporozumí leč ten, kdo zná frase původní. Častokráte nezbývá tomu, kdo z cizích jazyků překládá na jazyk náš, než smysl cizích obratů vyložiti prostě česky, na př.: Reinen Wein jemandem einschenken = *Vína čistého* komu *naliti*, správně: Někomu *holou*, *pouhou pravdu říci*. Mráček vystoupil na nebi ústaváckém, jež *visí plno houslí volebních* (hängt voller Geigen), m. jež *opojeno jest radostí z voleb*. Saure Gesichter schneiden = Dělati kyselý obličej, m. Hleděti, tvářiti se mrzutě, kysele, ošklíbati se. Macht geht vor Recht, chybně: Moc jde před právem, m. Moc jde nad právo. Běda slabým. Er lebt auf grossem Fusse, chybně: Žije na veliké noze, m. Žije, vede si nádherně, pansky. Mit jemandem auf gutem Fusse stehen, chybně: S někým na dobré noze býti, m. Býti s někým za dobré. Die Untersuchung auf freiem Fusse, chybně: Vyšetřování na svobodné noze, m. Vyšetřování na svobodě. Auf Kriegsfuss setzen, chybně: Na nohu válečnou uvésti, m. Uvésti na míru válečnou, na způsob válečný. Er nimmt es als baare Münze an, chybně: Béře to za pravý peníz, m. Přijímá něco za jistou pravdu, za pravé. Die Behauptung ist aus der Luft gegriffen, chybně: Tvrzení to vzato

z povětří. m. Tvrzení to jest vymyšleno. **Sand in die Augen streuen**, chybně: **Písek házeti do očí**, m. **Prášiti v oči, mezi oči. Die Gegend hat einen melancholischen Anstrich**, chybně: **Krajina má melancholický nátěr**, m. melancholický ráz, tvářnosť.

Takovýchto kvítků z cizích luhů, které jazyk spisovný znešvařují, bylo by lze sebrati ještě mnohem více. Avšak již tyto dokazují, jak opatrně co do přísloví a úsloví vésti si jest zvláště překladatelům, aby mluva ostala přesnou a ryze národní. Tu arci nic nepomáhá, než pilným čtením a všímáním si mluvy obecné opatřiti sobě hojnou zásobu přísloví, pořekadel a frasí.

Příslušeti; 3. osoba množn. č. *příslušejí*, ne *přísluší*, v. T. 20.

Přispěti. Původní význam toho slovesa jest *přispíšiti*. Tedy něm. rčení: „jemandem zu Hilfe eilen", zní po česku: *přispěti komu na pomoc, ku pomoci, s pomocí.* Avšak jsouc spojováno se slovem *pomoc*, sloveso *přispěti* nabylo ve mluvě obecné významu *pomáhati*, jak viděti z některých citatů v Jungm. Slov., a spojuje se jako toto *s instrumentalem* bez předložky, tedy: *přispěti penězi, potravou* atd. Ale vazbě *přispěti s čím*, na níž znáti jest původní význam slovesa toho, sluší dáti přednosť.

Aby neužívalo se slovesa toho jakož i opětovacího *přispívati* a podstatného jména *příspěvek* ve smyslu novějším, sotva bude lze zameziti, aniž je potřebí dle toho, co o slovese tom pověděno, jeho zavrhovati naprosto. Často však lépe bude místo něho užívati sloves: *pomoci, přičiniti.* Ve větě: „Vůdce k tomu vítězství mnoho přispěl", lze říci lépe: *napomohl, přičinil.* Srovnej: Rozdílnosť náboženství k záští nejvíce přičinila. Vel. Radou i skutkem k něčemu napomoci. Vel. — Místo *příspěvek* postačí někdy *pomoc.*

Přístávka (apposice). Přístávka jako přívlastek se shoduje se jménem, k němuž náleží, co do pádu, možno-li i co do čísla i rodu. Chybně tedy: „Přišel do města *Upsala*", správně: do města *Upsaly.*

Špatně jest také: Josefa Čapková, rozená *Novák*, správně: *Nováková.* Manželé Josef a Anna Dufek, spr.: Manželé Josef a Anna *Dufkovi.* Viz také *nominativ.*

Přistoupiti *co člen*, správně: přistoupiti *za člena*, viz *co*, 5.

Přístupný dobře klademe ve vlastním smyslu jak o *místě* tak o *člověku*, na př.: Přístupná místa. Rosa. Kdežby každému volno a přístupno bylo. Brat. Přístupný, snadný jest křesťan. Kom. — Ale ve *přeneseném* smyslu lépe jest hraditi slovo to jinými obraty, na př.: „Knihy pro mládež buďte psány slohem mládeži *přístupným*", správněji: slohem *srozumitelným, případným.* „Vzdělání budiž učiněno všem národům *přístupným*", správněji: Budiž všem národům *příležitosť dána* vzdělati se.

Přisuzující *listina* = die Einantwortungsurkunde, není správno, dobře: *listina odevzdavací.*

Přiškoliti, *přiškolený* a p. slova právě tak jsou nesprávna, jako by někdo psal *přikosteliti, přikostelený* a p., správně: *ke škole připojiti, přidati* (obec), *ke škole přidané, náležející* (děti).

Příště; lepší a doložené slovo jest *budoucně.*

Přitáhnouti *si nemoc*, lépe: *nemoc si uhoniti*, *uloviti*, *způsobiti*, na př.: Ránu sobě uhoniti. Vel. Šnek (schody točité) byl tak vysoký, že by sobě jeden závrať uhoniti mohl. Kom. — *Přitáhnouti si záští*, lépe: *způsobiti si záští*.

Přítel, *nepřítel*, v. T. 5.

Přítel = der Liebhaber, není správno, jako: *Přítel* koní, květin atd., správně: *Milovník* koní atd., na př.: Milovník moudrosti. Milovník hostí. Vel.

Přítomnu *býti čemu*, ne *u čeho*, na př.: Přítomen byl bitvě. Trip. Přítomen jsem tomu byl. Jel. Nebo jsi přítomen každému místu v nebi i na zemi. Chelč. P. 89 b.

Také *přítomen čeho* se naskytuje, na př.: Byli toho přítomní dva synové císařovi. Vel. kal. 4. Jul. Všeho sám přítomen býti má. 2. Apol. 249.

Přivésti *někoho k smíchu* = jemanden zum Lachen bringen, *ke vzteku*, *ke hněvu*, *ku pláči* a p., správněji vyjádříme: *rozesmáti*, *rozevztekliti*, *rozhněvati*, *rozplakati koho* a p. Arci též: *popuditi ke hněvu*, *pohnouti ku pláči* atd.

„*Přivésti co v před*“ = etwas vorwärts bringen, na př. vědu, methodu a p., jest neobratný germanismus, místo: vědu *zvelebiti*, methodu *zdokonaliti*, *pozdvihnouti*, *zlepšiti*.

Přivykati, *přivyknouti nač*, správně: *přivyknouti čemu*, viz *navykati*.

Psání. Někteří různí slovo psání = das Schreiben (abstr. jméno) a ps*a*ní = das Schreiben, der Brief. Rozdíl ten jest libovolný; psáti se má vždy *psaní* jako *spaní* a p.

Psáti *na koho*, správně: psáti *komu* nebo *ke komu*, na př.: Psáti ku králům. Brat. Psal nařízení svému místodržícímu. Vel.

Psáti v jazyku českém, *německém*, *psáti v duchu smířlivém*, lépe: *psáti jazykem českým*, *duchem smířlivým* atd. — *Psáti přes co*, správně: *psáti o čem*, viz *přes*.

Ptáti, *tázati se přes co*, jest chybno, viz *přes*. — „*Ptáti se jej*“, jest chyba hrubá; neboť jméno osoby, které se ptáme, vyjadřuje se *genitivem*. Jako říkáme: Ptá se *matky*, ne *matku*, tak také dlužno říkati: Ptá se *jeho* (ho), ne *jej*, což jest akkusativ. Doklady: Ptal jsem se všech lidí. Rosa. Nemocných se ptávají, zdravým dávají. Mudr. Pytá se jiej (jí) skřivánek. Ruk. Kral. Když jsme se ho tázali. Vrat.

Další správné vazby jsou: *ptáti (tázati) se koho nač*, na př.: Tak se na to pilně ptají. Nová Rada. Aby se netázali na příčinu. Brat. — *Ptáti (tázati) se čeho na kom*, na př.: Kdyby se byli na mně toho ptali. Svěd. Výkladu toho na jiných ptej se. Mudr. — *Ptáti se po kom*, *po čem* (ve smyslu hledati), na př.: Ptá se po léku. Vel. Po rychtáři se ptali. Suš. P. 172. — *Ptáti se oč*, na př.: Ptáti se o radu. Har. — *Ptáti* (tázati se) *o čem*, na př.: Ptáti se někoho o rozličných věcech. Vrat. Otec jemu rozkázal, aby se o české porobě nic netázal. Dal.

Půjčiti *čeho*, správno jest ve smyslu partitivném, na př.: Sněmem zapovědíno půjčovati peněz zemských. Žer. Půjčiti něčeho k něčí prosbě. Star. Let. — Je-li předmět označen určitě *číslem* nebo

měrou, bývá *v akkusativě*, na př.: Půjč mi dva zlaté. Ml. ob. Půjč mi peníz na vajíčko. Erb. P. 29. — *Půjčiti* = připustiti, viz *předpokládati*.

Půl, v. T. 17.

Purkrabová, v. T. 13.

Působiti *več* a *nač* jsou frase nové, avšak potřebné, jež neprotiví se duchu jazyka našeho; předložka *v* i *na* s akk. při slovese *působiti* dobře se hodí k vyjádření vztahu. Toliko toho rozdílu šetřiti by se mělo, aby *na s akk.* se kladlo, vztahuje-li se působení na povrch předmětu, jinak aby užívalo se předložky *v s akkusativem*. Na př.: Slunce působí světlem svým *na naši zemi* a *na jiné oběžnice*. — Ale: Líbezná hudba působí *v mysl* lidskou.

Slovo *působení* dle toho vyjadřuje německá slova: die Einwirkung, der Einfluss; viz *vliv*.

Pustiti *moc práva na koho* = das Recht ergehen lassen, dobrá je frase, na př.: Má každému prve svobodné slyšenie dáno býti a právem má k súdu připraven býti (zu Gerichte gebracht werden), a pak teprv má naň jakožto na vinného moc práva puštěna býti. Všeh. 413.

Pykati *co*, správně: *čeho*, na př.: Velmi jsme toho pykali. Vel. Minulých věcí nepyč. Solf. Viz *genitiv*, 4.

Pyšný *nač*, na př.: *na peníze*, *na svou učenost* a p. je vazba správna; také *pyšný z čeho*, *čím*, tedy: *penězi*, *učeností*, na př.: Lépe by bylo nebyti než z panenství pyšnou býti. Štít.

Pytel, v. T. 5. — *Ten člověk jest pytel dobroty*, dobrá je frase: Das ist ein erzguter Mensch.

Ráčiž, správně: *račiž; o račte*, m. správného: *ráčíte*, v. T. 21.

Rádda a rada. Někteří různí beze všeho důvodu slovo *radda* = rádce, úředník, a *rada* = řadění; v obojím smyslu psáti jest *rada*.

Radovati se *přes co*, správně: *radovati se čemu*, *z čeho*, také *nad čím*, *v čem* (= oblibovati si), na př.: Neb on radoval se jemu, jako spasiteli všech věřících. Chelč. P. 17 a. Mnoho zoufalých, kteří se válkám radují. Flav. Obyvatelé z toho se velmi radovali. Háj. Raduji se z vaší přítomnosti. Sych. Že se radovati bude nad ní více než nad devadesáti devíti nepobloudilými. Brat. Vizíž, v jakém ty se odpočinutí raduješ. Jel.

Ránou, správně: *ranou*, v. T. 7.

Raum *geben*, viz *Folge geben*.

Ráz. Často čítá se „rázem" ve smyslu něm. „Schlag", na př.: Sedění počne se rázem (udeřením) čtyř hodin" = die Sitzung beginnt Schlag vier Uhr, správněji: Sedění počne se *právě ve čtyři hodiny*, právě *o čtvrté hodině*. Nebo: Sedění počne se, *jak odbije čtvrtá*. Nechceme-li čas označiti určitě, postačí: *o čtyřech hodinách*.

Rceš, *rce*, správně: *říkáš*, *říká*, v. T. 19.

Reden. „Du hast gut *reden*", řekneme správně česky: *Tobě je snadno lehko mluviti*.

Regressiren, sich an etwas regressiren, entschädigen = *na něčem se hojiti*, *něčeho na kom postíhati*, jsou dobré frase, na př.: Nemáš

se na čem hojiti. Všeh. 204. Mohou se na jeho statku hojiti. Pr. Měst. Sirotci budou moci o to o všeckno k poručníkóm pořádem práva hleděti a na nich svého postíhati. Pr. Měst. 119.

Recht. „Recht haben" lze často dobře po česku vyjádřiti rčením *na vrchu míti*, na př.: „Er will immer Recht haben" = Chce *míti* vždy *na vrchu* nebo *po svém*.

„Sein Recht geltend machen" = *Práva svého dobývati, hájiti, právo své zastávati.* Srovnej: Vzíti na se při a zastati ji. Vel.

Reihe. „In erster Reihe berufen sein", viz *povolánu býti* a *řada*.

Respective, viz *beziehungsweise*.

Richterspruch = *nález*, *výpověď* (soudcova), *rozsudek*, viz *výnos*.

Richtigkeit *haben*. „Damit hat es seine Richtigkeit", zní správně česky: *Tomu jest tak, ta věc je taková.*

Richtschnur = *pravidlo*, na př.: Pojde mi pravidlo ctnostného obcování. Har. — „Zur Richtschnur sein, dienen" = *pravidlem býti;* „zur Richtschnur haben" = *pravidlem míti*, jsou dobré frase.

Rodič, v. T. 6.

„*Rodič odněkud*" čítáme také u dobrých spisovatelů, Vel., Har.; ale přece starší a přesnější v té příčině jsou obraty: *rodilý, rozený, rodem.* Na př.: Vlach z ostrova Kandie rodilý. Vrat. v Jir. Anth. II_2. str. 327. Jsem rodem z Aegypta. Pass. Jsem rodem v Ožici. Arch. č. I. 180. Rozený z Krety. Har.

Rohový *dům*, správněji: *nárožní* dům.

Rok. „Er starb in seinem vierzigsten Lebensjahre" = „Umřel ve čtyřicátém *roce svém*" jest němčinou podezřelé, místo: Umřel *ve čtyřicátém roce věku svého.* Umřel, *když mu bylo čtyřicet let.* — *Rok* má ve množném čísle obyčejně *léta*, viz *týden*.

Roveň. Ve větě: Jemu málo kdo byl *roven* i *roveň*, obojí tvar jest dobrý. *Roven* jest mužský rod přídavného jména: *roven, -vna, -vno; roveň* jest původně podstatné jméno ženského rodu = *rovina*, jehož se užívá i ve smyslu přeneseném = *roven*, a to nejvíce *v nominativě* a *akkusativě* jedn. čísla, zřídka v pádech jiných, na př.: Nebo jej roveň nebieše. Dal. 39, 10. Kdyby sobě roveň miloval. Biancof. 27 a. Této zvěři zlosti nenie rovně. Štít. Nauč. Kř. 158, 14. Však jsem nenašel mé milé roveň. Erb. P. 128 b.

Rovnati *se komu na čem*, správně: *rovnati se čím*, viz *vyrovnati se*.

Roz-. O slovesech, složených s předponou *roz-*, viz *machen*.

Rozbiti. Slovesa toho užívá se chybně o významě přeneseném, na př.: „Dorozumění *rozbilo se* jeho nepovolností", správně: Dorozumění *zmařilo se, zkazilo se* jeho nepovolností.

Rozboleti. „Rozbolela *mu* hlava", správně: Rozbolela *ho* hlava, viz *boleti*.

Rozčílený, správně: rozčilený od rozčiliti, a toto od *čil-ý*, jako: *utišený* od utišiti, *rozlišený* od rozlišiti a p.

Rozděliti *(se) do čeho*, na př. do dvou řad, jest chybno místo: *rozděliti se na (ve)* dvě řady, na př.: Na dvé rozděliti. Vel. Rozdělené jest město na ulice. Kom.

Rozdělování slabik není lze pravidly naskrze důslednými určiti, protože v praxi slabiky se rozdělují hlavně dle dvou zásad, které si často odporují.

Zásada první zakládá se na zvláštnosti jazyků slovanských původně jim společné, dle níž *každá slabika měla by se končiti samohláskou* nebo *souhláskou „j"*. Vedle této šetří se i té zásady, že se přihlíží *k původu* a *složení* slov.

A tu původ nebo složení slov lze buď velmi *snadno* poznati, nebo jest k tomu potřebí *důkladnější znalosti* zákonů mluvnických.

Po té záleží na tom, mají-li se slova děliti: 1. *tam, kde části se spojily*, nebo 2. mají-li se děliti *jinde.*

1. *V prvém tomto* případě rozdělují se slova tak, jako povstala, jestliže původ a složení jejich na snadě jest, na př.: *kolo-maz*, *noc-leh*, *děje-pis*, *purk-mistr*, *pan-ský*, *na-léz-ti*, *po-drobi-ti* a *pod-robi-ti*, *vět-ší*, *nej-lep-ší*, *kost-mi*, *dávej-te* atd.

2. Mají-li se děliti *jinde* než tam, kde se části spojily (ve kmeni), nebo jestliže *původ* slova není dosti *zřejmý*, budiž děleno dle zásady *slovanské.*

Tu však jest prospěšno různiti od sebe případy, kdy mezi *dvěma* samohláskama stojí souhláska *jedna*, a kdy mezi nima stojí *skupenina* souhlásek.

V prvém případě náleží souhláska k samohlásce (slabice) *druhé*, na př.: *Ka-zi-mír*, *podro-bi-ti*, *sto-do-la*, *br-zo*, *ko-le-da*, *o-běd*, *o-by-čej* atd.

Ve případě *druhém* připojuje se z pravidla také skupenina souhlásek k samohlásce druhé, na př.: *my-slím*, *ko-stra*, *ště-stí*, *do-brý*, *o-trok*, *celi-stvý* a p. Jen když skupeniny souhláskové počínají se hláskami: *l*, *m*, *n*, *r*, hlásky tyto přibírají se ke slabice předchodné, na př.: *žel-va*, *kon-vice*, *kon-šel*, *bar-va*, *per-la.*

Poznámka 1. Avšak druhdy povstává skupenina souhlásek *vysutím samohlásky*, ve kteréžto příčině sluší táhnouti z ní souhlásku *první* ke slabice *prvé*, *ostatní* souhlásky pak ke slabice *druhé*, jako kdyby samohláska se nebyla vypustila, čímž ruší se i nevyslovitelné skupeniny souhláskové, na př.: *pon-dělí* (ponedělí), *kon-čiti* (konec), *svěd-čiti* (svědek), *ten-čiti* (tenek), *kup-čiti* (kupec) atd.

Poznámka 2. V těch slovech, ve kterých smísila se kmenová souhláska a souhláska přípony, jako jsou: *český* (z češ-ský), *bohactví* (z bohat-ství), *děcko* (z dět-sko), *všecko* (ze všeč-sko) a p. mohly by se slabiky děliti buď: *děc-ko*, *bohac-tví* atd. anebo: *dě-cko*, *boha-ctví*, *vše-cko.* Dělení tomuto přednosť dáti slušno před oním, protože souhláska, která splynula se souhláskou koncovky, právě tím splynutím připojila se ke koncovce; mimo to povstávají-li dělením tím slabiky samohláskami ukončené *(dě, ha, vše)*, vyhovuje se pravidlu slovanskému.

Poznámka 3. V některých slovech bývá lépe neděliti. Takové slovo jest: *oblékati* (z obvlékati); dělíme-li dle původu, bude *ob-lékati*, a tu *lékati* není skutečným slovem, rovněž jako když dělíme

o-blékati; podobně *obraceti.* Než nevadilo by děliti způsobem slovanským *o-blékati*, *o-braceti*, protože poznati složení a původ slov těch není na snadě.

Viz článek prof. Gebaura v Listech fil. III. roč. str. 201. a následující.

Rozdíl. *Jest* nebo *není rozdíl mezi kým (čím)*, jest frase správná, ač tomu mnozí nechtí. Srovnej však doklady: Mezi jménem čistoty a šeredstvie veliký jest rozdíl. Štít. Vr. 225. Však jest mezi lidem starým a námi v tom rozdíl. Brat. — Jiné správné obraty za frasi tuto jsou: *rozeznává*, *různí; liší* i *dělí se*, na př.: Potom zákonník vykládá, čím se dělí od hřiešných lidí. Chelč. P. 423 b. — Rovněž správny jsou obraty: *rozdíl činiti, dělati mezi kým (čím).* Vel.

Rozepisovati *konkurs*, viz *vypisovati konkurs.*

Rozeznávati *právem koho oč*, též *rozeznávati co* = gerichtlich entscheiden über etwas, jsou dobré frase, na př.: Strany o to rozeznávej, oč před tebou činiti mají. Pr. O kterýžto odpor chce-li odporník rozeznán býti. Všeh. 336. Pře rozeznává soudce. Brat.

Rozháraná *strana*, *poměry* = eine zerrüttete Partei, zerrüttete Zustände, je nesprávný obrat, správně: *rozpoutaná*, *nespořádaná* strana, *nespořádané*, *rozervané* poměry; neboť „rozháraný" znamená *rozohněný*, *rozpálený* a p.

Rozhodovati = entscheiden, tak jako souznačné sloveso *rozeznávati* má vazbu: *rozhodovati co*, nikoli *nad čím*, na př.: Rozhodnouti rozepři, odpor. Vel. Nemohu to na mysli rozhodnouti. Vel.

Rozkazovací způsob, v. T. 21.

Rozlišování souhlásek ve příčestí trpném sloves třídy IV. a při tvoření sloves třídy VI., v. T. 22.

Rozluštiti *co*, na př. hádanku. Myslíme, že metafora tato obstáti může vedle obvyklého slova *rozřešiti. Rozřešiti úkol početní*, *rovnici* vůbec přijato v terminologii mathematické.

Rozmar. Toho slova, jež znamená tolik co *rozmaření* (*-ilost*), užívá se nyní místo něm. „Laune", ve kterémžto smyslu ze spisovatelů starších doložiti se nemůže. Tito užívali za ně slova *mysl*, *vůle*, *míra*, na př.: „Bei guter Laune sein" = *v dobré míře býti*, *dobré mysli*, *dobré vůle býti* a p. Týchž slov sluší užívati i nyní, pokud možno. Kromě toho slovo Laune může překládati se i jinak. Tak na př.: „Bei übler Laune sein" = *nevrlým býti*, jakož vůbec „üble Laune" po česku zhusta vyjádřiti se může slovem „*nevrlost*"; „jemanden in üble Laune versetzen" = *někoho roznechutiti*, *rozmrzeti* a p. Avšak pojem slova toho rozšířil se tou měrou, že druhdy nestačí dotčené výrazy k jeho vyjádření. A v takových případnostech můžeme užívati slova *rozmar* a *rozmarný* ve smyslu slova „Laune, launig", na př.: „Die Launen eines leichtsinnigen Menschen sind sehr veränderlich" = *Rozmary* lehkomyslného člověka jsou velmi vrtkavy. „Ein launiges Gedicht" = *rozmarná*, *žertovná* báseň a p.

Roznit, imperat. od roznítiti, správně: *rozněť*, v. T. 21.

Rozpadávati se. Druhdy čítáme: „Mluvnice se *rozpadává* v tyto části, ústrojí se *rozpadává* v tyto díly“. To je hrubý germanismus, správně: Mluvnice se *dělí*, ústrojí se *dělí* v tyto části nebo *skládá* se z těchto částí. Avšak dobře říkáme: Ta kniha jest tak chatrná, že se již *rozpadává*. Odkud pak ve smyslu tropickém též říci lze: Spolek se *rozpadává*, *zaniká*. Ale chybna jest věta: „Spolek se rozpadává na tři odbory“, správně: *dělí se* na tři odbory.

Rozpaky. „V rozpacích býti“, správněji: *Na rozpacích býti* = in Verlegenheit, unschlüssig sein, na př.: Spatřil jsem jiné v hlubokých myšleních, kteří, co o tom smýšleti, hrubě na rozpacích byli. — Ovšem postačí i pouhé sloveso *rozpakovati se*, na př.: Někteří z Poláků rozpakovali se a hádali o to, také-li by slušelo dítě korunovati. Vel. — Také: *V rozpaky přijíti* = in Verlegenheit gerathen, kommen, jest dobrá vazba.

Roztomilý nepovstalo snad ze slova *prostomilý*, nýbrž složeno ze předložky *roz*, demonstrativného *to*, pak adj. *milý*. Slova, podobně tvořená a jakožto moravismy označená, Jungmann uvádí ve Slovníku ještě tato: *roztodivný*, *roztokošný*, *roztokrásný*. Obyčejný pak a lepší tvar jazyka spisovného jest *rozmilý*.

Rozuměti, *míniti pod čím*, správněji: *rozuměti*, *míniti čím* nebo *skrze co*, na př.: I děti hospodářovy čeledí míním. Štít. Vr. 62. Chlebem můžeme všecku tělesnou potřebu rozuměti. Štít. Erb. 55. Ohněm míní prorok světlo pravdy. Žal. 27. Tu skrze člověka míní Kristus lidské pokolení. Hus Post. 103. Skrze lučiště můžeme ostrá jich slova rozuměti. Hus Erb. 263. — *Pod s instrumentalem* vyskytuje se později, na př.: Však že pod tím slovíčkem „Pražané“ rozumějí se obce. Skála II. 42.

Rozvážiti, *uvážiti*, *povážiti* atd. *u sebe*, má se za chybné na místě *sobě;* jest však správno, na př.: Bedlivě sám u sebe to rozvažuji. Vel. Něco při sobě rozvažovati. Týž. Něco při sobě, u sebe uvážiti. Vel. — Bratří mají: *Uvážiti s sebou*, na př.: Bůh sám s sebou jako uvažuje. — Konkretněji položiti lze: *Uvažovati v mysli své.*

Rozžal, *rozžat; rozžžal* atd., v. T. 22.

Rozžínati *co* (svíčku) = etwas anzünden, jest nesprávno, na místě *rozežíhati* (*rozžehovati*), poněvadž sloveso to odvozuje se od kmene *žeh* (*žh*), přít. č. *žhu*, a ne od kmene *žn*, přít. čas *žnu; rozežínati co* znamená: etwas mit der Sichel zerschneiden.

Rtoum, správně: *rtům*, v. T. 11.

Rücksicht *nehmen auf etwas* = *zření míti*, *prohlédati k čemu*, *nač; šetřiti čeho; ohled míti k čemu*, *nač*, viz *ohled.*

Rukojmě, v. T. 6.

Rukoum, správně: *rukám*, v. T. 11.

Rukověť. Ač správnější jest *rukojeť*, od *ruka* a *jati*, přece není proč nepodržeti obvyklého všem spisovatelům „rukověť“, které od slova „rukojeť“ ničím se neliší než vsutým *v*.

Růsti. „Počet spolků *roste*“, viz *počet.*

Ryzý, správně *ryzí*, poněvadž *z* tu měkké jest; srovnej starosl. ryždь, polsky rydz. Viz též Jungm. Slov.

Řada. „Bis du an die Reihe kommst“ = „Až na tebe přijde řada“. Kratčeji a správněji: *Až na tebe dojde.* — „V první řadě třeba vyznati“, jest germanismus, správně: *Nejprve, předkem* třeba vyznati, že atd.
Řadové číslovky, v. T. 17.
Řeč *držeti*, lépe a obvykleji: *řeč míti, konati*, viz *držeti*.
„*Do řeči padnouti*“ jest prý nedobře místo: *v řeč se vložiti.* Úsloví to není špatné, jen že staří užívali v něm předložky *v* místo nynějšího *do*, na př.: V řeč někomu vpadnouti, skočiti, řeč komu přetrhnouti. Vel. Nepřekážejte mi a nevskakujte v řeč. Brat.
Řečený, *tak řečený, zvaný*, viz *tak.*
Řiď, imperativ od slovesa *říditi*, lépe: *řeď*, v. T. 21.
Řiditel, správněji: *ředitel;* neboť *í* v *říditi* je střídnicí nosového *ę*, a proto dlužno je krátiti v *ě* (*e*).
Říditi se, *spravovati se čím* jest vazba správnější, než: *říditi se dle čeho*, na př.: Kůň okrocen bývá, aby se jezdcem řídil. Kom. Říditi se domněním (Kom.), radou jiných, Vel. Z toho poznává se, podle čeho by člověk se říditi a spravovati měl. Byl. předml. — Též: *říditi se po kom.* Vel.
Řídší, komparativ od *řídký*, správně: *ředší (řidší);* neboť kmenová hláska krátí se v komparativě, jako: *krátký — kratší, blízký — bližší, úzký — užší* atd. Dlouhé *í* krátí se tu správněji v *e (ě)* než v *i*, poněvadž *í* povstalo dloužením z *ě*, srovn. ruské rědkij.
Říjen, správně: *říjen.*
S. O skloňování jmen podstatných v *-s* v. T. 4. — O předložce *s* s *akk.* viz *s to* a předl. *z.*

Předložka *s* s genitivem mate se často s předl. *z*, protože jich nelze často rozeznati u vyslovování. Obyčejné pravidlo, že předl. *s* klade se o směru *s hora dolů*, třeba porozšířiti v ten smysl, že užívá se jí též tam, kde vyjadřuje se vzdalování *od povrchu* něčeho, kdežto předl. *z* (u jiných Slovanův *iz*) naznačuje vycházení ze *vnitra* předmětu. Proti předložce *s* bývá předl. *na;* proti *z* předl. *v.* Kdo sedí *na místě*, o tom říkáme, když vstal, že zdvihl se *s místa;* jdou *s ryb, s mlatu, s posvícení*, jestliže byli *na rybách, na mlatě, na posvícení.* Ale: jdou *z lesa, ze stodoly, z kostela*, jestliže byli *v lese, ve stodole, v kostele.* Co máme *na očích*, sejde *s očí*, co nám vlétlo *do očí*, vyndáváme si *z očí.* Co bylo *na počátku, na konci, na hoře*, béřeme *s počátku, s konce, s hora* atd.

S s instrumentalem. Vazbou předložky *s* s instrum. (hlavně jmen osob) vyjadřuje se *společnost, původ spojení*, kdežto pouhý instr. (hlavně jmen věcí) značí nejvíce *prostředek, nástroj* a j. Různi tedy příklady: „baví se s umělcem“ a „baví se zpěvem“, „hraje si se psem“ a „hraje si míčem“.

Avšak i vazba: „hraje si s míčem“ není nemožna, ježto v ní pojem *společnosti* vysvětliti lze personifikací. Jmenovitě pak užívá se *předložky s s instr. jmen věcí* u sloves:

1. *obcházeti se, obírati se, zaměstnávati se, zanášeti se, zaneprazdňovati se* a p., na př.: S modlami se obcházel. Chelč. P. 188 **a.**

Obírati se s literním uměním. Vel. S rolí se zaměstknávají. Kom. Múdrý má svú mysl s bohem zaneprázdniti. Štít. Vr. 22. Nic s hříchem nechtěl míti. Štít. — Obvyklejší však jest u těchto sloves (viz Jungm. Slov.) *pouhý instr.*, na př.: Marnostmi se zanášeti volno není. Kom. Vojáky ustavičně něčím zaneprazdňoval, pracemi zaměstknával. Vel. Kamením se obírati. Vel. Jimiž se zanášejí prázdní lidé. Chelč. P. 77 a.

A tak i mnohá jiná slovesa *zvratná*, jež povstala ze sloves, která *v činném významě* pojí se *s akk.* nebo *s gen.*, mají vazbu předložky *s s instr.*, jako jsou: *chybiti se, krýti se, minouti se, nositi se, ostouzeti se, tajiti se, vězeti se, voziti se s čím* atd. Příklady: Vizte, že ti, kteříž se s dřevem rytiny své nosí, nic neznají. Brat. Čechové se s králem Václavem jímali a vězeli. Vel. Že s tím lidem často ostouzeti se a půtky míti musil. Brat. Tajně činí zle, kryjíce se s tím. Štít. Tajiti se s pravdou. Záv. Minouti se s čím. Dal. Chybiti se s cílem. Brat.

Poznam. 1. Krýti se, tajiti se mají o témž významě i vazbu: *krýti se před kým, v něčem, něčím*, na př.: Před někým se v ničemž netajiti. Vel. Já se před svými nepřátely ničímž tajiti nechci. Jungm. — V jiném významě pojí se tato slovesa, jakož i *minouti* a *chybiti se s gen. odluky*, viz *genitiv*, 1.

2. Také u sloves: *meškati (se)*, *prodlíti*, *pospíšiti si* a p. jest buď *s s instrumentalem* nebo *instr. pouhý* (vztahový), na př.: Nedlouho s věcí svou se meškal. Vel. S příchodem pospíšili. Vel. Nic s tím nedlil. Lomn. — Vedle toho: Meškati se tím. Kom. Pospěšte tím. Leg. o Kat. Nebudu prodlévati příjezdem. Žer.

3. Předl. *s s instr. jména osoby* bývá se slovesy: *počíti*, *začíti*, *končiti*, aby se naznačila společnosť, na př.: S bohem začínej, s bohem skončuj. Ml. ob.

Prostředek a *nástroj* vyjadřuje se u týchže sloves *instrumentalem*, na př.: Smrtí jeho skončila se řada panovníků těchto. Pal.

4. Slovesa: *býti*, *stávati se*, *díti se* pojí se *s předložkou s* a *instrum* nejen u jmen osob, nýbrž i u jmen věcí, zvláště užíváme-li sloves těch *neosobně*, na př.: Již je se mnou amen. Nár. Pís. S tou věcí je zle, smutně. Ml. ob. Nebyli bychom hodni, aby se taková milosť stala s námi. Štít. Er. 308. 11. Děj se, co děj s námi. Brat.

5. Ukázati sluší také k vazbě předložky *s s instrumentalem*, aby se naznačil *účinek* a *výsledek*, jejž děj slovesný nese za sebou. Nyní až příliš v té příčině užívá se předl. *k s dativem*, na př.: Řekové statečně a zmužile se svou škodou se bránili. Let. Troj. Vladislav III. umřel s velikou žalostí poddaných. Vel. Jest mi to s podivením, že se tobě křivda děje. Svěd. — Podobně: Jest mi s potěšením, je s mým lepším atd.

6. Předložku *s s instrum.* na označenou způsobu mnozí pokládají za chybnou chtíce, aby místo: „s horlivostí, s pilností“ psalo se jen „horlivě, pilně“. Avšak že jsou na omylu, dokazují příklady: Se hřmotem a s hněvem kopá kůň zemi. Brat. I žalovala mi toho s pláčem. Svěd. Protož o té tak vysoké věci s bázní a

se strachem a se skrovností slušie mysliti. Štít. v Jir. Anth. I$_2$. str. 139. Se vší možnou pilností. Vel. Aby s pokorú a upřímností dělali, neposuzujíce hospodáře. Chelč. P. 123 b. — Obyčejně však klade se *příslovce*: opatrně (= s opatrností), hněvivě (= s hněvem) atd., nebo také druhdy *přechodník*, na př.: *S pláčem* vešla, nebo: *Plačíc* vešla.

7. Tak pokládá se i za chybné užívati *s s instr.*, má-li se vyjádřiti, že nějaký předmět *něčím jest opatřen, ozdoben.* Že není ta vazba chybna, poznej ze příkladův: Dívka s modrýma očima. Vel. Zde roste kosatec vlaský s bílým květem. Byl. Ratolesti tenké s hrbolíky řídkými. Černý v Jir. Anth. II$_2$. str. 73. Muži rumní, roztylí, s velikými břichy. Chelč. P. 27 b. Zvláště zvěř s desíti rohy a se sedmi hlavami. Chelč. P. 119 a. A boty s ostrohama, jsem šohaj mezi váma. Suš. 588 b. Viz také Zik. Skl. str. 279.

Ovšem lze hraditi vazbu tu také jinými vazbami, jako: Dívka *modrooká*, *modrých očí;* kosatec *bělokvětý*.

8. Slovesa: *házeti*, *hýbati, klátiti*, *metati*, *mrštiti*, *tlouci* a p. pojí se *s instr. bez předložky.* Chybné tedy: „Zatřásl *s ním* jako *s hniličkou*", místo: Zatřásl *jím* jako *hniličkou.* „Mrštil *s tím* o zemi", m.: *tím.* Doklady viz v Zikmundově skladbě na str. 176.

9. Rovněž tak chybně klade se *s s instr.* za *pouhý* instrumental se slovesy: *chlubiti se*, *honositi se*, *pyšniti se*, *pohrdati*, *zhrdati* atd., na př.: Proč se chlubíš nešlechetností. Brat. Svými věcmi se honosí. Kom. On se divy i zázraky vynáší. Brat. S právem rozkošmi hříchóv zhrdati máme. Chelč. P. 195 a.

Sádka, v. T. 10.

Sám, -a, -o. Náměstka tato shoduje se obyčejně co do pádu s tím jménem, proti němuž položena je s důrazem, na př.: Člověk není živ jen sobě *samému*, nýbrž vlasti a přátelům. Sobě *samým* (ne jiným) divni jsme. Har. — Avšak jsou i výjimky četné od pravidla toho, jako se to děje i v jiných jazycích. — Nemyslí-li se na protivu, náměstka *sám* vynáší se *nominativem*, na př.: *Sám* sobě živ jsem. Kom. Zapři *sám* sebe. Brat.

„*Samo od sebe* se rozumí", lépe: *Samo sebou* se rozumí.

Sáně krátí *á*, v. T. 8.

Sáze krátí *á*, v. T. 8.

Sázeti *slova na vítr* = In den Wind sprechen, je dobrá frase, na př.: Slova na vítr sází a svój nerozum všem oznamuje. Všeh. 58.

Sběhlé útraty, lépe: *vzešlé, učiněné*, na př.: Vzešlá škoda. Pr. Měst. Dluh hrou vzešlý. Tamže.

Sčísti, *sčítati co na koho*, (vinu, příčinu a p.) = die Schuld auf jemanden schieben, jest dobrá frase, na př.: Sčítali vinu na křesťany. Vel. Věci lživé na mne nevinného sečetli. Brat.

Sděliti, sdíleti často píše se ve smyslu něm. *theilen* (jemandes Ansicht, Meinung theilen). Toť chybno; sluší tu užívati starého dobrého slova: *snášeti se s někým v čem.* Tedy za obraty: „Sdílím Vaše mínění, nesdílím Vašeho mínění" říkejme: *Snáším. shoduji se s Vaším míněním* anebo *přidávám se k Vašemu mínění.*

Sděliti něco = etwas mittheilen, vyjadřuje se správně po česku: *oznámiti, pověděti, vzkázati. psáti něco, zpraviti koho o čem*, na př.: Milý příteli. žádáš, abych Tě zpravil, kterak atd. Hus v Jir. Anth. II_2. str. 8.

K tomu doložiti slušno, že sloveso *sděliti* (sdíleti, sdělovati) má nejčastěji vazbu: *sděliti se s kým oč* neb i *čím*, na př.: Já se s ním o to sdělím. Jel. Sdělím se dary svými s jinými. Kom. Račiž nám toho chleba ulomiti, abychom s bližními se jím sdíleli. Chelč. P. 117 b.

Sděliti jakožto term. techn. ve fysice lze připustiti v podobných příkladech, jako: *Hmota hmotě se sděluje*, *teplo se sděluje* a p. Srovnej: Od kteréž (krve) životní duch se plodí, a po pulsovních žilách na všecky strany jim se sděluje. Kom. — Avšak druhdy lze vyjádřiti se též jinak, jako slovesy: *přenášeti se*, *vnikati* a p. Místo: „Oheň sdělil se střeše" řekne se prostě: Oheň *zasáhl* střechu, střecha *se vzňala* a p.

Se vyskytá-li se dvakráte ve větě, a to při slovese řídícím, tak i při infinitivném, jež na onom závisí, z pravidla jednou se vypouští, na př.: Styděl se, bál se přiznati (za přiznati se).

Při *jménech slovesných*, jež odvozují se od *sloves zvratných*, náměstka zvratná jen tehdy se připojuje, když činnost podmětu vytknouti jest jasně, na př.: *Učení se* (od učiti se) = das Lernen; proti *učení* = das Lehren, die Schulsachen. Jinak se může vynechati, tedy: *chování* místo chování se, *rojení* m. rojení se, *hemžení* m. hemžení se atd.

Slovesa *spoléhati* užívá se nyní vesměs jakožto zvratného, kdežto u starých bylo pouze *spoléhati*, viz toto. Avšak i u jiných sloves, jako: *dotýkati*, *otázati*, *slušeti*, *vyhýbati* a p. staří nekladli vždy zvratného *se*, na př.: Chvála jeho oblaků by dotýkala. Vel. Otázal jich těmi slovy. Ottersd. Před soudem sám sebe otaž. Vel. Na múdré lidi nesluší věřiti. Let. Troj. Vyhnouti z cesty. Vel. Tovaryšstvu ničemnému vyhýbej. Kom.

Zvratné *se*, setká-li se s dativem náměstky *mi*, bývá na místě druhém, viz *slovosled*.

Zhusta špatně užívá se instrumentalu „*sebou*", na př.: „Dělá všecko sebou" = Er macht alles mit, správně: *Jest při všem.* — „Dělal několik plesů sebou", „pojď s sebou", „půjdu s sebou" a p., správně: *Byl též v několika plesích*, *navštívil též několik plesů*, *pojď se mnou* (nebo *s námi*), *půjdu s tebou* (nebo *s vámi*) atd.

Často instr. *sebou* chybně klade se bez předl. *se*, na př.: Voda unáší *sebou*, m.: *s sebou* a p.; předložka *s* znamená tu společnost.

O náměstce zvratné ve větách skrácených viz *zvratné náměstky*.

Sebedůvěra = das Selbstvertrauen není dobře tvořeno, správně: *důvěra v sebe;* neboť úsloví, z něhož odvoditi sluší jméno podstatné, zní: *důvěřovati v sebe.*

Avšak ty sloučeniny jsou dobré, jejichž první částí jest náměstka „sebe", která vyložiti se může buď za *gen.* neb *akk.*, na př.: *sebe*vědomí, *sebe*klam, *sebe*zapření atd.

Sem, *si*, *seš*, atd., v. T. 17.

Sesíliti = stark machen. Slovesa tohoto užívá se chybně beze zvratné náměstky *se* ve významě *stark werden;* ovšem dobré by bylo tu sloveso *sesíleti*, které však není doloženo v Jungm. Slov. Chybno tedy: „Ten chlapec sesílil“, správně: *sesílil se*, na př.: Sesílil se nepřítel. Brat. — Totéž platí o nesloženém *síliti*, na př.: Tak se sílí, brousí a strojí. Brat. Rostlo dítě a sílilo se podle těla. Chelč. P. 61 a.

Sestávati *z čeho*, lépe: *skládati se z čeho*, viz *pozůstávati.*

Sesunutí *skal*, *domu*, lépe: *sesutí* skal, domu, od slovesa *sesouti*, *sesouvati* = zusammenstürzen, kdežto *sesunouti*, *sesunovati* znamená tolik co *sestrkovati* = zusammenschieben.

Sezení, správně: *sedění*, v. T. 23.

Sháněti dluhy, správně: *dluhy vymáhati*, *jich dobývati*, *dluhy vyupomínati.*

Shlukování souhlásek, viz *souhlásek shlukování.*

Shoda *přísudku* a *přívlastku.* Proti pravidlům shody hřeší se, když jest podmětem jméno *rodu středního* a přísudkovým jménem *příčestí* nebo *jméno přídavné*, že dává se jim koncovka rodu ženského, na př.: Okna byl*y* vytlučen*y*; psaní naše dostal*y* se do rukou nepravých, správně: Okna byl*a* vytlučen*a*, psaní dostal*a* se atd. Rovněž i ve přívlastku nesprávně se objevuje: všechn*y* města, m.: všechn*a* města; polámané kola, m.: polámaná kola.

Ač takto počali psáti spisovatelé v 16. století (viz Zik. skl. str. 33.), přece šetřiti jest v té příčině vzorné mluvy Štítného a M. Husi a j.

Schein; zum Scheine etwas machen = *na oko něco* dělati, je dobrá frase.

Schieben, Schuld schieben, wälzen auf jemanden = *vinu na někoho sčítati*, *uvalovati* (Vel., Kom.), *sváděti na koho*, na př.: Sváděli to na našeho Martina. Ml. ob.

Schild. Etwas im Schilde führen = *něco za lubem míti*, je dobrá frase.

Schlagwort, viz *nápověď.*

Schlüpfrig chybně překládá se v mravním vzhledě slovem *kluzký*, na př.: „řeč kluzká“, správně: *oplzlá* dle Vel., Kom. — Dobře klade se „kluzký“ ve vlastním smyslu, na př.: *Cesta kluzká.* Jel.

Schneiden. Sloveso to v jazyku českém rozmanitě se překládá, jako: Brot schneiden = *krájeti chléb;* Haare schneiden = *stříhati* vlasy; mit dem Messer schneiden = *řezati* nožem; Getreide schneiden = *žíti*, *sekati* obilí; ein Thier beschneiden = *vykleštovati* zvíře; Linien schneiden = *protínati* čáry; Gesichter schneiden = *pitvořiti se*, *šklebiti se;* Kur schneiden = *dvořiti se* a p.

Schopný *k čemu* (ku práci) má se za chybné, místo: *schopný čeho (práce).* Ale ona vazba není špatná, máme na př.: Ke všemu učení schopný. Vel. Hříchů a nepravostí, k nimž od přirození svého všickni lidé schopni jsou. Brat. Kteráž jsi rychlá a schopná k modlářství. Brat. — Správnost této vazby vysvětluje se tím, že *schopný*, vlastně *vzchopný*, táhne se ke slovesu *vzchopiti se*, a toto váže se

s předložkou *k* a *dativem*, odkud i *schopný k čemu*. — Někdy také slova toho nesprávně užívá se při neživotných věcech, na př.: „Samohlásky dle libosti zdlouženého vyslovení *schopny* jsou“, správně: Samohlásky u vyslovení *zdloužiti lze* dle libosti.

Sice není správno užívati ve smyslu německého slovce „zwar“ v obratě *a sice* = und zwar; v jazyce českém uvádíme následující *vysvětlení* nebo *výčet* obratem *a to*, na př.: Nepřátely stírala, a to mocí božskou. Brat. Navrať, a to, pokud býti může, bez újmy. Kom. — *Sice* správno jest a) ve smyslu *vylučovacím* = *jinak*, na př.: Zrušena byla rada Aristotelova, kteráž sic (= jinak) dobrá byla. Brat.; b) ve smyslu *připouštěcím*, na př.: Rozvážlivý není sice můňa, avšak není nechutný tlampač. Kom.

Sieg *gewinnen*, *davontragen* = *vítězství obdržeti*, *dosáhnouti*, *dobyti*. Vel.

Síla. Nejedni za to mají, že slova toho sluší užívati jen ve smyslu fysickém, ve smyslu pak duševním slov *moc*, *mocnosť*. Než tomu není tak. Vždyť již staří brali dotčené slovo také ve smyslu *abstraktním*, na př.: Sílu míti, t. moc míti, valere. Vel. Obdařil církev svou velikou silou a slávou skrze Krista. Brat. Sílu milování svého k němu vypravuje. Brat. — Dobře tedy a správně může mluviti se o silách duševních; avšak nesprávno jest užívati slova *síla* na označení *osob*, na př.: *herecké síly*, *spisovatelské*, *učitelské síly*, *dělnické síly*, místo prostých slov: *herci*, *spisovatelé*, *učitelé*, *dělníci* a p. — O skracování kmenové samohlásky v tom slově v. T. 7.

Síliti, viz *sesíliti*.

Símě, v. T. 9.

Sitzen *bleiben*, viz *zůstati*.

Skládati díky = Dank ablegen, správně: díky *činiti*, *vzdávati*, na př.: Díků činění nebo vzdávání. Vel. Díky a chválu bohu konati. Har. Takéž chybně: *poklonu skládati*, m. *činiti*. Vel. Všecku věrnosť slibujíce činili jemu poklonu. Háj.

Skládati přísahu, *počet*, viz tato slova.

Sklenný, -á, -é, chybně píše se *nn* místo *skelný*, *-á*, *-é*. *Sklenné huti* a p., správně: *skelné* huti a p. — Jiné jest slovo *skleněný* od slovesa *skleniti*, jež znamená = ze skla učiněný, na př.: Skleněné oko = oko ze skla. Proto píšeme také „skle*n*ík“ toliko jedním *n*.

Skoliti znamená · *štěkati*, *skučeti* jako liška, jako pes. Kom. — Není tedy dobře užívati toho slova ve smyslu *poraziti*, *skláti*, na př.: „Vojín ho skolil“, správně: *sklál*, jako se neříká *prokolil*, nýbrž *proklál*.

Skoumati, *vyskoumati*, *skoušeti* a p. pišme správněji písmenem *z*, tedy: *z*koumati, *vyz*koumati, *z*koušeti. Jsou to složeniny z původní předložky „*iz*“ a slovesa *koumati* (= slíditi) a *koušeti*. Že v složeninách těch hledati jest předložky *iz*, k tomu ukazuje *vyzkoumati*, kde *vy* obnovuje zastaralé *iz*; k tomu ukazuje také analogie německých slov: *ausforschen*, lat.: *exquirere*.

Skracování kmenové samohlásky při tvoření slov. *Podstatná jména*, odvozená příponami: *-ač*, *-ák*, *-ec*, *-ič*, *-dlo*, *-tel*, *-sko*, *-ště*, a *přídavná*, odvozena příponou *-cí*, skracují z pravidla dlouhou kmenovou samohlásku, jako: a) v *-ač:* rozdávati — rozdavač, vázati — vazač; roz-

sévati — rozsevač; nalívati — nalivač (nalivací); natírati — natěrač (natěrací); přijímati — přijemač, lépe než přijimač (dlouhé *í* ve *přijímati* nepovstalo z *i*, nýbrž je střídnicí nosovky *ę*); nadýmati — nadymač; poslouchati — posluchač; klouzati — kluzač, kluzačka = die Schleiferin (ale klouzačka = kluziště = die Schleifbahn); louskati — luskač, luskadlo.

Poznámka. Jednoslabičná jména podržují samohlásku dlouhou, jako: *práč*, *rváč*, *štváč* a p.

b) v *-ák:* otřásati — třasák; dívati — divák, divadlo; kouřiti — kuřák; toulati — tulák; zouvati — zuvák, lépe než zouvák; nabíjeti — nabiják; navíjeti — naviják; rozpírati — rozpěrák (rozpěrací); utírati — utěrák atd.

c) v *-ec*, *-ič:* bíliti — bělič, bělidlo; stříleti — střelec; páliti — palič; mámiti — mamič; blouditi — bludič, bludička, bludiště; brousiti — brusič; koupiti — kupec a p.

d) ve *-dlo:* lákati — lakadlo; napájeti — napajedlo (odtud Napajedly); práti má neústrojně prádlo; prostírati — prostěradlo; stíniti — stěnidlo, stěnítko, lépe než stinidlo, stinítko; šíti — šidlo, lépe než šídlo; zapínati — zapinadlo; bíti — bidlo; býti — bydlo; krýti má neústrojně ode dávna *křídlo* (mělo by býti krydlo); mýti má neústrojně *mýdlo* místo mydlo; umývati — umyvadlo; strouhati — struhadlo, struhač; kroužiti — kružidlo; koukati — kukátko; stoupati — stupadlo, stupátko.

e) v *-tel:* hlásati — hlasatel; kázati — kazatel; srovnávati — srovnavatel; léčiti — lečitel; přijímati — přijematel (srovn. příjem, příjemný, příjemce), lépe než přijimatel; říditi — ředitel, lépe než řiditel; vykoupiti — vykupitel; zkoumati — zkumatel, zkumadlo.

Rovněž tak skracují a skracovati mají kmenovou samohlásku *adjektiva, příponou -cí odvozená*: psáti — psací, srovnávati — srovnavací, spáti — spací, tázati — tazací; bíti — bicí, šíti — šicí; síti — secí, žíti (žati) — žací, létati — letací; posýlati — posylací, natírati — natěrací, přijímati — přijemací.

Jenom dvojhláska *ou* druhdy ostává neskrácena, podobně jako v supině, na př.: *bourací*, *houpací*, *loupací* a p.

U sloves VI. tř. kmenová samohláska skracuje se: a) U sloves odvozených od *jednoslabičných jmen rodu mužského* a od *dvouslabičných jmen rodu žensk. nezdrobnělých*, na př.: *kralovati — král*, *křižovati — kříž*, *hrudovati — hrouda*, *pracovati — práce* atd. Od *jmen ostatních* odvozená podržují samohlásku *dlouhou*, na př.: *účtovati — účet*, *háčkovati — háček* atd. b) U sloves, přecházejících z předešlých tříd ve třídu VI., na př.: *skracovati — skrátiti*, *zarmucovati — zarmoutiti* atd., viz o tom více v T. 19.

Skrze klade se často chybně ve smyslu *příčinném* místo předložek *pro* nebo *za* a *ze*, na př.: „Žák byl *skrze* svou nedbalosť potrestán“, správně: *pro svou nedbalosť*, *za svou nedbalosť*, *ze své nedbalosti.* „*Skrze* mdlobu jíti jsme nemohli“, správně: *pro mdlobu* atd. „*Skrze* veliký zármutek nemohl mluviti“, spr.: *pro veliký zármutek.* — Také někdy bývá nesprávně předl. *skrze o předmětu* za předložky *o*,

15

strany, jako: „Mluvil s lesním *skrze* dříví“, správně: *o* dříví, *strany*, dříví. — Naproti tomu dobře užívá se předložky *skrze* o *prostředku* nebo *původu* vedle *pouhého instrumentalu* nebo *genitivu s předl. od*, na př.: Veliké měření děje se skrze tříhraník (= tříhraníkem). Kom. Abych rozrážel skrze tebe národy a kazil skrze tebe království. Brat. Pořízení země skrze Přemysla (= od Přemysla, Přemyslem). Kom. Skrze Pulkavu (= Pulkavou, od Pulkavy) složená kniha. Kom. Město skrze války (= válkami) jest pobořené. Pulk.

Skůtek, dobře: *skutek* od skutiti.

Skvělý, *skvíti se*, správněji: *stkvělý*, *stkvíti se*.

-ský; před příponou touto (ve starosl. ьскъ) rozlišuje se v nynějším jazyku: *h* v *ž*, *ch* v *š* (které někdy s následující souhláskou *š* splyne v *s*, na př.: *český* m. češský, *vlaský* m. vlašský), *k* v *č*, které se souhl. *s* přípony splyne v *c*; tedy: *božský*, *pražský*, *jinošský*; *řecký*, *písecký*, *básnický* atd.

Končí-li se kmen v *s*, jedno *s* se vysuje, tedy: *ruský*, *pruský*, *novoveský* atd.

Jiné měkké souhlásky, jako: *ř*, *ň*, *ď*, *ť*, objevují se jen tenkráte před *-ský*, mají-li je příslušná k nim substantiva, na př.: *libeňský* (Libeň), *kováňský*, *rybářský*, *mořský*, *vinořský*, *pešťský*, *pardťský* a pod. Naproti tomu: *horský* (hora), *ženský*, *karlínský*, *lhotský*, *brodský*, mají hlásky tvrdé. Správněji tudíž píše se: *plzeňský* než plzenský, *libeňský* než libenský atd.

Před příponou touto krátí se dlouhá předcházející samohláska pravidelně u adjektiv, vedených od subst. na *-ík*, jak obecných, tak vlastních, na př.: bás*nický* od bás*ník*, rol*nický* od rol*ník*, měl*nický* od Měl*ník*, rakov*nický* od Rakov*ník* atd. U adjektiv *místních* ode jmen jiného zakončení nebývá z pravidla toho krácení, na př.: *berounský*, *přeloučský* (ale také *přelucký*), *olomoucký (olomucký)*, *jičínský*, *kolínský* atd.

U přídavných, vedených ode jmen na *-ice*, splývá *c* se souhláskou *s* v *c*; tedy: *jilemnický*, *sušický*, *doubravický*, *litoměřický*, *pardubický*. U jmen na *-ice*, *-ovice*, jichž užívá se jen *v množn. čísle* (u jmen původně kmenových), odsouvá se často přípona *-ice*, a připojuje se ke kmeni přípona *-ský*; na př.: *budějovský*, *pardubský* a pod. Některá však mají jen tvar v *-ický*, jako: *kralický* (od Kralice-ic), *litoměřický* (od Litoměřice-ic); u ostatních, pokud není zřetelnosti na újmu, užívati jest raději kratších u lidu oblíbených forem, jako: *benešovský* (od Benešovice), *čelakovský* (od Čelakovice), *mlazovský* (od Mlázovice), *olbramovský* (od Olbramovice) atd. Kde však potřeba nadejde, různiti tvary *benešovský* (od Benešova) a *benešovický* (od Benešovice) a p., poroučí se samo sebou užívati tvarů delších.

Sláma, *slámou*, správně: *slamou*, v. T. 7.

Slané, správně: *Slaný*, *-ého*, rozuměj *pramen*; viz Jungm. Slov.

Slib *bráti* nebo *přijímati od koho*, jest frase moderní, kterou připustiti lze dle frasí: *přísahu bráti*, *přijímati*, jež jsou přijaty v jurid.

term. Avšak lze též říkati: *Slibem zavázati koho (se).* Vel. — Kdo slibuje, o tom říká se, že *slib učinil*, *slib slíbil*, *slibem se zavázal.*

Sloul, v. T. 22.

Sloužiti. 1. *Ve smyslu vlastním* sloveso to váže se *s předl. za* a *s akk.*, nikoli *sloužiti co*, na př.: Sloužiti za děvečku. Vel. Sloužiti za pacholka. Ml. ob. Viz *co*, 5.

Vedle frase *sloužiti zač* (o mzdě), jak nyní jediné se říká, bylo ve staré mluvě: *sloužiti z čeho*, na př.: Sloužiti ze mzdy, z kusu chleba. Vel. Ale též: Sloužiti za Ráchel. Brat.

2. *Ve smyslu přeneseném* užívá se, ač ne chybně, přece příliš často slovesa sloužiti místo sloves: *býti*, *hoditi se*, *prospívati*. Tak říká se: „*Slouží* mu ke cti“, lépe: *Jest* mu ke cti. „Kmín *slouží* k zažívání“, lépe: *napomáhá*, *prospívá*. „*Sloužiti za* příklad“, lépe: *Býti za příklad*, *příkladem*, *ku příkladu*.

Sloužiž, správně: *služiž*, v. T. 21.

Sloveso lépe než *časoslovo* (dle něm.: Zeitwort), ježto nevyjadřuje se jím v jazyku českém jen čas, ale i povaha děje; výraz „sloveso“ označuje nejdůležitější částku řeči jakožto *slovo* zvláště. Co do tvarů chybných viz T. 17 a n.

Ve větách, obecnou nějakou pravdu držících, lze užívati buď sloves nedokonavých buď dokonavých. Chybno jest však míchati obojí slovesa bez příčiny v souvětí jednom, na př.: „Vzdělanosť štěstí člověka *povyšuje*, bídu *zmírňuje*, ba i v zapomenutí *uvede*“, m.: *uvádí*. „Pracuj, člověče, pilně, jako včela med *sbírá*, mravenec se *přičiní*“, m.: *přičiňuje* a p.

Slovo ve smyslu „přípověď, slib“ jest dobré; viz Jungm. Slov.

Slovo držeti, viz *držeti*.

Slova se chopiti = das Wort ergreifen, správně: *počíti mluviti*, *jati se mluviti* (jal se mluviti).

Slovo táhnouti zpět, viz *táhnouti*.

Slovo zlomiti, viz *zlomiti*.

Slova na vítr sázeti (Všeh.), jest pěkná frase, místo obyčejné: Do větru mluviti.

Slovosled, lépe: *pořádek slov*. Český jazyk má sice naproti německému větší volnosť v pořádání slov u větě, přece však v tom jsou jisté meze, jichž výborní spisovatelé čeští z pravidla šetřili ode dávna, a jež nám sluší zachovávati, zvláště ve slohu vážnějším.

Pravidla sem příslušná dokazují toho, že pořádek slov český, ano slovanský vůbec, shoduje se s pořádkem slov logickým nebo-li přirozeným.

1. Dle toho pořádku stůj ve prostých větách *napřed podmět*, *pak přísudek*, *předmět a příslovkové určení*, na př.: Rodiče dali syna do Prahy na studie. Pořádek ten sluje také přirozeným, protože části věty takto vznikají po sobě na mysli: nejprve hlavní pojem, totiž podmět, pak přísudek atd. Avšak druhdy bývá potřebí, aby jiná část věty než podmět vytknula se důrazněji, a v té příčině dopouští se i v jazyku českém stylistovi, aby takové důleži-

tější slovo položil buď na první nebo poslední rovněž důrazné místo věty.

2. *Podmět ať dává se před přísudkem i tehdy, když na začátku věty jest příslovce nebo příslovkové určení*, na př.: A již pohříchu *Čechové* velmě se od díla *táhnú* k trhu. Hus. K tomu ostrovu *Trojanští přistaní* svými lodími. Let. Troj. A v tom času *Turek* nepřítel škodu znamenitou uherské zemi *učinil*. Bart. Léta p. 1311 *stavové* království českého na obeslání krále Jana *sjeli se* na hrad pražský. Vel. Téhož dne *Vilém z Roupova*, nejv. komorník, *odeslal* psání k stavům. Skála. Mezi tím *Konstancie počala* hemžiti se hostmi všelikého stavu. Pal.

3. *Týž pořádek zachovává se, i když předchází věta příslovková buď úplná nebo skrácená přechodníkem;* na př.: Když opět vešken lid zašel, *Noë* v té vieře ostav, *líbil se* bohu. Štít. A když král Agamemnon řeč skona (skonal), *všickni králi, vévody a knížata* řeči jeho i rady *pochválé*. Let. Troj. A když ty věci hynou škodami, tedy *srdce hyne* s nimi. Chelč. Když jsem přestal mluviti, *pan hejtman kázal* pánům se sestoupiti. Žer. Jako oráč žádné žně míti nemůže, jestliže pole neosel: tak *nepracovitý lenoch* užitku ať *nečeká*. Kom. Ty a jiné paměti shromáždiv a spořádav v jednu knihu, *Hájek* nemálo historii českou *vysvětlil*. Vel. Dobyv tak jasného vítězství nad nepřátely, *Soběslav jal se* tudíž vítěziti nad sebou sám. Pal.

Je-li podmět oběma větám společný, bývá pro snadné orientování dobře, *položí-li* se *hned před větu vedlejší, zvláště je-li skrácena*, na př.: Protož *Pán*, znaje nesnázi učedlníkův při těch slovích, zpravil jest je jako věrný soudce. Chelč. *Panský stav*, kdyby rozumu chtěl užívati, měl by nač pomysliti. Vilém z Pernšt. Naproti tomu *Hus*, pozdravěv zase, velebil lásku královu k národu. Pal.

Dotčený logický pořádek v německých větách se nenalézá; stávať v nich přísudek napřed. Dotčené příklady „Téhož dne *Vilém z Roupova odeslal*" atd. a „Když král Agamemnon řeč skona, *všickni králi* atd. *pochválé*" po německu znějí: „An demselben Tage *schickte Wilhelm v. Ruppa* ein Schreiben an die Stände" a „Nachdem König Agamemnon seine Rede beendet hatte, *billigten alle Könige* atd. seine Rede und seinen Rath". A právě s tímto německým pořádkem slov setkáváme se pohříchu téměř z pravidla nyní i v češtině.

Avšak přes to bývají od logického slovosledu časté *odchylky; stává* totiž druhdy *přísudek před podmětem*. Již ve mluvě básnické a řečnické děje se to za příčinou libozvuku. Hlavní však důvod, proč někdy přísudek klademe napřed, bývá zřetelnosť, že totiž chceme přísudek důrazně pronésti; děje se tak zvláště při *slovesech záporných* nebo *po spojkách*: *i, tu, tedy, protož, v tom*, jež přísudek k sobě poutají; na př.: *Vydal* jemu i Pilát svědectvo. Štít. *Neřeklť* nadarmo sv. Pavel. Štít. *Nevprošují* se ani vkupují v úřady úředníci budúcí. Všeh. *I zjevil* jemu buoh. Štít. *Protož nemohu* já zdržeti úst svých. Brat.

Než i *posledním* místem ve větě pojem pronáší se *důrazněji*; protož klade se i tam druhdy podmět, zvláště tehdáž, má-li při sobě *delší přívlastek* nebo *větu přívlastkovou*. Často tu bývá přísudkem sloveso významu jen slabého, jako: *býti*, *státi*, *nalézati se* a p., na př.: A potom těch dní před korunováním *vzešla nesnáze* mezi stavy, panským a rytířským, podobná k první. Bart. Na místo nenávisti zastaralé *vstoupila přízeň*, od té doby neporušená. Pal. Teprve u Rudavy *strhla se* krutá i krvavá *bitva*, která ukončila se porážkou a útěkem Prusův. Pal.

4. *Logický pořádek* buď zachováván i ve *větách vedlejších*, při nichž jest se také vystříhati toho, by po způsobě německém nebo latinském *nekončily se vždy jen slovesem*, *nýbrž tím členem věty*, *na němž jest důraz*, *nebo k němuž náleží nějaká věta vysvětlovací*, na př.: Ďábel také posýlá ty, kteří z něho *se rodí* skrze zlosť, aby *činili* vůli jeho ve zlých skutcích. Chelč. A pak-li by i veliký *byl* kto mezi syny lidskými, *odejde-li* múdrosť od něho, nestane za nic. Štít.

5. Velmi často chybuje se proti správnému pořádku slov také tím, že též podle němčiny *určení příslovečná* kladou se *před přechodník určitý* nebo *příčestí určité*, a tím podstatné jméno příliš se vzdaluje, na př.: „*Všelijak ozdobené a mnohonásobně složené věty* nehodí se do prostonárodního slohu“ = Unterschiedlich ausgeschmückte und vielfach zusammengesetzte Sätze passen in den volksthümlichen Styl nicht. Má býti správně: *Věty, všelijak ozdobené a mnohonásobně složené*, nehodí se atd. Zvláště šeredně zní taková věta, sběhnou-li se v ní dvě předložky, jako: „Splatil jistinu i *se za* dobu tu připadajícími úroky“ = Er bezahlte das Kapital mit den für diese Zeit entfallenden Interessen. „*Dle v* základní listině obsaženého ustanovení obec povinna jest“ atd. = Laut der in der Gründungsurkunde enthaltenen Bestimmung ist die Gemeinde verpflichtet. „Jaké jaro bude *po nad* míru teplém počasí zimním“. Správně tyto věty znějí: Splatil jistinu i *s úroky*, *za dobu tu připadajícími*. *Dle ustanovení*, *v základní listině obsaženého*, obec povinna jest atd. Jaké jaro bude *po zimním počasí nad míru mírném*.

6. Konečně též není v češtině správno, že *infinitiv vzdaluje se od slovesa*, *jež doplňuje*, *až na konec věty*. Tak by příklad z Palackého: „Pokud nám vědomo, král Václav ani se *nepokusil přichýliti* k sobě jednotu marbašskou“ nesprávně zněl: „Pokud nám vědomo, *nepokusil* se král Václav jednotu marbašskou k sobě *přichýliti*“. Bylo by to podle německého: Unseres Wissens *versuchte es* König Wenzel gar nicht die Marbacher Union für sich *zu gewinnen*.

7. *Zvratná náměstka „se“* budiž kladena, pokud možno, hned za sloveso; před ním bývej zvláště ve větách, jež končí se slovesem, a to proto, aby dostalo se jim závažného zakončení, na př.: Ale jakož ovoce pod květem *zarozuje se* a jádro ořechu pod skořepinú, tak šlechetnosti *držie se* a rostú v některých zřejmých činech. Štít. Volenci byli ze všech tří stavů vybráni na to, aby *snesli se* o krále

a pána nového. Bart. Nebo když by láska byla, mohl by *se slitovati* jeden nad druhým. Chelč. Veliká mi se překážka děje (ne *děje se*). Žer.

Poznámka. Naproti tomu shledá se také u spisovatelů dobrých dosti příkladů, v nichž zvláště po *spojkách podřadných* a *náměstkách vztažných* náměstka *se* odloučena bývá od slovesa svého mnohými slovy. Avšak hledíme-li vedle mnohých dokladů ze spisovatelů starších také k jazyku ruskému, v němž náměstka zvratná se slovesem slučuje se ve slovo jedno, zdá se, že lépe a přesněji psáti jest nám. *se* blíže slovesa, k němuž náleží, a to, pokud možno, za ně.

8. *Zvratná náměstka „se“* následuje ve starších spisech pravidelně za dativy náměstkovými *mu* a *mi*, a to nejvíce u slovesa *zdáti se*, ale též u jiných, na př.: Ta slova mistři rozličně vykládají; však *mi se* tento výklad zdá nejpříležitější. Chelč. P. 8. a. Pánům našim a tomuto království dobrého, zdá *mi se*, málo najdete. Vil. z Pernšt. Vidí *mi se* toho dotknouti. Blah. Šťastný jest a dobře *mu se* povede. Koc. Zvláště *mi se* líbil klášter bosácký. Jan z Lobk. Kteréž *mi se* urodilo. Vil. z Pernšt. Veliká *mi se* překážka děje. Žer.

Poznámka. O spojce *ale*, že totiž má býti na začátku věty, a o číslovkách základných již na svém místě zmínka se činí.

O pořádku slov pojednali po Zikmundovi nejnověji Vodička v Listech filologických roku 1876, Bartoš ve své Skladbě a Hylmar v Poslu z Budče r. 1880.

Složená slova. Srovnáme-li jazyk český s jinými, obzvláště s německým, shledáme, že jazyk náš nemá daleko tolik jmen složených jako jazykové oni, užívaje místo nich dílem *slov jednoduchých*, dílem opatřených *přívlastkem souřadným* nebo *podřadným*.

1. Užívá slov *jednoduchých samotných*, jako: hruška, der Birnbaum: podkova, das Hufeisen: ubrus, das Tischtuch a p., zvláště pak těch, která se končí: a) v *-ař*, *-ář*, *-árna*, *-írna*, *-ovna*: tesař, der Zimmermann; zvonař, der Glockengiesser; řezbář, der Bildhauer; sušárna i sušírna, das Dörrhaus; plynárna, die Gasanstalt; sladovna, das Malzhaus; pracovna, das Arbeitshaus atd.

b) v *-ák*, *-an*, *-ec*, *-inec*, *-ník*, *-nice*, *-ina*, *-sko*, *-ště* a j., jako: zuvák (zouvák), der Stiefelknecht; volák, der Ochsenknecht; dvořan, der Hofmann; kupec, der Kaufmann; očistec, das Fegefeuer; nalezinec, das Findelhaus; řezník, der Fleischhauer; vodník, der Wassermann; čeledník, die Gesindestube; nohavice, die Beinkleider; rukavice, die Handschuhe; kostnice, das Beinhaus; jelenice, jelenina, die Hirschhaut; zvěřina, das Wildpret; hrachovisko, hrachoviště, das Erbsenfeld; strnisko, strniště, das Stoppelfeld atd.

2. Užívá slov *jednoduchých*, opatřených a) *přívlastkem souřadným*, jako: domácí pán, der Hausherr; hlavní město, die Hauptstadt; říčná voda, das Flusswasser; sluneční hodiny, die Sonnenuhr; rybí tuk, der Fischthran atd.; b) *přívlastkem podřadným*, jako: zatmění měsíce, die Mondesfinsterniss; kupa sena, der Heuschober; osvětlení plynem (plynové), die Gasbeleuchtung; hra v karty, das

Kartenspiel; šátek na krk, das Halstuch; kartáč na šaty, die Kleiderbürste; kapky od kolery, die Choleratropfen a p.

Avšak neštítí se jazyk český složených slov vůbec, nýbrž hlavně jen takých, ve kterých by obě části složeného slova byly substantivné, na př. jako: *řeko-voda*, *rybo-tuk*, *krko-šátek*, *hracho-pole*, *vodo-myš* atd. — Přes to všecko jsou přece některá taková v užívání, jako: *pídi-mužík*, *vino-hrad*, *noso-rožec;* spíše se snesou adjektiva, zvláště ve mluvě básnické: *hado-vlasý*, *stříbro-nohý*, *býko-hlavý* a p. — Dále nesprávny jsou v češtině složeniny, jež mají význam *srovnavací*, na př.: „sněho-bílý" = schneeweiss, správně: *bílý jako sníh;* „medosladký" = honigsüss, spr.: *sladký jako med*, *medový; tvrdý jako kámen, kamenný* = steinhart; *hustý jako krupobití* = hageldicht atd.

Ale oblíbeny jsou v jazyku českém kromě složenin předložkových:

a) Složeniny, ve kterých jest prvou částí *jméno přídavné, číslovka*, druhou *jméno podstatné,* na př.: *zlato-hlávek*, *levo-boček*, *milo-dárek*, *Vele-hrad*, *jedno-rožec*, *sedmi-hlásek*, *tří-letí* atd. Rovněž adjektiva: *bělo-hlavý*, *černo-oký*, *sedmi-letý* atd.

b) Složeniny, ve kterých prvá část jest *substantivná* nebo *náměstková*, druhá *slovesná*, na př.: *vodo-met*, *země-pis*, *krvo-tok*, *pivo-var*, *barvo-těr*, *kolo-maz*, *lido-jed,* *samo-var* atd. Přídavná: *pravdo-mluvný*, *boho-rovný*, *ruko-dílný*, *blaho-dárný*, *zkázo-nosný*, *samo-volný* atd. — První část jest *adjektivná* ve složeninách: *hodnověrný,* ne „věrohodný" = glaubwürdig, *širo-vládný*, *lepo-stkvoucí* atd.

Poznámka. Složeniny, ve kterých naopak první část jest *slovesná*, druhá *substantivná*, jsou ředčejší; nejvíce jsou to jména vlastní a přezdívky, na př.: *Kazi-mír*, *Vrati-slav*, *Vladi-slav*, *lam-železo*, *tluč-huba*, *vydři host*, *bole-hlav* a p., a *přídavná: vrto-hlavý*, *třeso-nohý* a p.

c) Přídavná jména skládají se *s přídavnými*, na př.: *bělo-černý*, *tmavo-zelený*, *sladko-hořký*, *modro-jasný* a p.

Poznámka. Slova: *pán-bůh*, *své-vole, pravdě-podobný, boha-bojný*, *bohu-milý*, *ducha-plný*, *trestu-hodný*, *oka-mžení* a p., nejsou vlastně složeniny, nýbrž jen sloučeniny volné, pročež některá píší se též odděleně.

3. Na konec buďte uvedeny některé špatné složeniny, překládáním z němčiny utvořené, jež zasluhují, aby byly z jazyka opět vyhoštěny, jako:

„Citoslovce", z německého das *Empfindungswort,* správněji dle latiny: *mezislovce.*

„Časoslovo", z něm. das Zeitwort, správněji: *sloveso*, viz toto.

„Koloběh", překlad zbytečný něm. slova der Kreislauf, správně: *o-běh* (krve).

„Libovůle", z něm. die Willkür, správně: *zvůle;* neboť *libý* ve složení znamená *milý*, na př.: *libosad, libozvuk* a p. — Také za slovo *libovláda*, po něm. die Willkürherrschaft, z téhož důvodu

lépe říkati: *vláda neobmezená* nebo *prostovláda* dle *prostopášný*, *prostořeký*.

„Paroloď“, lépe: *parní loď*, *parník*.

„Parostroj“, lépe: *parní stroj*.

„Samolibý“, správněji: *samolibný*, protože adjektivné složeniny, jichž druhý člen jest odvozen od sloves, mají příponu odvozovací *-ný*, na př.: *samovolný*, *prostopášný*, *libozvučný* atd., kdežto adjektivné složeniny, jejichž druhý člen jest jmenný, obyčejně mají odvozovací příponu *-ý*, na př.: *černooký*, *prostovlasý* a p.

„Sloupořadí“ = porticus, správně: *sloupení;* neboť odvozovací přípona *-í* náleží složeninám, jejichž první člen jest předložka, na př.: *zá-bradlí*, *ob-dobí*, *zá-sloví* atd.

„Slovosled“ znamená spíše *die Wortspur* než *die Wortfolge*.

„Srdcelomný“ jest germanismus; neboť Slovanům srdce lítostí *puká*. Pláč bývá *žalostný*, *usedavý* a p.

„Stromořadí“, lepší je slovo zdomácnělé: *aleje*.

„Vítězoslaviti“, lépe: *slaviti vítězství*, *triumfovati*.

O složených slovech prof. A. Vašek pojednal v Časopise Mat. Moravské roků 1878 a 1879.

Složiti *přísahu*, *slib* = den Eid ablegen atd., správněji: *učiniti*, *vykonati přísahu*, *přísahou se zavázati*, ačkoli již Vel. jednou má frasi *přísahu složiti*.

„Složiti zkoušku“ = die Prüfung ablegen, jest chybno, správně: *Zkoušku podstoupiti*, *učiniti*, *zkoušce se podrobiti*.

Sluha; *o* skloňování v. T. 7.

Sluch. Frase: „Rozumu (citu) dáti, zjednati sluchu“ jest ohyzdný germanismus, správně: *Poslechnouti*, *dbáti rozumu (citu)*.

Slušeti = gehören. U dobrých spisovatelů sloveso to bývá obyčejně bez „se“. Srovnej: Co náleží a sluší. Vel. Na múdré lidi nesluší věřiti. Let. Troj. Tak i já, co na mne sluší, učiním. Brat. Nesluší s opilci píti, s bezbožníky spolky míti. Přísl. — Rovněž tak i sloveso „náležeti“ dobří spisovatelé kladou bez „se“.

„Slušeti pro koho“, správně: *slušeti na koho*, *komu*. „Sluší pro dobré lidi“, správně: Sluší *na dobré lidi*, *dobrým lidem*.

Služné správno je dle slov: *mostné*, *zpropitné* a p., a kratší než: *roční plat*, *příjem*.

Slynouti, viz *vynikati*.

Slze, správně: *slzy*, *slz*, v. T. 7.

Smazné = das Löschgeld, die Löschtaxe. Všeh.

Směr jest slovo nové, jež stalo se terminem vědeckým. Co do tvoření a přechodu od ženského rodu, jejž bychom čekali dle základního slova „míra“, srovnej jiná téhož kmene slova, užíváním zobecnělá, jako: *poměr*, *rozměr*, *výměr*, *záměr*. — *Bráti*, *dáti se směrem* jest dobré dle: bráti, dáti se cestou, polem atd.

Směti často zbytečně se klade, kde na slovese tom není důrazu. „Nesmíte zapomínati“, kratčeji: *Nezapomínejte*... „Nesmíte si mysliti“ = *Nemyslete si*.

Smlouvu *uzavříti*, viz *uzavříti*.

Smůla. „Ten člověk má smůlu“, jest hrubý germanismus, viz *přísloví*.

Smysl, -e, správně: *smysl, -u,* v. T. 3. — Německé „im Sinne“ druhdy překládá se ve dlouhých, rozvláčných větách obratem „ve smyslu“, kdežto by lepší byla věta vedlejší, jako: „Návrh na změnu volebního řádu ve *smyslu* národní rovnoprávnosti“ = der Antrag auf Abänderung des Wahlgesetzes im Sinne der nazionalen Gleichberechtigung. Pouhý Čech, jazyka německého nepovědomý, s těží porozumí oné frasi; jemu říci jest: Návrh na změnu volebního řádu, *tak aby se vyhovělo* národní rovnoprávnosti.

Snách a *snech*, v. T. 4.

Snášeti nouzi, *bídu*; viz *trpěti nouzi*.

Snáž, správně: *snáze* nebo *snáz*, od kmene *snad; d* před příponou komparativu mění se v *z;* srovn.: *záze*, *zazší* od *zad*, *zadní*.

Snešen, správně: *snesen*, v. T. 21.

Sní, správně: *snědí*, v. T. 21.

Sníh, skracuje kmenovou samohl., v. T. 3.

Snoubiti se, pěkný jest tropus za *spojovati se*, na př.: Neměli s lidem božím snubovati se. Brat.

Soběslava, v. T. 6 a 8.

Současník, slovo to nemá dokladu, lépe: *vrstevník*. „Současný spisovatel“, lépe: *téhož času*, *téže doby*, *tehdejší* spisovatel. — Jakožto terminu technického zavrhovati nelze slov „současný, soudobý“.

Souditi *z čeho nač* = auf etwas schliessen, čte se již u Žer. v Jir. Anth. II_2. str. 352: Ni z toho na planosť země se souditi může. Avšak obyčejnější jest a méně k německému rčení se blíží: *souditi z čeho o čem*, na př.: Z toho o onom souditi. Har. Nesuď z toho o celku. Lomn. A my podle toho o přirození a složení jich souditi obyčej máme. Byl. Aby v čas pokušení nesoudili o boží moci z příběhů zevnitřních. Brat. — Vedle *lokalu s předl. o* klade se věta, na př.: Z mých bíd, že bych bezbožný byl, soudíte. Brat. — Též lze klásti: *dosouditi se čeho* (vzdělanosti).

Soudruh, jest novějšího původu, a Jungm. má jen doklady dva ze Zlobického a Čelakovskéko; starším dostačuje vždy *druh*. Rovněž jest, jak Dobr. učí (Bildsamkeit der slavischen Sprachen LXII.), *spolu* neb *sou* zbytečné v těchto složeninách: *spolu*tovaryš, *spolu*útrpnosť, *spolu*úd = das Mitglied, *spolu*-bližní, *spolu*-účastný, *spolu*bratr, poněvadž již jednoduchými slovy: *druh*, *tovaryš*, *útrpnosť*, *úd* (lépe *člen*) atd. vyjádřen jest pojem *spojitosti*.

Souhlásek *shlukování* a povstalého tím zlozvuku hleďme se uvarovati:

1. *Ve příčestí min. činném* a) buď vkládejme *samohlásku e*, na př.: *nadchl — nadechl*, *dotkl — dotekl*, *uschl — usechl*, *čtl — četl* a pod.; b) nebo tvořme tvary tyto dle 2. třídy, na př.: *zvlhl — zvlhnul*, *polkl — polknul*, *škrtl — škrtnul*, *ztvrdl — ztvrdnul* a p. V obecné mluvě, jak známo, vypouští se *-l,* čehož následují také básníci užívajíce: *prch*, *zhrd*, *trk* a p.

2. *Ve přechodníku min. činném* v ženském a středním rodě jednotn. čísla a v čísle množném užívejme raději tvarů dle třídy 2.

než 1., na př.: *zhrdši — zhrdnuvši, vrzši — vrznuvši, zmrzše — zmrznuvše* atd.

3. *Předložky opatřujeme samohláskami* všude tam, kde by povstávaly skupeniny souhlásek těžko vyslovitelné. Bývá pak samohláska *u* vždy před *p*, druhdy i před jinými *retnicemi* a před *k*, před ostatními pak souhláskami samohláska *e*, na př.: *k Praze — ku Praze, k příkladu — ku příkladu, k břehu — ku břehu, k konci — ke, ku konci, s synem — se synem, v vlaku — ve vlaku, k vší nouzi — ke vší nouzi, od kterých — ode kterých, odšlu — odešlu* atd.

Avšak i u jiných slov hleďme, samohlásky přidávajíce, odstraňovati nelibozvuk, na př.: *Zvlášť dobrý — zvláště dobrý, takřka — takořka, jest žalostno — jesti žalostno, víc povíme — více povíme* atd.

4. U některých slov můžeme zamezovati nelibozvuk, že dáváme oživnouti samohláskám kmenovým, které jazyk, jmenovitě starší, vysouval, na př.: *dsky — desky, Chbu — Chebu, dštíti — deštiti, popatřmež — popatřemež* (jako: *modleme*, s oživeným znakem imper.), *octnouti — ocitnouti se* (procitnouti) a p.

5. Nehromaďme zbytečně hlásek: *c, č, ř, s, š, z, ž*, na př.: „Při třitřídní vyšší dívčí škole", liběji: *Na trojtřídní* vyšší dívčí škole. „Ze zařizujícího výboru", lib.: *Z výboru zařizujícího.*

6. Některá drsná slova a tvary mohou nahrazovati se jinými, jako: *chřtán — hrtan, hltan; třtina — tresť; píšti — pískám; stýšti — stýskám; češi — česám; náčrt — nárys, nákres; požříti — polknouti.*

7. Některá slova, jsouce správně etymologicky psána, zdají se býti na pohled nelibozvučnými; ale skutkem nejsou, poněvadž není naprosto třeba, aby se vyslovovaly souhlásky všecky; na př.: ctnosť, jsme, stkvíti, vzkřísiti, mužský, pražský, družstvo a j. pronášejí se: *cnosť, sme, skvíti, skřísiti, muský, praský, drustvo* atd. Nedržíme se tu výslovnosti, nýbrž píšeme etymologicky, ač jeví se při psaní některých slov kolísání.

Souhlasiti, slovo novější, dle ruštiny tvořené, jehož užívá se nyní téměř výhradně; ale nezapomínejme jiných obratů, jako: *srovnávati se s kým, snášeti se s kým v čem, přisvědčovati komu, za pravdu dávati komu v čem.*

Souvislý = spojitý, nepřetržitý, zusammenhängend, jest tak jako „závislý" dobré a potřebné slovo. Na př.: Země ty nebyly nikdy v jeden souvislý stát spojeny. Šaf. — Totéž platí o slovese „souviseti".

Spála nekrátí *á*, v. T. 7.

Spasiti *koho před kým, čím*, lépe: *spasiti koho čeho* nebo *z čeho, od čeho*, na př.: By je spásal sich (těch) Tatar zlostivých. Ruk. Kral. Sluhy své z rukou jejich spasil. Brat., viz *před.*

Spáti má ve 3. os. množn. č. *spí*, ale *spěti* (spěji) má *spějí*, v. T. 21.

Spielen. Den Herrn *spielen* = *pána hráti*, jest dobře dle: On chtěl jistého hráti. Vel. Na pána hráti. Ml. ob. — Také říká se: *Dělati se pánem* (viz *dělati*), *pansky si vésti.*

Die Farbe *spielt ins Schwarze*, viz *hráti.*

Spiklenec, *spiknutý*, správněji: *spiklý*, ježto ke smyslu činnému hodí se lépe koncovka příčestí činného.

Spílati *komu* s genit. se víže, jako nadávati, na př.: Sprostnosť obžalována byla od Soka, že by některé dobré lidi zhaněla, lichevníkům lakomců, pijanům ožralců spílajíc. Kom.

Spočívati neznamená co německé úsloví „worauf beruhen". Toto vyjadřuje se česky slovesy *zakládati se, záležeti*, na př.: Naděje jest, na níž vysvobození naše záleží. Všeh. Věci a řeči jeho na nejistotách, to jest na domnění neb cizí zprávě neb nějaké vášni se zakládaly. Kom. — „Naděje naše *spočívá* v mládeži", správně: *zakládá se*, *záleží*, viz *ležeti.*

Spokojiti *se s čím*, *spokojen s čím*, objevuje se u nejlepších spisovatelů, na př.: S tím, což kdo má, spokojenu býti. Vel. — Avšak *pouhý instrum. prostředku* jest správnější, na př.: Hladové břicho nedá se ani slovy ani pěknou řečí spokojiti. Vel. Kdo není málem spokojen, ten není mnoha hoden. Přísl. Ne všichni Čechové byli kompaktáty spokojeni. Pal., Hus. Děj. str. 7. Žižka spokojiv se tím, pustil se dále na statky páně z Rosenberka. Týž str. 60.

Spoléhati; sloveso to staří kladli bez „se", což správno jest proto, že základní slovo jest *léhati*, na př.: Spoléhati na hůl. Háj. V naději spoléhati. Vel. Nic na to nespoléhej. Lomn.

Spolehlivý, viz *povážlivý.*

Spolu ve složených slovech, viz *soudruh.*

Spomenouti, správněji etymologicky: *z*pomenouti (ze *vz*pomenouti).

Sporý nemá užívati se ve smyslu něm. slova *spärlich*, protože slovo to naopak znamená *hojnosť*, na př.: Sporá mouka (ze které mnoho se napeče), sporá práce (které neubývá). Německé slovo „spärlich" česky dobře překládá se slovem *skrovný*, *malý* a p.

Správa, viz *zpráva.*

Správec, dobře: *správce* dle *muž,* s podržením starého sklonění ženského ve vokativě *správce* (ne *správče).*

Spravovati se *čím*, *dle čeho*, viz *říditi.*

Sprechen. Für etwas sprechen = *přimlouvati se zač.* Vel., Brat. „Der Redner erklärt sich, spricht dafür" = Řečník přimlouvá se za to. Jiného smyslu jest věta: „Dieser Umstand spricht dafür" = Ta okolnosť tomu *svědčí*, *nasvědčuje.*

Spustiti = niederlassen, herablassen, senken, rozeznávej od *zpustiti*, což znamená *zpustošiti* = verwüsten.

Srdce. „To nemohu přes srdce přenésti" = Das kann ich nicht über's Herz bringen, jest germanismus, správně: Nemohu toho *přemoci*, *snésti*, *strpěti* atd. — *K srdci si vzíti*, viz *Herz.*

Srozuměn jsem *s čím*, utvořeno jest dle něm. obratu: Ich bin womit einverstanden atd.... Raději volme obraty: *Svoluji k tomu, aby; nebráním*, *aby ne; dovoluji*, *aby*; *snáším se s tím*, *aby* atd.

„Srozuměn jsem s kým", lépe: *Sjednávám se*, *snáším se*, *shoduji se*, *dorozuměl jsem se s kým*, na př.: Všickni lidé na světě se s námi nesjednávají. Tkad. V tom se s Vašimi Milostmi snášíme. Akt. Ferd. Shodli se naposledy o to. Kram.

Stand. Etwas zu Stande bringen = *něco k místu přivésti*, jest dobrá frase. Také: Ke konci, ke skutku, k cíli přivésti, k dokonání přivésti. Vel. Ve skutek uvésti. Ml. ob. Na místě a konci postaviti. Vel.

Standpunkt. Von diesem Standpunkte aus betrachtet jest správně po česku: Hledíme-li na věc *s té stránky*, patříme-li s toho *hlediště*. — Das ist ein längst überwundener Standpunkt = *Věc ta již dávno odbyta. Mínění to již zvráceno.* Ein überwundener Standpunkt = *Zvrácené, zastaralé mínění* a p., nikoli „To je dávno překonané stanovisko".

Stár. „Jak jsi stár", nebo „Kolik let jsi stár", jest dle něm.: „Wie alt bist du"? Po česku lépe: *Kolik ti je let. Jest mu pět, dvacet let; jest dvacíti let, jest dvacítiletý.* Není-li dovršen jistý počet let, lid říká: *Jde mu na pátý, šestý rok* atd. Ml. ob.

Stáří. Slovo to mnozí pokládají za chybné ve frasích, jako: Umřel *v stáří* pěti let. Chtí tu míti místo slova stáří slovo *věk.* Neznamená však stáří jen *vysoké stáří* = das Greisenalter, jako slovo kmetství, nýbrž také věk vůbec = das Alter, na př.: Byl stáří čtyř a dvaceti let. Vel. Tělo děťátka půl třetího léta stáří. Har. Byl osmdesát let v stáří. Let. Troj.

Státi, stávati = *býti, trvati* pojí se*:*

1. *S nom.:* Dokud svět tento stane. Vel. Dokud ten div smyšlený stane. Břez. v Mus. 1878 str. 293.

2. *S gen.* ředčeji ve větě kladné, z pravidla ve větě záporné, na př.: Dokud nebes stává. Brat. Poručník, pokud toho statku stává, odbývaj za sirotky dluhy. Arch. V. 22, 239. Abychom Sigmunda za krále nepřijímali, dokud nás a jeho živosti stávati bude. Výb. II. 387. Když nás nestane (nebude). Kom.

„Státi ve službě", ve smyslu „sloužiti" jest germanismus, správně: *Býti ve službě, sloužiti.*

„Stojí to v mé moci" = Es steht in meiner Macht, jest germ., správně: *Jest v mé moci, mohu.*

„Stojí mi svobodno", jest nečeské, správně: *Mám toho vůli, mám na vůli, volno mi, lze mi.* Vel., Kom. a j. — V právnické mluvě užíváno též obratu *nezhajovati čeho*, na př.: Stranám *nezhajuje* se toho = Es steht den Parteien frei.

„Stojí v tom zle, dobře", ve smyslu německé frase: Es steht gut, schlecht mit ihm; er ist gut, schlecht daran, jest germ.; obrat ten vyjadřuje se po česku: *vede, daří se komu dobře, zle.* Vel.

„Klobouk, šat někomu dobře stojí" = der Hut, das Kleid steht jemandem gut, jest germ., správně: Klobouk, šat komu *sluší.*

„Stojí mě to velké práce, stálo ho to velikého namáhání". V těchto větách genitiv jest naprosto *chybný*, neboť sloveso „státi" = kosten pojí se *s dvěma akkusativy*, tedy: Stálo *ho velikou práci, veliké namáhání.*

Státi o něco, po něčem = toužiti, bažiti po něčem, jest dobrá vazba, na př.: Kníže všemi obyčeji o to stál, aby on byl biskupem. Háj. Sv. Pavel dosti měl díla užitečného, pilně stoje po spasení všeho lidu. Štít.

Státi se ve významě *udáti se* není špatné, srovnej: Ty věci se staly. Vel. Co se stalo, odestáti se nemůže. Kom.

Státi, psáno stojí, není nesprávno dle těchto dokladův: V žalmě 36. takto stojí: Meč jsú vytrhli bezprávníci. Všeh. 439. Též se muož pro nesprávu vésti, jako na hoře psáno stojí. Arch. 21., 82. Jakož svrchu psáno stojí. Výb. II. 383. Což na hoře psáno stojí. Arch. 22., 261.

Státi v slově, viz *držeti*.

K vyjádření *děje počínavého* zbytečně užíváme slovesa „*stávati se*", tam kde máme počínavá slovesa, na př.: „*stávati se* němým, moudrým, hubeným", správně: *něměti, moudřeti, hubeněti* (hubnouti); kyseleti, kysati, křivěti (krumm werden), měknouti, sladnouti, žloutnouti, bohatnouti, šedivěti, tučněti atd., a nikoli „stávati se kyselým" atd.

Statné jméno, lépe: *jméno podstatné*, ježto substantiva *podstatné* obsahují pojmy, a slovo „statný" jiného je smyslu.

Statt s infinitivem, viz *anstatt*.

Statthaft = *místný*. Das ist statthaft, das hat seine Richtigkeit = *To má své místo*, je dobrá frase. Ml. ob. — „Unstatthaft" = *nemístný, nedůvodný*.

Stav. Často užívá se toho slova ve smyslu něm. „Zustand", kde toho není třeba, jako: „Zdravotní stav pana správce jest uspokojivý", nebo: „Dům jest ve špatném stavu". Tu mělo by se zkrátka říci: *Správci vede se dosti dobře, zdraví správcovo jest dosti dobré. Dům jest sešlý, chatrný, na spadnutí.* Místo věty: „Odvedl knihy *v stavu* porouchaném" polož: Odvedl knihy *porouchané.* Za větu: „Přesvědčil se o stavu věci" polož: Přesvědčil se, *jak se věc má, v jakém způsobu věc jest.* Der Wasserstand ist gesunken = *Voda* opadla, *vody* ubylo. Vel.

„V stavu býti" = im Stande sein, správně: *s to býti;* na př.: Jestliže jste na svém státi umínili, vězte, že nikoli nemůžete s to býti. Flav. Abych jemu odolal, s to dosti moci nemám. Sych. Nemůže s to býti, aby království spravoval. Vel. — Správně následuje po obratě *s to býti* spojka *aby.*

Stávající. Toho slova užívá se velmi často zbytečně, jako: „Ve stávajících poměrech" nebo „Za stávajících okolností", správně: *V těchto, v nynějších* okolnostech; *za těchto, za nynějších* okolností. — Znamená-li slovo to německé „giltig", tu sluší klásti *platný, průchod mající* a p. Tedy místo „dle stávajících zákonů" lépe: *dle platných, vydaných zákonův.*

Stávati, viz *státi.*

Stavěti; *stavějí* jest 3. os. množn. č. od stavěti, *staví* od staviti, v. T. 20.

Stavěti se. Nejedni za to mají, že toho slovesa nesluší užívati ve smyslu „tvářiti se" = sich stellen. Než tomu není tak; neboť u starších dobrých spisovatelů dotčené slovo čítá se tak často, na př.: Stavěti se umí, jako by dobrý byl. Vel. Stavěti se na oko jiným, nežli v pravdě a v skutku jest. Vel. Stavěl se jako nejsprostnější. Kom. Viz množství příkladů v Jungm. Slov.

Stehen. Das wird ihm theuer zu stehen kommen, viz *přijíti.* — Jiné obraty se slovesem stehen viz *státi.*

Stein. Der Stein des Anstosses = *závada; na závadě býti* = Anstoss geben, jsou dobré frase, viz Jungm. Slov. — Ale čte se také: *kámen úrazný (uražení)*, na př.: Slova neužitečného jako rokle a kamene úrazného se vystříhaj. Všeh. 55. Kámen uražení. Chelč. P. 24 a.

Stejný. *Stejnou měrou*, viz *míra.*

Stepa, viz T. 6.

Stěžovati, viz *stížiti.*

Stich. Im Stiche lassen, správně zní po česku: *Nechati koho na holičkách* (holičky = nezralé ještě ovoce po odpadení květu). *Zůstati na holičkách* = sitzen bleiben, na př.: A tak bych já (čert) s svým peklem na holičkách zůstal. Rváč.

Sticheln jemanden = *dotýkati, nabírati koho*, na př.: Hrozně ho slovy dotýkal. Jungm. Tím Joba dotýká a drbe (hechelt). Jiných štíplavě dotekl. Vel. Ti ho nabírali, dobírali si ho. Ml. ob.

Stížiti, stěžovati *sobě do koho*, lépe než *stěžovati si na koho*, na př.: Učinili psaní, stěžujíce sobě do něho. Vel. Nemám sobě do žádného co stěžovati. Brat. — Ale také: Na neštěstí sobě nestěžovali. Vel. V obecné mluvě jest slyšeti jediné tuto vazbu.

Stkvíti má v 3. os. množn. č. *stkví* i *stkvějí*, v. T. 20.

Sto, v. T. 16.

S to býti, viz *stav* a předl. *z.*

Stonati, *roznemoci se*, *churavěti*, *nemocnu*, *nedužívu býti s instr.* jména *údu chorého*, jako: *žaloudkem*, *očima* atd., jest prý chybno, místo předložky *na s akkusativem*: *stonati na žaludek*, *na oči* atd. Avšak obojí vazba jest dobrá, značíc *vztah*; toliko to sluší říci, že vazba předložková jest velmi častá, kdežto instr. vyskytá se jen zřídka, na př.: Vzestonal svým bokem. Výb. I. 235, podobně: Srdcem mřela (stonala k smrti). Srdcem stonal. St. Skl. — Nemocen na údy. Pulk. Na játra nedužívý. Vel. Kosatcový kořen dobře činí nedužívým na slezinu. Byl. Zdravější na ruku. Jir. v Anth. II_2. str. 355. Nedužívěti na mysli. Vel. — Zvláště ve mluvě obecné často slýchati: *stonati na oči*, *na hlavu*, *na prsa.*

Slovesa ta pojí se dále *s předl. na* a *s akkusativem jména nemoci* ve smyslu příčinném, na př.: Roznemohl se na horkou zimnici. Žer. Několik neděl na červenku stonaje státi jsem nemohl. Vrat. Na božec stonící. Kom. Roznemohla se v ležení na koliku. Skála. Na takovéž nemoci stůněme. Brat. — Také bývá vazba předložky *od* a *gen.* jména *nemoci*, na př.: Slavný král Vratislav od zimnice jal se nedužeti. Pulk. Stůně od neštovic. Ml. ob. — Ale i pouhý *instrumental* se čte, na př.: Tou nemocí když se roznemůže, řídký živ zůstane. Kron. Mosk.

Stotina jest slovo chybné, správně: *setina*, jež odvozeno jest od *stý* právě tak, jako *šestina* od *šestý*, *sedmina* od *sedmý* atd., jen že za příčinou libozvuku vloženo *e* mezi hlásky *s* a *t* (stina).

Strach, *bázeň, hněv odložiti* není chybno. Srovnej: Stud odložiti. Vel. Hněv, nenávisť, závisť odložiti. Vel. Domnění odložiti. Vel. Žádosť, omyl odložiti. Jel. — Strach *dostati*, viz *dostati*.

Strachovati *se před kým, před čím*, správně: *strachovati se koho, čeho*, viz *báti se* a *před*.

Strannický často chybně klade se místo *stranný* ve smyslu něm. *parteiisch*, jako: *strannický* soud, soudce atd., místo správného: *stranný* soud, soudce, na př.: Strannou odpověď dávati. Pulk. Stranné výklady. Apol. — Soud může býti *stranný*, byť i nebyl *strannický* (ze stranníků složený). — *Strannické spory* = Parteizwist, *strannická vášeň* = Parteileidenschaft. Ale: Vášeň jest *stranná* = die Leidenschaft ist parteiisch.

Strany *čeho* vedle původního a lepšího „s(e) strany“ nebo, jak také psáváno „z(e) strany“, vyskytá se u starých, a povstalo odsutím předložky *s* (z) od slova *strany*, jež pak zobecnělo jako předložka; není tedy proč vazbu tuto zavrhovati. Srovnej: S strany království. Z strany podstaty. Brat. Bůh bude bíti hříšníka i strany těla i strany duše. Vel. Aby neměli nedostatku strany vody. Brat.

Stroj *pustiti*, viz *Bewegung*.

Střed. Za obrat: *ve středu* = in der Mitte, ve středu kostela, města, vojska a p. lépe užívati jest *adverbialného akkusativu*: *střed, prostřed* neb *u prostřed čeho*, tedy: *střed, prostřed, u prostřed* kostela, města, vojska atd., na př.: Syna viděla střed mistróv sedíc. St. Skl. Čechové prostřed hradu stojiechu (stáli). Dal. I ležel Amara ve krvi zbrocen prostřed cesty. Vel. U prostřed zimy. Vel. Na jedné prostranné rovni v prostřed města. Let. Troj. — Ve mnohých frasích lépe jest slovo *střed* nahrazovati *náměstkou zvratnou*, na př.: „Zvolili, vyslali ze středu svého zástupce“, správně: *ze sebe*. „Sebrali ve středu svém velikou částku“, správně: *mezi sebou*, na př.: Vyslali ze sebe ke králi veliký počet měšťanův. Bart. v Jir. Anth. II_2. str. 96.

Třemen, v. T. 3.

Střežiti chybně místo *stříci*. Pes střeže (hlídá) domu, a nikoli: „pes *střeží* domu“. — Imperativ je *střez*, nikoli *střež*, v. T. 21.

Vedle *stříci* vyskytuje se u starých *stražiti* = hüten, bewachen (Všehrd). Adj. ostražitý. — *Stříci čeho* jest správnější než *stříci co*; viz *genitiv*, 3.

Stříci se *před kým* jest doloženo; však lépe: stříci se *koho, čeho*, na př.: Zaslechna to stříci se bude před ním. Brat. Stříci se před nakaženými. Har. — Viz *před*.

Studovaný, viz *příčestí* II. b.

Stupeň. „Od stupně ke stupni postupovati v úřadech“, lépe: *Stupeň po stupni (od stupně) postupovati.*“. Srovnej: Toť jsou stupňové, po nichž člověk k vrchu pravé pobožnosti postupovati a bráti se má. Brat. Viz také *od*.

Slovem „stupeň“ chybně překládáme něm. slovo *Grad* ve smyslu tomto: „Er verdiente das Lob nur bis zu dem Grade“... Po česku tu správně říkáme: Zasloužil chvály *až do té míry, po*

tu míru, tou měrou, až potud. „Přivedl nález na nejvyšší *stupeň* dokonalosti“, správně: Přivedl nález *k nejvyšší dokonalosti*, nebo: Nález *zvelebil co nejdokonaleji.*

-ství, -stvo. Obou těchto koncovek při jménech podstatných užíváno bylo u starých spisovatelů, jmenovitě u Štítného, bez rozdílu smyslu, jen že u jmenovaného mnohem častěji slov na *-stvo* než na *-ství*, na př.: vítězstvo Štít. Vr. 9, 18 vedle vítězstvie, týž 12; obžerstvím a opilstvem, týž 123; pro cizoložstvo, Chelč. P. 16 a, a cizoložstvie též tam atd.

Avšak později, nejvíce pak v době novější, počal se vyvíjeti rozdíl mezi příponou *-ství* a *-stvo*, a to taký, že oné přiděluje se význam *abstraktný*, této *konkretný* (hromadný), na př.: křesťanství = das Christenthum, křesťanstvo, křesťané = die Christenheit; občanství = das Bürgerthum, občanstvo = die Bürgerschaft; učitelství = das Lehramt, učitelstvo = die Lehrer atd. Toto různění pojmů, jež napomáhá srozumitelnosti, je dobré, a není proč vzpírati se jemu; avšak kde pojmů různiti netřeba, dávejme přednosť slovům ve *-stvo*, protože můžeme je lépe skloňovati, jako: *lakomstvo, bláznovstvo, ředitelstvo, velitelstvo* a p. m. lakomství, bláznovství, ředitelství, velitelství atd.

Styděti se spojuje se *s gen.* dle obdoby sloves: straniti se, štítiti se a p., na př.: Stydí se svědkův. Jel. Boj se boha, styď se lidí. Přísl.

K označení *příčiny* studu staří užívali buď *instrum.* nebo *předl. za s akk.*, kterážto vazba nyní jest obyčejná: Tú (ou) vojnú (ou) poče(al) sě styděti. Dal. Kto se mnú styděti bude před lidmi, budu se jím styděti před anděly božími. Štít. Nestydě se jimi, ale chlubě se o nich. Chelč. P. 55 a. V hrdlo se za ně styděl. Vel. Zač se styděti náleží. Brat.

Súčastniti, správněji bez předložky: *účastniti.* — *Účastniti se na čem,* na př. na tomto závodu a p. = an etwas theilnehmen, jest germanismus, správně: *účastníkem* (účastným) *býti* (státi se), *účastenství míti*, *účastniti se čeho* nebo *v čem;* aktivně: *účastným učiniti koho čeho* = jemanden woran theilnehmen lassen, na př.: Účastniti a účastniti se čeho. Rosa. Budou moji účastníci v nevinnosti a šlechetnosti života. Brat. Účastna se (neb koho jiného) nějakého dobra učiniti. Vel.

Sůl, v. T. 8.

Supinum liší se od infinitivu tím, že končí se tvrdou příponou *-t* (stsl. тъ), kdežto přípona infinitivná jest *-ti.* Avšak supinum počalo se již ve starší mluvě nahrazovati *infinitivem;* v nynějším pak jazyce, ježto infinitiv z většího dílu vyslovuje se a také píše tvrdě, supinum téměř vymizelo, tak že ho lze postihnouti jen řídké zbytky. Tímto pomícháním obou tvarův i krácení kmenové samohlásky zaniklo, které jest pozorovati ještě u tvaru *spat.* — Ale ve staré a střední češtině dosti často užívá se supina, a to po slovesech *pohybování* k naznačení *účelu*, závislé pak na něm subst. při slovesech přechodných obyčejně bývá *v genitivě*, avšak i *v akk.*, na př.: Jdi kázat slova božího. Pass. Když byl šel král na radnici kon-

šelů vsadit. Vel. Jdou bránit svého dvora. Vel. Chodila tkat plátno. Bib. Když jest tento hospodář vinnice sám přišel volat dělníkuov. Chelč. P. 118 a. Protož nepuojdeť Lazar máčet prstu u vodě. Týž 341 a. Vyšel jest, který rozsívá, rozsěvat semene svého. Chelč. P. 132. — Týž spisovatel při kondicionale má *akkusativ*: Vyšel, aby rozsíval siemě své. P. 132 a.

Jest pak k tomu hleděti pilně, aby infinitiv psal se buď na *-ti* neb na *-ť*, a tak oživnul rozdíl infinitivu a supina.

Svátosť. *Svátostmi přisluhovati* = die Sakramente spenden, jest vazba nejobvyklejší; ale říká se také: *Svátosti udíleti, dávati, podávati.*

Svědčiti = náležeti; dobře bývá v listinách: Psaní panu N. svědčící. Žer. List svědčí toliko k starším obecním a vší obci. Star. Let.

Světlo. Často slýcháme slovo to ve frasích: „Vrhati na někoho špatné světlo“ nebo „Jeviti se ve špatném světle“. Tyto frase, z němčiny pojaté, mají ten smysl, jako: *Někoho zlehčovati, snižovati, činiti podezřelým* nebo *špatným.* Pročež místo věty: „Ten skutek vrhá na někoho špatné světlo“, nebo „Muž ten jeví se nám ve špatném světle“ a p. sluší říkati: *Ten skutek někoho zlehčuje, snižuje, činí podezřelým, neslouží někomu ke cti* a p. *Muž ten ukazuje, jeví se býti podezřelým, špatným, povaha jeho zdá se býti špatna.* — Mimo tyto frase, jež vztahují se ke stránce mravní, užívá se slov: *světlo, světlý, osvítiti, jasný* dosti zhusta obrazně, aby se vyjádřil pojem *zřetelnosti*, na př.: Z poskytnutého božího světla. Kom. Světlo rozumu, pravdy. Jungm. Světlými a srozumitelnými slovy jim mluvil. Brat. Věc jest světlá = zřetelná. Ml. ob.

Svíce, svic, správně: *svěc,* v. T. 8.

Sviť, imper., správně: *svěť,* v. T. 21.

Svízel, v. T. 5.

Svoboda. „Beru si tu svobodu, Vám oznámiti“ = Ich nehme mir die Freiheit, Ihnen bekannt zu machen, jest germanismus, správně: *Dovoluji si, osměluji se Vám oznámiti.*

Svobodný. 1. „*Svobodný* exemplář“, správně: exemplář *zdarma;* „*svobodný* lístek“, spr.: lístek *zdarma;* „*svobodná* hodina“, spr.: *prázdná* hodina; „*svobodný* byt“, spr.: byt *za darmo.*

2. Rčení „Ze svobodné ruky koupiti“ nahrazujme raději rčením: *Z volné* ruky, *z ruky* koupiti. Ml. ob.

3. „*Svobodný* plavec“ = der Freischwimmer, správně: *vyučený* plavec.

4. „*Svobodno* mi stojí“, viz *státi.*

Svůj, *svá, své,* viz *náměstky* a *zvratné náměstky.*

Šáhnouti, správně: *sáhnouti.*

Šetřiti *čeho,* nikoli „šetřiti *co*“, bývá v rozličném smyslu, jako: a) *hospodařiti* = sparen: Čeho jest nejvíce, toho šetři. Přísl.; b) *vážiti, dbáti,* na př.: On ho sobě velice šetří. Rosa. Místa a času šetřiti. Vel.

Šindel, v. T. 5.

Škareděti *se* chybně místo *škarediti se.* „Škareděti“ jest sloveso *počínavé* = stávati se škaredým; „škarediti“ pak *přechodné,* k němuž *zvratné* jest „škarediti se“, na př.: Což jest se naň škaredil. Rosa.

Škoda. *Škodu trpěti, utrpěti*, jest dobré rčení; staří ho, ač zřídka, také užívali, na př.: Jakou kdo na tom škodu trpí. Brat. — Avšak častěji čítá se a proto lepší je rčení: *Škodu míti, škodu vzíti něčeho, z něčeho; škodu na čem nésti.* Dal., Flav., Brat.

„Škoda o něj“ = es ist Schade um ihn, správně: *Škoda je ho.* Tedy také: *škoda toho*, a nikoli *škoda o to.* Viz *líto mi.*

Škvrna, správně: *skvrna.*

Škulina, spr.: *skulina.*

Šmýkati, spr.: *smýkati čím.*

-ště, viz *skracování samohlásek.*

Štopka, spr.: *stopka.*

Tah. Znamená-li slovo něm. „Zug“ tolik co *Gesichtszug, Gesichtszüge*, stručně se vyjadřuje slovem *tvář, obličej*, na př.: Dieser Mann hat sehr sympathische Gesichtszüge = *Tento muž jest velmi sympathické tváři.* Der Maler hat das Bild in den Hauptzügen entworfen = *Malíř obraz nastínil ve hlavních rysech (zhruba).*

„Tahy povahy“, viz *Charakterzug.*

„V posledních tazích, v posledním tažení býti“ = in den letzten Zügen liegen, jest germ., správně: *K smrti, k hodince smrti pracovati; na smrtelné posteli ležeti; skonávati, umírati; na úmoru býti*, na př.: K smrti, k hodince smrti pracovati. Vel. K poslední hodince smrti pracovati. Vel.

Táhnouti *slovo zpět* = sein Wort zurückziehen. Ač se čte v Kom. jan. 663: „Úsudkův a výpovědí, společným snesením učiněných, zpět táhnouti, odvolávati atd.“, přece lepší jest: *Ve slově svém nestáti, slova svého nedržeti, svým slovům dosti nečiniti, víru zrušiti* (Vel.), *slovo zrušiti* (týž). — Ve smyslu „sein Wort widerrufen“ správno jen rčení: *Slovo své, slib svůj odvolati;* srovnej: Co mluvil, všechno to odvolal. Rosa. Klamu svého odvolati musil. Brat.

Tajen *(tajný).* Správněji adjektivum toto pojí se *s gen. osoby* než-li *s předložkou před a s instr.*, na př.: Nebude vás to i všeho světa tajno. Brat. Lučanův ovšem taková věc tajna nebyla. Háj. Poněvadž ohavnosti Israelských před nimi tajné nebyly. Brat.

Tajiti pojí se *s gen. vztahovým*, avšak i *s akk.*, k nimž přidávají se ještě vazby: *před kým, komu*, na př.: Ačkoliv toho tajíš v srdci svém. Brat. Toho všeho před ním tajili. Blah. 60. — Avšak i: Tajné nepřátelství v srdci tajiti. Vel.

Tajiti se s něčím i *něčím, v něčem*, viz *předl. s.*

Tajuplný jest slovo chybně tvořené, i kdyby bylo tak vzniklo jako *okamžení* a p.; neboť *genitiv* slova „taj“ není taj*u*, nýbrž taj*e*, čímž by povstalo slovo *tajeplný* neb i *tajůplný.* Avšak může dobře postačiti nám, jako postačilo starým, adj. *tajemný.*

Tak klade se nesprávně ve hlavních větách souvětí *časových, výminečných, příčinných*, na př.: „Když jest dosti, *tak* přestaň“, správně bez *tak: přestaň.* „Dopustí-li se bližní tvůj čeho, *tak* ho pokárej“, správně: *pokárej.* „Protože tě rodiče obsypávají dobrodiním, *tak* jim buď vděčen“, správně: *buď jim vděčen.*

Správně však užíváme slovce *tak* v závětí *srovnavacích* vět, když ve předvětí jest spojka *jak*, na př.: *Jak* si usteleš, *tak* si lehneš. Přísl.

O slově „*tak*" někteří učí, že nemůže se klásti, když nenásleduje věta sousledná s „že" ... pokládajíce vazbu, jako: „Zpráva nám všem *tak* radostná se nepotvrdila", za germanismus. K tomu podotýkáme, že i u starých spisovatelů čteme slovo *tak* v tomto deiktickém (ukazovacím) významě, na př.: Ne *tak* dávno, ne *tak* snadný. Vel. Také dobří spisovatelé novější neštítí se jeho takto užívati, na př.: Jazyk, jim *tak* milý, s pokrokem věků béře na se vždy nové formy. Pal. Radh. I. 194.

Tak dlouho — *pokud*, správněji: *potud — pokud.*

Tak mnoho, často zbytečno, kde není vyjádřiti *množství*, místo *tolik;* viz *mnoho.*

Tak řečený, zvaný. Vedle *nominativu* užívejme v obratě tomto *instrumentalu*, na př.: „Chléb tak zvaný svatojanský", lépe: *Chléb svatojanským zvaný.* Při této vazbě není potřebí slůvka „tak", na př.: Král Pergamu Eumenes řečený. Vel.

Takový klade se často dle němčiny místo: *on*, na př.: „Oznamuje se všem, kteří knih vypůjčených neodvedli, aby *takové* (solche) do osmi dnů vrátili", správně: *aby je vrátili.* „Prosíme pánů, kteří částek svých nezapravili, aby *takové* brzy zapořádali", správně: *aby je zapořádali.*

Takřka, lépe: *takořka.*

Taktéž příliš zhusta čítá se místo slovcí: *také*, *takéž*, *též tak*, *podobně* nebo *tolikéž*, *rovněž* a p. Je-li třeba důrazu, rozdělme je v: *tak též*, *také tak*, *tak i*, *též tak*, *tak podobně.* U Štítného bývá buď *takéž* nebo *tolikéž*, na př.: Jakož nebeské hvězdy jsú světly, — takéž i my atd. Štít. Vrť. 5.

Tamnější, chybně m. *tamní*, *tamější* od tam.

Tamtéž jako *taktéž* jest rozděliti ve slova dvě a psáti důrazné „též" napřed, tedy: *též — tam*, na př.: „N. jest město přístavní, tamtéž jsou veliké trhy", správněji: *též* jsou *tam* veliké trhy. — Mnohdy užiti lze i náměstky *týž*, jako: „Byli jsme *tamtéž* jako včera", správněji: Byli jsme na *témž* místě, na kterém včera.

Tazací věty. U těchto vět znamenáme, že novější čeština oblibuje si způsob německý, neopatřujíc vět tazacích spojkou *-li*, *zda-li*, na př.: „Neprokáži mu dobrodiní, když jej napomenu?" správně: *Neprokáži-li*, *zda-li neprokáži* atd. — Ovšem tazací částice tyto nekladou se, když tážeme se *s pohnutím mysli*, *s nevolí*, na př.: Ještě ty pozdvihuješ se proti lidu mému? Brat. Následuješ jazyka těch, kteří se rouhají? Brat.

Tázati se *přes co*, viz *přes* a *ptáti se.*

Tažení *poslední*, viz *tah.*

Tažený *los*, správně: *vy*tažený los. V době novější rozšiřuje se germanismus ten, že kladou se *prostá* slovesa v místo sloves, *s předložkou složených*, když příslušná německá slovesa nemají předložky, tedy: *tažený* = gezogen; *zdravím* = ich grüsse, správně: *pozdravuji* (*zdraviti* znamená jen *zdravým* činiti); „*míchaný* vlak" = der

gemischte Zug, správně: *smíšený*. „*Střelil* dva zajíce“ = Er schoss zwei Hasen, správně: *zastřelil* a p.

Tě (přípona) povstalo *z ti* (dat. ethického) a *je* (jest), a užívá se ho správně, když ve přísudku může položiti se *jest*, na př.: Jižtě zle s námi (= již ti jest zle). Brat. Rozkázaltě bůh (= rozkázal ti jest). Brat. — Chybno však: „*Jsoutě* lidé, kteří...“, správně: *Jsout, jsou lidé, kteří*... — „*Játě* jí jakživa neviděla“, správně: *Já ti jí* atd.

Teč, správně: *tec*, v. T. 21.

-tel, -dlo, viz *skracování samohlásek*.

Telegrafovati *na koho*, chybně m. *telegrafovati komu*, v. *psáti* a *předl. na*.

Ten, ta, to klade se nyní napořád se superlativy, jako v němčině člen určitý: *der*, *die*, *das*. Avšak to jest proti zvyku nejlepších spisovatelů všech věkův. V češtině může jen tenkráte při superlativě býti „ten“, jde-li o *důrazné vytčení* předmětu známého, na př.: Hle, to jest *ten* nejvěrnější sluha (ten známý nejvěrnější sluha), jako rovněž tak říkáme v positivě: To *jest ten* (známý, po němž se ptáte) věrný sluha. Tam stojí *ten* nejstarší syn, (kterého jste si přáli viděti), na př.: Proto dlužni jsme o takových držeti, že všickni spolu jsou ten najvyšší Antikrist, který všemi obyčeji mrtví Krista. Chelč. P. 46. Ve příkladech těchto i důraz padá na náměstku. — Chybně však bývá nám. *ten*, kde nemá této *ukazovací* platnosti, na př.: „*Těm* nejhorším lidem často nejlépe se vede“, správně: *nejhorším*. „Vybral si *tu* nejpěknější knihu“, spr.: *nejpěknější*. „Sedli si za *ten* nejdelší stůl“, spr.: *za nejdelší*. „Růže jest *ta* nejkrásnější květina“, spr.: *nejkrásnější květina*.

Ten, *ta*, *to* klade prý se špatně místo slova „věc“, na př.: „S povahou duševní má se to ještě hůře“; má prý státi: *má se věc ještě hůře*. Ovšem můžeme položiti druhdy v takových větách slovo *věc* místo prázdnějšího *to*; ale i slovce *to* není špatno. Říkáme zajisté: *Jde to*, *to tak nejde*, *to musí jíti* a p., na př.: Nech toho tak jíti. Kom. — Kdyby místo slova *to* vůbec jen klásti bylo slovo *věc*, jak bychom vyjádřili známé rčení: „To je to!?“ (snad: *Věc je věc?*) Jak výkřiky: *To prší! To to jede!?*

Avšak náměstka středního rodu *to* zbytečna jest tam, kde není na ní důrazu, na př.: „Jest mi to milo, že jsi přišel“ místo prostého: *Milo mi jest*, *že jsi přišel*. „Jest mi to podivno“, m. *Jest mi podivno* atd.

Ten který. Obrat tento čte se ve střední češtině ve spisech právních, v listinách, na př.: A to tehdy vchází póvod ve zmatek, když se komu výboj nebo moc nebo škoda od úředníka, služebníka nebo žoldnéře některého pána stane, lidi jeho pohánie, maje pána samého, u kohož jest *ten který* byl, pohnati. Všeh. 419. — Avšak v nynější době příliš u mnohých spisovatelů jest v oblibě, ač se vyjádřiti můžeme případněji a srozumitelněji, na př.: „Ta která strana“ = die betreffende Partei, správně: *Strana dotčená*, *příslušná*. „Ohlastež se každý *u toho kterého* úřadu“, správně: *U svého*, *příslušného*, *toho jistého úřadu*.

Tenorista, v. T. 7.

Ten samý, v. T. 15.
Ten samý užívá se nyní zhusta místo *týž*, kterėžto slovo starým bylo obvyklejší. „Pořád jest ten samý“ (o povaze, náklonnostech člověka) m.: Pořád jest *týž, nemění se, jest sobě vždy stejný, nevychází ze své míry, trvá ve své, v téže míře, váze*, na př.: Posud ve své váze trvá. Har. Při své váze ostaviti koho. Kocín. — Kdy náměstky *ten samý* chybně se užívá místo *on*, viz *derselbe*.

Tento. Náměstka tato bývá chybna: a) tam, kde jí není třeba, na př.: „Otec pochválil syna, poněvadž *tento* vyplnil vůli jeho“, správně: *poněvadž vyplnil vůli jeho.* „Služebník prosil tak dlouho svého pána, až mu *tento* odpustil provinění jeho“, správně: *až mu odpustil provinění jeho;* viz *náměstky;*

b) tam, kde by měla býti náměstka *on*, na př.: „Voda jest potřebna všem tvorům, neboť bez *této* nemohli by živi býti“, správně: bez *ní.* „Přišed k sousedovi, počal *tomuto* domlouvati“, správně: *jemu;* viz také *derselbe.*

Tentýž, v. T. 15.

Tenže. Tvar tento nemá ve staré ani ve střední literatuře náležitého dokladu, pročež užívejme ve významě „eben derselbe“ obvyklého: *týž, táž, též.*

Teplice; chybně: „do Teplic, v Teplicích“, správně: *do Teplice, v Teplici* atd., v. T. 12.

Teplo *dělá se*, správněji: *oteplívá se;* tak i „den se dělá“, správně: *rozednívá se* a p.

Teprvé, správně: *teprve;* krátké tvary: teprv*a*, teprv*o* a skrácený tvar *teprv* v Jungm. Slov. ukazují, že jest „*é*“ nesprávné.

Těšiti. Úsloví „těší koho co“ = es (er)freut jemanden was, není tak správno, jako *těšiti se z čeho, čemu*, jako: „To mne těší“ = Das freut mich, správněji: *Tomu, z toho se těším.* „Těší mě, že jste přišel“, správněji: *Těším se tomu, z toho, že jste přišel*, nebo: *Těším se z vašeho příchodu.* Sych. „Krále těšila upřímnosť chlapcova“, správněji: *Král se potěšil upřímností chlapcovou, z upřímnosti chlapcovy.* — Avšak správno jest *těšiti koho* = jemanden trösten, na př.: Těšil je Pavel. Bib.

Tím méně. Nyní zhusta užívá se slov „tím méně“ ve smyslu německých obratů „viel weniger, geschweige denn“, na př.: „Ani jsem ho neviděl, tím méně s ním mluvil“. Staří v tom smyslu kladli předně slova: *ovšem, nerci-li* (místo běžného nyní *neřku-li*); i slušelo by, abychom se k nim zase vrátili. Na př.: Aby žádných příčin k různění nepozůstávalo, *ovšem* skrze vás podáváno nebylo. Kom. Žádný ho nepolituje, *ovšem* nevysvobodí. Brat. Nedej, abychom toho zanedbati, *ovšem* ztratiti mohli. Kom. Ani dobytku není co dávati, *nerci-li* čeládce. Brat. Sám s sebou mám dosti činiti, *nerci-li* (neřku-li), abych se měl o vás ujíti. Brat. Kteréž je v nenávisti mají, *nerci-li*, aby jim ramena svého propůjčovati měli. Kom. — Doložiti však třeba, že, kdež toho žádá smysl věty, při spojce „ovšem“ bývá přísudek záporný, jako viděti lze v prvních dvou příkladech výše položených (Aby žádných příčin atd.).

„Tím méně“ nahraditi lze někdy též obratem: *nad to*, na př.: V domě nemohou býti všickni hospodáři, *nad to* v obci páni. Vel. — Mezi lidem, zvláště na Moravě, říká se též prostě *natož*.

Tisk a náklad *Františka Němečka*, jest napodobení německého způsobu: Druck und Verlag von Franz Němeček. Místo toho má býti: *Tiskem a nákladem Františka Němečka*, viz *nominativ*.

Tituly, v. T. 11.

Tluč, správně: *tluc*, v. T. 21.

Tnouti, *tnul*, *tnut*, správně: *títi*, *tal*, *tat*, v. T. 19 a 22.

Tolik, v. T. 17.

Topol, **-e**, v. T. 5.

Transgressiv, viz *přechodník*.

Trať, **-i**, v. T. 8.

Treffen *etwas* = *uhoditi*, *udeřiti več*, na př.: I uhodil kníže po zadku v ledví. Háj. Šíp v oko uhodiv. Leg. — Také ve smyslu přeneseném, na př.: Však uslyším i v to snad uhodím, což mi na tento čas potřebí bude. Kom. — Avšak často můžeme sloveso ono vyjádřiti dle smyslu slovesy jinými, jako: *dosáhnouti*, *dojati*, *mrštiti*, *střeliti*, *títi* a pod. Ins Schwarze treffen = *v cíl střeliti*, *uhoditi*. Das Rechte treffen = *uhoditi*, *dosáhnouti*, *dojati do živého*, *pravého*, na př.: Dosáhl, dojal do živého. Jungm. Právě vás do živého dojme. Brat.

Trpěti *nouzi*, *hlad;* lépe jest vyjadřovati se jadrným způsobem mluvy obecné: *Nouzi*, *hlad tříti*, na př.: Jiní hojnosť mají, oni nouzi trou. Kom. Mnozí dali dětem sobě tu palici vzíti, na stará kolena musili nouzi a psotu třítí. Rým. — Ale též: Trpěti nouzi. Hus. I. 437. Hlad, zimu trpě i všecku psotu. Rada Zv. v Jir. Anth. II_2. str. 38.

„Trpěti na něco“, jest chybné. Sloveso to má *akkus.* nebo *instrumental* při sobě. Na př.: Trpěti těžkosť, nedostatek. Vel. — Jest tedy nečeské „Trpěti na nedostatek vláhy“ m. *Míti nedostatek vláhy* nebo *Trpěti nedostatkem vláhy*. — *Trpěti škodu*, viz *škoda*.

Frase: „Pan N. jest u dvora *dobře trpěnou* osobností“ = Herr N. ist eine beim Hofe gut gelittene Person, jest germanismus; Čech říká: Pan N. jest u dvora *oblíben*, *náviděn*, *rád vídán*.

Trpné vazby neosobné užívá se u sloves nepřechodných, na př.: *Bylo šetřeno knih*, *házeno kamením*, *uvěřeno příteli* atd. — Avšak užívati neosobné vazby trpné u sloves *přechodných* a klásti dokonce předmět *v genitiv*, jest zbytečné napodobení polštiny, na př.: „Bylo čteno *knihu*“ místo: *Byla čtena kniha*. „Všech poslů bylo vypraveno“ m.: *Všichni poslové byli vypraveni*.

Trojánský, lépe: *trojský*, viz *afrikánský*.

Trůn, **-u**, nekrátí kmenové samohl., v. T. 3.

Tři; *třech* jest lokal, v gen. správně: *tří*, v. T. 16.

Tříče, **tříčata** = die Drillinge, jest chybno. Jako říká se *dvojče*, a ne *dvouče*, tak i říkati jest *trojče*, ne *tříče*.

Třička, **čtyrka**, správně: *trojka*, *čtverka*, jako *dvojka;* srovnej také: *dvojí*, *trojí*, *čtverý*.

Třítí *nouzi*, viz *trpěti nouzi*.

Třpytiti, správněji: *třpytěti*, v. T. 18.

Třu, *třou*, správně: *tru*, *trou*, v. T. 19.
Tvář, v. T. 9.
Tvořiti. Slova toho příliš často užíváme v různých frasích, a to působením slovesa „bilden“, kdežto přesněji můžeme vyjadřovati se jinak, na př.: „*Tvoříme* národ“, správně: *činíme*. „Veškeré jmění *tvoří* summu“ atd., spr.: *činí*, *dělá*. „Čápi letíce *tvoří* klín“, spr.: Čápi letí *klínem*, v podobě *klínu*. „Spolky *tvořiti*“, spr.: *zakládati*, *zarážeti* spolky, na př.: Zarážeti novou víru. Bart. „Tvořiti vrásky“, spr.: *vraštěti se*. — Dobrá však jest frase: *Slova tvořiti*, protože sloveso to původně znamená = *tvar, tvářnosť dávati*, na př.: Bůh stvořil svět. Bibl. Z hlíny sobě stvořil obrazy. Lomn.
Týden, v. T. 6.
Týdně, správně: *téhodně* od adj. téhodní; také *do téhodne*, na př.: Postím se dvakráte do téhodne. Chelč. P. 423 a.
Týmě, v. T. 10.
Týž, v. T. 15 a *derselbe*.
U; *o příponě genitivné -u jmen měst* atd. a o *-u* jakožto příponě lokalné v. T. 4. — *O sklonování vlastních jmen v -ů* a *-ův*, jako: *Havlů* v. T. 11.
Übel bekommen = *Požiti čeho zlým*, je dobrá frase, na př.: Shledáš to, že toho musíš zlým požiti. Bart. Perně jsem toho požil = es kam mir theuer zu stehen, es bekam mir übel. Har.
Überbürden = *přetížiti*, überbürdet = *přetížen*, *přemožen*.
Überhand *nehmen* = *přemoci se*, *přemnožiti se*, jest správno, na př.: Ten koukol již se jest velmi přemohl proti pravdě. Chelč. P. 114 a. Láska ustydne, a zlosť se přemnoží. Týž 10 b.
Überschütten, jemanden mit Furcht, Schande, Zorn überschütten = *Přikryti koho strachem*, *hanbou*, *hněvem*. Dobrý ten tropus jest i v bibli.
Ubezpečovati *koho čeho* = jemandem etwas versichern, správně: *Ubezpečovati koho* čím: přátelstvím, statkem, věrností, na př.: Až jej císař hrdlem a zdravím ubezpečil. Háj. Prosili ho, aby je statky a hrdly ubezpečil. Kron. Trip. — Také *ubezpečiti se kým*, *čím*, ale i *na koho*, *nač* = sich auf jemanden verlassen, jsou správné vazby, na př.: Ubezpečiti se někým. Rosa. Pak-li na ně v čem se ubezpečíš a spolehneš. Brat. Ubezpečím se na štěstí. Mudr.
Ubírati *komu na čem*, správně: *ubírati komu čeho*, na př.: „Ubíral mu na zásluhách“, správně: *Ubíral jemu zásluh; zlehčoval jeho zásluhy.*
Übrig bleiben. Es blieb nichts anderes übrig = Na jiném tu nebylo, než do lodi se vypraviť. Har. Ostatně nic nezbývá, než abych řekl. Berg. Exc.
Ubydu, v. T. 18.
Ubývati. „Ubývá *co na čem*“, správně: *ubývá čeho*, na př.: Bohatství přibývá, ctnosti ubývá. Mudr. 166. Dobroty móž i přibyti i ubyti. Štít. — Jest i tu jako při slovese *přibývati* a jiných podobných genitiv *dělivý*; viz *genitiv*, 5.

Účel -u, ne *účele*, v. T. 3. — *Účel;* slovo to často zbytečně se klade s předložkou *k*, na př.: „K účelu zadání prací rozepisuje se konkurs“, správně: *K (na) zadání prací* atd. „K účelu oslavy památky“, spr.: *Na oslavu památky* atd.

Učitel *na škole*, viz předložku *na*.

Udalosť, správněji: *událosť* od udál; srovnej také Jungm. Slov.

Udati. Místo slovesa toho užíváno budiž v obratech, jako: *udati příčinu*, *směr*, *počet* a p. raději podle potřeby sloves: *říci*, *jmenovati*, *naznačiti*, *ohlásiti*, *uvésti*, *vytknouti* a p. — Sloveso „udati“ a subst. „udání“ však dobré jest ve smyslu statistickém a policejním = angeben. Rosa. Ml. ob.

Uděliti *komu co*, jesti správno, táhne-li se činnosť slovesa k celku, nebo je-li předmětem jméno, jako: *kus*, *část*, *díl* atd., na př.: Abych vám udělil částku nějakou milosti duchovní. Brat. — Ale obyčejnější jest *gen. dělivý*, protože činnosť slovesa týká se obyčejně části předmětu, na př.: Uděliti almužny. Vel. — Srovnej *gen. part.*, 5.

Udeření. Udeřením páté hodiny, viz *ráz*.

Uhel; správně: *úhel -lu* = der Winkel; ale *uhel -le* = die Kohle, v. T. 3 a 5.

Uhroziti *koho* = jemanden abschrecken, ins Bockshorn jagen, einschüchtern, dobrá je frase, na př.: Divíme se Tvému psaní, jako by nás chtěl uhroziti. Arch. V. 23., 272. Chtěl krále tou řečí uhroziti. Dal.

Ucho, v. T. 10.

Ujistiti se *čeho*, doložiti lze jakožto správnou vazbu, na př.: Když pak pravě se ujistíme toho. Chelč. v Jir. Anth. II_2. str. 14. Tehdy se má ujistiti proto jeho úmyslóv. Též tam na str. 13. — Avšak vazbám: *ujistiti se kým*, *čím*, aneb *o kom*, *o čem*, *v čem*, jmenovitě pak prvé z nich sluší dáti přednosť. Srovnej také správnější a obyčejnější vazbu: *jist čím*, nežli *jist čeho;* viz k tomu *jist*.

Ujíti *(ujdu)* obyčejně *čeho*, avšak i *ujíti čemu*, je správno, na př.: Zlého uchází. Vel. A tak ujdou ruky jeho. Brat. Že božího soudu ujdou. Brat. Pospíšil bych ujíti větru prudkému. Brat. Ujíti zlému. Kom. — Totéž sluší poznamenati o jiných slovesech odluky, jako: *uniknouti*, *utéci* a p., viz jednotlivá v Jungm. Slov.

Újma, *na újmu*, viz *úkor*.

Ujmouti, *ujmul*, *ujmut*, *ujmutí*, správně: *ujíti (ujati)*, *ujal*, *ujat*, *ujetí*, v. T. 19 a 22.

Úkol -u, v. T. 3.

Úkor. Velmi často chybně užívá se obratu *na úkor* tam, kde správný jest obrat *na újmu komu* i *čí*, na př.: „Zařízení toto stalo se *na úkor* svobody“. Tu má býti: *na újmu*, jež znamená tolik co *na škodu* = zum Nachtheile. Tak píše Velesl.: Na újmu svobody Němcův. Ale obrat *na úkor* znamená: *k pohanění*, *potupě* = zur Schmach, zum Vorwurf.

Umělý nejsprávněji přidává se ke jménu osoby, která něco umí, a jest tedy souznačné s adjektivy: „zkušený, zběhlý, znalý“; srovnej:

Umělí marynáři. Žer. — Avšak slova toho lze užívati i se jmény věcí, zejména jakožto názvu v aesthetice, na př.: *umělá báseň*, *umělé epos*. Přenáší se tu prostě vlastnosť původcova na dílo, tak jako pravíme-li: *pilná* práce, *pilné* dílo, *vroucí* slova a p., srovnej na př.: Obšírné a pracovité dílo. Byl. Adjektivem tím lze tedy překládati určovací slovo německých složených slov: die Kunstpoesie, die Kunstarbeit = *umělá* poesie, *umělé* dílo a p.

Tam, kde spíše mysliti lze na umělce, užívati je slova *umělecký*, tedy: práce *umělecká*, pokud od umělce pochází; der Kunstausdruck = výraz *umělecký*, jehož užívají umělci; die Kunstausstellung = *umělecká* výstava, jíž umělci účastní se svými plody; avšak die Kunstgärtnerei, Kunstweberei = *umělé* zahradnictví, tkalcovství, ježto provozují se uměle.

Druhdy překládá se „Kunst" slovy: *dělaný*, *strojený*, má-li se označiti opak slov: *rozený*, *přirozený*, na př.: die Kunstblume = *strojená květina*, jak již v Kral. Ruk. čte se, že Kublajevna stkvěla se krásou rozenou a strojenou.

Umístiti *něco do novin*, lépe: *podati*, *dáti*, *položiti* do novin. „Umístil jej na zemi", správně: *Položil* atd.

Umístniti, *umístněn*, lépe: *umístiti*, *umístěn* od slova „místo", jako: *usídliti* od „sídlo".

Úmor. Obraty: *Na úmoru býti* = zum Sterben krank sein; *na úmor*, *do úmoru píti*, *smáti se* = sich todt trinken, todt lachen atd. jsou dobré vazby, viz Jungm. Slov.

Umožniti jest sice nové slovo, má však analogii ve slovesech: *uskrovniti*, *upříkřiti*, *umrtviti* a p., kterážto slovesa znamenají: skrovným, příkrým, mrtvým učiniti. Místo slovesa „umožniti" staří psali: *možným učiniti*. Podobně opisovali slovesa nyní běžná: *upozorniti*, *usnadniti* a p., užívajíce za ně *pozorným*, *snadným učiniti* a p.

Umřu, *umřou*, správně: *umru*, *umrou*, v. T. 19.

Umschweife *machen*, vyjadřujeme správně česky: *okolkovati*. — Ohne Umschweife = *bez okolků*, také *bez zavinutí*, na př.: Sprostnou řečí, bez zavinutí ke komu oč jíti. Brat.

Úmysl, -u, v. T. 3.

Unangefochten bleiben = *zůstati při pokoji*, jest dobrá frase. Bart. I. 37.

Unmittelbar, viz *bezprostřední*.

Unsicher *machen*; eine Gegend unsicher machen = *Krajinu znepokojovati*, jest dobře česky.

Unterbrechen *in der Rede*, viz *přetrhnouti*.

Upotřebiti, *upotřebovati* nebo dokonce *upotřebniti* zatlačují správné výrazy: *užiti*, *užívati čeho*, na př.: Pošty užívati. Kom. A těm nalézti a užiti se dal. Brat. Užiti přítomného času. Vel. Rozumného člověka ke všemu dobře uživeš. Cyr.

Avšak hledíc k tomu, že slovesa toho užívá se v srbštině i ruštině, možno je připustiti také v jazyce českém, a to o potřebě *hmotné* v té asi míře, jak užívá se slovesa *potřebovati*, na př.: Potřebuje se toho kořene i do dryáku. Byl. Tedy říkejme vedle slovesa *užívati* také: *Upotřebil dřeva*, *mého koně* a p.

Upozorniti, lépe: *pozorným učiniti*, *zraky něčí obrátiti k čemu;* ostatní viz *umožniti*.

Upřimný, správně: *upřímný*, viz Jungm. Slov.

Urgiren, viz *dringen*.

Urkund. Urkund dessen meine und zweier Zeugen eigenhändige Unterschrift, správně: *Že tomu tak a ne jinak jest*, *mým a dvou svědků podpisy se stvrzuje*, na př.: Že jest tak a ne jinak. Brat. Že tomu tak ovšem (Vel.), tak v pravdě jest (Vel.). — Také říkali staří: *Tomu na svědectví* (Ottersd.), *na svědomí*.

Urlaub *geben*, *Urlaub nehmen*, správně: *Odpuštění dáti i bráti*, na př.: Odpuštění dáti. Vel. Vzav od krále počestné odpuštění. Háj. Na odpuštění býti. Har. — Nyní říká se *dovolenou dáti* = Urlaub geben, *na dovolenou jíti* = Urlaub nehmen. Ml. ob.

Úřad *nastoupiti* a p., viz *Amt*.

Usínati = einschlafen, správně: *usýpati;* kmen slovesa *usnouti* jest *sp*, stsl. sъp, z něhož vysouvá se retnice, jakmile rozšiřuje se znakem *nu*, jako bývá ve slovesech: *oslnouti* kmene *oslp*, *hnouti* kmene *hb*, *lnouti* kmene *lp* atd. Tvoří-li se ke slovesům druhé třídy slovesa třídy páté, děje se to stupňováním živlu samohláskového, který ve kmeni oživuje. Jest tedy ke *hnouti* sloveso páté třídy: *hýbati* (gъb) ke *lnouti* lípati (lьp) atd. Mělo by tedy býti od usnouti *usýpati* (sъp); avšak jazyk u slovesa *usnouti* utvořil dle falešné analogie nesprávný tvar *usínam*, jako by *usnu* náleželo ke slovesům třídy prvé, kmene nosovým *m* a *n* zavřeného, jako jsou: *utnu* — *utínám*, *upnu* — *upínám*, *užnu* — *užínám* a p. — Sloveso *usýpati* = einschlafen však znali a užívali také staří, na př.: Mezi velikými nebezpečenstvími a mezi velikými odplatami usýpá. Jel. V tom počech (počal jsem) se velmi starati a jako z toho rychle usýpati, i ležech (ležel jsem) tak ve mdlobě. Star. Skl.

Uskutečniti je slovo nové, často užívané, jehož však není třeba. Staří místo něho užívali: *ve skutek uvésti*, *ke skutku (ke konci, k místu) přivésti*, *provésti*, *vykonati*, *vyplniti*. Tak místo frase: „naději uskutečniti" položiti lze *n. vyplniti;* místo „předsevzetí své uskutečniti" pišme: *p. provésti*, *vykonati*. Viz *Stand.*

Usnadniti, lépe: *snadným učiniti*, viz *umožniti*.

Uspořiti *sobě co*, viz *ušetřiti*.

Ustati *v čem*, na př.: v boji, v mučení atd. jest také správno, na př.: Ďáblové v mučení neustávající. Vel. Nikdy neustal v boji. Let. Troj. Také bývá *ustati s přechodníkem* přísudkovým, na př.: Tak že ustali hledajíce dveří. Bib. — Vazba *ustati čeho* možná je podle smyslu slovesa, ale není doložená.

Ústiti neb *ústiti se* = münden, jest nesprávné. „Řeky do moře ústí se", správně: *tekou*, *vtékají*, *vpadají*. Diese Gasse mündet in jene = „Tato ulice ústí do oné", správně: *jde*, *běží*, *vbíhá do oné; sbíhá se s onou*.

Ústrety, správněji sice bylo by *ústřety;* než *ústrety* zní liběji, a tudíž netřeba zavrhovati slova toho, ježto i jinak častěji správnosť ustupuje libozvuku. Tak na př. zanedbává se změkčování souhlásek

v příčestí sloves třídy IV., jako *cítěn*, *pečetěn*, místo pravidelného cícen, pečecen a p.

Usvědčiti *koho* = jemanden überführen, überweisen, je dobrá frase. Další vazby jsou: a) *Usvědčiti koho čeho*, na př.: A kdož toho usvědčen bude svědky. Ms. Pr. Toho je může usvědčiti. Ms. Pr.

b) *Usvědčiti koho v čem*, na př.: Kdyby v tom kdo usvědčen byl. Jungm. Slov.

c) *Usvědčiti na koho co*, na př.: A to na ně usvědčili lidé. Dal.

Ušetřiti *si čeho*, *uspořiti* (peněz) = šetřením zachovati. Ml. ob.

Ušetřiti, *uspořiti si čeho* (co) = uvarovati, uchovati se čeho. V tom významě lépe užívati sloves těchto posledních nebo podobných. „Ušetříš si mnohou mrzutosť“, lépe: *Uchováš se*, *uvaruješ se*, *uchráníš se* nebo *ujdeš*, *zbudeš*, *unikneš mnohé mrzutosti*, na př.: Chceš-li velké škody zbýti, nedej jiskře ohněm býti. Přísl.

Utečenec, *uprchlenec*, správně: *zběh*, *přeběhlík*, *úskok*, *uprchlec*. Původně se sice s koncovkou *-nec*, jako *s příponou příčestí trpn. min.*: *-n*, *-na*, *-no*, a *-t*, *-ta*, *-to*, nespojoval vždy význam *trpný* (viz *příč. trpn. min.* I, 3.); avšak jako čím dále tím více ustaloval se rozdíl významový mezi příčestím činným a trpným, podobně vymáhá důslednosť, aby i slov na *-nec* neužívalo se ve významě *činném*, a nahrazovala se, pokud lze, slovy jinými, jak svrchu ukázáno. Než přece ostala substantiva některá, v *-nec* ukončená, významu činného v užívání, jako: *volenec*, der Kurfürst, *blíženci*, die Zwillinge. Také při slově *učenec* převládá význam aktivný.

Útočiště *bráti*, *vzíti ke komu*, správně: *utéci se ke komu*, *útočiště míti ke komu*, na př.: O pomoc k někomu se utéci. Vel. Ve všech potřebách nejlépe jest, utíkati se k bohu. Rosa. K tomu se o pomoc utečete. Brat. Útočiště míti k někomu. Vel. V časech budoucích má k němu země útočiště míti. Háj.

Útraty. „Na útraty vědy“, frase utvořená dle němčiny: Auf Kosten der Wissenschaft, správně: *Na újmu vědy*.

Utrpěti *proměnu;* lépe po česku: *proměnu vzíti*, *bráti*. Tak alespoň psali Bratří, Harant a j. Nad to může míti mnohá proměna cosi příjemného do sebe, kterýžto smysl pak se slovesem „utrpěti“ naprosto se nesnáší. — „Utrpěti škodu“ však dobrá jest frase; viz *škodu trpěti*.

Uvarovati *se čemu;* ač dativ dle obdoby sloves „ujíti, uniknouti“ mohl by obstáti, přece lepší vazba jest: *uvarovati se čeho*, na př.: Bláznového mluvení jest nesnadno se uvarovati. Brat. Chtě se louže uvarovati, upadl do bláta. Přísl.

Uvážiti *u sebe*, viz *rozvážiti*.

Uveřejniti, lépe: *na jevo vynésti*, *u veřejnosť uvésti*, *dáti vytisknouti*, *tiskem oznámiti*, *vůbec oznámiti*, *ohlásiti* a p., viz také *umožniti*.

Uvnitř, postačí: *vnitř*. Adjektivum jest: *vnitřní*, *vnitrný*.

Uvykati, *uvyknouti nač*, správně: *uvykati čemu*, viz *navykati*.

Uzavříti *mír*, *příměří*, *pokoj*, *smlouvu* a p. čte se již v Let. Troj., u Skály; avšak lepší vazby jsou se slovesy: *učiniti*, *způsobiti*, *zjednati*, *umluviti*, *uložiti*, *v pokoj vejíti s kým*, na př.: Učiniti pokoj.

Har. Aniž pak jest jaká naděje, aby stálý a trvanlivý pokoj způsoben a utvrzen býti mohl. Vel. Ale že s nimi bůh smlouvu učiniti ráčil, v níž i oni zavřeni byli. Brat.

Uzel, v. T. 3.

Úzký. „V úzkých býti" = In der Enge sein, správně: *Býti v těsně, v tísni*, viz *Enge*.

Uzmouti, *uzmul*, chybně místo: *vzíti*, *vzal*, v. T. 19.

V *s lokalem* k označení stavu mysli, jenž jest *příčinou* nějakého děje, není chybno, jak dokazují příklady ze Štítného: Onen v hrdosti a pýše pna se nad jiné. Štít. Vrť. 46. Kdyby to učinil v netbání na buoh. Týž 51. Eva v té hrdosti srdce přestúpila božie zapověděnie. Týž 60. Mnozí v licoměrstvie činie těžšie věci. Týž 157. — Častější však jest v tom smyslu *předl. z s genit.* nebo pouhý *instr. příčiny*. Všechny tři vazby spojuje příklad: Takéť truchlejí zlí, onen *závistí*, onen *z hněvu*, onen *z lakomstva*, onen *v kakés túžebné lenosti*. Týž 283. — Příklad tento jest dokladem toho, jak mylno jest tam, kde naskytuje se více vazeb stejného smyslu, chtíti podržeti jen jednu; bylo by to sice pohodlnější, avšak volnosti stylistické velmi na škodu.

Vácslav, lépe: *Václav*, jak psali staří rozlišujíce *cs* v *c*; *Věnceslav* jest titěrná hříčka novověká.

Vánoce, v. T. 8.

Vašemi, správně: *vašimi*, v. T. 15.

Vázati *se na něco*, správně: *vázati se něčím*. „Nechtěl se vázati na žádný zvyk", správně: *žádným zvykem*, na př.: Kterýž se vůlí cizí nemusí vázati. Brat. Nevázati se ceremoniemi. Kom. Kníže se právy nevíže. Vel.

Vazba neosobná, viz *trpná vazba neosobná*.

Vážiti *sobě koho*, *čeho*, ale i *koho*, *co*, na př.: Mám vážiti sobě jiných. Brat. Stříbra za nic sobě nevážili. Brat. — Avšak: Vysoce ty váží, jižto snad chlubie sě něčím takovým. Štít. Vr. 277. Jak by si to draze vážil. Jel. Ktož vážili sobě zákon jeho. Chelč. P. 62 b.

Věděti, v. T. 18 a 21.

Věděti zbytečně se klade ve větách takových: „Členové deputace *věděli* mnoho vypravovati o zvláštní laskavosti mocnářově". Toť dle něm.: Die Mitglieder wussten viel zu erzählen atd., správně: *Vypravovali* atd. — „*Nevím* se pamatovati", správně: *Nepamatuji se.*

Vedle *něj*, správně: *vedle něho*, v. T. 14.

Věhlasný, znamená *moudrý* (srovnej Jungm. Slov.), věhlasně = *moudře, opatrně;* užívati těch slov ve významě „*slavný, na slovo vzatý*" není správno.

Weitläufig sein = *řeč šířiti* (Vel.), *řečí šířiti* (Bibl.), *šířiti se o čem*, jsou dobré vazby, na př.: Ať mnoho řeči nešířím. Eus. Nebudu zde o tom šířiti (beze slova: řeč). Har.

Vejce, v. T. 10.

Velikonoce, v. T. 8.

Velký, lépe: *veliký*. — Obchod ve velikém, viz *malý*.

Veliký pokládá se za chybné se slovy: *hráč*, *piják*, *zlosyn* a p. Avšak srovnej: Čím větší šelma, tím větší štěstí. Přísl. Malé zloděje věšejí, veliké pouštějí. Přísl. Veliká čarodějnice. Kom.

Rovněž obstojí: Na velikou žádosť" (Har.), ač lépe: *Na snažnou*, *naléhavou žádosť*.

Věnovati, *věnovati se čemu*. Sloveso *věnovati* staří znali ve významě: *věno dáti;* v novější pak době význam slovesa toho se rozšířil, a užívá se jeho ve smyslu *dáti, darovati co* atd. — Úplně novým jest zvratné sloveso *věnovati se*. Ačkoli proti tomuto šíření významu, jež často u sloves i podst. jmen shledáváme, ničeho nelze namítati, tož přece dlužno připomenouti, že je to se škodou velikou, přestáváme-li na frasi jediné, zanedbávajíce jiných přesných vazeb, jimiž právě tak jasně myšlénku lze vyjádřiti. Několik příkladů budiž dáno na doklad: Der Bruder widmete seine Kräfte dem Dienste des Vaterlandes = Bratr *propůjčil* síly své službě vlasti. Der Dichter widmete sein Gedicht der Mutter. Básník *připsal* báseň svou matce. Dem Handelsstande sich widmen = *Dáti se* na kupectví. Den Studien sich widmen = *Oddati se* na studie. Dem Theater sich widmen = *Jíti* k divadlu.

Verdanken *etwas*, viz *děkovati*.

Werfen, *Junge werfen*, viz *vrhati*.

Verfügung. Sich jemandem zur Verfügung stellen = *někomu se přikázati*, jest dobrá vazba, na př.: Přikázati se v službu. Vel. Jim se přikázati. Star. Let., Háj. a j.

Vergleich. Im Vergleiche zu, viz *proti*.

Vermuthlich = *tuším*, *trvám*.

Věrohodný, správně: *hodnověrný;* složené slovo to zná již Vel.: Hodnověrný svědek, výpis.

Věrolomný. Slova toho není v Jungm. Slov., avšak úsloví s ním se shodující čteme, na př.: Zlato, striebro vieru lomí. Smil. N. R. Geb. 65. Chudoba víru lámá. Smil. Přísl. Možno tedy slovo to připustiti, ač starým postačilo: *nevěrný*, *víry prázdný* (Kom.), *rušitel víry*.

Verschont bleiben von etwas = *prázdnu býti čeho*, je dobrá vazba, na př.: Čeho ani já prázden býti nemohu. Štít.

Verständniss. Dem Verständnisse möglichst nahe legen = *co nejzřetelněji vysvětliti*, *co nejsvětleji vyložiti*, je vazba správná.

Werth. Der Rede *werth* sein = *za řeč státi*.

Verwöhnt, viz *závyklý*.

Věřiti *na koho*, jest chybno, správně: *věřiti v koho*, na př.: Věřiti v boha; věři (věřím) v bóh (v boha). Štít. — *Věřiti komu* = důvěřovati, víru dáti, víru přikládati komu. Dal., Brat., Háj., Vel. a j.

Vesmír, jak se skloňuje, v. T. 3.

Veta. *Jest po něm veta* = Es ist aus mit ihm, es ist um ihn geschehen, je dobrá frase, na př.: Veta bylo po říši německé. Vel. Veta bylo po armádě. Har.

Vévoda, v. T. 8.

Vězeti. „Na statku vězí dluhy", není dobré, správně: *Na statku dluhy zůstávají, jsou; statek jest zadlužen, dluhy obtížen.* Vel. — Ale správně říká se: *Člověk vězí v dluzích.* Vel.

Vežen od vézti jest chybno, správně: *vezen;* ale *vožen* dobře od voziti, ne „vozen", v. T. 22.

Vhod *přijíti* jest tak správno, jako *vhod býti.* Nebo *vhod* jest tolik co „v pravý čas", a vazba ta se slovesem „přijíti" má analogii ve vazbě „přijíti vděk" (Přišlo mi vděk, že jsem aspoň sem se odebral. Har. Ten sýr nám velmi vděk přišel. Vrat.); není tedy proč vedle vazby „vhod býti" zavrhovati vazbu „vhod přijíti".

Ví, správně: *vědí,* v. T. 21.

Více. Toto slovo zhusta klade se i tam, kde žádného srovnávání není, a kde býti má prostě *několik.* Tak na př. často se říkává: „Sešlo se více občanův" atd. místo: Sešlo se *několik* občanův. „Více předplatitelů (v podpisu)", správně: *několik* předplatitelův. „Má v úkole více chyb velmi hrubých", spr.: *několik* chyb. — Ale dobře klade se *více* při *srovnání,* na př.: Sešlo se *více* občanů, než-li předešle. Má dnes *více* chyb, než-li včera.

Vícero *(méněro)* špatně tvořené slovo; ke komparativu nepřidává se přípona druhových číslovek *-ro.* „Vícero osadníků" = mehrere Insassen, správně: *Několik osadníkův.* Viz také *více.*

Viděti. Frase: „Vidím se nucen (nucena), pohnut (pohnuta)" jest utvořena dle německých: Ich sehe mich gezwungen, bewogen. Německé sloveso „ich sehe" jest v takových příkladech výpomocné. Čechovi dostačuje: *Nucen, pohnut jsem, uznávám toho potřebu, nemohu jinak než* atd.

Vidí se komu s infinitivem jest pěkné rčení za něm.: Man findet es für nothwendig; es gefällt, es dünkt jemandem gut, na př.: Nevidí se mi všecko vyčítati. Kom. Nevidělo se jim na tom přestati. Kom. Nevidělo se mi toho učiniti. Sych.

Widmen *sich einer Sache,* viz *věnovati.*

Viklati *na čem,* na př.: na ústavě a p. = an etwas rütteln, jest germanismus, správně: *viklati čím,* tedy: *ústavou* atd.

Víla, instr. *vílou,* v. T. 7.

Vina. „Vinu nésti na něčem" = an etwas Schuld tragen, jest germanismus", správně: *Vinným býti něčím,* na př.: Ten sám svou smrtí vinen bude. Brat. Vinen jest hříchem smrti jeho. Vel. Vinen jsem z čeho. Brat. — V obecné mluvě říká se také: *Vinu čeho míti.*

Vinen *jsem na čem,* správně: *čím.* Brat., Vel., Har. a j. — Na Moravě vedle dotčené vazby také slýchá se: *Vinen jsem něčeho, něčemu.* Bartoš: O genitivě, str. 38.

Vinice, správně: *vinnice,* odvozeno od kmene *vin* příponou *-nice,* jako: *svět-nice, štěp-nice, stud-nice* od kmenů *svět, štěp, stud* a p.

Viniti, viz *obviniti.*

Vinnen, správně: *vinen* ke slovu vin-a jako *věren* k víra, *mocen* k moc a p. V ženském a středním rodě, jakož i v ostatních pádech rodu mužského kromě nominativu jedn. č., správně: *vinna, vinno, vinnu*

s vysutým *e*. Rovněž tak dobře dvojím *n* píšeme slova: *povinný*, *povinnosť*.

Víra, instr. *věrou*, v. T. 7. — *Víru dáti*, *přikládati něčemu*, *k něčemu* = Glauben schenken, beimessen, není germanismus, srovnej: Kteří jich slibování víru davše. Háj. Aby, ktož slyší slovo boží, přidal k němu víru. Chelč. P. 48 b. — Ovšem obrat: *Na něco dáti*, *na něčí sliby*, *na slovo dáti* atd. jest přesnější.

Viseti *od koho*, *od čeho* = von jemandem, von etwas abhängen; správněji: *viseti na kom*, *na čem*. Vždyť říká se ve smyslu vlastním: Obraz visí na stěně, ovoce na stromě a p.; pročež sluší téže vazby důsledně šetřiti také ve smyslu přeneseném. — Táž vazba jest při slovesech *záviseti*, *záležeti*. Na př.: Svět na bohu visí. Kom. Na nás záleží život jejich. Brat. Na túto dvú přikázání všecken zákon visí i proroci. Hus. Na někom záležeti. Vel. — Pročež chybně se říká: „Škola od dobré vůle obce závisí“, správně: *Škola na dobré vůli obce visí*, *závisí*, *záleží*. — Viseti též pojí se s předl. *z* a *gen.*: Visí z vůle jiného. Mudr.

Německou frasi *von etwas abhängen* lze mimo to vyjádřiti: *býti na kom*, *čem*, *při kom*, na př.: V boji vše na štěstí jest. Jel. To jest při vás, můžete udělati nebo neudělati. Svěd. To jest na dobré vůli tvého bratra. Pass.

Vítr, krátí kmenovou samohl., v. T. 3.

Vklad. Věta: „Domy mající vklad knihovní“, lépe vyjadřuje se: Domy *vložené*, *dané*, *zapsané* do knih.

Vladyka, v. T. 8.

Vlas. *Ve vlasech si ležeti* = einander in den Haaren liegen, viz *Haar*.

Vlastně pokládá se za nesprávné místo „právě“, ač tomu tak není, což jde ze příkladů těchto: Dna v rukou vlastně chiragra slove. Kom. Vlastně to jezero jest díl moře. Har. Ať vlastně povím. Jel.

Vlastní jména cizí, o skloňování jich viz Dodatek str. 24 a n.

Ke skloňování vlastních jmen cizích sluší doložiti něco o skloňování *vlastních jmen slovanských*. Jsou to zvláště jména *jihoslovanská*, při nichž zhusta chybuje se jednak tím, že se špatně *píší*, jednak i, že se špatně *sklánějí*.

1. Co do *psaní* jest náramný zmatek proto, že nacházíme je psána několikerým pravopisem, a to buď českým nebo jihoslovanským nebo neslovanským, jako: Záhřeb, Zagreb; Nikšić, Niksich; Zemun, Zemuň, Zemlín, Zimony; Rajan, Ražan, Ražanj, Ražaň atd. Zavrhnouti musí se naprosto, aby psala se jména jihoslovanská u nás pravopisem *neslovanským*. Chybně tedy: Niksich, Zimony, Rajan, Zara, Prizrend, Bihàč, Grahovàč a p. Zbývá tedy otázka, mají-li jména ta psáti se vůbec jen pravopisem *českým* či vůbec jen pravopisem *národa toho*, *z něhož jsou vzata*. K otázce této odpověděti dlužno, že jmen jihoslovanských nelze psáti *výhradně* ani pravopisem českým ani pravopisem jich domácím. K lepšímu té věci vysvětlení rozdělíme si jména místní na ta, která jsou úplně zčeštěna a kterých se tak ode dávna užívá, a na taková, která méně známa jsouce, domovského práva v jazyce českém posud

nenabyla. Jmen zčeštěných arci jinak psáti nelze než pravopisem českým, na př.: *Záhřeb*, *Celovec*, *Lublaň (Lublana)*, *Bělehrad*, *Cařihrad*, *Dubrovník*, *Veliký* a *Malý Zvorník*, *Osek*, *Kotor* a jiná. Zároveň i k tomu ukázati dlužno, jak zbytečno jest užívati jmen cizích za slovanská, na př.: Raguza za *Dubrovník*, Kastelnuovo za *Nový Erceg*, Zara za *Zadar* nebo zdomácnělé *Zader*, Dulcigno za *Olgun*, Sofia za *Sredec* a p.

Co však týče se jmen ostatních, méně známých, jež posud v jazyce našem nezdomácněla, buďtež psána pravopisem jihoslovanským, skláněna pak dle vzorů českých, ku kterým dle zakončení svého náležejí; jesti to způsob, jehož dle Šafaříka se drželi skladatelé článku „Jihoslované“ ve Slovníku Naučném, na př.: Negotin -a, Travnik -a, Vidin -a, Kragujevac -vce, Knjaževac -vce, Ljubno -a, Rjeka -y, Ražaň -e, Djakovo -a, Nikšić -e, Metkovići -ić(ů) -ćům (jméno kmenové jako: Budějovice), Bihać, gen. Bišće (srbsky Bišća) atd.

Poznámka. Srbsko-charvátské ć odpovídá českému *c*, ruskému a slovinskému *č*; proto chybně se píše u nás jméno města hercegovinského „Nikšič“ způsobem ruským, rovně jako vlastní jména osob charvátská a srbská: Mažuranič, Gruič, Nikolič, Marinovič a pod., místo správného: Nikšić -e, Mažuranić -e, Gruić -e atd. Avšak dobře se píší jména slovinská s *č*, jako: Miklošič, Bohorič, Janežič atd.

Týmže pravidlem říditi se jest i při psaní jmen ruských a polských. Zdomácnělá u nás, jako: *Petrohrad*, *Varšava*, *Hnězdno*, *Lvov* a p., pišme pravopisem českým, ostatní tak, jako v jazyku ruském, polském, upravujíce druhdy jen koncovky jejich již v nominativě po česku, jmenovitě jména končící se v *-kij (-koj)*, *-ki*, na př.: Dolgoruký (Dolgorukij), Mirský (skij), Kochanowský (ski), Balucký (cki) a pod. Špatně sklánějí se v genitivě: „Mirskijho, Mirskijmu, Baluckimu“ a p., správně: *Mirského*, *Mirskému*, *Baluckému* atd. — O skloňování jmen v *-ov* a *-in* v. T. 11.

2. Zbytečně a chybně mění se rod vlastních jmen jihoslovanských v češtině, na př.: „Kladova (přes Kladovu)“, správně: *Kladovo;* „Trnova“, spr.: *Trnovo;* „Pančova“, spr.: *Pančevo;* „Grahova“, spr.: *Grahovo;* „Soluň“, spr.: *Solun -a* (rod muž.); „Zemuň (dle Šaf. Zemlín)“, spr.: *Zemun -a* (rod muž.) atd.

3. Skloňují se chybně jihosl. jména tím, že *„a“* pohyblivé (naše *e*) podržuje se ve skloňování, na př.: „do Alexinace“, správně: *Alexince;* „z Bihače“, spr.: *z Bišće;* v „Kragujevaci“, spr.: *v Kragujevci;* v „Krstaci“, spr.: *v Krstci* atd. Je to tak špatně, jako kdyby se říkalo v češtině: „do Dvor*ece*, Studen*ece*, Rohoz*ece*“.

O skloňování *vlastních jmen osob (domácích)* v *-s*, *-z* v. T. 3; v *-a* v. T. 8; v *-o*, *-ů* v. T. 11; *o vlastních jménech spolků*, *časopisů*, *firem* v. T. 11.

Vlastnoruční, -ně, správně: *vlastní rukou* (psaný), na př.: Jistota vlastní rukou psaná. Vel.

Vlaším, správně: *Vlašim*; viz *Chrudim*.

Vlašťovice, správně: *vlaštovice.*

Vliv = der Einfluss. Slova toho staří spisovatelé neužívali; místo něho kladli druhdy příbuzné slovo „vlévání“ = influxus, der Einfluss, na př.: Pranostykář rozvažuje hvězd působení, *vlévání* a oučinky (efficaciam, influxum et effectum). Kom. *Vlévání* moci planet. Brat. Nové nebeských světel vlévání. Vel. Moc, vlévání činiti, slunce má větší než jiná věc stvořená. Vel. Takové moci od náchylnosti a vlévání nebeských hvězd pocházejí. Byl. — Poněvadž slovo *vliv* jest téhož kmene se slovem *„vlévání“* a správně tvořeno, může užívati se ho za dlouhé „vlévání“ a nelibé „vplyv“ ve smyslu „der Einfluss“, jako činil Šafařík a jiní. Nic méně není třeba, aby kladlo se tak zhusta, jako nyní se děje; mámeť za ně prostější slova: *účinek*, *působení*, *přičinění*, *moc* a p. Na př.: Mit seinem ganzen Einfluss für etwas einstehen = *Vším působením svým, vší mocí svou o něco se přičiniti*, *zasaditi.* Durch den Einfluss Anderer etwas erreichen = *Působením*, *přičiněním jiných*, *skrze jiné* něčeho dosíci a p. — Místo frase: „Vliv míti več i nač“ jest lépe říkati: *působiti več* a *nač.*

Vně = ausserhalb, chybně klade se místo *vnitř* = innerhalb; *vnější* = äusserlich, *vnitřní* (vnitrný) = innerlich. K dobrému užívání slova *vně* srovnej příklady: Vžeň do kostela, kteří jsou vně. Sych. Jak doma tak vně mezi cizími. Vel.

V nivec, správně: *v niveč*, v. T. 15.

Vňuk, správně: *vnuk*, a od toho: *vnouče*, *vnouček*, nikoli „vňouče, vňouček“; viz Jungm. Slov.

Vokativ jmen na *-r* v. T. 4; na *-ce*, *-ec* a *-ic* v. T. 6; u jmen dle *kosť*, v. T. 9.

Volati. „Volati úřad *na pomoc*“, lépe: *Volati k úřadu o pomoc*, *dovolávati se úřední pomoci*, na př.: U níž by se spravedlnosti dovolati mohl. Brat.

Volba. „Někomu svobodnou volbu nechati“, toť germanismus, správně: *nechati někomu na vůli*, viz *vůle.* — *Volbu ověřiti*, viz *ověřiti.*

Vole, v. T. 10.

Voll *Freude*, *Trauer* = Plný radosti, zármutku, jest dobře česky; píšeť tak Vel. i jiní, na př.: Plný vážných obyčejův. Kom. Plný ctnosti. Let. Troj. — Druhdy lze užívati místo toho obratu slovesa, s předložkou *roz-* složeného, a slova *všecek*, na př.: *Všecek rozradován*, *rozveselen*, *rozželen* = voll Freude, Trauer. — Také náměstka *samý* vyjadřuje často slovo německé „voll“, na př.: *Růže jest samé poupě* = Die Rose ist voll Knospen. *Kabát jest samá díra* = Der Rock ist voll Löcher.

Vollmacht = *plnomocenství*, správněji: *plná moc;* die geschriebene Vollmacht = *list mocný.* Vollmacht geben = *plnou moc dáti*, lépe než „zplnomocniti“, na př.: Pravili jste, že jste vysláni s plnou mocí, na to list mocný ukazujíce. Solf. — Avšak nelze zavrhovati slov: *plnomocník*, *plnomocenství*, *zplnomocniti koho* do čista; máť je již Kom., a jsou druhdy potřebna.

Voněti *po čem;* správně: *voněti čím*, viz *po.*

Voraussetzen. Setzen wir voraus, dass... = *Dejme (tomu), že; připusťme, že; půjčme, že.* Viz *předpokládati.*

Voraussetzung. Unter der Voraussetzung, viz *předpokládati.*

Vorschützen, *vorwenden etwas = vymlouvati se, zastírati se čím*, jsou dobré frase, na př.: Zastírá se výmluvou. Jel. Ženám vašim, kteréž se vámi vymlouvají. Brat. — „Eine Krankheit vorschützen" přeloží se správně: *Zastírati se nemocí; dělati se, stavěti* se *nemocným.*

Předstírati co = etwas vorschützen, nemá dokladův; ovšem správno jest ve smyslu „etwas vorlegen", viz Jungm. Slov.

Vorwand. Obrat: „Unter dem Vorwande" lze takto správně vyjadřovati: *Pod záminkou.* Vel. — *Pod zástěrou,* na př.: Tento pod zástěrou práva svůj hněv nad poddanými provozuje. Vel. Pod zástěrou náboženství. Kom. — *Pod přikrytím,* na př.: Ale onen ty, kteří jsú jeho ochraně poručeni, pod přikrytiem otcovského přátelstvie bezpečně a doma lúpí. Všeh. 241. — *Pod barvou, pod záminkou.* Ml. ob.

Vorzug haben, viz *napřed míti.*

Vplyv = Einfluss, slovo nelibé a zbytečné, jehož neužívejme; také slovesa „vpluji, vplynu" nebývají ve smyslu přeneseném. Viz *vliv.*

Vrací, 3 os. množn. č., správně: *vracejí*, v. T. 20.

Vratislava, správně: *Vratislav*, viz *Boleslav.*

Vrhati (vrhnouti). 1. „Vrhnouti mladé" = Junge werfen, správně: *mladé míti, roditi, poroditi;* tak aspoň říká se mezi lidem. Nad to jazyk náš týž pojem u rozličných zvířat také rozdílně vyjadřuje: (o kravách) *oteliti se*, (o koních) *ohřebiti se*, (o ovcích) *obahniti se* (pův. *objahniti se*), (o kočkách) *okotiti se,* (o kozách) *okoziti se,* (o zajících, lvech) *mladé metati.* — Místo „před časem poroditi" říká se o dobytku: *zmetati, zméci;* odtud *zmetek* = die unzeitige Geburt, die Abart.

2. „Vrhnouti se na něco", na př. na vyrábění strojů, jest nesprávné; dobře po česku: *dáti se, oddati se, pustiti se ve vyrábění, do vyrábění* nebo *na vyrábění strojův.* Podobné frase nalézají se u Vel., Brat. a j. Místo frase: „Vrhl se na vyrábění strojů" může se též říci krátce: *Jal se, začal vyráběti stroje.*

Vrchní velení = der Oberbefehl. Výraz ten neodporuje duchu jazyka českého. Máť již Vel.: Vrchní moc míti. — Vedle toho jsou ještě nové obraty: Vrchní velitelstvo (-ství), náčelnictvo (-ctví).

Vrchňová, v. T. 13.

Vrchol, -e, mužsk. rodu, správně: *vrcholu,* v. T. 3.

Vstoupiti. „Zákon vstoupí do života", lépe: *uvede se, vejde ve skutek, nabude platnosti,* na př.: V řád, pořádek uvésti něco. Vel. Poručenou sobě věc ve skutek uvésti. Vel. To vešlo ve zvyklosť. Kom. — U starých dobrých spisovatelů vstupoval někdo v manželství, v dědictví, na něčí místo a pod.; ale svrchu uvedené rčení jest bez dokladu.

Však. Také tuto spojku lépe jest po příkladě spisovatelů starších dávati ve větě na místě prvém nežli na místě druhém nebo dokonce ještě vzdálenějším. Ostatní viz *ale.*

Všeliký jest po německu = von allerlei Gattung. Slovo to složeno z číslovky *ves* a zastaralého slova *lik* = druh; pročež m. „zboží všelikého druhu" piš správně *všeliké zboží*, na př.: Všeliký červíček. Vel. Všeliká moudrosť. Viz *druh*.

Vštip, imper., správněji: *vštěp*, v. T. 21.

Vtáhnouti *do knih*, viz *zanášeti*.

Vůči (t. j. v oči) pojí se jen se jmény bytostí živých a mívá u sebe *dativ*, ne genitiv, na př.: Žeby králi vůči říci měl. Vel. Vůči táhl nepříteli. Vel. — U jmen věcí může užívati se za obrat ten i vazeb jiných, na př.: *Hledě k tomu*, *vzhledem k tomu*; předložek: *při*, *k*, *do* a pod. „Jak můžeš vůči takové drzosti mlčeti", lépe: *Jak můžeš mlčeti při takové drzosti*, *k takové drzosti* atd.

Vůkolí, lépe: *okolí*, předložka *v* jest zbytečna; „ve vůkolí", lépe: *v okolí*; „vůkolní", lépe: *okolní*.

Vůle. „Jemandem freien Willen, freie Wahl lassen" nemá se překládati: „zůstaviti komu volbu svobodnou". To je frase nová, nečeská; správně: *zanechati koho při jeho svobodné vůli*, *nechati komu na vůli*, *dávati*, *pustiti komu vůli*. Vel., Brat. a Ml. ob. — *Vůle* znamená často = die Einwilligung, die Zulassung, na př.: S volí a vědomím správcův. 2. Apol. S volí knížete. Vel. Bez vědomí a vůle = ohne Wissen und Willen. Vel. — *K vůli* jakožto předložka pojí se s dativem jména *osoby*, řidčeji jména *věci*; v této příčině užívejme předložek *pro*, *za*, na př.: K vůli někomu něco učiniti = jemandem etwas zu Gefallen thun. Vel. Naproti tomu místo obratův: „K vůli svému obchodu, vzdělání meškati v Praze" nebo „K vůli zábavě konati cesty" pišme: *Pro vzdělání*, *pro zábavu*, *za svým obchodem*, *vzděláním*, *za příčinou svého obchodu*, *vzdělání* meškati v Praze.

Vyčepovati *co* = auszapfen. Tímto novým slovem víc a více zaniká staré a prosté slovo *vytáčeti*, na př.: Asi dva sudy mu chasa vína vytočila. Rosa. U nás se denně mnoho piva vytáčí. Ml. ob. Pivo načaté točí se čepem nebo kohoutkem. Kom. — Místo: „Výčep piva přes ulici", lépe: *Prodej* piva přes ulici.

Vyčerpati programm; ač tato frase může se připustiti, přece lepší jsou obraty jiné, jako: *programm vyříditi*, *ukončiti*, *provésti*. „Látka byla vyčerpána", lépe: *byla probrána*.

Vydatný, -ně, lépe: *platný*, *vydajný*, *sporý*. „Strava vydatná", správněji: *vydajná*, *sporá*, *výživná*. „Otec vydatně přispěl sousedovi", lépe: *platně*, *účinně*, *znamenitě*, na př.: On mu tím platně posloužil. Vel.

Vydávati *koho* = zur Verfügung stellen, je dobrá frase právnické mluvy, na př.: Toto také známé jest, že jděte súdové nebo nejděte, buď pokoj v zemi nebo válka, že se vždy komorníci každému vydávají a vydávati z práva mají. Všeh. 333.

Vydávati se več, *nač* = sich einer Sache hingeben, dobrá je frase, na př.: Vydali se v nestydatosť. Bib. V rozpustilosti se vydávati. Pr. Měst. Vydali se na hledání stříbra. Háj.

Vydlužiti se *co* = sich etwas ausborgen, chybně říká se m. správného: *vydlužiti si co*, jako: *vypůjčiti si co*, viz *dlužiti se*, *vypůjčiti se*.

*

Vydržovati = erhalten, unterhalten. Staří ve smyslu tom říkali o osobách „chovati", na př.: Chovej svého otce v starosti. Koc. Ačkoli do času tak skrovně chováni býti měli. Brat. Se zvláštní pilností chován a veden. Brat. — Sloveso „chovati" předpokládá předmět životný; je-li však objekt neživý, jako na př.: *škola*, *ústav* a p. tu lze položiti: *náklad vésti na školu*, *nakládati na ústav* = eine Schule, Anstalt unterhalten, erhalten. Přes to netřeba slovesa *vydržovati* (vydržovati vojsko, školu atd.) zavrhovati naprosto; jesti v něm tropus obvyklý, jako u slovesa *zdržovati*, na př.: Zdržovati řád v světě. Kom. — Jiné doklady viz v Jungm. Slov.

Vyhoviti, správně: *vyhověti*, v. T. 18.

Vyhražovati, správně: *vyhrazovati*, v. T. 22 a 23.

Vycházeti *nač*. „Přechodník přít. času vychází na koncovku" atd., správněji: *končí se koncovkou.*

„Vycházeti s kým dobře, špatně" dostalo se do naší řeči z němčiny = mit jemandem gut, schlecht auskommen; správně: *Shodovati se*, *snášeti se*, *srovnávati se s kým.*

„Vycházeti s čím" = mit etwas auskommen, na př. s platem, správně: *vystačovati.* — Podstatné jméno „das Auskommen" překládej dle potřeby slovy: *důchod*, *plat*, *příjem* a p.

Vycházeti, *vyjíti nač* = konec (zlý, dobrý) míti = gute, böse Folgen haben, je dobrá frase, na př.: Obecného lidu přízeň řídko na dobré vychází. Kom. Žádnému to na dobré nevyšlo. Tur. Kron.

Východiště. „Východiště obojího spisu jest totéž" jest nejasné a nesprávné rčení, správně: *Hlavní* nebo *základní myšlénka* obojího spisu *jest táž*, oba spisy *vycházejí z téže základní myšlénky*, oba spisy *zakládají se na téže hlavní myšlénce.* — Ve smyslu „Ausgang" stačí *východ.*

Vyjímati se. „Něco vyjímá se pěkně" = Etwas nimmt sich hübsch aus, jest nesprávno. Německé rčení „sich ausnehmen" překládá se dle smyslu rozdílně, na př.: Die Musik nimmt sich von hier gut aus = Hudba odtud *příjemně se poslouchá.* Die Gegend, das Kleid nimmt sich schön aus = Krajina, šat *pěkně vyhlíží; jest milo dívati* se na krajinu, na šat; krajina *jest krásná na pohled* a p.

Výjimka a **výminka.** Obě slova sluší rozeznávati; výjimka od *vyjímati* znamená „die Ausnahme", výminka od *vymíniti* „die Bedingung".

Vyjma, -ouc pojí se *s akkus.*, nikoli *s genit.*; neboť sloveso *vyníti* doplňuje se *akkusativem.* Tedy: *Vyjma to*, nikoli *toho.* „Vyjma *několika* kusů", správně: *několik* kusův.

Výlet. Toho slova staří neznali, kladouce místo něho slova: *vycházka*, *vyjížďka;* v místo frasí „výlet činiti, dělati" říkali *vycházku*, *vyjížďku činiti*, nebo *vycházeti si*, *vyjížděti si.* Měli bychom užívati častěji slov a obratů těchto. Nic méně nelze zavrhovati slova nadepsaného; neboť jest dobře tvořeno, a tropus v něm obsažený nepříčí se duchu jazyka našeho. Říkámeť i o člověku: Někam si vyletěl, zaletěl. V řeči básnické máme: Aj tu Jaroslav jak orel letě (letěl). Král. Ruk. — Tedy i slovo *výletník* jako *záletník* není špatné.

Vylévati se *več* = sich zu etwas hinreissen lassen, je dobrá frase, na př.: Aby trpělivosť mieti uměli, ne v lání, ne v hrózy, v pomstu se vylévajíce. Všeh. 445.

Vyležený, viz *příčestí* II. b.

Vyloditi = ausschiffen, jest germanismus, na př.: „Dvacet tisíc vojska bylo vyloděno", správně: *bylo vyloženo, vysazeno z lodí; vystoupilo z lodí.*

Výloha, jméno utvořené dle něm. *die Auslage*, nemá na doklad ani jediné auktority. Jungmann ho také nezná, teprve Čelakovský uvádí je v Dodatcích, dokládaje, že jest v obyčeji. Lépe však říkati: *náklad, útraty, vydání*, na př.: *Příjem a vydání srovnati.*

Vylouditi *slzy někomu*, správně: *rozplakati koho, k slzám pohnouti*, v. *roz-*.

Vylouditi se = sich hinwegschleichen, jest dobré slovo.

Vyloženu býti *dobře, zle* = gut, schlecht aufgelegt sein, jest hrubý germanismus, správně: *býti veselé, dobré, nevrlé mysli; v dobré, zlé míře býti*, viz *rozmar.*

Výmě, v. T. 10.

Výminka, viz *výjimka.*

Vynacházeti se ve smyslu „sich befinden". jest germanismus, místo našeho prostého *míti se.* Tedy neříkejme: „Jak se vynacházíte", nýbrž: *Jak se máte* nebo *Jak se Vám vede, jak se Vám daří.*

Vynaložiti *co nač*, na př. starosť, péči, vyhlašuje se za vazbu nesprávnou; avšak není jí dle těchto dokladův: Vynalož na to svůj mladý věk. Blah. v Jir. Anth. II_2. str. 156. Všecku práci svou darmo vynaložiti. Vel. Všecku svou pilnosť, mysl a starosť vynaložiti. Zříz. Zem. — Postačí však i prosté *naložiti*, na př.: Musíš práci na to naložiti. Štít. Vrť. 129. A ti na to nakládají všecko své umění, aby potlačilo slovo boží. Chelč. P. 134 a.

Vynášeti = užitek dávati, správno jest, na př.: Což plod a užitek vynáší. Vel. Stromy, zahrady mnoho jim vynášejí. Ml. ob. — Odtud: *výnos* = der Ertrag, der Nutzen. Živím se z výnosu této zahrady. Ml. ob.

Vynikati, správně: *vynikati*, jako: *vznikati, zanikati.*

Vynikati (slynouti) nad někoho, něčím, jesti správná vazba, na př.: Vynikati rozumem nade všecky. Pulk. Země česká mnohou zvláštností, jako růže nad kvítí, vyniká. Pulk.

Výnos a *nález. Nález* jest tolik co *rozsudek, výpověď soudců* = der Richterspruch; sloveso k tomu příslušné jest *nalézati* = gerichtlich entscheiden. *Výnos, der Erlass*, jest spíše nařízení úřadní vůbec. Srovnej: Nález, rozsudek nebo výpověď jest té věci, o kterouž strany odpor měly, spravedlivé vedle práva rozeznání. Pr. Měst. Nálezem a výpovědí svou odňal Němcům tři hlasy a přivlastnil je Čechům. Dvě Kron.

Výpad. *Výpady činiti* = Ausfälle machen, ve smyslu abstraktném nemělo by užívati se tak zhusta. — „Výpady činiti na koho v novinách", správně: *Doráželi na koho, napadati koho, útoky činiti na koho.*

Vypadati, *vypadnouti*. „Na jedno to vypadá“ = Es fällt auf eins heraus, správně: *To jest jednostejné, jedno.*

„Vypadnouti z listiny kandidátní“, lépe: *Vypuštěnu, vynechánu býti* atd.

„Vypadá to s výdělkem bledě“, správně: *Výdělek jest špatný, hubený.*

Vypisovati *konkurs, volby, sněm* atd., správněji: *rozepisovati* konkurs, volby atd., na př.: V důležitých jednáních rozpisuje se sněm. Kom. Rozepsal a položil sbor obecný. Vel. Concilium bazilejské pro Čechy rozepsal. Vel. — *Vypisovati* má význam: a) z něčeho něco *přepisovati*, b) *vyličovati* = schriftlich darstellen, schildern.

Vypláceti se = sich auszahlen, sich rentiren, jest germanismus. Větu: „Ta věc vyplácí mu se dobře“ lze říci správně: *Při té věci (s tou věcí) dobře pochodí; z té věci má užitek, ta věc jest mu s užitkem.*

Vypověditi, správně: *vypověděti* (vypovědíti), v. T. 18. — „Vypově*zen*, zapově*zen*“, správně: vypově*děn*, zapově*děn*; neboť tvar bez předložky jest *věděn*, nikoli „vězen“, v. T. 23.

Vypráhlý, správně: *vyprahlý; prahnu, pražiti* má krátký kmen, také tak složené *vyprahnu*; odtud *vyprahl — vyprahlý*; srovn. Jungm. Slov.

Vypůjčiti se je provincialismus západních Čech. Správně: *vypůjčiti* nebo *vypůjčiti si co, čeho* na př.: Čehož jsi k užívání vypůjčil, to též navrať. Kom. Něco ze mzdy sobě vypůjčiti. Vel. Viz *dlužiti se.*

Vypuknouti *(se)* vlastně užívá se o vypukání pupenců na stromech, avšak i v přeneseném významě slovesa toho užívati, nepříčí se duchu jazyka českého. Již u starých toho obrazu doklady jsou: Těžké bouře z toho se vypukly. Trip. Co střízlivý na srdci má, to se opilému na jazyku vypukne. Vel. Vypuklo se něco na něho. Rosa. Ale i bez „*se*“: Vypuklo to z něho. Rosa. — Z toho patrno, že frase: „Vojna vypukla (se), oheň vypukl (se)“, připustiti se mohou, vedle obvyklých frasí: Válka *povstala, vzešla*; oheň *vzňal se, vznikl, vyšel, chytilo (se)*. Totéž říci lze i o *propuknouti*, na př.: Propukly se rady a zrády některých o bezhrdlí Soběslava. Vel. Vášeň jeho v tento nářek propukla. Kom.

Vyráběti (od *robiti* = *dělati*) = erzeugen, může vztahovati se jen ke hmotným věcem, řemeslně nebo průmyslně udělaným, nikoli ku plodům zemským. Proto také: *výrobek* = das Industrie-, Gewerbe-Produkt; *plod, plodina* = das Naturprodukt. Země plodí rozličné plodiny, a řemeslníci vyrábějí nebo dělají všelijaké výrobky. — Geistiges Produkt, Geistesprodukt = *duševní plod.*

Vyrážeti se, *vyražení*. Tato slova, jež jsou i poněkud dvojsmyslna, zapudila starší slova: *kratochvíliti, kratochvíl, obveselovati, obveselení*, na př.: Kratochvíl míti, učiniti. Vel. Divadla, která se pro kratochvíl strojí. Vel. Kratochvíl provozovati. Háj., Brat. *Kratochvilný* = unterhaltend, launig. — Konečně přijata jsou v novějším čase slova: *baviti se, zábava.*

Výrobek, viz *vyráběti.*

Vyrovnati *se komu na čem*, na př. na zásluhách, na vědomostech = jemandem an Verdiensten, Kenntnissen sich gleichstellen, správně:

vyrovnati se čím, v čem, tedy: *zásluhami, v zásluhách;* u starých též *vrovnati se*, na př.: Zajíci se během nevrovnáš. Jel. Tak zběhlý byl, že se mu v tom sotva který vrovnati mohl. Byl. — Prosté sloveso *rovnati* také tak se váže, na př.: Rovnati se někomu rouchem. Štít.

Vyrozuměti *koho o čem* = jemandem zu wissen thun, zu verstehen geben, není dobře; správně: Dáti komu co věděti. Pulk., Brat. Na vědomí dáti. Lomn., Byl. — Ve mluvě obecné slýchá se: *vzkázati* (zkázati), *oznámiti komu*, na př.: „Pan N. vyrozumívá se, aby zápis sem předložil“, správně: *Dává se věděti* panu N., *dává se na vědomí, oznamuje, vzkazuje se*, aby...

Vyručiti se = sich durch Bürgschaft befreien, jest dobrá frase ze mluvy právnické, na př.: Odsouzený vězení nemá jinak prázden býti, leč by se chtěl z něho do dvou nedělí na hotový groš vyručiti. Pr. Měst. 95.

Vysaditi. Některé vazby tohoto slovesa jsou nesprávny, jako:

„Vysaditi dítě“, správně: *odložiti, pohoditi, položiti, povrci*, na př.: Dítě na ulici povržené. Vel.

„Vysaditi plat“, lépe: *ustanoviti, vyměřiti, vykázati.*

„Vysaditi“ špatné jest ve příkladě: „Úředník dva dni *vysadil*“ správně: Úředník (po) dva dni *do úřadu nepřišel*, dva dni *v úřad nebyl.* — Spíše může se říci: *vynechal dva dni*, a ve smyslu špatném *zanedbal, zameškal.*

„Vysaditi se nebezpečenství“, správně: *dáti se, vydati se v nebezpečenství*, na př.: V nebezpečenství života se dáti, vydati. Vel. On se tím na zjevné nebezpečenství vydal. Let. Troj. — Také bývá *dativ*, na př.: Aby se protivným věcem vydali. Chelč. P. 170 b.

Vysílati, správně: *vysýlati*, viz *posílati.*

Výsledek jako *následek* jsou sice slova novověká, ale analogicky správně tvořená. Nesluší však užívati slova „výsledek“ tak zhusta, jak se nyní stává. Tak na př.: „Jaký byl výsledek volby“, lépe: *Jak volba* (volení) *dopadla.* „Hráti s dobrým výsledkem“, lépe: *Hráti s dobrým prospěchem.* „Výsledek toho byl, že jsme byli odmrštěni“, lépe: *Konec toho byl*, že... neb *Vyšlo z toho*, že... — Často dobře slovo to opisuje se větou: „Das Resultat der Berathung soll der Ausschuss vorlegen“ = *Na čem výbor se uradí (usnese), ať předloží.* Das Resultat seiner Forschung theilte er allgemein mit = *Čeho se dopátral, vůbec oznámil.* Viz *následek.*

Vysloviti *díky*, správně: *díky vzdávati, činiti*, viz *díky.*

Výslužné = die Pension, viz *slušné.*

Vysoká, -é, jméno města, správně: *Vysoký* (totiž vrch). Že tvar *Vysoký* jest správný, jde z toho, že tak psáno na nejstarší pečeti městské, v Kosmografii Zikmunda z Púchova, a že lid okolní říká: jíti na *Vysokej* (Vysoký). Konečně nasvědčují tomu i jména okolních osad, jako: Příkrý, Jesenný, Poniklý a j. Srovnej též *Slaný*, ne *Slané.*

Vysoko s rozličnými slovesy užívá se v lidu dobře ve smyslu *vypínati se*, na př.: Ta mlynářská chasa vysoko se nese. Suš. 394 a. Ti

zdejší mládenci s vysoka jedou. 197 b. Vysoko si vede. 159 b. nikoli: „dává to vysoko“ = er gibt es hoch, viz *hoch*.

Vystálé *úroky*. Toť hrubý germanismus ve smyslu něm. „ausstehende Interessen“ místo prostého a zřetelného: *nezaplacené úroky*.

Vystáti. Sloveso to druhdy vytýká se jakožto chybné ve smyslu *vytrpěti*, *přestáti* a *snésti*. Výtka tato jest nedůvodna, ježto má proti sobě nejen mluvu obecnou, ale i auktoritu dobrých spisovatelů starších. Na př.: Mnoho těžkostí, neřestí a neštěstí vystáti. Vel. Vystáti trpkou práci. Kom. Nemohu někoho vystáti. Ml. ob.

Vystaviti *křestní list*, *obligaci*, *směnku* atd., nesprávně říká se místo: list *sepsati*, *složiti*, *vydati*, *zdělati*, *udělati*, *vyhotoviti*, *od sebe dáti*. Žer., Har., Vil. z Pernšt.

Vysutý = hängend, správně: *visutý*, pocházíť od kmene *vis* a rovná se smyslem verbálnému adjektivu *visecí*, na př.: Visuté hodiny, die Hängeuhr, die Wanduhr; visutá pečeť, visutý zámek. Od *visutý* rozeznávej příčestí: *vy-sutý* = ausgeschüttet, od kmene *su* s předponou *vy-* tvořené.

Vysvitá, správně: *vysvítá*.

Výše *řečený*, *jmenovaný* atd. Slovo *výše* pokládá se v tomto obratě za chybné, avšak srovnej: Výše jmenovaný. Har. Výše dotčený. Zříz. Zem., Har. — Protiva *níže* také jest doložena, na př.: Níže povím. Kom. Níže dostatečněji položím. Har. — Arci že lze také říkati: *svrchu*, *shora*, *sdola řečený*.

Vyšetřování *na svobodné noze* = die Untersuchung auf freiem Fusse, jest germ., správně: *Vyšetřování na svobodě*, *bez vazby*. Viz *přísloví*.

Vyšinouti se *na kůň*, *na stolec královský* = sich auf das Pferd schwingen atd., často čítáme, ač jest tu nesprávno sloveso *vyšinouti se*, jež znamená tolik co *vybočiti stranou*, *s cesty*, na př.: Jestliže se stezky této vyšine. Kram. Vyšinul se ven mimo ně. Har. — V místo „vyšinouti se na kůň“ piš: *vsednouti*, *vskočiti na koně* (kůň), na př.: Na své koně vsedavše. Háj Na kóň vskoči (vskočil). Kral. Ruk. — Avšak může se říkati též: *vyšvihnouti se na kůň*.

Vytáčeti, viz *vyčepovati*.

Vytáhnouti meč doloženo z Veleslavína; vedle toho častěji užívá se frasí: *dobyti meče*, *obnažiti*, *vytasiti meč* a j.

„Vytáhnouti“ = ausziehen prý chybné jest ve větě: Vytáhl dobývat zemí nových m. *vypraviti se*, *vyjíti*, *vydati se*. Avšak že tomu není tak, dokazují příklady: Když kněz Václav z Prahy vytěže (vytáhl). Dal. Válečnou mocí do Vlach vytáhl. Har. Vytáhli v cestu proti nim. Flav.

„Vytáhnouti z bytu“ = aus einer Wohnung ausziehen, jest germanismus, m.: *vystěhovati se*, *odstěhovati se z bytu* (Vel.).

Vytáhnouti, *vytahovati se z čeho* = sich aus einer Sache herausziehen, jest správná frase, na př.: Z poddanosti a služebnosti se vytáhnouti. Vel. Povím ti, za kterou příčinou se vytahoval. Sych.

Využitkovati. Místo slovesa toho užívejme raději: *využiti*, *v užitek svůj obrátiti*, na př.: Když jich k užitku sobě obrátiti nemohou. Brat. On již těch let využil. Rosa.

Vyvíjeti *činnosť*, frase nečeská, správně: *činiti se, činným býti, jeviti činnosť.*

Vývin, správně: *vývoj;* neboť slovo to tvoří se stupňováním od kmene *vi*, jako *roj* od *ri*, *pokoj* od *poči*, *náboj* od *nabi*, jako *závoj* od téhož kmene *vi*.

Vyvinovati, lépe: *vyvíjeti*, jako: *pomíjeti* k pominu od kmene *mi*, *pokývati* k pokynu od kmene *ky*, *vyplývati* k *vyplynu* od kmene *ply* a pod.

Vyvolati *hádku*, *rozepři* a p., správně: *hádku způsobiti*, *ztropiti*, *ustrojiti;* viz *provolati*.

Význam. Slova *význam* užívá se chybně místo: *slovo*, *slovíčko* (vocabulum) ve frasi: „Učiti se latinským *významům*", správně: *slovíčkům* (vokabulím). Viz také *Bedeutung*.

Vyznati se *v čem* = sich in etwas auskennen, není dobré, správně: *znáti se; zběhlým, zkušeným býti v čem; rozuměti čemu; dovésti co.* Vel., Kom., Jel. a j. „Ten člověk vyzná se v té věci", správně: *Ten člověk zná se v té věci; jest zběhlý, zkušený v té věci; rozumí té věci* a p. „Vyznati se v kreslení", správně se řekne: *uměti kresliti.*

„Vyznati se kde" = sich wo auskennen, jest germanismus, správně: *poznati se kde.* Jungm. Slov., Ml. ob. Za větu: „Člověk se tam již ani nevyzná" polož správně: *Člověk tam již ani se nepozná.* Neboť věta: „Člověk se tam nevyzná" znamená po německu: Man wird dort nichts gestehen.

Vyžadovati. Slova toho nyní až příliš zhusta užívá se působením něm. slova „erfordern", na př.: „Věc ta vyžaduje mnoho obětí". Staří spokojili se buď nesloženým slovesem *žádati* nebo dávali slovesa: *vyhledávati*, *vymáhati*, na př.: Toho potřeba žádá. Jel. Vyhledává toho sláva království. Kom. A tenť jest a nejiný smysl slov nahoře položených, jimiž se při každém člověku vyhledává atd. Žer. — Druhdy užiti lze jiných obratů, jako za větu: „Dílo toto vyžaduje velikého nákladu" lze říci: *Dílo toto jest s velikým nákladem, jest velmi nákladné.*

Vzdáliti se užívá se druhdy zbytečně tam, kde neběží o vyjádření vzdálenosti a kde postačí sloveso *odejíti*, na př.: „Sluha se vzdálil z pokoje", lépe: *odešel.*

Vzdáti se *čeho*, pokládá se za chybné, avšak doloženo: Opovážila vzdáti se své povinnosti. Vel. Papež Celestinus papežství pro pokoru vzdal se jest. Výb. I. 456. — Ale obyčejnější a přesnější vazba jest: *vzdáti co*, na př.: Když chtěl vzdáti biskupstvie. Štít. Vrť. 54. Pak-li by pán který nebo vládyka drže úřad jej vzdal dobrovolně. Arch. V. 22, 202. — Tedy pišme: *vzdáti úřad, službu.* Jiné frase viz *poděkovati se.*

Vzdělávající *spolek*, správně: *vzdělavací spolek.*

Vzdor. Užívá-li se slova toho jakožto jména podstatného s předložkou *na*, jest správno, a to nejen se jménem osob a živých bytostí, ale i se jménem předmětu neživého, mluví-li se důrazně, na př.: *Na vzdor(u) činiti komu co, zákazu na vzdor jíti, na vzdor úmluvě* a pod. Ale všude, kde bývá něm. „trotz", užívati slova „vzdor"

jakožto předložky, jest dle jazyka staršího chybné; obrat tento lze hraditi správně takto:

a) *Předlložkou přes s akk.*, na př.: Pak-li by kdo přes nařízení naše o to pokusiti se směl. Pr. Ferd. Avšak přes to přese všecko. Žer.

b) *Předl. s s instr.*, na př.: S tím se vším pokrmu knížecího nežádal jsem od nich. Brat. I se svým věkem a s šedinami blázen jest. Svěd.

c) *Předl. při s lok.*, na př.: Při tom při všem dobře se mu vedlo. Svěd. Při štěstí velikém jest nespokojen. Ml. ob.

d) *Obraty: Nehledě nač, k čemu; nedbaje, nešetře čeho.* Větu: „Vzdor zákazu to vykonal", můžeme, s menším důrazem mluvíce, vyjádřiti: *Nedbaje, nešetře zákazu* a p. vykonal to.

e) *Větou připouštěcí:* „Vzdor přibylým hned stříkačkám, zmáhal se požár napořád", správně: *Ačkoli hned přibyly stříkačky, požár zmáhal se* atd.

Vzíti, v. T. 19. — „Vzíti ohled", viz *ohled.* — „Vzíti místo", viz *místo.* Viz také *bráti.*

Vzívati, správně: *vzývati* = anrufen od zovu — zváti; *(v)zívati* jest od zeji — zivnu — zívati (gähnen).

Vzniknouti má v opětovacím tvaru vzn*i*kati, nikoli vzn*í*kati. Viz *vyniknouti.*

Vzor. „Mám, kladu někoho *co vzor*", správně: *za vzor kladu*, viz *co*, 5.

Vzrůstati. Sloveso to není chybné se jmény odtažitými, jako jest *počet*, viz *počet.*

Vždy s komparativem není v jazyku českém správno. Obraty „vždy více chtíti" = immer mehr verlangen, „vždy hůře pracovati, vždy slaběji se ozývati, vždy většího bohatství si žádati" atd. správně česky vyjadřujeme: *víc a více chtíti, hůř a hůře pracovati, slaběj a slaběji se ozývati, většího a většího bohatství si žádati* atd.

Vždy vyjadřuje se správně předložkou *po* a *lokalem* ve smyslu *distributivném*, na př.: „Každého dne přinášel *vždy jeden* peníz", správně: *Každého dne přinášel po penízi.* „Jděte *vždy jeden a jeden*", správně: *Jděte po jednom.*

X; jak skloňují se vlastní jména v *-x*, v. T. 3.

Y; vlastní jména v *-ý*, gen. *-ýho*, správně: *-ého*, v. T. 13 a 14.

Z. O skloňování vlastních jmen v *-z* v. T. 3. — Předložka *z* klade se často špatně místo předložky *s* s *akk.*, aby se označila *míra, kolikosť* a *možnosť*, na př.: „Ten člověk nemá *z toho* moci dosť", správně: Ten člověk nemá *s to* moci. „Ten *z toho* není", správně: Ten není *s to.* — Předložka tato „*s*" jest zcela jiná, než *z* s gen. = aus; povstalať ze staročeské předložky *vz*, jež zachovala se posud u sloves, na př.: *vz-dáti, vz-pírati, vz-táhnouti* atd., ve příslovci *vz-hůru.* U mnohých sloves odsula se počáteční souhláska *v*, na př.: z-moci se (místo: vz-moci se), z-dvih-nouti (místo: vz-dvihnouti), a totéž se stalo i u jmen a náměstek. Tak zbylo z předložky *vz* prosté *z*, které připodobněním jasné hlásky k temné proměnilo se v *s*, na př.: Kdo s koho ten toho. Přísl. Sotva se svou potřebu peněz mám. Har. Že s to nemá moci dosti. Vel. Vypij vína s pohárek. Suš.

P. 22 b. — Avšak předložka *z* mate se také s předložkou *s* s genitivem, o čemž viz předložku *s*.

Za. Předložky *za* méně správně se užívá, kde vypočítáváme, na př.: „Předně, za druhé, za třetí atd." Správně jest počítati: *Prvé*, *druhé*, *třetí*, *čtvrté* atd. nebo: *Po prvé (předně)*, *po druhé*, *po třetí*, *po čtvrté* atd., na př.: Když po nejprv tali, dřevo vzdychalo, když po druhé tali, krev se vyprýštila, když po třetí tali, dřevo promluvilo. Erb. 466 b.

Za účel, *za následek míti* = Zum Zwecke, zur Folge haben viz *Zweck*, *Folge*, *následek*.

Záclona, správněji: *záslona* (od zasloniti). Písmeno *s* ve mluvě obecné přechází v *c*, jako ve slovech: crkati a srkati, ssáti a cucati atd.

Začla, *začli*, správně: *začala*, *začali*, v. T. 22.

Zadati *spis*, *žalobu* atd., správně: *podati*, odkud i přijato slovo *protokoll podací*, na př. Mohou, co nařídili, bez podání toho na velikou radu potvrzovati. Har. K soudu a průbě podati. Brat.

Za dobře býti *s kým* jest chybné, správně: *za dobré býti*. V obratě tom má býti *přídavné* jméno, ne příslovce jako ve slovech: *za jedno*, *zajisté*. — „Dobré" ve významě substantivném ještě s jinými předložkami se naskytuje ve rčeních: *říci po dobrém*, *v dobrém se rozejíti*, *za dobré činiti*. Vel. Podobně říká se: *ve zlé vykládati*.

Zadostiučinění, *zadosti učiniti;* za slova ta postačí: *dostičinění*, *dosti činiti*. Vel., Kom. psali: Dosti činiti komu. Zřídka jen vyskytuje se *zadosti činiti* (Vrat.).

Zahájiti. Slovesa toho, jež znamená původně *ohraditi*, užívá se nyní příliš často ve smyslu *začíti*, jako: *zahájiti jízdu*, *výrobu* atd., čehož schvalovati nelze. Staří sice *zahajovali* (= začínali) *soud*, a to právem, protože při sestoupení se soudců místo, v němž byli soudcové, se uzavřelo. — Tedy: „Zahájil výrobu", správně: *Počal vyráběti*. „Jízda byla zahájena", spr.: *Jízda se počala*.

Zahynouti *od čeho*. Tato vazba není špatná, jak někteří se domnívají. Srovnej: Zahynouti od meče. Brat., Kram. V bitvě od svých zahynul. Kuthen. — Ovšem bývá také *zahynouti čím*, na př.: Zlou smrtí (Vel.), sněhem, zimou, žízní, hladem. Viz Jungm. Slov. Srovnej také *mříti*.

Zachrániti *koho před čím*, přesněji: *Zachrániti koho čeho*, *od čeho*, viz *před*.

Zájem. Slova toho užívá se nyní vůbec ve významě něm. „das Interesse". Protože však „zájem" znamenalo ve staré češtině „die Wegnahme", kterýžto význam má sloveso *zajímati* (= wegnehmen) dosud, mnozí zavrhují slovo to ve přeneseném smyslu naprosto. Avšak neprávem; neboť uvážiti jest, že i ostatní složeniny slovesa „jímati" vedle původního konkretného mají také význam abstraktný, srovn.: dojímati, pojímati a p.

Zvláště zhusta čítají se také u přesných spisovatelů novějších slova *zajímavý* a *zajímati* = interessant, interessiren. Avšak tím se nemíní, aby zapomínalo se na obraty, jež jak u starých, tak v dobré mluvě nynější shledáváme posud, a jimiž vyhnouti se lze slovům „zájem, zajímavý". Tak slovo: „die Gemeindeinteressen" přelož: *Prospěchy obecní*, *obecní dobré*. Im Interesse der Sache =

Ku prospěchu, k dobrému věci, s prospěchem věci. Das liegt im Interesse der Menschheit = *Toho vymáhá blaho lidstva.* Interesse woran nehmen, finden = *Účastenství míti čeho, zalíbení míti v čem.* Das wird dich interessiren = *To se ti bude líbiti, to tě bude poutati.* Ml. ob. Mit Interesse etwas lesen = *S pozorností, se zalíbením něco čísti.*

Zajistě, správně: *zajisté.* Slovo to skládá se z předložky *za*, pak z akkusativu středn. rodu adj. jistý: *jisté.* Vedle adj. určitého máme i adj. neurčité: A to jsem *zajisto* poznal. Štít. Vrť. 248.

Kromě toho dlužno pamatovati, že „zajisté" klásti jest na *druhém* místě ve větě, nikoliv na prvém, na př.: Divadla *zajisté* obveselují. Kom. Na počátku *zajisté* rozestřel velmi veliké prostranství. Kom.

Zajíti. „Zvuk zašel" lze sice vyložiti tropicky, avšak obyčejně se říká: *Zvuk zanikl, umlkl* atd.

Zajitý, viz *obejitý.*

Zájmeno. Slovo to jest jen překlad lat. slova „pronomen" a něm. „das Fürwort". K tomu dle obdoby mělo by býti: „zájmí, zájmení" jako „příjmí, příjmení". Avšak lepší jest slovo *náměstka.*

Zakázka = die Bestellung, lépe než „objednávka"; *zákazník*, lépe než „objednatel".

Zakazovati *aby*... správně: *zakazovati aby ne*... viz *aby.*

Zakulacený *počet* = die runde Zahl, jest germ., správně: *rovný počet.*

Záležeti, v. T. 20. — *Záležeti na kom*, viz *viseti.*

„Záležeti z čeho" = worin bestehen, správně: *záležeti v čem*, na př.: Svaté čtení, v němž světlo pravdy záleží. Let. Troj. Ta rozdílnosť neb novota nejvíce ve formě nebo způsobu zevnitřního přisluhování záleží. Brat. Záleží v tom moudrosť. Kom.

„Na tom nic není záleženo" = Es ist nichts daran gelegen, jest germanismus, správně: *Na tom nic nezáleží, na tom nic nesejde*, na př.: Na němž málo nebo nic nezáleží. Vel. Nezáleží mně na tom. Na tom nic nesejde. Ml. ob.

„Záležeti si dáti na čem" = sich eine Sache angelegen sein lassen, má jen Sychra; lépe: *Věc pilně, bedlivě konati; věci horlivě si hleděti; věci pilnu býti, dáti si na práci s čím.* Vel.

Záležitosť, novější slovo, jehož příliš často se užívá; za ně bráti jest slova: *věc, práce, příčina, potřeba, dílo*, na př.: Podle času život a své věci vésti. Vel. Jak by se v takových příčinách chovati měli. Vel. Všecky potřeby řídím. Har.

Zalíbení *míti na čem* již Jungm. pokládá za vazbu špatnou, správná frase jest: Zalíbení (libosť) míti *z čeho* (Jel.), *v čem* (Sych.). A jmá v tom libosť nepravú. Štít. Jir. Anth. I_2 str. 146. — *Zalíbiti si co* i *v čem*, nikoli „zalíbiti si na čem", na př.: Hospodin, bůh tvůj, zalibiž tě sobě. Brat. Ve spanilosti jsem si zaliboval. Lomn. Zalibuje sobě v tom. Rosa.

Zaměstnávati se *něčím* i *s něčím*; viz předložku *s.*

Zamilovati se *do koho, čeho*, správně: *zamilovati (si) koho, co, oblíbiti si koho, co*, na př.: Tak nás milý Ježíš, tak nás zamiloval. Suš. P. 51.

To moje srdénko tak si hořekuje, že si ledakoho věrně zamiluje. Suš. P. 228. Seznámivši se s nějakým kupcem zamilovala ho. Vel. Zamilovati statek. Kom. — Oblíbivši sobě muže jednoho znamenitého, toho jest za muže pojala. Háj. Aby práci mou chatrnou oblíbili. Vel.

Zanášeti *(do knih)* = eintragen, jest germ., správně: *zapisovati*, *vkládati*, *vpisovati* do knih, na př.: Zapsati do register (zápis). Vel. Vložiti do knih zemských (vklad). Zlob. Knihy komorničí, kdež se dědiny komorníčí zapisují. Všeh. Prve latinsky vpisováno bylo. Ctib. v Jir. Anth. II_2. str. 30. — Na Jičínsku i jinde říká se: *do knih dáti*, *míti dluh v knihách*. Také ode dávna užívá se v obecné mluvě: *vtěliti* = einverleiben, incorporiren.

Zanedbávati *co*, správně: z. *čeho*, tedy: *Zanedbal příležitosti vhodné*, nikoli: „příležitosť vhodnou".

Zanechati, viz *nechati*.

Zaniknouti má v opětovacím tvaru *zanikati*, nikoli „zaníkati", viz *vyniknouti*.

Započíti, *počíti* se stavbou, správně: *začíti stavěti*.

Započnouti, viz *počnouti*.

Zapoměti, *zapoměl*, správně: *zapomněti*, *zapomněl*; viz *zpoměti*.

Zápor, viz *negace*. — *O záporném genitivě* viz *genitiv* 6.

Zapotřebí. Tvar tento skládá se z předložky *za* a podstatného jména *potřebí*. Správně předložka „za" bývá se slovem „potřebí" ve frasích: *Pokládám*, *uznávám* a p. *za potřebí* (akk.). Avšak zbytečně užívalo by se složeného slova „zapotřebí" místo jednoduchých *třeba*, *potřebí* v podobných příkladech, jako: Ve vojně chytrosti užívati potřebí jest. Kom. Správci obce potřebí (třeba) jest, aby od měšťanů svých milován byl. Vel. Byloť by ještě i nyní potřebí, aby... Chelč. P. 45 a. Také čte se *za potřebu*, na př.: Uznal jsem za potřebu, aby... Vel. v Jir. Anth. II_2. str. 202. — Úplně chybno jest psáti: „zapotřeby".

Zapověditi, správně: *zapověděti (zapověditi)*, v. T. 18. — O tvaru *zapovězen* viz T. 23.

„Zapověděti, aby", správně: *zapověděti*, *aby ne*, viz *aby*.

Za prvé, *za druhé*, *za třetí* atd., viz *za*.

Zase a *opět* různiti jest, viz *opět*.

Zasílati, správně: *zasýlati*, v. *posílati*.

Zasloužiti. „Zasloužiti se o koho, oč" = sich um jemanden, um etwas verdient machen, jest germanismus. Užívejme v té příčině frasí: *získati*, *zjednati si zásluhy o koho*, *oč*; *dobyti si zásluh o koho*, *oč*; *zavázati si koho zásluhami*.

Zasluhovati, *zasloužiti co*, jest správná vazba, avšak *genitiv* má více dokladů, na př.: Zasloužiti milosti, lásky, přízně. Vel. Hodné pomsty sobě zasluhují. Brat. Zasloužili toho jména, aby ničemní slouli. Eus. — *Akkusativ* bývá zvláště, je-li doplňkem *náměstka středního rodu*; tak čítáme také u mnoha jiných sloves, která se pojí s *genitivem* na př.: *žádati*, *prositi*, *dobývati co* a p.

Zasnoubiti. Staří říkali: Zasnoubiti *komu* pannu, dceru, na př.: Zasnoubiti pannu k manželství. Vel. Zasnuboval sobě pannu. Háj. Zasnubuje sobě moře (Dože). Har. — Méně správně říká se nyní: „Zasnoubiti se s mužem, s pannou".

Zastavovati *se na čem, nad čím.* Obě vazby jsou správny dle dokladův: Nechť se na tom žádný nezastavuje. Brat. A že smrť jeho (byla), na níž se Petr nemálo zastavil. Brat. Zastavil se hned nad těmi slovy. Kom. — Možno tedy také složené sloveso „pozastavovati se" spojovati s týmiž předložkami.

Zastiňovati, správněji: *zastěňovati.* Kom. v Jir. Anth. II_2. str. 389.

Zástoj = der Gegenstand, správně: *předmět.*

Zastoupiti, *zastupovati.* Velmi často užívá se toho slova podle něm. „vertreten" ve větách: „Tento druh literatury jest slabě zastoupen". „Obecenstvo lepší tam bylo málo zastoupeno". „Ve výstavě historické malířství špatně jest zastoupeno". V takových větách lépe jest užívati sloves jiných, jako: Tento druh literatury slabě neb málo *se vzdělává, pěstuje. Bylo* tam málo lepšího obecenstva. V té výstavě *nalezneš (nalézá se), jest vystaveno* málo historických obrazův atd. Správné však jest „zastupovati koho" = jemanden vertreten.

Zášť, -i, správně: *záští, -í,* jako *příští;* Jungm. Slov. má jen *záští.*

Zavaditi *co,* na př.: statek, jest dobrá frase právnické mluvy, na př.: Aby na tom statku sirotci mohli svého statku, týmž poručníkem umenšeného, postíhati (sich regressiren), by pak statek svój poručník prodal, zapsal, nebo jakžkoli jinak zavadil. Všeh. 248.

Zavazovati *koho k díkům.* Vazba tato vytčena byla kdesi za nesprávnou; avšak frasi: *zavázati koho k čemu* doložiti lze z nejlepších spisovatelů, na př.: Jsemť k službě zavázán. Vel. Vysvobodiv Izraele, k té povinnosti je sobě také zavázal. Brat. Jsem službou a povinností někomu zavázán. Krab. — Vedle ní jest vazba: *Zavázati koho čím* (díky).

Za včas. V obratě tom jest předložka *za* naprosto zbytečna místo pouhého *v čas,* na př.: „za v čas přijíti, za v čas se dostaviti", správně: *V čas* přijíti. Doklady: V čas nebo ne v čas netrescí. Brat. V nejlepší čas. Vel. Jen v čas. Kom.

Zavdati = veranlassen, geben. Frase „zavdati příčinu, příležitosť, podnět, pohoršení" a p. jsou obraty méně správné, teprv u novějších spisovatelů se vyskytující; dobře říká se: *příčinu, podnět, pohoršení dáti k čemu, čemu; pohoršení způsobiti* a p., na př.: Příčinu k pranici dáti. Vel. Podnět dáti čemu. Jel. Pohoršení i těm, kteří je dávají, i těm, kteří je sbírají. Brat. — Ale správno jest: *Zavdati nač* = Angeld worauf geben, *zavdati komu* = jemandem zutrinken.

Závěrka. „Přílohy následují v závěrce" = die Beilagen folgen im Anschlusse, jest germanismus; česky říkáme: *Přílohy zároveň, spolu se vracejí.*

Zavésti *vyšetřování* pokládá se za chybné, avšak srovnej: Svědomí (svědectví) pořádně zavedené. Pr. Měst. Kratochvíl sobě po všem táboru zavedli. Cyr. — Říkalo-li se a říká-li se správně: *soud, při*

vésti (Vel.), tedy možno říkati také *zavésti soud, při* a p.; neboť předložkou *za* vhodně vyjadřuje se *nastoupení* děje. — Avšak není potřebí přestávati jen na této frasi, můžemeť vyjádřiti větu „Vyšetřování bylo zavedeno“ kratčeji: *Počalo se vyšetřovati.*

Zavežen, správně: *zavezen*, v. T. 22.

Záviděti, viz T. 20. — *Záviděti komu čeho*, jest vazba obyčejná, jíž užívali Vel., Brat., Háj. a j. Dotčený genitiv jest příčinný, viz *gen.* 4. — Vazba: *záviděti komu co*, v prose nemá dokladův. — Přidržujme se tedy dotčené první obyčejnější a důvodnější vazby s genitivem.

Záviseti *od koho, od čeho*, správně: *záviseti na kom, na čem;* viz *viseti.*

Závislý jako *odvislý* (= abhängig) jest slovo dobře tvořené a jazyku našemu potřebné, a není proč jeho zamítati.

Zavříti ve smyslu „závěrek učiniti, pravdy domysliti se z jiných pravd“ = woraus schliessen, einen Schluss ziehen, jest správno, na př.: Z jistého důvodu zavříti. Vel. Nemotorně zavírati. Scip. bezž. — Nález zavříti = eine Sentenz beschliessen. Všeh. S kněžími radu držel, v níž spolu zavřeli, aby atd. Brat. Jest v radě zavříno. Pr. Měst. — Ale „zavírati na něco“ = auf etwas schliessen, doložiti nelze. Tu klásti můžeme: *dosuzovati se čeho, souditi z čeho o čem;* srovn. *souditi.* — *Zavříti oči*, viz *oči.*

Závyklý = verwöhnt. V tom významě užívá se toho slova v Rakovnicku, a protože v jazyku písemném případnějšího k pojmu tomuto nemáme, bude dobře jeho užívati. — Na Moravě slýchá se slovo *spovykaný* a *spovýkati* = verwöhnen, na př.: Matka děti spovykala.

Zazliti, *zazlívati komu*, není správno, jako: „Kdo by lidu zazlil“, dobře jest: *Kdo by na lid nebo proti lidu se zazlil.* Vel., Háj. — Také: *Kdo by (něco) lidu za zlé měl, za zlé položil, ve zlé obracel, na lid se* (pro něco) *horšil.* Vel., Brat. Já tam musím jíť, kdyby mě to všickni lidé měli za zlé míť. Suš. P. 139 a. Nám za zlé nemějte. Suš. P. 297 b.

Zažádati, lépe: *žádosť podati*, viz *podati.*

Zažalovati *koho*, lépe: *žalobu podati, učiniti na koho.* (Vel.), *právně někoho obžalovati.* (Vel.), na př.: Žaloba, kterouž učinil Lykurgus na Leokrata. Vel.

Zbaviti *koho od čeho*, není proč vyhlašovati za vazbu latinskou; neboť podobná slovesa i ve staroslovenštině pojí se s předložkou otъ častěji než ve staré češtině s *od.* Přesnější však vazbě s pouhým *genitivem*, ježto úplně srozumitelnou jest, sluší dáti přednosť.

Zbědovaný, *znuzený.* Obě slova jsou dobrá, na př.: Starostmi obklíčený a zbědovaný. Vel. Zahanbeni, nazi, znuzeni. Jungm.

Zbraňovati aby... správně: *zbraňovati aby ne*... viz *aby.*

Zbydu, správně: *zbudu*, v. T. 18

Zdáti se. *Zdá se* = es scheint, má u sebe z pravidla jen *infinitiv slovesa býti*, na př.: Což se nám někdy zdá býti pokutou a potrestáním. Eus. — Místo infinitivu *jiných* sloves lépe jest vyjadřovati se větou uvedenou spojkami: *že, žeby, jakoby;* na př.: Všecko, nač pohledí, až i to stavení, zdá se mu, jakoby plakalo. Brat. Nebo i z těch, kteříž se zdadí (zdají), že s věrnými jednu a touž práci

vedou. Brat. Zdá se, že něco umí. Ml. ob. Zdá se, jakoby někdo klepal. Ml. ob. — Ale znamená-li *zdáti se* tolik co *líbiti*, pojí se s infinitivem vůbec, na př.: Knížeti se toho nezdálo učiniti. Háj. Neb některým zdálo se uposlechnouti rady. Solf. — O kladení zvratného *se* u tohoto slovesa viz *slovosled.*

Zděnek, *Zděnka*, správně: *Zdeněk*, *Zdeňka*. Viz Jungm. Slov.

Zdesoudně = hierämtlich, správně: *u zdejšího soudu.*

Zdivočilý není sice tvar chybný, maje obdobu ve slovech: *zhovadilý* (Kral. Ruk.), *zlotřilý* (Brat., Vel.)., *zženilý* (který zženěl. Vel.) atd. Přes to všecko obvyklejší jsou slova na *-ělý*, vedená od sloves počínavých, jako: *zpráchnivělý*, *zkamenělý*, *zmoudřelý*, *zpitomělý*, od zpráchnivěti atd.; tedy také *zdivočelý.*

Zeď, viz T. 9.

Zeitumstände. Sich in die Zeitumstände schicken = *vyhověti času.* Ml. ob., na př.: Vpraviti se v časy. Ve všecky věci umějí se vpraviti. Vel.; viz *poměr.*

Zejmena, správně: *zejména*, viz *jméno.*

Zeleň, v. T. 8.

Zem, správněji zachovati plný tvar *země;* také v akkusativě správnější jest tvar *zemi* než „zem".

Zemče, viz T. 10.

Zevný, *zevní*, *zevnější.* Slov těch staří užívali ve smyslu „zjevný" (Jungm. Slov.). Nyní však užívá se jich chybně místo slov: *vnější*, *zevnitřní.* Ministerium der äusseren Angelegenheiten = „Ministerstvo věcí zevních", správně: *vnějších (zahraničných).*

Zhasínati, *zhasnouti* slýcháno bývá ve smyslu přechodném, na př.: „Zhasni svíčku!", správně: *Zhas* svíčku! – *Hasnouti* jest sloveso podmětné (nepřechodné) = dohořívati, na př.: Když není dřev, hasne oheň. Brat. Přechodné k tomu sloveso jest *hasiti* = činiti, aby zhaslo, na př.: Oheň, vápno, žízeň hasiti. Jungm. Co tě nepálí, nehas. Přísl. Jedna bába nám ju zhasila. Suš. P. 272 a. Hasiči hasili, až oheň uhasl. Ml. ob.

Zhotovitel, lépe: *hotovitel* (oděvu); případněji ke smyslu hodí se subst., vedené od slovesa nedokonavého; srovnej: učitel, krotitel, pořadatel, nakladatel, odběratel a j. *Vychovatel* však výjimku činí; bylo by snad příliš dlouhé slovo „vychovavatel". Při slovech: spasitel, vykupitel, osvoboditel a p. má se na zřeteli děj *dokonaný.*

Zhrzeti, v. T. 20.

Získati chybně se váže s *genitivem*, na př.: „Získal sobě *lásky* pána svého", správně *Získal sobě lásku*, na př.: Pověsť, chválu a lásku věčnou získati. Vel. Získal jsem nenávisť. Kom. — Mluví-li se však s emfasí, tu vysvětliti lze *genitiv* u toho slovesa partitivně, na př.: Ten získal přátel, oslavovatelův a p., viz *gen.* 5.

„Získati na čem", správně: *přibyti čeho. zlepšiti si*, na př.: „Město získalo na kráse", správně: *Městu přibylo krásy.* „Bratr získal na pověsti", správně: *Bratr zlepšil si pověsť.* — Ale správno

jest *získati na čem*, o zisku hmotném, na př.: Bratr *získal na akciích* několik set.

Získati se komu čím = jemanden durch etwas für sich gewinnen, geneigt machen, dobrá jest frase, na př.: Někteří se také ponižují, aby se tím získali lidem. Chelč. P. 89 a.

Zle *jest v tom kdo* nebo *na tom*, viz *dobře jest* atd.

Zlomiti *slovo* = das Wort brechen, správně: *zrušiti slovo*, *nedostáti slovu*, viz *přísloví* atd.

Zlozvuk, viz *průzev* a *shlukování souhlásek*.

Zlým *býti komu*, viz *dobrý*. „Matka mu jest zlá", lépe: Matka *hněvá se*, *horší* se *na něho*.

Změniti, *(měniti) na čem* není správno, na př.: „Na věci nelze ničeho již změniti" = An der Sache lässt sich nichts mehr ändern", správně: *Věci té nelze nijak změniti.*

Znak jest příslovce, jež povstalo z předložky *vz*, z níž jest odsuto *v*, a podstatného jména *nak*, něm. „der Nacken, a není třeba, opatřovati výraz ten předložkou *na* = na znak, na př.: Jej probode, že znak s koně spade. Let. Troj. Když lehne znak na zemi. Mand.

Znamenati *čeho*, správně: *znamenati co;* neboť sloveso to je přechodné a pojí se tudy z pravidla *s akkusativem*, na př.: Aniž časté znění uší dobré znamená. Kom. To slovíčko hebrejské znamená tajnou radu. Brat.

Znamení rozdělovací nebo-li dělidla. Nejčastěji se chybuje v užívání čárky a středníku; pročež stůjte zde některá o nich pravidla, vážená pro žádoucí shodu ze Skladby Bartošovy.

I. *O čárce.* 1. Čárkou dělíme vokativ i přístavek od ostatních členů věty, na př.: Poskytuj, člověče, pomoci bližnímu svému. — Diamant, nejtvrdší a nejdražší kámen, jest čistý uhlík.

2. Ve větách stažených oddělujeme čárkou stejnorodé členy, nejsou-li spojeny spojkou *a* neb *i*, na př.: Otec, bratr a sestra vydali se na cestu. Vzduch jest plynný, průhledný, bez vůně a zápachu. Vlachové pěstují rýži, kukuřici, víno a olivu.

3. V souvětích souřadných dělíme čárkou souřadné věty, na př.: Nouze učí práci, z práce užitek plyne. Slunce vychází, den nastává.

4. Také před spojkou *a* klademe čárku, spojuje-li věty samostatné s různými podměty; na př.: Povolnosť přátely rodí, a pravda nenávisť plodí.

5. V souvětích souřadných dělíme jednotlivé věty čárkou, jsou-li spojeny spojkami slučovacími, odporovacími, rozlučovacími, příčinnými; na př.: Ani sám se chval, ani sám se haň. Neboj se, nebo já s tebou jsem. Tovaryšstvu ničemnému vyhýbej se, porušuje zajisté mravy.

6. V souvětích podřadných dělíme čárkou větu hlavní a vedlejší; na př.: Co se vleče, neuteče. Kdo chce kam, pomozme mu tam. Kdyby nebylo oráče, nebylo by boháče. Pozdě závory dělati, když koně vyvedli.

7. Ve větách přechodníkových dělíme přechodník, je-li několika členy omezen, čárkou od ostatních členů, záleží-li však v jednom nebo ve dvou slovech, tu čárku vynecháváme; na př.: Jistý král kázal sobě udělati hrob, chtě vždy míti smrt na paměti. Vlk leže netyje. — Téhož pravidla šetřme i ve skrácených větách participialných, na př.: Bratr odstěhoval se do bytu, přítelem jemu najatého. Otec raduje se ze svých synů, jej z celé duše své milujících. Přinesl mi knihu včera koupenou. — Druhdy věty tyto splývají s hlavní větou pevněji ve větu jednu, což označují náměstky *zvratné* místo *osobných*, a tu netřeba jich oddělovati čárkami, na př.: Aegysthus upadl v záhubu *sobě* strojenou.

8. Čárka bývá po mezislovcích a po takových slovech, jež klademe na počátek věty, abychom řeči dodali důrazu, na př.: Ach, tomu nelze pomoci! Ano, je tomu tak! Jistě, pravdu jsem řekl! Slovem, vy mně křivdíte!

II. *O středníku.* Středníkem znamenáme delší přestávku řeči.

1. Klademe středník mezi větami souřadného souvětí, má-li jedna nebo druhá při sobě ještě větu vedlejší; zvláště se tak stává, je-li druhá věta větou odporovací nebo příčinnou, na př.: Zpozdilé jest, drážditi mocného; nebo snadno nalezne, jak tě zahubiti. Očekával jsem toužebně přítele, jehož jsem dlouho již neviděl; avšak on opět nepřijel.

2. Středníkem oddělujeme předvětí a závětí dvoučlenného obvětí, skládá-li se předvětí z několika vět, na př.: Dokud štěstí tobě kvete, tu máš dosti přátel v světě; jak se psota na tě dere, hned se druh od tebe bere.

Znáti se *v čem*, *na čem* = etwas kennen, verstehen, jest správno dle Jungm. Slov., na př.: Znají se v tom. Leg. Kteří se na tom znají. Jel. — Avšak správněji vyjadřujeme se slovesy: *uměti*, *znáti*, na př.: „Zná se v čarování“, správněji: *Zná*, *umí* čarovati. Viz také *vyznati se v čem.*

Z něj, správně: *z něho*, viz T. 14.

Zneužíti, *zneužívati* = missbrauchen. Sloveso to, jakož i podobná: „zneuctiti, zneuznati, znevážiti“ atd. jsou novějšího původu; avšak Čelakovský v Dodatcích k Jungm. Slov. za nesprávné jich nepokládá, a kromě toho nelze jinými slovesy úplně nahraditi to, co znamenají. „Neuznati“ = nicht anerkennen, nikterak není „zneuznati“ = verkennen. „Nadužiti“ též úplně není tolik, co *zneužiti.* Za toto sloveso ještě nejlépe užívati můžeme: *zle užiti.*

Zní a *znějí*, v. T. 20.

Zníti chybno jest v podobných větách: „Emisse akcií bude zníti na dva milliony zlatých“. Lépe: *Vydáno bude za dva milliony akcií.* — „Kvitance *zní* na dvě stě“, správně: Kvitance *jest*, *dána jest na dvě stě.*

Znovu, obyčejněji *znova*, jako se říká: zkrátka, zdlouha, zvolna, zčerstva, zostra, zřídka, zhusta, zčista jasna atd.

Zodpovídati *co*, správně: *odpovídati k čemu*, *nač*, na př.: K řeči jeho Etes odpověděl. Let. Troj. I odpověděl k tomu Geremiel. Brat. Na věci některé odpovídati. Brat.

„Zodpovídati se z čeho“, správně: *odpovídati z čeho*, *zač*, na př.: Může je viniti, a oni povinni jsou z toho odpovídati. Brat. Za to odpovím. Ml. ob.

Zoujímati, správně: *zaujímati* od za-ujímati; za sloveso to lze často užívati slovesa *zabírati*, na př.: To zabralo mnoho místa.

Zpěčovati se *čeho*, *čemu*, *proti čemu* dobré jsou frase, na př.: Když se toho zpěčoval. 2. Apol. Zpěčuji se hněvu. Reg. Zdr. Zpěčovati se proti vládě. Jel.

Zpoměti, správně: *zpomněti*, poněvadž *n* kmenové jest. Srovnej nesložené: *mníti*. Příčestí minulé *zpomněl*, ne „zpoměl“.

Zpráva = die Nachricht, der Bericht; *správa* = die Leitung, die Verwaltung.

Zpronevěřiti *komu co*, správně: *zpronevěřiti se komu v čem*, *čím*, dle obdoby frase: „věrným býti v čem“, na př.: Kdo jest věrným v nejmenším, i ve větším věrný bude. Brn. — Tedy za frasi: „Zpronevěřiti někomu peníze“, polož: *Zpronevěřiti se komu v penězích*, *penězi*.

Způsob. Slovo to brzy píše se s *s*, brzy se *z*. Ale dlužno za to míti, že předložka *z* povstala spíše z *iz (ex)* nežli ze předložky *s (cum)*, a tak sloveso *způsobiti* tlumočí latinské sloveso *efficere*, tedy: *způsobil*, že = effecit, ut... Uvážiti jest také, že předkové naši obyčejně psali *z*, ačkoli výslovností k *s* byli sváděni. Tím se opravuje mínění o psaní slova toho, podané u vydání prvním.

Zráda, správně: *zrada*.

Zrádce. „Zrádcem býti na dobré věci“, správně: *zrádcem býti dobré věci*.

Zraditi *někoho s čeho (z čeho)* = jemanden von etwas abbringen. Toť chybno místo správné tropické frase: *sraziti (srážeti) koho s čeho*, *od čeho*, na př.: S cesty pravé pobožnosti sraziti se nedáme. Koc. Od předsevzetí svého nedati se sraziti. Vel. Srazil ho s toho. Vel. Sražen jsa se svého úmyslu. Koc. — Chceme-li však přece řečeného slova užívati ve smyslu „radou koho od čeho odvésti“, tu aspoň držme se vazby *zraditi někomu co (zradil mi to)*, jakož slýchá se ve mluvě obecné, a jakož se srovnává s prostým slovesem: *raditi komu co*. — Mimo to lze říkati též: *odrazovati koho od čeho*.

Zralosť. „Vysvědčení zralosti“ = die Maturitätsprüfung, správně: *Vysvědčení dospělosti*.

Ztratiti *co*, na př.: *ostýchavosť*, pokládá se za germanismus. Ale užívání slovesa „ztratiti“ ve smyslu *pozbyti čeho*, *přijíti oč* mnohými příklady jest doloženo: Musí mi Čechóv žel býti, že dobré jméno tak ztratichu (ztratili). Dal. Ztratiti panenstvo. Štít. Vrť. 5. Chudoba cti netratí. Přísl. Ztratiti svůj statek, při, paměť, něčí přízeň, v zahálce chvíli, něčí milosť. Vel., Har. atd. — Avšak mělo by se ke slovesu „pozbyti“ více přihlížeti, než se děje. Tedy říkejme raději: *pozbyti smyslů*, *rozumu*, *důvěry*, *síly*, *ostýchavosti*, než: „ztratiti smysly, rozum“, atd. — „Ztratil mandát“, lépe: *Zbaven byl*, *pozbyl mandátu*.

Ztratiti na čem = an etwas verlieren. Frase tato, je-li řeč o ztrátě nehmotné, není dobrá, tu správně se vyjadřujeme slovesy: *ubývati*, *pozbývati a genitivem*, na př.: „Bratr ztratil na vážnosti“, správně: *Bratru ubylo vážnosti*, *bratr pozbyl vážnosti*. — Ale dobře

se říká při ztrátě hmotné: Bratr *ztratil na akciích* několik set. Viz *získati na čem*. — „Ztratiti na koho“ = an jemanden verlieren, jest germ., na př.: „Rakousko ztratilo na Turecko některé krajiny“, správně: Rakousko *bylo nuceno postoupiti* Turecku některé krajiny.

Zub času. Frase: „Zub času hlodá na čem“ vzata je z němčiny, správně: *Čas ničí* (památku starověkou).

Zubožiti (zubožený) jest dobře tvořené slovo od „ubohý“, jako: *ztužiti, ztužený* od „tuhý“; *ztrpčiti, ztrpčený* od „trpký“ atd.

Zúčastniti; předložka u slovesa toho jest zbytečna, ostatně viz *súčastniti*.

Zufällige Bemerkung machen překládá se dobře: *Podotknouti mimochodem*. Ml. ob. — *Jen tak mimo něco říci*. Ml. ob.

Zůřivec, správně: *zuřivec* od *zuřiti*.

Zuschanzen jemandem etwas = *někomu něco naháněti, dohazovati*, jest vazba správná. Ml. ob.

Zůstati. Sloveso to jest chybno s infinitivem ve větách, jako: „Zůstaň seděti, ležeti, klečeti“ = Bleibe sitzen, liegen, knien atd., správněji: *Poseď, seď ještě; polež si, poklekni si ještě* a p. — „Zůstali v blátě vězeti“, kratčeji: *uvízli (uvázli)*. „Kosť vlku v hrdle zůstala vězeti“, správně: *uvázla*. „Hodiny zůstaly státi“, správně: *zastavily se*. „Dům zůstal netknutý“, správněji: *Domu nebylo tknuto*.

Zůstaviti. „Zůstavuji tobě voliti (volbu)“, správně: *Dávám tobě vůli, na vůli*, viz *vůle*.

Zweck. Německý obrat „zum Zwecke haben“ zbytečně překládá se na jazyk český obratem „za účel (cíl) míti“. Německá věta: Diese Reise hatte meine Genesung zum Zwecke, správně se vyjádří: *Ta cesta byla k mému pozdravení, tou cestou měl jsem se pozdraviti, tu cestu konal jsem za svým pozdravením*. Zum Zwecke eines besseren Verständnisses theile ich Ihnen dieses mit. Správně: *K lepšímu porozumění oznamuji Vám toto, za příčinou lepšího porozumění* atd.; viz *Folge* a *účel*.

Zvednouti, *zvédati* jsou slova správná vedle obyčejnějších sloves: *zdvihnouti, zdvíhati*, na př.: Zved ruku chtě mečem udeřiti. Let. Troj. Kterýž jest zvedl (vyzvedl Vel.) domy naše. Ben. A tak ten Nykanor se vší pýchou zvedna hlavu. Brat. — Též platí o *vyzvednouti*, viz Jungm. Slov.

Zvěř, viz T. 8.

Zvratné náměstky ve větách skrácených. Mnozí spisovatelé ve větách skrácenými zvaných, infinitivných i participialných, ponechávají vždy náměstky vět neskrácených: *on, ona, ono; jeho, její, jejich*. Aby tak díti se mělo vždy, tomu odporují jednak velmi četné doklady spisovatelů doby staré a střední, jakož i užívání dobrých spisovatelů novějších, jako: *Palackého, Tomka, Zeleného* a j., jimž staří spisovatelé v té věci byly vzorem, a v jejichž spisech, tam kde nevadí zřetelnosti, čítáme dosti zhusta náměstky *zvratné a zvratně přisvojovací*.

Příklady, jež nasvědčují, že bylo užíváno *náměstek zvratných* ve větách skrácených, prof. Bartoš sebral v časopise *Komenském* ve III. r. na str. 394., z nichž tuto některé podáváme: Sv. Ondřej

uzře(l) z daleka kříž *sobě* připravený. Pass. 23. (Větou: ... kříž, který *jemu* připraven byl.) Aegisthus upadne v zálohu *sobě* učiněnou. Let. Troj. 787. (Větou: ... v zálohu, která *jemu* byla učiněna.) I vytáhl jest s lidem *sobě* poručeným Bojislav do Moravy. Háj. 82. Milostivý bůh *v sebe* doufajících nikdy neopustí. Vrat. 18. (Větou: Milostivý bůh nikdy neopustí těch, kteří *v něho* doufají.) Kázal *sobě* obraz sv. Mikuláše učiniti. Pass. 41. (Kázal. aby *jemu* obraz sv. Mikuláše učinil.) — Ku příkladům těmto řadí se jiné, jako: Vstoupil Josef do města Davidova, aby se přiznal s Marií, oddánú *sobě* manželkú. Chelč. P. 38 b. Neb on jest světlo toho světa, osvěcuje každého člověka *v se* věřícího. Chelč. P. 145 a. Crhota Bořivoje před *sebou* stojícího vida, řekl. Háj. atd.

Avšak dosti často se sbíhá, že ve větách s *participiem* neb *infinitivem* (skrácených) vedle podmětu *grammatického* bývá ještě podmět *logický*, jehož hledati jest obyčejně buď ve *předmětu* věty nebo *v určení příslovkovém*. V takovýchto větách, kdyby položila se náměstka *zvratná* místo *osobné*, nastala by *nezřetelnosť*, protože náměstka ona mohla by vztahovati se jak ku podmětu *grammatickému*, tak i ku podmětu *logickému*, na př.: „Bratr odstěhoval se do bytu přítelem *sobě* najatého". Ve větě této náměstka „sobě" táhnouti se může ku podmětu grammat. „bratr" i ku podmětu log. „přítel", obsaženému v instrumentale „přítelem". Nesrozumitelnosti uvarujeme se, užijeme-li místo vazby participialné věty, v níž položíme buď *jemu*, buď *sobě*, jak toho žádá smysl, tedy: Bratr odstěhoval se do bytu, který přítel *jemu* (bratrovi) najal, nebo: který přítel *sobě* najal. — Avšak může také ponechána býti ve větě *skrácené* náměstka *jemu* i tehdy, kdy vztahuje se *ku podmětu grammatickému*, tedy: „Bratr odstěhoval se do bytu, přítelem *jemu* najatého", a to na základě mnohých dokladů ze staré a střední literatury a na základě hlavního zákona prosy, totiž srozumitelnosti, na př.: Leč by příčiny ve dvou nedělích, pořád zběhlých, od času podaného na *něho* poručenství předložil. Kold. 130. Kteřížto svědkové mají obzvláštně skrze osobu, od nemocného k *nim* vyslanou, prošeni býti. Týž. str. 130. Item kdo by prodal dědictví, *jemu* od někoho po smrti s uvázáním zapsané. Všeh. 179. Oznamuji, že jsem Tvé rady, předešle *mi* dané uposlechl. Žer. str. 87. — Ale i *tu* čítáme věty, jako: Protož pán Ježíš věda osidla sobě připravená od zákonníkův. Chelč. Post. 72. b., protože tu smysl jasný.

Z téže příčiny, aby totiž věta byla zřetelnější, náměstka osobná zachovává se ve větách skrácených, v nichž jsou *různé náměstky*, na př.: „Otec raduje se ze *svých* synů, *jej* z celé duše *své* milujících". „Matka slyšela svého syna, za *ni* a *svého* otce se modlícího". (Větou: Matka slyšela svého syna, an *za ni* a za svého otce se modlí.) Doklady: Ale i andělé mají česť skrze *své* dané *jim* bohem šlechetnosti. Štít. Vrť. 164.

Budiž tedy ve větách *participialných* i *infinitivných* (skrácených) užíváno náměstek *zvratných* a *zvratně přisvojovacích* tam, kde není nezřetelnosti; pak-li by byla věta nezřetelna, dávejme *náměstku*

osobní nebo *prostě přivlastňovací*, nebo místo *příčestí* a *infinitivu* klaďme *věty*.

Proč ve větách skrácených jsou náměstky *zvratné* a *zvratně přisvojovací* místo osobných a prostě přisvojovacích, zakládá se na tom, že jazyk s podobnými větami nakládá jako se skutečnými částmi téže věty, tak že náměstka jejich, na gramm. podmět téže věty se táhnouc, bývá *zvratná*. Tak jest i v hoření větě: „Aegisthus upadne v zálohu *sobě* učiněnou“; náměstka *sobě* vztahuje se ku podmětu *Aegisthus*. Nezřetelnosti není tu nižádné; spíše byla by, kdyby položila se místo *sobě* náměstka *jemu*. — Že užívání náměstky zvratné v podobných větách není *latinismem*, jako by se snad mohlo namítati, jde na jevo z toho, že nám. zvratná bývá i v takých větách, v nichž podmět jest osoby *prvé* i *druhé*, na př.: Víry v něm míti nebudu bez zvláštní příčiny *sobě* dané. Arch. I. 193. (Větou: Nebude-li mně dána zvláštní příčina). A protož majíce *syna* božího sobě k užitku daného choďmež v novotě života. Chelč. Post. 35 b. — Ve větách těchto v latině nemohla by se dáti náměstka zvratná, jako se nemůže dáti ve větě: Ctíme *svého* učitele. Jest tedy užívání náměstky *zvratné* i ve větách skrácených vazba dobře česká a vůbec slovanská. Viz také Bart. Skladbu na str. 90.

Zvykati, *zvyknouti*, *zvyklý na něco*, jest germanismus, správně: *zvykati* atd. *čemu*, na př.: Zvykne těm obyčejům. Háj. Nemírné přísaze ať nezvykají ústa tvá. Brat. — „Zvyklý na pořádek“, dobře: *Zvyklý pořádku*.

Zýtra, správně: *zítra*. Slovo to povstalo buď ze slov *z jitra* proměnou hlásek *ji* v *í*, nebo ze *za jitra*, čemuž nasvědčuje ruské *zavtra* (za+utra). Vysutím hlásky *i* povstalo *zajtra*, přehlášeno v *zejtra*, zúženo v *zítra*, které dle bratrského pravopisu nebo dle nepravé analogie „pejcha vedle pýcha“ píše se *zýtra*, jako *zýma* (Brat.) vedle zíma (zejma) = der Winter.

Zývati = gähnen, správně: *zívati*, viz *vzívati*.

Ž, o *-ž* a *-žto* příklonném viz T. 15.

Žádati *čeho od koho i na kom;* obojí vazba jest správna, na př.: Od tebe toho žádají. Vel., Kom., Štít., Brat. — *Zdraví a všeho dobrého Vám na pánu bohu žádám*, jest formule, jakou staří začínali své listy.

Žádosť *míti na koho*, lépe: *Žádosť míti ke komu*, viz předl. *na*.

Žavý, viz *žžavý*.

Žehnati má tyto vazby: 1. *Žehnati koho (co) = a) znamenati křížem*, na př: Kněz žehná lid v kostele; *b) zdar dáti*, na př.: Žehnej tě bůh a buď zdráv. Kom. Žehnej vás pán bůh. Ml. ob.

2. *Žehnati komu = zdar dáti*, na př.: Bůh jemu žehná. Vel., Kom.

3. *Žehnati* (rozžehnati) *se s kým = loučiti se*, na př.: Žehnati se se světem. Vel., Har.

Želeti *čeho* = etwas beklagen, bereuen, betrauern, na př.: Želeti národu svého, svých hříchův. Vel., Brat.; viz *gen.* 4.

Živel, *-lu*, viz T. 3.

Živiti se *čím*, na př.: masem a p. Vazba ta jest správná, na př.: Živili se chlebem. Berg. exc. Živili se bylinami. Sych. Živili se kupectvím. Vel. Žebrotou se živili. Ml. ob.

Živobytí. „V celém svém živobytí (životě) nic podobného jsem neslyšel" = In meinem ganzen Leben atd., správně po česku: *Jak živ jsem nic podobného neslyšel*, na př.: Jak živ na svém těle kožichu neměl. Rosa. Jak živi více lidu jsme nespatřili. Vrat.

Žíznějí a *žízní*, v. T. 20.

Žlutolijec, *žlutolitec*, jest nemotorný překlad německého slova *der Gelbgiesser*, správně: *mosazník*.

Žnouti, *žnul*, *žnut žnutí*, správně: *žíti (žati)*, *žal*, *žat*, *žetí*, v. T. 19 a 22.

Žžavý, *žavý* jsou chybné tvary za správný tvar *žhavý* od kmene *žh (žeh)*; *h* rozlišuje se sice před *e* v *ž* (žžeš m. žh-eš), nikoli před *a*. Souhláska pak *h* vypouští se ve mluvě obecné, ale ne v jazyku spisovném.

Slovníček
ke skloňování cizích jmen

na str. 24—74.

Skratky: Ben. = Benátky; Ber. = Beroun; Dol. = Dolany; Chl. = Chlumec; Pard. = Pardubice; Plot. = Plotiště; hol. = holub; odst. = odstavec; p. = podle; ř. = řeka; šp. = španělský; vév. = vévoda; vl. = vlaský.

A.

Aa podle zemja, 60.
Aachen p. Ben., 60.
Aarhuus p. Ber., 63.
Abailard p. hol., 50, 54, 55.
Abancay p. Chl., 72.
Abatucci p. muž, 42, 43.
abbé p. muž, 57.
Abeille p. muž, 57.
Aberdeen p. Ber., 66.
Aberfraw p. Brno, 67.
Abrañcheś p. muž, 47.
Abranteś p. Dol., 47.
Abreojos p. Dol., 45.
Abruzzo p. Brno, 44.; nom. mn. čísla Abruzz*a*, g. do Abruzz.
Abū Džafar p. hol., 71, 73 odst. 5.
Abul Faradž p. hol. a p. muž, 71, 72, 73 odst. 5.
Abulfēda p. vév., 71, 73 odst. 6.
Abȳdus p. Ber., 33.
Acerrae p. ryby, 30.
Achaguas p. Plataie, 32.
Achaia p. zemja (Troia), 31, 32.
Achelōus p. Ber., 34.
Achilles p. hol., 39.
Achilleus p. hol., 33.
Aconcagŭa p. zemja, 71.
adagio p. Brno, 44.
Adams (les) p. Dol., 56, 57.
Adonis p. hol., 35, 36.
Adour p. Ber., 56.
adresse p. ryba, 53, tab.
Adventure-Isle p. ryba, 65.
Adžut p. Ber., 59.
Aegyptus p. Ber., 33.
Aenēas p. sudia, 31, 32, 33.
Aethiops p. hol., 35.
Aetna p. ryba, 30.
Afghanistan p. Ber., 68.
Agar p. ryba, 69.
Agassiz p. hol., 54.
Agence Russe p. země, 54.
agio p. Brno, 44.
Agis p. hol., 35, 36.
Agnew p. hol., 65.
Agones p. Ber., 52, 56 a tab.
Agostinho p. hol., 47.
Aguas Calientes p. Plataie a Benátky, 32, 44.
Aigos Potamoí p. Dol., 34, 73 odst. 4.
Aigues Mortes p. Benátky, 53. Lépe sklániti jest český překlad, 74 odst. 7.
Aij p. Chl., 72.
Aineias p. sudia, 31, 32, 33, 39.
Aisne p. ryba, 53.
Aix p. Nusle, 54.
Ajaccio p. Brno, 44.
Akka p. ryba, 69.
Akragas p. Ber., 36.
Akrokeraunia p. slova, 35.
Alafões p. Dol., 47.
Alamos (los) p. Dol., 45.
Albany p. Brno, 67, nebo-li p. Dol., 66.
Alberche p. země, šp.
Alberique p. Brno, 46.
Alboquerque p. hol., 47.
Alby p. Brno, 58, nebo-li p. Dol.
Aleuty p. Dol., 72.
Alfayateś p. Dol., 47.
Algarve p. Brno, 47.
Algier, g. Algiera.
Algeziras p. Ben., 44.
Algōaś p. Plataie, 32.
Al Hariri p. hol., 71.
Ali baša p. hol. a sudia, 71.
Alicante p. Brno, 46.
Alicuri p. Brno, 44.
alkalde p. hol., 71.
Alkibiades p. hol., 31, 35.
Allah p. hol., 71.
Allegany p. Dol., 72.
alliance p. země, 54.
Allier p. Ber., 56.
Allobrox p. hol., 40.
Allones p. Ber., 47, ř.
Alloway p. Plot., 67.
Almanèches p. Nusle, 54.
Alneaux (les) p. slova, 58 a tab.
Alotepeque p. Brno, 72.
Alpes p. Ben., 36, 37.
Altai p. Chl., 72.
Alvares p. hol., 47.
Alvaro n. Alvarez p. hol., 45.
Amathus p. Ber., 36.
Amay p. Plot., 58 a tab.
Amaxichi p. Brno, 40, nebo-li p. Dol., 40.
Ambérieux p. Ber., 52, 56.
Amberlaux p. Brno, 52, 56.
Amboise p. ryba, 53.
Ambras p. Ber., 60.
Amerigo Vespucci p. hol. a muž, 42, 43.
Amiens p. Dol., 52, 56, 57.
Amiranty p. Dol., 72.
Amognes (les) p. Nusle, 52, 54.
Ampère p. hol., 54, 55.
Amru p. hol. 71.
Amsterdam p. Ber., 63.

B.

C.

D.

E.

H.

I.

J.

K.

L.

M.

N.

*

S.

Š.

T.

